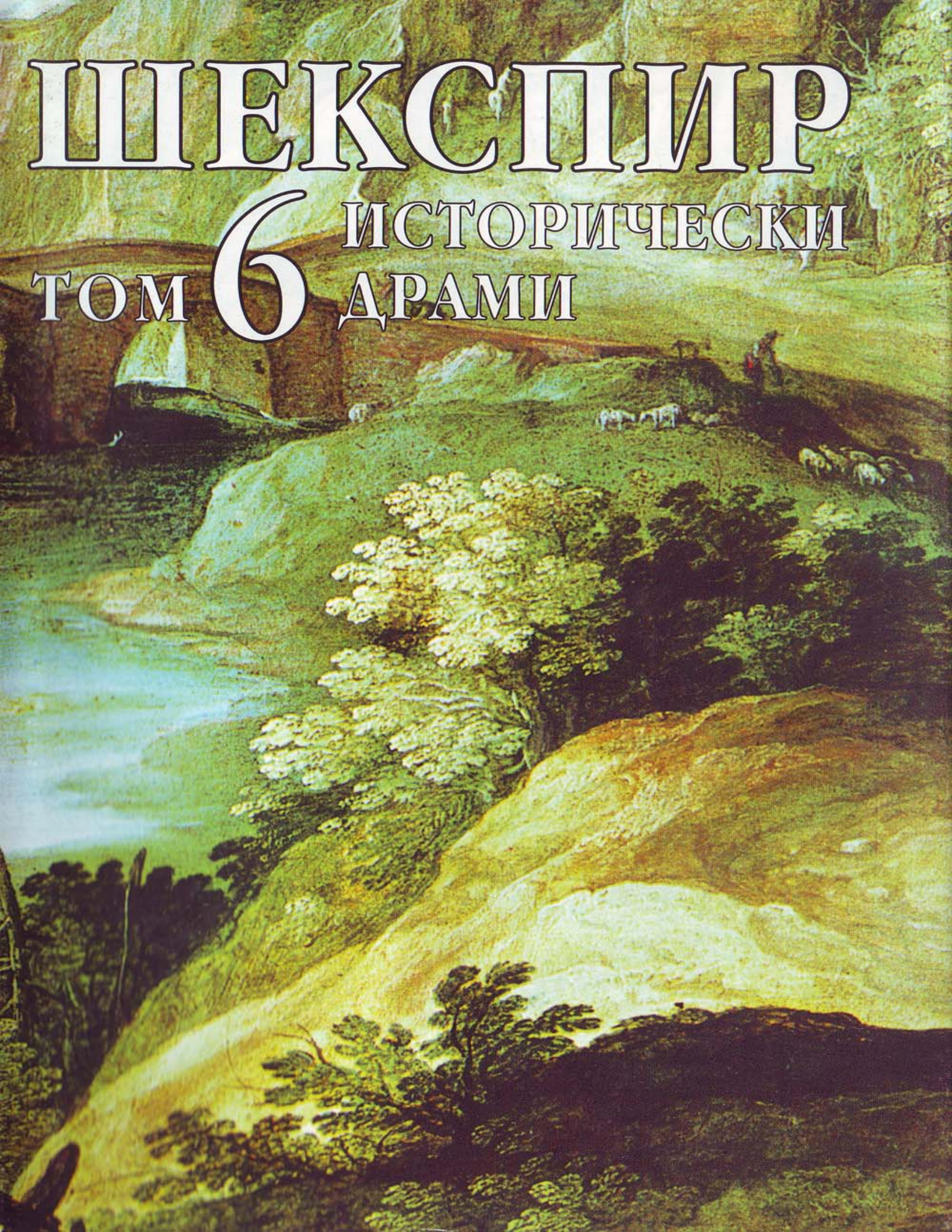

ШЕКСПИР

ТОМ 6 ИСТОРИЧЕСКИ
ДРАМИ

УИЛЯМ ШЕКСПИР
СЪБРАНИ СЪЧИНЕНИЯ
ТОМ 6
ИСТОРИЧЕСКИ ДРАМИ

Превод: Валери Петров

chitanka.info

„... Но пророкувам,
че препирнята между вас
двамина,
насъскала в таз храмова
градина
червена роза срещу роза бяла,
в сълзи ще потопи страната
цяла!“

Уорик
(„Хенри VI —
първа част“, II
д. IV сц.)

„На девет месеца, едва
проходил,
и вече ме поставиха на трона,
а никой поданик не е мечтал
да стане крал, тъй както аз
мечтая
да стана поданик. О, тежка
участ!“

Кралят
(„Хенри VI —
втора част“, IV
д. IX сц.)

„Ту вятърът, ту приливът
надвива,
и тези две стихии са такива,
че в спора им гърди срещу гърди

неясно е коя ще победи.“

Крал
Хенри („Хенри
VI — трета
част“, II д. V
сц.)

*„... Пет часа още няма, откак
Хейстингз
се движеше свободен,
неразпитван,
необвинен, не подозиращ нищо.
Ама и бива си го тоя свят!“*

Писарят
(„Ричард III“,
III д. VI сц.)

*„... Ужасно тежко е, когато
мъж
в разцвета си напуска така
сладка
другарка по легло! Но съвест,
съвест,
ти тъй си крехка, че какво да
правя,
уви, принуден съм да я оставя!“*

Кралят
(„Хенри VIII“,
II д. II сц.)

МАРКО МИНКОВ

ПРЕДГОВОР КЪМ „УИЛЯМ ШЕКСПИР. ТОМ 6. ИСТОРИЧЕСКИ ДРАМИ“

В този том — тъй като историческите драми са наредени според хронологията на историята, а не по реда на написването им — се срещат първото и последното от сценичните произведения на Шекспир — „Хенри VI“ и „Хенри VIII“, които обрамчват едно творческо развитие от приблизително четвърт век, обхващащо 37 пиеси. В много отношения това развитие е огромно — чувстваме го във все по-задълбоченото схващане и представяне на характерите, във все по-зрелия мисловен фон, а може би най-вече в растящата поетична изразителност на езика. Поне в едно отношение обаче Шекспир не е имал нужда да се учи: за разлика от колегите си от същото поколение той е роденият драматург. Вярно е, че едва ли някой би посочил трите части на „Хенри VI“ като пример за добре построени драми, но като се имат предвид липсата на по-добри образци и разхвърляния материал, с който авторът е трябвало да се справя, те все пак представляват за своето време едно забележително постижение.

Общо взето, тези ранни драми — с изключение на „Ричард III“ — са сравнително слаби и далеч под равнището на Шекспировото зряло творчество. Дълго време дори се е смятало, че те не са всъщност негови и е съществувало убеждение, предавано по традиция, че той е започнал кариерата си, като преправял пиесите на други автори. Никой не се питал защо актьорите биха дали на един новак да поправя работите на такива установени драматурзи като Марлоу или Грийн, на които по стилистични съображения въпросните драми бивали обикновено приписвани. И все пак теорията имала известно основание, тъй като ранните брошурни издания на някои от тези пиеси се различават твърде съществено от драмите, както те са дадени в голямото фолио, в което са събрани всичките драми на Шекспир, и е могло да се приеме, че това са чуждите оригинали, над които той по-

късно е работил. Сега вече е доказано, че тези ранни издания съвсем не представляват оригинални творби, а са, напротив, лоши „пиратски“ текстове, съставени навярно по памет от актьори, участвали в представленията. (Така именно се обяснява защо понякога едни роли са предадени сравнително точно, а други — изопачени почти до неузнаваемост.) Оригиналният текст е следователно този, запазен във фолиото; и ако този текст твърде често напомня Марлоу или Грийн, това е, защото младият Шекспир се е учил от тези майстори. Тези ранни драми не са може би много интересни сами по себе си, но събуждат извънредно голям интерес поради това, че тук можем да проследим почти стъпка по стъпка как се е развил геният на Шекспир: какви експерименти е правил младият автор, как се е лутал, преди да намери верния път, и какви средства е използвал, отначало може би малко грубо и примитивно, за да ги изтънчи впоследствие дотам, че да стане по общо признание най-великият драматург в световната литература.

Избирайки за първия си драматичен опит жанра на историческата драма, Шекспир е проявил, от една страна, доста голяма скромност. Такива драми, показващи миналото на страната и прославящи великите фигури на това минало, са били изглежда популярни и във всеки случай, съдейки по запазените примери, които са могли да му послужат за образци, са поставяли минимални изисквания към състезателя. Пред тези безхитростни поредици от сцени и епизоди без никаква обединяваща мисъл Шекспир — гледайки ги или играейки в някоя от тях — много лесно е могъл да каже: „Толкоз мога и аз.“ При това макар и навярно несъзнателно той е избрал тъкмо жанра, от който е могъл най-много да научи. Защото историята, предлагайки действителни събития и действителни лица с техните подбуди и постъпки, но които той все пак е могъл да си представи творчески, допълвайки или дори променяйки ги според своето собствено виждане, представлявала най-благоприятната почва за развитието на неговото въображение. Белетристиката на онова време, основана предимно върху рицарските романи и техните новооткрити тогава праизвори — късногръцките романи на Хелиодор и Ахил Таций, търсела главно приключения и причудливост. Твърде бедна откъм характери и психология, тя представлявала много по-опасна област за един млад и още неутвърден автор.

От друга страна обаче, начинанието на Шекспир е било и доста амбициозно. Защото, избирайки за сюжета си последното и най-голямо сътресение, преживяно от страната му — кръвопролитните междуособни войни между Бялата и Алената роза, които, като унищожили по-голямата част от старата феодална аристокрация, създали почвата за новата абсолютистка държава на Тюдорите и които служели още като назидание и основа за политическото верую на времето, Шекспир трябва да е бил наясно от самото начало, че тази огромна и твърде сложна материя не би могла да се побере в рамките на една-единствена драма и че ще му е необходима серия от драми, за да може да я представи в цялата ѝ сложност. Така той разделя дългото царуване на Хенри VI на три части, но не механично, а като избира за всяка част определен главен аспект на събитията. Най-напред той показва загубването на френските владения, завоювани с героични усилия от Хенри V и пожертвани през малолетието на неговия син поради себичността на феодалните перове и личните ежби помежду им, които са за тях по-важни отколкото благо на страната. Във втората част виждаме как тези ежби, кликите, до които те водят, и ламтежът за власт у всекиго при един крал слаб, набожен и неспособен да се налага на своите перове, рушат устоите на държавата и дават простор на претендента за престола Йорк, който стъпка по стъпка се издига до ключова позиция в страната, за да се обяви против краля си. А в третата част настъпва хаосът на междуособната война, описан в известната беседа „Против метежа и непослушанието“, която се е произнасяла редовно от всички амвони в страната, и представен нагледно от Шекспир чрез сцените, в които бащата убива сина си и синът — бащата. Но дори и с убийството на Хенри цикълът на бедите не завършва — страната трябва да премине през чистилището на тиранията, представена в „Ричард III“, преди Алената и Бялата роза да се съединят при Хенри VII, основателя на Тюдорската династия и дядо на кралица Елизабет. Така, макар да образуват с другите една непрекъсната верига, всяка една от отделните драми притежава своя определена подтема и представлява едно завършено в себе си цяло.

Първата част на „Хенри VI“ макар и да има свой ясен финал е все пак по-скоро пролог към цялото, отколкото пълноценна драма. Тук отделните личности играят само второстепенна роля, а централният конфликт е между двата народа — на Англия и Франция, при което, с

примитивния шовинизъм на времето, французите са представяни в най-черни краски като лекомислени и лишени от героичен дух, а победите им се приписват на вълшебства, подли засади и лукавство, но същевременно се и обясняват с несъгласията и личните ежби между английските вождове. Положението се обрисова символично още в първата сцена, когато над самия ковчег на славния Хенри V избухва неприлична кавга между роднините на краля и пристигат вест след вест за все нови загуби във Франция, много от които тепърва ще се представят в течение на самата драма. Един от вестителите посочва недвусмислено причината за тези поражения — тя е в несъгласията между вождовете; но ясно е, че обширната държава, създадена от Хенри V, не би могла да се разкапе така бързо, още с неговата смърт. Сцената всъщност представя в сгъстен вид главната тема на драмата; и ние виждаме после как големите пълководци от поколението на покойния крал си отиват един след друг: Солзбъри — убит от засада; Бедфорд (когото познаваме като младия принц Джон от „Хенри IV“) — от старост, но запазвайки героичния си дух докрай; и най-сетне Толбът, изтъкнат още от самото начало като най-славния от всички — оставен без подкрепления от собствените си началници. А на тяхно място идва едно ново поколение, чуждо на доблестта на старите — макиавелистът Йорк, който още отсега таи кроежи за короната; заклетият му враг и далечен братовчед Съмърсет; и салонният кавалер Съфък, който ще стане любовник на кралицата. За да помести всичко това в драмата си, Шекспир е боравил съвсем свободно с фактите, най-вече с хронологията и подреждането им. Ако би държал да спазва точно хронологията, смъртта на Толбът би трябвало да дойде след въстанието на Кейд към края на втората част от трилогията (където наистина се споменава нещо за загубата на Франция), а Съфък би трябвало да бъде представен като един от старото поколение с немалко заслуги за себе си — Маргарита наистина се е осланяла на много по-възрастния от нея дук, но за незаконна любов между двамата не говори нито един от историческите извори. Каква е причината за дълбоките вражди между феодалните владетели, защо се мразят Съмърсет и Йорк или Глостър и епископът Бофорт — всъщност братя по баща, Шекспир не ни обяснява, както и не обяснява причината за ненавистта между Капулети и Монтеки в „Ромео и Жулиета“. Такива свади са за него като че ли характерни за разпадащия се феодализъм; ирационални,

възникващи сами по себе си, те не могат да се обясняват, Бофорт наистина е представен в такива краски, че е почти дълг на всекиго да му се противопоставя, но фактически само Глостър му излиза настреща и в неговата неприязън има явно нещо твърде лично, а не само патриотична принципност.

Докато Англия е представела от редица пълководци, макар и Толбът да заема първо място между тях, същината на Франция е сякаш съсредоточена в образа на Жана д'Арк. Че този образ е страшно изопачен и очернен, не бива да ни учудва. Това, което за французите е било божествено чудо, на англичаните се е виждало черна магия и английските извори единодушно представят Жана като вещица. Интересно е обаче, че Шекспир е взел за централен този образ, чиято история покрива само две непълни години от приблизително трийсетте, обхванати от драмата, и който в Шекспировите извори едва се споменава мимоходом. Модерните историци наистина виждат в делото на Жана д'Арк — показало, че англичаните не са непобедими — искрата, която е разпалила френския дух и посочила пътя към окончателната победа, но едва ли можем да припишем на Шекспир това виждане. Той просто със сигурното око на родения драматург е избрал тази — според източниците му — незначителна вещица като най-колоритната фигура измежду французите, която най-добре символизира подлостта на тяхната победа, и е съсредоточил вниманието върху нея.

По този начин се явява едно раздвоение, едно основно противоречие в идейния строеж на драмата. От една страна, Шекспир вижда причината за разгрома на Англия в безпринципността на самите английски феодали, но от друга страна, сърцето не му дава да признае, че английските войски са могли да бъдат победени без помощта на зла магия. Нещо повече дори, той не иска да признае, че те изобщо са били бити, и след всеки френски успех ни рисува една още по-бляскава английска победа. Той дори се мъчи да представи незначителното примирие от 1444 г. — при което все пак бил уговорен бракът между Хенри и Маргарита — като край на войната и като дипломатическа победа за Англия, при която, съвсем противно на историческите факти, френският крал се признал за васал на Англия. Всъщност Стогодишната война завършила или по-скоро заглъхнала девет години по-късно със смъртта на Толбът и изгонването на англичаните. И този

безславен изход се усеща и в Шекспировата драма въпреки изгарянето на вещицата Жана и въпреки неисторическото признаване на английските права: патриотът Глостър и Йорк — който за случая е представен като патриот — виждат в този мир само едно позорно отстъпване на завоеванията, придобити с цената на толкова жертви, и тяхното горчиво разочарование обагрят мнимия триумф, с който драмата завършва.

И това не е единственият случай в нея, при който чувстваме раздвоение и несигурност. Тя цялата представлява една възхвала на военните подвизи, на войнишката доблест и смелост, но един от най-силните ѝ пасажки е прочувственото слово против ужасите на войната, с което Жана убеждава бургундския дук да се отметне от англичаните — събитие, което всъщност е настъпило след изгарянето на Жана и независимо от нея. Сам Шекспир очевидно е почувствал, че в тази сцена е представил не само Жана, но и дука в твърде благоприятна светлина и се опитал да унищожи впечатлението, като вложил в устата на Жана една презрителна и крайно неубедителна забележка за непостоянния нрав на французите. Това противоречие е впрочем характерно за Шекспир: един от изворите на неговата сила е в това, че той така се вживява във всяко положение и всеки свой характер, че пише напълно от неговите позиции, давайки най-хубавото, на което е способен, без да се грижи много за избраната идейна линия. Така по-късно чудовищният Шейлок става човек, когото съжаляваме, макар че с това се хвърля много съмнителна светлина върху благородния Антонио — нещо, което създателят му положително не е целял. И немалко критици са упреквали принц Хал, задето се отказва от стария безобразник Фалстаф, чието обаяние не може да се забрави въпреки все по-черните черти, давани му от Шекспир с приближаването на развръзката.

Несъответствия има и в характера на Йорк, но тук причината изглежда е по друга. Към края на драмата, като съдник на вещицата Жана и коментиращ безславния мирен договор, Йорк е показан като един от малкото истински патриоти, останали на английската страна, впечатление, което се заличава едва в началото на следващата част, когато в монолога си той признава, че възмущението му е криело чисто егоистични съображения. Но изглежда, че ролята, първоначално замислена за него, е била именно тази на патриота и че е трябвало да

се запознаем с него за пръв път в тези сцени. Едва когато почнал да се замисля за продължението на драмата, Шекспир изглежда е разбрал, че ще трябва да въведе Йорк по-рано и с други краски. Така той се е върнал назад и вмъкнал поредицата от сцени (II, 4 — III, 1), в които се запознаваме с Йорк и с възжеланията му. Основанията да се мисли така са: първо, че тези сцени са в стилистично и поетично отношение значително по-зрели отколкото всичко преди и непосредствено след тях; особено първата — избирането на емблемите на Бялата и Алената роза — е единствената в цялата драма, която е била винаги единодушно признавана за Шекспирово дело, още когато авторството му на драмата като цяло е било отричано. Освен това въведението към сцената в Парламента е по същество повторение на по-ранното сблъскване между хората на Глостър и на епископа (I, 3) — сцена, която по всяка вероятност е трябвало да отпадне, понеже там Бомонт се явява вече като кардинал и в кардиналски одежди, макар че получава тази титла едва към края на драмата. Вярно е, че подобни противоречия се срещат в повечето Шекспирови драми, дори и в най-зрелите, защото Шекспир е бил човек, зает с две професии, и е писал бързо и само за театъра, където дребните небрежности минават незабелязани, а не с оглед на бъдещите читатели. Но тук противоречието е доста голямо и засяга дори и въпроса за костюмирането, така че едва ли би могло да остане незабелязано от зрителите. Но може би най-силният довод за това, че сцените с Йорк са били вмъкнати по-късно, е, че ако си представим драмата без тях, тогава епизодът с Толбът и контесата, който ги предхожда и който сега изглежда като доста излишно отстъпление, нарушаващо единството на драмата, изведнъж се явява като необходима пауза за отдых и контраст между чисто военните действия.

Вероятно и една друга поредица от сцени е била не вмъкната, а основно преработена — става дума за смъртта на Толбът. Че този епизод е бил предвиден още от самото начало като връхна точка на драмата, е напълно ясно, а освен това знаем възторженото свидетелство на драматурга Томас Наш от времето, когато драмата е била още сравнително нова, за това, че десетки хиляди зрители са се въодушевявали и трогвали до сълзи от смъртта на Толбът. Много често обаче при нови постановки на стари пиеси тъкмо най-популярните сцени са били преработвани, за да привличат още повече публиката. А

тези дълги поредици от римувани куплети напомнят много повече периода на „Ричард II“ — тъй наречения лирически период в творчеството на Шекспир, когато той прибегва до рими особено често, отколкото ранните драми. Качеството на тези куплети не е особено високо, но Шекспировите куплети рядко се отличават с голяма поетичност и дори в най-късните му драми куплетните поредици, използвани за сентенциозни изказвания или поставени в устата на свръхземни същества, са били приписвани на чужда ръка от най-различни критици като недостойни за неговото перо. Така че вместо да се съмняваме в авторството на въпросните сцени, по-скоро би трябвало да признаем, че куплетната форма не се е удавала на Шекспир и че той може би още на младини е развалил слуха си за нея, подражавайки в комедиите си на импровизираните куплети, с които бил прочут обичаният от публиката комик Тарлтон. Изследователите, които приписват тези сцени на друга ръка, изтъкват използването на рими в една драма, иначе съвсем бедна откъм рими, но по-важно е това, че трите кратки уводни сцени към този епизод показват една значително по-зряла метрика, с повече женски окончания и преливащи стихове от останалите части на драмата и че в тях поетическите средства показват много повече сила, смелост и оригиналност.

Безспорно пиесата има слабости и в драматично отношение, да не говорим за другите, и нейната разпокъсаност не може да се отдаде изключително на факта, че е претърпяла известни преработки, с които е била нарушена първоначалната ѝ стройност. Но не можем и да не се възхитим от нейното разнообразие, постигнато при много еднообразен материал, и от това как умело поетът е използвал всяка възможност да придаде драматизъм на различните събития. За това свидетелства не само поставянето на Жана като централна личност. Дългото и сложно обяснение на претенциите на Йорк върху престола, които се извеждат от правата не на баща му, а на майка му, печели много от това, че е вложено в устата на човек, умиращ в тъмница. Всъщност Мортимър, вуйчото на Йорк, от когото той наследява правото си върху короната, никога не е бил наказван или затварян, макар че заговорът на неговия шурей, бащата на Йорк и по-малкия брат на Омърл от „Ричард II“, за когото чуваме в „Хенри V“, е бил в негова полза. Напротив, Мортимър е останал на свобода, почитан от покойния крал, и умрял като губернатор на Ирландия. И логически погледнато, за Йорк сигурно не

е било тайна, че наследява правата му. Но за да получи вместо сухо изложение драматична и патетична сцена, Шекспир е готов да жертва и факти, и логика. Също така, за да въведе Маргарита по-драматично, той измисля пленяването ѝ от Съфък и любовта, която пламва между тях в този момент. А за да не се разсейваме от дълги паузи и промеждутъци от време, той просто замаскира хода на времето. В действителност при погребението на баща си, дадено в първата сцена, Хенри е бил още в люлката си, но това се споменава едва във втората част на трагедията и никога не ни става ясно, че първата част на драмата покрива повече от двадесет години — дори тридесет, ако включим смъртта на Толбът; събитията се нижат едно след друго, без да се чувства никакъв застой. Това е впрочем един общ похват на времето: елизабетинските драматурзи са се стремили към запазване на едно относително единство на времето, навярно не от почит към правилата, изисквани от теоретиците, а просто от чувството, че един интервал от време, на който се обръща внимание, разсейва нашата съсредоточеност и ни кара да мислим за това, което може да е станало междувременно. Тази техника се среща в почти всички драми на Шекспир и понякога довежда до логически абсурди или явни противоречия, както е при „Отело“, където от една страна, Дездемона просто не е имала време да изневери на мъжа си, а от друга — се говори за сравнително дълъг престой на Кипър. Времето за Шекспир и колегите му е едно променливо понятие, което ту се свива, ту разтяга. Но то никога не се свива до такава степен, както при тези исторически драми. На края на серията Хенри ще се яви като белобрад старец, но никъде не виждаме къде и как са изтекли тези години.

В театъра, макар че рядко се играе, първата част на „Хенри VI“ е напълно способна да грабне вниманието ни и да ни държи в напрежение. Слабостите ѝ изпъкват най-силно за читателя, защото са главно слабости на език, стил и поезия: твърде скована и еднообразна метрика, при която се явяват почти изключително „мъжки“ стихове, завършващи с пауза (както впрочем е и при младия Марлоу, но Марлоу опиянява със силата на своето въображение) изречения, откъснати едно от друго, отсечени като отделни изстрели тропи без фантазия, при които сравненията изпъкват на преден план не толкова поради своята многобройност, колкото поради своята изкуственост и тежест. При неизбежното изравняване на превода някои от тези слабости изчезват

или поне не изпъкват така ясно: метричните особености не биха могли да се запазят, без да се изпуска много от съдържанието, и с това отсечеността на изреченията не се забелязва толкова; обаче остават все пак педантичните сравнения, взети от историята или от по-малко познатата класическа митология и насилствено наложени като външна декорация сякаш за да показват образоваността на автора, а не за да правят предмета по-близък и жив. Шекспир е имал дълъг път да извърви, преди да стигне по-късното си поетическо майсторство. Но пък изумително е колко бързо е извървял този път — крайт на всяка от драмите сякаш не е написан от същия човек, който е написал началото, но никъде — освен именно при тази първа част, където е имало изглежда по-късни преработки — не се забелязва никакъв разрыв в стила: по-безпомощният стил преминава неусетно в по-зрелия, без да се забелязва граница. Стилистична граница няма и между отделните части, всичко е било писано без прекъсване, последователно и при постоянно нарастващо поетическо умение. И дори при първата част, като изключим по-съмнителните сцени, се чувства същият постоянен напредък. Още след първото действие най-дразнещите маниерности почват една след друга да отпадат и към края се срещат сравнения, които макар и все още донейде декоративни, почиват вече върху собствено наблюдение, като това за женския лебед, който прибира своите малки под крилата си (в Станфорд има и днес извънредно много диви лебеди), или за отблясъците в реката. При тях навлизаме вече в истинския свят на младия Шекспир, изпълнен със спомени от полята около родния му град.

Втората част на „Хенри VI“ е пряко продължение на първата и започва там, където другата завършва — с брака между Хенри и Маргарита Анжуйска. Според хронистите този брак, заради който Хенри скъсал годежа си с дъщерята на граф Арманяк, бил причината за Божия гняв срещу вероломния крал и за всички нещастия, сполетели Англия през неговото царуване. Шекспир споменава бегло този годеж в края на първата част просто като факт, без да му отдава много значение, а набляга много повече на крайно неизгодните условия за новия брак; той показва също, че бракът е бил нещастен и дори без никакво историческо оправдание приписва на Маргарита прелюбодеяние, а никъде не наемква за някакво наказание свише. Напротив, макар че неговата Маргарита допринася донякъде за

кървавите междуособици, които избухват по-късно, той вижда главната причина за тях в мекушавия характер на набожния крал и преди всичко във възжеланията на макиавелиста Йорк, към когото се отнася със значително по-малко симпатия, отколкото тези, от които черпи материала си. Хол изрично изтъква в хрониките си, че Йорк почнал да говори за претенциите си върху трона едва когато Хенри, който страдал от повтарящи се пристъпи на умопомрачение, се оказал явно негоден за монарх; и той очевидно му съчувства заради отнетите му права. Шекспир обаче явно е приемал тезата на кралица Елизабет (чиито права върху короната не са били неоспорими), че самото коронясване на суверена заличава всички други възможни претенции и го установява като Божи наместник на земята; той е склонен да смята за безскрупулен злосторник човека, който искал да грабне за себе си короната, след като тя е била запазена безпрекословно от три поколения в Ланкастърския род. Още в първата част — макар навярно в по-късно добавена сцена — той ни показва как младият Йорк, преди още да му бъдат възвърнати правата и титлите, загубени от баща му поради измяна, решава да чака удобния час. Към краля, който му възвръща не само бащината, но и по-високата титла на чичо му — а това е може би първата от многото грешки, които Хенри прави, той не проявява никаква благодарност. Виждаме го като мрачен, мълчалив образ, който в първия си монолог се разбулва пред нас и най-цинично заявява, че възмущението му от новия договор не се дължи на някакъв патриотизъм, а само на това, че така свободно други разполагат с това, което той смята за своя бащиния. Виждаме как в един двор, където поради слабостта на краля почти всеки, от най-високопоставения до най-низкия, ламти да се добере по най-различни начини до по-голяма власт — а тази атмосфера на интригантство, домогване до власт и лични ежби и зависти е прекрасно създадена от младия Шекспир, Йорк почва да събира около себе си една партия — на първо място граф Уорик и баща му, негови по-далечни сродници, които макар с второстепенна титла са между най-богатите и влиятелни феодали в Англия. На тях — за да осведоми онези зрители, които не познават първата част — той обяснява родословието си с още повече подробности, отколкото при първия път и ги убеждава, че по право тронът принадлежи нему. И много скоро по неведоми пътища, но явно

не без неговото съдействие, мълвата, че истинският крал трябва да бъде Йорк, плъзва сред народа.

На нас тези претенции, наследени по женска линия, може да изглеждат малко съмнителни — най-сетне короната се е предавала все на най-големия син независимо от това дали той е имал по-големи сестри, или не, но факт е, че Роджър Мортимър, внук по женска линия на третия син на Едуард III, е бил определен на времето от Ричард II за негов наследник; този факт обаче сякаш е бил забравен, когато Хенри Болинбрук бил провъзгласен за крал след насилствената абдикация на Ричард. Но все пак никой в Шекспировата драма не оспорва правата на Йорк; въпросът по-скоро се върти около това дали Йорк може да иска трона от законно коронясания крал Хенри и дори самият Йорк след първата си победа е готов да дочака смъртта на краля, преди да получи своето наследство.

Постепенното издигане на Йорк до положение да може да излезе на открита борба срещу краля е една от главните линии на действието в драмата. Но само една от тях. Драмата се нарича „Хенри VI“ и Хенри, макар да играе почти изключително пасивна роля, остава все пак централната фигура, към която всички линии се отнасят пряко или косвено. Набожен и кротък, но съвсем безволев, създаден по-скоро за монах, отколкото за крал, Хенри при всяко положение царува само на име и всички около него се стремят да вземат властта в ръцете си — на първо място неговата жена и любовникът ѝ Съфък. Маргарита е описана от хрониките като жена с мъжки дух, напълно способна да управлява сама. Но Шекспир я вижда с други очи — като „типична жена“ в отрицателния смисъл на думата. На мъжа си тя се налага чрез лицемерие, сълзи и упреци. Властолюбива е и тщеславна, но винаги се нуждае от един мъж, на когото да се крепи — първо от Съфък, нейния любовник, после от Съмърсет, заклетия враг на Йорк, и най-сетне от Клифорд. Това обаче не ѝ пречи да се намесва необуздано и нетактично там, където би било по-разумно да се държи настрана — скъсването на прошенията, намесата ѝ в държавния съвет при свалянето на Глостър (където дукът подчертава неуместността на държането ѝ) и явяването ѝ със Съмърсет, което става повод за започването на военни действия. Типична е и сцената, в която тя удря плесница на дукесата, преструвайки се, че не я била познала — една измислица на Шекспир, защото в действителност Елеонора е била

изпратена на заточение преди женитбата на Хенри и двете жени никога не са се срещали.

До властта се домогват и други като кардинал Бофорт и дори и жената на Глостър. Единственият, който стои между Хенри и вълците около него, е „добрият Глостър“, последният от героичното поколение на Хенри V и регент на страната през малолетието на краля. Той е главната пречка за кроежите на другите и срещу него се насочват техните усилия. За да се отърват от него, те са готови дори да забравят частните си ежби и да се съберат в една обща глутница, уверени, че премахнат ли него, ще се справят лесно с останалите. Процесът е сложен и бавен, но стъпка по стъпка вълците обкръжават добрия овчар и го тласкат към смъртта. Първият удар е насочен срещу жена му, която става лесна жертва на примамките, подхвърлени ѝ под форма на магически пророчества, които впрочем всички явно ще се сбъднат, като по този начин ни се дава една бегла ориентация за бъдещото развитие на действието. С осъждането на Елеонора пътят е открит за втория удар — отнемането на регентството от Глостър, нещо, за което глутницата отдавна е виела; а после следват неговото задържане под обвинение за злоупотреби и най-сетне коварното му убийство в затвора.

Тази линия е могла да даде една самостоятелна трагедия за верния служител на един безсилен крал, неспособен да защити поддръжника си от враговете му — които са и негови, на краля. Но макар че Глостър представлява най-грижливо изработеният образ в драмата, видян в най-различни положения и осветен от най-различни страни, и той не е централната фигура в нея. Смъртта му само отприщва бента и довежда до едно ново разпределение на силите. Маргарита, която първа дава идеята за убиването му, премахва така човека, който би могъл да запази трона за мъжа ѝ. Но най-непосредствено отговорни за неговата смърт са кардиналът и Съфък и за тях възмездието идва така светкавично, че можем да кажем: тук Шекспир е искал да покаже пръста на провидението. На клетвопрестъпничеството и другите подобни причини за Божия гняв, изтъкнати от хронистите, той не обръща внимание, но убийството и жестокостта са и за него неща, които не могат да останат без наказание. Кардиналът умира, измъчван от своята съвест, а Съфък, изпратен в изгнание по настояване на народа, е убит от пирата

Брегмор, с което се сбъдва за него предсказанието на вещицата Джурдейн.

Така надпреварването за властта е сведено до борба между Маргарита и Йорк, бивши съюзници; Йорк, който досега, макар и да е участвал във всички интриги, е стоял донякъде настрана, съучастник, но не и двигател, е вече готов да излезе на открита борба. Но най-напред, за да провери доколко претенциите му, основани на тия на Мортимъровците, биха намерили отклик сред народа, той подклажда един бунт, предвождан от сукнаря Кейд, който се представя за Джон Мортимър. Според Хол този бунт е бил подклаждан от приятелите на Йорк без негово знание. Шекспир обаче хвърля вината изключително върху Йорк. И неговата постъпка му се вижда толкова чудовищна, че той я приписва направо на лудост: от потискани чувства и отлагани надежди Йорк се е побъркал, както сам признава в монолога си, и само това може да обясни едно такова безотговорно и пагубно дело. Шекспир хуманистът е винаги пълен със съчувствие към хората от народа, взети като индивиди, и ги представя в симпатична светлина. Но като добър буржоа той се страхува от многоглавата тълпа и нейните прояви. Въстанието на Кет от 1549 г. е било още живо в съзнанието на хората и той се възползва от случая, за да даде една широка разгърната картина на безредието и ужасите, които трябва да се очакват, когато се развилнее тълпата. Сцените, описващи бунта, са едно отстъпление от общата линия на действието, един епизод, който не води до нищо определено; бунтът дава възможност на Йорк да се върне от Ирландия с голяма войска, но за да се изтъкне това, не е имало нужда да се употреби почти цяло действие от драмата. Тези сцени с народа са обаче донякъде подготвени от редица повече или по-малко епизодични сцени в първата половина на драмата, в които народът също така участва, така че се запазва едно художествено равновесие между двете половини и сцените с бунта не се чувстват като чуждо тяло, насилствено вмъкнато в драмата, а като продължение на една фабулна нишка, подготвена от самото начало.

Драмата завършва при завръщането на Йорк от Ирландия със сцената, в която обезумелият от грандомания дук побеснява, виждайки кралицата под ръка с омразния Съмърсет и с победата му в първата битка от войната между двете рози. Потайният, мрачен Йорк е поне временно господар на положението и големият му враг Съмърсет е

убит. Но в тази битка е убит и бащата на Клифорд, който с жаждата си за мъст ще заеме мястото на Съмърсет като главен враг на Йорк и трети поред довереник на Маргарита. И с този намек за нови теми и мотиви завършва втората част от трилогията.

В сравнение с първата част новата драма показва твърде голям напредък във всички отношения. Тук конфликтът не е между отвлечени сили, а между определени хора с определени страсти и домогвания. И тези хора са добре схванати и представени от драматурга. Неговата сила се чувства вече в отделни сцени и пасажки като смъртта на Бофорт, като раздялата между Маргарита и Съфък, където чрез самото звучене се постига немалко експресивност, или като монолога на Йорк в края на III, 1. Диалогът тук никога не е така тромав и безпомощен, както е понякога в първата част. В езика Шекспир показва също много по-голямо и все нарастващо умение. Но трябва да се признае, че това умение е много често прилагано в една област, която твърде малко привлича днешния читател: към края на първата част Шекспир се е отърсил вече от своите най-големи начални слабости и постигнал един стил, в който наистина няма още много нещо шекспировско и който едва ли се различава от общия стил на времето. Сега той се стреми към по-голяма изкусност и това в много отношения означава по-голяма изкуственост. Речникът на времето не е правил разлика между тези две понятия и думата, която тогава се употребявала за похвала (в смисъл „изкусен“), сега е придобила предимно отрицателен оттенък — „изкуствен“. И така Шекспир се стреми към все по-дълги сравнения, разгърнати като самоцелни украшения, и преди всичко към по-голяма декоративност на езика, като използва всички познати на времето фигури на риториката. А тези фигури са били безчетни и всички наименувани и класифицирани. Стилистиките на времето изброяват около петнадесет различни форми само на повторение: повторение на началните думи на последователни изречения, на крайните думи, комбинация от двете, повторение в обратен ред и т.н., да не говорим за антитезите, изоклона, т.е. уравнивесеността на фразите и изреченията по дължина, паралелизма и десетки други фигури, чиито названия отдавна вече са забравени. Съществена част от образованието на времето се е състояла в изучаването и разпознаването на тези фигури. И Шекспировите драми от този период биха могли да послужат като текстове за упражнения по

тази ренесансова стилистика, толкова са осеяни с подобни похвати, които правят езика му твърде изкуствен и книжен. На съвременниците му това сигурно се е харесвало, то е било в духа на времето, но модерният читател е отблъснат от толкова много изкусност. Дори може да се каже, че тук преводът, при който част от тези фигури изчезва, подобрява драмата за днешния читател.

От друга страна, успоредно с този стремеж към изкуственото, който най-силно бие в очи, има и едно развитие в обратната посока — към по-голяма естественост и експресивност. Ако от една страна, броят на дългите, изкусно построени триади се увеличава, от друга страна, средната дължина на репликите се намалява, което показва, че диалогът става по-насечен и жив. Ако дългите „епични“ сравнения се увеличават, също така се увеличават и сбитите драматични метафори.

Борбата между тези две начала в Шекспировото изкуство ще продължава още доста време. Дори и при „Ромео и Жулиета“ има все още покрай много пасажки с най-прекрасна поезия и немалко места, които ни отблъскват със своята скована риторичност, макар че там са виновни не толкоз фигурите, а една друга напасть на времето — „кончета“-те, остроумните игри с думи и понятия. Естествено е следователно, че в третата част на „Хенри VI“ тенденциите, които виждаме във втората ѝ част, се развиват още по-силно. Това е най-риторичната от всички Шекспирови драми. Но тя все пак отбелязва един по-положителен етап в развитието на драматурга. В нея също не липсват широко разгърнати сравнения, но тук (например при двата образа, които Ричард използва в първия си голям монолог: човека, отделен от целта си най-напред от непребродимото море, а после от гъстата гора) подробностите, които допълват картината, се отнасят същевременно и към предмета на сравнението, а не са, както при сравненията във втората част, само разширения на самата картина, които, приложени към предмета ѝ, могат дори да предизвикват гротескни асоциации (като със случая, когато Хенри се оприличава на крава, мучаща подир малкото си).

В тази трета част виждаме, както се казва, хаоса на междуособната война. Събитията са хаотични; хората постоянно си сменят лагера — старите връзки на лоялността, дори тези на роднинството, са скъсани и всеки гледа само собствения си интерес. Обещания и клетви се забравят почти с произнасянето им. Битки,

крвопролития, убийства и жестокости изпълват сцената. Мъчно става да се проследи, камо ли да се запомни, ходът на действието, защото посоката постоянно се мени. Сам Шекспир вижда тези събития като играта на прилива и отлива; и думата „прилив“ постоянно се повтаря, особено във връзка с Уорик, на когото излязло прозвището Кралеправяча поради силната му позиция, с която давал превес на едната или другата страна. И все пак при внимателно вникване ще видим, че Шекспир е успял да внесе известна организация в основния хаос. Действието е изградено във форма на две големи вълни и двете довеждащи до престола Едуард, наследника на убития още в самото начало Йорк. Това е нагледно представено чрез двете сцени в тронната зала, в средата и в края на драмата. И между тези две вълни има редица успоредици — убийството на малкия Рътланд, сина на Йорк, в началото на драмата, и на младия Едуард, сина на Хенри, в края; пленяването на Хенри в гората и бягството на Едуард — пак в гората; отказването на Хенри от правата си по принуждение в първата сцена и доброволният му отказ в полза на Клифорд и Уорик; монологът на Ричард след коронясването на брат му — когато за първи път ни разкрива възжеланията си и с това хвърля злокобна сянка върху успеха на Едуард — и вторият му монолог, този път точно преди последната сцена в тронната зала.

Събитията тук се тълпят така, че не остава много място за портретно изкуство и характеристиките са дадени сравнително просто и едностранчиво, със силни, ясни черти, но без голяма сложност. Само два образа привличат по-силно вниманието — самият Хенри и младият Ричард. Кралят в своето нещастие очевидно е възбудил повече въображението на поета, отколкото като властелин, и той се отнася към него в тази част с много повече симпатия. Хенри е единственият в цялата драма, който стига до прозрение за ужасите на междуособната война и за тежката отговорност, която короната носи със себе си — една тема, която ще занимава Шекспир все повече в по-късно написаните драми от серията. Очите на краля се отварят в хода на голямата битка при Таутон, когато в една символична сцена, силно напояща техниката на старите „моралите“, той вижда как, досущ по думите на споменатата беседа против метежа, синът убива бащата, а бащата — сина, и съзнава своята виновност за тези противоестествени ужаси. И след това той, който в първата сцена е бил готов на всички

жертви, само и само да запази короната на главата си, открива, че истинската си корона носи не на главата, а в сърцето си. Но до пълно съзнание за ролята на краля и Хенри не достига: той наивно вярва, че понеже е бил винаги мек и милостив, народът трябва да го обича. А още в края на втората част Йорк му е казал в очите, че не е достоен за крал, защото не може да налага строги закони. И в това именно лежи основната му вина.

Другата по-интересна фигура в драмата е Ричард, най-младият от синовете на Йорк, но най-силният от тях като характер. Шекспир трябва да е имал предвид голямата роля, която очаква този герой, тъй като го въвежда още в началото на действието, когато според историческите факти той е бил по това време в люлката си, по-малък, а не по-голям от малкия Рътланд. Ричард е, който най-много се отличава при първата битка при Сент Олбанз, убивайки заклетия враг на баща му — Съмърсет. Той също така насърчава баща си да престъпи условията на примирието и да продължи войната. За забелязване е, че Шекспир, подготвяйки жестоката смърт, която очаква стария Йорк, рисува този герой в много по-симпатична светлина, отколкото във втората част. А след смъртта на баща си Ричард се оказва главната опора на Йоркския дом и отмъстителен, но не без оправдание, той може да спечели симпатиите ни. И тогава, точно в средата на драмата, изведнъж той сваля маската си пред нас в първия си голям монолог и ние го виждаме в цялата му злоба, прикритост и амбициозност. Ричард е тук само предварителна скица на героя на следващата драма; но макар и в малко наивна и прекалено логична форма основните черти на бъдещия Ричард са вече дадени — сред тях доминира озлоблението му против природата, която го е създала хром и грозен, и против всички по-красиви от него, на които иска да отмъсти за своята уродливост — едно чисто шекспировско тълкувание на характера, защото историческият Ричард е бил малко прегърбен, но иначе представителен и не съвсем грозен мъж.

Четвъртата част от серията — „Ричард III“, се свързва така непосредствено с третата част на „Хенри VI“, че Шекспир сякаш е продължил писането без никакво прекъсване. Както другите части се свързват чрез сцени, повтарящи по същество края на предшестващата драма, така и тук монологът, с който той открива драмата, е по същество повторение на предишния монолог на Ричард. Обаче по

форма и по сила на изражението той стои толкова по-високо от него и цялата драма показва такъв внезапен скок в стилистично отношение, че изглежда по-вероятно между написването на двете драми да е имало известен промеждутък.

На първо място бие на очи новата смелост, с която Шекспир използва езика, ковейки необикновени, но крайно изразителни съчетания, като напр. „любвеобилни огледала“, и вмъквайки разговорни думи и изрази и във високопоетичните контексти, най-вече при езиковата характеристика на Ричард, но и другаде. Дългите разгърнати сравнения, които забавят хода на мисълта, са изчезнали напълно, дори сравненията изобщо са станали много редки в полза на сбитите метафори — в това отношение драмата има забележително сходство с „Комедия от грешки“. Чисто статистически погледнато, „Ричард III“ е не по-малко риторична от предшествалата я драма, но риторичните фигури са използвани тук много по-функционално. Те се срещат най-често при спорове и бърз разговор, като сцените между Ричард и Ана или Ричард и Елизабет, където събеседниците си отвърщат остроумно с успоредно построени антитези; или пък са използвани почти ритуалните оплаквания на жените, които именно по този начин се открояват от останалия текст като лирични епизоди, напомнящи старогръцкия хор. И най-сетне цялата система на образността е коренно изменена. Докато в „Хенри VI“ образите са взети главно из селския живот и природата, което дава на цялата драма един почти идиличен, приказен фон — движим се сред полски пейзаж като в късноготическа миниатюра, тук преобладават образи из градския живот. Самото действие се развива предимно в Лондон, споменават се имената на много лондонски сгради и улици и през цялото време усещаме чрез образността кипящия живот на столицата около нас. Тук за пръв път се чувства вече зрелият стил на драматурга и докато е имало и все още има сериозни критици, които смятат участието на Шекспир в по-ранните драми за съмнително или във всеки случай са доста ограничено, тъй като стилът в тях е по-скоро общият стил на времето, тук едва ли има някой, който се съмнява в авторството му отначало докрай.

Такъв скок трудно е могъл да настъпи в краткия интервал между написването на две последователни пиеси. При трилогията, макар стилът да се развива с невероятна бързина, както се каза, никъде не се

чувства прелом и различията между началото и края на всяка част са по-големи, отколкото между края на едната част и началото на следващата. А тук сме пренесени в един съвсем нов свят. Изглежда, че Шекспир е сменил трупата си след написването на „Хенри VI“ някъде към 1592 г. и че за новите си колеги е написал пиеса от съвсем друг вид — „Тит Андроник“, вземайки за модел някои от най-популярните пиеси из техния репертоар. С това може да се обясни фактът, че липсва стилистична връзка между тази трагедия и историческите драми, докато степента на умението в нея (разбира се, един много несигурен и субективен критерий) е приблизително еднаква с тази, показана в третата част на трилогията. След набрания при този случай опит Шекспир трябва да се е върнал при първоначалната си трупа, за да поеме отново работата върху изоставената серия, но вече с по-широк опит и по-зрели сили.

„Ричард III“ е първата сериозна драма на Шекспир, която е запазила своята популярност на сцената и до днес. Това се дължи не само на по-голямото умение, с което е написана, но и на по-благоприятния сюжет, който е привличал и други драматурзи преди Шекспир. (Така запазена е една трагедия на латински език от кеймбриджкия професор Лег и една популярна драма — „Истинската трагедия на Ричард III“, от която Шекспир е бил повлиян само дотолкова, че, общо взето, е избягнал да повтори сцени и епизоди, представени в нея: вместо да ни покаже убийството на малките принцове, той дава убийството на Кларънс, докато за другото само разказва; а за Джейн Шор, метресата на покойния крал, жестоко преследвана от Ричард, една твърде популярна фигура в тогавашната литература, той само намеква.) Сюжетът е благодарен, защото тук централната личност е главният двигател на действието. При това животът на Ричард, сравнително кратък и прегледен, представлява от само себе си схемата на престъплението и наказанието — единствената трагична схема, която английската драма допреди Шекспир е успяла да изработи със собствени сили и която заедно със схемата за отмъщението — всъщност нейна инверсия, заимствана от латинските драми на Сенека — представлява единствената схема, използвана дотогава. И Шекспир явно е пристъпил към този сюжет с пълното съзнание, че пише истинска трагедия. „Ричард III“ е не само единствената от историческите драми, озаглавена във фолиото като

трагедия, тя е и единствената, при която се използва цялата трагична „машинария“ на времето: само тук се явяват духове, само тук имаме чувство за някаква съдбовна предопределеност, която направлява събитията. Дори нещо повече: това е единствената трагедия на Шекспир, при която чувстваме стремежа да се приспособят похватите на Сенека към формата на английската драма за широка публика: само тук действието се открива по сенековски с монолог на самия герой, докато поначало Шекспир отлага появата на героя си за времето, когато ще сме чули нещо за него от устата на другите. Само тук в двете лирически сцени с плачещите жени има нещо, което напомня класическия хор. И едва ли има друга трагедия — освен може би „Отело“, в която драматическата ирония да се използва до такава степен — пак по сенековски — като средство, с което се загатва двусмислено за бъдещи развития и по този начин се засилва впечатлението за една неумолима необходимост.

Това е и единствената история, в която изрично се говори за провидението като определящо събитията. Но това провидение, всъщност само изпълнител — и то педантично точен — на проклятията, избълвани от една почти обезумяла от страдания старица, или на пожеланията, лекомислено или несъзнателно изказани от герои, които сами насочват съдбата срещу себе си, какъвто е случаят с Ана и с Хейстингс, съвсем не отговаря на религиозната представа за едно всемогъщо и всемъдро божество. Това не е провидението на един вярващ християнин, търсещ да си обясни хода на нещата, а една чисто театрална машинария, използвана, за да даде по-голяма, макар и малко евтина, възвишеност на действието. Събитията всъщност се развиват по своята вътрешна логика, а проклятията са така наредени, че да съвпадат с тази логика. Едуард умира преждевременно и децата му са коварно убити не защото Маргарита ги е прокълнала или както изтъкват летописците, защото Едуард е дал лъжлива клетва под стените на Йорк, а защото е изтощил тялото си с любовните си похождения и е подкопал верността на своите близки, фаворизирайки твърде много роднините на кралицата. Ричард е злодей не защото природата го е дамгосала като такъв, а защото сам си е избрал пътя и е решил да вземе короната без оглед на всички морални задръжки, които би трябвало да го спират в този път. Трагедията му не се състои в това, че е предвиден от провидението за бич Божи, който след като изпълни

божествената присъда над останалите грешници, трябва сам да плати за своите кървави деяния, а в това, че избирайки свободно и самостоятелно и залагайки всичко, за да постигне своята цел, той трябва да открие, че щастието, което си е представял, е илюзорно и че царствената корона е само за царствения човек. Това е и схемата на по-късната трагедия на Шекспир — „Макбет“, която ни показва по същия начин вътрешното разложение на узурпатора; там тази схема е изработена с много по-голяма сила и убедителност, но явно е, че и тук тя е вълнувала поета най-силно. Няма да е напълно невярно, ако окачествим „Ричард III“ било като драма на възмездието, било като трагедия на съдбата, било като политическа пиеса, показваща, че узурпаторът неминуемо се превръща в тиранин. Защото Шекспир показва в нея нещо от многоплановостта на по-късните си драми на сравнително примитивно ниво, при което планове ясно се открояват един от друг и дават възможност и за такива тълкувания, но ясно е, че център на вниманието му е характерът на Ричард и че другите възможности са по-скоро загатнати, за да бъдат отхвърлени.

Главите, посветени на Ричард, у Шекспировите източници са били дословно препечатани от „Животът на Ричард III“ от Томас Мор, авторът на „Утопия“, така че Шекспир е имал пред себе си работата на един от най-гениалните умове на времето, който сам от личен опит е познавал политическите сили и подбуди, които движат събитията, и който, макар и сам непряк свидетел на тези събития, е бил в личен контакт с преките свидетели. Мор е израснал като паж в дома на кардинал Мортон, известния канцлер на Хенри VII — Илийският епископ от драмата, от когото сигурно е научил много за личността на Ричард и за неговото време. Вярно е, че модерните историци гледат с доста голяма резерва на сведенията, произхождащи от този противник на Ричард. Изглежда, че историческият Ричард съвсем не е бил отговорен за всички престъпления, които му се приписват и че като крал е царувал мъдро и с чувство за отговорност; някои дори се питат дали убиецът на малките принцове не е бил всъщност превъзнасяният Хенри Ричмонд, който за всеки случай предпазливо се е отървал от децата на Кларънс. Но ако Мор може би се е поддал на тюдоровската пропаганда в полза на Хенри, той все пак сам е бил убеден в това, което пише, и историята му, макар и недовършена, е в себе си логична и убедителна.

Приемайки от Мор образа на Ричард, Шекспир го е доразвил в много отношения. От Мор той е взел образа на безскрупулния и жесток интригант, на отличния актьор, на хамелеона, който се показва в най-различни цветове според обстановката, на злопаметния отмъстител, но му е прибавил и немалко нови съществени черти: не само озлоблението му против природата, която го е създала урод, но и неговото чувство за хумор, проявяващо се понякога в скрита и твърде жестока ирония, понякога в удоволствието, с което се възхищава от себе си и от своите успехи; и освен това — една демонична сила, с която хипнотизира не само жертвите си, но и своите оръдия. Бъкингам и Кейтсби сякаш знаят какво се иска от тях без нужда от наставления; понякога дори изглежда като че ли те ръководят действията и подучват Ричард какво да прави, докато той с блага усмивка ги обсипва с благодарности за излишните им съвети. И все пак той трябва да им влива увереност с едно небрежно: „Главата му ще кльцнем!... Нещо там ще изнамерим.“

От Мор е взето доста много почти дословно. От него произхождат всички сложни манипулации, чрез които се хвърля булото на демократичност върху една цинична тирания, включително и сцената, при която Ричард се явява, набожен и смирен, между двама епископи и с мъка бива придуман да приеме короната, за която ламти. Също така всичко около арестуването на Хейстингс — включително и предзнаменованията, та дори и ягодите на Илийския епископ — е взето от Мор с тази единствена разлика, че у него при даден знак хората на Ричард се втурват в залата въоръжени и сплашват целия съвет, докато при Шекспир Ричард се налага безпрекословно само със силата на своята личност. Най-ярката проява на тази сила обаче е при сцената с младата Ана, когато над самия труп на обичния ѝ свекър той — убиецът не само на Хенри, но и на нейния мъж — я спечелва за жена. Сцената е изцяло измислена от Шекспир: знае се само едно, че Ричард се е оженил за Ана, но как и при какви обстоятелства е неизвестно. От гледището на фабулата целият епизод е излишен — този брак с нищо не е засилил позициите на Ричард. Сцената е създадена единствено за да покаже демоничната сила на неговата воля и Шекспир нарочно е натрупал най-невероятните препятствия само за да я изтъкне по-силно.

В това съчетание от весела безскрупулност и смразяваща демоничност се чувства още много силно влиянието на една от дежурните и вечно популярни фигури на старите „моралите“, „Порока“ или изкусителя, на когото Ричард сам се оприличава; само че в тези „моралите“ демоничността трябва обикновено да се приема на доверие. Порокът е изчадие на ада, то се знае, но на дело той е по-скоро носител на комичното начало, който просто за собствено удоволствие интригантства и обърква нещата и който с шегите си и грубоватия си език — и в това отношение Ричард също дължи много на този прототип — разсмива публиката.

Такъв е Ричард през първата половина на трагедията. Със завладяването на короната обаче цялата тази жизненост, веселието и дори демоничната сила изчезват от него. Сцената на коронацията би трябвало да бъде изпълнена с тържественост и ликуване, но Шекспир я издържа в миньорен тон, както прави впрочем и при „Макбет“. Ричард седи замислен на трона, потънал в грижи за бъдещето, и Бъкингам, вместо да предугажда желанията му, остава глух за неговите намеци. А това довежда до първата грешка на Ричард: Бъкингам ще му бъде не по-малко потребен, отколкото е бил досега, но той скъсва с него. И сега, при низходящата линия на действието, Шекспир прилага същата техника на успоредици, която е изработил в предшестващата драма, само че я използва много по-целенасочено. Защото сега не само чувстваме повторението на събитията, а всеки път виждаме как нещата са се изменили и как звездата на Ричард бледнее все повече. Още като пролог към глухата сцена на коронацията ние се намираме отново пред Тауър, както в първата сцена, и Браканбъри пак препречва входа. Но сега липсва централната фигура на Ричард и нейното отсъствие само по себе си отбелязва един обрат в положението. Противниците на Ричард почват да се сплотяват, прозвучава за пръв път името на Ричмонд, което от този момент ще се чува все по-често и все по-гръмко. Споменават се клетвите на Маргарита, почти всички сбъднали се вече, те дори почват да засягат и Ричард, досега тяхното главно оръдие, и ние чуваме за неспокойните му нощи. И макар проклятието над Ричард да е било прекъснато в средата, то не е по-малко дейно поради това; а краят на клетвата ще бъде произнесен сега от самата му майка. Жените отново се събират да оплакват загубите си, но този път и Маргарита е с тях като глас на Немезида. Ричард отново се явява в

ролята на жених, но неговите аргументи нямат същата жизненост, както преди, и вместо дръзко да напада, той трябва да се защитава и да отстъпва. Елизабет накрая се съгласява, но у Ричард няма никакво ликуване, никакво възхищение от собственото майсторство, а само едно презрително възклицание по адрес на глупавата жена, която е паднала в клопката му. И всъщност излъганият е той самият: в следващата сцена ние разбираме, че Елизабет е дала дъщеря си на Ричмонд.

Разложението на Ричард напредва бързо и в една сцена, която пак силно напомня „Макбет“, виждаме как лошите новини се трупат, докато той напълно губи самообладание, избухва в бесен гняв против вестителя, който по чудо има да докладва един успех, и виждаме как той сам обърква заповедите си. В навечерието на голямата битка при Бозуърт той е вече всъщност сломен и за да се уверим в това, едва ли са нужни духовете на неговите жертви, които за сетен път изреждат докрай поменика на кървавите му деяния с постоянния рефрен: „Отчай се!“, преди да се обърнат към спокойно спящия в другия край на сцената Ричмонд, за да го обсипят със своите благословии. Отчаянието е според християнското вярване смъртен грях и в големия монолог, който следва сега, виждаме, че Ричард носи отчаяние в душата си. Гордите му думи „Аз съм единствен“ са се обърнали против него и той открива в себе си едно второ аз, което го осъжда не по-малко жестоко от самите му жертви. За пръв път гласът на съвестта, тъй дълго потушаван, заговаря у него и той се вижда такъв, какъвто е. И все пак се съвзема: поисква вино, както Кларънс е поискал — напомняйки ни така за убийството на брат си и за всичко казано тогава за Божия съд, и на бойното поле се бие храбро, отчаяно дори и остава непреклонен докрай. И тук, както в монолога си, той се издига до истинско трагично величие. Последните думи, казани за него, са: „тоз кървав изверг“, но макар че епитетът е заслужен и въпреки твърдението на Аристотел, че злият човек не може да бъде трагичен герой, не можем да не чувстваме съжаление не толкова към участва му, която е заслужена, а както и при Макбет, за величието, което се е прахосало така безплодно. Ричард, разбира се, не е Макбет; характерът му е съвсем друг и за истинско величие може да се говори само във връзка с последните му часове. Но неговата трагедия не е само една предварителна скица на нещо, което тепърва ще намери по-достойно

въплъщение, а има свой собствен живот. Образът му не ни пленява така, както ще ни пленяват по-късните колоси на Шекспир, и ние не вникваме така дълбоко в душата му, както при тях. Повечето време го виждаме само отвън и дори имаме по-скоро чувството за нещо мислено и построено, но не и преживяно, и все пак с него вече се открива голямата редица на Шекспировите портрети и ние навлизаме в света на зрелия майстор.

Последната драма, отпечатана тук, „Хенри VIII“, ни поставя пред редица въпроси и проблеми. Но най-много разискваният от тях — въпросът за авторството, изобщо не е проблем. Още в началото на миналия век бе изтъкнато, че стилът на тази драма не е единен, че докато някои от сцените са в маниера, който очакваме от късния Шекспир, други са в съвсем друг стил, който силно напомня този на Джон Флетчър (1579–1625 г.). За него са характерни особености като: силно преобладаване на женските окончания — понякога до над 80% от стиховете, избягване на „преливащи“ стихове, но не и на силни паузи в средата на стиха, прост и ясен строеж на изречението, който се състои в изреждането на къси, успоредни фрази, обикновено в приложение една към друга, чрез които съдържанието все повече се разширява; хумор, който се състои много често в насилствено свързване на разнородни понятия с помощта на алитерации, като напр.: „Със празен шум, шапкари и шивачи“; и най-сетне една много характерна лексика, при която редица любими думи и фрази постоянно се повтарят. Тези „дежурни“ думи не са, разбира се, патент на Флетчър, те могат да се срещат и у Шекспир, но никога в такава концентрация, както тук. При превода естествено повечето от тези особености изчезват и българският читател не може да очаква да разпознае дяловете на двамата автори, но който е запознат със стила на Флетчър, може да ги различава в оригинала на пръв поглед и да установи следното разпределение на сцените:

Пролог — Флетчър

I, 1 и 2 — Шекспир

3 и 4 — Флетчър

II, 1 и 2 — Флетчър

3 и 4 — Шекспир

III, 1 — Флетчър

III, 2 до средата — Шекспир
2 продължение — Флетчър
IV, 1 и 2 — Флетчър
V, 1 — Шекспир
V, 2, 3, 4, 5 — Флетчър
Епилог — Флетчър

Върху това стилистично разпределение няма никакви спорове: всички признават, че тук има два различни стила, които рязко се различават. Въпреки това все още има критици, и то сериозни, на които идеята за някакво сътрудничество между Шекспир и един второстепенен поет, за какъвто се смята Флетчър понастоящем, звучи като светотатство, още повече че тъкмо някои от най-бляскавите пасажии в драмата се оказват по този начин не на Шекспир, а на Флетчър. Затова тези критици прибягват до теорията, че Шекспир е бил способен да промени своя начин на писане към края на живота си. А тъй като една такава половинчата промяна, при която се използва ту старият, ту новият стил, изглежда твърде невероятна, те дори се мъчат да докажат, че различните стилове се явяват в зависимост от съдържанието и настроението на отделните сцени, нещо, което съвсем не се свързва с истинското положение на нещата. Вярно е, че трите големи прощални речи на Бъкингам, Уулзи и Катерина се падат на Флетчър и че в тях се чувства едно по-особено настроение на отпуснатост и примирение със съдбата, но този Флетчърски стил съвсем не се появява само при такива случаи, а покрива, както се вижда от таблицата, по-голямата част от драмата. Странно е при това, че не се вижда нищо светотатствено в твърдението, че Шекспир към края на живота си е могъл да имитира така раболепно стила на презрения Флетчър. А има и туй, че Флетчър, макар да не се цени много сега, през целия XVII в. е бил поставян в „триумвирата на духа“ наравно с Шекспир и Бен Джонсън и много често дори предпочитан пред първия. Към 1613 г., датата на нашата драма, той е бил вече утвърден като надежден драматург, който можел да се гордее с няколко големи успеха пред публиката. Няма значи нищо чудно, че Шекспир, който по това време вече се е бил оттеглил от театъра и от самия Лондон, настанявайки се като един от първенците в родния си град Стратфорд,

се е съгласил все пак да помогне на наследника си като главен драматург на Кралската трупа в написването на някоя и друга драма.

Въпросът се усложнява, но всъщност изяснява от това, че съществува още една драма — „Двамата благородни сродници“, в която намираме същата смесица от два различни стила, но която не е била включена от колегите на Шекспир в голямото фолио, а е издадена десетина години по-късно с името на двамата драматурзи на заглавната страница. Познаваме и заглавието на още една драма, написана от двамата — „Крденио“, която обаче не е стигнала до нас. Така ясно е доказано, че Шекспир действително е сътрудничил с Флетчър, и то не само в една драма. И ако в настоящото издание на Шекспировите драми „Двамата благородни сродници“ не е включена, това не се дължи на някакво съмнение в Шекспировото участие в нея, а на това, че самата драма не е особено сполучлива и може спокойно да се отстъпи на Флетчър, който има по-големия дял в нея. Същото би могло да се каже и за „Хенри VIII“, но тук надделя традицията, създадена от фолиото. Във всеки случай, ако на тази драма не може да се гледа с голямо възхищение, това не се дължи на сътрудничеството само по себе си — двамата автори очевидно са работили в тесен контакт, като единият е подготвял сцени, изпълнени после от другия, а просто на несполучливо избрания сюжет.

Това ни довежда до втория, може би по-интересен и по-труден за разрешение въпрос, а именно: защо след като за цели четиринадесет години не бил написал нито една историческа драма, през 1613 г., когато модата на тези драми била съвсем заглъхнала, Шекспир се е завърнал отново към този жанр, и то с една пиеса, толкова лишена от драматично напрежение, като „Хенри VIII“. И при това, защо я е завършил с такова венцехваление на покойната кралица Елизабет, която като убийца на Мария Стюарт едва ли ще е била много симпатична на нейния син, царстващия Джеймс I. Изказано е предположение, че с принцеса Елизабет авторите са искали да намекават за една друга принцеса със същото име — дъщерята на краля, чиято сватба с пфалцкия курфюрст била отпразнувана с голям разкош през 1613 г., при което между другото в двореца са били представяни почти всекидневни най-различни пиеси. Ако е така, авторите като че ли не са успели да спечелят височайшето благоволение на краля, защото „Хенри VIII“ не фигурира между

представените пиеси. За пръв път чуваме да се споменава за нея малко по-късно: през лятото на същата година при едно представление на новата драма от изстрелването на тържествените залпове се подпалил сламеният покрив на театър „Глобус“, който за няколко часа изгорял до основи. Любопитна е тази игра на съдбата, направила при представянето на последната драма на Шекспир да изгори и театърът, с който неговото име е така тясно свързано.

Идеята, че с възхваляването на една Елизабет Шекспир е искал да отправи комплимент към друга Елизабет, може да ни се вижда не много правдоподобно, но за едно време, така привикнало на иносказанията, като XVII в., тя не е невъзможна. Един тогавашен писател се оплаква, че не може да се спомене думата „хляб“ (bread), без да мислят всички, че се говори за холандския крал Бреда, а връзката между двете принцеси е все пак по-плътна. Във всеки случай факт е, че в Англия, както „Хенри V“ се оказва любима пиеса за поставяне в години на национални бедствия и войни, така „Хенри VIII“ излиза напред при национални тържества от рода на коронациите и тя винаги е подканвала към пищни мизансцени със своите тържествени шествия, които още при първата ѝ постановка са будели възторг и за които самите автори са се погрижили със своите необикновено точни и пълни ремарки. А колкото и да липсва на драмата обединяващ драматичен нерв, тя предлага поне две твърде благодарни за актьорите роли в лицето на кардинал Уулзи и кралица Катерина. Но тези два образа са все пак епизодични и централната обединяваща фигура — Хенри, остава доста неопределена и лишена от драматизъм. Критиците, които вярват в единното авторство на Шекспир, се стараят обикновено да спасят драмата, като я обявяват за дълбоко размишление върху преходността на славата — Бъкингам, Уулзи, Катерина, всички падат от високото си положение; но в това тълкуване няма място за последния епизод с Кранмър, който впрочем при всяко тълкуване се явява доста неорганично свързан с останалото и твърде слабо подготвен с няколко намека само за едно лице, което изобщо не се явява преди последното действие. Идеята, че Хенри през течение на драмата израства и след като отхвърля гибелното влияние на Уулзи, става идеален крал, също не убеждава много, защото такова израстване просто не се чувства. За Хенри — с изключение на един-единствен пасаж — винаги се говори с голямо уважение, той е

представен като последен авторитет, чиято дума винаги тежи и се приема безпрекословно. При това никога не го чувстваме като център на драматично действие, а само като арбитър на чужди съдбини. Бъкингъм, макар че говори с горчивина за Уулзи, признава справедливостта на кралската присъда и се съгласява, че при дадените показания тя не е могла да бъде друга. Катерина също приписва нещастията си само на Уулзи — макар че в това, както излиза от думите на Хенри и от ненавистта на кардинала към Ана Болийн, тя като че ли не е права, а към Хенри не отправя никаква критика. И най-сетне самият Уулзи се примирява със съдбата си, без да упрекне с нищо неблагодарността на господаря си. И все пак, въпреки почителността, с която всички се отнасят към Хенри, може да се питаме дали няма известна доза ирония в цялото. Не само защото Флетчър веднъж намеква, че съвестта на краля се е „примъкнала твърде близо до една хубава дама“ — а колко лесно биха могли да се въведат първите съмнения на Хенри относно брака му преди, а не след запознанството му с Ана, но защото самият ход на историята представлява един горчив коментар върху розовата светлина, с която драмата обогатява фактите. А тази история е била достатъчно близо до Шекспировата публика, за да бъде още жива в съзнанието ѝ. Всички са знаели, че Ана Болийн, този свръхземен ангел на чистотата, е щяла много скоро да загуби живота си на ешафода като прелюбодейка и че бракът е бил обявен за невалиден поради по-старите отношения на Хенри с нейната сестра. Те са знаели, че дъщерята на Катерина, за която в пиесата се казват толкова хубави неща, е щяла да изгори добрия Кранмър на кладата заедно с още много други протестантски мъченици и че преданият Кромвел — за когото имало дори една цяла драма — е щял да тръгне по пътя на първия си господар и, мразен от целия народ, да завърши живота си на ешафода, отречен от този, за когото бил работил неуморно, ако не безкористно. Не е възможно авторите да не са имали предвид всичко това и човек, запитвайки се каква е могла да бъде целта на това изопачаване на фактите, се връща пак към въпроса: защо е бил избран за драматизиране този неблагодарен и при това, както се вижда, доста щекотлив сюжет?

Проф. Марко Минков

ХЕНРИ VI. ПЪРВА ЧАСТ^[1]

[0] Оригинално заглавие на пиесата е „The first Part of Henry the Sixth“ — „Първа част на Хенри Шести“. Повечето от действащите лица са исторически.

Крал Хенри VI — син на Хенри V (1422–1461; умрял през 1471) — бил коронясан като деветмесечно дете. Регентският съвет бил възглавяван от чичото на малолетния крал, дук Бедфорд, който по време на отсъствието си от страната като регент на Франция бил заместван от другия му чичо дук Глостър. Почти едновременно с Хенри V умрял и малоумният френски крал Шарл VI. Дофинът му поел короната под името Шарл VII и възобновил войната с англичаните. Около 1430 г. сред народните маси на Франция възникнало мощно патриотично движение, възглавявано от простата селянка Жана д'Арк. Войната добила неблагоприятен за англичаните развой. Жана освободила от обсада град Орлеан и скоро главният английски военачалник Толбът бил пленен, а един друг военачалник — Фастолф — позорно избягал от полесражението. През 1430 г. обаче Жана била пленена и след година осъдена като вещица от френски църковен съд, действащ на окупираната от англичаните френска територия, и изгорена на клада. Но това не подобрило положението на англичаните. През 1435 г. техният съюзник Бургундският дук минал на страната на французите. В същата година умрял дук Беафорт и регентството на Франция било поето от дук Ричард Йорк. Действията във Франция се затруднили още повече от нарасналото национално съзнание на френските народни маси, от липсата на средства и от раздорите между големите английски феодали, едни от които — начело с дук Глостър, били за войната с французите, а други — водени от Уинчестърския епископ и граф Съфък, за мира с тях. Врхъ взели привържениците на мира. През 1445 г. Хенри се оженил за Маргарита Анжуйска, дъщеря на бедния крал на Неапол Рене, и прехвърлил на баща ѝ последните владения на англичаните във Франция, които били защитавани с упорство от Толбът. Войната завършила без официално сключване на мир.

Мнозина от героите на пиесата участват и в предшестващата пиеса — „Хенри Пети“. ↑

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

КРАЛ ХЕНРИ ШЕСТИ — крал на Англия

ДУК ГЛОСТЪР (Хъмфри) — чичо на краля и лорд-настойник

ДУК БЕДФОРД (Джон) — чичо на краля и регент на Франция

ДУК ЕКСЕТЪР (Томас Бофорт) — прачичо на краля

УИНЧЕСТЪРСКИЯТ ЕПИСКОП — после **КАРДИНАЛ**
(Хенри Бофорт) — прачичо на краля

ГРАФ (после **ДУК**) **СЪМЪРСЕТ** (Джон Бофорт)

РИЧАРД ПЛАНТАДЖЕНЕТ (после **ДУК ЙОРК**) — син на покойния Ричард, граф Кеймбридж

ГРАФ УОРИК

ГРАФ СОЛЗБЪРИ

ГРАФ СЪФЪК (Уилям де ла Пул)

ЛОРД ТОЛБЪТ (после граф Шрузбъри)

ДЖОН ТОЛБЪТ — негов син

ЕДМЪНД МОРТИМЪР (граф Марч)

СЪР ДЖОН ФАСТОЛФ

СЪР УИЛЯМ ГЛЕНЗДЕЙЛ

СЪР ТОМАС ГАРГРЕЙВ

КМЕТЪТ НА ЛОНДОН

УУДВИЛ — комендант на Тауър

ВЪРНОН — привърженик на Бялата роза (Йорк)

БАСЕТ — привърженик на Алената роза (Ланкастър)

ПРАВНИК, ТЪМНИЧАРИ, ПАПСКИ ЛЕГАТ, ПРАТЕНИЦИ

ДОФИНЪТ ШАРЛ — престолонаследник (после крал) на Франция

РЕНИЕ — Анжуйски дук, с титла крал на Неапол

ДУК АЛАНСОН

БУРГУНДСКИЯТ ДУК

ОРЛЕАНСКИЯТ БАСТАРД^[1]

УПРАВИТЕЛЯТ НА ПАРИЖ

ГЛАВЕН АРТИЛЕРИСТ на Орлеан

НЕГОВИЯТ СИН

НАЧАЛНИК НА ГАРНИЗОНА В ГРАД БОРДО

ФРЕНСКИ СЕРЖАНТ

ВРАТАР на Овернската графиня

СТАРЕЦ-ОВЧАР — баща на Жана

МАРГАРИТА — дъщеря на Рение; после съпруга на Хенри VI

ОВЕРНСКАТА ГРАФИНЯ

ЖАНА (известна като Жана д'Арк)

Лордове, посланици, пазачи на Тауър, часови, глашатаи, офицери, войници, пратеници, слуги, разузнавачи, духове.

Място на действието: Англия и Франция.

[1] *Бастард* — незаконен син; обикновено с нечиста благородническа кръв. ↑

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

В Уестминстърското абатство.

Траурен марш. Влизат, следвайки ковчега на крал Хенри Пети, в жалейни дрехи Бедфорд, Глостър, Ексетър, Уорик, Съмърсет, Уинчестърският епископ и Свита.

БЕДФОРД

Смрачи се, ден! Небе, увий се в траур!
Комети, предвещаващи промени
в страни и времена, по небосвода
размахали блестящите си плитки,
нашибайте зловредните звезди,
решили гибелта на Хенри Пети,
на този крал, премного знаменит,
за да живее дълго, и тъй славен,
че Англия до днес, откак се помни,
не е загубвала подобен нему!

ГЛОСТЪР

Тя крал не е познавала изобщо,
преди да дойде той! Той бе преливащ
от качества и дарби за владетел:
издигнеше ли меч, слепеше с него
противниците си; ръце размахал,
приличаше със тях на змей хвъркат;
а взорът му пламтящ със гневен пламък
отблъскваше по-сигурно вразите
от слънцето, когато по обяд
блестеше срещу тях... Какво да казвам? —
Делата му надхвърлят всички думи.
Десница той не вдигна ни веднъж,
без Славата да кацне върху нея!

ЕКСЕТЪР

Защо оплакваме го в черен цвят,
а не покрити в кърви? Той е мъртъв
и няма да възкръсне нивга вече!
След тоз ковчег безчувствен ний вървим
и като пленници, които следват
в окови триумфална колесница,
прославяме с кортежа си тържествен
безславната победа на Смъртта.
Сега какво да правим? Да кълнем ли
звездите гибелни, задето, в сговор,
са причинили неговата смърт,
или да обвиняваме за нея
изкуствата на хитрите французи,
вълшебници и вещици, които
са го стопили със магични думи?

ЕПИСКОПЪТ

Той беше крал велик, защото беше
благословен от Краля на кралете —
французите не ще треперят даже
на второто пришествие тъй, както
трепереха пред неговия образ!
Той бе войник на Бога и победи
измолваше му святата ни църква!

ГЛОСТЪР

За църквата ще ми приказваш ти —
тя нишката му само съкрати!
Вий Бога молихте за принц-играчка,
когото вашата ръка да мачка!

УИНЧЕСТЪР

А ти, бидейки негов лорд-настойник,
жадуваш власт над принца и страната!
Жена ти е надменна и от нея
ти много повече боиш се, Глостър,
отколкото от Бога и от всички

благочестиви негови слуги!

ГЛОСТЪР

За благочестие не ми приказвай —
ти, плътолюбецо, не стъпваш в черква,
освен за да измолваш от небето
нещастия за своите врагове!

БЕДФОРД

Смирете тези разпри! Да вървим!
След мене, глашатаи! Вместо злато
желязо ний ще сложим пред олтаря —
ненужни са ни мечовете, щом
го няма Хенри, който да ни води.
Потомство, дни очакват те, когато
кърмачетата ще бозаят сълзи
от майчини очи, страната цяла
ще е море от стон и в нея само
жени ще са останали да плачат
по мъртвите! Духа ти, Хенри Пети,
аз призовавам: острова пази ни,
предпазвай го от вътрешни борби,
срази враждебните към нас комети!
Душата ти звезда ще стане горе
по-светла и от таз на Юлий Цезар!...

Влиза Първи пратеник.

ПЪРВИ ПРАТЕНИК

Почтени лордове, привет на всички!
От Франция пристигам с лоши вести
за загуби, провали, неуспехи:
загубени са Реймс, Компьен, Руан,
Париж, Гизорс, Поатие и Орлеан!

БЕДФОРД

И всичко туй пред тялото на Хенри?
По-тихо говори, че този списък
от ценни градове ще го накара,
оловото разкъсал^[2], да възкръсне!

ГЛОСТЪР

Париж — не вече наш? Руан — загубен?
Да бе възкръснал Хенри, тези вести
го биха умъртвили втори път!

ЕКСЕТЪР

Как стана? Кой предател го извърши?

ПЪРВИ ПРАТЕНИК

Не, нямаше предателства, а само
недостиг на човеци и на средства.
Войниците роптаят, че наместо
да се подготвят и печелят битки,
на клики разделени, вие тука
се карате за своите генерали.
Един е за протакане без харч,
друг литнал би, ала крила му липсват,
а трети смята, че мирът могъл би
да се постигне с хитроумни думи.
Английски благородници, на крак!
Недейте с мудността си помрачава
новоспечелената наша слава!
Държавният ни герб е презполвен,
обрани са ни лилиите френски^[3]!

ЕКСЕТЪР

Ако за Хенри липсваха ни сълзи,
те щяха да залейт като прилив
след твойта вест великите му мощи!

БЕДФОРД

Регент съм аз на Франция и главно

за мен са лоши тези новини.
Но аз ще браня своята власт и титла.
Желязната ми ризница веднага!
Далеч от мен тез траурни одежди!
Аз на французите ще нанеса
такива рани, че за своята дързост,
те, вместо със очи, със тях да плачат!

Влиза Втори пратеник.

ВТОРИ ПРАТЕНИК

Почтени лордове, във тез писма
ще прочетете само скръб и горест;
обхваната от бунт срещу властта ни
е цяла Франция, като изключим
известен брой по-дребни градове;
дофинът Шарл е коронясан в Реймс
и Орлеанският Бастард е с него;
поддържа го и дукът Алансон
и го подкрепя дук Рение Анжуйски.

ЕКСЕТЪР

Дофинът — крал? Към него бягат всички?
Ний где ще бягаме от тоя срам?

ГЛОСТЪР

Кой бяга? Аз — наопаки — ще литна
към гърлото на нашия противник!
Без теб дори, ако се бавиш, Бедфорд!

БЕДФОРД

Не се съмнявай в смелостта ми, Глостър —
в ума ми вече Франция е цяла
залята от английските войски!

Влиза Трети пратеник.

ТРЕТИ ПРАТЕНИК

Почтени лордове, за да засиля
плача ви по покойния ни крал,
вест нося ви за битката, която
води лорд Толбът с френската войска.

УИНЧЕСТЪР

И във която Толбът победил е,
нали така?

ТРЕТИ ПРАТЕНИК

Обратното, за жалост.
В която Толбът беше победен;
и ето ви подробности от боя:
Оттегляйки се на десети август
подир обсадата на Орлеан
със своята шестхилядна войска,
безстрашният ни рицар бе обхванат
във обръч от французи, наброяващ
най-малко дваисет хиляди войника.
Той нямаше кога да преустрои
войската си добре и, вместо пики,
набучи безразборно и нарядко
колове от оградите, във опит
да спре пред своите стрелци вълната
на вражеската конница. Три часа
трая сражението и във него
със копие и меч извърши Толбът
невероятни чудеса от храброст:
стотици прати в ада, ни един
не удържа на неговата сила!
Наляво и надясно той сечеше,
така че ужасените французи
го сметнаха за дявола във броня,
а неговите хора, удивени,
крещяха с пълно гърло: „Толбът! Толбът!“

и яростно се хвърляха във боя;
и боят би завършил със победа,
ако, за изненада, сър Джон Фастолф
не бе се проявил като страхливец.
Поставен по-надире в авангарда,
за да подкрепя първите редици,
той, без да влезе в досег със врага,
обърна най-позорно гръб на боя.
И с туй започна общото клане:
врагът отвсякъде ни обгради
и някакъв валонски^[4] подлизурко,
със цел да се подмаже на дофина,
прониза с копието си в гърба
прекрасния английски рицар Толбът,
когото Франция веднъж не беше
посмяла да погледне във лицето!

БЕДФОРД

Убит лорд Толбът? Себе си тогава
аз ще убия за това, че в леност
и във охолство съм живял, когато
един тъй доблестен военачалник,
нуждаещ се от помощ, бил е подло
оставен във ръцете на врага!

ТРЕТИ ПРАТЕНИК

Не, той е жив, но в плен. И също в плен
са лордовете Скейлз и Хънгърфорд.
Голяма част от нашите войници
са взети пленници или изклани.

БЕДФОРД

Аз откупа му сам ще изплатя!
Дофина им от трона му ще смъкна
с главата нанадолу и ще дам
короната му в откуп за лорд Толбът!
Четирма френски знатни ще сменя

за наш един! Довиждане на всички!
Отивам да изпълня своя дълг.
Във Франция със лумнали огньове
ще чествувам деня на свети Георги^[5]!
Войска от десет хиляди войника
ще стегна незабавно и със нея
в реки от кръв Европа ще заляя!

ТРЕТИ ПРАТЕНИК

И бързайте, защото Орлеан
е обсаден от нашите, но те
са с нисък дух и крайно оредели.
Граф Солзбъри ви моли за подкрепа
и с труд удържа бунта сред бойците,
които трябва да държат в обсада
далече превъзхождащ ги противник.

ЕКСЕТЪР

Спомнете си, че клехте се пред Хенри
да смажете дофина им или
да го зажеглите във свойто иго!

БЕДФОРД

Добре го помня и си взимам сбогом,
за да подготвя бойните ни сили!

Излиза.

ГЛОСТЪР

Пък аз ще ида незабавно в Тауър
да проверя топове и запаси,
а след това ще обявя за крал
сина на краля, малкия ни Хенри!

Излиза.

ЕКСЕТЪР

А аз, пазител негов, ще отида
при принца в Елтам^[6], за да се погрижа
за неговите сигурност и здраве.

Излиза.

УИНЧЕСТЪР

За всеки тук намери се задача,
освен за мен, но аз не ще остана
като глупак, със скръстени ръце —
от Елтам принца аз ще отвлека
и сам ще хвана лоста на века!

Излиза.

[2] „... оловото разкъсал“ — става дума за оловната обвивка на ковчега. ↑

[3] „... лилиите френски.“ — от 1420 г. гербът на английските крале включвал и френските лилии. ↑

[4] „... валонски подлизурко...“ — Валония е област между Североизточна Франция и Нидерландия. ↑

[5] „... деня на свети Георги.“ — денят на свети Георги — патрон на Англия — е бил на 23 април. ↑

[6] *Елтам* — дом, в който малолетният Хенри бил възпитаван до възшествието му на престола. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Франция. Пред стените на Орлеан.

Тръбен звук. Влизат с барабанен бой Дофинът, Алансон, Рение и Войници.

ДОФИНЪТ

Движенията истински на Марс^[7],
и тука долу, както на небето,
до днес не са известни. Преди малко
той беше с англичаните, сега
победата с усмивка дава нам.
Кои по-важни градове не са
в ръцете ни? Ний тука преспокойно
се разполагаме във Орлеан,
додето те, от глад добили вид
на призраци, нападат ни без воля
веднъж във месеца, и то за кратко.

АЛАНСОН

Без каша от овес и без говеждо
не могат англичаните да карат.
На плъхове извадени приличат
тез мулета нещастни, щом им липсва
чувалът зоб, завързан зад ушите!

РЕНИЕ

Да скъсаме таз глупава обсада!
Достатъчно мотахме се без дело.
В наш плен е Толбът, от когото всъщност
най-много се бояхме. Кой остава?
Единствен Солзбъри, а тоз безумец
жлъчта си нека пръска, ако иска,
във дребни схватки — все едно, му липсват
за истинска война пари и хора!

ДОФИНЪТ

Тръбете сбор! Ще ги нападнем пак!
Напред за опетнената ни чест!
Простен да бъде, който ме убие,
видял ме да отстъпвам или бягам!

Излизат.

*Шум на битка. Французите са отблъснати, с големи загуби, от англичаните. Влизат отново
Дофинът, Алансон и Рение.*

ДОФИНЪТ

Кой виждал е такова нещо? Стадо!
Пъзливци, кучо племе, подлеци!
Не бих побягнал никога, ако
не бях оставен сам сред враговете!

РЕНИЕ

Тоз Солзбъри бил страшен главорез!
Сражаваше се тъй, като че ли
не му се щеше вече да живее.
И другите налитаха върху ни
със стръв на лъвовے, съзрели плячка!

АЛАНСОН

Фруасар^[8] е наш съплеменник, а казва
за англичаните, че те били
по времето на Едуард Трети всички
подобни на Роланд и Оливие^[9].
Това се потвърждава днес, когато
те пращат против нас бойци като
Самсон и Голиат^[10]. Един за десет!
Сръндаци мършави — отде да знаем,
че толкоз храброст ще се крие в тях!

ДОФИНЪТ

Предлагам да оставим този град.
Тъй както става с мартенските зайци,
гладът ще ги направи по-безстрашни.
Добре ги зная: обсадят ли крепост,
стените ѝ със зъби ще изгризят,
но от обсадата не се отказват.

РЕНИЕ

Ръцете им са движени, изглежда,
от някакви пружини, за да удрят
като часовници без спир и отказ —
така ако не беше, досега
пред натиска ни щяха да отстъпят!
Аз бих го изоставил тоя град,
ако ме питате.

АЛАНСОН

Така да бъде!

Влиза Орлеанският Бастард.

БАСТАРДЪТ

Къде е принц дофинът? Нося вести.

ДОФИНЪТ

Привет на Орлеанския Бастард!

БАСТАРДЪТ

Изглеждате посърнали и бледи.
Нима е от последния провал?
Не бойте се, подкрепата е близко.
Доведох тук една девица свята,
която чрез явление небесно
получила е заповед да вдигне
таз тягостна обсада и очисти
страната ни от чуждите войски.

Тя има дар пророчески, по-силен
от тоз на деветте сибили римски^[11],
и всичко вижда — минало и бъдно!
Да я повикам ли пред ваша светлост?
Повярвайте, това, което казвам,
е сигурно, кралю, и безпогрешно!

ДОФИНЪТ

Викнете я!

Бастардът излиза.

Но най-напред, Рение,
способността ѝ нека проверим.
Вземете мойто място, ето тъй,
и я разпитвайте със властен тон:
по тоя начин ще установим
доколко има дар на ясновидка.

Влиза отново Бастардът, следван от Жана.

РЕНИЕ

Девойко млада, ти ли заявяваш,
че можеш да извършваш чудеса?

ЖАНА

Рение Анжуйски, ти ли си представяш,
че можеш да измамиш лесно Жана?
Дофинът де е?... Я излез, излез!
И без да съм те виждала, те зная.
Не се чуди — за мене няма скрито.
Аз трябва да говоря с тебе лично!...
Дръпнете се, вий всички, настрани!

РЕНИЕ

Започна смело, с първия си удар!

ЖАНА

Дофине, аз овчарска дъщеря съм,
със ум, в науките неизкусен,
но Богу и на Божията майка
угодно бе с великата си милост
да озарят неуката девойка,
и ето, както си пасях овцете,
оставила на слънцето да пърли
моминските ми бузи, в миг пред мене
яви се Богородица във блясък
и с реч тържествена ми заповяда,
оставила пастирските си грижи,
да отърва страната си от зло.
Тя помощ обеща ми и сполука
и, засияла в пълната си слава,
прониза ме с лъчите си, така че
мен, смуглата до този миг, направи
тъй хубава, каквато ти ме виждаш.
Какъвто искаш ми задай въпрос
и неподготвен отговор ще имаш.
Извикай ме на бой и сам ще видиш,
че с много превъзхождам своя пол.
Повярвай ми, ще идеш надалеч,
ако ме вземеш за другар по меч!

ДОФИНЪТ

Ти тъй ме смая с гордото си слово,
че само таз проверка ще направя:
със мене ще се срещнеш във двубой.
Надвиеш ли ме — значи си правдива,
ако ли не — от мен не искам вяра!

ЖАНА

Готова съм. Това е моят меч,
с пет лилии френцуски украсен
от всякоя страна на острието.
Избрах го аз за себе си в Турен,
сред пращен куп от вехти железа

във храма на света Екатерина.

ДОФИНЪТ

Тогаз да почнем в името на Бога.
Не се боя от ни една жена!

ЖАНА

Пък аз от никой мъж не ще побегна!

Сражават се. Жана надвива Дофина.

ДОФИНЪТ

Възпри ръка! О, ти си амазонка,
размахала Дебориния меч^[12]!

ЖАНА

Помага ми светата Божа майка —
по женски слаба щях да съм без нея.

ДОФИНЪТ

Не зная кой помага ти, но чувствам,
едничка ти на мене ще помогнеш:
надви ти в мен десница и сърце
и аз по твоята любов копнея!
Прекрасна Дево — ако тъй се казваш, —
французкият дофин те умолява,
наместо да ти бъде повелител,
от днес да стане предан твой служител!

ЖАНА

Дългът ми от небето осветен е,
затуй любов не чакай ти от мене.
От чужденци очистя ли страната,
тогава ще помисля за отплата.

ДОФИНЪТ

На волята ти роб ще бъда аз —
добра бъди към мене дотогаз!

РЕНИЕ

Тоз разпит май че стана доста дълъг.

АЛАНСОН

До дъно иска да проникне в нея,
не би го толкова проточил иначе.

РЕНИЕ

Да го прекъснем, щом не знае мярка.

АЛАНСОН

Навярно мярка му се друго нещо —
жените знаят да ни мамят нещо.

РЕНИЕ

Решихте ли се, сир? Какво ще правим?
Ще отбраняваме ли Орлеан?

ЖАНА

И питате, неверници страхливи?
До сетен дъх! Без страх! Със вас е Жана!

ДОФИНЪТ

Речта й утвърждавам! Ще го браним!

ЖАНА

Аз бич за англичаните да бъда
определена съм от небесата.
Обсадата им още днес ще пръсна.
След моята намеса в таз война
ще грейнат дните на свети Мартин
и лятото на морското рибарче^[13].
Какво е славата? — Едно отпърво
нищожно кръгче в тихата вода,

което разширява се безкрайно,
додето от разрастване изчезне.
Кръгът на англичаните приключи
със Хенри Пети. С неговата смърт
великата им слава се разсея.
Сега аз режа стихналата шир,
подобно на галера величава,
понесла Цезаря с товар от слава!

ДОФИНЪТ

Щом гълъб е съветвал Мохамеда^[14],
орел на тебе е подсказвал, чувствам.
От майката на Константин, Елена^[15],
и от предсказващите дъщери
на свети Филипа^[16] ти по си мъдра!
О, звездо ясна, слязла на земята,
как по-достойно да те почета?

АЛАНСОН

Без бавене! Обсадата да пръснем!

РЕНИЕ

Девойко, прогони ги от града,
спаси честта ни и стани безсмъртна!

ДОФИНЪТ

Напред! Ако ни тя измами, значи
че няма на земята предсказвачи!

Излизат.

[7] „... движенията истински на Марс...“ — по Шекспирово време орбитата на Марс не е била изучена. Тук смисълът на израза е, че обратите на войната са непредвидими като движението на планетата. ↑

[8] Фруасар — Жан Фруасар (ок. 1337 — след 1404) е френски летописец, описал събитията между 1325 и 1400 г. ↑

[9] „... *Роланд и Оливие*.“ — герои от френския средновековен епос „Песен за Роланд“. ↑

[10] „... *Самсон и Голиат*.“ (библ.) — Самсон бил съдия на юдеите, прочут със своята сила, чиято тайна се криела в косата му; Голиат бил вожд на техните врагове филистимляните; макар с гигантски ръст и сила той бил убит в двубой от младия и крехък Давид. ↑

[11] „... *деветте Сибиле римски*...“ — Сибиле е нарицателно име за някои жени, на които древните римляни приписвали пророчески дарби. Най-прочутата от тях била според легендата Кумейската сибиле (от гр. Куме в Южна Италия), която оставила девет книги с пророчества. За тях неправилно се споменава тук. ↑

[12] „... *амазонка... Дебориния меч*“ (мит.; библ.) — амазонките са били легендарно племе, съставено от войнствени жени; Дебора била юдейска пророчица и военачалничка, която освободила племето си от игото на хананайтите. ↑

[13] „... *дните на свети Мартин... рибарче*“ — последни топли дни на късната есен; еквивалент на нашето циганско лято. ↑

[14] „... *гълъб... Мохамеда*...“ — според преданието Мохамед приучил един гълъб да кълве зърна от ухото му и убедил арабите, че той е пратеник на Светия дух, който му нашепва божествени откровения. ↑

[15] „... *майката на Константин, Елена*...“ — става дума за света Елена, майка на римския император Константин Велики (274–337 г.), която имала видение, помогнало и да намери Исусовия кръст. ↑

[16] „... *дъщери на свети Филип*...“ (библ.) — четирите дъщери на евангелиста Филип от Кесарея имали според преданието пророчески дар. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Лондон. Пред Тауър.

Влиза Глостър, следван от Слуги в сини дрехи.

ГЛОСТЪР

Дойдох във Тауър, за да го прегледам.
Подир смъртта на Хенри все се плаша
от подлости. Къде са тези пазачи?
Отваряйте веднага! Вика Глостър!

ПЪРВИ ПАЗАЧ (отвътре)

Кой хлопа така дръзко по вратите?

ПЪРВИ СЛУГА

Високоблагородният дук Глостър!

ВТОРИ ПАЗАЧ

Какъвто и да е, не се допуска!

ПЪРВИ СЛУГА

Не знаеш ли, че той е лорд-настойник?

ПЪРВИ ПАЗАЧ (отвътре)

Напразно настоява твойт лорд.
Ний имаме нареждане отгоре.

ГЛОСТЪР

Отде „отгоре“? Кой го е издал?
Друг лорд-настойник няма в таз държава!...
Разбивайте! На моя отговорност!
Селяци долни, ще се гаврят с Глостър!

Слугите се опитват да разбият вратите. Към стената отвътре се е приближил Уудвил.

УУДВИЛ (*отвътре*)

Кой блъска вън? Какъв е този бунт?

ГЛОСТЪР

Отваряй незабавно, коменданте!

Познах гласа ти! Заповядва Глостър!

УУДВИЛ (*отвътре*)

Не се сърдете, но не мога, сър.

Аз имам заповед от кардинала

да не допускам в Тауър нито вас,

ни кой да е от вашите слуги.

ГЛОСТЪР

Страхливи Уудвил, ти над мен поставяш

наперения Уинчестърски поп,

когото кралят ни едва търпеше!

Бунтар си ти към трона и към Бога!

Отваряй или аз ще те изритам

след малко вън!

ВТОРИ СЛУГА

Отваряйте вратите!

Ако се бавите, ще ги разбием!

Влиза Уинчестър, следван от Слуги в кафяви дрехи.

УИНЧЕСТЪР

Какво ти става, горделиви Хъмфри?

ГЛОСТЪР

Ха! Ти ли, тикво бръсната, си казал

да ми затварят портите на Тауър?

УИНЧЕСТЪР

Да, аз, защото си не лорд-настойник,
а лорд-разбойник спрямо своя крал!

ГЛОСТЪР

Дръпни се, заговорнико отявлен!
Не ти ли искаше да умъртвиш
покойния ни крал и разрешаваш
на лондонските курви да грешат^[17]?
Ако нахалстваш, ще те втика цял
във тази твоя кардиналска шапка!

УИНЧЕСТЪР

Не, ти дръпни се, аз не ще отстъпя!
Щом искаш, направи Дамаск^[18] да бъде
туй място тука и стани сам Каин,
проклет зарад убийството на Авел!

ГЛОСТЪР

Не, аз ще те прогоня, само толкоз!
Ще те повия като пеленаче
в червената ти роба и във нея
ще те откарам другаде да врякаш!

УИНЧЕСТЪР

Започвай, предизвиквам те открито!

ГЛОСТЪР

Как каза? Предизвикваш ме открито?...
Ей, сините, измъквай меч! Да хвърлим
един пердах на тез кафяви псета!
Брадата си пази, надменни попе,
че ако сграбча я, ще те науча
напук на всички папи и прелати!
Ще стъпча кардиналската ти шапка,
ще омета със бузите ти двора!

УИНЧЕСТЪР

Ще отговаряш пред самия папа!

ГЛОСТЪР

И ще му кажа бръмбари да лапа!
Гъсок от Уинчестър, ще те наложа!
Удрете го, тоз вълк във овча кожа!
Марш, кучета кафяви! Марш оттука,
двуличнико във пурпур! Удряй! Бий!

*Слугите на Глостър надделяват над слугите на Уинчестър. Влиза Кметът на Лондон,
следван от Стражи.*

КМЕТЪТ

Позор и срам, служители върховни!
Сами да нарушавате мира!

ГЛОСТЪР

Като не знаеш как съм оскърбен,
мълчи си, кмете! Този Бофорт тука,
противник на небето и на краля,
за свои цели е заграбил Тауър!

УИНЧЕСТЪР

А този враг на гражданството, Глостър,
облагащ с такси вашите кесии,
тоз яростен противник на мира,
мечтаещ за войни една след друга,
сега напада вярата, защото,
бидейки лорд-настойник, се опитва
да се снабди с оръжие от Тауър,
за да свали законния ни крал
и увенчае себе си с корона!

ГЛОСТЪР

Затуй се плаща с удари, не с думи!

Схватката се възобновява.

КМЕТЪТ

Пред толкоз страсти нямам друго средство
освен тържествено да заповядам
чрез гърлото на своя глашатай.

ГЛАШАТАЯТ

Хора от всички съсловия, стекли се тук на днешния ден с оръжие
в ръка, противно на Божието и кралското спокойствие, в името на
негово величество заповядвам и повелявам да се разотидете по
домовете си, като ви забранявам от днес нататък да носите, вадите и
употребявате каквито и да било мечове, кинжали и други оръжия.
Горното под страх от смърт!

ГЛОСТЪР

Отстъпвам пред закона, кардинале,
но ний отново ще се срещнем с теб!

УИНЧЕСТЪР

И то ще е за твоя сметка, Глостър —
с кръвта си ти ще ми платиш за днеска!

КМЕТЪТ

Ако не се разпръснете, ще викна
народа със тояги!... Тоз пастир
е по-надменен от самия дявол!

ГЛОСТЪР

Дълга си ти изпълни. Сбогом, кмете!

УИНЧЕСТЪР

Пази главата си, омразни Глостър —
възнамерявам да я имам скоро!

*Излиза — следван от Слугите си — от една страна; Уинчестър — следван от своите Слуги
— излиза от друга.*

КМЕТЪТ

Да се очисти всичко и след мен!...
Какви горещи хора, Боже мой!
Аз сам до днес не съм участвал в бой!

Излиза, следван от Стражите.

[17] „... на лондонските курви да грешат“ — публичните домове в Лондон, намиращи се близо до театрите на южния бряг на Темза, били под юрисдикцията на Уинчестърския епископ. ↑

[18] „... направи Дамаск...“ — според преданието град Дамаск бил изграден на мястото, където първият син на Адам, Каин, убил брат си Авел. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

В Орлеан.

Влизат Главният артилерист на града и неговият Син.

АРТИЛЕРИСТЪТ

Ти знаеш, синко мой, че сме в обсада
и че предградията ни са вече
превзети от английските войници.

СИНЪТ

Да, татко, и по тях съм стрелял даже,
макар че ни веднъж не съм улучвал.

АРТИЛЕРИСТЪТ

Тоз път, ако ме слушаш, ще улучиш.
Аз тук съм главният артилерист
и трябва с нещо да се проявя.
Разузнавачите ми съобщиха,
че англичаните са взели там
оназ висока кула и от нея —
през хе, оназ решетка от желязо —
следят движенията във града,
за да откриват най-добрите точки,
в които могат да ни навредят
със нападение или със изстрел.
За да лиша врага от таз възможност,
към мястото насочих един топ
и вече от три дни седя и чакам
да се покаже някой. Но, уви,
не мога вече, замести ме малко.
Щом видиш зад решетката човеци,
извикай ме веднага — аз ще бъда
при градския управител, помни!

Излиза.

СИНЪТ

Не бой се, татко, ако ги издебна,
ръката ти не ще ми е потребна!

Излиза.

Появяват се навърх една кула Солзбъри, Толбът, Гленздейл, Гаргрейв и други.

СОЛЗБЪРИ

О, Толбът, моя радост, въздух мой!
Отново между нас! Как беше там?
И как успя от плен да се измъкнеш?
Нетърпелив съм. Разкажи ми всичко,
додето сме на кулата, тук още!

ТОЛБЪТ

Дук Бедфорд бе пленил един известен
французки благородник — Дьо Сантрай
и размени го с мен. Преди това
врагът поиска, с цел да ме обиди,
да ме смени със друг, по-дребен рицар,
но аз отхвърлих, предпочел смъртта,
таз евтина оценка и накрая
получих откупа, желан от мен...
Но долното предателство на Фастолф
ме мъчи още. Ах, изменник подъл,
да можех да го пипна, със юмруци
изпълнил бих му смъртната присъда!

СОЛЗБЪРИ

Не каза как отнесоха се с теб.

ТОЛБЪТ

С язвителни обиди, гаври, хули!

Изложиха ме на един площад
за публична забава на народа
и почнаха да викат: „Този тука
е ужасът за нашата войска,
плашилото на френските дечица!“
И аз тогаз със сила се отскубнах
от своите стражи и захванах с нокти
да къртя камъни и да ги хвърлям
по тез, които гледаха срама ми.
Пред яростта ми пръснаха се всички
и дълго зяпаха ме отдалече —
макар и в клетка, бях за тях опасен,
защото само името на Толбът
ги караше да мислят, че могъл бих
с ръце да късам пръти от желязо,
да чупя с крак стоманени греди;
и затова отряд стрелци отбрани
се сменяше край мене денонощно
и всеки се прицелваше в гърдта ми,
щом само се помръднеш във леглото.

Влиза и излиза — долу — Синът на Главния артилерист с горящ запалител в ръка.

СОЛЗБЪРИ

Със болка слушам как си бил измъчван,
но ние, знай, ще им го върнем скъпо!
Сега е време в Орлеан за обед
и аз през таз решетка виждам всички
във домовете им и виждам също
как френската войска се укрепява.
Ако желаеш, можеш да надникнеш...
Съвет ми дайте, вий, сър Томас Гаргрейв,
и вий, сър Уилям Гленздейл: коя точка
да бъде цел на следващия залп?

ГАРГРЕЙВ

На северния вход се трупат знатни.
Аз мисля да ударим първо там.

ГЛЕНЗДЕЙЛ

Или по бастиона, пазещ моста.

ТОЛБЪТ

Изглежда трябва да ги изтощим
с гладуване и чести малки схватки...

Топовен изстрел. Солзбъри и Гаргрейв падат.

СОЛЗБЪРИ

О, Господи, нас, грешните, помилуй!

ГАРГРЕЙВ

О, Господи, прости ми греховете!

ТОЛБЪТ

Отде ни сполетя таз зла беда?
О, Солзбъри, продумай, ако можеш!
О, дивен образец за войнска храброст,
едното ти око, едната буза —
къде са те? Проклета да си, куло!
И ти да си проклета, о, ръка,
донесла ни ужасната покруса!
Тринайсет битки Солзбъри спечели,
войник направи той от Хенри Пети!
Дорде последен барабан ехтеше
над бойното поле, на своя меч
не даваше той отдих, тъй го помня.
О, Солзбъри, дай знак, че още жив си!
Глас нямаш вече, но с едно око
за милост към небето погледни —
и слънцето с едно око оглежда
от край до край земята! О, небе,

ако над Солзбъри не се смилиш,
на всеки друг отказвай милостта си!
Сър Томас Гаргрейв, има ли във тебе
искра живот? Отговори на Толбът!
Не, поглед само повдигни към него!...
Снемете тялото! Ще ви помогна
да го заровим по достоен начин.
Ти, Солзбъри, туй имай за утеха,
че няма да умреш преди...
Той махна ми и се усмихна, сякаш
ми казваше: „Като умра, помни
да отмъстиш за мен на враговете!“
Ще помня, мой Плантадженет, и с радост
като Нерон на лютня^[19] ще просвирия
пред техните пламтящи градове;
ще плаче Франция, щом чуе: „Толбът!“.

Сигнал за тревога. Гръмотевици и светкавици.

Какво е туй? Защо гърми небето?
Отде са този шум и този трясък?

Влиза Пратеник.

ПРАТЕНИКЪТ

Милорд, милорд, французите нападат!
Дофинът им, подкрепян от една
новоизлюпила се ясновидка
на име Жана, тръгнал е на бой,
за да разкъса нашата обсада!

Солзбъри се надига и стене.

ТОЛБЪТ

О, чуйте го как стене от това, че
така неотмъстен ще го оставим!
Втор Солзбъри за вас ще съм, французи!

Дали дофин си, или гнил делфин,
дали светица си, или мръсница,
копитата на коня ми ще стъпчат
сърцата ви и локва ще направят
от вашите два мозъка!... Носете
нещастника във моята палатка,
а след това ще видим за какво
ги бива тези пъзльовци-французи!

Шум на битка. Излизат, като изнасят ранения Солзбъри и трупа на Гаргрейв.

[19] „... като Нерон, на лютня ще просвирия...“ — римският император Нерод свирил според преданието на лира, вдъхновен от зрелището на горящия Рим. ↑

ПЕТА СЦЕНА

Пред Орлеан.

Отново шум на битка. Влиза и излиза Толбът, преследващ Дофина. После влиза и излиза Жана, преследваща отстъпващите Англичани.

Влиза отново Толбът.

ТОЛБЪТ

Къде са мойта мощ и мойта храброст?
Войските ни отстъпват неудържно!
Една жена във броня ги преследва!

Влиза Жана.

Ха, ето я!... Сега ще те науча!
Дали си дявол, или дяволица,
заклинам те да се завърнеш в ада!
Магьосница си, зная, и от тебе
ще пусна кръв^[20] и ще изпратя бързо
душата ти на твоя господар!

ЖАНА

Аз тебе ще посрамя! Хайде, почвай!

Сражават се.

ТОЛБЪТ

Небе, ще се огънеш ли пред ада?
Гърдите си от напън смел ще пръсна,
ръцете си от плещите ще скъсам,
но ще накажа тази горда стърва!

Отново се сражават.

ЖАНА

Не е дошъл часът ти. Сбогом, Толбът!
Аз нямам време, трябва да намеря
запаси и храна за Орлеан.
Стигни ме, ако можеш! Аз презирам
прочутата ти мощ! Върви, върви
при своите прегладнели англичани
и помогни на Солзбъри да пише
последната си воля! Сбогом, Толбът!
Днес бихме ви и утре ще ви бием!

Излиза.

ТОЛБЪТ

Умът ми е грънчарско колело,
въртящо мислите ми с бясна скорост!
Не зная какво правя и къде съм.
Таз вещица, подобно Ханибал^[21],
със страх ни побеждава и превзима,
каквото пожелае, както ние
пчелите или гълъбите пъдим
от техните гнезда със дим и смрад.
Зовяха ни за нашата свирепост
„английски песове“, а днес търчим,
квичейки, като палета плашливи!

Кратък шум на битка.

Земляци, или хвърляйте се в бой,
или с овце сменете трите лъва^[22]
от своя герб; защото и овцете
не бягат тъй страхливо от вълка,
говедата, конете тъй не хукват,
видели леопарда, както вие
днес бягате от бившите си роби!

Шум на битка.

Напразно е!... Върнете се в окопа!

Със гибелта на Солзбъри вий всички
съгласни сте, щом никой не желае
да вдигне меч, за да мъсти за него!
Напук на опитите да я спрем,
Девицата укри се в Орлеан.
Да бе улучила смъртта му мене —
къде сега срамът ми ще се дене!

Излиза. Шум на битка и сигнал за отбой.

[20] „... ще пусна кръв...“ — според средновековното вярване този, който успявал да пролее кръвта на вещица, се освобождавал от нейните чарове. ↑

[21] *Ханибал* (ист.) — картагенският военачалник Ханибал всял в едно сражение паника сред римските войници, като пуснал срещу тях бикове с прикрепени към рогата им запалени факли. ↑

[22] „... с овце сменете трите лъва...“ — три лъва фигурирали върху герба на английските крале. ↑

ШЕСТА СЦЕНА

Пред Орлеан.

Тръбен звук. Върху градските стени се появяват Жана, Дофинът, Рение, Алансон и Войници.

ЖАНА

Развейте знамената над стените!
Английската обсада е сломена!
Тъй Жана своята дума удържа.

ДОФИНЪТ

Небесна Дево, дъще на Астрея^[23],
за този подвиг как да те възхваля?
Ти своите думи изпълняваш както
прочутата градина на Адонис,
която само ден подир цъфтежа
започвала да дава сладък плод!
Гордей се, Францияо, със своята Жана!
По-светъл ден не помниш ти от този,
във който тя ти върна Орлеан!

РЕНИЕ

Защо камбаните не бият още?
Дофине, заповядай във града
да се запалят празнични огньове
и населението на открито
със пиршества и веселби да чества
от Бога низпосланата ни радост!

АЛАНСОН

Във цяла Франция ще възликуват,
щом чуят колко храбро сме се били!

ДОФИНЪТ

Не ний, а Жана удържа победа
в тоз славен ден и затова със нея
короната си аз ще разделя
и ще накарам в шествия безкрайни
попове и монаси да я славят.
По-горда пирамида ще ѝ вдигна
от Мемфиската, славеща Родопа^[24],
и в нейна чест, когато ни напусне,
прахът ѝ в урна, по-богата даже
от драгоценния сандък на Дарий^[25],
във празничните дни ще бъде носен
пред френските кралици и крале!
И не свети Денис^[26], а тя ще бъде
закрилница на нашата страна!...
Градът ни чака. Тръгвайте след мен —
трапеза кралска иска този ден!

Тръбен звук. Излизат.

^[23] *Астрея* (мит.) — дъщеря на Юпитер, богиня на справедливостта. Според мита тя в незапомнени времена напуснала Земята, за да засияе в небето като съзвездието Дева. Оттук връзката с девственицата Жана. ↑

^[24] „... пирамида... Родопа...“ — според преданието една от египетските пирамиди била издигната от гръцката хетера Родопа (VI в. до н.е.). ↑

^[25] „... драгоценния сандък на Дарий...“ — легендата разказвала, че сред плячката на Александър Македонски след победата му над персийския цар Дарий бил един скъпоценен сандък, в който Александър впоследствие пазил копие от поемите на Омир. ↑

^[26] *Свети Денис* (ист.) — светец-покровител на Франция. ↑

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

В Орлеан.

Влизат френски Сержант и двама Часови.

СЕРЖАНТЪТ

Заемайте местата си и бдете!
За всяко шумолене край стените
или войник, видян край тях, веднага
ми дайте в караулното сигнал.

ЧАСОВИ

Ще бъде даден!

Сержантът излиза.

Бива си я нашта —
когато другите си спят спокойно,
да бодърстваш във мрак и дъжд, и студ!

*Влизат — с тих барабанен бой — Толбът, Бедфорд, Бургундският дук и Войници, носещи
стълби за шурмуване на крепост.*

ТОЛБЪТ

Да, лорд-настойнико и всеизвестни
Бургундецо — съюзът ни с когото
съюзници на Англия направи
Валония, Пикардия, Артуа —
подир деня, в пируване преминал,
таз нощ французите безгрижно спят.
Да се възползваме от тоя случай,
за да им върнем за успеха, който
спечелиха с магии и вълшебство.

БЕДФОРД

Тоз френски пъзльо сам се позори,
като — невярващ в своята войска —
прибягва към магьосници и врачки!

БУРГУНДСКИЯТ ДУК

Предателите нямат други близки.
Каква е всъщност тази тяхна Жана?

ТОЛБЪТ

Девица — казват.

БЕДФОРД

И така безстрашна?

БУРГУНДСКИЯТ ДУК

Дано не се сдобие с нещо мъжко,
ако и в бъдеще се хвърля в боя
така безстрашно, както досега!

ТОЛБЪТ

Те нека призовават черни сили,
Всевишният е нашата опора
и с неговото име да започнем
атаката на тоя зид от кремък!

БЕДФОРД

Възлизай, Толбът! Ние сме след теб.

ТОЛБЪТ

Не всички вкупом! По-добре е, мисля,
да атакуваме от разни точки.
Така ако един се провали,
защитата им друг ще превъзмогне.

БЕДФОРД

Съгласен. Аз оттука!

БУРГУНДСКИЯТ ДУК

Аз оттам!

ТОЛБЪТ

А аз отсам — към слава или гроб!
Сега вий двама, Солзбъри и Хенри,
ще видите, че Толбът ви е верен!

С виковете „Свети Георги!“ и „Толбът!“ англичаните се покатерват на стената и проникват в града.

ЧАСОВИ

Тревога! Англичаните нападат!

Французите — по ризи — скачат над стената.

Влизат от различни страни — полуоблечени — Бастардът, Алансон и Рение.

АЛАНСОН

По нощници? Как може, господа?

БАСТАРДЪТ

„Как може“ ли? Добре, че оцеляхме!

РЕНИЕ

Тревогата ни свари във леглата —
едва успяхме да се отървем!

АЛАНСОН

Откак войник съм, подвиг друг не помня,
отчаяно рискован като тоя!

БАСТАРДЪТ

Тоз Толбът е същински Сатана!

РЕНИЕ

Или е Бог на негова страна!

АЛАНСОН

И Шарл пристига. Как ли оцелял е?

Влизат Дофинът и Жана.

БАСТАРДЪТ

Светицата е бдяла върху него.

ДОФИНЪТ

Това ли ти е силата, лъжкиньо?

Нарочно ли отпърво ни подмами
със мъничък успех, та след това
да претърпим тъй срамна несполука?

ЖАНА

Защо е Шарл така сърдит на Жана?

Нима мощта ѝ дължна е да бъде
еднаква винаги? Или желаеш
да побеждавам и когато спя,
защото иначе аз ще съм виновна?
Небрежни войни, ако бяхте бдели,
туй бедствие не щеше да се случи!

ДОФИНЪТ

Да, вие сте виновен, Алансон!

Началник тази нощ на часовите,
вий леко пренебрегнахте дълга си!

АЛАНСОН

Ако в участъците, поверени
на ваши милости, стената беше
под наблюдение като във моя,
врагът не би ни изненадал тъй.

БАСТАРДЪТ

Аз своя проверявах!

РЕНИЕ

И аз — своя!

ДОФИНЪТ

През моя и през нейния участък
аз цяла нощ насам-натам кръстосвах,
извършвайки развод на караула.
Отде и как могли са да се вмъкнат?

ЖАНА

Недейте губи време, господа,
за тез „отде и как“ — едно е явно:
противникът открил е слаба точка
във нашата отбрана и успя
във нея да извърши своя пробив.
Остава ни едно: да съберем
войниците си, пръснати в безреда,
и начертаем начин нов, по който
сега пък ний да навредим на него.

*Шум на битка. Влиза английски Войник, викащ: „Толбът! Толбът!“. Французите избягват,
като оставят дрехите си.*

ВОЙНИКЪТ

Ще взема туй, за да не се измачка.
Щом чуят „Толбът!“, духват надалеч.
С туй име само взех тъй много плячка,
че то ми служи по-добре от меч!

Излиза.

ВТОРА СЦЕНА

В Орлеан.

Влизат Толбът, Бедфорд, Бургундският дук, Капитан и Войници.

БЕДФОРД

На изток съмва и нощта изтегля
катанния си плащ, покрил земята.
Достатъчно ги гонихме. Отбой!

Сигнал за отбой.

ТОЛБЪТ

Да се докара тук това, което
бе нявга Солзбъри, и нека бъде
положено сред главния площад
на този — дявол взел го! — Орлеан.
Изпълних своята клетва пред духа му:
за всяка капка кръв, която беше
пролята от прекрасното му тяло,
петима техни паднаха таз нощ.
А за да знаят бъдните потомства
как ние отмъстили сме за него,
във главния им храм ще му издигна
безценна гробница, върху която
ще издълбая, за да се чете,
как беше оплячкосан Орлеан,
как Солзбъри коварно бе убит
и как бе той плашило, бич и ужас
за всичко френско!... Ала, господа,
учудва ме, че нийде не видяхме
ни негово височество дофина,
ни ясновидката му Жана д'Арк,

ни кой да е от долната му шайка.

БЕДФОРД

Изглежда, че в гъмжилото на боя
те, вдигнати от сънните легла,
прескочили са градските стени,
убежище да дирят сред полето.

БУРГУНДСКИЯТ ДУК

Аз сам — макар през нощната мъгла
и пушека на боя — убеден съм,
че зърнах как, изплашени от мен,
Дофинът и овчарската му фльорца
изприпкаха натам ръка в ръка,
съвсем като гугутчета, които
не могат да живеят поотделно.
Когато тук поставим всичко в ред,
ще ги подгоним с цялата войска.

Влиза Пратеник.

ПРАТЕНИКЪТ

Приветствам ви, милорди! Кой от вас
е войнственият Толбът, на когото
във Франция се чуди всичко живо?

ТОЛБЪТ

Пред теб е той. Кой праща те при него?

ПРАТЕНИКЪТ

От своята благодарка,
Овернската графиня, съм изпратен
да те помоля, благородни лорде,
да я възрадваш, като посетиш
прескромния ѝ замък, за да може
да се гордее после, че при нея

отсядал е мъжът, чиято слава
изпълва с гръм ушите на света.

БУРГУНДСКИЯТ ДУК

Тъй значи! Виждам, нашите войни
превръщат се във весели забави,
в които дамите измолват срещи.
Тоз нежен зов не бива да презреш ти!

ТОЛБЪТ

Ако презра го, да не бъда рицар!
Там, дето хиляди мъже не биха
успели със ораторско изкуство,
една жена надви със малко нежност...
Благодари на своята господарка
и й кажи, че Толбът най-охотно
ще бъде неин гост... А може би
и вий ще дойдете със мен, милорди?

БЕДФОРД

Не, туй надхвърля онова, което
доброто възпитание изисква;
а чул съм, че неканените гости
са най-добре дошли, като си тръгват.

ТОЛБЪТ

Тогава сам, щом друго средство няма,
ще бъда гост на таз любезна дама!...
Елате, капитане!

Шепне на капитана.

Значи ясно?

КАПИТАНЪТ

Напълно, сър! Ще действам съответно.

Излизат.

ТРЕТА СЦЕНА

В замъка на Овернската графиня.

Влизат Графинята и Вратар.

ГРАФИНЯТА

Вратарю, запомни какво ти казах.
И след това, когато го направиш,
ключа — на мен!

ВРАТАРЯТ

Разбрано, господарко!

Излиза.

ГРАФИНЯТА

Отличен план! Изпълни ли се точно,
със него повече ще се прочуя,
отколкото скитянката Томирис —
със гибелта на Кир^[27]. Светът гърми
от славата на този страшен рицар
и бойните му подвизи безчет са.
Бих искала да проверя мълвата
със личното си зрение и слух.

Влизат Пратеникът на графинята и Толбът.

ПРАТЕНИКЪТ

Лорд Толбът, господарко, дойде с мен
във отговор на вашата покана.

ГРАФИНЯТА

Да заповяда!... Как? Нима е този?

ПРАТЕНИКЪТ

Да, той е, господарко.

ГРАФИНЯТА

Тоз, когото
наричат „бич на Франция“, чието
ужасно име тъй се носи вред,
че майките у нас със него плашат
децата си? Разбрах: лъжлива слава!
Аз мислех, че ще видя някой Хектор^[28],
Херакъл^[29] нов със лик, внушаващ страх,
и мускули могъщи, а пък той
какъв ми бил! Дете, джудже, пигмейче!
Не е възможно тоя хилав урод
така да плаши своите врагове!

ТОЛБЪТ

Графиньо, дръзнах да ви посетя,
но тъй като настроена сте зле,
добре ще е да дойда в друго време.

ГРАФИНЯТА

Какво му стана? Где се е запътил?

ПРАТЕНИКЪТ

Лорд Толбът, спрете! Нейна милост пита
защо си тръгвате така внезапно.

ТОЛБЪТ

За да повярва в туй, че бил е тук
известният й Толбът, а не друг!

Влиза отново Вратарят, носещ ключовете.

ГРАФИНЯТА

Щом ти си той, тогава си във плен!

ТОЛБЪТ

В чий плен, графиньо?

ГРАФИНЯТА

В мой, войнико кървав!

Нарочно те подмамах във дома си.
Отдавна съм пленила твойта сянка,
защото тя обрамчена виси
във моя замък; но и същността ти
сега ще има нейната съдба,
защото аз ще наредя да сложат
ръцете и краката ти в окови
затуй, че ти от толкова години
страната ни без жалост разоряваш,
народа ни избиваш и заробваш
децата и мъжете ни!

ТОЛБЪТ

Ха-ха!

ГРАФИНЯТА

Ти смей се, смей се! Скоро ще застенеш!

ТОЛБЪТ

Аз смея се, защото тъй наивно
си мислите, че сте пленили нещо
по-плътнo, на което да мъстите,
не сянката на Толбът.

ГРАФИНЯТА

Как? Защо?

Нима си друг човек?

ТОЛБЪТ

Не, друг не съм.

ГРАФИНЯТА

Тогаз и същността ти притежавам!

ТОЛБЪТ

О, не, госпожо — аз съм само сянка
от себе си. Окото ви се мами.

Не е във тази стая същността ми.

Кое то виждате, е само малка,
нищожна част от туй, което съм.

Повярвайте ми, ако мойто тяло
поискало би тук да влезе цяло,
под покрива ви трудно би се сбрало.

ГРАФИНЯТА

Чудак, говорещ с гатанки! Как тъй
хем тук си, хем не си? Кой би могъл
тез две обратни истини да свърже?

ТОЛБЪТ

Кой би могъл ли? Аз! И много бърже!

Надува рог. Барабанен бой. Топовен залп. Влизат Войници.

Дали повярвахте сега, госпожо,
че аз съм само сянката на Толбът?
Тез тук са неговите мишци, жили,
могъщата снага, с която той
зажегля градовете ви в ярем,
помита крепостите ви и прави
земята ви да стене под крака му!

ГРАФИНЯТА

Прости ми грешката, велики Толбът!
Сега разбрах, че ти си не по-малък,
отколкото говори твойта слава,
и по-голям, отколкото могъл би
човек от външността ти да заключи.

С предубеждение те срещнах тука,
но ти не се гневи, защото, вярвай,
сега скърбя, задето те приех
не както същността ти заслужава.

ТОЛБЪТ

Госпожо, не тълкувайте погрешно
духа на Толбът, както току-що
направихте със външния му образ.
Не сте ме наскърбили ни най-малко
със своя прием и не искам друго
обезщетение, освен да можем
със вашето съгласие да вкусим
вината и отбраните ви гозби.
Защото, знае се, от слаб стомах
не се оплаква никога войникът.

ГРАФИНЯТА

От все сърце — за мен ще бъде чест
да имам в своя дом тъй славен воин.

Излизат.

[27] „... скитянката Томирис... на Кир“ — Томирис, царица на скитското племе масагети, отмъщавайки за сина си, убила персийския цар Кир и потопила главата му в съд с кръв, за да може да насити своята кръвожадност. ↑

[28] Хектор (мит.) — герой на „Илиадата“ — син на Приам, главен защитник на Троя. ↑

[29] Херакъл (мит.) — или Херкулес — главен герой от гръцката митология, прочут със своята физическа сила. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Лондон. В градината на „Темпъл“^[30].

Влизат Съмърсет, Съфък, Уорик, Ричард Плантадженет, Върнон и един Правник.

ПЛАНТАДЖЕНЕТ

Високоблагородни господа,
защо мълчите? Никой ли не смее
да каже мисълта си по въпроса?

СЪФЪК

Във залата ний бяхме твърде шумни —
градината е по-добра за спор.

ПЛАНТАДЖЕНЕТ

Тогава заявете, че съм прав
или че Съмърсет греши донейде.

СЪФЪК

Наистина, аз в правото съм слаб
и тъй като до днес не съм успявал
да скланям пред закона своята воля,
закона свивам, за да мине тя.

СЪМЪРСЕТ

Бъдете съдник помежду ни, Уорик!

УОРИК

Аз може би могъл бих да отсъдя
от два сокола кой по-бърз излита,
от два палаша кой по-звънко лае,
от два кинжала кой е по-наточен,
от два жребеца кой по-гордо стъпва,
от две моми коя е по-красива,

но в тези правни тънкости, ей Богу,
от чавката разбирам не по-много!

ПЛАНТАДЖЕНЕТ

Не щеш страна да вземеш от учтивост,
но мойта правота е тъй безспорна,
че явна е дори за късоглед!

СЪМЪРСЕТ

А мойта правота е толкоз ясна,
крещяща, очевидна, несъмнена,
че би проблеснала в око на сляп!

ПЛАНТАДЖЕНЕТ

Щом нещо връзва вашия език,
кажете мисълта си с неми знаци:
тоз, който благородник е по кръв
и горд е със рода си, нека тука,
ако застъпва мойта правота,
откъсне цвят, тъй както правя аз,
от този храст, обсипан с бели рози!

СЪМЪРСЕТ

А който смел е и не е ласкател,
и дръзва да застане с мойта правда,
след мене тука да откъсне цвят
от този храст, покрит с червени рози!

УОРИК

Не съм ласкател и не се червя
от тези упреци, като откъсвам
таз бяла роза със Пантадженет.

СЪФЪК

Пък аз откъсвам таз червена роза
за Съмърсет и неговото право.

ВЪРНОН

Недейте продължава, господа,
преди да заявим, че този, който
сбере по-малко рози, ще отстъпи
пред другия по спорния въпрос!

СЪМЪРСЕТ

Напълно правилно, любезни Върнон!
Ако излязат моите по-малко,
замлъквам и подписвам.

ПЛАНТАДЖЕНЕТ

И аз също.

ВЪРНОН

Тогава в името на правотата
откъсвам тази бяла, чиста роза,
заставайки на нейната страна.

СЪМЪРСЕТ

Внимавайте в бодлите й, че може
да убодете пръста си и тъй,
обагрили я с кръв, да подкрепите
страната, на която сте противник!

ВЪРНОН

За своето убеждение, ако
пролея кръв, то лекар ще ми стане
и мигом изцерило мойта рана,
ще ме остави с тоя, с който съм!

СЪМЪРСЕТ

Добре, добре, нататък! Кой остава?

ПРАВНИКЪТ

Съгласно моите книги и наука
основният ви довод е неправи,

затуй и аз откъсвам бяла роза.

ПЛАНТАДЖЕНЕТ

Е, Съмърсет, къде е твойто право?

СЪМЪРСЕТ

Тук, в ножницата ми, и мисля как
в червено да обагри твойта роза!

ПЛАНТАДЖЕНЕТ

Сега обаче твоите страни
наподобяват белите ни рози
и този страх е знак, че правотата
е откъм нас!

СЪМЪРСЕТ

Грешиш, Пантадженет,
променя ме не страх, а гняв от туй, че
са твоите страни от срам по-ярки
дори от нашите червени рози,
а пък езикът ти не го признава.

ПЛАНТАДЖЕНЕТ

Червените са с червей, Съмърсет!

СЪМЪРСЕТ

А белите с бодли, Пантадженет.

ПЛАНТАДЖЕНЕТ

С бодли са, за да бранят правотата,
а твоите червеи гризат лъжата!

СЪМЪРСЕТ

Ще се намерят рицари, които
ще потвърдят, че прав съм, там, където,
лъжливецо, теб няма да те има!

ПЛАНТАДЖЕНЕТ

Кълна се в този белоснежен цвят,
презираш теб и тях, свадливо пале!

СЪФЪК

Плантадженет, върни си тези думи!

ПЛАНТАДЖЕНЕТ

Надменни Пул, за себе си вземи ги!

СЪФЪК

Но знай, ще ти ги втична вдън гръкляна!

СЪМЪРСЕТ

Не му отвърщай, Уилям де ла Пул!
Недей му прави чест на тоз простак!

УОРИК

Ей Богу, туй е хула, Съмърсет!
Бе негов прапраядо Лайонел,
дук Кларенс, трети син на Едуард Трети.
Нима простак, лишен от гербов гребен,
би имал корен толкова дълбок?

ПЛАНТАДЖЕНЕТ

Ако не беше мястото свещено^[31],
не би говорил този пъзльо тъй!

СЪМЪРСЕТ

Кълна се в Господа, ще го повторя
на всяко друго място по земята!
Не свърши ли баща ти, Ричард Кеймбридж,
като изменник срещу Хенри Пети
и ти не беше ли за таз измяна
разжалван и лишен от знатна титла?
Грехът ти бащин жив е в твойта кръв
и докато не те възстановят,

ще бъдеш прост селяк и нищо друго!

ПЛАНТАДЖЕНЕТ

Баща ми бе осъден без процес,
посечен за измяна — не изменник,
и аз ще го докажа чрез двуборство,
когато времената доузреят^[32],
със по-добри мъже от Съмърсет.
А вас и тоя ваш поддръжник Пул
в тетрадките на своята памет аз
ще ви запиша и ще ви платя
за вашето презрение към мене!
Предупредени сте, така че, знайте!

СЪМЪРСЕТ

Ще ни намериш винаги в готовност
и ясно ще познаеш, че те мразим
по тез цветя, които моите верни
ще носят винаги напук на теб!

ПЛАНТАДЖЕНЕТ

А тази побледняла гневна роза,
напомняща ти нашата ненавист,
ще носим аз и моите, додето
увехне тъжна върху моя гроб,
или високо с ранга ми разцъфне!

СЪФЪК

Върви да се обесиш, честолубец!
Отивам си! До следващата среща!

Излиза.

СЪМЪРСЕТ

Със теб съм, Пул... Тщеславецо, прощавай!

Излиза.

ПЛАНТАДЖЕНЕТ

Обиждат ме и трябва да понасям!

УОРИК

Петното, за което ти натякват,
ще бъде много скоро изличено
на заседанието в Парламента,
насрочено, за да изглади спора
на Уинчестър и Глостър. Ако то
не те направи Йорк, на мене също
от днес нататък да не викат Уорик!
А дотогаз, във знак на туй, че съм
сътък тебе срещу Съмърсет и Пул,
ще нося този цвят, но пророкувам,
че препирнята между вас двамина,
насъскала в таз храмова градина
червена роза срещу роза бяла,
в сълзи ще потопи страната цяла!

ПЛАНТАДЖЕНЕТ

Благодаря ви много, драги Върнон,
че се накичихте със моя щит.

ВЪРНОН

И ще го нося винаги за вас!

ПРАВНИКЪТ

И аз, милорд!

ПЛАНТАДЖЕНЕТ

Благодаря ви, сър.
Да тръгваме. Не чувствате ли вие,
че тая свада има кръв да пие?

Излизат.

[30] *Темпъл* — в лондонския манастир „Темпъл“, владение на рицарите Тамплиери, живеели и се учили студентите по право. ↑

[31] „... *мястото свещено...*“ — понеже сцената се развива в градината на манастира, смятана за свещена земя, на която всяко насилие било забранено. ↑

[32] „... *когато времената доузреят...*“ — тоест когато му бъде върнато благородническото звание, така че да може да се среща в двубой с благородници. ↑

ПЕТА СЦЕНА

В Тауър.

Влиза Мортимър, носен на стол от Тъмничари.

МОРТИМЪР

Пазители на моя чезнещ век,
бъдете тъй добри и позволете
на умирающия Мортимър
да си отдъхне тука! Чувствам своята
снага нещастна тъй разбита, сякаш
съм смъкнат току-що от кръг за мъки.
Тез сиви власи, стигнали във грижи
до Несторова възраст^[33], ми вещаят,
че вече за граф Марч е близък краят.
На тез очи светликът ясен где е?
Фитилът им, уви, едва мъждее!
От плещи слаби тез ръце безсилни
висят като изсъхнали лозници,
ала нозете, немощни опори,
едва крепящи тази буца глина,
напротив, окрилени от стремежа
да стигнат моя гроб, ми казват сякаш:
„Освен смъртта, каква утеха чакаш?“...
Ала кажете ми, дали ще дойде
при мене моят племенник?

ПЪРВИ ТЪМНИЧАР

Да, сър.

Плантадженет ще дойде. На човека,
изпратен да го търси в „Темпъл-хол“,
той дал е утвърдителен ответ.

МОРТИМЪР

Това ми стига. Бедният ми Ричард!
И той онеправдан е като мен!
Когато увенчан бе Хенри Мънмът^[34],
чиято бойна чест засенчи мойта,
аз бях заключен в таз омразна кула.
През тези дни и Ричард бе ограбен,
лишен от знатна титла и наследство.
Ала сега безстрастният арбитър
над всички отчаяния и мъки,
безгрешният ни Съдник със косата,
помилвал ме, ми дава свобода;
дано и Ричард, своето възвърнал,
на мъки и неволи види края!

Влиза Плантадженет.

ПЪРВИ ТЪМНИЧАР

Пристигна племенникът ви, милорд.

МОРТИМЪР

Кой? Ричард? Моят скъп Плантадженет?

ПЛАНТАДЖЕНЕТ

Да, знатни вуйчо, прясно оскърбен,
пред тебе е нещастният ти Ричард!

МОРТИМЪР

Ръцете насочете ми към него,
врата му да обгърна и издъхна
последен дъх до неговата гръд!
Кажете ми, когато моите устни
допрат страните му, за да му дам
угасваща целувка!... А сега,
о, сладък клон от Йорковия ствол,
кажи ми: кой и как те оскърби?

ПЛАНТАДЖЕНЕТ

Гръб старчески на моята ръка
по-първо облегни и ще ти кажа,
тъй тебе облекчил, какво тежи ми.
Днес в разговор със Съмърсет тъй стана,
че спорът се изостри и той грубо
напомни ми за татковата смърт.
Това натякване скова в момента
езика ми, със който инак аз
му бих отвърнал както подобава.
Затуй зарад баща ми и честта му
на чист Плантадженет и зарад нашто
роднинство с теб, кажи ми, драги вуйчо:
защо е бил обезглавен баща ми,
граф Ричард Кеймбридж?

МОРТИМЪР

Същата причина,
зарад която, племеннико драг,
в затвор прекарах цветната си младост,
доведе и до неговата смърт.

ПЛАНТАДЖЕНЕТ

По-точно назови ми я, защото
не бих могъл да я отгатна сам!
Ще го направя, ако имам дъх
и близката ми смърт не ме прекъсне.
Четвъртият ни Хенри, чийто внук
е днешният ни малолетен крал,
свали от трона братовчед си Ричард,
сина на Едуард, Черния ни принц,
заченат пръв и по закон наследник
на Едуард Трети. Считайки неправо
туй действие, семейството на Пърси
реши да ме издигне до престола.
Причината, накарала тез горди
владетели от Север тъй да действат,

бе в туй, че детронираният Ричард
бе още млад и нямаше наследник,
а аз оказвах се по кръв и възраст
най-близък до короната след него,
защото съм чрез баба си потомък
на Лайонел, дук Кларенс, трети син
на Едуард Трети, а пък Болинбрук^[35]
си води произхода от Джон Гонт,
едва четвърти от това коляно.
Сега внимавай: зарад този техен
рискован план да сложат на престола
законния наследник, аз лиших се
от свобода, а Пърси — от живот.
Години след това, когато трона
зае наследникът на Болинбрук,
крал Хенри Пети, храбрият ти татко,
граф Ричард Кеймбридж, син на Едмънд Ленгли
(говоря за прочутия граф Йорк),
венча се за сестра ми, на която
бе съдено да стане твоя майка
и съжалил злочестата ми участ,
събра войска, за да ми върне трона
и ми даде законната корона.
Уви, и нему туй не се удаде:
той също тъй биде обезглавен
и със това бе смачкан и потиснат
родът на Мортимъровци, които
еднички имаха права над трона.

ПЛАНТАДЖЕНЕТ

И от които сетен клон си ти?

МОРТИМЪР

Да, аз. Ала бездетен и умиращ.
Ти мой наследник си. Разбра ме, вярвам.
Но, действайки, бъди благоразумен!

ПЛАНТАДЖЕНЕТ

Съвета ти не ще забравя, вуйчо,
но екзекуцията на баща ми
е според мен убийство и тиранство!

МОРТИМЪР

Недей говори! Умно действай, Ричард!
Домът на Ланкастър е планина,
която твърде трудно се премества...
Но аз сега премествам се оттука,
тъй както местят двора си кралете,
когато са преситени от дълго
живеене в един и същи град.

ПЛАНТАДЖЕНЕТ

Години бих ти дал от младостта си,
за да прибавя дни към твойта старост!

МОРТИМЪР

И с туй ще заприличаш на колача,
нанасящ десет удара там, гдето
един би стигнал. И не ме оплаквай,
освен ако изпитваш скръб, когато
се случва нещо радостно със мен.
За опелото ми се погрижи!
Прощавай, Ричард! И дано се сбъднат
каквито имаш розови надежди!
Щастлив бъди във мир и във война!

Умира.

ПЛАНТАДЖЕНЕТ

И мир, а не война, да има твойта
отлитаща душа! В тъмница ти
като поклонник цял живот изброди,
като отшелник цял живот живя!...

Съвета му ще скрия в тез гърди,
във тях за сгодно време нека бди!
Той чест ще има повече посмъртно,
отколкото додето беше жив!

Тъмничарите изнасят тялото на Мортимър.

Угасна, духната от честолюбци,
безрадостната свещ на Мортимър.
А колкото до грозните обиди,
с които Съмърсет покри рода ми,
от тях ще се очистя не след много.
За своя ранг отивам в Парламента —
ако с добро не го получа там,
ще си го взема, както аз си знам!

Излиза.

[33] „... *Несторова възраст...*“ (мит.) — Нестор, цар на Пилос, бил гръцки вожд от Троянската война в дълбока старост, чието име станало синоним на мъдрост, придобита с годините. ↑

[34] *Хенри Мънмът* — с прозвището Мънмът наричали по името на графство Мънмътшир, в Уелс, където бил роден принц Хенри (после крал Хенри V — вж. едноименната драма). ↑

[35] *Болинбрук* — прозвище на Хенри Херефорд, син на Джон Гонт, произлязло от името на замъка, в който се бил родил (вж. „Ричард II“). ↑

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Лондон. В залата на Парламента.

Тръбен звук. Влизат Крал Хенри, Ексетър, Глостър, Уинчестър, Уорик, Съмърсет, Съфък и Плантадженет. Глостър се опитва да предаде на краля свитък, но Уинчестър го грабва и скъсва.

УИНЧЕСТЪР

Ще идваш със подготвени доклади
и доводи, обмисляни изтънко?
Ако желаеш да ме обвиниш,
прави го, Хъмфри Глостър, тук, от място,
тъй както неподготвено и прямо
и аз ще отговоря на речта ти!

ГЛОСТЪР

Надути попе, мястото ме спира
да дам отпор на твоята обида!
Недей мисли, че тъй като излагам
по писмен начин твоите ужасни,
позорни, отвратителни злосторства,
туй значи, че измислял съм или
че нямам смелост да повторя туй,
което съм изложил със перо!
Не, попе, толкоз смрадна и воняща
е твоята порочност, толкоз гадни
и отвратителни са твоите козни,
че даже и дечицата познават
надменността ти! Да, така си ти
развратен, зъл, метежен по природа,
така прочут като смукач на лихви,
че с ни една черта не съответстваш
на своите обязаност и сан!
А че предател си, не е ли ясно
след двете покушения над мене —

на Лондонския мост и после в Тауър?
Освен това, пресеем ли ума ти,
боя се, че и кралят ни дори
ще се окаже не съвсем далече
от прицела на гордата ти завист!

УИНЧЕСТЪР

Добре тогава, отговаряй, Глостър!
Вий, лордове, свидетели бъдете!
Ако наистина бях алчен, хищен,
тъй както той твърди, защо тогава
съм толкоз беден? И защо, бих питал,
ако честолюбив съм, става тъй,
че вместо да напредвам и раста,
съм верен на пастирския си дълг?
А по това, че сеял съм раздори,
кой повече от мен е бил за мир,
освен в онези случаи, когато
съм бивал предизвикван? Не, милорди,
не туй раздухва яростта на дука,
не туй гнева му пали — друго нещо:
това, че иска сам да управлява,
че иска пръв до краля ни да бъде,
поражда гръмотевици в гръдта му
и кара го да обвинява други!
Но той ще разбере, че с равни нему
тез разговори...

ГЛОСТЪР

Ти ли си ми равен
бе, копеле на дядо ми!

УИНЧЕСТЪР

Да, аз!
Защото кой си ти? Един желаещ
да упражнява власт от чуждо име!

ГЛОСТЪР

Не съм ли лорд-настойник, дръзки попе?

УИНЧЕСТЪР

А аз прелат на църквата не съм ли?

ГЛОСТЪР

Да, си, като разбойник, вдигнал замък,
за да укрива плячката си в него!

УИНЧЕСТЪР

Хулител безподобен!

ГЛОСТЪР

А пък ти
си „преподобен“, но по титла само!

УИНЧЕСТЪР

Зад мен е свети Петровият храм!

ГЛОСТЪР

Върви тогаз да се оплачеш там!

СЪМЪРСЕТ

Вий трябва, сър, да имате предвид...

ГЛОСТЪР

Това че чувстваш своя поп надвит?

СЪМЪРСЕТ

... че трябва повече благочестивост,
когато се говори с висш духовник!

УОРИК

А той пък трябва да е по-смирнен —
тез речи на духовник не прилягат!

СЪМЪРСЕТ

Прилягат, ако святият му сан
е бил засегнат!

УОРИК

Свят или несвят,
дук Глостър е по право лорд-настойник!

ПЛАНТАДЖЕНЕТ (*настрани*)

Плантадженет е длъжен да мълчи,
ако не ще да чуе: „Ти, селяко,
какво си буташ гагата, където
говорят знатни?“ Да не беше тъй,
на този поп аз бих му казал нещо...

КРАЛЯТ

О, чичо Глостър, чичо Уинчестър,
вий стражи на английската държава,
от все сърце ви моля да сплотите
сърцата си за дружба и любов!
Какъв позор за трона ни е двама
тъй знатни перове да са в раздор!
Макар и в крехка възраст, ще ви кажа,
че вътрешната разпра е змия,
гризяща тялото на обществото!...

Викове „Бий кафявите!“.

Какво е туй?

УОРИК

Смут, явно предизвикан
от хората на нашия епископ!

Викове „Удряй!“, „С камъни!“

Влиза Кметът на Лондон.

КМЕТЪТ

Велики лордове, добри ни Хенри,
смилете се над Лондон и над нас!
Слугите на епископа и дука,
понеже бе им забранено скоро
да ходят из града въоръжени,
натъпкали са с камъни джобове
и разделили се на две тайфи,
така замерват се, че не един е
със пукната глава и пръснат мозък!
Прозорците са вред изпотрошени
и всички лавки спуснаха кепенци!

Влизат, биейки се, Слуги на Глостър и Уинчестър с разкъравени глави.

КРАЛЯТ

Във името на кралската ни власт
ръцете си възпрете! Чичо Глостър,
сложете край на тази грозна сцена!

ПЪРВИ СЛУГА

Щом с камъни не може, ще ги хапем!

ВТОРИ СЛУГА

Започвайте! Ще видим кой кого!

ГЛОСТЪР

Слуги на Глостър, прекъснете мигом
тоз неприличен бой!... Прекъсвай, казах!

ТРЕТИ СЛУГА

Милорд, ний знаем, че човек сте прям,
дълбоко справедлив и безпристрастен,
и неотстъпващ никому по кръв
освен на краля ни; и сме решени,
преди да позволим един такъв
баща на кралството ни да понася

обидите на някакъв си книжник,
със своите съпруги и деца
да водим битка, докато не бъдем
изклани поголовно от врага!

ПЪРВИ СЛУГА

И след това изпод земята с нокти
ще им дерем ходилата!

Битката се възобновява.

ГЛОСТЪР

Спри, казах!

Щом казвате, че имате в сърцата
любов към мен, за малко престанете!

КРАЛЯТ

О, колко тази разпра ме потиска!
Възможно ли е, лорде Уинчестър,
да виждате как плача и въздишам
и тази гледка да не ви смекчи?
Щом вий не се смилявате, то кой?
И кой би трябвало да иска мир,
щом хората на църквата се бият?

УОРИК

Лорд Глостър и лорд Уинчестър, настойник
и висш прелат, възпрете своите хора,
освен ако с упорния си отказ
не се стремите към смъртта на краля
и гибелта на цялата страна!
Вий виждате какви злини поражда
враждата ви — затуй сключете мир,
ако не сте кръвници по природа!

УИНЧЕСТЪР

Той своите да спре и аз тогава!

ГЛОСТЪР

За краля ми е жалко, инак щях
сърцето му изскубнато да видя,
преди да му направя таз отстъпка!

УОРИК

Лорд Уинчестър, вий виждате по туй
как своите бръчки дукът е изгладил,
че той успял е да смири гнева си.
Защо сте сам все още лют и мрачен?

ГЛОСТЪР

На, Уинчестър, подавам ти ръка!

КРАЛЯТ

Срам, чичо Бофорт! Учехте ни вие,
че злобата е грях голям и тежък.
Нима наместо сам да сте за пример
вий пръв й се поддавате от всички?

УОРИК

Добър урок му дадохте, кралю.
Срам, срам, лорд Уинчестър! Позор за вас е
едно дете да трябва да ви учи!

УИНЧЕСТЪР

Отстъпвам, Глостър. Ето, взимай тука
за обич — обич, за ръка — ръка!

ГЛОСТЪР (*настрани*)

Но страх ме е, че без сърце ги дава...
Съграждани и близки, ето вижте:
туй честно ръкостискане е знаме
за мир и дружба между нас двамина
и нашите привърженици!... На!

Подава ръка на Уинчестър.

Бог вижда, че не мисля нищо друго!

УИНЧЕСТЪР (*настрани*)

Бог вижда, че си мисля много друго!

КРАЛЯТ

О, мой любезни, скъпи чичо Глостър,
как радвам се на вашата спогодба!...

Слугите, тръгвайте и в мир живеете
по примера на своите господари!

ПЪРВИ СЛУГА

Търча при лекаря!

ВТОРИ СЛУГА

И аз натам съм.

ТРЕТИ СЛУГА

А аз ще се лекувам при кръчмаря.

Кметът и Слугите излизат.

УОРИК

Поднасям ви, велики господарю,
тоз документ от името на Ричард
Плантадженет.

ГЛОСТЪР

Навременно, лорд Уорик
Защото, господарю, ако вие
се взрете в случая най-вече с оглед
на туй, което разясних ви в Елтам,
ще заповядате да бъде Ричард
възстановен във своите права.

КРАЛЯТ

Да, в Елтам вий ме убедихте, чичо,
и затова е наша кралска воля
да се възвърнат титлите на Ричард!

УОРИК

И със това ще бъде възмездена
суровата присъда над баща му.

УИНЧЕСТЪР

И Уинчестър съгласен е със всички.

КРАЛЯТ

Ако, Плантадженет, ни бъдеш верен,
ще ти дадем не само туй, но всички
имущества на славния род Йорк,
от който водиш своето потекло.

ПЛАНТАДЖЕНЕТ

Твой раб, кралю, кълна ти се във вярност,
и служба най-покорна до смъртта си!

КРАЛЯТ

Тогаз превий в нозете ни коляно!...
За този израз на васалски дълг,
Плантадженет, препасваме те с меча
на благородното семейство Йорк!
Вдигни се, Ричард, и бъди от днеска
дук Йорк за себе си и своя крал!

ПЛАНТАДЖЕНЕТ

И колкото се вдига твойт Ричард,
да рухват толкоз твоите врагове;
и както разцъфтява мойта вярност,
така да гине който зло ти мисли!

ВСИЧКИ

Привет, привет на тебе, мощни Йорк!

СЪМЪРСЕТ (*настрани*)

Проклет, проклет да бъдеш, долни Йорк!

ГЛОСТЪР

Сега ще посъветвам ваша милост
да прекоси морето и приеме
короната във Франция, защото
присъствието на монарха буди
любов у тез, които са със него,
и страх у враговете на престола.

КРАЛЯТ

Щом Глостър каже, Хенри изпълнява.
Съвет приятелски врази сразява.

ГЛОСТЪР

Флотилията вече ви очаква.

Тръбен звук.

Излизат всички освен Ексетър.

ЕКСЕТЪР

Във Франция или пък тук, еднакво
към бъдещето можем да сме слепи.
Раздорът между перовете, който
възникна напоследък, задушен е
под пепелта на външната любов,
но скоро ще избухне в буен огън;
и както във ранения ни крайник
заразата работи, докато
месо и кост, и жили се разкапят,
тъй действува враждата между нас.
И днес ме плаши страшната прокоба,
известна на кърмачетата даже

от времето на прежния ни Хенри:
„При Хенри Мънмътски каквото вземем,
при Хенри Уиндзорски ще го дадем.“
Ако такъв на всичко ще е края,
аз жив да го дочекам не желая!

Излиза.

ВТОРА СЦЕНА

Франция. Пред стените на Руан.

Влизат Жана — преоблечена — и четирима френски Войници, преоблечени като селяни, с чували на рамо.

ЖАНА

Това е входът на града, през който
със хитрина ще влезем във Руан.
Внимавайте във говора си: всички
да си подирят само прости думи,
като на селяни, които носят
зърното си на градския пазар.
Ако ни пуснат, както се надявам,
и стражата е някъде по-слаба,
ще дам на Шарл сигнал да я нападне.

ВОЙНИК

В чували ще го втикнем тоя град!
Ще го опразним, за да ги напълним!
Пригответни сме. Чукам!

Чука.

ЧАСОВИ (отвътре)

Qui est là?

ЖАНА

Paysans là, pauvres gens de France^[36].
Селянци. Носим жито на пазар.

ЧАСОВИ (отвътре)

Къде сте закъснели? Хайде, влизай!
Не чухте ли пазарската камбана?

ЖАНА

Руан, сега за тебе край настана!

Излизат.

Влизат Дофинът, Бастардът, Алансон, Рение и Войници.

ДОФИНЪТ

Свети Денис да ни помогне само
и още тази нощ в Руан отново
ще спим спокойно.

БАСТАРДЪТ

Влязла е оттук
със своите преоблечени войници.
Но как отвътре ще ни извести
къде ще е най-лесно да пробием?

РЕНИЕ

Като размаха факел, хе там, горе,
от кулата. И туй ще означава:
„Оттук нападайте! По-лесно няма!“

Горе се появява Жана със запален факел в ръка.

ЖАНА

Тоз факел ще е сватбен за Руан,
венчаващ се със своите земляци,
и траурен за хората на Толбът!

Излиза.

БАСТАРДЪТ

Виж, горе, хе там, благородни Шарл,
сигнала, който чакахме от нея!

ДОФИНЪТ

Да бъде той мъстителна комета,
вещаеща разруха за врага!

РЕНИЕ

Забавянето често е опасно!
Да почваме! Крещете: „За дофина!“
и първо нещо: стражата под нож!

Шум на битка.

Излизат. Влиза, сражавайки се, Толбът.

ТОЛБЪТ

Ти, Францияо, със сълзи ще се каеш
за своето коварство, ако Толбът
остане жив от него! Тази Жана,
таз вещица, таз адска дяволица
така ни изненада, че едва
избягахме от гордите французи!

Излиза.

Шум на битка. Схватки. От града бива изнесен на кресло Бедфорд.

*Влизат, вълн от града, Бургундският дук и отново Толбът. На градската стена се появяват
Жана, Дофинът, Бастардът, Алансон и Рение.*

ЖАНА

Хареса ли ви житото, смелчаци?
Бургундецът ви няма да го купи
със толкоз къклица за втори път!
Е, как ви се видя? Добро ли беше?

БУРГУНДСКИЯТ ДУК

Гаври се, вещице! Смей се, стърво!
Аз тъй в гръцмуля ти ще го натъпча,

че ще кълнеш тоз, който го е жънал!

ДОФИНЪТ

А може да изпукате от глад,
преди да дойде туй щастливо време!

БЕДФОРД

Ще ви платим не с думи, а с дела!

ЖАНА

Какви дела, дъртако? Или седнал,
ще чупиш копия и махаш меч?

ТОЛБЪТ

Ах, френска дяволицо, смрад на врачко,
повлякла рой от сластни компаньони,
добре ли е, как мислиш, да се гавриш
със храбрата му старост, да обиждаш
един полумъртвец? Аз тебе, курво,
ако не те притисна, както знам,
лорд Толбът да умре, потънал в срам!

ЖАНА

Пък и горещ!... Но по-добре да млъкнем:
гърми ли Толбът, чакай скоро дъжд!

Англичаните се съвещават.

Чудесен парламент! А спикер^[37] кой е?

ТОЛБЪТ

Излезте на полето да се бием!

ЖАНА

Изглежда, че ни смятате за луди!
Кой казва си: „Дали е мойто мое?“

ТОЛБЪТ

Не питам тази яростна Хеката^[38],
а тебе, Алансон, и всички други.
Ще дойдете ли да се срещнем в бой?

АЛАНСОН

О, не, синьор!

ТОЛБЪТ

„Синьор“! Пътувай в ада!
Страхлива шайка френски мулетари!
Като слуги се гушат в крепостта си
и страх ги е от рицарския бой!

ЖАНА

Да слезем от стените, господа!
Ликът на Толбът предвещава зло!...
Е, сбогом, сър, дойдохме да ви кажем,
че сме в града.

Французите изчезват от стените.

ТОЛБЪТ

И ние също в него ще сме скоро,
или със срам ще се прочуе Толбът!
Бургундецо, дай клетва в своята чест,
засегната от френските обиди,
че или ще си върнеш тоя град,
или ще паднеш в битката за него!
Аз също тъй, във името на туй,
че Хенри Шести, крал английски, жив е
и че баща му тук е побеждавал,
и че погребано във този град,
почива лъвското сърце на Ричард^[39],
заклевам се: Руан ще бъде наш
или ще падна в битката за него!

БУРГУНДСКИЯТ ДУК

И мойта клетва равна е на твойта!

ТОЛБЪТ

Ала преди да тръгнем, погледни:
безстрашният дук Бедфорд ни напуска!...
Милорд, елате да ви отнесем
във място, по-добро за болни старци!

БЕДФОРД

Не ми отнемайте честта, лорд Толбът!
Пред тези стени аз искам да остана
и с вас да разделя добро и зло!

БУРГУНДСКИЯТ ДУК

Склонете, храбри Бедфорд!

БЕДФОРД

Ще склоня
на всичко друго, само не да тръгна!
За Пендрагон, бащата на Артур^[40],
съм чел, че в бой веднъж сразил врага си,
изнесен на носилка. Аз съм длъжен
да насърча войниците, защото,
откак се помня, съм ги чувствал близки.

ТОЛБЪТ

О, мъжки дух в умиращи гърди!
Добре, стой тук и да те пази Господ!...
Но стига думи! Рицарю бургундски,
да съберем разпръснатите части
и срещнем в бой наперения враг!

Излизат всички освен Бедфорд и слугите му.

Шум на битка. Схватки. Влизат Фастолф и Капитан.

КАПИТАНЪТ

Къде така забързан, сър Джон Фастолф?

ФАСТОЛФ

Къде ще е? Да се спася със бягство!
Не виждаш ли, че пак ще ни разбият?

КАПИТАНЪТ

И ще оставите лорд Толбът сам?

ФАСТОЛФ

И всички Толбътзовци на света,
зарад живота си!

Излиза.

КАПИТАНЪТ

Страхлив предател,
беда да те застигне, дето бягаш!

Излиза.

Сигнал за отбой. Схватки.

Влизат и излизат, в бягство, Алансон и Дофинът.

БЕДФОРД

Сега, душа, успокоена литвай —
видях врага да бяга разгромен!
О, как нетрайна си, човешка сило —
тез същите, които преди малко
се смееха надменни, сега бягат,
за да спасят нещастната си кожа!

Умира и бива изнесен в креслото от Слугите си.

Шум на битка. Влизат Толбът, Бургундският дук и Войници.

ТОЛБЪТ

Отстъпен и завзет в единствен ден!
Бургундецо, това е двойна слава,
но нека бъдем благодарни Богу!

БУРГУНДСКИЯТ ДУК

Могъщи Толбът, в своето сърце
аз включвам те завинаги и в него
издигам паметник на твойта храброст!

ТОЛБЪТ

Благодаря. Но где е Жана? Май че
заспал е нейният закрилник адски.
Къде ли са Бастардът-самохвалко
и Шарл-подигравачът? В миша дупка!
Руан е нос провесил твърде тъжно
след бягството на тези храбреци!
Сега ще въдворим в града порядък
и назначили коменданти в него,
веднага ще поемем към Париж,
където е отседнал Хенри с двора.

БУРГУНДСКИЯТ ДУК

Щом Толбът иска го, и аз го искам.

ТОЛБЪТ

Но нека преди туй да се погрижим
покойният дук Бедфорд да получи
достойно погребение в Руан.
Не е размахвал меч по-храбър воин,
не е налагал власт по-благ държавник,
ала за всеки, крал и властелин —
туй знаем всички — краят е един!

Излизат.

[36] „... *Qui est la?... de France...*“ (фр.) — Кой е? Селяни, бедни французи. ↑

[37] *Спикер* — лорд, председателстващ английския Парламент. ↑

[38] *Хеката* (мит.) — гръцка богиня на мрака, повелителка на нощните духове, понякога отъждествявана със Селена. ↑

[39] „... *лъвското сърце на Ричард...*“ — става дума за английския крал Ричард I (1157–1199), наричан Лъвското сърце, чието сърце било погребано в Руан. ↑

[40] *Пендрагон* — баща на крал Артур от прочутия средновековен роман за рицарите на Кръглата маса. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Поле близо до Руан.

Влизат Дофинът, Бастардът, Алансон, Жана и Войници.

ЖАНА

Недейте пада духом, господа,
затуй, че пак загубихме Руан —
когато нещо е непоправимо,
ядът е не лекарство, а отрова.
Какво, че Толбът щял да се поперчи
с паунова опашка, ние скоро
ще му оскубем гордите пера,
ако ме следвате безпрекословно!

ДОФИНЪТ

Ний следвахме те досега и още
сме пълни с вяра в твоите изкуства.
Един Руан не ни разколебава.

БАСТАРДЪТ

Търси в ума си нови хитрини
и ний ще те прославим по света!

АЛАНСОН

Като светица всички ще те тачим
и в храма твойта статуя ще сложим!

ЖАНА

Тогава ето що решава Жана:
със увещания и сладки думи
ще убедим бургундския владетел
да тръгне с нас, като остави Толбът.

ДОФИНЪТ

Ако успеем, гълъбче, ей Богу,
за Хенри Франция ще стане тясна
и няма англичаните да казват,
че ни владеят. Ний ще ги изскубем
от всички области до океана!

АЛАНСОН

И то завинаги! Едничко графство
във Франция за тях не ще остане!

ЖАНА

Ще видят ваши светлости как хитро
ще действам, за да стигна тази цел!

Барабанен бой отдалече.

Я чуйте! Барабаните им казват,
че вече са поели към Париж.

Английски марш.

Това е Толбът със развято знаме!
Английската войска върви след него!

Френски марш. Влизат Бургундският дук и Войници.

А тез в ариергарда са бургундци.
Фортуна благосклонна е към нас
и е оставила отдире дука.
Тръбачите, за преговори с него!

Тръбен звук.

ДОФИНЪТ

Бургундецо, за преговори спри!

БУРГУНДСКИЯТ ДУК

Кой иска там да преговаря с мен?

ЖАНА

Дофинът, Шарл Французки, твой земляк!

БУРГУНДСКИЯТ ДУК

Защо ти трябвам, Шарл? На път съм, виждаш?

ДОФИНЪТ

Омай го, Дево, заплени го с думи!

ЖАНА

Бургундецо безстрашни, френска славо,
за миг поспри! Чуй своята слугиня!

БУРГУНДСКИЯТ ДУК

Добре, приказвай! Само по-накратко!

ЖАНА

Виж своята Франция, цветуща нявга;
към градовете ѝ осакатени,
сравнени със земята от врага,
ти погледни, тъй както майка гледа
очичките на дребното си чадо,
безвременно склопени от Смъртта!
Виж болестта на Франция, виж тези
чудовищни, срещуприродни язви,
които ти отвори във гръдта ѝ,
разкъсвана от скръб, и обърни
обратно меча си, за да удариш
противниците ѝ, а не онези,
които защитават я от тях!
За капка нейна кръв ще се разкайваш
ти повече, отколкото за цели
моря от тяхната. Затуй върни се
в потоци сълзи и измий с плача си
петната срам от родния си край!

БУРГУНДСКИЯТ ДУК

Със думи тя ума ми омагьосва

или кръвта ме кара да отстъпя!

ЖАНА

Узнай и туй, че Франция и всички
французи те клеймят и се запитват
от чий си род, не си ли извънбрачен;
защото със кого си тръгнал? Не ли
с туй семе господарско, за което
добър ще си, додето си полезен?
Когато Толбът стъпне тука здраво,
използвал те за грозните си цели,
нали стопанин тук ще стане Хенри,
а тебе ще изритат като псе,
предало своите? Спомни си само
за случая със дука Орлеан —
той пленник бе във Англия, нали,
но щом разбраха, че е твой противник,
те пуснаха го, без да искат откуп,
напук на тебе. И какво излиза?
Ти срещу своите се биеш, значи
в съюз със своите бъдещи палачи!
Ела, ела при нас, дорде е време!
Шарл в своите прегръдки ще те вземе.

БУРГУНДСКИЯТ ДУК

Предавам се. Тез горди нейни думи
със силата на оръдеен залп
така разбиха моята отбрана,
че съм готов да падна на колене.
Прости ми, Францийо! Земляци скъпи,
простете ми! Вий, знатни господа,
вземете ме в прегръдката си жарка!
Войските ми са ваши. Сбогом, Толбът!
На мене не разчитай вече ти!

ЖАНА (настрани)

Французин — като пумпал се върти!

ДОФИНЪТ

Добре дошъл! Ти вля ни нов кураж!

БАСТАРДЪТ

Безстрашни бяхме, а сега сме двама!

АЛАНСОН

За тази роля, славно издържана,
коронка графска заслужава Жана!

ДОФИНЪТ

Сега да видим с общи сили как
щета да нанесем на своя враг!

Излизат.

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Париж. В кралския дворец.

Влизат — от една страна — Кралят, Глостър, Уинчестър, Йорк, Съфък, Съмърсет, Уорик, Ексетър, Върнон, Басет и други; от друга страна — Толбът, следван от Войници.

ТОЛБЪТ

Кралю могъщи, доблестни милорди,
веднага щом узнах, че сте дошли
във таз страна, аз временно прекъснах
военните си действия и дойдох
да изразя на своя суверен
дълга си; за което таз ръка,
спечелила за него петдесет
французки крепости, дванайсет града
и седем цитадели, взела в плен
над петстотин противника от род,
в нозете ви поставя своя меч
и славата за своите победи
приписва Богу и отстъпва вам!

КРАЛЯТ

Това ли е лорд Толбът, който тука
воюва от години, чичо Глостър?

ГЛОСТЪР

Да, той самият, светли господарю.

КРАЛЯТ

Добре дошли, победоносни лорде!
Във моята младост (казвам тъй, макар че
все още стар не съм) баща ми, помня,
ми казваше, че на земята няма
по-силен и по-смел боец от вас.

От много време ний и лично знаем
за вашите усърдност, вяност, храброст,
но вий до днес не знаете вкуса
на нашата признателност и даже
гласа не сте й чули. Затова
за вашите заслуги ний ви правим
граф Шрузбъри! Станете и вземете
достойното си място в тържеството
на нашето венчаване за крал!

Тръбен звук. Излизат всички освен Върнон и Басет.

ВЪРНОН

Поспрате, сър! На кораба вий твърде
обидно се изказахте пред мене
за тази бяла панделка, която
аз нося в чест на храбрия дук Йорк.
Поддържате ли казаното там?

БАСЕТ

Да, сър, поддържам го, тъй както вие
не се отказвате от всички хули,
излаяни от злия ви език
против дук Съмърсет, комуто служи!

ВЪРНОН

Описах дука ви, какъвто е!

БАСЕТ

Не е по-лош от Йорк във всеки случай!

ВЪРНОН

По-лош е! И в подкрепа, на ви туй!

Удря го.

БАСЕТ

Мерзавецо, ти знаеш, че законът
на смърт осъжда, който вади меч,
и че с тоз удар, ако тъй не беше,
сам би си пуснал долната кръвчица!
Но аз от краля ще измоля право
да ти платя. Отново ще се срещнем,
и то за твоя сметка, запомни го!

ВЪРНОН

Аз, пъзльо, преди теб ще го помоля,
а кой ще плаща сметката, ще видим!

Излизат.

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Париж. Тронна зала.

*Влизат Кралят, Глостър, Уинчестър, Йорк, Съфък, Съмърсет, Уорик, Толбът, Ексетър,
Управителят на Париж и други.*

ГЛОСТЪР

Епископе, короната сложете
върху главата му!

УИНЧЕСТЪР

Закриляй, Господи, крал Хенри Шести!

ГЛОСТЪР

Сега, управителю на Париж,
пред Господа обет тържествен дайте,
че няма друг да имате за крал
освен крал Хенри, че за близки свои
ще смятате, които са със него,
а за противници — които мътят
кроежи против неговата власт!

Управителят коленичи.

Тъй действайте и Бог да ви закриля!

Влиза Фастолф.

ФАСТОЛФ

Велики господарю, като идвах
от град Кале за тържеството тук,
ми беше връчено едно писмо
от дука на Бургундия за вас.

ТОЛБЪТ

Позор за дука и позор за теб!
Аз дадох клетва, рицарю страхливи,
че ще лиша това краче на заяк
от жартиерата на храбростта...

Откъсва от крака му Ордена на жартиерата.

... което сторих, тъй като без право
си бил приет във този славен орден!...
Простете ми, кралю, и всички вие,
но в битката при град Пате, където
аз имах в строй шест хиляди войника,
а пък французите почти шейсет,
туй куче, преди още да бе даден
от нас или от тях единствен изстрел,
побягна най-позорно от полето.
В тоз бой загубих над хиляда души
и изненадан, с още други знатни,
сам паднах в плен. Сега кажете вие,
осъждате ли моята постъпка,
или тоз знак на рицарство не бива
да украсява „рицари“ такива?

ГЛОСТЪР

Наистина едно подобно бягство
е срам дори за простия войник,
а камо ли за рицар и началник!

ТОЛБЪТ

Когато учреди се този орден,
онези, чийто крак бе украсен
със рицарската жартиера, бяха
от знатен корен, смели, с чисти нрави,
прославили се в бой, великодушни,
нетрепващи пред никаква опасност.
Туй значи, че тоз, който носи знака,
а няма тези качества високи,
е узурпирал званието „рицар“

и със това окалял, осквернил
свещения ни орден, за което
би трябвало — по моему — да бъде
позорно деградиран и разжалван
като селяк, роден край някои плет,
а перчещ се със кръв на благородник!

КРАЛЯТ

Ти, срам за нас, присъдата си чу!
В изгнание върви под страх от смърт!

Фастолф излиза.

Сега вий, лорд-настойнико, четете
писмото на бургундския ни дук!

ГЛОСТЪР

Какво туй значи? Тонът му е нов!
„До краля“ — само толкоз! Нищо друго!
Нима не помни, че е ваш васал
или говори тази странна рязкост
за ново отношение към вас?
Да видим. „Развъълнуван от бедите
на своята родина и от стона
на тез, които страдат под гнета ви,
аз скъсвам грешната си дружба с вас
и взимам справедливата страна
на Шарл, законния французки крал.“
Чудовищна измяна! Нима могат
съюз, приятелство, обет да крият
такава двойственост?

КРАЛЯТ

Какво? Нима
бургундският ми чичо е въстанал?

ГЛОСТЪР

О, да, милорд, и станал ваш противник!

КРАЛЯТ

Това ли е най-лошото в писмото?

ГЛОСТЪР

Най-лошото и всичко, господарю!

КРАЛЯТ

Тогаз лорд Толбът ще се срещне с него
и за измяната ще му плати!

Дали съгласен сте на туй, милорд?

ТОЛБЪТ

Дали съгласен съм? Така съгласен,
че ако вий не бяхте го изrekli,
бих молил да ме пратите с войската!

КРАЛЯТ

Тогава я стегнете и веднага
тръгнете срещу него! Нека види,
че ние не търпим да ни изменят
и че е зле с приятел да се гаври!

ТОЛБЪТ

Аз тръгвам, господарю, и желая
да видите разгрома на врага!

Излиза.

Влизат Върнон и Басет.

ВЪРНОН

Велики господарю, разрешете
да се сразя в двубой!

БАСЕТ

На мене също

двубоя разрешете, господарю!

ЙОРК

Тоз мой слуга е. Чуйте го, кралю!

СЪМЪРСЕТ

А тоз е мой. Изслушайте го, сир.

КРАЛЯТ

Спокойно, господа! Сами да кажат!...

Защо и със кого ви трябва толкоз

да встъпвате в двубой?... Един след друг!

ВЪРНОН

Със този! С него! Той ме оскърби!

БАСЕТ

И аз със него! Той ме оскърби!

КРАЛЯТ

С какво сте се взаимно оскърбили?

Кажете и тогаз ще отговоря

на вашите прошения.

БАСЕТ

Кралю,

когато прекосявахме морето,

от Англия към Франция, ей този

със заядлив език ме укори

за розата, с която бях накичен

и чийто огнен цвят — тъй каза той —

му бил напомнял пламналите бузи

на моя господар, когато той

във правен спор със неговия бил

отказвал да признае, че е крив.

За тези и за други груби думи,

обиждащи честта ми и честта

на моя господар, от вас аз прося
възможност да го срещна във двубой.

ВЪРНОН

И аз, кралю, за същото ви моля.
Защото, колкото и тоя тука
да скрива под умели хитрини
нахалните си действия, той първи
ме предизвика, като заяви,
че тази бледа роза била намек
за плахото сърце на моя дук.

ЙОРК

Ще спре ли твойта злоба, Съмърсет?

СЪМЪРСЕТ

А твойта, Йорк, избива постоянно,
макар така изкусно да я криеш!

КРАЛЯТ

О, Боже мой, каква ли лудост властва
във мозъка на хората, щом могат
такива страшни разпри да избухнат
от тъй несъстоятелни причини?
Роднини наши, Йорк и Съмърсет,
успокоете се, сключете мир!

ЙОРК

Да бъде спорът им решен с двубой
и след това сдобрявайте ни, сир!

СЪМЪРСЕТ

По същност спорът им засяга нас
и нека между нас да се реши!

ЙОРК

Дръж мойта ръкавица, Съмърсет!

ВЪРНОН

Не, не! С които почна, с тях да свърши!

БАСЕТ

Да, ваша милост, утвърдете туй!

ГЛОСТЪР

Да утвърдя ли? Твърдоглавци луди,
проклет да е глупашкият ви спор!

Слуги честолюбиви, как посмахте
да се явите с дръзката си врява
пред негово величество и мен?...

Аз мисля, лордове, че вие също
не правите добре, като не стига,
че толкоз осъдително търпите
раздора между своите подвластни,
но взимате от думите им повод
за почване на разпра между вас.
Съвет ви давам да смените курса!

ЕКСЕТЪР

Сдобрете се, недейте мъчи краля!

КРАЛЯТ

Елате тука, двамата, които
налитате на бой! Ако не щете
да вкусите от нашата немилост,
веднага забравете своя спор!
А вие, лордове, помнете где сме:
във Франция, страна с променлив дух.
Ако французите подушат някак,
че има несъгласия сред нас,
о, колко недоволстващи сърца
ще тласнем ний към ропот и към бунт!
А колко срам над нас ще се излее,
когато чуждоземните крале

узнаят, че за нищо, за шегичка
най-първите сред първите на Хенри
загубили са Франция, защото
погубили са своето единство!
Спомнете си за крехката ми възраст,
за славните победи на баща ми
и нека не дадем за дреболия,
което е спечелено със кръв!
Арбитър нека бъда в този спор.
Нима ако си бодна тази роза...

Накичва се с червена роза.

... ще трябва да ме смятат по-наклонен
към Съмърсет, отколкото към Йорк?
Роднина съм на двамата и значи
обичам ги и двамата еднакво,
така че да се прави този извод,
е все едно като да ме упрекват
за таз корона, тъй като корона
бил носел и шотландският владетел!
Но вашият разсъдък по-добре
разбира всичко туй и затова,
тъй както мирно се събрахме тука,
да продължим нататък в мир и дружба!
На вас възлагам, родственико Йорк,
регентството над френските земи,
а вие, мой любезни Съмърсет,
съединете конните си части
с пехотата, командвана от него,
и двама заедно, на трона верни
и свързани от общи праотци,
тръгнете бодро и излейте своята
взаимна жлъч над общия си враг!
Ний, лорд-настойникът и всички други
ще тръгнем — след почивка — през Кале
към Англия, където, вярвам, скоро
пленени ще ми пратите дофина

и Алансон, и цялата им шайка.

Тръбен звук.

Излизат всички освен Йорк, Уорик, Ексетър и Върнон.

УОРИК

Не смятате ли, сър, че днеска кралят
показва рядка дарба на оратор?

ЙОРК

Да, смятам и все пак не ми харесва,
че носи розата на Съмърсет.

УОРИК

Прищявчица! Недейте му се сърди.
Не вярвам да е имал лоши мисли.

ЙОРК

Да знаех, че ги има... Но за друг път!
Тежат ни други грижи на главата.

Излиза заедно с Уорик и Върнон.

ЕКСЕТЪР

Добре направи, че си премълча,
защото, ако туй, което чувстваш,
избликнеше навън, боя се, Ричард,
че тука биха се разкрили бездни
от тайна злост и яростна ненавист,
невиждани до днес! Но и така
дори и най-наивният не може
да гледа тази блъсканица с лакти,
тез бесни разпри между големци,
туй даване на техните любимци,
тез клики в непрекъснатата борба,
без то да му предсказва черни дни.

Не е добре невръстен да е кралят,
ала когато го заобикалят
открити крамоли и завист глуха,
очаквай смут, готви се за разруха!

Излиза.

ВТОРА СЦЕНА

Пред Бордо.

Влизат с тръбен звук и барабанен бой Толбът и Войници.

ТОЛБЪТ

Да свирят пред вратите на Бордо
и да извикат градския началник!

Тръбен звук.

На градските стени се появяват Началникът на гарнизона на града и други.

Джон Толбът, англичанин, пълководец
на Хари, крал английски, ви зове:
вратите си покорно отворете,
признайте моя господар за свой,
обет на верноподани му дайте
и аз тогава мирно ще оттегля
войската си от вашите стени.
Ако ли вий отблъснете тоз мир,
с това ще предизвикате гнева
на тримата ми предани слуги:
Глад мъчещ, Меч разсичащ, Огън гълтащ,
които ще превърнат в прах и пепел
стените ви и гордите ви кули!

НАЧАЛНИКЪТ

Ти, бухале, предвестнико на смърт,
страшилище за Франция, не виждаш,
че иде край на мрачната ти власт!
В града ни ти ще влезеш само мъртъв,
защото, знай, добре сме укрепени,
а можем бой да ти дадем и вън.
Оттеглиш ли се, нашият дофин
готов е да те впримчи в своите мрежи.

Отляво и отдясно конни части
преграждат твоите пътища за бягство
и гдето да обърнеш взор за помощ,
смърт чака те и гибел очевидна;
а десет хиляди французи смели
са дали пред причастието клетва,
че техните оръдия ще стрелят
единствено по Толбът. Аз те гледам,
стоиш пред мене жив, безстрашен воин,
във мъжка мощ и с дух неукротим,
ала това е сетната похвала,
която ще получиш от врага си,
затуй, защото още не привършил
в часовника ти пясъчният час,
тоз поглед, който вижда те сега
тъй свеж и здрав, и румен, ще те гледа
окървавен, посечен, блед и мъртъв!

Барабанен бой отдалече.

Чуй, туй е барабанът на дофина!
Камбанен звън за теб отмерва той,
а моят ще ти пее у покой!

Излиза, следван от другите.

ТОЛБЪТ

Не лъже той, аз чувам го... Пръснете
един разезд отблизо да следи
крилата им! О, слаба дисциплино!
Сега сме оградени като жалко
непредпазливо стадо от елени,
които в страх се блъскат помежду си
във кръг от гневно лаещи копои.
Но щом сме англичани, нека паднем
не слабо и безводно, както бива
със мършата на стадото, а храбро,
тъй както падат гордите му самци,

които на рогата си премятат
най-дръзките от псетата и карат
по-плахите да лаят отдалеч!
За кожите си искайте цена,
приятели, по личния ми пример
и тез ловци французки ще си кажат:
„Защо се заловихме с тоя лов?“
Бог, правото и свети Георги нека
успех дадат ни в битката нелека!

Излизат.

ТРЕТА СЦЕНА

Поле в Гаскония.

Влизат — от една страна с тръбен звук — Йорк и Войници, от друга — Пратеник.

ЙОРК

Дали се върнаха онез, които
вървяха по петите на дофина?

ПРАТЕНИКЪТ

Да, върнаха се, сър, и съобщават,
че той се е отправил към Бордо,
за да пресрещне Толбът, и по пътя —
по думите на наште съгледвачи —
се е съединил с две бойни части
по-мощни и от неговата, тъй че
сега се движи към Бордо подсилен.

ЙОРК

Проклет да е тоз Съмърсет, задето
не иде с обещаните разезди!
Лорд Толбът чака моята подкрепа,
а тоз подлец измами ме и ето —
не мога да се притека на помощ
на славния ни рицар! Дано Господ
закриля го, защото инак сбогом
на всякакви войни отсам Ръкава!

Влиза Люси.

ЛЮСИ

Могъщи предводителю английски,
днес повече от всякога си ти

необходим на тез полета френски —
лети към Толбът, който обкръжен е
със обръч от желязо и заплашен
с ужасно изстребление и гибел!
Препускай, Йорк! Веднага! Към Бордо!
Не стигнеш ли, прощай се тогава
със Толбът, с Франция и с бойна слава!

ЙОРК

О, Господи, да беше вместо Толбът
във обръч Съмърсет, чиято гордост
не ми изпраща конниците — щяхме
тогава да спасим един храбрец
в замяна на един нещастен пъзльо!
О, мъка, че спокойно спят такива,
а племето на храбрите загива!

ЛЮСИ

Подкрепа изпратете му, за Бога!

ЙОРК

Не, своята дума да сдържа не мога!
Ний носим траур — Франция ликува,
ний губим градове — тя в тях танцува,
и всичко по вина на тоз проклет
негодник и предател Съмърсет!

ЛЮСИ

Тогаз, помилуй Господи, душите
на Толбът и на младия му син,
когото срещнах, идейки насам,
забързан да се види със баща си!
Цял ред години той се бие тук,
цял ред години са един без друг
и ето ги, най-сетне се събират
тогаз, когато трябва да умират!

ЙОРК

С каква усмивка, с поздрави какви
Джон Толбът своя Джон ще поздрави?
Задъхвам се, представя ли си аз
как те се срещат в смъртния си час!
Прощавай, Люси, друго аз не мога
да сторя тук освен да моля Бога
да въздаде на Съмърсет, в когото
са истинските корени на злото.
Изгубих Поатие, Блоа, Тур и Мен
заради този туткавец надмен!

Излиза заедно с Войниците и Пратеника.

ЛЮСИ

Додето лешоядът на враждата
кълве гръдта на тези пълководци,
сънливото нехайство ни отнема
една след друга всички придобивки
на нашия все още неизстинал
велик завоевател Хенри Пети.
Докато те заети са в раздора,
ний губим всичко: чест, земя и хора!

Излиза.

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Другаде в Гаскония.

Влизат Съмърсет със своите Войници и един Капитан на Толбът.

СЪМЪРСЕТ

Не, късно е, не мога да ги пратя;
тоз поход бе прибързано решен
от Йорк и Толбът. Цялата войска
е застрашена да попадне в обръч,
ако градът ни отговори с удар.
Без мярка буйният и дързък Толбът
засенчи блясъка на своята слава
с таз глупава, отчаяна постъпка.
Йорк прати го, за да загине в срам,
та славата му той да носи сам!

Влиза Люси.

КАПИТАНЪТ

А ето и сър Уилям Люси, който
бе пратен с мене тук да иска помощ
за нашите огъващи се части.

СЪМЪРСЕТ

Сър Уилям, слушам ви, отде сте пратен?

ЛЮСИ

Отде ли? От предадения Толбът,
от него, който, обкръжен отвред
и с мъка сдържащ мощния противник,
обръща се към Йорк и Съмърсет
със зов да отклонят смъртта от него.

Но вий, додето този храбър воин
във пот и кръв за помощ се оглежда,
вий, общата и негова надежда,
вий, стражите на бойната ни чест,
стоите безучастни настрани,
раздирани от личните си ежби,
когато благородният ни воин
издъхва, обкръжен от врагове.
Дофинът, орлеанският Бастард,
бургундецът Рение и Алансон
притискат го отвред и той загива,
защото няма кой да му помогне!

СЪМЪРСЕТ

Йорк прати го — да му помага той!

ЛЮСИ

А Йорк пък обвинява ваша милост
и се кълне, че вий не сте му дали
набраните за похода разезди!

СЪМЪРСЕТ

Йорк лъже! Аз не съм му подчинен,
а не желая да му се подмазвам.
Да бе ги искал, щеше да ги има,
но сам да му ги пращам — как пък не!

ЛЮСИ

Не френска сила, а английска низост
държи във клопка честния ни Толбът.
От вашите вражди на смърт изпратен,
за Англия той няма път обратен!

СЪМЪРСЕТ

Добре тогаз! И сам ще му ги дам.
Шест часа само и ще бъдат там.

ЛЮСИ

Той вече е убит или пленен,
защото не би смогнал да избяга,
да би поискал, а не би поискал,
дори и да би смогнал да избяга!

СЪМЪРСЕТ

Във слава ще го спомняме тогаз.

ЛЮСИ

Във слава — него и във срама — вас!

Излизат.

ПЕТА СЦЕНА

Английският лагер край Бордо.

Влизат Толбът и неговият син Джон.

ТОЛБЪТ

Мой сине Джон, извиках те да дойдеш,
за да изучиш бойната наука
и възродиш семейното ни име,
когато старост мършава и слабост
ме приковат към немощния стол.
Но — о, злокобни, пагубни звезди! —
пристигаш при баща си ти, когато
смъртта празнува своя празник тука,
във час на неминуема опасност;
затуй яхни най-бързия ми кон
и аз ще ти покажа път, по който
ще можеш да избягаш от смъртта.
Побързай, синко! Всеки миг е скъп!

ДЖОН

Как искате да ви обърна гръб?
Не съм ли Толбът? Син не съм ли ваш?
Зарад честта на скъпата ми майка
недейте ме изкарва син на друг —
ако побягна, кой не ще си каже:
„Тук Толбътовци биха се държали.
Да бъде Толбът тоз беглец? Едва ли!“

ТОЛБЪТ

За да мъстиш за мен, стори го ти!

ДЖОН

Тоз, който бяга, татко, не мъсти!

ТОЛБЪТ

Останеш ли, ще паднем тук и двама.

ДЖОН

Тогаз вий бягайте — друг изход няма!

Смъртта ви ще е удар за страната,
а мойта ще остане неузната.

Не дава мойта повод за хвалби,
а вашата врагът ще протръби.

Не ще посрами бягството честта ви,
а мене в срам покрит ще ме остави:

че умен бил сте, всички ще рекат,
за мене виноват ще е страхът

и трудно някога ще стана мъж,
когато в бой побягнал съм веднъж.

За честна смърт ви моля на колене:
животът в срам не е живот за мене!

ТОЛБЪТ

Да те съгледа майка ти във гроба?

ДЖОН

А да посрамя нейната утроба?

ТОЛБЪТ

Заклевам те да тръгнеш, сине мой!

ДЖОН

Добре, но не да бягам, а във бой!

ТОЛБЪТ

В теб част от мене ще живее, сине!

ДЖОН

Не, част от вас със мене ще загине!

ТОЛБЪТ

Ти нямаш още име да се пази!

ДЖОН

А „Толбът“? Или то да се погази?

ТОЛБЪТ

Тоз моя воля ще те оправдае!

ДЖОН

А кой подир смъртта ви ще я знае?

Да бягаме и двамата тогава!

ТОЛБЪТ

Зарязал своите? Такава слава

да ме очерни в тези стари дни?

ДЖОН

А младостта ми тя да опетни?

Не ще ме убедите вий, понеже

човек на две не може да се реже.

Където вий сте, там ще съм и аз!

Не искам, татко, жив да съм без вас!

ТОЛБЪТ

Да се простим тогава, сине мой,

роден, за да угаснеш в този бой!

Ела и както заедно сме тук,

да литнем на възбог един до друг!

Излизат.

ШЕСТА СЦЕНА

Бойно поле.

Шум на битка. Схватки, в които Джон е обкръжен и Толбът го спасява.

ТОЛБЪТ

Победа! Свети Георги! Бий се! Удряй!
Настойникът обета си сломи —
оставени сме в битката сами!
Ела, мой сине! Жив си ти едва.
Баща ти от смъртта те отърва.

ДЖОН

О, два пъти, мой татко, твой съм син!
Загинал бях, завършил бе един
от двата ми живота, ала друг
ти даде ми, на парките^[41] напук!

ТОЛБЪТ

Когато от дофиновия шлем
извлече искри ти, във миг съвсем
младежки огън пламна във баща ти
и обладан от сили непознати,
Бургундеца, Бастарда, Алансон
аз яростно нападнах, синко Джон,
и от цвета на Галия успях
да те спася и щом се справих с тях,
отново срещнах в бой Бастарда, който
те бе ранил и тъй отнел бе твойто
моминство рицарско; и той след малко
със стон кървеше като куче жалко
и аз така присмях му се тогава:
„Безроден мелез, краят ти настава!
Сега кръвта ти мръсна на талази

ще заплати за чистата онази,
която ти направи да тече
от жилите на моето момче!“
Но тъкмо меча бях издигнал вече,
на помощ цял отряд му се притече
и го измъкна... Ала ти кажи ми,
отдъхна ли си, сине мой любими?
Това е кръв! А щом ѝ носиш знака,
защо стоиш, където смърт те чака?
Избягаш ли, ще бъда отмъстен,
а тука слаба помощ си за мен.
В едничка лодка, сине, разум няма
по бързеите да се спускат двама.
Ако не падна днес от френска злоба,
от старост утре сам ще вляза в гроба
и за врага успехът ще е тоя,
че с ден по-рано съм напуснал боя;
а теб ако французинът убие,
със тебе ще загинем всички ние:
и майка ти, и моят зов за мъст,
и името на Толбът, с чийто ръст
гордее се английската държава.
Туй всичко, Джон, от тебе се решава:
останеш ли, на смърт го ти излагаш;
спасяваш го, от смърт ако избягаш!

ДЖОН

Аз меча на Бастарда изтърпях,
но слушайки словата ти, от тях
сърцето ми кърви. Нима такава —
да се спася, ограбен откъм слава —
е твоята повеля? Толбът млади
от Толбът стари — вместо меч да вади
да бяга и французи да го гонят?
Преди това под мен да рухне конят,
понесъл ме в страхливия си бяг,
и аз да хукна пеш като селяк

пред френските, които са за срам
сред всички просяци, които знам!
Друг изход няма тук освен един:
побягна ли, не съм на Толбът син,
защото гдето Толбътовци мрат,
в нозете на бащата мре синът!

ТОЛБЪТ

Тогава следвай своя стар Дедал,
Икаре^[42] мой: живота съм ти дал,
но щом честта го иска, то тогава
ела да мрем един до друг във слава!

Излизат.

[41] Парки (мит.) — трите Парки били в римската религия богини на човешката участ: едната предяла нишката на живота, втората я прокарвала през превратностите на съдбата, а третата я прерязвала. ↑

[42] „... Дедал... Икаре мой...“ (мит.) — Дедал бил легендарен гръцки строител. Той построил на остров Крит, управляван от цар Минос, прочутия лабиринт. Минос го затворил в лабиринта, но той направил за себе си и сина си Икар криле и полетял на свобода. Юношата Икар обаче пожелал да лети прекалено високо, слънцето разтопило восъка, с който били скрепени перата на крилете му, и той паднал в морето. Тук образът напомня, че Толбът е тласнал сина си към военното поприще, което му е струвало живота. ↑

СЕДМА СЦЕНА

Другаде на бойното поле.

Шум на битка. Схватки. Влиза Толбът, подкрепян от Слуга.

ТОЛБЪТ

Умирам аз и — с мене — моят род!
Къде си, синко Джон, мой втор живот?
Смъртта те взе, но ти, тъй твърд пред нея,
помагаш ми сега, да й се смея!...
Когато паднах в кървавата сеч,
размаха той над мене своя меч
и с яростния гняв на гладен лъв
изля в дела геройски своята стръв,
а щом врагът изплашен се разбяга,
погрижил се за мене, той веднага,
обхванат сякаш от внезапен бяс,
пак скочи прав и в миг видях го аз
в море от кърви да размахва своя
сразяващ меч в най-гъстото на боя
и тъй умря, като Икар крилат,
той, моят цвят, той, моят Толбът млад!

Влизат Войници, носещи тялото на Джон.

СЛУГАТА

Трупа му носят, гледайте, милорд!

ТОЛБЪТ

О, Смърт, напук на твоя присмех горд,
във вечна връзка литнали крилати
два Толбъта избягват от властта ти!
О, сине мой, от рани загрозен,

с последен дъх проговори на мен!
Какво? Смъртта езика ти сковава?
Французин представи си я тогава!
Но знам, сега духът ти се засмива:
„Да беше тъй, не щеше да е жива!“
Не, вече не издържа туй сърце!
О, дайте го във моите ръце!
Войници, сбогом! Близко е Оная!
Благодаря ви. Друго не желая.
От бащини прегръдки, сине драг,
по-хубав няма нийде саркофаг!

Умира.

Влизат Дофинът, Ала неон, Бургундският дук, Бастардът, Жана и Войници.

ДОФИНЪТ

Ако от своите беше подкрепен,
ний бихме имали по-труден ден!

БАСТАРДЪТ

За лъвчето му тоя ден бе пръв,
а то проля немало френска кръв!

ЖАНА

Със него в боя срещнах се веднъж
и му извиках тъй със глас на мъж:
„Ей, девствениче, я ела насам,
един урок по нещо да ти дам!“
Но той отвърна ми: „Не съм роден,
за да ме вземат уличници в плен!“
И мен отминал, както лъв минава
край плячка недостойна за такава,
се хвърли в боя като дявол бесен!

БУРГУНДСКИЯТ ДУК

От него рицар станал би чудесен,

това е несъмнено, вижте как
лежи като заключен в саркофаг
в прегръдките безжизнени на тоя,
чиято воля го изпрати в боя!

БАСТАРДЪТ

Те бяха наш позор неизличим —
да ги накълцаме и разделим!

ДОФИНЪТ

Не, приживе те вдъхваха ни страх —
сега не бива да се гаврим с тях!

Влиза Люси, предшестван от френски Глашатай.

ЛЮСИ

Води ме при дофина ви, да чуя
чия е славата на тоя ден!

ДОФИНЪТ

Прекланяте ли се пред мойта воля?

ЛЮСИ

„Прекланяне“? Това е френско слово;
английските бойци не го познават.
Дошъл съм да узная кой от наште
държан е в плен от вас и да прегледам
телата на убитите във боя.

ДОФИНЪТ

„Държан в плен“ ли? Пленниците ние
държим ги в ада! А кои ви липсват?

ЛЮСИ

Къде е доблестният ни Ахил,
лорд Толбът и граф Шрузбъри, въздигнат

за неговите воински успехи
в граф Уошфорд, граф Валанс, граф Уотърфорд,
лорд Толбът Гуудригски и Ърчинфийлдски,
лорд Стрейндж от Блакмир, лорд Вердюн от Олтон,
лорд Кромуел Уингфийлдски, лорд Фокънбридж,
лорд Фърнивал от Шефилд, кавалер
на ордените „Михаил“ и „Георги“
и на отличието „Златно руно“,
велик маршал на краля Хенри Шести
във всичките войни, които той
е водил във французките предели?

ЖАНА

Какъв е тоз раздут и глупав стил?
И титлата на турския султан,
владеещ петдесет и две държави,
не е чак толкоз дълга! Този, който
тъй гръмко величаеш, ей го тука
в краката ни, смърдящ сред рой мухи!

ЛЮСИ

Убит лорд Толбът, този бич, тоз ужас,
таз черна за вас всички Немезида^[43]?
Защо не са очите ми куршуми,
та с тях да ви застрелям във челата!
Да можех към живота да го върна,
той цялата ви Франция би стреснал!
Да беше ви останал на портрет,
би сплашил най-безстрашните сред вас!
Телата им ми дайте, за да можем
да ги положим в гроба по достойнство!

ЖАНА

Духът на Толбът се е vyplътил
във тоз наглец! Как дръзко заповядва!
Да си ги носят! Кой ще им ги пази —
воня да пръскат само и зарази!

ДОФИНЪТ

Съгласен! Отнесете ги оттук!

ЛЮСИ

От пепелта им Феникс^[44] ще изникне
такъв, че Франция от страх ще викне!

ДОФИНЪТ

Така да е, но да ги няма тука!...
Сега — Париж! Щом Толбът е убит,
нататъка е пътят ни открит!

Излизат.

^[43] Немезида (мит.) — гръцка богиня на възмездието. ↑

^[44] Феникс (мит.) — приказна птица, съществуваща „в единствен екземпляр“, която, щом бивала заплашена от смъртта, се самоизгаряла и възкръсвала от пепелта. ↑

ПЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Лондон. Кралският дворец.

Тръбен звук. Влизат Кралят, Глостър и Ексетър.

КРАЛЯТ

Прочетохте ли папските писма
и тез на император Сигизмунд^[45]
и графа Арманяк?

ГЛОСТЪР

Прочетох, сир.
И тримата смирено ходатайстват
пред вас, кралю, да бъде сключен мир
между английското и френско кралство.

КРАЛЯТ

Какво ще кажете за тази просба?

ГЛОСТЪР

Че е разумна. Според мен тоз мир е
единствен начин да се спре туй наше
проливане на християнска кръв
и въдвори спокойствие в Европа.

КРАЛЯТ

И прав сте, чичо. Винаги съм смятал
за неестествени и нечестиви
ужасните кланета между хора,
които изповядват съща вяра.

ГЛОСТЪР

Освен това, милорд, със цел по-бързо
и здраво да се свърже тоз съюз,

граф Арманяк, роднина на дофина
и ползващ се във Франция със тежест,
предлага за жена на Ваша светлост
единствената своя дъщеря,
като при туй ѝ дава тежка зестра.

КРАЛЯТ

Женитба, чичо? Моите години
са повече за учене и книги,
отколкото за ласки със жени.
Ала посланиците нека дойдат
и отговор им дайте вие сам —
това, което кажете, ще бъде
за слава Божия и общо благо!

*Влизат Уинчестър — в кардиналски одежди, и трима Посланици, един от които е папски
легат.*

ЕКСЕТЪР

Какво е туй? Лорд Уинчестър издигнат
във кардиналско звание^[46]? Тогава
уверен съм, че ще излезе вярно
онуй пророчество на Хенри Пети:
„Ако го видим с кардиналска шапка,
тя равна ще е с кралската корона!“

КРАЛЯТ

Писмата ви, почтени господа,
обсъдихме спокойно и подробно.
Това, което се съдържа в тях,
е мъдро и добро и затова
решихме да изготвим бързо своите
условия за здрав и траен мир,
които от лорд Уинчестър ще бъдат
отнесени във Франция веднага.

ГЛОСТЪР

А колкото до онова, което
предлага господарят ви, по него
осведомих аз краля си тъй точно,
че, виждайки във дамата единство
от хубост, добродетелност и зестра,
той смята да я вземе за съпруга.

КРАЛЯТ

И в доказателство по вас й праща
като залог годежен този накит.
И тъй милорд-настойнико, вий бдете
до Довър да пристигнат под охрана,
отдето, натоварени във кораб,
да бъдат поверени на вълните.

Излизат всички освен Уинчестър и папския легат.

УИНЧЕСТЪР

Постойте, благи братко, първо трябва
да отнесете сумата, която
на негово светейшество дължа
за пурпура, във който съм облечен.

ЛЕГАТЪТ

На вашите услуги, кардинале.

УИНЧЕСТЪР (настрани)

От днеска Уинчестър не ще се кланя
на никого и няма да е втори
след никой пер в английската държава.
Сега ще видиш, драги Хъмфри Глостър,
че в твойто гърло кокал ще съм остър!
Ако пред мен да се смириш не щеш,
страната ще разсипя със метеж!

Излизат.

[45] *Император Сигизмунд* (ист.) — Сигизмунд Люксембургски (1368–1437), германски император. ↑

[46] „... във кардиналско звание...“ — за това че и по-рано Уинчестър се явява в драмата, облечен в кардиналски одежди и наричан кардинал, вж. предговора. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Франция. Поле в Анжу.

Влизат Дофинът, Бургундският дук, Алансон, Бастардът, Рение, Жана и Войници.

ДОФИНЪТ

Дано тез вести, господа, повдигнат
снизения ни дух: слухът говори,
че парижаните били във бунт
и се обръщали към нас отново.

АЛАНСОН

Тогава, храбри Шарл, защо стоиш?
Да тръгваме веднага към Париж!

ЖАНА

Да имат мир, ако към нас се върнат,
ако ли не, дворците им да рухнат^[47]!

Влиза Разузнавач.

РАЗУЗНАВАЧЪТ

Успех на славния ни пълководец
и радост на които са със него!

ДОФИНЪТ

Какво разузнавачите донасят?

РАЗУЗНАВАЧЪТ

Английските войски, които бяха
доскоро две, се сляха във една
и очевидно е, възнамеряват
да ви дадат сражение веднага.

ДОФИНЪТ

Таз вест ни иде малко ненадейно,
но ний ще се приготвим да ги срещнем.

БУРГУНДСКИЯТ ДУК

Откакто Толбът няма го сред тях,
нас няма от какво да ни е страх!

ЖАНА

По-срамно чувство няма от страха!
Светът и Хенри да надават вой —
командвай, Шарл, успехът ще е твой!

ДОФИНЪТ

За Франция тогаз! Напред и в бой!

Излизат.

[47] „... Да имат мир... да рухнат.“ (библ.) — думи, свързани с библиейския пасаж „Мир да бъде сред стените ти и благоденствие в дворците ти“ (Пс. 120. 67). ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Пред Анжер.

Шум на битка. Схватки. Влиза Жана.

ЖАНА

Французите са в бягство! Йорк надвива!
Помагайте ми, адски талисмани,
магии черни, духове, които
ми давате съвети и със знаци
предсказвате ми бъдещите случки!

Гръм.

Вий, бързи помагачи и слуги
на Северния господар на злото^[48],
явете се и дайте ми подкрепа!

Влизат Зли духове.

С тоз отклик бърз доказвате вий своето
привично послушание към мен.
Сторете тъй, о, духове, събрани
от всемогъщите подземни царства,
че Франция да вземе връх във боя!

Духовете се движат, без да говорят.

С мълчание недейте ме измъчва!
Навикнала с кръвта си да ви храня,
от себе си аз крайник ще откъсна
и ще го дам на вас, в залог за бъдни
облаги и награди, ако вие
се вслушате в молбата ми за помощ!

Духовете оборват глави.

Надежда няма? Чуйте мойта просба!
Ще ви платя със цялото си тяло!

Духовете клатят отрицателно глави.

Какво? Нима със цялата си плът
не мога да измоля помощта ви?
Тогава и душата ми вземете,
но спрете англичаните и дайте
победа на французките войски!

Духовете излизат.

О, те ме изоставят! Време дойде
за Франция да смъкне шлем пернат
и да зарови своята глава
на Англия във царствените скути.
Магиите, които знам, са слаби,
а пъкълът е тъй могъщ, че аз
не мога вече да се вкопча в него!
Честта ти, Францийо, загива в прах!

Схватки. Жана влиза в двубой с Йорк. Французите бягат. Жана е пленена.

ЙОРК

Красавице французка, стой, не мърдай!
Извикай своите духове, да видим
дали ще ти помогнат да избягаш!
Чудесна плячка — адът ще се радва!
Я как се мръщи, врачката му грозна!
Цирцея^[49] съща! Ще речеш, че иска
да ме превърне във ужасен звяр.

ЖАНА

От тебе по-ужасен не познавам!

ЙОРК

Е, след дофина, кой ще бъде хубав
за самка придирчива като теб?

ЖАНА

Дано ви чума тръшне, теб и него!

Да ви намерят кървави ръце
в леглата ви, когато мирно спите!

ЙОРК

Магьоснице, затваряй си устата!

ЖАНА

Пусни ме още малко да кълна!

ЙОРК

На кладата ще имаш много време!

Излизат.

Шум на битка. Влиза Съфък, хванал за ръката Маргарита.

СЪФЪК

Която и да си, не те изпускам!

Гледа я.

О, дивна хубавице, стой, не бой се!
Не ще те оскверня със грозен допир.
За вечен мир целувам тези пръсти^[50],
с които те докосвам най-безгрешно.
Коя си ти? Кажи ми, за да мога
да ти окажа почит по заслуга.

МАРГАРИТА

Принцеса съм. Зоват ме Маргарита.
И мой баща е кралят на Неапол.

СЪФЪК

А аз съм граф и нося име Съфък.
Не се обиждай, о, природно чудо,
твой жребий е било да те пленя,
тъй както лебедът пленява нежно
чадата си под своето крило;
но ако ти не искаш този плен,

бъди свободна и помни за мен!

Маргарита си тръгва.

О, стой!

Настрани.

Не, не, не мога да я пусна!
Сияйният ѝ лик ме заслепява,
тъй както прави слънцето, когато
изпълва със отблясъци трептящи
кристалните струи на речен бързей.
Желая да ѝ кажа своите чувства,
ала не смея да я заговоря.
Да имах тук мастило и перо!...
Фу! Де ла Пул, недей се подценява:
език ли нямаш? Тя ли не е тука?
Дотам да се смутиш от женски образ!
Такава сила има хубостта,
че ум и реч загубваме пред нея!

МАРГАРИТА

Кажете, графе Съфък (ако вие
наистина наричате се тъй),
какво ще трябва да ви заплатя,
за да ме пуснете да си отида?

СЪФЪК (настрани)

Отде пък знам, че тя ще ми откаже,
преди да съм запитал любовта ѝ?...

МАРГАРИТА

Нима сте ням? За откупа ви питам.

СЪФЪК (настрани)

... Красива е — и значи: за обсада:
жена — и значи: най-накрая пада!...

МАРГАРИТА

Ще вземете ли откуп или не?

СЪФЪК (*настрани*)

... Безумецо! Спомни си, че си женен,
как искаш таз девойка да е твоя?...

МАРГАРИТА

Ще го оставя, щом не ще да слуша!

СЪФЪК (*настрани*)

... Да, туй препятствие обърква всичко

МАРГАРИТА

Несвързан говор, трябва да е луд!

СЪФЪК (*настрани, но по-силно*)

... А може би ще се намери начин?...

МАРГАРИТА

А може би ще бъда все пак чута?

СЪФЪК (*настрани*)

... Ще я спечеля! За кого? За краля!
Ха, глупости!

По-силно.

Какъв съм станал пън!...

МАРГАРИТА

Дървар ще е, за пънове говори.

СЪФЪК (*настрани*)

... Но тъй ще угодя на своя порив
и ще спомогна да се укрепи
съюзът между двете ни държави.
Обаче има трудности: баща й,
макар да е владетел на Неапол,

Анжу и Мен, е беден като мишка
и благородните у нас ще гледат
с презрение на брака с дъщеря му...

МАРГАРИТА

Ще ме изслушате ли, капитане?

СЪФЪК (*настрани*)

... Да го презират, колкото си щат!
Крал Хенри млад е и не ще упорства...
Госпожо, ще ви кажа една тайна.

МАРГАРИТА (*настрани*)

Какво, че съм във плен? Изглежда рицар.
Не ми се вярва да ме оскърби.

СЪФЪК

Изслушайте ме, моля ви, мадам!

МАРГАРИТА (*настрани*)

Ако французите ме отърват,
ще знам да го отпратя както трябва.

СЪФЪК

Мадам, изслушайте ме за минута!

МАРГАРИТА (*настрани*)

Жени и друг път бивали са в плен.

СЪФЪК

Обидил съм ви, чувствам, но с какво?

МАРГАРИТА

Не се разбрахме, просто „quid pro quo“^[51].

СЪФЪК

Не ще ли бъде щастие за вас

тоз плен, ако направя ви кралица?

МАРГАРИТА

Да съм кралица в плен е по-позорно,
отколкото робиня да съм проста!
Кралете и кралиците не могат
без свобода!

СЪФЪК

Разбира се, госпожо,
и вие ще я имате, ако
я има Хенри.

МАРГАРИТА

Какво общо има
със мене неговата свобода?

СЪФЪК

Ще те направя негова кралица,
в ръката ти ще сложа златен скиптър,
а на главата — ценна диадема,
ако склониш да бъдеш моя...

МАРГАРИТА

Как?

СЪФЪК

... да бъдеш негова.

МАРГАРИТА

Любезни графе,
не съм заслужила подобна чест.

СЪФЪК

Не, аз не съм заслужил да годявам
за краля си такава дивна дама
и сам да нямам дял от хубостта й.

Какво ще кажете на туй, мадам?

МАРГАРИТА

Ще кажа „да“, ако баща ми иска.

СЪФЪК

Викнете капитаните да дойдат
със своите знамена!... Ний още тука,
пред замъка ви, прелестна принцесо,
ще призовем за разговор баща ви.

Сигнал за преговори. На стените на града се появява Рение.

Рение, я гледай! Дъщеря ти в плен е!

РЕНИЕ

Във чий?

СЪФЪК

Във мой!

РЕНИЕ

Какво да правя, Съфък?
Войник съм — не умея да рева
и да коря капризната Фортуна!

СЪФЪК

Какво да правиш? Мога да ти кажа.
Дай своето съгласие за нещо,
което носи висша чест за тебе:
да стане тя жена на моя крал.
Макар със сила, аз я убедих
и ти склониш ли, лекият й плен
ще я дари със кралска свобода.

РЕНИЕ

Дали говори истината Съфък?

СЪФЪК

Запитай дъщеря си да ти каже,
че Съфък не залъгва и не мами!

РЕНИЕ

Разчитайки на твойта честност, слизам
и отговор веднага ще ти дам.

СЪФЪК

Пък аз ще те изчакам тука долу.

Тръбен звук, Рение излиза и се появява долу.

РЕНИЕ

Добре дошъл у нас, достойни графе!
Прави в Анжу, каквото пожелаеш!

СЪФЪК

Благодаря, Рение, щастлив със рожба,
достойна за съпруг от кралски род.
Какъв е твоят отговор за нея?

РЕНИЕ

Щом ти решил си, прелюбезни Съфък,
че недостойната ми дъщеря
ще е добра жена за твоя крал,
то — при условие Анжу и Мен
да си останат мои и свободни
от чужда власт и от военен удар —
тя може, ако иска, да го вземе.

СЪФЪК

Откупена е значи. Приеми я!
И обещавам ти от днес нататък
спокойно да владееш своите графства.

РЕНИЕ

Пък аз на теб, представител на Хенри,
ръката ѝ предавам в знак на туй, че
от днеска тя сгодена е за него.

СЪФЪК

Рение французки, позволи ми тука
да ти изкажа кралска благодарност,
понеже ходатайствувам за крал!...

Настрани.

Макар че ще се радвам да излезе,
че бил съм ходатай за свое дело!...
С добрата вест веднага ще замина
за Англия, където ще подготвя
тържественото сключване на брака.
Довиждане! Брилянта си пази,
тъй както му подхожда, в златна стая!

РЕНИЕ

Прегръщам те, тъй както бих прегърнал
самия Хенри, ако беше тук.

МАРГАРИТА

На добър път, милорд! И нека Съфък
да носи винаги добрите мисли
и пожелания на Маргарита!

Тръгва си.

СЪФЪК

Довиждане, принцесо!... Но постойте!
А няма ли привет за моя крал?

МАРГАРИТА

Предайте му, какъвто му дължи
една покорна негова слугиня!

СЪФЪК

Слова изящно казани и скромни!
Но, извинете, няма ли да има
за него някакъв залог любовен?

МАРГАРИТА

Предайте му едно сърце моминско,
неопетнено от любовно чувство.

СЪФЪК

И туй в прибавка!

Целува я.

МАРГАРИТА

Не, за теб е то —
не съм тъй дръзка, че на крал да пращам
подобна лудост за годежен дар.

Излиза заедно с Рение.

СЪФЪК

Да би била за мен! Но спри се, Съфък!
Недей се впуска в този лабиринт,
населен с минотаври^[52] и заплахи!
На своя Хенри опиши я щедро,
припомнил си природната ѝ хубост,
пред чийто чар изкуството бледнее,
на кораба лика ѝ си повтаряй,
та кралят щом запита те каква е,
да може твоят разказ да го смае!

Излиза.

[48] „... Северния господар на злото...” — става дума за Сатаната. Северът е бил смятан по Шекспирово време за обиталище на злите духове. ↑

[49] *Цирцея* (мит.) — легендарна вълшебница, за която се разказва в „Одисеята“ на Омир: тя напоила с магическа напитка другарите на героя и ги превърнала в свине, а него самия задържала цяла година на острова си. ↑

[50] „... целувам тези пръсти...” — по Шекспирово време жест на уважение е било целуването на собствените пръсти. ↑

[51] *Quid pro quo* (лат.) — недоразумение. ↑

[52] „... лабиринт... минотаври...” — Минотавър бил чудовище, което обитавало лабиринта. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Лагерът на дук Йорк в Анжу.

Влизат Йорк, Уорик и други.

ЙОРК

Докарайте магьосницата Жана,
осъдена да бъде изгорена!

Влизат Жана — под стража — и Старец — овчар.

ОВЧАРЯТ

Това ще умори баща ти, Жана!
Нима те търсих близо и далече,
та да те срещна, за да съм свидетел
на твоята жестока, ранна смърт?
О, сладка дъще, ще умра със теб!

ЖАНА

Презрени дрипльо! Просяко нещастен!
По кръв съм аз къде-къде над тебе!
Не си ми, дърто, ни баща, ни сродник!

ОВЧАРЯТ

Не те е срам!... Тя лъже, господа!
В енорията знаят, че е моя!
Жена ми, майка й, е още жива
и може да свидетелства, че тя
е първи плод на моето ергенство^[53]!

УОРИК

Нещастнице, рода си да отричаш!

ЙОРК

Личи си, че в порочност е живяла,
и за такъв живот — такава смърт!

ОВЧАРЯТ

Как можеш толкоз да упорстваш, Жана?
Бог знае, че си плът от мойта плът!
Заради теб изплаках толкоз сълзи —
баща си не отхвърляй, дъще моя!

ЖАНА

Селяко, махай се!... Нарочно вие
сте го подкупили, за да укрие,
че произлязла съм от знатен род!

ОВЧАРЯТ

Това е вярно. Пуснах един златен
на селския свещеник, да ни свърже
със майка й!... Ела, коленичи,
да те благословя, момиче мое!
Не искаш, а? Проклет да е часът,
във който врекна пръв път! Мишеморка
да беше млякото, което сука!
Вълкът да беше те изял, когато
те працах на полето със овцете!
Ще се отричаш от баща си, курво!
На кладата! Във огъня! Такава
да свърши на въже не заслужава!

Излиза.

ЙОРК

Откарайте я! Прекалено дълго
мърсила е земята със пороци!

ЖАНА

Кого осъдили сте първо чуйте:

не долна дъщеря на прост овчар,
а рожба на старинен кралски род,
девойка непорочна, чиста духом,
избрана от небето, за да върши
тук долу чудеса по Божя милост.
Аз никога до днес не съм била
във връзка с бесове и черни сили,
но вие, омърсили се със похот,
обагрили ръце в невинна кръв,
разкапали се в хиляди пороци,
понеже въвн от Бога сте сами,
за невъзможно смятате, че може
да се извършват чудеса тук долу,
без дяволи във тях да имат пръст.
Нещастни заблудени! Жана д'Арк
е дева без петно в дела и мисли
и нейната невинна чиста кръв
ще вика: „Мъст!“ пред Божиите двери!

ЙОРК

Добре, добре! На кладата, по-бързо!

УОРИК

И чувайте: понеже е жена,
по-щедро трупайте дърва и съчки
и две-три бъчви със катран сложете
около кола, та с по-буен огън
да съкратим предсмъртните й мъки!

ЖАНА

Нима сърцата ви не ще омекнат?
Тогаз открий им, Жана, своята слабост,
която по закона те закриля!
Аз бременна съм! Подли кръвопийци,
които към смъртта сте ме повлекли,
недейте умъртвява моя плод!

ЙОРК

Ха! Святата девица със корем!

УОРИК

Това е най-голямото ти чудо!
Дотам ли те доведе твойта святост?

ЙОРК

Играли са си малко със дофина.
Предчувствах, че на туй ще се опре.

УОРИК

Не са ни нужни копелета тук,
особено направени от Шарл!

ЖАНА

Но моето дете не е от него —
на своята страст към Алансон дължа го!

ЙОРК

От Алансон? От този Макиавели^[54]?
То трябва непременно да умре!

ЖАНА

Не, не от Шарл и не от Алансон
е моят плод! Излъгах ви — Рение,
той, кралят на Неапол, облада ме!

УОРИК

Но той е женен, туй не се търпи!

ЙОРК

Девойка улична — сама не знае
кого да обвини от толкоз много!

УОРИК

Била е щедра и великодушна!

ЙОРК

И чиста девственица!... Ти сама
осъди себе си и своя плод —
на милост не разчитай, долна стърво!

ЖАНА

Тогаз водете ме! И нека мойто
проклятие остане ви за спомен:
додето свят светува, слънце ясно
над вашата страна да не просветне,
а мрак и черна нощ да ви обгръщат,
докле, отчаяни, собственоръчно
нахлузите си клупа на врата!

Излиза, водена от стражите.

ЙОРК

Не, ти на прах ще станеш и на пепел,
окаяна служителко на ада!

Влиза Уинчестър, следван от Свита.

УИНЧЕСТЪР

Почтени лорд-настойнико, аз нося
от краля пълномощия за вас,
защото християнските държави,
загрижени от нашите войни,
отправили са пламенна молба
към нас и към надменните французи
да сключим мир; във връзка със което
дофинът, придружен от своята свита,
готов за разговор, е тук наблизо.

ЙОРК

Затуй ли беше целият ни труд?

Възможно ли е, след като тъй много
безстрашни рицари и прости воители
загинаха и дадоха кръвта си
за благо на своята родина,
с врага да сключим женствен, кекав мир?
Или в лъжи, предателства, измени
не сме загубили голяма част
от туй, което нашите предци
спечелиха със храброст и упорство?
О, Уорик, Уорик, скоро ще дадем
последната си педя френска пръст!

УОРИК

Бъди спокоен, Йорк — ще им поставим
условия тъй твърди, че от тях
французите не ще спечелят много.

Влизат Дофинът, Алансон, Бастардът, Рение и други.

ДОФИНЪТ

Английски лордове, понеже вече
решено е да бъде сключен мир,
ний тук сме, за да чуем какви точно
са вашите условия за него.

ЙОРК

Отговори им, Уинчестър, защото,
като ги гледам, яростта затяга
отвора на сърдития ми глас!

УИНЧЕСТЪР

Изслушайте ме, Шарл и френски знатни
срещу това, че Хенри ще склони
от чисто милосърдие да снесе
убиващото бреме на войната
от вашата страна, така че тя

да заживее в плодоносен мир,
ще трябва всички да се обявите
васали на английската корона.
Ако положиш клетва да го имаш
над себе си и да му плащаш данък,
ти, Шарл, ще бъдеш вицекрал под него
и ще запазиш кралския си сан.

АЛАНСОН

За да остане само своя сянка?
Челото си с корона да краси,
а във действителност да има само
правата на прост гражданин, така ли?
Това е невъзможно и нелепо!

ДОФИНЪТ

Известно е на всички, че аз вече
владеея по-добрата половина
от френските земи и че във тях съм
признат от всички за законен крал.
Нима могъл бих, за да разпростра
властта си и над тез, които нямам,
да се снизя до ранг на крал-васал,
макар над цяла Франция? Не, сър,
ще си остана с туй, което имам,
но няма, тласкан от ламтеж за още,
да си закрия сам възможността
за цялото, и то със пълна власт!

ЙОРК

Надменни Шарл, посредничество ти
потърси сам, за да добиеш мир,
а пък сега, до отговор щом дойде,
се теглиш настрани и правиш сметки.
Или приемай, без да ни изтъкваш
заслуги и права, като подарък
короната, която присвоил си,

или ще те разсипем с меч и огън!

РЕНИЕ

От самолюбие не бива, сир,
тъй косъма да цепите на две.
Ако изпуснем таз възможност днес,
напразно ще я чакаме отново.

АЛАНСОН

За вас ще е от полза да спестите
на своите поданици тези страшни
кланета и жестокости, които
съпътствуват войната всеки ден;
така че заключете този мир!...

Тихо.

И ще го скъсате, когато щете.

УОРИК

Приемаш ли условията, Шарл?

ДОФИНЪТ

Приемам ги, със тази уговорка,
че няма да посегнете на никой
от наште укрепени градове.

ЙОРК

Тогава положи пред моя крал
обет на рицар, че и ти, и твоите
ще бъдете от днес покорни нему
и няма да надигате глави
за бунт против английската корона!

Дофинът и френските благородници правят знак за вяност.

Сега войниците си разпуснете,
кажете барабаните да спрат
и свийте своите бойни знамена
във знак на мир след дългата война!

[53] „... плод на моето ергенство...“ — намек за това, че Жана е извънбрачна дъщеря на овчаря. ↑

[54] *Макиавели* — Николо Макиавели (1469–1527), италиански писател и политик от Възраждането, чието име незаслужено е станало синоним на политическа безскрупулност. ↑

ПЕТА СЦЕНА

Лондон. Кралският дворец.

Влизат Съфък — в разговор с Краля, — Глостър и Ексетър.

КРАЛЯТ

Вий, графе, изрисувахте тъй ярко
портрета на принцеса Маргарита,
че аз съм смаян. Нейните достойнства —
и вътрешни, и външни — раждат в мене
могъща страст и както ураганът
срещу течението тласка кораб
с огромна изместимост, тъй и аз,
подтикнат от похвалите за нея,
се нося към крушение ужасно
или към залива, във който тя
ще ми даде плода на любовта си!

СЪФЪК

Постойте, сър, тоз разказ мой е само
блед предговор към нейната възхвала.
От главните й качества — да имах
изкуството добре да ги изтъкна —
аз бих изпълнил цял огромен том,
във който всеки ред би бил способен
да увлече най-трезвия разсъдък.
Но най-чудесното е туй, че тя,
макар така божествена и дивна,
е толкоз скромна, че склони да бъде
на вашите услуги, с други думи,
най-честно да почита и обича
крал Хенри като свой законен мъж.

КРАЛЯТ

И другояче той не би я искал
за нищо на света! И затова
склонете, лорд-настойнико, да взема
принцеса Маргарита за жена!

ГЛОСТЪР

Направя ли го, бих склонил да бъде
извършен грях. Вий знаете, кралю,
че вече сте сгоден за друга дама^[55].
Как можем, без честта ви да пострада,
да скъсаме една годежна клетва?

СЪФЪК

Тъй както може всеки крал да скъса
обета си, щом той е незаконен,
или тъй както всеки рицар, който
приел е да се бие във турнир,
с достойнство може да напусне боя,
ако съперникът не му е равен.
Онази дъщеря на беден граф
не е за крал и кралят е свободен
да скъса своята годявка с нея.

ГЛОСТЪР

С какво я превишава Маргарита?
Баща ѝ не е повече от граф,
макар и да се перчи с гръмки титли.

СЪФЪК

Той, господарю, крал е на Неапол
и на Йерусалим и тъй голям е
престижът му във Франция, че ние,
укрепвайки съюза си със него,
ще затвърдим мира и ще държим
французите във вярност и покорство.

ГЛОСТЪР

И Арманяк не би помогнал много,
защото той и Шарл са в близко родство.

ЕКСЕТЪР

И дал би тежка зестра, а Рение
ще иска да получи, не да дава.

СЪФЪК

Говорите за зестри, господа?
Недейте оскърбява своя крал!
Нима е той тъй долен и презрян,
че да избира своята невеста
за нейното богатство? Хенри може
да позлати жена си — той не търси
жена, която да му носи злато!
Селяците се само пазарят,
когато женят се, като че ли
търгуват със овце или волове.
Женитбата е действие, което
по пълномощие не се решава
и ложе с краля трябва да дели
не таз, която ний ще му натрапим,
а таз, която Хенри е обикнал;
и туй, че той обича Маргарита,
ни задължава да поставим нея
пред всяка друга, само за това.
Женитбата насила — туй е ад,
цял век от непрекъснати раздори,
а пък обратното е благодат,
мир, слязъл от небесните простори!
И има ли по-правилно от туй
крал Хенри в своето качество на крал
да встъпи в брак със кралска дъщеря?
По външен чар и кралско потекло
принцеса Маргарита е направо
създадена за кралска диадема,
а нейните, по-силно изразени,

отколкото у другите жени,
решителност и смелост са съзвучни
със нашите надежди за престола.
Защото Хенри, син на покорител,
баща на покорители ще стане,
ако се свърже със жена, каквато
е смелата и твърда Маргарита.
Затуй, отговорете, господа,
на мойто предложение със „да“!

КРАЛЯТ

Не зная от какво, добри лорд Съфък,
дали от толкоз яркия ви разказ,
или от туй, че мойта младост още
не е пламтяла от любовен жар,
но чувствам във гръдта си толкоз бурна
кипяща смес от страх и от надежда,
че просто поболявам се от мисли!
Затуй вземете кораба, милорд,
и тръгвайте към Франция, където
на всичко съгласете се, но само
издействайте от лейди Маргарита
да прекоси морето, за да бъде
венчана и помазана във Лондон
като съпруга царствена на Хенри!
За пътните разноски съберете
десятък от народа. И, повтарям,
додето не се върнете, ще бъда
във хиляди тревоги. Вие, чичо,
не се обиждайте! Ако ме съди
не днешният дук Глостър, а дук Глостър
от някога, той — зная — ще прости
внезапността на младия ми порив!...
Сега ме отведете, гдето сам
ще мога на скръбта да се отдам!

Излиза.

ГЛОСТЪР

Да, скръб ще има — отсега го знам!

Излиза, следван от Ексетър.

СЪФЪК

Тъй Съфък надделя и тръгва, както
към Гърция е тръгвал Парис^[56] нявга,
с надежда като него да сполучи
във любовта и вярвам, че ще има
от неговата участ по-честита:
венчала се за Хенри, Маргарита
ще властва над мъжа си, а чрез нея
аз краля и страната ще владее!

Излиза.

[55] „... сгоден за друга дама“ — става дума за дъщерята на френския граф д'Арманяк. ↑

[56] Парис (мит.) — герой от Троянската война, син на Приам. Той отвлякъл жената на спартанския цар Менелай, Елена, което довело до войната, възпята в Омировата „Илиада“. ↑

ХЕНРИ VI. ВТОРА ЧАСТ^[1]

[0] Оригинаалното заглавие на пиесата е „*The second Part of Henry the Sixth with the Death of the good Duke Humphry*“ — „Втората част на Хенри Шести със смъртта на добрия дук Хъмфри“.

Повечето от действащите лица са исторически (и много от тях участват в първата част на същата драма). Раздорите между силните феодали около слабия крал продължили. Дук Глостър, обвинен в измяна, бил арестуван и през 1447 г. умрял. Граф Съфък, който устроил брака на Хенри с Маргарита в името на мира с Франция, се издигнал, действайки в съюз с кралицата, до първа фигура в страната, но със своята прекомерна алчност и надменност отблъснал от себе си средните и ниските слоеве на народа. Против него се обявили и много лордове, негодуващи срещу разхищенията в двора и лошия край на войната с Франция. През 1450 г. кралят бил принуден да изпрати във временно изгнание Съфък, който след отплаването си загинал от ръката на неизвестни убийци. Заменил го като неофициален управител на страната и пълномощник на кралицата дук Съмърсет. Но през 1450 г. Ричард Йорк се върнал с войска от Ирландия и започнал да подготвя държавен преврат. Използвайки бездетността на Хенри, той се наложил и бил определен от Парламента за престолонаследник. Три години по-късно на Хенри се родил син, принц Едуард, но сам той заболял и станал неспособен да управлява. Йорк бил назначен за регент, но когато здравето на краля се подобрило и регентството било отменено, загубил търпение и вдигнал бунт. В битката при Сент Олбанз (1455 г.) войската на краля претърпяла тежко поражение. Съмърсет бил убит, а Хенри — пленен.

В тези дни на феодални борби в графство Кент избухнало селско въстание срещу краля, предвождано от ирландеца Джон Кейд. Въстаниците стигнали до Лондон, но се поддали на обещанията за кралска милост и изоставили вожда си, който бил убит при опита си да избяга.

В оригинала името на пирата, който убива Съфък, е Уолтър Уитмор и върху близкото звучене на „Уолтър“ и „уотър“ — вода, е основано сбъдването на пророчеството на злия дух. За да се получи в превода близък ефект, презимето на пирата е изменено на „Брегмор“. ↑

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

КРАЛ ХЕНРИ ШЕСТИ

ДУК ГЛОСТЪР — Хъмфри — чичо на краля и лорд-настойник

КАРДИНАЛЪТ — Хенри Бофорт — епископ Уинчестърски,
прачицо на краля

ДУК ЙОРК — Ричард Плантадженет

ЕДУАРД, РИЧАРД — негови синове

ДУК СЪМЪРСЕТ — Едмънд, **ДУК БЪКИНГАМ** — Хъмфри,
МАРКИЗ — после **ДУК** — **СЪФЪК** — Уилям де ла Пул, **ЛОРД**
КЛИФОРД, КЛИФОРД МЛАДШИ — негов син — привърженици на
краля

ГРАФ СОЛЗБЪРИ, ГРАФ УОРИК — привърженици на Йорк

ЛОРД СКЕЙЛЗ — комендант на Тауър

ЛОРД СЕЙ

СЪР ХЪМФРИ СТАФОРД

СЪР УИЛЯМ СТАФОРД — негов брат

СЪР ДЖОН СТАНЛИ

СЪР МАТЮ ГОФ

ВОУКС

КАПИТАН НА КОРАБ

ШКИПЕР

ПОМОЩНИК-ШКИПЕР

УОЛТЪР БРЕГМОР

ДВАМА ПЪТНИЦИ — пленени заедно със Съфък

ДЖОН ХЪМ, ДЖОН САУТУЕЛ — Свещеници

РОДЖЕР БОЛИНБРУК — заклинател

ТОМАС ХОРНЪР

ПИТЪР ТУП — негов помощник

ЧАТАМСКИ ПИСАР

КМЕТ НА СЕНТ ОЛБАНЗ

АЛЕКСАНДЪР АЙДЕН — кентски земевладелец

САНДЪР СИМПКОКС — измамник

ДЖАК КЕЙД — бунтовник

ДЖОРДЖ БИВИС, ДЖОН ХОЛАНД, ДИК, МЕСАРЯ,
СМИТ, ТЪКАЧА, МАЙКЪЛ — привърженици на Кейд
ДВАМА УБИЙЦИ

КРАЛИЦА МАРГАРИТА
ЕЛЕОНОРА — дукеса Глостър
МАРДЖОРИ ДЖУРДЕЙН — магьосница
ЖЕНАТА НА СИМПКОКС

Двама просители, палач, шериф, глашатай, градски съветници, трима съседи на Хорнер, трима калфи, пратеници, соколари, граждани, бунтовници, стражи, войници, слуги.

Място на действието: Англия.

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Лондон. В кралския дворец.

Тръбен звук, следван от звук на обой.

Влизат — от една страна — Кралят, Глостър, Съмърсет, Кардиналт и други; от друга страна — Кралица Маргарита, Йорк, Бъкингам, Съфък, Солзбъри и Уорик.

СЪФЪК

Съгласно пълномощното, което
на тръгване към Франция получих,
а именно, от ваше кралско име
да сключа брак с принцеса Маргарита,
явих се в стародревния град Тур,
където пред французкия владетел
и краля на Сицилия Рение,
в присъствие на четирима дука —
Бретански, Калабрийски, Орлеански
и Алансонски, на седмина графа,
дванадесет барона и над двайсет
епископа тържествено и с блясък
извършен бе венчалният обред;
и ето ме, смирено коленичил
пред погледа на тези благородни
английски перове, предавам своите
съпругески права над нейна милост
в ръцете ви, велики господарю,
чиято сянка представлявах в Тур.
Тъй ценен дар васал не е дарявал,
ни крал — такава хубост получавал!

КРАЛЯТ

Вдигни се, Съфък! Прелестна кралице,
добре дошла! Не мога да ви дам
друг знак за обич, по-горещ от тази

целувка жарка! Господи, ти, който
живот дарил си ми, сърце дари ми
богато на признателност, защото,
ако любов ни слее с тази хубост,
цял свят от земни радости ти даваш
на моята ликуваща душа!

МАРГАРИТА

Кралю на Англия, съпруге мой,
беседите, които мисълта ми
наяве и насън, сред свита денем
и нощем сред безмълвните молитви
води със вас, мой скъпи господарю,
ми дават смелост да ви поздравя
тъй просто, както бедният ми ум
и приливът на радост позволяват!

КРАЛЯТ

Ликът ѝ ме плени, но туй богатство
на подплатената ѝ с мъдрост реч
ме хвърлят от учудване във сълзи —
дотоам сърцето ми е пълно с радост!
Английски лордове, единодушно
приветствувайте моята любов!

ВСИЧКИ *(коленичат)*

Добре дошла, кралице Маргарита!

МАРГАРИТА

Благодаря на всички ви!

Тръбен звук.

СЪФЪК

Туй, лорд-настойнико, е текстът, с който
крал Хенри и крал Шарл се задължават

със кралска дума да живеят в мир
година и шест месеца от днеска.

ГЛОСТЪР (*чете*)

„Imprimis^[1], френският крал Шарл и Уилям де ла Пул, маркиз Съфък, посланик на Хенри, крал английски, се договарят, че казаният Хенри ще вземе за жена принцеса Маргарита, дъщеря на Рение, крал на Неапол, Сицилия и Йерусалим, и ще я направи кралица на Англия не по-късно от тридесетото число на този месец май. Item^[2], договорено е, че графствата Анжу и Мен се опразват от английски войски и се връщат на нейния баща...”

Изпуска листа.

КРАЛЯТ

Какво ви стана, чичо?

ГЛОСТЪР

Господарю,
внезапна болка тука ме прободде
и замъгли очите ми. Простете,
не съм способен да чета нататък.

КРАЛЯТ

Четете вий тогава, чичо Бофорт!

КАРДИНАЛЪТ (*чете*)

„Item, договорено е, че графствата Анжу и Мен се опразват от английски войски и се връщат на нейния баща; тя самата ще бъде предадена на английския крал без каквато и да било зестра и като от него се поемат и разходите по пътуването й.“

КРАЛЯТ

Доволни сме. Коленичи, маркизе!
Опасвам те с тоз меч във знак на туй, че
от днеска си дук Съфък, пръв по ред!...

За осемнайсет месеца, дук Йорк,
свободен сте от титлата „регент
на Франция“!... Благодарим на всички:
вам, чичо Уинчестър и чичо Глостър,
вам, Бъкингам, вам Йорк и Съмърсет,
вам, Солзбъри и Уорик — за доброто
посрещане на нашата съпруга.
Да влезем вътре и да се погрижим
да бъде коронясана най-скоро!

Излиза, следван от Кралицата и Съфък.

Глостър задържа останалите.

ГЛОСТЪР

Английски перове, опори крепки
на нашата държава, Хъмфри Глостър
от вас не може да укрие своята
гореща скръб, която е и ваша,
и обща скръб на цялата страна.
Нима затуй отдаде брат ми Хенри
на кървавите битки младост, храброст,
пари и хора и тъй често спа
на твърдо, под откритото небе,
във зимни мразове и летни жеги
да завладява френските земи,
по право негови? А брат ми Бедфорд
нима затуй ума си изразходва
да брани завладяното от Хенри
с политика? И вие, Съмърсет,
Йорк, Уорик, Солзбъри и Бъкингам,
в Нормандия и Франция нима
затуй получихте дълбоки рани?
Или пък аз и моят чичо Бофорт,
и мъдрият съвет на таз държава
в безкрайни заседания затуй
от ранна утрин до късен мрак

си блъскахме главите да държим
във страх французите и крал венчахме
напук на тях сина на Хенри Пети,
невръстен още, в техния Париж?
Затуй ли всичко бе? За да отидат
на вятъра тез мъки и успехи?
Да се стопят победите на Хенри,
трудът на Бедфорд, подвизите ваши
и бденията дълги на Съвета?
О, перове на Англия, помнете,
тоз брак съдбовен, тоз презрян съюз
ще зачертаят спомена за вас
от летописите и ще оставят
без белег от великата ви слава
надгробните ви плочи, ще катурнат,
където има паметник за туй,
че френските земи били са наши,
ще изличат, което е било,
така основно, сякаш че изобщо
не го е имало!...

КАРДИНАЛЪТ

Какви са, племеннико, тези толкоз
горещи речи? Франция е наша
и ний не смятаме да я изпуснем!

ГЛОСТЪР

Е, да, не смятаме, но вече, чичо,
не сме способни да я задържим!
Тоз дук новоизлюпен, този Съфък,
в чиято власт е всичко, вече дал е
Анжу и Мен на оня крал Рение
със пищни титли и закърпен плащ!

СОЛЗБЪРИ

Кълна се във Спасителя, тез графства
са ключът към Нормандия!... Но, чакай,

защо със сълзи плаче моят Уорик?

УОРИК

Защото няма как да си ги върнем!
Ако не беше тъй, с тоз меч бих лял
гореща кръв, наместо да проливам
с очите си сълзи! Анжу и Мен!
Това оръжие ги завоюва
и трябва днес да гледам градовете,
които съм превземал с кръв и пот,
възвръщани с миролюбиви думи?
Mort dieu^[3]!

ЙОРК

Ах, тоя Де ла Пул, дано опули
очи във примката, загдето стъпка
достойнството на храбрия ни остров!
Бих дал на Франция да ми изтръгне
сърцето от гърдта, преди да сключи
такъв позорен договор със нея!
До днешен ден английските крале
са получавали богати зестри,
когато са се женели, а Хенри
отдава своето, за да получи
една кралица, гола като прът!

ГЛОСТЪР

Най-смешната, нечувана шега е,
че Съфък, моля ви се, ни облага
със данък от една петнайсетина
върху имота ни, за да покриел
разходите по нейната разходка!
Да беше си останала да пука
от глад във Франция, наместо...

КАРДИНАЛЪТ

Лорд Глостър, прекалявате! Сам кралят

поиска от страната тази помощ!

ГЛОСТЪР

Лорд Уинчестър, аз зная мисълта ви.
Не моите слова са прекалени,
а моето присъствие ви дразни.
Църковнико надменен, вече виждам
гнева да бърчи твоего лице —
остана ли, ще почнем да се дърлим
постарому — затуй ви казвам: сбогом!
И запомнете, лордове, какво
съм ви предсказал: Франция ще бъде
загубена за нас в най-скоро време!

Излиза.

КАРДИНАЛЪТ

И тъй настойникът си тръгна в бяс!
Вий знаете, че той е мой противник,
не, повече, че мрази всички вас,
а и към краля май не храни обич.
Спомнете си, че подир него той е
най-близък до престола и че даже
да бе спечелил Хенри с тази сватба
империя огромна и бе станал
монарх на Запада, той пак би гледал
на нея с неприязън. Аз ви казвам:
внимавайте, недейте го оставя
сърцата ви да грабне с хитри думи!
Макар да знам, че простият народ
нарича го Добрия Хъмфри Глостър
и ръкопляска му, и го приветства
с „Исус да пази твоя кралска милост!“
и с „Бог да ти дарува мир и здраве!“,
аз много се страхувам и си мисля,
че без закрилник като него кралят

ще бъде по-закрилян от бедите!

БЪКИНГАМ

Крал Хенри е пораснал и не виждам
защо изобщо трябва му закрила.
Могъщи братовчеде Съмърсет,
да се сговорим и ведно със Съфък
ще смъкнем тоя Хъмфри от седлото!

КАРДИНАЛЪТ

Туй важно дело не търпи отсрочка.
Отивам незабавно при дук Съфък.

Излиза.

СЪМЪРСЕТ

Аз мисля, братовчеде Бъкингам,
че колкото и да ни дразни Хъмфри
със своя пост и своята надменност,
ний трябва да следим за кардинала.
По честолюбие той няма равен
сред всички перове на таз страна.
Свалим ли Глостър, той ще е настойник.

БЪКИНГАМ

Един от двама ни ще е настойник,
напук на кардинала и на Хъмфри!

Излиза заедно със Съмърсет.

СОЛЗБЪРИ

Надменността най-първа крак повлече
и Властолюбието припка вече!
Додето те за себе си се трудят,
ний трябва да радеем за страната.
Не съм видял до днес дук Хъмфри Глостър

да унижава своето благородство,
а виждал съм нерядко кардинала,
приличен повече на груб войник,
отколкото на благ служител Божи,
да разговаря, гордо вирнал нос,
човек би казал, господар над всички,
да сипе клетви и да се държи
не както подобава на държавник.
Мой сине Уорик, радост в старостта ми,
със своето гостолубие и щедрост
ти стана пръв любимец на народа
след дука Хъмфри!... Твоите успехи
в Ирландия, мой драги братко Йорк,
в която ти въведе ред и мир,
а после и във Франция, където
със чест се прояви като регент,
внушиха на тълпите страх пред тебе.
Във името на нашата страна,
сплотени в здрав съюз, да обуздаем
надменността на Уинчестър и Съфък
и властолубието, чийто огън
изгаря Бъкингам и Съмърсет,
като подкрепяме дук Хъмфри Глостър,
додето той със своите дела
преследва интереса на страната.

УОРИК

Страната си ако не люби Уорик,
да му откаже Господ своята помощ!

ЙОРК

И Йорк тъй казва...

Настрани.

... с по-голямо право!

СОЛЗБЪРИ

Тогаз напред! Разчитайте на мен!

УОРИК

Уви, на Мен да се разчита, татко,
е късно след спогодбата на Съфък.
Откъснат е от нас този Мен, за който
се бих сражавал до последен дъх...
но с черен знак да бъда заклеямен,
не си ли го възвърна този Мен!

Излиза заедно със Солзбъри.

ЙОРК

Анжу и Мен — французки, и с това
Нормандия — увиснала на косъм!
Париж — загубен! Всичко наведнъж:
спогодбата е сключена от Съфък,
приета от Съвета, одобрена
от краля ни, щастлив да замени
две области за някаква дукеса.
И прави са — какво ще ги боли?
Не своето, а твойто, Йорк, отдават!
Пиратите пилеят своята плячка
по кръчми и момичета, додето
не видят на заграбеното края,
а бедният стопанин на товара
безпомощен ридае, кърши пръсти,
трепери, като гледа как му пръскат
с труд сбираното благо, и умира
във бедност, недокоснал туй, което
е негово по право! Тъй и Йорк
принуден е сега да хапе устни
в безгласен гняв, когато разпродават
земите му наляво и надясно!
Усещам как за мене това тройно —
Английско, Френско и Ирландско — кралство

е същото, което е била
главнята, изгорена от Алтея,
за младото сърце на Мелеагър^[4].
Анжу и Мен в ръцете на французи?
Зла вест за мене, който се надявах
да властвувам над френската земя,
тъй както и над щедрата английска!
Но ден ще дойде Йорк да си поиска,
което си е негово по право,
и затова на Невиловци^[5] аз
страната ще подкрепям, ще показвам
привързаност към гордия дук Хъмфри,
дорде изчакам случай да достигна
короната, защото тя е мойта
сияйна цел. Аз няма да оставя
това клисарче Ланкастър^[6], чиито
наклонности църковни не подхождат
за титлата на крал, да узурпира
правата ми, да стиска моя скиптър
в детинската си длан, да укрепи
на челото си мойта диадема.
Но затова мълчи и чакай, Йорк;
додето всички дремят, бди и вниквай
в пружините на кралството! Додето
във радости любовни тъне Хенри
със своята скъпо купена кралица,
а Хъмфри с лордовете е във разпра,
аз, вдигнал млечнобялата си роза,
с дъха ѝ въздуха ще напоя
и ще раздипля знамето на Йорк
за бой със Ланкастър, за да отнема
короната на тоя книжник-крал,
страната ни докарал до провал!

Излиза.

[1] *Imprimis* (лат.) — първо. ↑

[2] *Item* (лат.) — след това. ↑

[3] „... *Mort dieu...*“ (фр.) — В смъртта на Христа! ↑

[4] „... *главнята, изгорена от Алтея... Мелеагър.*“ (мит.) — според легендата на Алтея, жена на Калидонския цар Ойней, било предсказано, че синът ѝ Мелеагър ще живее, докато догори главнята, която пламтяла в огнището ѝ. За да опази сина си, Алтея угасила и скрила главнята; но когато Мелеагър при свада убил двамата ѝ братя, тя хвърлила в огъня главнята и причинила с това смъртта на сина си. ↑

[5] *Невиловци* — от рода Невил били граф Солзбъри и синът му граф Уорик. ↑

[6] *Ланкастър* — от рода Ланкастър — с родоначалник четвъртия син на Едуард III, Джон Гонт, били кралете Хенри IV, Хенри V и Хенри VI. В случая се говори за последния. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Лондон. В дома на дук Глостър.

Влизат Глостър и Елеонора.

ЕЛЕОНОРА

Защо съпругът ми е свел глава
подобно житен клас, едва удържащ
обилния подарък на Церера^[7]?
Защо си сбърчил вежди, о, мой Хъмфри,
студен за радостите на света?
Защо в земята си забол очи,
като че ли е в нея скрито туй,
което омагьосва твоя поглед?
Какво е то? Короната на Хенри
със всички кралски почести към нея?
Ако е тъй, пълзи, с лице рови,
дорде глава залостиш във кръга й!
Простри ръка, сграбчи тоз златен обръч!
Не стига ли? Ще й донадя своята
и сграбчили го двама, тъй високо
глави във небесата ще издигнем,
че няма след това да унизим
очите си със поглед към пръстта!

ГЛОСТЪР

О, сладка Нел, ако за тебе мил съм,
гони властолюбивите си мисли!
Река ли да помисля нещо лошо
за своя хрисим племенник и крал,
да бъде туй последната ми мисъл
на тоя тленен свят! През тая нощ
лош сън сънувах, Нел, и той гнети ме!

ЕЛЕОНОРА

Кажи ми го и аз ще го разсея
със разказа за своя утрин сън^[8]!

ГЛОСТЪР

Сънувах, че тоз жезъл, знак на моя
върховен сан във двора, беше счупен —
кой беше го направил не си спомням,
навярно кардиналт — и на двете
парчета негови стърчиха грозно
главите на дук Едмънд Съмърсет
и на дук Съфък, Уилям де ла Пул.
Какво туй значеше, небето знае.

ЕЛЕОНОРА

О, туй е значело, че който скърши
едничка клонка от леса на Глостър,
ще я плати с главата си; но слушай
какво сънувах аз, мой сладки Хъмфри:
бях седнала на главния престол
във катедралата на Уестминстър,
където коронясваме кралете,
а Хенри и жена му, на колене,
поставяха на моята глава
венеца на английската държава!

ГЛОСТЪР

Елеонора, трябва да те смърдя!
Тщеславна, зле възпитана съпруго,
не си ли втора дама във страната,
обичана жена на лорд-настойник?
Не разполагаш ли със всяко благо,
което би могла да пожелаеш,
та седнала си козни да плетеш,
за да захвърлиш себе си и мен
от висшето ни място в обществото
вдън бездната на кралската немилост?

Отивай си! Не искам да те слушам!

ЕЛЕОНОРА

Защо тъй гневно се нахвърляш, мъжо,
върху жена си, затова че тя
ти казва своите сънища? Добре,
от днес не ще споделям с тебе нищо
и няма да ме мъмриш.

ГЛОСТЪР

Стига, Нел!
Не се сърди! И аз не ти се сърдя.

Влиза Пратеник.

ПРАТЕНИКЪТ

Почтени лорд-настойнико, крал Хенри
ви кани да отидете в Сент Олбанз^[9],
където той и нашата кралица
лов искат да устроят със соколи!

ГЛОСТЪР

Отивам. Хайде, Нел, ела със нас!

ЕЛЕОНОРА

Ще ви последвам незабавно, Хъмфри.

Глостър и Пратеникът излизат.

Ще ги последвам, като няма как
да ги предшествувам, додето Глостър
е толкоз безхарактерен и слаб!
Жена ако не бях, а мъж и дук,
и при това тъй близък до престола,
безстрашно бих помела тез глупаци
и път си бих направила към него
от техните безглави вратове;
но и жена, ще си издействам роля

във представлението на Фортуна.
Сър Джон, къде си? Влез! Не се страхувай!
Сама съм — ще беседваме спокойно.

Влиза Хъм.

ХЪМ

Исус да ви закриля, ваше кралско
величество!

ЕЛЕОНОРА

Каква е тази титла?
„Величество“? Та аз съм само „Милост“!

ХЪМ

Но с Божя милост и със моя помощ
таз ваша титла, ваша милост, може
да се възвеличи!

ЕЛЕОНОРА

Е, казвай, казвай!
Съгласни ли са Роджър Болинбрук
и Марджори Джурдейн да ми помогнат
със своите магии и вълшебства?

ХЪМ

Да, те ми обещаха да извикат
от земните недра дух знаещ, който,
запитан, би могъл да отговори
на вашите въпроси.

ЕЛЕОНОРА

Туй ми стига.
Сама ще си помисля върху тях.
Когато се завърнем от Сент Олбанз,
ще действаме. На, дръж, вземи това,

да се почерпиш, Хъм, с онез, които
привлякъл си към тайното ни дело.

Излиза.

ХЪМ

Парата е добра и да не съм,
ако не го направя, сър Джон Хъм!
Но само че език зад зъби! Тихо!
В тези работи се иска пълна тайна:
дукесата ми плаща, за да викам
магьосници при нея. Но парите
добри са, и от дявола да идат.
При туй към мене златото тече
не само от мадам Елеонора.
Не казвам, че го дават кардиналът
и новият дук Съфък, но щом трябва
да си призная, точно те, прозрели
властолюбивата жена на Глостър,
ми заплатиха да й пусна тази
муха за чародейства и вълшебства.
Макар и поговорката да казва,
че майсторът мошеник пипал сам,
чрез мене пипат Уинчестър и Съфък...
Внимавай, Хъм, излиза, че за тебе
са майстори мошеници тези двама!
Но карай да върви! Боя се много,
че моите хитрости ще провалят
дукесата и покрай нея Хъмфри.
Но няма да ги жалея я, когато
от тая работа ще падне злато!

Излиза.

[7] *Церера* (мит.) — римска богиня, съответстваща на гръцката Деметра, покровителка на плодородието и земеделието. ↑

[8] „... за своя *утрин сън*.“ — по Шекспирово време утринните сънища били смятани за сбъдващи се. ↑

[9] *Сент Олбанз* — малък град, недалеч от Лондон. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Лондон. В кралския дворец.

Влизат неколцина просители между които Питър Туп.

ПЪРВИ ПРОСИТЕЛ

Елате по-насам, приятели! Лорд-настойникът ще мине подир малко оттук и ние ще му връчим тъжбите си вкупом.

ВТОРИ ПРОСИТЕЛ

Господ да му бъде настойник, добър човек е той, благослови го, Боже!

Влизат Съфък и Кралицата.

ПИТЪР

Ей го, иде! Той е май че. И с него е кралицата. Аз съм първи по ред!

ВТОРИ ПРОСИТЕЛ

Назад, глупако! Това не е лорд-настойникът, а дук Съфък!

СЪФЪК

Казвай, приятелю! Искаш ли нещо от мене?

ПЪРВИ ПРОСИТЕЛ

Прощавайте, милорд! Взех ви за лорд-настойника!

КРАЛИЦАТА

За лорд-настойника ли? До него ли са просбите ви? Дайте да ги видя. За какво е твоята?

ПЪРВИ ПРОСИТЕЛ

Оплаквам се от Джон Гудман, ваша милост, човека на кардинала. Той ми заграби къщата, земите, жената, всичко!

СЪФЪК

И жена ти! Виж, това е голяма несправедливост... А твоята? (Чете.) „Срещу лорд Съфък, който ограда за себе си общинската мера на Медфорд.“ Какво значи това, господин мошенико?

ВТОРИ ПРОСИТЕЛ

Простете, сър, аз съм само беден представител на града!

ПИТЪР (дава своята просба)

Срещу моя майстор Томас Хорнър, който казва, че дук Йорк бил законен престолонаследник.

КРАЛИЦАТА

Какво говориш? Нима дукът му е казвал, че е законен престолонаследник?

ПИТЪР

Кой? Майсторът ми да е престолонаследник? Не, моят майстор каза, че дукът е престолонаследник, а кралят — узурпатор.

СЪФЪК

Хей, слуги!

Влиза Слуга.

Задръжете тоя човек и изпратете пристава със стражи да докарат майстора му... Ще разгледаме подробно твоя въпрос пред краля.

Слугата извежда Питър.

КРАЛИЦАТА

А вий, които търсите, простаци,
закрилата на своя лорд-настояник,
отново съчинете своите просби
и тичайте при него!

Скъсва просбите им.

Марш оттука!
Пратете ги по дяволите, Съфък!

ПРОСИТЕЛИТЕ

По-бързо да си тръгваме! Вървете!

Излизат.

КРАЛИЦАТА

Кажете, Съфък, туй ли е редът
във двора на английските крале?
Така ли Албион^[10] се управлява
и толкоз ли тежи във него кралят?
Все тъй ли питомец ще бъде Хенри
на своя пълновластен опекун,
а аз — кралица на слова, а всъщност
зависима от някакъв си дук?
Ей Богу, Пул, когато ти във Тур
кръстоса копие във моя чест
и очарова френските ни дами,
аз казах си, че вашият крал Хенри
ще е на теб приличен по геройство,
обноски рицарски и външен облик,
а той оказа се наклонен само
към благи мисли и молитви попски:
наместо с рицари — дружи с монаси,
не меч размахва, а цитати книжни
и люби само образите свети.
Би трябвало Конклавът^[11] незабавно
да го направи папа и положи
на челото му тройната корона
на Божия наместник — туй ще бъде
подходящо за неговата святост!

СЪФЪК

Госпожо, успокойте се: тъй както
доведох ви във Англия, ще сторя
да бъдете щастлива между нас.

КРАЛИЦАТА

Освен надменния настойник тук са
тоз горд духовник Бофорт, Съмърсет,
мърморещият Йорк и Бъкингам;
а даже и най-слабият от тях
е по-могъщ от краля на страната.

СЪФЪК

А най-могъщият от тях е слаб
пред Невиловци: Солзбъри и Уорик
не са за пренебрегване, мадам.

КРАЛИЦАТА

Но двойно повече от всички тях
ме дразни таз наперена особа,
жената на настойника! Из двора
тя носи се със цял рояк от дами,
досущ императрица, не съпруга
на някакъв си дук, и чужденците
й дават мойта титла, щом я видят.
Един годишен доход на мъжа си
тя носи върху себе си и, знаей,
презира бедността ни. Нима няма
да доживея да й отмъстя?
Чух вчера тази никаквица, тази
презряна твар високо да се хвали
пред своите изнежени любимци,
че шлейфът на най-скромната й рокля
бил струвал много повече от всички
имоти на баща ми, преди Съфък
да бил му дал две области за мен!

СЪФЪК

Мадам, за нея съм приготвил примки
и лепкав клей; и сложил да я мамят
рой птичета със толкоз сладък глас,
че скоро тя в кафез ще се намери
и няма да ви дразни занапред.
Така че оставете я на мира
и слушайте съвета ми: макар че
не ни е свръхприятен кардиналт,
със него и със лордовете трябва
да се сплотим, додето доведем
дук Хъмфри до немилост и провал.
А колкото до Йорк, таз прясна жалба,
повярвайте, не ще му е от полза.
Така един след друг ще ги изскубем,
додето вие уловите здраво
кормилото на нашата страна.

Тръбен звук. Влизат Кралят заедно с Йорк и Съмърсет, които му шепнат нещо от двете страни; следват Глостър, Елеонора, Бъкингам, Солзбъри, Уорик и Кардиналт.

КРАЛЯТ

За мен е безразлично кой ще бъде —
тежат еднакво Съмърсет и Йорк.

ЙОРК

Ако във Франция е действал зле,
лишете Йорк от титлата „регент“.

СЪМЪРСЕТ

Ако за Франция не е достоен,
на Йорк ще я отстъпи Съмърсет.

УОРИК

Дали сте вий достоен, не е важно —
въпросът е, че Йорк е по-достоен!

КАРДИНАЛЪТ

Не се меси, честолюбиви Уорик,
когато спорят по-добри от теб!

УОРИК

Не сте от мене по-добър във боя!

БЪКИНГАМ

Тук всички са от тебе по-добри!

УОРИК

След време може най-добър да стана!

СОЛЗБЪРИ

Спокойно, сине! Бъкингам, да чуем:
защо регент да бъде Съмърсет?

КРАЛИЦАТА

Защото кралят иска тъй да бъде!

ГЛОСТЪР

Госпожо, кралят ни е пълнолетен
и може сам да казва своята воля.
Това не са въпроси за жени!

КРАЛИЦАТА

Щом той е пълнолетен, защо трябва
над себе си да има лорд-настойник?

ГЛОСТЪР

Настойник на страната съм, госпожо,
не негов. И щом кралят го поиска,
веднага ще напусна своя пост.

СЪФЪК

Тогава напусни го! И със него —
и своето безочие! Откакто
си крал у нас — защото не ли ти

си истинският крал на този остров? —
страната ни отива към разруха.
Дофинът ни надви отвъд ръкава,
а тук са всички перове и знатни
слуги на едноличната ти власт!

КАРДИНАЛЪТ

Изстиска общините и опразни
сандъците на святата ни църква!

СЪМЪРСЕТ

За замъци и дрехи на жена си
опустоши държавната хазна!

БЪКИНГАМ

Със своите безмилостни присъди
надхвърли тъй закона, че изложи
сам себе си на неговия удар!

КРАЛИЦАТА

За търговията със градове
във Франция — когато се докаже —
ще има да подрипваш без глава!

Глостър излиза. Кралицата изпуска ветрилото си.

Подайте ми ветрилото!... Какво?
Не ти се ще, пачавро?

Удря плесница на Елеонора.

Ах, простете!
Това сте били вие, аз не знаех!

ЕЛЕОНОРА

Да, аз съм, горделива францужойко!
Да можех да те стигна с нокти, щях
да ти изпиша муцуната дръзка
със тези десет заповеди Божи^[12]!

КРАЛЯТ

Случайно беше, успокой се, лельо!

ЕЛЕОНОРА

Случайно? Ха! Внимавай, господарю,
че тя ще те повие в пелени
и залюлее в люлчица! Но знай,
макар че тази фуста тук царува,
тя няма безнаказано да удря
плесница на мадам Елеонора!

Излиза.

БЪКИНГАМ (към кардинала)

Ще ида подир нея, за да видя
какво сега ще предприеме Хъмфри.
Тя тъй е раздразнена, че ще стигне
и без пришпорване до своята гибел.

Излиза.

Влиза отново Глостър.

ГЛОСТЪР

Разходката из двора, господа,
гнева ми уталожи и отново
ви връщам към държавните въпроси.
На вашите безпочвени нападки
отвърщам: докажете ги и аз
готов съм да застана пред закона.
Дотолкоз Бог да ме помилва горе,
доколкото съм верен тук на трона!
Но казвам, да се върнем към въпроса.
Кралю, за мене Йорк е най-достоеен
да управлява френските земи.

СЪФЪК

Преди да вдигнете ръка за него,
бих искал, господа, да приведа
една причина, поради която
дук Йорк ще бъде по-неподходящ
за титлата „регент“ от всеки друг!

ЙОРК

Аз две причини ще ти кажа, Съфък!
Едната е в това, че не угаждам
с ласкателства на твойта горделивост,
а другата — в това, че ако бъда
посочен за регент, лорд Съмърсет
ще ме държи без припаси и средства,
додето цяла Франция попадне
в ръцете на дофина. Веднъж вече
зависил съм от него и Париж
бе обсаден, измъчен с глад и взет!

УОРИК

Тъй беше и предателство по-низко
не помня никой друг да е извършвал!

СЪФЪК

Затваряй си устата, дръзки Уорик!

УОРИК

Защо да я затварям, горди Съфък!

Влизат, водени от стражи, Хорнър и Питър.

СЪФЪК

Защото тук един е обвинен
в предателство. Дано дук Йорк успее
да ни докаже своята непричастност!

ЙОРК

Твърди ли някой тук, че съм предател?

КРАЛЯТ

Кои са тези? Доизкажи се, Съфък!

СЪФЪК

Тоз момък, господарю, обвинява
в измяна своя майстор, който казал,
че Ричард Йорк би трябвало да бъде
английски крал, а вие незаконно
заемали сте неговото място.

КРАЛЯТ

Кажи, човече, казвал ли си туй?

ХОРНЪР

С разрешение, ваше величество, никога не съм ни казвал, ни помислял такъвиз неща! Бог ми е свидетел, тоя негодник лъжливо ме обвинява!

ПИТЪР

Тия пръсти да изсъхнат, господа, ако не го каза една вечер на тавана, когато лъскахме бронята на лорд Йорк!

ЙОРК

Ах, долно торище! Слуга безроден!
За тези твои думи на предател
главата ти ще снема! Господарю,
аз моля ваша милост да накаже
с най-строгата присъда тоз негодник!

ХОРНЪР

Ваше величество, обесете ме, ако съм казал някога такива думи! Тоя тука е мой помощник и преди няколко дена, като го наказах за една негова грешка, е дал на колене клетва пред Бога, че щял да ми отмъсти! Имам свидетели за това! Умолявам ви, ваше величество, не погубвайте един честен човек, оклеветен от негодник!

КРАЛЯТ

Какво да сторим по закона, чичо?

ГЛОСТЪР

Ако ме питате, милорд, бих казал,
регент на Франция да назначим
дук Съмърсет, защото този случай
засенчва с подозрения дук Йорк;
а пък за тези да насрочим ден,
във който да се срещнат във двубой,
защото майсторът изглежда има
свидетел, че помощникът го мрази.
Законът и дук Хъмфри казват тъй!

СЪМЪРСЕТ

Благодаря ви, господарю мой!

ХОРНЪР

Готов съм да го срещна във двубой!

ПИТЪР

Господарю, аз не мога да се бия! За Бога, пожалете ме,
човешката злоба е против мене! Господи, смили се! Мене не ме бива да
вдигна меч! О, Божичко, сърцето ми!

ГЛОСТЪР

Двубой или бесилка, сам избирай!

КРАЛЯТ

Тез двамата да чакат във затвора
последното число на тоя месец,
когато ще се срещнат. Съмърсет,
ще дойдем всички с теб да те изпратим.

Тръбен звук. Излизат.

[10] *Албион* — старо название (от латинското *albus* — бял) на английския остров, водещо началото си от белите варовикови скали край Довър. ↑

[11] *Конклав* — съвет на кардиналите в Рим. ↑

[12] „... да ти изпиша... десет заповеди Божии.“ — тоест да ѝ издраска лицето с нокти. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Лондон. В градината на дук Глостър.

Влизат Марджори Джурдейн, Хъм, Саутуел и Болинбрук.

ХЪМ

Елате, господа! Дукесата очаква да изпълните обещанията си.

БОЛИНБРУК

В пълна готовност сме, майстор Хъм. Искате ли нейна светлост да види и чуе как ще призоваваме духовете?

ХЪМ

То се знае. Не се съмнявайте в смелостта й!

БОЛИНБРУК

Чувал съм, че била жена с несъкрушим дух; но все пак по-добре ще е да бъдете при нея горе, докато ние действаме тук долу. Така че, моля ви, качете се и ни оставете сами!

Хъм излиза.

Стрино Джурдейн, прости се на земята! А ти, Джон Саутуел, чети! Почваме!

Горе^[13] се появяват Елеонора и отново Хъм.

ЕЛЕОНОРА

Добре дошли, приятели! Почвайте! Колкото по-бързо, толкова по-добре!

БОЛИНБРУК

Бъдете търпелива, господарко, магьосниците знаят своето време.

Таз нощна доба, този мрачен час,
във който нявга лумна древна Троя,
и — чуйте! — бухал буха, куче вие,
от гроба си излизат мъртъвците
и духове витаят — тоя час
е най-добър за мрачното ни дело.
Седнете и не бойте се, госпожо,
тоз, който се откликне на зова ни,
ще е заключен във магичен кръг.

*Извършват магьоснически обреди и чертаят кръг. Болинбрук и Саутуел четат формулата
„Conjuro te...”^[14] и т.н.“ Гръм и светкавица. От земята изниква Дух.*

ДУХЪТ
Adsum^[15]!

БОЛИНБРУК

Asnath^[16]! Във Божието име,
от чийто звук трепериш, отговаряй,
защото, докато не отговориш,
заключен ще останеш в този кръг!

ДУХЪТ
Запитай ме, за да привършим бързо!

БОЛИНБРУК (поглежда в лист)
Какво ще стане най-напред със краля?

ДУХЪТ
Туй знайте: ще се борят краля с дука
и той ще го свали, но след това
от смърт насилствена ще падне сам.

Саутуел записва.

БОЛИНБРУК

Каква ще бъде участта на Съфък?

ДУХЪТ

От морски бряг^[17] той трябва да страни.

БОЛИНБРУК

Каква съдба ще има Съмърсет?

ДУХЪТ

От замъците той да се страхува —
на равен пясък по ще е опазен,
отколкото до техните стени.
Привършвай бързо! Повече не мога.

БОЛИНБРУК

Върни се в черен мрак и пъклен пламък!
Зъл дух, изчезвай!

Гръм и светкавица. Духът потъва в земята.

Нахлуват Йорк и Бъкингам, следвани от стражи.

ЙОРК

Задръжте ги със всичката им смет!
Следихме те отблизо, бабушкero!...
Вий тук, госпожо? Англия и кралят
дължат ви твърде много за труда!
От лорд-настойника ви чака, вярвам,
награда за добрите ви услуги!

ЕЛЕОНОРА

Не са по-лоши те от тез, които
за краля ни ти правиш, дръзки Йорк,
заплашващ ме без улики и право!

БЪКИНГАМ

Наистина без улики! А туй?...

Водете ги! В килии поотделно!...
А вий, мадам, ще дойдете със нас!
Води я, Стафорд!

Горе Елеонора и Хъм излизат, водени от стражи.

Всички тез боклуци
представени ще бъдат пред съда!
Пътувайте!

Марджори Джурдейн, Саутуел и Болинбрук излизат, водени от останалите стражи.

ЙОРК

Добре я проследихте, Бъкингам!
Отличен план, от който ще спечелим.
Да видим тая дяволска прокоба.
Какво се казва в нея?

Чете.

„Туй знайте: ще се борят краля с дука
и той ще го свали, но след това
от смърт насилствена ще падне сам...“

Това съвсем прилича, дявол взел го,
на „Aio te, Aeâcida, romanos
vincere posse“^[18], със което Пир
подлъган бил от древния оракул!
Но да четем нататък:

„Каква ще бъде участта на Съфък?
От морски бряг той трябва да страни.
Каква съдба ще има Съмърсет?
От замъците той да се страхува —
на равен пясък по ще е опазен,
отколкото до техните стени.“

Тез адски предсказания се трудно
добиват и дважд трудно разгадават;
но кралят вече язди към Сент Олбанз
и с него е мъжът на тая дама.
След тях таз вест тъй трябва да препуска,

че Хъмфри да я има за закуска!

БЪКИНГАМ

Ще позволите ли да бъда аз
вестителят с надежда за награда?

ЙОРК

Щом искате, милорд!... Слуги, къде сте?

Влиза Слуга.

На лордовете Солзбъри и Уорик
да бъде съобщено, че ги каня
за утре на вечеря!... Да вървим!

Излизат.

[13] „... *горе...*“ — става дума за така наречената „горна сцена“ на Елизабетинския театър. ↑

[14] „... *Conjuro te...*“ (лат.) — заклинам те. ↑

[15] „*Adsum*“ (лат.) — тук съм. ↑

[16] „*Asnath*“ — неясна дума, може би анаграма на „*Sathan*“. ↑

[17] „... *от морски бряг...*“ — в оригинала пророчеството гласи „от вода“. Изменението се налага от игрословицата с името на пирата, който убива по-нататък Съфък. ↑

[18] „... *Aio te, Aeacida, romanos vincere posse...*“ (лат.) — такъв бил отговорът, който оракулът на Аполон дал на епирския цар Пир и който можел да се тълкува двояко, като „твърдя, че ти, сине Еаков, можеш да победиш римляните“ и като „твърдя, че римляните могат да те победят, сине Еаков“. ↑

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

В Сент Олбанз.

Влизат Кралят, Кралицата, Глостър, Кардиналът и Съфък, следвани от Соколари.

КРАЛИЦАТА

Ей Богу, господа, за пръв път виждам
такъв успешен лов на водни птици;
но обзалагам се, че мойта Джоан
не се е вдигнала при този вятър.

КРАЛЯТ

Но как се стрелна вашият, милорд,
и как високо излетя в небето!
Бог в своите създания е вложил
един и същи порив: все нагоре
еднакво се стремят човек и птица.

СЪФЪК

Кралю, не ме учудва, че соколът
на лорд-настойника лети високо —
той знае, че стопанинът му търси
височини и в тайните си мисли
витае по-високо от сокол.

ГЛОСТЪР

Да, само низкият и долен дух
не може да надлитне една птица.

КАРДИНАЛЪТ

Над облаците той стреми се, знаех!

ГЛОСТЪР

От вас ли, кардинале, чувам туй?

Нима не ви привличат небесата?

КРАЛЯТ

Пределите на вечното блаженство.

КАРДИНАЛЪТ

За тебе небесата са тук долу.

Очи и мисли вперил си ти само
в блаженството на земната корона,
настойнико опасен, който дръзко
се гавриш със държава и със крал!

ГЛОСТЪР

Вий, ваша святост, толкова гневлив?

„Tantaene animis coelestibus

irae^[19]“? Свадлив духовник! И си мислиш
под образ благ да скриеш толкоз злоба?

СЪФЪК

Тук злоба няма, сър, или пък има
не повече, отколкото изисква
отпор така добър на пер тъй лош.

ГЛОСТЪР

Като кого например?

СЪФЪК

Като ваше
велико лорд-настойничество, сър!

ГЛОСТЪР

Страната знае твойта дързост, Съфък!

КРАЛИЦАТА

И твоята властолюбивост, Глостър!

КРАЛЯТ

Мълчете, мила! Не дразнете моите
свадливи перове! Благословени
са миротворците на таз земя!

КАРДИНАЛЪТ

Благословен ще съм, когато с меч
направя таз държава мир да види
от гордата опека на тогова!

ГЛОСТЪР (*тихо*)

На твоите услуги, благи чичо!

КАРДИНАЛЪТ (*тихо*)

Когато дръзнеш, Бог ми е свидетел!

ГЛОСТЪР (*тихо*)

Съгласен, но без други. Сам те искам,
тъй както сам умееш да обиждаш!

КАРДИНАЛЪТ (*тихо*)

Добре, ако посмееш, тая вечер
във източния ъгъл на гората.

КРАЛЯТ

Какво си шепнете?

КАРДИНАЛЪТ

... Повтарям, Глостър,
ако слугата ви не бе ги сплашил,
ловът би бил по-друг.

Тихо.

С двуръчен меч!

ГЛОСТЪР

Съгласен, чичо!

КАРДИНАЛЪТ (*тихо*)

В източната част!

ГЛОСТЪР

Разбрано, ваша святост!

КРАЛЯТ

Какво има?

ГЛОСТЪР

Говорим за соколите, милорд...

Тихо.

Кълна се в Богородица, ако
не съм забравил как върти се меч,
ще ти обръсна тиквата до край!

КАРДИНАЛЪТ (*тихо*)

Ти сам внимавай! Medice, te ipsurn^[20]!
Пазачо на държавата, пази се!

КРАЛЯТ

Със вятъра и спорът ви нараства.
О, как таз музика ме огорчава!
От струни, несъгласни като вас,
съзвучие как мога да очаквам?
Милорди, загладете тоя спор!

Влиза Гражданин, викащ: „Чудо!“

ГЛОСТЪР

Какво ли означава тоя шум?
Човече, какво чудо прогласяваш?

ГРАЖДАНИНЪТ

О, чудо, чудо!

СЪФЪК

Пристъпи към краля
и ясно му кажи какво е то!

ГРАЖДАНИНЪТ

Един слепец прогледа току-що
пред мощите на пресветия Олбан!
Един, незърнал нивга светлината!

КРАЛЯТ

О, Господи, на вярващите ти
лъч даваш в мрак, утеха в безнадеждност!

Влизат Кметът на Сент Олбанз, следван от Градските съветници, носещи в кресло Сандър Симпкокс, придружен от Жена си.

КАРДИНАЛЪТ

Съветниците на града ви водят
в процесия прозрелия слепец!

КРАЛЯТ

Щастлив е той в таз скръбна долина,
макар че с туй грехът му ще порасне^[21]!

ГЛОСТЪР

Сторете място! Дайте го насам!
Крал Хенри иска да говори с него!

КРАЛЯТ

Добри човече, разкажи ни всичко,
та Бога да възхвалим зарад теб!
Наистина ли бил си дълго сляп
и днеска си прогледнал?

СИМПКОКС

Сляп роден съм!
Откак се знам, не виждах, господарю!

ЖЕНАТА НА СИМПКОКС

Така си е!

СЪФЪК

Коя е тази тука?

ЖЕНАТА НА СИМПКОКС

Жена съм му на него, ваша милост!

ГЛОСТЪР

Ако му беше майка, би била
по-сигурна свидетелка.

КРАЛЯТ

Отде си?

СИМПКОКС

От Берик, там на север, господарю.

КРАЛЯТ

Човече, Бог над тебе е излял
безкрайната си милост. Не пропускай
ден, без да му отправиш благодарност!

КРАЛИЦАТА

Случайно ли или с надежда дойде
пред мощите на благия светец?

СИМПКОКС

С надежда и набожност, подарко,
защото много пъти чух насън
светеца да ми казва: „Сандър Симпкокс,
праха ми почети, ще имаш полза!“

ЖЕНАТА НА СИМПКОКС

Това е чиста истина! Аз също

съм чувала гласа да му го казва!

КАРДИНАЛЪТ

И куц ли си?

СИМПКОКС

Да, Бог да ми помогне!

СЪФЪК

Пак тъй роден?

СИМПКОКС

Не, паднах от дърво.

ЖЕНАТА НА СИМПКОКС

От слива, сър.

ГЛОСТЪР

А откога не виждаш?

СИМПКОКС

Откак се помня, сър.

ГЛОСТЪР

Че как тогава
си лазил по дърветата, любезни?

СИМПКОКС

Един път се опитах. Млад бях още.

ЖЕНАТА НА СИМПКОКС

Да, точно тъй! И скъпо го плати!

ГЛОСТЪР

Любител си на сливите изглежда?

СИМПКОКС

Жена ми ги обича. Зарад нея
качих се със опасност за живота.

ГЛОСТЪР (*настрани*)

Голям хитрец, но няма да успее!...
Я дай да видим! Затвори очи!
Сега ги отвори! Май смътно виждаш?

СИМПКОКС

Не, много ясно, сър, благодаря
на Бог и свети Олбан!

ГЛОСТЪР

Значи тъй.
Таз мантия тогаз на цвят каква е?

СИМПКОКС

Червена, сър! Червена като кръв!

ГЛОСТЪР

А дрехата ми?

СИМПКОКС

Черна, сър! По-черна
от абанос!

КРАЛЯТ

От абанос ли каза?
Познаваш значи неговия цвят?

СЪФЪК

Не вярвам да е виждал абанос
в живота си!

ГЛОСТЪР

Но мантии и дрехи
е виждал доста!

ЖЕНАТА НА СИМПКОКС

Не, не е, не е!

ГЛОСТЪР

Кажете ми, драги, как се казвам аз?

СИМПКОКС

Не зная, сър, простете ми!

ГЛОСТЪР

А той?

СИМПКОКС

И него не го знам.

ГЛОСТЪР

А тоя тук?

СИМПКОКС

И него — не!

ГЛОСТЪР

А себе си да знаеш?

СИМПКОКС

А, себе си се зная! Сандър Симпкокс.

Откак се помня, тъй ми викат, сър!

ГЛОСТЪР

Тогава Сандър Симпкокс се нарича
най-долният измамник на земята.

Ако от раждане ти беше сляп,
да назовеш могъл би цветовете
на дрехите ни със такъв успех,
с какъвто ни отгатваш имената.
Макар и ново, зрението може

да различи различните оцветки,
но не и да познае как се казват
по име те. Светецът на тоз град
е сторил, господа, голямо чудо,
възвръщайки очите на тогова,
но няма ли да бъде вещ лечител
и който го направи да проходи?

СИМПКОКС

О, ваша милост, ако би могло!

ГЛОСТЪР

Съветници, нима в Сент Олбанз няма
служители, заплащани да действат
със уреди, наричани камшици?

КМЕТЪТ

Намират се такива, ваша светлост.

ГЛОСТЪР

Извикайте тогаз един от тях!

КМЕТЪТ

Ти, бягай за палача! Незабавно!

Един Слуга излиза.

ГЛОСТЪР

А вие донесете една пейка.

Слуга донася пейка.

Приятелю, сега, ако желаеш
да отървеш камшика, прескочи
таз пейка тук и беж със всички сили!

СИМПКОКС

Не мога да се вдигна, господарю.

Напразно ще ме биете, ей Богу!

Влиза Палач с камшик.

ГЛОСТЪР

Тогаз ще трябва да те изцерим.
Палачо, почвай! Шибай го, додето
прескочи това тук!

ПАЛАЧЪТ

Разбрано, сър!...
По-бързо ти! Събличай се до кръста!

СИМПКОКС

О, Боже, сър! Не мога да се вдигна!

След първия удар с камшик прескача пейката и побягва, следван от викове: „Чудо!“

КРАЛЯТ

О, Боже, ти ги виждаш и търпиш!

КРАЛИЦАТА

Разсмя ме тоз хитрец, като побягна!

ГЛОСТЪР

Задръжете го! И таз пачавра — също!

ЖЕНАТА НА СИМПКОКС

От нужда го направихме, милорд!

ГЛОСТЪР

Да бъдат шибани във всеки град
до Берик, откъдето са дошли!

Кметът, Съветниците, Жената на Симпкокс и Палачът излизат.

КАРДИНАЛЪТ

Днес Хъмфри с чудеса се отличи.

СЪФЪК

Един сакат направи да хвърчи.

ГЛОСТЪР

За вас това е като две и две —
по ваша воля хвъркват градове!

Влиза Бъкингам.

КРАЛЯТ

Какви са новините, Бъкингам?

БЪКИНГАМ

Такива, че потръпвам да ги кажа:
една зловредна шайка негодяи,
предвождана за жалост от жената
на лорд-настойника, Елеонора,
която е във дъното на всичко,
направи опит да подрине трона,
използвайки магьосници и врачки,
които ний заварихме, когато
зовяха духове изпод земята
и ги разпитваха, за да узнаят
съдбата ви и таз на неколцина
участници в Съвета, за което
подробности ще чуете след малко.

КАРДИНАЛЪТ *(тихо)*

И тъй, ще видим вашата съпруга
да отговаря пред съда във Лондон!
Таз новост, лорд-настойнико, навярно
ще притъпи тъй меча ти, че няма

да устоиш на дадената дума.

ГЛОСТЪР *(тихо)*

Не ме мъчи, властолюбиви попе!
Горчивини и мъки ме сломиха
и аз на теб предавам се тъй, както
се бих предал на сетния слуга!

КРАЛЯТ

О, Боже, колко подло действат злите
и как сами си изкопават гроба!

КРАЛИЦАТА

Гнездото ти е, Глостър, в кал и срам —
да видим как ще се очистиш сам!

ГЛОСТЪР

За мен, госпожо, знаят небесата,
че верен съм на краля и страната,
а за жена си аз не зная нищо
и с болка слушам туй, което чувам.
Тя беше благородна, но ако
забравила за чест и добродетел,
е влязла в долен заговор със сган,
очерняща честта като катран,
прогонвам я от ложе и от дом
и на закона я предавам, щом,
отдала се на мерзостни измами,
тъй грозно е окаляла честта ми!

КРАЛЯТ

Добре, таз нощ ний тука ще преспим,
а утре се завръщаме във Лондон,
за да разнищим случая докрай.
Виновните да бъдат призовани
пред съд, чиято сигурна везна
ще отдели невинност от вина!

[19] „... *Tantaene animis coelestibus irae?*“ (лат.) — „толкоз гняв в небесни души“. Цитат от „Енеидата“ на Вергилий. ↑

[20] „... *Medice, teipsum*“ (лат.) — съкратено от изрази „*Medice, cura te ipsum!*“ — Лекарю, лекувай себе си! ↑

[21] „... *Щастлив е той... ще порасне*“ — намек за един пасаж от Евангелието на Йоан (Пс. 9. 41). ↑

ВТОРА СЦЕНА

Лондон. В градината на дук Йорк.

Влизат Йорк, Солзбъри и Уорик.

ЙОРК

Сега, любезни Солзбъри и Уорик,
след скромната вечеря бих желал
из тази пътека, скрита в гъста шума,
да чуя мислите ви по въпроса
за моите явни и необорими
права върху английската корона.

СОЛЗБЪРИ

Жадувам да ги зная най-подробно.

УОРИК

Почнете, Йорк, и ако вий сте прав,
ще бъдат всички Невиловци с вас.

ЙОРК

Тогава чуйте ме: на Едуард Трети
Бог даде, както знаем, седем сина:
пръв беше Едуард, Черният ни принц;
втор — Уилям Хатфийлд; трети, подир него,
сър Лайонел, дук Кларенс, а четвърти —
Джон Гонт, дук Ланкастър; след него, пети,
бе Едмънд Ленгли, дук на Йорк; а шести
и предпоследен — Томас Уудсток, Глостър;
със Уилям Уиндзорски, умрял дете,
редът им свършва. И какво се случи?
Принц Едуард се помина, изпреварил
баща си Едуард Трети, и остави
единствен син на име Ричард, който

подир смъртта на дядо си по право
го наследи и властва над страната,
додето Болинбрук, пръв син на Гонт
и Ланкастърски дук, завзе властта,
изгони го, нарече се крал Хенри,
по ред Четвърти, и жена му върна
във Франция, отдето бе дошла,
а него прати в Пъмфретския замък,
където — както знаете вий двама —
нещастникът коварно бе убит!

УОРИК

Да, татко, дукът прав е. Точно тъй
домът на Ланкастър успя да вземе
короната на Англия!

ЙОРК

Която

до днес държи насилствено, защото
подир смъртта на Ричарда, наследник
на първия от братята, със нея
би трябвало да бъде увенчан
наследникът на следващия брат.

СОЛЗБЪРИ

Но Уилям Хатфийлд е умрял бездетен.

ЙОРК

Затуй пък третият им брат, дук Кларенс,
чиято линия ми дава право
върху короната, е имал прираст:
Филипа, неговата дъщеря,
е взела Едмънд Мортимър, граф Марч,
тоз Едмънд е добил от нея Роджер,
а този Роджер Марч баща е станал
на Едмънд, Ана и Елеонора.

СОЛЗБЪРИ

По времето на Болинбрук тоз Едмънд^[22] —
от книгите го знам — е предявявал
права върху короната и щял е
да стане крал, но Оуен Глендауър
го е държал затворник до смъртта му.
Нататък?

ЙОРК

По-голямата сестра
на този Едмънд, Ана, мойта майка,
наследница на кралската корона,
се е омъжила за Ричард Кеймбридж,
сина на петия от синовете
на стария крал Едуард, Едуард Ленгли.
По нейна линия аз искам трона
на таз страна: наследница тя беше
на Роджер Марч, а той пък беше син
на Мортимър, съпруга на Филипа,
единствена наследница на Кларенс;
затуй, ако наследственото право
към старшинството се придържа здраво,
то аз съм крал!

УОРИК

Какво от туй по-ясно!
Извежда Хенри своите права
от Гонт, четвърти син на Едуард Трети,
а Йорк — от третия, от дука Кларенс.
Додето Лайонеловият клон
не е изсъхнал, Гонтовата клонка
не бива да царува! А пък той
не само че не съхне, но цъфти
във теб и в твоите храбри синове,
израстъци на славния ви корен!
О, татко Солзбъри, да коленичим
и първи тука в тоз потаен кът

да поздравим законния си крал
със кръвното му право над престола!

СОЛЗБЪРИ и УОРИК (*коленичат*)
Живей щастлив, кралю английски Ричард!

ЙОРК

Благодарим ви, лордове. Но ние
ще станем крал, когато украсим
главата си с английската корона,
а меча си — с кръвта на Ланкастър,
а за това ще бъдат нужни време,
разумни действия и строга тайна.
За пример мен вземете и търпете
в тези мътни дни нахалството на Съфък
и гордостта на Бофорт, зажувете
пред жаждата за власт у Съмърсет,
у Бъкингам, у всички като тях;
додето те не удушат овчаря
на стадото, добрия ни дук Хъмфри;
те туй целят, но в него ще намерят —
ако добър пророк съм — своята гибел!

СОЛЗБЪРИ

Да тръгваме, милорд! Разбрахме всичко.

УОРИК

Дълбоко убеден съм, че граф Уорик
ще доживее да направи крал
от дука Йорк!

ЙОРК

А аз пък съм уверен,
че Ричард ще направи от граф Уорик
най-първия в туй кралство подир краля!

Излизат.

[22] „... *тоз Едмънд... права върху короната...*“ — следвайки летописеца Холинshed, Шекспир допуска и тук както в „Хенри Четвърти“ и „Хенри Шести — първа част“ историческа грешка. Претендент за английския престол бил не споменатият тук Едмънд Мортимър (граф Марч), а неговият племенник със същото име, син на рано умрелия Роджър Мортимър. Вж. общата част на бележките към „Хенри Четвърти — I ч.“. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Лондон. В залата на съда.

Тръбен звук. Влизат Кралят, Кралицата, Глостър, Съфък, Бъкингам, Кардиналт, Йорк, Солзбъри и Уорик. След това биват въведени от стражи: Елеонора, Марджори Джурдейн, Хъм, Саутуел и Болинбрук.

КРАЛЯТ

Елеонора Кобам, приближете!
Пред Бог и нас грехът ви е голям.
Изслушайте присъдата за своите
ужасни провинения, които
по Божия закон изискват смърт!...
Вий четиримата — отгук в затвора
и след това — към лобните места:
магьосницата ще гори във Смитфийлд,
вий трима ще висите на въжето.
А вий, госпожо, като благородна,
когато изтърпите на площада
тридневно покаяние, веднага
ще бъдете заточена в страната
на остров Ман, където ще ви пази
суровото око на сър Джон Станли.

ЕЛЕОНОРА

И смърт, и заточение за мен са
добре дошли!

ГЛОСТЪР

Елеонора, виждаш,
съдът осъди те и аз не мога
да оправдая таз, която той е
намерил за виновна!

Осъдените биват изведени.

Боже мой,
очите ми са пълни със сълзи,
сърцето — с мъка! Хъмфри, този позор
ще ти сведе челото до земята!
Пуснете ме, кралю, да си отида —
скръбта на старост иска мир и отдих!

КРАЛЯТ

Не бързай, Хъмфри Глостър! Преди туй
предай ми своя жезъл. Отсега
крал Хенри ще си бъде сам настойник
и Бог ще е за него щит, опора,
светилник в пътя му. Върви си, Глостър,
изпращам те обичан не по-малко,
отколкото когато бе настойник.

КРАЛИЦАТА

Не ми е ясно по каква причина
на зрял владетел нужна е бавачка.
Със Бога Хенри сам ще управлява.
Върни му, старче, жезъл и държава!

ГЛОСТЪР

Да, жезъла ми. На, вземи го, Хенри!
Аз връщам го на тебе облекчен,
баща ти както връчи го на мен,
и с радост го полагам ето тук,
отдето с радост би го вдигнал друг.
Прощавай и когато бъда в гроба,
да виждаш мир и чест, не страст и злоба!

Излиза.

КРАЛИЦАТА

Сега е Хенри крал на тази страна,
а Маргарита — негова кралица.

Дук Глостър се превърна в бледа сянка
на туй, което беше досега.

Да, двоен удар: без жена и жезъл.
Отнели му тоз златен знак на власт,
до днес от него неделима част,
да го положим тука, ей така,
на мястото му — в кралската ръка!

СЪФЪК

Тъй както клюмват клонките на бора,
повехна в млади дни Елеонора!

ЙОРК

Да ги оставим! Господарю, днес е
денят, във който майстор и помощник
ще трябва да се срещнат в Божи съд.
Тук близо обвинен и обвиняващ
очакват знака ви. Благоволете
да гледате двубоя между тях.

КРАЛИЦАТА

Съпруже, аз нарочно дойдох тук
да видя как ще свърши тоя спор.

КРАЛЯТ

Така да бъде! Проверете всичко!
На правия да бъде в помощ Бог!

ЙОРК

Не съм видял до днеска, господа,
човек, по-малко склонен да се бие
и по-смутен от този обвиняващ!

*Предшествани от Барабанчици, влизат от една страна — Хорнър, обкръжен от своите
Съседи, които тъй усърдно се чукат с него, че той вече е пиян; от друга страна — Питър,
обкръжен от Калфи. Двата са въоръжени с тояги, на края на които са завързани
торбички с пясък.*

ПЪРВИ СЪСЕД

Съседе Хорнър, вдигам за тебе тая чаша испанско! Не бой се, всичко ще мине добре!

ВТОРИ СЪСЕД

Пък аз — тая чаша португалско!

ТРЕТИ СЪСЕД

Ето ти едно канче пиво, съседе, от най-силното! Пий и не бой се!

ХОРНЪР

Нека ми дойде само! Наздраве на всички ви! А на тоя Питър — палец между пръсти!

ПЪРВИ КАЛФА

За твое здраве, Питър! Не бой се!

ВТОРИ КАЛФА

Пийни и ти! Ето ти пинта от светлото!

ТРЕТИ КАЛФА

И половинка от мен! Горے главата и не се бой от майстора си! Дръж високо името на калфите!

ПИТЪР

Благодаря ви. Пийте и молете се за мене, защото страх ме е, че тази ще ми бъде последната глътка. Робин, ако умра, чукът ми е твой. А на тебе, Уил, оставям престилката си. Том, на тебе, ето, колкото пари имам. О, Господи, помогни ми, къде ще се меря аз с майстора си, той е учил военно изкуство!

СОЛЗБЪРИ

Хайде, престанете да пиете и почвайте! Ти как се казваш?

ПИТЪР

Питър, ваша милост.

СОЛЗБЪРИ

Питър? А цялото?

ПИТЪР

Питър Туп, сър.

СОЛЗБЪРИ

Туп? Тогава гледай да натупаш господаря си.

ХОРНЪР

Господа, тук съм, така да се каже, по предизвикателство на моя помощник, за да докажа, че съм честен човек и че тоя никаквец Питър е мошеник. А колкото до дук Йорк, да пукна, ако съм му мислил някога злото, а също и на краля, и на кралицата! И затова хайде, Питър, ела ми насам и бъди готов да ти размажа тиквата на пихтия!

ЙОРК

Побързайте! На тоя езикът му се вече заплита. Тръбачи, дайте знак да започнат!

Тръбен звук. Питър поваля Хорнър.

ХОРНЪР

Спри, Питър! Спри! Признавам! Признавам се в измяна!

Умира.

ЙОРК

Вземете му тоягата! Човече,
благодари на Господа и още
на виното и пивото, които
удариха в главата твоя майстор!

ПИТЪР

О, Господи, нима победих противника си в присъствието на краля? Питър, твоето право надви!

КРАЛЯТ

Махнете тялото на тоз изменник —
че е такъв, смъртта му го доказва.
Освен това небето справедливо
яви ни, че вина не носи този,
когото той поиска да убие.
Ела, момче, за кралската награда!

Тръбен звук. Излизат.

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Улица в Лондон.

Влизат Глостър, следван от Слуги в жсаейни дрехи.

ГЛОСТЪР

Тъй черен облак често помрачава
най-ясното небе и тъй след лято
настъпва гола зима с хапещ мраз.
Като годишни времена се сменят
печал и радост. Колко е часът?

СЛУГА

Към десет, господарю.

ГЛОСТЪР

В десет трябва
оттука да премине мойта бедна
наказана съпруга. Как ли, мила,
по тези остри кремъци ще стъпват
изнежените твои ходила?
Нел, скъпа Нел, не ще му бъде леко
на крепкия ти дух да изтърпи
омразата и грубите насмешки
на тази съща сган, която вчера
търчеше подир твоята каляска,
когато ти тържествена и горда
във нея прекосяваше града!...
Тя иде! Да! Разплакани очи,
гответе се за горестната гледка!

*Влиза Елеонора, боса, със свец в ръка и в бяла власеница; следват Шерифът на Лондон, сър
Джон Станли и Стражи с копия и алебарди.*

СЛУГА

О, само разрешете ни, милорд,
и ний ще я изтръгнем от шерифа!

ГЛОСТЪР

Ни крачка! Оставете я да мине!

ЕЛЕОНОРА

Да гледаш моя срам ли дойде, Хъмфри?
Сега и ти наказан си със мене!
Виж как непостоянната тълпа
те сочи и глава в закана клати!
От злобните ѝ погледи укрый се,
съпруге мой, и в стаята си тайно
срама ми оплачи и прокълни
вразите ни — и моите, и своите!

ГЛОСТЪР

О, скъпа Нел, старай се да забравиш
това, което става!

ЕЛЕОНОРА

Мъжо Хъмфри,
коя съм, да забравя научи ме,
защото, щом си спомня, че жена съм
на лорд-настойника във таз страна,
все мисля, че не бива тъй да крача
в зебло позорно с надпис на гърба,
сподирена от сган, която с радост
посреща моите сълзи и въздишки.
Безжалостните камъни разсичат
нозете ми, а стон като издам,
смях чувам и язвителни съвети
да стъпвам по-внимателно! О, Хъмфри,
как тоз позор понася се, кажи ми?
Допускаш ли, че нявга ще проблесне
отново лъч от щастие за мен?

Не, нощ и мрак ще бъде моят ден
и ад ще бъде мисълта за туй,
че съм жена на дука Хъмфри, който
е управлявал таз страна, но тъй,
че е оставил своята дукеса
за паплачта посмешище да стане
и безучастно гледал е, когато
със присмех я е сочил всеки зяпльо!
Но ти бъди ми кротък, не избухвай
затуй, че някой бил се гаврил с мен,
търпи, додето брадвата проблесне
над твоя врат, което ще е скоро,
защото Съфък, по чиято свирка
играе таз, която ненавижда
теб, Хъмфри Глостър, както всички наши,
и злият Йорк, и тоз безбожник Бофорт
намазали са храстите със клей
за твоите крилца и запомни,
че както и да хвъркаш, ще те пипнат.
Но казвам ти, додето си на воля,
не действай срещу тях, не ги преварвай!

ГЛОСТЪР

О, стига, Нел! Неправилно се целиш!
Непровинен не могат ме осъди!
Дори да бъдат моите врагове
хиляда пъти повече и всеки
хиляда пъти по-могъщ, пак с нищо
не ще успеят да ми навредят,
додето съм невинен, честен, предан!
Ти искаш от срама да те спася,
но той така не би се изличил,
а само аз изпаднал бих в беда.
Добра ми Нел, старай се да запазиш
спокойствие — надеждата е в туй.
След някой ден блед спомен ще е всичко!

Влиза Глашатай.

ГЛАШАТАЙ

Крал Хенри призовава ваша светлост
на Парламента в Бери^[23], който той
насрочил е за първото число
на идващия месец!

ГЛОСТЪР

Зад гърба ми?
Така да е! На първи ще съм в Бери.

Глашатаят излиза.

Прощавай, Нел! Шерифе, не надхвърляй
присъдата, издадена от краля!

ШЕРИФЪТ

За мен тя тук приключва. Сър Джон Станли
е назначен да придружи жена ви
до остров Ман.

ГЛОСТЪР

Така ли е, сър Джон?
Вий значи ще й бъдете надзорник?

СТАНЛИ

Заповедта е заповед, милорд.

ГЛОСТЪР

По-строг към нея не бъдете, друже,
задето съм ви молил да сте мек —
възможно е светът да се усмихне
и аз да ви платя с добро доброто,
което сторили сте на жена ми.
Довиждане, сър Джон!

ЕЛЕОНОРА

На мен ни дума?
Отиваш си, без сбогом да ми кажеш?

ГЛОСТЪР

Не мога, Нел. Сълзите ме задавят!

Излиза, следван от Слугите си.

ЕЛЕОНОРА

Напусна ме и ти и с тебе нека
напусне ме и сетната надежда!
Освен в смъртта! Смъртта, която често
ме плашеше преди, защото исках
животът ми да трае безконечно!...
Готова съм. Да тръгваме, Джон Станли!
Не прося милости. Води ме там,
където твойта заповед изисква!

СТАНЛИ

На остров Ман, мадам, ще ви обслужват
съгласно ранга ви.

ЕЛЕОНОРА

Недай си Боже!
Сега е моят ранг „позор и срам“ —
по тоз ли ранг ще ме обслужват там?

СТАНЛИ

Ще бъдете обслужвана, госпожо,
като дукеса и жена на Глостър.

ЕЛЕОНОРА

На добър час! На по-добър от моя,
шерифе, развеждачо на срама ми!

ШЕРИФЪТ

Прощавайте, госпожо. Служба, дълг!

ЕЛЕОНОРА

Да, да, разбирам. Тръгваме ли, Станли?

СТАНЛИ

Да, свойто покаяние, мадам,
вий свършихте. Да идем да смените
таз срамна риза с облекло за път.

ЕЛЕОНОРА

Срама си няма да сваля със нея.
Дори по най-разкошните ми дрехи
ще лепне той, отблъскващ, грозен, явен.
По-бързо ме води, пазачо мой —
изгнание жадувам и покой!

Излизат.

[23] *Бери* — съкратено от Бери Сент Едмъндз. ↑

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

В абатството на Бери Сент Едмъндз.

За заседанието в Парламента с тръбен звук влизат Кралят, Кралицата, Кардиналът, Съфък, Йорк, Бъкингам, Солзбъри и Уорик.

КРАЛЯТ

Учудва ме, че няма го дук Глостър —
не е по нрава му да е последен,
каквато и причина да е имал.

КРАЛИЦАТА

Нима не виждате или не щете
да видите как той е променил
в последно време своите обноски,
как грубо се държи и как е станал
величествен, надут, неузнаваем?
Ний помним времето, когато беше
и мил, и приветлив; когато само
почувстваше ли в погледа ни хлад,
тъй бързо коленичеше, че дворът
се чудеше на толкова смиреност.
Сега срещни го, даже да е сутрин,
когато всеки всекиго приветства —
ще сбърчи вежди, гледа те накриво
и ти отказва, не превил коляно,
тоз поздрав, който всеки ни дължи!
От лай на кутре никой няма страх,
но и кралете потреперват, щом
дочуят вик на лъв; а Хъмфри Глостър
не е във Англия човек без тежест.
До вас е той по кръв най-близък, тъй че
вий паднете ли, той ще се издигне;
затуй, отчитайки как той ви мрази

и колко би го ползвала смъртта ви,
аз мисля, че не е благоразумно
да има близост с вашата особа
и достъп във Върховния съвет.
С ласкателство сърцето на тълпата
спечелил си е той и аз боя се,
че щом рече да предизвика смут,
те всички до един ще бъдат с него.
Сега сме пролет — плевелите още
не са се вкоренили надълбоко,
но ти пусни ги и ще задушат
лехите ти, небрежни градинарю!
Загрижена за вас, съпруже мой,
аз виждам тез опасности във дука —
ако греша, кажете, че страхът ми
е женски страх. И ако вий, кралю,
го пръснете със доводи по-трезви,
то аз ще ви призная, че без право
пред всички тук обидила съм дука.
Почтени Съфък, Бъкингам и Йорк,
опровергайте туй, което казах,
или признайте мойта правота!

СЪФЪК

Мадам, вий ясно сте прозряла дука
и ако бях запитан преди вас,
аз бих използвал точно тези думи.
Дукесата прибегна до магии,
насъскана от него, убеден съм;
а даже да допуснем, че съпругът
е бил във неведение за тях,
пак той със своите хвалби пред нея
за туй, че е от висша кръв и първи
наследник на престола подир краля,
е пуснал в лудия й ум мухата
да предизвика с нечестиви средства
смъртта на господаря ни. Така е.

Лисицата не лае, като дебне.
Дълбоката вода тече спокойно.
Не, не, кралю, дук Глостър е човек
потаен, с неизследвани подмоли!

КАРДИНАЛЪТ

Нима против закона този Глостър
не изнамираше за нищо-нещо
все по-жестоки начини за смърт?

ЙОРК

И не обложи ли страната с данък
зарад войските ни отвъд морето,
а сам прибра парите и затуй
ден нямаше без град да се бунтува?

БЪКИНГАМ

Това са дреболии пред онуй,
което бъдещето ще разкрие
зад тихия ни Хъмфри!

КРАЛЯТ

Господа,
таз ревност да сечете всеки трън
по пътя на монарха си е, знайте,
достойна за похвала, но ще кажа —
щом трябва да говоря с вас по съвест,
че смятам своя родственик дук Глостър
невинен във измяна като гълъб
и агънце сукалче. Хъмфри благ е
и добродетелен и твърде честен,
за да ни мисли злото, убеден съм!

КРАЛИЦАТА

О, гибелна детинска доверчивост!
На гълъб ти приличал? Значи взел е
перата си от другаде, защото

в душата си е хищен като гарван!
Приличал ти на агне? Чужда кожа
наметнал си е, явно е, защото
сърцето му е зло като на вълк!
Кога и кой измамник не е смогвал
да вземе честен вид! Кралю, внимавай:
съдбата ни зависи от това
дали ще поскъсиш с една глава
тоз подъл лицемер!

Влиза Съмърсет.

СЪМЪРСЕТ

Желая ви, кралю, живот и здраве!

КРАЛЯТ

Здравей, лорд Съмърсет! Какво ни носиш
от Франция?

СЪМЪРСЕТ

Това че под властта ви
там няма вече нито педя пръст.
Загубено е всичко!

КРАЛЯТ

Лоша вест,
лорд Съмърсет! Но както Бог е рекъл!

ЙОРК (настрани)

За мене лоша, който се надявах
да властвувам над френската земя,
тъй както и над плодната английска!
Със нея моят цвят загива в пъпка,
листата ми гъсеница яде.
Но своето да взема аз ще знам
или за славен гроб ще го продам!

Влиза Глостър.

ГЛОСТЪР

Кралю, желая ви живот и здраве.
Простете ми, задето закъснях!

СЪФЪК

Не, Глостър, ти дори си подранил,
освен ако окажеш се по-верен,
отколкото съм сигурен, че си.
Задържам те, изменнико към трона!

ГЛОСТЪР

Ти, драги Съфък, няма да ме видиш
изплашен или с пламнали страни.
Невинните сърца не знаят страх,
а както няма тиня в бистър извор,
тъй помен от измяна няма в мен.
В какво виновен съм? И кой го казва?

ЙОРК

Твърди се, сър, че сте били подкупен
със френско злато и че зарад вас,
понеже сте задържали от корист
заплатите на нашите войници,
загубили сме френските си графства.

ГЛОСТЪР

Твърдяло се? Кой точно го твърди?
Войнишките заплати не съм пипвал
и френски подкупи не съм сънувал!
Бог знае колко нощи съм прекарал
в будуване — да, нощ след нощ — да мисля
за благото на нашата страна!
Ако от краля съм измъкнал грош
или за себе си стотинка спастрил,

от Бога да ми бъдат предявени
на праведния съд! А колко фунта
от своите раздал съм на войската,
защото ми тежеше да облагам
английските бедняци! И ни дума
за връщане не съм обелвал после!

КАРДИНАЛЪТ

Изнася ви да казвате това!

ГЛОСТЪР

Аз казвам само истината, сър!

ЙОРК

Като настойник с тъй ужасни мъки
наказвахте престъпниците вие,
че Англия прочу се като остров
на неограниченото тиранство!

ГЛОСТЪР

Като настойник, знае се, грехът ми
бе в туй, че бях премного милостив:
престъпниците с малко сълзи лесно
разтапяха сърцето ми така, че
откупваха вината си с молби.
Ако не бяха кървави убийци
или от тез разбойници, които
по пътя грабят честните бедняци,
аз никога над тях не произнасях
присъди съответни на вината;
но, виж, убийството, това жестоко
ужасно престъпление, наказвах
с мъчения безмилостни, признавам.

СЪФЪК

Милорд, туй бяха грешки, от които
човек измъква се без много труд,

но върху вас тежат къде-къде
по-тежки обвинения, които
едва ли ще отхвърлите тъй лесно.
Във името на краля, задържан сте!
Предавам ви на лорда-кардинал,
комуто се възлага да ви пази
под свой надзор до времето за съд!

КРАЛЯТ

Лорд Хъмфри Глостър, много бих желал
да ви съгледам със лице, измито
от всички подозрения. Тук вътре
говори глас, че вие сте невинен!

ГЛОСТЪР

Ах, лоши дни живеем, господарю!
Тщеславието тъпче доблестта,
враждите задушават добротата,
навред царуват козни и интриги
и всяка справедливост е изгнана
от вашата страна. За мен е ясно:
целта им е живота ми да вземат
и ако бих направил със смъртта си
тоз остров по-щастлив и сложил точка
на техните без правия във него,
повярвайте ми, бих умрял охотно;
но мойта смърт ще бъде само пролог
към общата трагедия, защото
след мене хиляди, които днеска
се мислят в безопасност, не ще стигнат,
за да запълнят страшната интрига
на техния спектакъл. Погледнете:
във кървавия взор на кардинала
говори злобата; омраза крие
заоблаченото чело на Съфък;
с езика си излива Бъкингам
набраното в сърцето; а пък Йорк,

тоз честолубец, който към луната
готов е да посегне и чиято
десница дръзка спирал съм, цели
с фалшиви обвинения смъртта ми;
със тях и вий, госпожо, без причина
ми струпахте вини върху главата
и всичко сторихте, за да смразите
със мене моя светъл господар.
Да, всички вий надумахте се тайно —
и мислите, че аз не го усещах? —
да ме убиете! Не ще ви липсват
лъжесвидетели да ме клеймят,
ни лъжеулики, които ясно
ще потвърждават моята „виновност“ —
пословицата казва го отдавна:
„Щом има куче, пръчка се намира.“

КАРДИНАЛЪТ

Това не се понася, господарю!
Ако на обвиняемия вие
възможност давате да клевети,
напада и обижда тез, които
стремят се да опазят ваша милост
от ножа на коварната измяна,
то те ще поизстинат в своята ревност
към вашата особа!

СЪФЪК

Чухте сам
как той, макар и с обиколни думи
кралицата ни обвини в това,
че е подготвила нарочни хора
с измислени твърдения под клетва
да подкопаят неговата власт!

КРАЛИЦАТА

Загубил е и, ясно е, ще хули!

ГЛОСТЪР

Тук, без да искате, сте много права —
загубих аз. Проклети да сте вие,
мошеници, спечелили с измама!
Как няма да ви хуля и ругая?

БЪКИНГАМ

Така до утре той ще ги извърта!
На вас го поверяваме, милорд.

КАРДИНАЛЪТ

В затвора! И пазете го добре!

ГЛОСТЪР

И тъй тояжката си хвърля кралят,
не стъпил още здраво на крака.
Пастирът тъй прогонен е без време
и глутницата вече трака зъби.
Дано се лъжа! Ах, дано се лъжа,
но страх ме е за тебе, благи Хенри!

Излиза, воден от Стражи.

КРАЛЯТ

Решавайте въпросите, милорди,
по свое усмотрение, без нас!

КРАЛИЦАТА

Нима ще ни напуснете, съпруже?

КРАЛЯТ

Ах, Маргарито, моето сърце
удамено е в скръб, която вече
избликва от очите ми! Аз цял съм
скован от мъка, тъй като отвред

съзирам недоволство, а пък то е
за мене по-мъчително от всичко.
О, чичо Хъмфри, върху твоя образ
личат като на карта чест и вярност
и никога до днес не съм те хващал
във двойственост, лъжа и задни мисли!
Коя звезда така е завидяла
на сана ти, та всички в моя двор
с кралицата начело се стремят
да сложат край на твоя благ живот?
Ти зло не си направил ни на тях,
ни на кого да е, а ето, както
колачът хваща малкото теленце
и, вързано, с тояга го повежда
към скотобойната, така и те
безжалостно домъкнаха те тука;
и както кравата насам-натам
мучи и търси клетата си рожба,
безпомощна да ѝ помогне с нещо,
така и аз оплаквам своя Глостър
със горки сълзи и забулен поглед
към него впервам, слаб да го спася
от толкоз силни, искащи смъртта му.
Остава ми едно — да си повтарям
сред сълзи-дъжд и стонове-порой:
„Предател — Глостър? Всеки друг — не той!“

Излиза, следван от Солзбъри и Уорик.

КРАЛИЦАТА

Горещо стане ли, снегът се стапя,
а кралят ни е хладен като сняг
към важните въпроси на страната
и твърде милозлив: с вида си Глостър
измами го тъй, както крокодилът
измамва с плач неопитния пътник

и както пъстрата змия в лехата
привлича малкото дете, което
си казва: „Щом е хубава, добра е!“
Повярвайте ми — ако някой тука
не каже нещо по-добро, макар че
във този случай аз се мисля права —
ний трябва да премахнем тоя Глостър,
за да премахнем своя страх от него!

КАРДИНАЛЪТ

Да, туй е най-разумното, аз мисля,
но нужен ни е повод, за да бъде
отправен по закона към дръвника.

СЪФЪК

А според мен това не е разумно.
Крал Хенри е на негова страна
и гражданите също са със него.
А срещу тях ний имаме какво?
Едни съмнения и нищо друго.

ЙОРК

Така че не желаете смъртта му?

СЪФЪК

Тук няма друг да я желае толкоз!

ЙОРК (настрани)

О, има и със повече причини!...
Кажете ми вий, двама, кардинале,
и вие, Съфък, но от все сърце:
ако оставим Хъмфри лорд-настойник,
не ще ли бъде същото като
да сложим гладния орел да пази
от ястребите пилето?

КРАЛИЦАТА

Така е —
за пилето това ще значи смърт.

СЪФЪК

Да, права сте, мадам. Аз също мисля:
не ще ли бъде лудост да оставим
вълка да пази нашите овце?
Нехаен е тоз, който пощадява
доказания хищник, затова, че
до днешен ден не бил осъществил
каквото е намислил; ние трябва
да умъртвяваме вълка, преди
да е обагрил муцуна със кръв,
защото по природа си е хищник,
изконен враг на стадото, тъй както
е Хъмфри враг на кроткия ни крал.
И нека не придирваме дребнаво
над начина: със клопка, с примка, с хитрост,
в леглото нощем или буден денем,
какво значение — да свършим с него!
Добра, мадам, е всякоя измама,
предварваща измама по-голяма!

КРАЛИЦАТА

Говориш смело, триж безстрашни Съфък!

СЪФЪК

Ще бъде смело, ако стане дело!
Ний често само знаем да говорим,
но аз, за да докажа, че у мен
са във съзвучие сърце и слово,
понеже да опазя своя крал
от неговия враг, е дело благо,
ви казвам: само дума промълвете,
и Съфък ще му стане изповедник!

КАРДИНАЛЪТ

Ще мине време, Съфък, докато
получите свещенически сан,
а аз го искам мъртъв час по-скоро!...
Кажете, че съгласни сте и аз
ще ви намеря кой да го извърши —
над всичко друго благото на краля!

СЪФЪК

Ръката си ми дайте! Одобрявам!

КРАЛИЦАТА

И аз го одобрявам!

ЙОРК

И аз също!

А щом сме го решили ние трима,
какво, че някой щял да мисли инак!

Влиза Пратеник.

ПРАТЕНИКЪТ

Пристигам от Ирландия, милорди,
за да ви кажа, че във тази област
избухнал е въоръжен метеж.
Пратете подкрепления, които
да излекуват раната, додето
е още прясна, инак току-виж,
е станала, уви, неизлечима!

КАРДИНАЛЪТ

Това е пробив, искащ бързи мерки!
Какво да предприемем, господа?

ЙОРК

Да пратим за регент дук Съмърсет!
Човек със щастие е нужен там,

а че такъв е той, ни стана ясно
от Франция!

СЪМЪРСЕТ

Във Франция дук Йорк
със своята държавническа мъдрост
и толкова дори не би останал!

ЙОРК

Не бих останал, за да я загубя,
тъй както ти направи! Аз по-скоро
загубил бих живота си навреме,
наместо да се върна, за да чувам:
„Мота се там, додето му я взеха!“
Една-едничка рана покажи ми!
Човек си казва, тъй като те гледа:
„Така без рани, как ще е с победа?“

КРАЛИЦАТА

От таз искра ще пламне цял пожар,
подхраним ли я с вятър и гориво!
Ни дума, Съмърсет! Мълчете, Йорк!
На неговото място може би
вий бихте се представили по-лошо!

ЙОРК

От туй по-лошо? Срам тогаз за всички!

СЪМЪРСЕТ

Включително за който го желае!

КАРДИНАЛЪТ

Опитайте си щастието, Йорк!
Ирландските диваци са в метеж
и месят със калта английски кърви.
Ще тръгнете ли срещу тях с войска,
съставена от най-добрите войни

на всичките ни графства?

ЙОРК

Да, милорд,
ако това е волята на краля!

СЪФЪК

Ха, неговата воля е такава,
каквато ний решаваме да бъде;
така че, Йорк, гответе се за път!

ЙОРК

Приемам. Вий войската съберете,
дорде оправя своите неща.

СЪФЪК

Със таз задача се нагърбвам аз,
но да се върнем към въпроса с Хъмфри.

КАРДИНАЛЪТ

Достатъчно за него — аз така
ще го оправя, че от днес нататък
той няма да ни пречи ни най-малко.
Да се разделяме е краен час —
след време, Съфък, ще говорим с вас.

ЙОРК

Лорд Съфък, след две седмици ще чакам
войниците събрани всички в Бристол,
отдето ще отплавам към Ирландско.

СЪФЪК

Ще бъде, както искате, лорд Йорк.

Излизат всички освен Йорк.

ЙОРК

Сега е време, Йорк, да закалиш
страхливите си мисли и превърнеш
несигурната плахост в ясна твърдост.
Стани, какъвто искаш се, или
предай на смърт тоз, който си, защото
той, все едно, не ти доставя радост.
О, страх, бъди приятел на селяка,
но стой далеч от царствената гръд!
Порой от мисли ме залива сякаш
априлски дъжд и всякоя от тях
е все за власт! Умът ми като паяк
плете усърдно примки и примамки
за моите врагове. Добре, милорди,
отлично го намислихте: с войската
да ме отправите далеч оттука;
но може полумъртвата змия,
която топлите във своята пазва,
да ви ужили право във сърцето!
Войска ми липсваше — благодаря ви,
задето ми я дадохте сами,
и знайте, че полагате със нея
нож остър във ръката на безумец.
Додето аз в Ирландия подтягам
могъща сила, тука ще раздухам
такава грозна буря, че от нея
със хиляди души ще отлетят
към ада или рая; и таз буря
не ще престане, докато, изгряла
над моята глава подобно слънце,
на Англия сияйната корона
не уталожи бесните ѝ вихри.
За тази цел подсторих един рядък
смелчак, роден във Кент, Джон Кейд от Ашфорд,
да вдигне бунт, представяйки се за
Джон Мортимър. С ирландците видях го
да се сражава, сам срещу дузина,

додето във бедрата заприлича
на таралеж от вражите стрели,
а после, отървал се, да подскача,
разтърсвайки стрелите си, тъй както
танцьор на майски празник^[24] дрънка с хлопки.
Той често, преоблечен като чорлав
войник ирландски, влизаше в беседа
с противника и връщаше се после
със ценни донесения за него.
Тоз дявол ще е мой заместник тука,
защото той във всякоя подробност —
език, лице, движения — напомня
покойния Джон Мортимър. Чрез него
аз точно ще узнавам какво мисли
народът за правата на рода ни.
Ако го хванат, сигурен съм, той
не ще ме издаде, дори да пуснат
най-страшните мъчения във ход;
ако успее пък, тогава аз
с войската си ще тръгна от Ирландско
и ще пожъна туй, което сял е
негодникът, защото е безспорно,
че Хъмфри няма да живее дълго,
а той — очистен, Хенри — отстранен,
короната търкаля се към мен!

Излиза.

[24] „... майски празник...“ — празниците през май били дни на народно веселие, свързани с гощавки, танци, надстрелвания и т.н. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Бери Сент Едмъндз. Зала в двореца.

Влизат, тичайки, неколцина Убийци.

ПЪРВИ УБИЕЦ

Лорд Съфък чака! Бягай да му кажеш,
че сме видели сметката на дука!

ВТОРИ УБИЕЦ

Защо го сторихме! За пръв път виждам
човек да мре, разкаян тъй дълбоко!

Влиза Съфък.

ПЪРВИ УБИЕЦ

Ха, ей го иде!

СЪФЪК

Казвайте да чуем!
Извършихте ли всичко както трябва?

ПЪРВИ УБИЕЦ

Напълно, господарю. Той е мъртъв.

СЪФЪК

Добре направено! Вървете в къщи!
За смелостта ще имате награда.
Крал Хенри и останалите идат.
Оправихте ли ложето и всичко
във ред ли е, тъй както ви заръчах?

ПЪРВИ УБИЕЦ

Във ред, милорд.

СЪФЪК

Махнете се по-скоро!

Убийците излизат.

Тръбен звук. Влизат Кралят, Кралицата, Кардиналът, Бъкингам и Свита.

КРАЛЯТ

Повикайте веднага моя чичо!
Кажете му, че днес ще проверим
виновен ли е, както се твърди.

СЪФЪК

Отивам да го викна, господарю.

Излиза.

КРАЛЯТ

Местата си вземете, господа,
и нека строгостта ви не надхвърля
оназ, която улики безспорни,
доказващи, че дукът е изменник,
ще искат да приложите към него!

КРАЛИЦАТА

Не дай си Боже, от омраза лична
човека да осъдим без вина!
Дано да ни докаже, че е чист!

КРАЛЯТ

Благодаря ти, мила Маргарито!
Тез твои думи ме изпълват с радост.

Влиза отново Съфък.

Какво е станало? Защо сте блед?

Къде е чичо ни? Приказвай, Съфък!

СЪФЪК

В леглото си! И мъртъв!

КРАЛИЦАТА

О, Всевишни!

КАРДИНАЛЪТ

Това е Божи съд! Таз нощ насън
видях го ням. Стоеше безсловесен!

Кралят припада.

КРАЛИЦАТА

Кралю! Кралю!... Помагайте! Издъхна!

СЪМЪРСЕТ

Вдигнете го! Стиснете му носа^[25]!

КРАЛИЦАТА

По-бързо! Бързо! Погледни ме, Хенри!

СЪФЪК

Оправя се! Не бойте се, госпожо!

КРАЛЯТ

Всеблаг Боже!

КРАЛИЦАТА

Как сте, господарю?

СЪФЪК

Спокойно! Утешете се, кралю!

КРАЛЯТ

От Съфък ли утеха ще получа?
Не долетя ли той със грак на гарван
да ми отнеме жизнените сили?
И щом е тъй, как иска със лъжлив
гласец на мушитрънче да изтрие
от моя слух ужасната си вест?
Не захаросвай своята отрова
със сладки думи! И не ме докосвай!
Не пипай, казах! Твоите ръце
ме плашат повече от змийски зъби!
Далеч от мен, вестителю на смърт!
В очите ти ужасното убийство
царува и смразява всичко живо!
Недей ме гледа с тях, защото те
нанасят рани! Или не, не мърдай!
Впери ги в своята невинна жертва
и я убий със взор на базилиск^[26],
защото без обичния си Глостър
във мрака на смъртта аз виждам радост,
а във живота дважд по-мрачна смърт!

КРАЛИЦАТА

Защо така нападате, съпруге
добрия Съфък? Дукът бе му враг,
а той по християнски го оплаква.
И аз самата, ако бе възможно,
с порой от сълзи, с непосилни вопли,
с въздишки, разводняващи кръвта,
живота му да върна — макар той
да беше приживе и мой противник —
бих искала, повярвайте, да стана
от вопли сбръчкана, от сълзи сляпа,
като иглика бледа от въздишки,
но той да бъде жив! О, аз горката!
Какво за мен сега светът ще каже?
Понеже знае се, че с дука бяхме
неискрени приятели, предчувствам,

че слух ще плъпне: „Тя го е убила!“
Езикът на мълвата ще ме шибам
и всички кралски дворове ще бръмнат
от хули срещу мен. О, аз нещастна!
Това смъртта му носи ми: да бъда
кралица, коронясана с позор!

КРАЛЯТ

О, жал ми е! Злочестият ми Глостър!

КРАЛИЦАТА

За мен жали, от него по-злочеста!
Защо така глава встрани извъръщаш?
Не съм прокажена, недей се дърпам!
Или си станал глух като змия^[27]?
Тогава и отровен ти стани
и умъртви кралицата си клета!
Така ли? Ще заровиш своята радост
в земята с Хъмфри? Значи Маргарита
не ти е дала капчица отрада?
Тогаз вдигни му статуя и нея
боготвори, а моите портрети
раздай, да служат за кръчмарски фирми!
Затуй ли щях за малко да загина
по пътя за насам и затова ли
на два пъти противни ветрове
ме връщаха към родния ми бряг?
Не искаха ли вихрите пророци
да ме предпазят, да ми кажат с туй:
„Не слагай пръст в гнездо на скорпиони
Не стъпвай на враждебната им суша!“
Но аз тогава, глупава, проклинах
тез благи ветрове и този, който
от пещерите си ги беше пуснал,
и призовавах ги да духат само
към dragия за мен английски бряг
или да ме разбият о скалите!

Но не поиска бог Еол^[28] да стори
това злодейство и на теб остави
да станеш не след много мой убиец!
Отказваха талазите игриви
да ме погълнат, знаейки добре,
че ти на сушата ще ме удавиш
във тез сълзи, като море солени,
със своята нелюбезност. А скалите
укриха в пясъците своите зъби,
за да оставят твоето сърце,
по-кремъчно от тях, да ме разкъса
в двореца ти. На палубата горе,
додето пречеха ни ветровете
да приближим до острова, аз гледах
варовика на стръмния ви бряг
и щом смраченото небе открадна
от жадното ми зрение вида му,
аз сних от себе си едно безценно
огърлие — във форма на сърце,
с брилянти окръжено — и го хвърлих
към сушата. Морето го прие,
а аз си пожелах и ти, мой Хенри,
тъй мене да приемеш; и тогава
брегът ви се загуби сред мъглите
и аз на своите очи извиках
да тръгнат след сърцето ми и ядно
нарекох ги „замъглени гледала“,
защото погледът им бе изпуснал
вида на моя жаждан Албион!
А колко пъти само молих тоя
слуга на твоето непостоянство —
кажете, Съфък! — да поседне с мен
и да ме очарова, както нявга
Асканий очаровал е Дидона,
от страст обезумяла, с повестта
за подвизите славни на баща му
след гибелта на Троя^[29]? И кажи ми:

Не съм ли аз безумна като нея?
Не си ли ти лъжлив като Енея?
О, смърт, ела, защото от това, че
съм още жива, моят Хенри плаче!

Шум отвън. Влизат Уорик, Солзбъри и тълпа граждани.

УОРИК

Говори се, велики господарю,
че Хъмфри Глостър е убит коварно
от кардинала Бофорт и от Съфък.
Народът като кошер без водач
се носи из града със гневен рев,
готов да отмъщава безразборно!
Едва успях да ги придумам първо
да чуят как и от какво умрял е.

КРАЛЯТ

Че той умрял е, туй е вярно, Уорик,
но от какво, Бог знае, Хенри — не.
Влез в стаята му, виж го и открий
причината за бързата му смърт!

УОРИК

Така ще сторя. Вий задръжте, татко,
туй гневно множество, дорде се върна.

Излизат: той — към задната стая^[30], а Солзбъри и Гражданите — навън.

КРАЛЯТ

О, Боже справедливи, прогони
от мене мисълта, че Хъмфри бил е
с насилие ограбен от живот!
Ако се лъжа, Господи, прости ми,
защото ти един си съдник наш!

О, как бих искал със безброй целувки
да стопля устните му, да залей
лика му с океан солени сълзи,
на глухия му труп да кажа колко
обичах го, със пръсти да почувствам
безчувствената негова ръка;
но обред ще е туй студен и празен,
и мойта мъка само ще порасне
от гледката на мъртвия му лик!

Уорик разтваря завесата на задната стая и показва леглото с мъртвия Глостър.

УОРИК

Ела да видиш тялото, кралю!

КРАЛЯТ

Туй значи да надникна в своя гроб,
защото с Глостър радостта ми литна,
животът ми превърна се на смърт!

УОРИК

Тъй както моята душа желае
да иде след смъртта при Оня, който,
приел човешки образ, сне от нас
проклятието страшно на Баща си,
тъй вярвам, че убийци са отнели
живота на прославения дук!

СЪФЪК

Ужасна клетва и гръмлив език,
но где са доказателствата, Уорик?

УОРИК

Таз кръв, преляла към главата, вижте!
Аз виждам съм умрели от смъртта си —
те слаби са, изпити, пепеляви,

защото във последната борба
сърцето вика всичката ни кръв
да му помогне, след което тя
изстива в него и не се завръща
да зачерви лицето на мъртвеца.
А вижте тук, това лице е черно
и пълно с кръв; очите му са просто
изскочили навън с ужасен поглед,
косата — щръкнала, двете му ноздри —
разтворени от задуха широко,
ръцете му — разперени встрани,
като че ли е искал да се хване
за сламчица спасителна, но бил е
насилствено изтръгнат от живота;
възглавката му — облепена с косми;
брадата, добре гледана преди —
сега разрошена като пшеница,
която град е чукал! Не, убит е!
Съмнение не може тук да има!
От всички тези признаци, ако
един-единствен имахме, пак щеше
да бъде доказателство за мен!

СЪФЪК

Но кой го би убил? Нали със Бофорт
го имахме под своята закрила?
А ний не сме убийци, графе Уорик!

УОРИК

Но бяхте неприятели на Хъмфри
и точно вам той беше поверен.
Очакваше се да не бъде срещнат
като приятел и така и стана:
намерил си е — явно — врагове!

КРАЛИЦАТА

Вий значи подозирате ги, графе,

в безвременната смърт на дука Хъмфри?

УОРИК

Когато вижда до телето в кърви
месаря с ножа, кой не се съмнява,
че той го е заклал? И кой, намерил
в гнездо на ястреб мъртъв пъдпъдък,
съдбата му не може да отгатне,
па ако ще и ястребът да хвърка
със необагрен клюн? Така за мене
е подозрителна и тази смърт.

КРАЛИЦАТА

Месарю Съфък, где сте скрили ножа?
Бил ястреб Бофорт — ноктите му где са?

СЪФЪК

Аз нож не нося, за да коля спящи,
но този меч, покрит с ръжда от леност,
готов съм да излъскам във сърцето
на който би посмял да ме дамгоса
с карминеното прозвище „убиец“!
Посмей да заявиш, надменни Уорик,
че имам пръст в смъртта на дука Хъмфри!

Кардиналът и други излизат.

УОРИК

Какво не ще посмея да направя,
щом ти приканваш ме, двулични Съфък!

КРАЛИЦАТА

Едно не ще посмее той: да скърши
природата си на роден клеветник,
дори да го приканвате до утре!

УОРИК

Госпожо, с уважение към вас,
мълчете, моля! Всяка ваша дума,
изречена във негова защита,
е хула срещу кралския ви сан!

СЪФЪК

О, нагъл, невъзпитан грубиян!
Изглежда твойта майка е приела —
ако такава низост е възможна —
във ложето си някой див простак
и присадила към рода на Невил
тоз лош калем, за да се пръкнеш ти,
стипчива ябълко от долен сой!

УОРИК

Убиецо, вината ти те пази,
защото, щом река да те привърша,
палача ще оставя без награда,
а теб от сто позора ще очистя!
Ако не беше тъй и ако тука
не бяхме във присъствие на краля,
аз щях да те накарам на колене
за туй, което рече току-що,
убиецо страхлив, да искаш прошка
и да твърдиш, че мислил си във същност
за своята, а не за мойта майка,
и че самият ти си долен присад;
тъй данъка приел на твоя страх,
със право щях да те изпратя в ада,
вампире, смучещ кръв от спящи хора!

СЪФЪК

От теб, макар и буден, ще я пусна,
последваш ли ме въвн от тая зала!

УОРИК

Да тръгваме! Ще те измъкна силом!
Не си достоен, но духът на Хъмфри
ми иска тази мъничка услуга!

Излиза заедно със Съфък.

КРАЛЯТ

Какъв по-твърд нагръдник от сърцето,
което е без корист? В тройна броня
е който бие се за право дело,
а гол, макар в стомана обкован,
е който влиза в бой с нечиста съвест.

Шум отвън.

КРАЛИЦАТА

Какъв е този шум?

Влизат отново Съфък и Уорик с извадени мечове.

КРАЛЯТ

Какво е туй? Как може, господа?
Със голи мечове пред своя крал?
Каква е тази врява? Замълчете!

СЪФЪК

Подлецът Уорик ме нападна, сър,
повел тълпи от жители на Бери!

Влиза Солзбъри.

СОЛЗБЪРИ (към гражданите извън сцената)

Там стойте! Господарят ще узнае
чрез мене мисълта ви!... Ваша светлост,

народът ме помоли да ви кажа,
че ако Съфък тутакси не бъде
обезглавен или изгнан в чужбина,
то те ще го измъкнат от двореца
и бавно умъртвят чрез страшни мъки.
Те всички казват: „Той премахна Хъмфри!“
И казват още: „Той се цели в Хенри!“
И молят ви да вярвате, че само
лоялната любов към ваша светлост,
а не прищявка да се противят
на кралската ви воля, господарю,
ги кара така дръзко да изискват
да пратите в изгнание дук Съфък.
Загрижени за ценното ви здраве,
те казват, че например, ако кралят
поиска да поспи и издаде,
под страх от смърт, забрана да го будят,
без оглед на забраната, щом някой
съзре змия с разцепено езиче
към него да пълзи, то той е длъжен
да стресне своя крал, защото инак
отровното влечуго би могло
да удължи съня му с цяла вечност.
И затова те казват, че дори
и да не искате, ще ви спасят
от всички пепелянки като Съфък,
чието остро смъртоносно жило
е според тях лишило от живот
любимия ви чичо, благородник,
хиляда пъти по-добър от него!

ГРАЖДАНИТЕ (отвън)

Дук Солзбъри, какво ви каза кралят?

СЪФЪК

Приляга на народа — низка паплач —
послания такива да изпраща

до своя суверен, но вий, милорд,
сте радостен, че можете за нея
да проявите дарба на оратор;
и все таки спечелихте си само
таз слава, че пред краля се явихте
като посланик на една тълпа
от дърводелци!

ГРАЖДАНИТЕ (*отвън*)

Отговор от краля —
или трошим вратите!

КРАЛЯТ

Вървете, Солзбъри, и им кажете,
че кралят им е много благодарен
за топлата грижовност. Нека знаят,
че даже и без тяхната подкана
аз щях да действам, както искат те,
защото мойта съвест ми подсказва,
че Съфък е носител на беди
за нашата страна; и затова,
кълна се в Оня, чийто недостоен
наместник тук съм, че под страх от смърт
ще има дукът само три дни срок
да трови въздуха на този остров!

Солзбъри излиза.

КРАЛИЦАТА

О, Хенри, позволи да те помоля
за милост към достойния ни Съфък!

КРАЛЯТ

Зовейки го „достоен“, ти, кралице,
загубваш своето собствено достойнство!
Достатъчно! Със всяка нова дума

по-силно ще раздухваш моя гняв!
Да бях го само казал, своето слово
пак щях да удържа, а щом съм дал
пред Бога клетва, тя е безвъзвратна!

Към Съфък.

След срок тридневен ако те открият
в пределите, където властвам аз,
живота си с цял свят не ще откупиш!...
Мой драги Уорик, да вървим! Ела!
Очакват ни значителни дела!

Излиза, следван от Уорик.

КРАЛИЦАТА

Нещастие и мъка да ви следват!
Сърдечна тежест, болка и покруса
да бъдат ваши спътнички навред!
Каквато сте ми двойка, то да стане
с вас трети Сатаната и дано
трикратно отмъщение ви стигне!

СЪФЪК

Кралице, не кълни, а дай на Съфък
с дълбока мъка да ти каже сбогом!

КРАЛИЦАТА

Тфу, мухльо плах, мекосърдечен женчо,
да нямаш дух да прокълнеш врага си!

СЪФЪК

По дявола! Защо да ги кълна?
Да можех да убивам с грозни думи,
тъй както мандрагората убива
със своите стонове^[31], аз бих ги клел
с такива остри, режещи слуха,
безмилостни, свирепи, грозни клетви,

през зъби прецедени, придружени
с такъв ужасен израз на лицето,
с каквото само мършавата Злоба
кълне от своите мрачни пещери!
Езикът ми от яд се би препъвал,
с очите си бих пръскал гневни искри,
косата ми нагоре би стърчала
като на луд и цялото ми тяло
би пращало към тях ужасни думи!...
Но чувствавам, сърцето ще се пръсне,
ако не почна! Ах, дано да имат
за най-добра напитка — сок отровен,
за гозба най-желана — жлъч горчива,
за мека сянка — кипарис надгробен,
за мила гледка — базилиск убиващ,
за нежна ласка — гущерово жило,
за сладка песен — съсък на усойка,
във съпровод от хор на кукумявки!
Каквито има ужасии в ада...

КРАЛИЦАТА

Не, стига, Съфък! Ти се мъчиш сам.
Тез клетви като слънце в огледало
и като цев, претъпкана с барут,
обръщат своята сила срещу тебе!

СЪФЪК

Сама поиска, а сега — „Недей!“
Заклевам се в земята, от която
прогонен съм, могъл бих да кълна
през зимата върху планински връх
във продължение на цяла нощ
напълно гол и туй да ми се види
забава лека, траяла минутка!

КРАЛИЦАТА

Не, умолявам те! Не ги кълни!

Дланта си дай ми, да я орося
със горък плач, и на дъжда не давай
да изличи тоз спомен от скръбта ми!
О, ако можеше от таз целувка,
която аз поставям върху нея,
тя траен да запази отпечатък,
за да ти спомня устните, които
към тебе ще издъхват отдалеч
въздишки неизбройни! Тръгвай, тръгвай!
Аз искам да усетя своята участ!
Додето тук си, само я предчувствам,
тъй както се предчувства сред излишък
оскъдица! О, знай, ще те възвърна
или и аз изгнаница ще стана...
и вече съм, от теб поне, изгнана!
Върви, не говори!... Но чакай! Стой!
Тъй с хиляди целувки се прощават
осъдени приятели, които
раздялата измъчва по-ужасно
от най-ужасна смърт! Прощавай! Сбогом!
И сбогом, щом без теб съм, на живота!

СЪФЪК

Така десетократно съм изгнан:
веднъж от краля си и девет пъти
от теб, кралице! Ако ти не беше,
за острова ни нямаше да страдам.
Пустинята съвсем не е пустиня,
щом в нея имам твоето общество,
защото, гдето ти си, там за мен е
светът със своите радости безброй,
а гдето няма те, е пустош той!
Животът нека прави теб щастлива,
а аз ще съм щастлив, че ти си жива!

Влиза Воукс.

КРАЛИЦАТА

Къде си тръгнал тъй задъхан, Воукс?

ВОУКС

При негово величество, госпожо,
с вестта, че кардиналт е пред смърт.
От ненадейна болест поразен,
той диша тежко, блещи се във пот,
кълне света и хули небесата.
Ту води разговор с духа на Хъмфри,
ту, мислейки, че кралят е до него,
излива на възглавницата своята
измъчвана от тежки тайни съвест.
При негово величество аз бързам,
защото той в тоз миг крещи за него!

КРАЛИЦАТА

Носи му новината си! Отивай!

Воукс излиза.

О, черни вести! Що за свят е този?...
Ала защо скърбя за дреболии,
забравяйки прокудата ти, Съфък,
съкровище на моята душа?
Защо за тебе само, скъпи мой,
не се надплаквам с облаците южни^[32],
те — дъжд изливащи, да никне стръка,
аз — лееща сълзи от черна мъка!
Но тръгвай, кралят иде! Ти го знаеш —
завари ли те с мен, смъртта те чака!

СЪФЪК

Тя чака ме, остана ли без теб,
а да умра пред твоите очи,
ще бъде сладко, както да заспя
върху гърдта ти. Тука бих издъхнал

спокойно като чисто пеленаче,
което, не усещайки, умира
със майчиното зърно в устица;
а пък, обратно, надалеч от тебе
аз луд ще полудея, ще крещя
да ми склопиш очите, ще те викам,
затворила устата ми със устни,
да върнеш моята душа във мене
или във себе си да я приемеш
за втор живот, като в Елизий^[33] нов!
Смъртта до теб е радостна шега,
далеч от теб — мъчение ужасно.
Оставам тук, каквото ще да става!

КРАЛИЦАТА

Върви! Раздялата е цяр болезнен,
но тя лекува смъртоносна рана.
Към Франция, мой скъпи! И пиши ми!
Една Ирида^[34], пратена от мене,
ще те намира, гдето и да си!

СЪФЪК

Отивам!

КРАЛИЦАТА

И сърцето ми носи!

Целува го.

СЪФЪК

За пръв път скъпоценност като тази
сред толкоз черно кадифе се пази!
Нещастната ни лодка се разцепи
и, тласкани от вихрите свирепи,
разделяме се ний един от друг.
Там мойта смърт е!

Излиза.

КРАЛИЦАТА

А пък мойта — тук.

Излиза.

[25] „Стиснете му носа“ — това е бил по Шекспирово време един от начините за свестяване на припаднал. ↑

[26] *Базилиск* — приказно влечуго, което убивало с погледа си. ↑

[27] „... глух като змия“ — според средновековната наука змиите не притежавали слух. ↑

[28] *Еол* (мит.) — бог у древните гърци, който държал ветровете затворени в своята пещера и ги пускал на воля, когато пожелавал. ↑

[29] „... *Асканий очаровал е Дидона... гибелта на Троя...*“ — образът е заимстван от „Енеидата“ на Вергилий: Амур, взел образа на Енеевия син Асканий, беседвал с картагенската царица Дидона, за да ѝ вдъхне любов към Еней. ↑

[30] „... *към задната стая...*“ — явно леглото на мъртвия Глостър се е намирало в така наречената „задна сцена“ на Елизабетинския театър. ↑

[31] „... *мандрагората убива със своите стонове...*“ — според поверието корените на това екзотично растение, на което били приписвани различни целебни и магически свойства, имали формата на човешкото тяло и стенели при изскубване. ↑

[32] „... *не се надплаквам с облаците южни...*“ — южните ветрове носят влага и дъждове за британския остров. ↑

[33] *Елизий* (мит.) — в Елисейските полета според древните гърци попадали след смъртта си праведниците. ↑

[34] *Ирида* (мит.) — богиня на дъгата в римския пантеон. Тя била смятана за вестителка на боговете и името добило преносно значение на вестителка изобщо. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Лондон. В спалнята на кардинала.

Кардиналът лежи в леглото.

Влизат Кралят, Солзбъри и Уорик.

КРАЛЯТ

На краля си кажете: как сте, Бофорт?

КАРДИНАЛЪТ

Ако си мойта смърт, вземи до пени
държавната хазна, за да си купиш
втор остров като тоя, стига само
да ме оставиш да живея още!

КРАЛЯТ

Ах, колко ли греховно е живял,
щом толкова се плаши от смъртта!

УОРИК

Със теб говори господарят, Бофорт!

КАРДИНАЛЪТ

Викнете ме пред съд, когато щете!
Умрял е във леглото си. Тогава?
Как мога аз да карам да живеят
насила хората, като не щат?...
Не, не, не ме мъчете! Ще призная!
Възкръснал, тъй ли? Дайте да го видя,
ще ви платя хиляда фунта в брой!
Очите му са пълни с пръст и прах!
Срешете го! Косата му стърчи
като клонак, намазан с лепкав клей
за моята душа! Да пия искам!

Търсете аптекаря! Чакам бързо
отровата, която му платих!

КРАЛЯТ

Двигателю всевечни на небето,
със милост погледни към тоз нещастник
и прогони Лукавия, подложил
душата му на яростна обсада;
издухай отчаянието черно,
загнездило се в неговата гръд!

УОРИК

Виж как смъртта го кара да се зъби!

СОЛЗБЪРИ

Не му пречи да се пресели мирно!

КРАЛЯТ

Бог в мир да го приеме! Кардинале,
ако разчиташ на небесна милост,
вдигни ръка, дай знак, че се надяваш!

Кардиналът умира.

Не даде знак! Умря! Прости му, Боже!

УОРИК

Престъпно е живял, щом тъй умря!

КРАЛЯТ

Не го осъждай! Всички тук сме грешни.
Склопи очите му, закрий леглото
и после нека се уединим
във размисъл над пътищата Божи!

Излизат.

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Брегът на Кент.

Тръбен звук. Шум на морски бой. Топовни изстрели. Влизат Капитан на кораб, Шкипер, Помощник-шкипер и Уолтър Брегмор; те водят, пленени, преоблечения Съфък и двама Пътници.

КАПИТАНЪТ

Греховният, бърбурив и гузен ден
се сгуши в гълбините на морето
и глутниците вълчи с грозен вой
събуждат крантите, които теглят
безрадостната нощ; те с бавни, меки,
отпуснати криле докосват сънно
гробовете край черквите и дъхат
заразен мрак от димните си ноздри...
Затуй да дойдат пленниците тука,
та шлюпката додето е на котва,
да обявят дали ще плащат откуп,
или ще багрят пясъка с кръвта си.
Тоз пленник тука е за тебе, шкипер,
тоз другия, помощнико, е твой,
а третия ти взимаш, Уолтър Брегмор.

ПЪРВИ ПЪТНИК

Какво за мене искаш да получиш?

ШКИПЕРЪТ

Хиляда крони — иначе си мъртъв!

ПОМОЩНИКЪТ

Ти — също толкоз. Инак ще умреш!

КАПИТАНЪТ

Какво? Изглежда много ви се виждат

две хиляди за двама ви! И вие
се пишете от знатен произход?
Да им се тегли ножът! Този откуп
и без това не стига за живота
на нашите, загинали във боя.

ПЪРВИ ПЪТНИК

Аз плащам, сър! Недейте ме убива!

ВТОРИ ПЪТНИК

И аз! И аз! Ще пиша у дома си!

БРЕГМОР (на Съфък)

Аз в битката окото си загубих
и ти заради него ще умреш.
Ако ме питаха, и тези бих ги...

КАПИТАНЪТ

Не бързай толкоз. Нека се откупи!

СЪФЪК

Виж тази жартиера^[35]! Аз съм знатен.
Цената определяй — ще я имаш!

БРЕГМОР

И аз съм благородник и се казвам
сър Уолтър Брегмор... Но какво ти става?
Защо си блед? Смъртта ли те уплаши?

СЪФЪК

Да, тя, защото чух я в твойто име!
Един гадател с тайнствен хороскоп
ми изчисли, че трябва да се пазя
от морски бряг. А в твойто име — Брегмор —
са слети и морето, и брегът.
Но ти от туй не ставай по-жесток,
ний пишем „бряг“, не „брег“, нали така?

БРЕГМОР

Не съм по правописа! Зная само
че името ни срам не е опръсквал,
без тутакси тоз меч да го измие.
Затуй ако продам като търговец
мъстта си за пари, от днес нататък
без меч да ходя, герб да нямам вече,
„страхливец“ да ми викат отдалече!

СЪФЪК

Стой, Брегмор! Аз съм Уилям де ла Пул!
Твой пленник е не друг, а дукът Съфък!

БРЕГМОР

Дук Съфък във парцали? Хайде де!

СЪФЪК

Едно е той — парцалите са друго.
И Зевс е ходел често предрешен!

КАПИТАНЪТ

Но Зевс е бил безсмъртен, а пък ти
след малко ще умреш!

СЪФЪК

Въшлив простако,
един коняр не може да пролее
кръвта на Хенри, доблестната кръв
на славното семейство Ланкастър!
Не си ли си целувал сам ръката^[36],
помагайки ми крак да сложа в стреме,
със шапка във ръка не си ли припкал
след мулето ми в сърмена наметка,
щастлив, че съм ти кимнал отдалеч?
Веднъж ли си допълвал мойта чаша,
огризките ми ял и на колене

стоял в нозете ми, когато аз
пирувал съм с кралица Маргарита?
Спомни си всичко туй и ако още
не ти е клюмнал петльовият гребен,
за входа на дома ми си спомни,
пред който търпеливо си ме чакал
да се покажа! Нека таз ръка,
тъй често ходатайствала за тебе,
скове езика ти с вълшебна мощ!

БРЕГМОР

Дали да го намушкам, капитане?

КАПИТАНЪТ

Не, първо аз ще го намушкам с думи,
жестоко, както той намушка мен!

СЪФЪК

Нещастнико, къде ще ги намериш,
такива остри, с тъпия си мозък?

КАПИТАНЪТ

Води го в шлюпката и му клъцни
врата о борда й!

СЪФЪК

А твоят после?

КАПИТАНЪТ

Ти своя гледай, Пул!

СЪФЪК

На мене, „Пул“?

КАПИТАНЪТ

На тебе точно! Пултът ти е бит,
мръсно гаден! Миризливо блато,

мърсящо с тиня сребърния извор,
от който пие Англия, аз тебе
ще те заприщя да не гълташ вече
богатствата на нашата страна;
устата ти, целувала кралица,
ще лиже пръст; и ти, с усмивка гледал
смъртта на Хъмфри, ще се зъбиш само
на вятъра безчувствен, който с присмех
ще те освирква в твоя собствен череп;
за адска фурия ще те ожения,
задето господаря ни сватоса
за дъщеря на някакъв уж-крал,
без сила, без корона, без народ!
Издигнал се със бесовска подкрепа,
ти — втори Сула^[37] — се натъпка с хапки
от скъпото сърце на своята майка;
Анжу и Мен продаде ти самичък
на френския монарх и зарад тебе
нормандците не ни броят за нищо,
а пикардийците избиха всички
управители наши и ни връщат
войниците окъсани и в рани.
На острова ни Уорик и със него
родът на Невилсовци, чийто меч
не е бил ваден ни веднъж напразно,
те мразят и се вдигат на борба;
а Йорксовци, свалени от престола
чрез отвратително кралейство
и тиранична власт, за мъст пламтящи,
развели са над своите знамена
емблемата със слънцето, което
под надписа „Invitis nubibus“^[38]
разсейва облаците. Тука, в Кент,
народът се бунтува; и накрая
във кралския ни двор са пропъзели
позор и нищета. И всичко туй —
заради теб!... Откарай го оттука!

СЪФЪК

О, Бог защо не съм, да поразя
със огнен гръм тез долни, мерзки роби
Нищожествата дуют се от нищо
и тоз негодник, станал капитан
на някаква гемия, ме заплашва
със глас, по-властен даже от гласа
на илирийския пират Баргул^[39].
Но търтеят орлова кръв не смучи,
макар да граби кошера — не може
роб низък като теб да ме убие.
В мен само гняв словата ти събуждат!
Посланик съм на нашата кралица
до френския владетел. Прехвърли ме
веднага, здрав и читав, през ръкава!

БРЕГМОР

Върви със мен, да те прехвърля в ада!

СЪФЪК

Pene gelidus timor occupat artus^[40] —
страхувам се от тебе!

БРЕГМОР

И със право!
Е, как си? Ще помолиш ли за милост?

ПЪРВИ ПЪТНИК

По-меко! Помолете го, милорд!

СЪФЪК

Езикът на дук Съфък е суров,
привикнал да командва, не — да моли!
Със хленч и просби да оказвам чест
на хора като тези? Предпочитам
колене да превия пред дръвника,

отколкото пред кой да е по-нисък
от Бога и от краля ни. По-скоро
главата ми на кол ще се ветрее,
но няма пред слуга да сваля шапка!
За благородника страхът е чужд —
аз повече ще смогна да изтрая,
отколкото ще дръзнеш да извършиш!

КАПИТАНЪТ

Извеждай го! Достатъчно е дрънкал!

СЪФЪК

И действай по-жестоко, за да може
по-дълго да се помни мойта гибел!
Великите са бивали нередко
убивани от дребни негодяи:
побягнал гладиатор е заклал
великия Марк Тулий^[41]; Цезар бил е
убит от копелдака си^[42]; Помпей —
от островни диваци^[43]. Защо Съфък
да не умре от ножа на пират?

КАПИТАНЪТ

От вас, определените за откуп,
един освобождаваме... Вий — с мен!

Излизат всички освен Първи пътник; Влиза отново Брегмор, носещ главата и трупа на Съфък.

БРЕГМОР

Да чака тук, додето Маргарита
положи в гроба своя скъп любимец!

Излиза.

ПЪРВИ ПЪТНИК

О, варварска, непоносима гледка!
Ще отнеса на краля ни трупа му —
ако за него той не отмъсти,
то неговите близки ще го сторят
начело със кралицата, която
го любеше, додето беше жив.

Излиза, като изнася трупа и главата.

[35] „Виж тази жартиера“ — става дума за прочутия Орден на жартиерата. ↑

[36] „... не си ли си целувал сам ръката...“ — по Шекспирово време жест на уважение е било целуването на собствените пръсти. ↑

[37] Сула (ист.) — Луций Корнелий Сула (136–78 пр.н.е.) бил римски диктатор, който преследвал безмилостно привържениците на противника си Марий. В текста под „майка“ се разбира Рим (и Англия), а под „хапки от нейното сърце“ — жертвите на Сула (и на Съфък). ↑

[38] „*Invitis nubibus*“ (лат.) — въпреки облаците. ↑

[39] Баргул — за Баргал (или Бардул), прочут пират, върлувал в гръцките моря, споменава Цицерон. ↑

[40] „*Pene gelidus timor occupat artus...*“ (лат.) — хладен страх почти обхваща крайниците ми — по всяка вероятност неправилно цитиран пасаж от „Енеидата“ на Вергилий. ↑

[41] „... побягнал гладиатор е заклал Марк Тулий...“ — става дума за Марк Тулий Цицерон, който бил убит от наемни убийци. ↑

[42] „... Цезар... от копелдака си...“ — според преданието Брут, един от убийците на Юлий Цезар, бил негов незаконен син. ↑

[43] „... Помпей — от островни диваци.“ — историческа грешка. Гней Помпей бил убит по нареждане на египетските управници. ↑

ВТОРА СЦЕНА

В Блакхийт^[44].

Влизат Джордж Бивис и Джон Холанд^[45].

БИВИС

Хайде, търси си меч, па ако ще и дървен да е! Всички от два дена са на крак!

ХОЛАНД

Значи е време да си легнат.

БИВИС

Казвам ти, Джак Кейд, сукнарят, е намислил да преоблече страната ни. Решил е той да ѝ обърне дрехата и да ѝ съживи мъха.

ХОЛАНД

И време ѝ е, вече се е изтъркала. Мене ако питаш, няма радост в Англия, откак господата поникнаха навсякъде в нея.

БИВИС

Позорни времена! Никой вече не уважава занаятчиите!

ХОЛАНД

Знатните не щат да ходят с кожени престилки.

БИВИС

А тези от Кралския съвет нищо не умеят да правят с ръцете си!

ХОЛАНД

Чиста истина! А пък е писано: „Труди се според своето призвание!“, с други думи, „призваните да управляват трябва да са хора на труда“. Значи такива като нас трябва да са управители.

БИВИС

Вярно го каза. Защото хората с груби ръце имат най-тънък ум.

ХОЛАНД

Ето ги! Виждам ги! Оня там е синът на Бест, уингамския кожар.

БИВИС

Ще му дадем кожата на враговете ни, да я ощави за ръкавици!

ХОЛАНД

Ей го и Дик, месаря!

БИВИС

Той ще повали греха като вол и ще тегли ножа на злото като на теле!

ХОЛАНД

И Смит, тъкача!

БИВИС

Argo^[46], нишката на живота им е към края си!

ХОЛАНД

Хайде, хайде! Да се присъединим към тях!

Барабанен бой. Влизат Джак Кейд, Дик — месаря, Смит — тъкача, и други Бунтовници.

КЕЙД

Ние, Джон Кейд, така наричани по името на мнимия ни баща...

ДИК (настрани)

Колко е мним, ще се усъмним!

КЕЙД

... вдъхновявани още като дете от пламенното желание...

ДИК (*настрани*)

Да крадем херинги на пазара!

КЕЙД

... да смъкваме от власт крале и принцове... Заповядай им да
мълчат!

ДИК

Тихо!

КЕЙД

Баща ми беше от рода Мортимър.

ДИК (*настрани*)

Майстор зидар и по сърце добър!

КЕЙД

... а майка ми — от рода Плантадженет...

ДИК (*настрани*)

... и ходеше да бабува на родилките!

КЕЙД

Жена ми е от рода на Лейси...

ДИК (*настрани*)

Вярно е. Все викаше: „Налей си!“; нали беше кръчмарка!

СМИТ (*настрани*)

Но напоследък нещо не й върви и пере чаршафи по домовете!

КЕЙД

Затова съм роден, значи, от висок дом...

ДИК (*настрани*)

... и под нисък плет; защото баща му си нямаше друг дом освен
затвора!

КЕЙД

... храбър съм...

СМИТ (*настрани*)

Как няма да е — в днешно време се иска храброст, за да просиш!

КЕЙД

... издръжлив...

ДИК (*настрани*)

Няма спор. Веднъж го шибаха три дена поред на пазарския площад и издържа отлично!

КЕЙД

... не се боя ни от меч, ни от огън...

СМИТ (*настрани*)

От меч — няма защо, понеже си е доста дебелокож.

ДИК (*настрани*)

Но от огън — има, защото дланта му е горена за кражба на овце.

КЕЙД

... така че бъдете смели, защото вождът ви е смел и се кълне, че ще промени всичко из основи: хлябът ще се продава седем самуна за пени; четвъртакът в кръчмите ще побира три четвърти; и ще обявя пиенето на леко пиво за углавно престъпление! Всичко в държавата ще бъде общо и конят ми ще пасе в „Чийпсайд“^[47]. А пък когато стана крал, а крал ще стана...

ВСИЧКИ

Да живее негово величество!

КЕЙД

... Благодаря ви, мили хора!... Ще отменя парите. Всички ще ядат и пият за моя сметка и аз ще ви облека всички в еднакви ливреи,

за да се погаждате като братя, а мене да имате за свой господар!

ДИК

Най-първо да изтрепем всички правници!

КЕЙД

Това непременно ще го направя. Не е ли повече от печално туй, че от кожата на кроткото агне правят пергамента, който, като го надраскат с две-три криволици, може да убие човека? Казват, че пчелите жилели. Но аз казвам, не те, а восъкът им жили: веднъж ми се случи да сложа печат под няколко реда и оттогава не съм господар на себе си... Какво става там? Кой иде?

Влизат още неколцина Бунтовници, водещи един Писар.

СМИТ

Чатамският писар^[48]! Той знае да пише, чете и смята.

КЕЙД

Чудовищно!

СМИТ

Заварихме го, като учеше децата да пишат!

КЕЙД

Ах, негодникът!

СМИТ

И в джоба му намерихме една книга с червени букви!

КЕЙД

Хайде бе! Значи е магьосник!

ДИК

Да, той умее да съставя договори и да пише с официално писмо!

КЕЙД

Все пак жал ми е за него. Честна дума, той е добър човек. Ако не се убедя, че е виновен, няма да умре... Трябва да те разпитам. Как се казваш?

ПИСАРЯТ

Емануел.

ДИК

Тази дума я пишат отгоре на писмата^[49]. Лошо ти се пише, драги!

КЕЙД

Не се месете! Я кажи, ти подписваш ли се с името си или слагаш кръст като всеки честен човек?

ПИСАРЯТ

Благодаря на Господа, сър, достатъчно образован съм, за да пиша името си.

ВСИЧКИ

Призна си! Водете го! Той е престъпник и предател!

КЕЙД

Да, водете го на бесилката и му окачете перото и мастилницата на врата!

Един Бунтовник извежда Писаря.

Влиза Майкъл.

МАЙКЪЛ

Къде е нашият маршал?

КЕЙД

Тук съм, но ти си мърша ял!

МАЙКЪЛ

Бягай, бягай! Сър Хъмфри Стафорд и брат му идат насам начело на кралската войска!

КЕЙД

Стой, страхопъзльо, или ще ти видя сметката! Той ще срещне човек, равен на себе си. Само рицар е, нали?

МАЙКЪЛ

Да.

КЕЙД

За да се изравня с него, ще се посветя сам в рицарство. *(Коленичи.) Стани, сър Джон Мортимър! (Изправя се.)* Сега ще го наредя!

С барабанен бой влизат Хъмфри Стафорд и Уилям Стафорд, следвани от Войници.

ХЪМФРИ СТАФОРД

Обесници, отрепки, смет на Кент,
оръжията хвърляйте веднага
и напуснете тоя негодяй!
В колибите обратно! Кралят има
прощение за който се покае.

УИЛЯМ СТАФОРД

И страшна мъст за другите, така че
предайте се или ви чака смърт!

КЕЙД

За тези роби в дрехи от коприна
аз пет пари не давам. Не на тях,
на теб говоря, мой добри народе,
над който се надявам в близки дни
да властвувам, защото съм законен
наследник на английската корона...

ХЪМФРИ СТАФОРД

Негоднико, баща ти бе зидар,
а ти стригач на сукно. Тъй ли беше?

КЕЙД

Адам пък бил е градинар!

УИЛЯМ СТАФОРД

И после?

КЕЙД

И после: Едмънд Мортимър, граф Марч,
се взе с Филипа, дъщеря на Кларенс.
Така ли е?

ХЪМФРИ СТАФОРД

Така е.

КЕЙД

И от нея
сдоби се с два близнака.

УИЛЯМ СТАФОРД

Не е вярно!

КЕЙД

Е, там е работата! Аз пък казвам,
че е така. Първият от тях,
на дойка даден, бил след туй откраднат
от просякияня някаква и после,
като пораснал, тъй като не знаел
за своето високо потекло,
се хванал на зидарски занаят.
Аз негов син съм. Хайде, отречи го!

ДИК

Така е! И затуй ще стане крал!

СМИТ

Сър, той направи един комин на бащиния ми дом и тухлите са още здрави и свидетелстват за него. Така че няма какво да спорите!

ХЪМФРИ СТАФОРД

И вие ще повярвате на този последен раб, незнаещ какво плещи?

ВСИЧКИ

Ще му повярваме. Затуй върви си!

УИЛЯМ СТАФОРД

Джон Кейд, дук Йорк на туй те е подучил!

КЕЙД (*настрани*)

Лъже, защото сам си го измислих... Ти, драги, върви при краля и му кажи от мое име, че от уважение към баща му, Хенри Пети, по чието време децата у нас разиграваха на топчета френските корони, ще приема той да си остане крал, но при условие, че аз ще му бъда настойник и над него.

ДИК

И, в добавка, искаме главата на лорд Сей, задето продаде на французите цялото графство Мен.

КЕЙД

И ни остави с гръбнак сломен, така че държавата ни досега да е тръгнала с патерици, ако не беше моята сила да я крепи! Казвам ви, побратими крале, тоя лорд Сей скопи нашия остров и го направи евнух! И нещо повече — той знае да говори френски и значи е измамник!

ХЪМФРИ СТАФОРД

О, тъмна простота и неграмотност!

КЕЙД

Не, ти ми отговори, ако можеш: французите са наши врагове, нали? Ха така! Сега аз те питам: може ли този, който говори езика на нашите врагове, да ни бъде добър съветник? Това те питам!

ВСИЧКИ

Не може! И с главата си ще плаща!

УИЛЯМ СТАФОРД

Понеже не разбират от добро,
да пуснем в ход военната си сила!

ХЪМФРИ СТАФОРД

Отивай, глашатайо, и тръби
навсякъде, че който е със Кейд,
се счита за изменник! Тез, които
избягат, преди боят да е свършил,
за общо назидание да бъдат
избесени над прага на дома им
пред техните съпруги и деца.
След мене, който предан е на краля!

Излиза заедно с Уилям Стафорд и Войниците.

КЕЙД

А който е с народа, подир мен!
Мъже бъдете! В бой за свободата!
Единствен лорд, единствен благородник
да не оставим жив! Щадете само
тез, дето са с обуца подковани,
защото те са прости, честни хора,
които биха тръгнали със нас,
ако не бе страхът да ги възпира.

ДИК

В боен ред са и идат насам!

КЕЙД

А пък ние сме най-добре, когато сме най в безпорядък. Хайде! Тръгвайте!

Излизат.

[44] *Блакхийт* — пусто място край Лондон. ↑

[45] „... *Джордж Бивис и Джон Холанд*...“ — всъщност това са имена на актьори от Шекспировата труппа, които са играли ролите на Кейдови привърженици. ↑

[46] „... *Argo*...“ (непр. лат.) — вместо „*ergo*“ — следователно. ↑

[47] „*Чийнсайд*“ — изящен търговски квартал на Лондон. ↑

[48] „*Чатамския писар*“ — Чатам е малък град в графство Кент, Югоизточна Англия. ↑

[49] *Емануел* (староевр.) — Бог е с нас! С тази дума често Шекспировите съвременници са започвали писмата си. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Другаде в Блэкхийт.

Сражение, в което Хъмфри Стафорд и брат му Уилям падат убити. Влизат Кейд и Бунтовници.

КЕЙД

Къде е Дик, ашфордският месар?

ДИК

Тук съм, сър!

КЕЙД

Как само се търкаляха пред тебе като овце и говеда, а ти се разправяше с тях сякаш си беше в кланицата! За награда ще върна постите, както си бяха, и ще ти дам позволително да колиш по деветдесет и девет глави на седмица^[50].

ДИК

Повече не искам.

КЕЙД

Но и по-малко не заслужаваш, що си е право!

Навлича си бронята на Хъмфри Стафорд.

Ще се издокарам с този победен трофей, а телата им ще вържа за коня си и ще ги влача до Лондон, където ще накарам да носят меча на кмета пред нас!

ДИК

Ако искаме да успеем и да сторим добро дело, да разбием затворите и да пуснем затворниците на свобода!

КЕЙД

За това нямай грижа. Хайде, да тръгваме към Лондон!

[50] „... позволително да колиш... глави на седмица.“ — по Шекспирово време отделни месари са получавали правото да колят през постите. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Лондон. В кралския дворец.

Влизат Кралят, четящ просба, Кралицата, носеща главата на Съфък, Бъкингам и Сей.

КРАЛИЦАТА *(настрани)*

Духът ни, знаем, от скръбта слабее
и става мек, безволев; и затуй
недей да плачеш, а мисли за мъст!
Но кой без сълзи на това ще гледа?
Тук нека, на туптящата ми гръд,
главата му да легне! Но къде е
снагата му, в прегръдки да я взема!

БЪКИНГАМ

Какво ще отговори ваша милост
на техните условия?

КРАЛЯТ

Ще пратя
един епископ да ги увещае.
Не дай си Боже толкова души
без нужда да погинат! Аз самият,
за да избегна кървавата сеч,
ще поговоря с вожда им Джак Кейд.
Но чакайте отново да погледна
посланието им!

КРАЛИЦАТА *(настрани)*

О, изверги! Как можеше тоз лик
да властвува над мен като планета,
а жалост не е смогнал да изтръгне
от недостойните да го погледнат!

КРАЛЯТ

Лорд Сей, Джак Кейд се е заклел да има
главата ви.

СЕЙ

Вий неговата, сир,
ще имате, надявам се.

КРАЛЯТ

Госпожо,
все още плачете за дука Съфък?
Боя се, че за мен тъй дълго, скъпа,
не бихте жалили.

КРАЛИЦАТА

Не бих, любими,
защото бих умряла начаса!

Влиза Първи пратеник.

КРАЛЯТ

Да чуем от какво си тъй задъхан?

ПЪРВИ ПРАТЕНИК

Джак Кейд е в „Сътарк“^[51]! Бягайте, кралю!
Той себе си зове лорд Мортимър,
изкарва се потомък на дук Кларенс,
а вас нарича гласно узурпатор
и се кълне тържествено, че щял
да бъде коронясан в Уестминстър.
Войската му е паплач парцалива
от диви селяндури, на които
смъртта на Хъмфри Стафорд и на брат му
е вдъхнала кураж да продължават.
Придворни, знатни, съдници, учени
за тях са ненаситни тунеядци,

които заслужават само смърт!

КРАЛЯТ

Безбожници! Не знаят какво вършат!

БЪКИНГАМ

Укрийте се във „Кенилуорт“^[52], кралю,
додето се подготвим да ги смажем!

КРАЛИЦАТА

Ах, жив да беше Съфък, много скоро
таз кентска паплач щеше да кротяса!

КРАЛЯТ

Метежниците мразят ви, лорд Сей —
укрийте се със нас във „Кенилуорт“!

СЕЙ

Не, те ме мразят със такава злоба,
че бих заплашил вашата особа.
Във Лондон тук ще гледам да се скрия,
додето мине страшната стихия.

Влиза Втори пратеник.

ВТОРИ ПРАТЕНИК

Джак Кейд превзел е Лондонския мост!
Добрите граждани оставят своите
богатства, жилища и в ужас бягат,
а столичната сган, за плячка жадна,
кълне се, че до дъно ще разграби
града, кралю, и вашия дворец!

БЪКИНГАМ

Кралю, не се бавете! На конете!

КРАЛЯТ

Със мене, мила! Бог ще ни помогне.
Във него е надеждата.

КРАЛИЦАТА (*настрани*)

Без Съфък
на тоя свят за мен надежда няма!

КРАЛЯТ

Прощавай, Сей! Недей се доверява
на кентските бунтовници!

БЪКИНГАМ

Изобщо
недейте вярва никому, милорд!

СЕЙ

Аз вярвам само в своята невинност —
тя прави ме решителен и смел!

Излизат.

[51] „Сътарк“ — лондонско предградие на южния бряг на Темза. ↑

[52] „Кенилуорт“ — става дума за известния замък „Кенилуорт“, недалеч от Стратфорд на Ейвън. ↑

ПЕТА СЦЕНА

Лондон. В Тауър.

На стената горе се появява Скейлз.

Долу влизат неколцина граждани.

СКЕЙЛЗ

Е, казвайте! Убит ли е Джак Кейд?

ПЪРВИ ГРАЖДаниН

Не, милорд, и няма изгледи за такова нещо. Хората му превзеха моста и избиват всички, които им оказват съпротива. Кметът ви моли да ни пратите помощ от Тауър, за да брани града от бунтовниците.

СКЕЙЛЗ

Аз помощ ще ви пратя, но оскъдна,
защото грижи имаме и тук:
врагът се мъчи да превземе Тауър.
Вървете в Смитфийлд^[53], наберете хора,
пък аз ще ви изпратя Матю Гоф.
Борете се за краля, за страната
и за живота си! Аз бързам. Сбогом!

Излизат.

^[53] Смитфийлд — така се наричал лондонският пазар на коне. ↑

ШЕСТА СЦЕНА

Лондон. На Канон стрийт.

Влиза Джак Кейд, следван от Бунтовници.

Той удря с меча си Лондонския камък^[54].

КЕЙД

Сега аз, Мортимър, съм господар на този град! Седнал на Лондонския камък, заповядвам и повелявам през цялата първа година на нашата власт из Пикливия водоскок^[55] да тече, за сметка на общината, само червено вино! И от днес нататък да се счита за изменник всеки, който ме нарече иначе освен лорд Мортимър!

Влиза, тичайки, Войник.

ВОЙНИКЪТ

Джак Кейд! Джак Кейд!

КЕЙД

Пречукайте го!

Войникът бива убит.

СМИТ

Ако тоя негодник има ум в главата, вече няма да ти вика Джак Кейд. Смятам, че е честно предупреден!

ДИК

Господарю, противникът е набрал войска в Смитфийлд!

КЕЙД

Тогава да им дадем сражение! Но първо вървете да опожарите Лондонския мост! Ако може, запалете и Тауър! Да вървим!

Излизат.

[54] „... *Лондонския камък*“ — старинен камък с неизвестен произход, намиращ се в центъра на Лондон, чието докосване било знак за власт над града. ↑

[55] „... *на Пикливия водоскок...*“ — открит водопровод в стария Лондон, наричан презрително така. ↑

СЕДМА СЦЕНА

Лондон. В Смитфийлд.

Сражение. Матю Гоф и неговият отряд са избити.

Влизат Джак Кейд и Бунтовници.

КЕЙД

Отлично, господа! Сега едни да идат и разрушат Савойския дворец^[56]; други да вървят към адвокатските школи. До основи и тях!

ДИК

Имам една просба към ваша светлост.

КЕЙД

Бих те направил и тебе „светлост“, ако го поискаш, само заради тази дума! Какво желаеш, казвай!

ДИК

Само това: законите да излизат от вашите уста.

ХОЛАНД (настрани)

Ей Богу, гадни закони ще имаме тогава; защото онази негова рана от копие в устата още гнои!

СМИТ (настрани)

Не, Джон, смрадни закони ще имаме, защото устата му смърди, дето постоянно яде печено сирене!

КЕЙД

Вече мислих по това. Така ще бъде. Вървете и изгорете всички държавни документи! Моите уста ще бъдат парламентът на Англия!

ХОЛАНД (настрани)

Тогава ще имаме хапливи закони. Освен ако му извадят зъбите.

КЕЙД

И от днес нататък всичко ще бъде общо!

Влиза Пратеник.

ПРАТЕНИКЪТ

Ценен пленник, милорд, ценен пленник! Пипнахме лорд Сей, който продаде градовете ни във Франция! Тоя, който последния път ни обложи с по двајсе и една петдесетини и ни отрязва по шилинг от всеки фунт при последното заплащане!

Влиза Бивис, водещ Сей.

КЕЙД

Добре, затова ние десет пъти ще му отсечем главата. Ах ти, Сей, сега ще пожънеш, каквото си посеял; сега попадна в обсега на кралското ни правораздаване! Как ще обясниш на наше величество това, че си подарил Нормандия на този фин френски дофин, мосю Безмонкю^[57]? Нека ти бъде известно с настоящето, и то от устата на настоящия лорд Мортимър, че аз съм метлата, която ще измете от английския двор всичката смет, подобна на тебе! Ти най-предателски разврати младежта на страната ни, като основа училище за децата; и докато нашите предци не знаеха друго писмо освен резките на рабоша, ти въведе книгопечатането и — противно на краля, неговите сан и достойнство — построи фабрика за хартия^[58]. Ти ще бъдеш изправен пред свидетели, които ще докажат, че си се обкръжил с хора, дето говорят само за разни безсрамни сказуеми, подлости и други светотайнствени слова, които слух на християнин не може да понесе. Ти назначи мирови съдии, за да призовават бедните хора, които не могат да отговарят. И не само това, но ги хвърляше в затворите и ги бесеше, защото не могли да четат^[59], когато тъкмо заради това те заслужаваха да живеят. Ти яздиш кон със сърмена наметка, нали?

СЕЙ

Какво от това?

КЕЙД

Какво от това ли? Това че не е трябвало да обличаш коня си в наметка, когато хора, по-честни от тебе, нямат с какво да се наметнат.

ДИК

И работят по ризи като мене, месаря!

СЕЙ

Вий, селяни от Кент...

ДИК

Какво имаш да кажеш за Кент?

СЕЙ

Туй само: *bona terra — mala gens*^[60].

КЕЙД

Убийте го! Говори по латински!

СЕЙ

Изслушайте ме първо, а след туй
правете с мен, каквото ви се ще!
Във своите „*Commentarii*“ сам Цезар
нарича Кент най-прелестната област
на острова, приятна и богата,
населена със хора приветливи,
заможни, дейни, с чувство за достойнство,
и тези думи пълнят ме с надежда,
че милостта не може да ви липсва.
Нормандия и Мен не съм отдавал
и бих си дал живота да ги върна.
Раздавах правосъдие, но с милост,
пред сълзите отстъпвайки нерядко,
пред даровете — никога! Кога съм
събирал данъци, без те да ползват

монарха ни, държавата ни, вас?
Към учените щедър бях, защото
за ученост издигнат бях от краля
и знаех, че невежата проклет е
да крее вечно в тъмнина убога
и че са книгите за нас крилете,
които възвисяват ни към Бога.
Не ще ми вий откажете пощада,
освен ако сте пленници на ада —
за вашето добро тоз мой език
с крале е преговарял...

КЕЙД

Я млък! Ти веднъж поне участвал ли си в битка, нанасял ли си удар?

СЕЙ

Ръцете на държавника са дълги
и аз съм удрял и убил мнозина,
без те да са ме виждали в лицето!

БЕВИС

О, чудовищен подлец! Значи тъй, откъм гърба?

СЕЙ

Тоз лик е блед от бдения за вас!

КЕЙД

Друсни му един, да се зачерви!

СЕЙ

От мислене над спорове бедняшки
сдобих се с болести, загубих сили!

КЕЙД

Ще ти сгреем гърлото с конопен компрес и ще ти разтрием врата
с остра брадва!

ДИК

Защо трепериш бе, човече?

СЕЙ

Треперя от паралич, не от страх!

КЕЙД

Не, той клати глава, сякаш казва: „Ще ви го платя!“ Искам да видя дали като му я набучим на прът, ще стои по-кротка. Водете го и му отсечете главата!

СЕЙ

Кажете ми: в какво ми е вината?

Сандъци да съм пълнил с чуждо злато?

Да съм се перчил във разкошни дрехи?

Да съм ви сторил зло? Къде? Кога?

Ръцете ми петна от кръв не носят,

сърцето ми измама не таи.

Недейте ме убива!

КЕЙД (настрани)

Съвестта ме гризе, като го слушам; но аз ще я обуздая! Ще мре, пък ако ще да е само задето тъй майсторски брани живота си... Водете го! Под езика му се е скрил бяс. Той не говори от името на Господа. Водете го, казах, и веднага му отсечете главата! След това разбийте дома на зетя му, сър Джеймз Кромър, отсечете и неговата глава и ми донесете и двете на върлини!

ВСИЧКИ

Ще го направим!

СЕЙ

Земляци, ако вашите молитви
отблъсне Бог, тъй както вие моите
отблъсвате, след смъртния ви час
какво ще правят вашите души?

Не ме убивайте! Пощада! Милост!

КЕЙД

Водете го! И изпълнете всичко!

Неколцина Бунтовници извеждат Сей.

И най-гордият пер на кралството няма да си носи главата върху раменете, ако не ми плати дан; нито една девойка няма да се омъжи, преди да ми е дала моминството си; всички ще зависят от мен *in capite*^[61], сиреч поголовно, и ние заповядваме жените им да се ползват от толкоз свободи, колкото сърце може да поиска и език да изкаже.

ДИК

Милорд, кога ще идем в „Чийпсайд“ да си накупим това-онова срещу остроото на пиките си?

КЕЙД

Още сега!

ВСИЧКИ

Чудесно!

Влизат отново неколцина Бунтовници, носещи главите на Сей и зетя му.

КЕЙД

А това не е ли още по-чудесно? Нека се целунат, понеже са се обичали много приживе! А сега ги разделете, че току-виж се наговорили да предадат още няколко града на французите! Войници, отложете за довечера плячкосването. Първо да преминем през града с тези два жезъла пред нас! И нека се целуват на всеки ъгъл! Да вървим!

Излизат.

[56] „... Савойския дворец...“ — дворец в Лондон, който бил вече разрушаван веднъж при селското въстание през 1381 г., водено от

Уат Тайлър. ↑

[57] „... *мосю Безмонкю*.“ — от френското „*Baise mon cul!*“ — целуни ми задника. ↑

[58] „... *построи фабрика за хартия*“ — може би умишлен анахронизъм. В Англия по времето, в което се развиват събитията, още не е имало фабрики за хартия. ↑

[59] „... *ги бесеше, защото не могли да четат...*“ — по Шекспирово време смъртното наказание се отменяло при доказана грамотност. ↑

[60] „... *bona terra — mala gens*“ (лат.) — добра земя — лоши хора. ↑

[61] „... *in capite...*“ (лат.) — от главата. Правен термин, означаващ, че даден имот е получен направо от главата на държавата, тоест от краля. В случая имаме изглежда игрословица: всички ще отговарят с главата си пред Кейд. ↑

ОСМА СЦЕНА

Лондон. Сътарк.

Тревога и отбой. Влиза Кейд, следван от Бунтовници.

КЕЙД

Нагоре, по Рибната улица! Надолу към кръстопътя на свети Магнус! Сечи! Коли! Хвърляй ги в Темза!

Тръбен звук за преговори.

Какви са тия тръби? Кой смее да тръби за отбой или преговори, когато съм им заповядал да убиват?

Влизат Бъкингам и Клифорд.

БЪКИНГАМ

Кой смее, питаш? Туй сме ние, Кейд!
Посланици от краля ни до тези,
които ти увлякъл си към бунт,
ний прошка обещаваме на който,
напуснал те, се върне у дома си!

КЛИФОРД

Какво ще отговорите, земляци?
Ще сложите ли край на тези буйства,
приемайки дарената ви милост,
или докрай ще следвате безумно
метежника, повел ви към смъртта?
Тоз, който е със Хенри и прегръща
прошението му, да хвърли шапка
и да извика: „Бог да пази краля!“,
а който мрази го и не почита
баща му Хенри Пети, чийто меч
разтърси цяла Франция, да мине,

оръжие размахал, покрай нас!

ВСИЧКИ

Бог да пази краля! Бог да пази краля!

КЕЙД

И вие, Бъкингам и Клифорд, си мислите, че сте успели?... Защо им вярвате, долни селянци? Или искате да ви избесят с прошките, окачени на вратовете? Нима затова моят меч ви отвори вратите на Лондон, та сега в Сътарк да ме изоставите тук, в „Белия елен“^[62]? Мислех, че няма да сложите оръжие, преди да сте си възвърнали някогашните свободи; но вие сте до един подлеци и пъзлювци, драго ви е да робувате на благородниците! Нека тогава ви товарят, докато ви се пречупят гръбнаците, нека ви отнемат покривите над главите, нека ви насилват жените и дъщерите пред собствените ви очи! Аз ще се бия сам, проклети да сте от Бога!

ВСИЧКИ

Всички след Кейд! Всички след Кейд!

КЛИФОРД

Нима на Хенри Пети син е Кейд,
та тъй охотно тръгвате след него?
Нима ще може той да ви предвожда
в задморските земи и да направи
най-дребния от вас французки граф?
Той покрив няма, няма роден дом,
поминък няма друг освен грабежа,
и то за ваша или наша сметка!
Не ще ли е позор, ако додето
бунтувате се, плахите французи,
които сте надвивали до вчера,
морето прекосят и ви надвият?
През тез междуособици съзирам
как гордо те разхождат се из Лондон,
на всеки срещнат викайки: „Villiago“^[63]!
Не, по-добре да паднат двеста Кейда,

отколкото да видим тоя срам!
Пазете нашия английски бряг!
Към Франция! Да си я върнем пак!
Богат е Хенри, вие сте мъже,
със нас е Бог, победата е наша!

ВСИЧКИ

Клифорд! Клифорд! Ще следваме краля и Клифорд!

КЕЙД

Тази сган си мени посоката като перушинка, духана от вятъра!
Името на Хенри Пети я накара да тръгне към хиляди беди и да ме зареже сам. Виждам ги: наговарят се да ме хванат и предадат. Няма време за губене, трябва да си пробия път с меч! Напук на всички дяволи адски ще мина през най-гъстото. И нека са ми свидетели небето и честта ми, че не липса на храброст, а само подлата измяна на моите привърженици ме кара да си плюя на петите!

Излиза.

БЪКИНГАМ

Измъкна се! Веднага подир него!
Хиляда крони ще получи, който
яви се със главата му пред краля!

Неколцина бивши Бунтовници излизат.

След мен, войници! Ще намеря начин
да ви спечеля милостта на краля!

Излизат.

[62] „... в «Белия елен»“ — така се наричала странноприемницата, в която Кейд бил отседнал. ↑

[63] „Villiago“ (непр. итал.) — негодник, страхливец, подлец. ↑

ДЕВЕТА СЦЕНА

В замъка „Кенилуорт“.

Тръбен звук. На терасата се появяват Кралят, Кралицата и Съмърсет.

КРАЛЯТ

Кой крал е кралствал нявга на земята
с такава неохота като мен?
На девет месеца, едва проходил,
и вече ме поставиха на трона,
а никой поданик не е мечтал
да стане крал тъй, както аз мечтая
да стана поданик. О, тежка участ!

Влизат Бъкингам и Клифорд.

БЪКИНГАМ

Добри известия винося, сър!

КРАЛЯТ

Пленен ли е изменникът или
се е оттеглил да набира сили?

Влизат долу множество бивши Бунтовници с примки на вратовете.

БЪКИНГАМ

Избяга той, но неговите хора
предадоха се и със клуп на шия
от вас очакват смърт или живот.

КРАЛЯТ

Тогаз, небе, разтваряй вечни двери,
за да приемеш моята възхвала!

Бойци, вий днес живота си спасихте,
доказвайки, че верни сте на своите
владетел и страна. В тоз път дерзайте
и Хенри обещава ви да бъде
любезен с вас в най-мрачните си дни.
Вървете си по родните места
със нашата признателност и прошка!

ВСИЧКИ

Да живее кралят! Да живее кралят!

Влиза Пратеник.

ПРАТЕНИКЪТ

Узнайте, господарю, че дук Йорк,
дошъл си от Ирландия, настъпва
във бляскав ред начело на голяма
ирландска армия, като по пътя
всегласно заявява, че целял
единствено да отстрани от вас
дук Съмърсет, когото той нарича
предател и изменник.

КРАЛЯТ

Боже мой,
попаднал между Кейд и Йорк, приличам
на кораб, който току-що спасил се
от бурята, в затишието бива
нападнат от пирати. Ето на,
едва бе пръсната сганта на Кейд,
и Йорк войска повел е срещу мене.
Върви, срещни го, драги Бъкингам,
узнай какво желае и кажи му,
че сам ще пратя дука Едмънд в Тауър...
За кратко време, Съмърсет додето
разпусне своите хора.

СЪМЪРСЕТ

Господарю,
затвор и смърт готов съм да изстрадам
за благо на своята страна.

КРАЛЯТ

И меко говори му — избухлив е
и зло понася острия език.

БЪКИНГАМ

Разбрано, сър. Уверен съм, ще мога
във ваша полза да насоча всичко.

КРАЛЯТ

Да влезем, драга моя! И по-мъдро
да управляваме, защото иначе
ще бъде мойто царстване за дълго
омразно на английския народ!

Тръбен звук. Излизат.

ДЕСЕТА СЦЕНА

Кент. В градината на Айдън.

Влиза Кейд.

КЕЙД

Проклето да е честолюбието ми! Проклет да съм аз самият, който уж нося меч, а още малко и ще пукна от глад! От пет дена се крия из тези гори и не смея да си подам носа от тях, защото цялата местност гъмжи от засади. Но вече така огладнях, че и да ме чакаха хиляда години живот, пак не бих могъл да се удържа. Прехвърлих се през зида в тая градина, за да видя не мога ли да си хрупна някой лист маруля или някоя глава лук, за да си залъжа стомаха... Това за лука точно пасва за моето положение: рекох да търся сполука, но нагазих в лука и сега си бия луковата глава — с какво да се нахраня!

Влиза Айдън.

АЙДЪН

О, кой във въртележката на двора
познава тази сладка тишина?
Туй не голямо бащино наследство
по-скъпо е за мен от цяло кралство.
Аз слава в чуждия провал не търся,
не ща да ми завиждат за богатство.
Доволен съм в таз своя скромна къща,
която гладен просяка не връща.

КЕЙД

Ей го стопанина! Иде да ме залови с правото на притежател, който е хванал чуждо добиче да пасе в неговата ливада!... Ах, простако, ти ще ме предадеш, зная, за да получиш от краля стоте фунта за главата ми, но аз ще те накарам да ядеш желязо като щраус,

ще глътнеш ти, преди да се разделим, тоя меч, както щраусът гълта гвоздеи!

АЙДЪН

Човече груби, който и да си,
не те познавам, как ще те предам?
Не ти ли стига туй, че си се вмъкнал
във чуждата градина, за да грабиш
като крадец плода на моя труд,
та още ме заплашваш с груби думи?

КЕЙД

Заплашвам ли? Кълна се в най-добрата кръв, която е била
проливана някога, не само те заплашвам, но и те предизвиквам в
лицето! Погледни ме само: не съм слагал в устата си храна от пет дена,
но ела ми насам с петимата си ратаи, и да не ям и зеленчук цял живот,
ако не ви закова за земята един след друг като гвоздеи в порта!

АЙДЪН

Дорде е жива Англия, тук никой
не ще твърди, че Александър Айдън,
ескуайр^[64] от графство Кент, е влизал нявга
във бой с противник, изтощен от глад.
Опитай се да ме уплашиш с поглед.
Сравни снагите ни! По-слаб си, виждаш.
Ръката ти е колкото тоз пръст,
кракът ти като сламка е пред моя
и таз едничка моя жила, гледай,
е силна като цялото ти тяло.
Десницата си само ако вдигна,
и гробът ти е вече изкопан.
Но тъй като словата са слова,
останалото тоя меч ще каже!

КЕЙД

Ей Богу, не съм чувал досега за такъв боец! Меч мой, ако заспиш
в ножницата си, преди да си накълцал като говеждо филе тоя селяндур,

ще моля Бога да те претопят на общарски кабари!

Сражават се. Кейд пада.

Убит съм! Гладът ме уби, не друго! Ако бяха дошли десет хиляди дяволи и някой да ми беше дал само десетте пропуснати яденета, щях да им изляза насреща! Съхни, градино, и стани гробище за всички, които обитават този дом, защото непобедената душа на Кейд напуска земята!

АЙДЪН

Нима убил съм Кейд, този изверг страшен?
Меч мой, за твоя подвиг ще те тача,
дорде съм жив, а след като умра,
над гроба ми ще бъдеш окачен!
С кръвта ще те оставя. Тя за тебе
ще е наметка на херолд, която
със своята украса прогласява
добитата от рицаря му слава!

КЕЙД

Сбогом, Айдън! Гордей се с победата си! Кажи на Кент, че е загубил най-добрия си мъж и съветвай всички да бъдат страхливци, защото аз, който не съм се боял от никого, бях надвит от своя глад, а не от чужда храброст.

Умира.

АЙДЪН

Небето вижда, че това лъжа е.
Умри, проклетие за своята майка!
Да можех, както вмъкнах меч в плътта ти,
да вмъкна в преизподнята духа ти!
Сега ще те дотърся за петите
до първото бунище и на него
ще отсека главата ти, която
тържествено ще отнеса на краля,
оставил твоя труп обезглавен

на гарваните, лакоми за тлен!

Излиза.

[\[64\]](#) *Ескуайр* — това е най-ниската благородническа титла в Англия. ↑

ПЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Поле между Дартфорд и Блэкхийт.

Влиза с барабанен бой и знамена Йорк, следван от Ирландски войници.

ЙОРК

И ето, Йорк се връща от Ирландско,
за да поиска своите права
и да свали английската корона
от слабосилната глава на Хенри.
Камбани, бийте, лумвайте огньовете,
за среща на законния монарх!
О, sancta majestas^[65], кой мило-драго
за теб не ще даде? Глава да скланя
тоз, който не умее да командва!
Ръката ми създадена е само
за да докосва злато, но не мога
да претворявам в дело своите думи,
додето нямам жезъл или меч
да им прибавят тежест. И кълна се,
аз тоя жезъл кралски ще го имам,
и то с французки лилии^[66] окичен!

Влиза Бъкингам.

Ха, Бъкингам! Дошъл е да ме спира.
От краля сигурно... Ще се преструвам.

БЪКИНГАМ

Добре дошъл, ако с добро дошъл си,
мой драги Йорк!

ЙОРК

Благодаря ти, Хъмфри.
Изпраца ли те някой или идеш

по своя воля?

БЪКИНГАМ

Пратен съм от Хенри,
могъщия ни крал, за да узная
какъв е този поход в мирно време
и как посмял е поданикът негов,
престъпвайки васалската си клетва,
войници своеволно да набира
и стига с тях тъй близо до двореца.

ЙОРК (настрани)

От гняв почти не мога да говоря!
Скали бих къртил, камъни — разсичал,
така ме разяряват тези думи!
Като Аякс^[67] готов съм над говеда
гнева си да изливам! Аз от него
по крал по кръв съм, по съм крал по вид,
по крал — по мисли, а пък трябва, на,
известно време да му правя вятър,
додето аз по-слаб съм, той — по-силен!...
Прости ми, Бъкингам, че те накарах
да чакаш моя отговор тъй дълго;
дълбока скръб помъти моя разум.
Повел съм таз войска, за да спася
монарха ни от гибелната близост
на гордия предател Съмърсет,
опасен за държавата и трона.

БЪКИНГАМ

Премного върху себе си поемаш,
но ако нищо друго не целиш,
знай, кралят твойто искане прие
и дукът Съмърсет е вече в Тауър.

ЙОРК

И пленник е във него, дума даваш?

БЪКИНГАМ

И пленник е във него, дума давам!

ЙОРК

Тогаз разпускам своята войска!...

Свободни сте, бойци! Благодаря ви!

За плащане и всичко друго — утре
бъдете на полето край Сент Джордж...

Ще пратя първородния си син,
не, всички свои синове да служат
на краля ни като залог за мойта
привързаност към него. Всичко свое —
земя, коне, оръжие, имоти —
ще му отдам охотно, стига само
да прати на дръвника Съмърсет!

БЪКИНГАМ

Зарадва ме покорството ти, Йорк.

Да идем двама в шатъра на краля!

Влиза Кралят, следван от Свита.

КРАЛЯТ

Изглежда, Бъкингам, че Йорк не смята
да ни вреди, щом тъй ръка в ръка сте?

ЙОРК

Изпълнен със покорство и смиреност,
дук Йорк, кралю, явява се пред теб!

КРАЛЯТ

Защо тогаз повел си таз войска?

ЙОРК

За да прогоня с нея Съмърсет

и срещна в бой чудовището Кейд,
което, чувам, вече сте разбили.

Влиза Айдън, носещ главата на Кейд.

АЙДЪН

Ако един тъй долен като мен
пред краля си могъл би да застане,
аз нося му главата на Джак Кейд,
бунтовника, убит от мен в двубой!

КРАЛЯТ

Чия? На Кейд? О, Божа справедливост!
Ах, покажи я, нека видя мъртъв
лика на този, който толкоз грижи
създаде ми, додето беше жив!
Та, казваш, ти уби го?

АЙДЪН

Аз, кралю.

КРАЛЯТ

И как ти викат? От коя си степен?

АЙДЪН

Благоволете: Александър Айдън,
ваш предан поданик, ескуайр от Кент!

БЪКИНГАМ

Добре ще бъде, ако ваша светлост
го награди за славния му подвиг.

КРАЛЯТ

Превий коляно, Айдън...

Айдън коленичи.

... и вдигни се,

възведен в рицарство! Хиляда марки
ще имаш за награда и от днеска
те назначаваме на служба в двора!

АЙДЪН

Дано живея век — за да заслужи
високата ви щедрост; и ни миг —
ако платя на краля си с измяна!

Влизат Кралицата и Съмърсет.

КРАЛЯТ

Виж, Бъкингам, кралицата пристига
със Съмърсет! Кажи ѝ да го скрие,
додето Йорк не го е зърнал още!

КРАЛИЦАТА

И пред хиляда Йорковци той няма
лицето си да скрива, а без страх
лице в лице ще знае да ги срещне!

ЙОРК

Как? Съмърсет свободен? Щом е тъй,
и Йорк да пусне тайните си мисли,
държани толкоз дълго във затвор!
Едно да са сърцето и езикът!
Да гледам Съмърсет и да мълча?...
Кралю лъжлив, защо измами мойто
доверие във теб, когато знаеш
как рипвам при най-малката лъжа?
„Кралю“ ли казах? Не, не си ти крал!
Не можеш ти народ да управляваш,
щом слаб си даже пред един предател
Главата ти не е за диадема,
ръката ти би трябвало да стиска
не жезъл, а поклоннически посох!

Тоз обръч златен е за мойто чело,
което, разгневено или ведро,
подобно копие на Ахила
ранява и лекува^[68]. Ето тука
една ръка, създадена да стиска
държавен скиптър и да заповядва
законът да се спазва. Отдръпни се!
Премного властва ти над този, който
сздаден е да властвува над теб!

СЪМЪРСЕТ

Задържам те, предател! Обвинен си
в измяна спрямо краля и престола.
За прошка, горди Йорк, коленичи!

ЙОРК

Кой, аз да коленича? Преди туй
ще питам тях желаят ли да видят
водача си на колене пред смъртен?
Викнете моите Едуард и Ричард,
гаранти да ми бъдат — аз ги знам,
те мечовете свои ще зложат,
за да спасят баща си от затвор!

Един Слуга излиза.

КРАЛИЦАТА

Викнете Клифорд да реши дали
двете му копелета са добра
гаранция за тоз баща-изменник.

Друг Слуга излиза.

ЙОРК

О, ти невярна дъще на Неапол^[69],
убийце кървава, свирепа кучко,

чадата на дук Йорк са по-високо
от теб по кръв и да му мисли, който
за поръчители не ги приеме!

Влизат Едуард и Ричард.

Те идат! Аз съм сигурен във тях!

Влизат Клифорд и Клифорд младши.

КРАЛИЦАТА

А Клифорд — ей го тук — ще ги отхвърли!

КЛИФОРД *(коленичи пред краля)*

Желая щастие на своя крал!

ЙОРК

Благодарим ти, Клифорд! Говори!...
Недей ни стряска с тоя гневен поглед —
ний кралят сме, коленичи отново!
За грешката простен си този път.

КЛИФОРД

Това е моят крал! Тук няма грешка.
Ти в грешка си, щом мислиш, че греша!
Във лудницата! Той се е побъркал!

КРАЛЯТ

Да, Клифорд, честолюбие безумно
го хвърля срещу неговия крал!

КЛИФОРД

Предателство! Пратете го във Тауър!
Снемете му бунтарската глава!

КРАЛИЦАТА

Но той не иска да се подчини
и викна синовете си за него

да поръчителстват със своята чест!

ЙОРК

И вий ще го направите, нали?

ЕДУАРД

Да, татко, стига само да дадат
доверие на честната ни дума!

РИЧАРД

А ако не — на честния ни меч!

КЛИФОРД

Какво котило има тоз предател!

ЙОРК

Във огледало погледни и своето
лице във него наречи с туй име!
Аз крал съм твой, а ти — предател подъл
Извикайте да дойдат моите двама
помощници, които като мечки,
веригите си само щом раздрънкат,
ще хвърлят в ужас плахите ви псета!
Викнете, казвам, Солзбъри и Уорик!

Влизат Солзбъри и Уорик.

КЛИФОРД

Това ли са ти зверовете? Ние
до смърт ще ги изхапем и ще вържем
с веригите им техния гледач,
ако посмееш да ги изведеш
на кръглата арена!

РИЧАРД

Аз на нея

нерядко виждал съм нахално пале
синджира си да дърпа с бесен лай,
а щом го пуснат, драснато едва
от мечи нокът, да побягва с квик —
така ще се представите и вие,
ако излезете на битка с Уорик!

КЛИФОРД

Марш, злобо жива, урод недоправен,
изгърбен във снагата и в духа!

ЙОРК

Добре, добре! Горещо ще ви стане!

КЛИФОРД

Внимавай, може вий да изгорите!

КРАЛЯТ

Забравил си да се покланяш, Уорик?
Срам, Солзбъри, за белите ти власи —
водачо лош на лудия си син,
на смъртен одър бунтове ще вдигаш
и с очила бедата си ще търсиш?
О, где са честността и верността?
Прогонени от снежните глави,
къде на таз земя ще дирят пристан?
Заел си се война да обявяваш,
за да посрамиш старостта си с кръв?
На тез години опит ли ти липсва
и ако не, защо го тъй използваш?
Позор! Пред своя крал склони коляно,
склонено от годините пред гроба!

СОЛЗБЪРИ

Милорд, аз най-внимателно огледах
правата на достойния дук Йорк
и смятам го по съвест и по разум

наследник на английския престол!

КРАЛЯТ

Не си ли дал на мен васал ска клетва?

СОЛЗБЪРИ

Да, дал съм.

КРАЛЯТ

И когато я престъпиш,
как смяташ да я караш със небето?

СОЛЗБЪРИ

Грешни тоз, който дава грешна клетва,
но повече — тоз, който я опазва!
Кой може да се чувства задължен
да окраде или убие брат си,
да изнасили девственица чиста,
наследство да отнеме на сирак,
без къшей хляб вдовица да остави,
защото бил обвързан от обет?

КРАЛИЦАТА

Изменниците знаят да извъртат!

КРАЛЯТ

За бой да се приготви Бъкингам!

ЙОРК

Да се приготвя който щеш от твоите —
решен съм аз: властта или смъртта!

КЛИФОРД

Ако излезе верен моят сън,
последната е сигурна за тебе!

УОРИК

Ти по-добре изкарай още някой,
додето мине бурята на боя!

КЛИФОРД

Ще мога и по-бурна да изтрая
от тез, които можеш да извикаш!
И туй на шлема ти ще го запиша,
ако позная твоя родов герб!

УОРИК

Ти герба ми, старинната емблема
на Невиловци — с мечката, която
размахва лапи, вързана с верига
за възлеста тояга, — ще го видиш
на шлема, който аз, за ужас твой,
високо днес във боя ще издигна
подобно кедър на планински връх,
отпращащ вихрите зелен и здрав!

КЛИФОРД

И аз със меч ще смъкна тази мечка
от шлема ти и ще я стъпча с крак
за срам на тебе, Невилски мечкарю!

КЛИФОРД МЛАДШИ

Тогаз на бой, победоносни татко!
Да смажем таз метежническа шайка!

РИЧАРД

Затваряй си безсрамната уста —
таз вечер си на гости при Христа!

КЛИФОРД МЛАДШИ

А не грешиш ли нещо, твар саката?

РИЧАРД

Греша — ще бъдеш гост на Сатаната?

[65] „*O, sancta majestas!*“ (лат.) — О, свято величие! — цитат от Овидий. ↑

[66] „... *французки лилии*...“ — от 1420 г. гербът на английските крале включвал и френските лилии. ↑

[67] Аякс (мит.) — ахейски герой от Троянската война. Разярен от това, че не на него, а на Одисеи дали оръжието на загиналия Ахил, той в пристъп на лудост избил стадо овце и се пробол сам. ↑

[68] „... *копието на Ахила... и лекува*.“ (мит.) — гръцкият герой от Троянската война Ахил ранил с копието си зетя на Приам Телеф и след това го излекувал, като посипал раната му с ръжда от същото копие. ↑

[69] „... *невярна дъще на Неапол*...“ — неаполитанците имали славата на коварни интриганти, а бащата на Маргарита носи титлата „крал на Неапол“. ↑

ВТОРА СЦЕНА

На полето край Сент Олбанз.

Влиза Уорик.

УОРИК

Хей, Клифорд Къмбърландски, ако ти
не се боиш от мечката, излез —
сега, когато тръбен зов ечи
и въздухът е пълен с вик и стон —
да се сразиш със мене, Ричард Уорик!
Къде си, горди северняко Клифорд,
пресипнах да те викам на двубой!

Влиза Йорк.

Какво? Защо спешен сте, знатни лорде?

ЙОРК

Бащата Клифорд ми уби жребеца,
но аз му заплатих, като в замяна
направих от любимия му кон
храна за гарвани и лешояди!

Влиза Клифорд.

УОРИК

Часът удари за един от нас!

ЙОРК

Не, Уорик, стой! Друг дивеч си търси!
Аз трябва да убия тоз елен!

УОРИК

Тогава смело, Йорк — за трон се биеш!

Чест исках днес да си спечеля, Клифорд,
и много ме е яд, че те изпускам!

Излиза.

КЛИФОРД

Защо ме гледаш, Йорк? Започвай, хайде!

ЙОРК

За смелостта ти щях да те обикна,
ако не беше мой заклет противник!

КЛИФОРД

И аз ти бих похвалил храбростта,
ако не служеше на долно дело!

ЙОРК

Тя брани дело праведно и честно
и нека му помогне срещу теб!

КЛИФОРД

Душа и тяло хвърлям във играта!

ЙОРК

Голям залог! Готви се, да те видя!

Сражават се. Клифорд пада.

КЛИФОРД

La fin couronne les oeuvres^[70]!

Умира.

ЙОРК

Тук долу ти смири се най-подир,

дано и горе Бог даде ти мир!

Излиза.

Влиза Клифорд Младши.

КЛИФОРД МЛАДШИ

Позор и ужас! Всичко е във бягство!
Уплахата поражда безпорядък,
а той вреди ни, вместо да помага!
Война, ти, дъще адска, със която
си служат небесата, щом са гневни,
хвърли във замразените сърца
на нашите войници дух за мъст!
Стори така, че бягството да спре!
Тоз, който по природа е войник,
не мисли за живота си, а който
за себе си загрижен е, той храброст
показва само от немай-къде!...

Вижда трупа на баща си.

О, нека свърши този грозен свят
и второто пришествие да слее
във пламъци земята и небето!
Всеобщата тръба да протръби
и заглуши дребнавата ни глъчка!
Нима ти беше писано, о, татко,
във мир преминал младото си време,
да стигнеш здрав до сребърната старост
и в дните, отредени на човека
за мир и почит, да загинеш тъй
във кървав бой! Пред тази страшна гледка
сърцето ми превръща се на камък
и каменно, дорде съм жив, ще бъде!
За старците пощада няма Йорк
и аз децата им не ще пожаля,
девичите сълзи за мен ще бъдат,
каквото е росата за пожара,

а хубостта, размекваща тирана,
ще влива само масло в моя гняв!
От днес ще бъда чужд на всяка милост,
дете щом зърна от дома на Йорк,
на късчета ще го накълцам, както
Медея стори с младия Абсирт^[71],
ще се прославя само със жестокост!...
О, нова съсипия от древен дом,
ела на моя гръб! Тъй както нявга
Еней е носил стария Анхиз^[72],
аз теб ще нося. Само че Еней
е носел живо бреме, поносимо
пред тази скръб, която нося аз!

Излиза, отнасяйки трупа, на баща си.

Влизат, сражавайки се, Съмърсет и Ричард.

Съмърсет пада мъртъв.

РИЧАРД

Лежи сега! Прострян пред тази кръчма
със фирма „При Сент Олбанския замък“,
със своята смърт прослави Съмърсет
гадателя! Сърце, недей омеква:
поповете врага си да прощават,
князете със стомана го гощават!

Излиза.

Схватки. Влизат Кралят, Кралицата и други.

КРАЛИЦАТА

Насам, кралю! Да бягаме! По-бързо!

КРАЛЯТ

Не ще надбягаме небето, мила!

КРАЛИЦАТА

Но що за мъж сте вие? Сега всичко —
благоразумие, упорство, смелост —
налага да спасим, каквото можем,
а можем да го сторим само с бягство!

Далечен шум на битка.

Пленят ли ви, загубено е всичко,
спасим ли се — което е възможно,
ако не бъдете така безволев, —
ще стигнем Лондон, гдето ни обичат
и гдето ще е лесно да затъкнем
тоз пробив във съдбата ни! Елате!

Влиза отново Клифорд Младши.

КЛИФОРД МЛАДШИ

Ако не виждах страшната опасност,
към небесата бих изрекъл хула,
преди да кажа: „Бягайте, кралю!“
Но трябва. Пораженческият дух
обхванал е войската ни. По-бързо!
И ний, и вий да видим ще сме живи
нещастни тях, а себе си щастливи!
По-бързо, сър!

Излизат.

[70] „*La fin couronne les oeuvres.*“ (фр.) — крайт увенчава делата.

↑

[71] „... Медея стори с младия Абсирт...“ (мит.) — в легендата за аргонавтите дъщерята на колхидския цар отплавала с похитителя на Златното руно Язон. Когато видяла, че корабът на баща ѝ ще ги застигне, тя разкъсала малкия си брат Абсирт, който я придружавал, и разхвърляла частите му в морето. Бащата спрял кораба си, за да ги събере, и бегълци успели да се измъкнат от преследването. ↑

[72] „... *Еней е носил стария Анхиз...*“ — в „Енеидата“ на Вергилий се разказва, че троянският герой Еней изнесъл на гръб стария си баща Анхиз от горящата Троя. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Другаде на полето край Сент Олбанз.

Шум на битка. Отбой.

Влизат — с барабанен бой и знамена — Йорк, Ричард, Уорик и Войници.

ЙОРК

Кой може нещо да ми съобщи
за Солзбъри, за този лъв, навлязъл
във своята зима, който, разярен,
забрави стари рани и болести
и като момък във разцвет на сили,
се хвърли в боя? Днешната победа
не ще е нищо, ако я платим
със Солзбъри!

РИЧАРД

Три пъти, татко, аз
помагах му да яхне своя кон,
три пъти го съгледах повален
и защитих го с меч си, три пъти,
измъкнал го встрани, го убеждавах
да си отдъхне, но го срещах пак,
където боят беше най-горещ.
Подобно губер скъп във бедна хижа
духът блестеше в слабото му тяло...
Но ей го, иде доблестният воин!

Влиза Солзбъри.

Кълна се в меч си, добре се би!

СОЛЗБЪРИ

Не само аз — добре се бихме всички,
заклевам се! Благодаря ти, Ричард.

Бог знае колко имам да живея,
но беше Му угодно ти трикратно
да ме избавиш днес от вярна смърт!
Но, лордове, не сме докрай довели
победата. Противникът избяга,
но туй е малко — той е от онези,
които се съвземат твърде лесно.

ЙОРК

Да, трябва да го стигнем непременно,
защото кралят, чувам, е побягнал
към Лондон, за да свика Парламента.
Да го застигнем ли, кажете, Уорик,
преди да са разпратили писмата?

УОРИК

Да го застигнем? Не! Да го преварим!
Днес беше славен ден за нас, кълна се,
и век след век ще има да си спомнят
Сент-Олбанзката битка, увенчала
с победа светла доблестния Йорк!
Звучете, барабан и звънка мед,
и още дни такива занапред!

Излизат.

ХЕНРИ VI. ТРЕТА ЧАСТ^[1]

[0] Оригиналното заглавие на пиесата е „*The third Part of Henry the Sixth*“ — „Трета част на Хенри Шести“. Повечето от действащите лица са исторически (и много от тях участват в първите две части на трилогията).

След битката при Сент Олбанз Ричард Йорк се задоволил със званието протектор и обещанието, че ще наследи трона подир смъртта на Хенри, но скоро протекторатът бил отменен и фактическа господарка на страната станала кралица Маргарита.

През 1459 г. започнала открита междуособна война. Привърженикът на Йорк граф Уорик пленил Хенри и Йорк бил възстановен като протектор и наследник, но скоро Маргарита събрала силна войска и в битката при Уейкфийлд удържала пълна победа. Йорк бил убит в боя. На следващата година Маргарита успяла да освободи Хенри от плена, в който го държал граф Уорик, но войската ѝ започнала да се топи и тя била принудена да отстъпи. Най-големият син на убития Йорк, Едуард, влязъл в Лондон и бил коронясан. В решаващата битка при Таутън (1461 г.) войската на Ланкастървци била разбита напълно — Маргарита избягала в Шотландия, откъдето безуспешно се мъчела да си спечели поддръжката на френския крал Луи XI. През 1465 година Хенри бил пленен отново и затворен в Тауър. Но властта на Едуард Йорк била несигурна особено след като той се оженил за Елизабет Грей и започнал да обсипва със земи и почести нейните роднини. Скоро Уорик и собственият му брат Кларънс го изоставили и избягали във Франция, където се помирили с намиращата се там Маргарита, и с помощта на френския крал образували коалиция срещу него. През 1470 г. Уорик се прехвърлил с войска на острова и възстановил Хенри на престола. Едуард бил приютен обаче от бургундския дук и след година се завърнал на острова, превзел отново Лондон и пленил за трети път Хенри. В битката при Барнет войската на Ланкастър претърпяла поражение: Уорик и брат му Монтагю били убити. Маргарита се прехвърлила с войска, но също била разбита в битката при Тюксбъри (1471 г.). Нейният син, претендентът за трона Едуард, бил убит, а тя самата — пленена, след което била откупена от френския крал и прекарала остатъка от живота си във Франция. В деня, в който Едуард,

победител, се върнал в Лондон, неговите привърженици убили затворения в Тауър Хенри. ↑

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

КРАЛ ХЕНРИ ШЕСТИ

ПРИНЦ ЕДУАРД — негов син

ЛУИ ЕДИНАДЕСЕТИ — крал на Франция

**ДУК СЪМЪРСЕТ, ДУК ЕКСЕТЪР, ГРАФ ОКСФОРД, ГРАФ
НОРТЪМБЪРЛАНД, ГРАФ УЕСТМОРЛАНД, ЛОРД КЛИФОРД** —
привърженици на краля

**РИЧАРД ПЛАНТАДЖЕНЕТ, ДУК ЙОРК, ЕДУАРД, ГРАФ
МАРЧ** — после **КРАЛ ЕДУАРД ЧЕТВЪРТИ, ЕДМЪНД, ГРАФ
РЪТЛАНД** — момче — синове на дук Йорк

ДЖОРДЖ — после **ДУК КЛАРЪНС**

РИЧАРД — после **ДУК ГЛОСТЪР**

**ДУК НОРФЪК, ГРАФ УОРИК, МАРКИЗ МОНТАГЮ, ГРАФ
ПЕМБРУК, ЛОРД ХЕЙСТИНГЗ, ЛОРД СТАФОРД** —
привърженици на дук Йорк

СЪР ДЖОН МОРТИМЪР, СЪР ХЮ МОРТИМЪР —
вуйчовци на дук Йорк

ХЕНРИ, ГРАФ РИЧМОНД — момче

ЛОРД РИВЪРЗ — брат на лейди Грей

СЪР УИЛЯМ СТАНЛИ

СЪР ДЖОН МОНТГОМЕРИ

СЪР ДЖОН СЪМЪРВИЛ

НАСТАВНИК на Рътланд

КМЕТ НА ГРАД ЙОРК

ГРАДСКИ СЪВЕТНИЦИ на град Йорк

КОМЕНДАНТ НА ТАУЪР

БЛАГОРОДНИК

ДВАМА ГОРСКИ ПАЗАЧИ

ЛОВЕЦ

СИН — убиец на баща си

БАЩА — убиец на сина си

БУРБОН — френски адмирал

КРАЛИЦА МАРГАРИТА — съпруга на Хенри VI

ЛЕЙДИ ГРЕЙ, после КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ — съпруга на
Едуард IV

ПРИНЦЕСА БОНА — сестра на крал Луи XI

Войници, свита, дейка, пратеници, стражи и други.

Място на действието — Англия и Франция.

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Лондон. В залата на Парламента.

Боеен тръбен звук. Влизат Йорк, Едуард, Ричард, Норфък, Монтагю, Уорик и Войници.

УОРИК

Учудвам се: как кралят се измъкна?

ЙОРК

Когато ний се впуснахме да гоним
отстъпващите конни северняци,
той хитро духна, изоставил своите.
Тогаз Нортъмбърланд, за чийто слух
ненавистен е призивът „Назад!“,
извика на войската да го следва
и заедно с лорд Клифорд и лорд Стафорд
се хвърли в челен удар срещу нас,
но тримата загинаха във боя,
съсечени от простите войници.

ЕДУАРД

Дук Бъкингам, бащата на лорд Стафорд,
е също мъртъв или с тежка рана —
забралото му моят меч разсече;
виж, татко, туй е неговата кръв!

МОНТАГЮ

А тази, братко, е на графа Уилтшир —
аз в битката сражавах се със него!

РИЧАРД

А ти кажи им аз какво направих!

Хвърля на пода главата на Съмърсет.

ЙОРК

Ти, Ричард, от чадата ми най-ярко
се отличи!... Нима сте мъртъв, драги
лорд Съмърсет?

НОРФЪК

Дано подобна участ,
очаква всички Гонтови потомци^[1]!

РИЧАРД

Надявам се да хвърля скоро тъй
главата и на Хенри!

УОРИК

И аз — също!
Заклевам се, победоносни Йорк,
очите си за сън не ще притворя,
дорде не те съзра, заел със право
престола, узурпиран от дома
на Ланкастър! Това е тук, дворецът,
туй — тронът на страхливия ни крал.
Вземи го, Йорк, защото той е твой,
а не на изтърсците на Хенри!

ЙОРК

Ще го направя — само помогни ми —
тук влязохме насила, ти го знаеш!

НОРФЪК

Със теб сме всички! За беглеца — смърт!

ЙОРК

Благодаря ти, Норфък! Господа,
със мене стойте! Вий, войници, също
таз нощ не ще напускате двореца!

УОРИК

И без насилия, щом дойде кралят,
освен ако рече да ви изгони!

Отиват към трона, в дъното.

ЙОРК

Кралицата, която тука днес
е съзвала своя парламент,
не се надява да ни свари в него.
Със думи или сила да наложим
правата си!

РИЧАРД

В таз зала ще останем
въоръжени, както сме, до зъби!

УОРИК

И Кървавият парламент ще бъде
наречен днешният, ако дук Йорк
Плантадженет не стане крал английски
на мястото на тоя пъзлю Хенри,
направил ни за смях пред враговете!

ЙОРК

Тогаз не ме оставяйте, милорди —
реших да встъпя в своите права!

УОРИК

И кралят, и най-близките до него,
и кой да е поддръжник на рода му
подобно плахи птички ще се сгушат,
когато чуят Уорик да разклаща
звънчета на сокол^[2]! Аз твоя корен,
Плантадженет, ще посадя и нека
опита се да го изскубне някой!

Короната поискай, Ричард Йорк!

Йорк сяда на трона.

Тръбен звук. Влизат Крал Хенри, Клифорд, Нортъмбърланд, Уестморланд, Ексетър и други.

КРАЛ ХЕНРИ

Милорди, вижте, дръзкият предател
е седнал на самия кралски трон!
С подкрепата на тоз изменник Уорик
той явно иска кралската корона!
Нортъмбърланд и Клифорд, той уби
бащите ви и вий сте дали клетва
да отмъстите нему, на рода му,
на всичките му близки и любимци!

НОРТЪМБЪРЛАНД

Не го ли сторя, нека небесата
ми отмъстят!

КЛИФОРД

Със същата надежда
баща си Клифорд в ризница оплаква!

УЕСТМОРЛАНД

Ще го търпим ли? Да го смъкнем долу!
Пламтя от гняв! Не мога да го гледам!

КРАЛ ХЕНРИ

Търпение, достойни Уестморланд!

КЛИФОРД

Страхливци като него да търпят!
Не би посмял да седне той на трона,
да беше жив баща ви! Господарю,
да го нападнем, него и рода му,
тук, в Парламента!

НОРТЪМБЪРЛАНД

Вярно казваш, Клифорд!

КРАЛ ХЕНРИ

Ах, те се ползват с любовта на Лондон
и имат зад гърба си мощна сила —
не го ли знаете?

ЕКСЕТЪР

Но ако ние
убием дука, тя ще се разпръсне!

КРАЛ ХЕНРИ

Не дай си Боже Хенри да превърне
във кланица дома на Парламента!
Той, родственико Ексетър, ще води
война със строги думи и заплахи...
Бунтовни Йорк, от трона ми слезни
и на колене се моли за милост!
Аз твоят крал съм!

ЙОРК

Аз съм твоят крал!

ЕКСЕТЪР

Той дук направи те — позор за тебе!

ЙОРК

Не, граф и дук съм по наследство аз!

ЕКСЕТЪР

Баща ти подло измени на трона!

УОРИК

Ти, Ексетър, изменяш му с това, че
подкрепяш този узурпатор Хенри!

КЛИФОРД

Кого да следва, ако не тоз, който
е негов крал по кръв?

УОРИК

Така е, Клифорд,
а Ричард Йорк по кръв е негов крал!

КРАЛ ХЕНРИ

И да стоя, додето ти седиш
на моя трон?

ЙОРК

Спокойно приеми го —
по право тъй е и ще бъде тъй!

УОРИК

Бъди дук Ланкастър от днес нататък
и остави на Ричард да е крал!

УЕСТМОРЛАНД

Той едновременно е крал и дук
и Уестморланд ще утвърди, че тъй е!

УОРИК

А Уорик ще докаже, че не е!
Забравяте, че сте пред тез, които
ви гониха по бойното поле,
избиха ви бащите и през Лондон
преминаха с развети знамена
до външните врати на тоз дворец!

НОРТЪМБЪРЛАНД

Със яд го помня, Уорик, и кълна се
в душата на баща си, ти и твоите
ще има да се каете за туй!

УЕСТМОРЛАНД

Плантадженет, от тебе и рода ти
аз повече души ще пратя в ада,
отколкото безценни капки кръв
е имала снагата на баща ми!

КЛИФОРД

Не прекалявай с думите, защото
такъв вестител ще ти пратя, Уорик,
че за баща ми той ще отмъсти,
преди да съм помръднал!

УОРИК

Този Клифорд,
как смешни са безсилните му думи!

ЙОРК

Приемаш ли правата ни над трона?
Ако ли не, ще ги докажем с меч!

КРАЛ ХЕНРИ

Какви права, изменнико, ти имаш?
Баща ти беше като теб, дук Йорк,
а твоят дядо, Роджър Мортимър —
граф Марч, и толкова. Пък аз съм син
на Хенри Пети, пред чиято мощ
французкият дофин отстъпи своите
безбройни области и градове!

УОРИК

За Франция ти няма да говориш —
ти цяла я загуби!

КРАЛ ХЕНРИ

Не, не аз,
а лорд-настойникът. Аз бях кърмаче,

когато станах крал!

РИЧАРД

Сега не си,
а продължаваш все така да губиш!...
Свали венеца, татко, от главата
на тоя узурпатор!

ЕДУАРД

Да, смъкни го
и го сложи на своята глава!

МОНТАГЮ

Ако си воин, братко, действай смело!
Какво ще го усукваме! Във бой!

РИЧАРД

Дай знак на барабаните и кралят
ще хукне в страх!

ЙОРК

Млъкнете!

КРАЛ ХЕНРИ

Ти млъкни
и позволи на краля да говори!

УОРИК

Не, първи ще говори Йорк!... Вий всички
внимателно го слушайте, защото
тоз, който го прекъсне, ще умре!

КРАЛ ХЕНРИ

Нима си мислиш, че ще дам престола,
на който моят дядо и баща
седели са! Не, знай: преди това
войната страшна ще обезлюди

страната ми и знамето, което
над Франция тъй често се е вяло —
а днеска ще се вее тук, уви! —
ще стане мой саван!... Английски знатни,
не бойте се! Над трона ни аз имам
далече повече права от него!

УОРИК

Когато ги докажеш, той е твой!

КРАЛ ХЕНРИ

Ще ги докажа! Хенри Болинбрук
си извоюва кралската корона!

ЙОРК

Като въстана срещу своя крал!

КРАЛ ХЕНРИ (*настрани*)

Не знам какво да кажа на това!
Правата ми са слаби!... Според тебе
не може ли да си избира кралят
наследник отстрани?

ЙОРК

Какво от туй?

КРАЛ ХЕНРИ

Това че, ако може, аз съм крал
според законите. Защото Ричард
пред много лордове отстъпи сам
короната на моя дядо Хенри,
а той пък я предаде на баща ми,
когото аз законно наследих.

ЙОРК

Въстанал срещу своя суверен,
той го принуди да се отрече

от кралската корона!

УОРИК

А дори
и доброволно да се бе отрекъл,
нима това би с нещо накърнило
правата на наследника му?

ЕКСЕТЪР

Не,
защото, както и да се отрича,
наследникът му пак си е наследник.

КРАЛ ХЕНРИ

Нима си наш противник, Ексетър?

ЕКСЕТЪР

Простете ми, но той е прав, милорд!

ЙОРК

Какво си шепнете? Отговорете!

ЕКСЕТЪР

Говорейки по съвест, Йорк е крал.

КРАЛ ХЕНРИ (*настрани*)

Предават ме, минават откъм него!

НОРТЪМБЪРЛАНД

Каквито и претенции да имаш,
Плантадженет, не си мисли, че Хенри
ще бъде току-тъй свален от трона!

УОРИК

Ще го свалим, каквото и да става!

НОРТЪМБЪРЛАНД

Ти лъжеш се, че твоите южняци,
набрани в Норфък, Съфък, Есекс, Кент,
чиято сила прави те тъй горд
и тъй самонадеян, ще поставят
на трона Йорк, щом аз не го желая!

КЛИФОРД

Каквито да са твоите права,
лорд Клифорд, господарю, ще те брани!
Да зине и ме глътне жив земята
на мястото, където коленича
пред долния убиец на баща ми!

КРАЛ ХЕНРИ

О, Клифорд, ти духа ми възкресяваш!
Предай короната си, Ланкастър!...
Какво шептите и кроите там?

УОРИК

Признай за крал великия дук Йорк
или с войска двореца ще изпълня
и ще напиша неговото право
със кръв на узурпатор върху трона,
на който той седи във тоя миг!

Тропа с крак. Появяват се Войници.

КРАЛ ХЕНРИ

Лорд Уорик, чувайте! Две думи само!
Додето жив съм, нека бъда крал!

ЙОРК

Короната си завещай на мене
и моите наследници и мирно
ще можеш да я имаш до смъртта си!

КРАЛ ХЕНРИ

Приемам. Подир мене крал бъди
ти, Ричард, от рода Плантадженет!

КЛИФОРД

Каква неправда спрямо твоя принц!

УОРИК

Но добрина за Англия и него!

УЕСТМОРЛАНД

Страхливи, долни, малодушни Хенри!

КЛИФОРД

Ти ощети и себе си, и нас!

УЕСТМОРЛАНД

Не ща да слушам как ще се спогаждат!

НОРТЪМБЪРЛАНД

Аз — също!

КЛИФОРД

При кралицата да идем,
да ѝ разкажем тези новини!

УЕСТМОРЛАНД

На добър час, кралю без искра чест,
издънко, недостойна за рода си!

НОРТЪМБЪРЛАНД

Безсилна жертва в ноктите на Йорк
умри в затвор за своята страхливост!

КЛИФОРД

Надвит бъди във кървава война
или живеј във мир, презрян от всички!

Излиза заедно с Нортъмбърланд и Уестморланд.

УОРИК

Ела със нас, недей ги гледа, Хенри!

ЕКСЕТЪР

Те търсят мъст и няма да отстъпят!

КРАЛ ХЕНРИ

Ах, Ексетър!

УОРИК

Въздишате, милорд?

КРАЛ ХЕНРИ

Въздишам не за себе си, лорд Уорик,
а за сина си, своя принц, когото
лишавам от наследство... Но да бъде!
Короната си завещавам, Йорк,
за вечни времена на теб и твойто
потомство при условие, че ти
се закълнеш да прекратиш веднага
таз гражданска война и в мен да виждаш,
додето жив съм, своя крал, без нивга
да се опитваш с подлост или сила
да ме изместиш, за да властваш сам!

ЙОРК

Полагам със готовност тази клетва
и ще я спазвам!

Слиза от трона.

УОРИК

Да живее Хенри!

Плантадженет, в прегръдка го вземи!

КРАЛ ХЕНРИ

И да живееш ти, могъщи Ричард,
със своите тъй буйни синове!

ЙОРК

Най-сетне Йорк и Ланкастър сдобрени!

ЕКСЕТЪР

Проклет да бъде, който иска друго!

Тръбен звук.

ЙОРК

Сър, сбогом, аз отивам в своя замък.

УОРИК

А аз с войските си ще пазя Лондон.

НОРФЪК

Пък аз ще върна своите хора в Норфък.

МОНТАГЮ

Аз своите пък — към нашето море.

Йорк заедно с Едуард и Ричард, Уорик, Норфък и Монтагю излизат, следвани от Войниците и Привържениците си.

КРАЛ ХЕНРИ

Пък аз, печален, връщам се в двореца.

Влизат Кралица Маргарита и Принц Едуард.

ЕКСЕТЪР

Кралицата пристига явно гневна.
Оттеглям се.

КРАЛ ХЕНРИ

И аз ще дойда с тебе!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Не бягай, все едно, ще те настигна!

КРАЛ ХЕНРИ

Спокойно говори и ще остана!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Спокойно? При такава страшна вест?

Нещастнико! Мома да бях умряла,
та син от теб да нямах, щом баща му
ще стъпче тъй природните закони!

С какво заслужил е да му отнемаш
наследственото право? Ако ти
го бе обичал с половина само
от мойта обич, ако бе се мъчил
да го родиш и ако бе го кърмил
с кръвта си като мен, ти тази кръв
докрай пролял би, но не би направил
наследник свой тоз черен дявол Йорк
във ущърб на едничкия си син!

ПРИНЦ ЕДУАРД

О, татко, вий не можете тъй страшно
да ме онеправдаете! Нали,
щом вий сте крал, то аз съм ваш наследник?

КРАЛ ХЕНРИ

Прости ми, драга! Сине мил, прости ми!
Принуден бях от Уорик и от Йорк!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Принуден бил! Принуден — един крал!
Червя се да те слушам! Страхопъзльо!
Ти себе си, сина си и жена си
погубил си и дал на Йорк такова
предимство, че ще бъдеш крал по тяхно
благоволение! Да завещаш
на дука и чадата му престола,
туй значи сам да си изровиш гроба
и сам да скочиш в него преди време!
При Уорик — канцлер, и държащ Кале,
при Фокънбридж — владетел на Ръкава,
при Йорк — избран закрилник на страната,
ти искаш да се смяташ в безопасност?
В такава безопасност е сред вълци
треперещото агне! Аз — жена —
приела бих на пики да ме вдигнат
войниците им, но не бих си дала
съгласието за подобна сделка!
Ала за теб животът е по-скъп,
отколкото честта и затова
от днес аз, Хенри, се развеждам с тебе,
ще ти отказвам ложе и трапеза,
додето не зачеркнеш този указ,
лишаващ от наследство моя син!
Могъщите ни лордове от Север,
които скъсаха със твойто знаме,
ще тръгнат подир моето, когато
го зърнат да се вее. А това
ще стане и позор ще е за тебе,
и гибел за семейството на Йорк!
С това оставям те! След мене, синко!
Да тръгваме — войската ни очаква!

КРАЛ ХЕНРИ

Изслушай ме, почакай, Маргарита!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Отивам си! Достатъчно те слушах!

КРАЛ ХЕНРИ

С баща си остани, мой скъпи Едуард!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Та враговете му да те убият!

ПРИНЦ ЕДУАРД

С победа щом се върна, ще ви видя,
а дотогава ще вървя със нея!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

След мене, сине! Да не губим време!

Излиза, следвана от Принц Едуард.

КРАЛ ХЕНРИ

Горката ми кралица! От любов
към мен и към сина си тя избухна
в тъй гневна реч! Дано да отмъсти
на този дук надменен, който, зная,
разперил към короната криле
като орел, измъчван от глада,
ще разтерзае мене и сина ми!
Загубих трима лордове, уви,
но ще им пратя ласкави писма.
Ти, Ексетър, ще бъдеш мой посланик.

ЕКСЕТЪР

И, вярвам, ще ги върна пак към вас!

Излизат.

[1] „... Гонтови потомци.“ — за Джон Гонт, родоначалника на Ланкастъровци, се говори много често в голямото историческо платно,

рисувано от Шекспир. С родоначалник четвъртия син на Едуард III, Джон Гонт, били кралете Хенри IV, Хенри V и Хенри VI. В случая се говори за последния. ↑

[2] „... звънчета на сокол“ — ловджийските соколи по Шекспирово време имали звънчета на краката си, за да бъдат намирани по-лесно. ↑

ВТОРА СЦЕНА

В замъка „Сандъл“.

Влизат Ричард, Едуард и Монтагю.

РИЧАРД

Макар по-млад, дай аз да му говоря!

ЕДУАРД

Не, братко, аз съм по-добър оратор!

МОНТАГЮ

А мойте доводи са по-добри!

Влиза Йорк.

ЙОРК

Как? Брат ми и децата ми се карат?
Каква е работата? Кой започна?

ЕДУАРД

Не, караница няма. Спорим само.

ЙОРК

И за какво е спорът ви?

РИЧАРД

За нещо,
което вас засяга, а и нас —
короната на Англия, която
е ваша, татко.

ЙОРК

Моя? Не, додето
крал Хенри жив е.

РИЧАРД

Правото ви, татко,
не е в зависимост от туй дали
той жив е, или не!

ЕДУАРД

От днес вий, татко,
наследник сте му. Поемете свойто
наследство днес! Дадете ли му отдих,
накрая Ланкастър ще ви надбяга!

ЙОРК

Аз клел съм се, че той ще властва в мир.

ЕДУАРД

Пред трона всяка клетва е нищожна.
Хиляда клетви аз бих нарушил,
за да съм крал една година само!

РИЧАРД

Не, Висшият опазил ваша милост
от туй да станете клетвопрестъпник!

ЙОРК

Ще стана, ако вдигна меч за трона!

РИЧАРД

Ще ви докажа, че не е така!
Изслушайте ме!

ЙОРК

Няма да успееш!

РИЧАРД

Във сила една клетва е, когато
положена е пред лице със власт
над този, който клетвата полага;
а Хенри узурпирал е властта си
и тъй като вий в неговите длани
положили сте клетвата си, тя е
нищожна, празна дума. Тъй е, татко,
вадете своя меч! И помислете
как сладка е короната, във чийто
тъй тесен обръч се съдържа оня
Елизий^[3] висш, за който хвала пеят
поетите от всички времена!
Защо се бавим? Мир не ще намеря,
дорде не топна бялата си роза
в кръвта от плахото сърце на Хенри!

ЙОРК

Да, прав си, Ричард! Тронът или гробът!
Ти, братко, препусни към Лондон бързо
и наостри за делото граф Уорик!
Ти, Ричард, говори със дука Норфък
и посвети го в тайния ни план!
Ти, Едуард, ще идеш при лорд Кобам —
да ни помогне с хората от Кент,
аз вярвам в тях, войници те са смели,
разумни, благородни, с огнен дух!
Додето вий заети сте с това,
какво остава ми, освен да търся
предлог за бунт, но без да се разкрия
на краля или друг от Ланкастър?

Влиза Пратеник.

Но стой!... Какво ни носиш тъй забързан?

ПРАТЕНИКЪТ

Кралицата с васалите от Север
се готви да ви стегне във обсада.

Те вече са тук близо със войска
от двайсет хиляди. Така че, сър,
укрепвайте си замъка по-бързо.

ЙОРК

Да, с меча си! Ти мислиш, че боим се?
Вий, двамата, оставате до мен.
Ти, братко Монтагю, лети към Лондон,
предупреди граф Уорик и лорд Кобам
и другите, които пазят краля,
да сбират сила, като действат хитро,
и много да не се успокояват
от клетвите на глупавия Хенри.

МОНТАГЮ

Отивам, братко, и ще ги спечеля.
Почтително сбогувам се със вас.

Излиза.

Влизат Джон Мортимър и Хю Мортимър.

ЙОРК

Навреме, вуйчо Джон и вуйчо Хю,
безстрашни Мортимъровци, дошли сте
във моя „Сандъл“. Нашата кралица
се готви да обсажда крепостта ни.

ДЖОН МОРТИМЪР

Напразен труд. В полето ще я срещнем
преди това!

ЙОРК

С пет хиляди войника?

РИЧАРД

И с петстотин, ако е нужно, татко!

Жена ги води — няма нищо страшно!

Звук на боен марш.

ЕДУАРД

Дочувам ги! За излаз да се стегнем
и на открито бой да им дадем!

ЙОРК

Петима срещу двајсет! И все пак
в победата не се съмнявам, вуйчо!
Във Франция печелил съм победи,
когато сме били един към десет.
Защо такъв успех и днес да нямам?

Тръбен сигнал за тревога.

Излизат.

[3] *Елизий* — в Елисейските полета според древните гърци
попадали след смъртта си праведниците. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Бойното поле между замъка „Сандъл“ и Уейкфийлд.

Влизат Рътланд и неговият Наставник.

РЪТЛАНД

Къде да бягам? Как да се измъкна?
Наставнико, виж, кървавият Клифорд
съзря ни, приближава се към нас!

Влизат Клифорд и Войници.

КЛИФОРД

Махни се, отче! Твоят сан те пази!
А туй хлапе на Йорк, туй пале, чийто
баща безжалостно уби баща ми,
за него — смърт!

НАСТАВНИКЪТ

Ще я приемем двама!

КЛИФОРД

Махнете го!

НАСТАВНИКЪТ

Не го убивай, Клифорд!
Ще те намразят и небе, и хора!

Бива извлечен от Войниците.

КЛИФОРД

Я гледай го! Умряло ли е вече?
Или страхът очите му затваря?

Сега ще ги отворим! Ха, прогледна!

РЪТЛАНД

Тъй в клетката лъвът свирепо гледа
към жертвата си, тръпнеща от ужас,
и тъй върти се в кръг около нея,
и тъй се приближава — ей го иде! —
за да разкъса крехкото ѝ тяло!
Добри ми Клифорд, с меча си срази ме,
не ме убивай с тоз ужасен поглед!
Любезни Клифорд, моля ти се, чуй ме,
аз цел съм недостойна за гнева ти,
търси мъже за страшната си мъст,
а мене остави ме да живея!

КЛИФОРД

Нещастниче, пощада не очаквай —
баща ми със кръвта си е запушил
за твойта реч отвора на слуха ми!

РЪТЛАНД

Тогаз баща ми нека го отпущва
със своята кръв! Той мъж е — бий се с него!

КЛИФОРД

Дори и братята ти, ако бяха
в ръцете ми, пак общата ви гибел
не би доутолила мойта мъст;
не, даже да изровя от земята
прогнилите ковчези на рода ви
и на вериги да ги окача
за срамен показ, пак със туй не бих
смирил гнева, бушуващ във гръдта ми!
Ликът на всеки, носещ име Йорк,
е фурия^[4], която ме разкъсва,
и до деня, във който не изскубна
проклетия ви род и жив е още

един от вас, за мене тоз живот
ще бъде ад, затуй...

РЪТЛАНД

Да се помоля, Клифорд, позволи ми
преди смъртта си! Пощади ме, Клифорд!

КЛИФОРД

Да, както мечът знае да щади!

РЪТЛАНД

Не съм ти сторил зло. Не ме убивай!

КЛИФОРД

Не си, ала баща ти ми е сторил!

РЪТЛАНД

Преди да се родя! Ти имаш син,
заради него пощади ме, инак
и той ще има — Бог е справедлив! —
такава страшна гибел като мойта!
Хвърли ме във затвор за цял живот
и, щом те разгневя, тогаз убий ме,
но не сега, без повод!

КЛИФОРД

Аз — без повод?
Баща ти е убил баща ми! Мри!

РЪТЛАНД

Di faciant laudis summa sit Ista tuae^[5]!

Умира.

КЛИФОРД

Плантадженет, Плантадженет, аз ида!

Тук тази кръв на твоя син ще хване
ръжда по меча ми, ако не смеси
и твойта с нея и избърша после
стоманата от общия съсирек!

Излиза.

[4] Фурия (мит.) — фуриите били римски божества на отмъщението. ↑

[5] „*Di faciant laudis summa sit Ista tuae*“ (лат.) — да сторят боговете това да е връхът на славата ти!... ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Другаде на бойното поле.

Шум на битка. Влиза Йорк.

ЙОРК

Войската на кралицата надви
и двамата ми вуйчовци умряха,
за да спасят живота ми, а всички
привърженици мои се огъват,
обръщат гръб на жадния противник
и бягат като кораби пред буря
или овце, подгонени от вълци!
За синовете си не зная нищо,
но те са се държали, убеден съм,
като мъже, обречени на слава
в живота и в смъртта. Трикратно Ричард
проби си път към мене и трикратно
извика ми: „Кураж! Трепи ги, татко!“
И три пъти видях и Едуард
до мойто рамо да размахва меч,
до дръжката обогрен със кръвта
на тез, които беше срещнал в боя.
А щом и най-упорните ни войни
огънаха се, Ричард им извика:
„Назад ни крачка! Скиптър или смърт!
Корона или славен гроб!“ И пак
се хвърлихме в атака, но, уви,
отстъпихме отново така, както
съм виждал лебед, който плува с труд
срещу течението и напразно
хаби усилия в борба с вълните.

Кратък шум на битка.

О, чувам, преследвачите са близо!
Аз слаб съм да избягам от гнева им,
а даже да бях силен, пак не бих
могъл да го избягна. Преброен
е пясъкът на моите часове.
Ще чакам тук животът ми да свърши.

Влизат Кралица Маргарита, Клифорд, Нортъмбърланд, Принц Едуард и Войници.

Ела, жестоки Клифорд! Приблужи се,
Нортъмбърланд! Гнева ви предизвиквам!
Аз ваша цел съм, изстрела ви чакам!

НОРТЪМБЪРЛАНД

Плантадженет, моли се за пощада!

КЛИФОРД

И ще я имаш същата, каквато
ръката ти стовари над баща ми!
От колесницата си Фаетон^[6]
е паднал и направил нощ по пладне.

ЙОРК

От пепелта ми ще изникне Феникс^[7],
чиято мъст ще ви плати на всички —
аз гледам към небето с таз надежда,
презрял дълбоко вашите заплахи.
Елате де! Цял полк, а ви е страх!

КЛИФОРД

Тъй бие се пъзливецът без изход,
тъй гълъбът кълве от страх сокола,
тъй, в отчаяние, крадците сипят
към стражите ругателства и клетви!

ЙОРК

О, Клифорд, в мисълта си се върни
във мойто минало и ако можеш

срама си да надвиеш, погледни ме
и прехапи езика си, задето
нарекъл е страхливец оня, който,
щом само вежди склучеше по-рано,
те караше да бягаш, блед от ужас!

КЛИФОРД

Със теб аз няма да разменям думи,
а удари и четири ще имаш
за всеки твой!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Почакай, храбри Клифорд!
По хиляди причини аз желая
да бъде удължен за кратко време
животът на предателя!... Не чува!
Кажете му да спре, Нортъмбърланд!

НОРТЪМБЪРЛАНД

Спри, Клифорд! И недей му прави чест
да си порежеш кутрето, макар и
да го понижиш срещу туй в сърцето!
Не е безстрашие ръка да мушкаш
в устата на озъбеното куче,
когато можеш да го ритнеш с крак.
Във бой предимствата не се изпускат
и туй, че десет сме против един,
не намалява бойната ни доблест.

Залавят Йорк, който се мъчи да се изтръгне.

КЛИФОРД

Така глухарят в примката се блъска!

НОРТЪМБЪРЛАНД

Така във мрежата подрипва заек!

ЙОРК

Така разбойниците тържествуват
над честния, от броя им надвит!

НОРТЪМБЪРЛАНД

Какво да правим с него, господарко?

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Нортъмбърланд и Клифорд, храбри мои,
сложете го да стъпи ето тук
на таз къртичина, понеже беше
прострял ръце да стига върховете,
а пък разсече сянката им само!...
Ти значи искаше да ставаш крал,
развяваше си коня в Парламента,
наду ушите ни със своя род?
Къде е кучешката ти четворка
от синове: развратният ти Едуард,
напереният Джордж; къде е оня
гърбушко грозен, храбрият ти Дик,
сега да ти мърмори за метежи?
Къде е с тях любимецът ти Рътланд?
На, гледай Йорк, таз кърпа натопах
в кръвта, която храбрият ни Клифорд
със меча си накара да избликне
от малкия ти син. Ако за него
поискаш да поплачеш, ето, дръж я
и избърши страните си със нея!
О, бедни Йорк, чак бих те съжалила,
ако не беше ми така омразен!
Бъди добър, поразвлечи ме малко
със някоя проява на скръбта си!
Нима е тъй овъглена гръдта ти
от огъня на твоето сърце,
че ни една сълзица не проронваш
за своя мъртъв Рътланд? Как? Търпиш,

когато редното е да лудееш,
и аз, за да лудееш, с теб се гавря?
Бесувай, тропай, та от радост аз
да пея и танцувам! Ха, разбирам,
не щеш да ме развличаш без награда...
Той без корона няма да говори.
Корона за крал Йорк! Поклон пред краля!
Задръжте го, додето му я сложа!

Поставя книжна корона върху главата на Йорк.

Сега, ей Богу, има вид на крал!
Да, тоя тук зае на Хенри трона,
той чака за английската корона.
Ала защо, Плантадженет, тъй бързо
си станал крал? Доколкото си спомням,
ти трябваше да встъпиш на престола
чак след като крал Хенри се здрависа
със Костеливата? Нима решил си,
погазвайки обета си пред Бога,
да грабнеш святата му диадема,
преди да е умрял? О, туй е грях,
за който, честна дума, няма прошка!
Снемете му короната и с нея
снемете и главата на злодея!

КЛИФОРД

Мой дълг е туй в отплата за баща ми!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Молитвата му нека чуем първо!

ЙОРК

Вълчице френска, всички френски вълци
пред теб са агънца! Езикът твой е
по-църкащ яд от зъб на пепелянка!
Как зле подхожда на една жена,
подобно на безсрамна амазонка^[8]

да тържествува над скръбта на тези,
които са сломени от Съдбата!
Ако не бе ликът ти като маска
непроменлив, закоравял от толкоз
извършени злини, аз бих опитал
да те накарам да поруменееш.
Да ти припомня твоя произход,
би стигало, за да те хвърли в срам,
ако ти бе известно срам какво е!
Баща ти е „Владетел на Неапол,
двете Сицилии и Божи гроб“,
но тука всеки селянин английски
е по-богат от него. Тоз ли крал,
крал-просяк, те е учил на надменност?
Напразно е, кралице горделива,
освен за да покажеш, че е вярна
оназ пословица, която казва:
„Не дай си Боже просяк кон да яхне!“
Със красота гордеят се жените,
а, вижда Бог, от нея много нямаш;
за нравственост почитани са те,
а ти с обратното света учудваш;
за тяхната умереност ги хвалят,
а ти си отвратителна, защото
тя тъкмо липсва в тебе. Да, във всичко
срещуположна ти си на доброто,
тъй както антиподите за нас са,
и северът за юга, не по-малко!
О, тигрово сърце във женска плът^[9]!
Да даваш на бащата да си бърше
очите със кръвта на свойто чедо
и да запазваш още женски образ?
Жените са смирени, меки, благи,
а ти си злобна, твърда и свирепа!
Да буйствам, искаш! На, бъди доволна.
Да плача, искаш? Имаш и това,
защото вихрите докарват дъжд

и щом те стихнат, той веднага руква.
Тез сълзи са за сладкия ми Рътланд
и всякоя от тях зове за мъст
над теб, жестоки Клифорд, и над теб,
безжалостна, коварна французойко!

НОРТЪМБЪРЛАНД

Заклевам се, скръбта му тъй ме трогва,
че с труд задържам своите сълзи.

ЙОРК

Лицето му и людоедът гладен
не би докоснал, с кръв не би залял,
но ти си десет пъти по-свирепа,
по-зла дори от тигрите хиркански^[10]!
Безмилостна кралице, виж как плаче
злочестият баща! Виж как той мие
със сълзи тази тъкан, напоена
с кръвта на злополучния му син!
Задръж си я и се хвали със нея
и ако случката разказваш вярно,
слушателите, знам, ще ронят сълзи,
да, даже враговете ми ще плачат
с потоци бързи сълзи и ще казват:
„О, колко жална повест!“ На, вземи
короната ми и със нея туй
проклятие: във тежък час да имаш
утехата, която аз получих
от твоята ръка! Убий ме, Клифорд —
душата ми да иде на небето,
кръвта ми — върху вашите глави!

НОРТЪМБЪРЛАНД

Да бе изтребил целия ми род,
не бих могъл плача си да възпра
пред гледката на тая страшна мъка!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Какво? Узрял за плач, Нортъмбърланд?
Спомни си какво зло ни стори той
и сълзите ти бързо ще пресъхнат!

КЛИФОРД

На, взимай туй в отплата за баща ми!

Пробожда Йорк.

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

А туй — за незлобливия ни крал!

Пробожда го и тя.

ЙОРК

Отключвай милостта си, вишни Боже!
През раните към теб духът ми литва!

Умира.

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Главата му — над портите на Йорк,
така че Йорк на Йорк да се порадва!

Тръбен звук. Излизат.

[6] *Фаетон* (мит.) — син на бога на слънцето Хелиос. Той опитал един ден да кара колесницата на баща си, но не удържал огнените коне и за малко не подпалил земята, за което Зевс го сразил с мълнията си. ↑

[7] *Феникс* (мит.) — приказна птица, съществуваща „в единствен екземпляр“, която, щом бивала заплашена от смъртта, се самоизгаряла и възкръсвала от пепелта. ↑

[8] *Амазонка* (мит.) — амазонките са били легендарно племе, съставено от войнствени жени. ↑

[9] „О, тигрово сърце във женска плът“ — този стих (буквално: „О, тигрово сърце във женска кожа“) е станал прочут поради това, че е бил пародиран от съвременника на Шекспир Робърт Грийн, който на смъртно легло писал за Шекспир в своя памфлет „Остроумие за грош цена“, че имал „тигрово сърце в актьорска кожа“. ↑

[10] „... от тигрите хиркански.“ — Хиркания, прочута със свирепите си тигри, се намирала според античните географи на юг от Каспийско море. ↑

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Поле до Мортимъровия кръст в Херефордишр.

Маршови звуци. Влизат Едуард и Ричард с Войската си.

ЕДУАРД

Запитвам се как нашият баща
се е спасил и въобще дали
е надхитрил Нортъмбърланд и Клифорд,
които го преследваха, видях ги.
Ако пленен е, щяхме да го знаем;
ако убит е, щяхме да го знаем;
ако спасил се е, пак щяхме, мисля,
да знаем таз щастлива новина...
Как мислиш, братко? Мрачен ми се виждаш.

РИЧАРД

Не мога да се радвам, докато
не знам какво е станало с баща ни.
Видях го как се носеше, безстрашен,
ту тук, ту там във боя и как все
налиташе към Клифорд. Бе подобен
на страшен лъв сред стадо от добитък
или на мечка в обръч от копои,
когато е накарала да млъкнат
два-три от тях, а другите я лаят,
но без да смеят да се приближат —
така разправяше се той с вразите,
така вразите бягаха от него.
Награда е такъв баща да имаш!...
Но виж как утрото открехва порти
и се сбогува с огненото слънце —
прилича то на млад левент, нагизден
за погледа на своята любима.

ЕДУАРД

Не се ли лъжа? Виждам три слънца!

РИЧАРД

И аз ги виждам — три слънца сияйни,
и не от бягащ облак разделени,
а ясни върху чистото небе!

Виж, гледай! Те се срещат и целуват,
като че ли със тройна клетва сключват
съюз несъкрушим! Сега са вече
единствен плам, единствено светило!
В това се крие някаква поличба!

ЕДУАРД

Да, дивен знак, невидан досега!
Аз мисля, братко, че приканва нас,
излъчващите всяко свой светлик
чеда на храбрия Плантадженет,
да слеем своите качества в едно
и засияем над земята, както
сияе това слънце над света.
Каквото и това да предвещава,
от днес нататък аз на своя щит
ще нося три сияещи слънца!

РИЧАРД

По-хубаво да носиш три луни
във знак на твоята слабост към жените.

Влиза Пратеник.

Но кой си ти, по чийто мрачен лик
изписана е страшна новина?

ПРАТЕНИКЪТ

Един, видял със горестни очи
смъртта на своя славен господар

и ваш баща, великия дук Йорк!

ЕДУАРД

О, стига толкоз! Чух и тъй премного!

РИЧАРД

Не, казвай как умря! Аз искам всичко!

ПРАТЕНИКЪТ

Видях го, обкръжен от врагове,
да ги отблъсва, както нявга Хектор^[11],
надеждата на Троя, е отблъсвал
ахейците, нападащи града му;
ала при толкова неравни сили
и Херкулес не може да надвива.
Със много удари поваля дъб
и малката секира; многобройни
ръце успяха да пленят баща ви,
но умъртвен бе той от Клифорд само
и от кралицата, която сложи
корона на главата му за гавра,
злорадо подигра се на скръбта му
и, щом заплака той, му даде кърпа,
пропита с детската невинна кръв
на сладкия му Рътланд, да, на брат ви,
погубен от безжалостния Клифорд;
и след като така — и с друго още —
се надруга над вашия баща,
отсякоха главата му, която
сега стърчи над портите на Йорк —
за първи път видях тъй тъжна гледка!

ЕДУАРД

О, сладки Йорк, стълб главен на дома ни,
ти рухна и сега сме без опора!
О, Клифорд, бесни Клифорд, ти уби
най-доблестния рицар на Европа,

и то с предателство, защото инак,
лице в лице, той би те победил!
Дворецът на душата ми сега
превърна се в затвор. Да би могла
от него да избяга тя, така че
плътта ми да намери мир в пръстта,
защото радост аз от днес нататък
не ще открия никъде и в нищо!

РИЧАРД

Не мога да заплача: всички влаги
на тялото ми и така не могат
да угасят сърдечната ми пещ,
а и езикът не успява с думи
да облекчи товара ми, защото
дъхът, за тях потребен, дораздухва
пожарите, бушуващи в гърдта ми,
които с плач бих искал да гася.
Не, мъката омеква от сълзите!
Плачът — за малките; мъстта — за мен!
Аз нося твойто славно име, Ричард,
и мъст за твойта гибел ще въздам
или ще падна в славен опит сам!

ЕДУАРД

На теб остави името си той,
а пък на мен — земи и герб на дук.

РИЧАРД

О, не, ако си пиле на орел,
във слънцето се взри с немигащ поглед:
не герб на дук и не земи на дук —
той трон и кралство ти остави тук.
Ако не искаш твои да са те,
то значи си от другото дете!

Звуци на марш. Влизат Уорик и Монтагю, следвани от Войска.

УОРИК

Привет, милорди! Вестите какви са?

РИЧАРД

Ако при всяка вест, могъщи Уорик,
ний трябва да се мушваме с кинжал,
от думите ни по ще ни боли,
отколкото от раните. О, Уорик,
дук Йорк е мъртъв!

ЕДУАРД

Мъртъв, мъртъв, Уорик!
Чудесният Плантадженет, комуто
ти беше скъп, тъй както му бе скъпо
душевното спасение, е мъртъв!
Лорд Клифорд, тоя звяр го е убил!

УОРИК

Оплаках преди цели десет дена
таз тъжна вест и тука съм сега,
за да прибавя към скръбта ви скръб
със своите по-пресни новини:
след кървавия бой при Уейкфийлд, гдето
баща ви дъх пое за сетен път,
по бързи пратеници вест получих
за вашия разгром и за смъртта му.
Тогава, в качество на лорд-настойник,
аз сбрах във Лондон своите приближени
и със войска — отлична според мен —
повел и краля, за да ми помага,
отправих се в посока към Сент Олбанз,
за да възпра кралицата, понеже
от съгледвачите си бях узнал,
че тя бе вече тръгнала към Лондон
със намерение да отмени
приетия от Парламента указ,

отнасящ се до клетвата на краля
и вашите права върху престола.
Накратко, при Сент Олбанз ний и те
се срещнахме и двете ни войски
се биха храбро, но дали защото
духът на нашите се охлади
от туй, че кралят гледаше почти
със нежност своята войнствена кралица,
или слухът за нейните успехи
ги бе смутил, или ги смръзна страх
от яростта на Клифорд, който гръмко
заплашваше пленените със смърт,
аз сам не зная, но едно е вярно,
че мечовете на вразите бяха
подобни на светкавици, а тези
на нашите, по-меки от летеж
на кукумявка, да, и по-безстрастни
от удара на мързелив селяк,
вършеец чуждо, падаха върху им
без сила, сякаш галеха роднини.
Опитах се да влея страст във тях,
като им спомнях правото ни дело
и обещавах плячка и награди,
но всичко бе напразно и след малко
загубили те бяха дух за бой,
а ний — край тях — надежда за победа.
Тъй всичко свърши с поголовно бягство:
избяга при кралицата и кралят,
а брат ви Джордж, дук Норфък и аз сам
поехме за насам с усилен марш,
защото знаехме, че тук, край Уелс,
събирате войска за нова битка.

ЕДУАРД

А где е Норфък, благородни Уорик?
И Джордж кога е прекосил морето?

УОРИК

Шест мили приблизително делят ни
от лагера на дука, а пък брат ви
бе пратен неотдавна със войска
от леля ви, бургундската дукеса,
да ни помогне в трудната война.

РИЧАРД

Неравен бил е боят, щом е бягал
мъжественият Уорик! Много пъти
аз слушал съм за Уорик, славно гонил,
за Уорик, срамно гонен — ни веднъж.

УОРИК

За срам и този път не слушаш, Ричард —
ти знаеш, таз десница би могла
да смъкне диадемата на Хенри
и да изтръгне знака на властта
от неговата длан, дори да беше
известен той със войнственост, тъй както
прочут е с благост, кротост и набожност!

РИЧАРД

Не се сърди, добре те зная, Уорик.
Говоря тъй от обич към честта ти.
Но в тези тежки дни какво да правим?
Дали с раса доспехите сменили,
молитви към Мария да броим
с янтарно тракане, или със трясък
по вражеските брони да бележим
набожността си? Ако сте съгласни
с последното, кажете го — и в бой!

УОРИК

Затуй дошъл е Уорик да ви търси,
затуй и брат ви Монтагю е тука.
Изслушайте ме! Гордата кралица,

надменният Нортъмбърланд и Клифорд
и другите високомерни птици
от тяхната порода съумяха
да обработят восъчната воля
на мекия ни крал. Под клетва той
ви обеща да наследите трона
и актът бе записан в Парламента,
а пък сега зловредната им шайка
е в Лондон с цел да скъса този акт
и укрепи дома на Ланкастър.
Те имат трийсет хиляди войника
и ако ний успеем да потегнем
към двайсет и пет хиляди със тези,
които ний доведохме със Норфък,
и тез, които ти, безстрашни Марч,
ще набереш сред верните си уелсци,
тогава *via*^[12]! Тръгваме към Лондон!
За втори път коне ще яхнем в пяна,
за втори път ще викнем: „Бий врага!“
И този втори път не ще побегнем!

РИЧАРД

Отново чувам доблестния Уорик!
Да няма ден за този, който хукне,
когато Уорик заповядва: „Стой!“

ЕДУАРД

Лорд Уорик, аз на теб ще се облека,
ако се люшнеш ти, и Едуард
ще рухне също тъй, не дай си Боже!

УОРИК

Преди граф Марч, сега си ти дук Йорк.
Престолът ще е следващата крачка.
Ще бъдеш прогласяван крал английски
във всеки град, през който ще преминем,
и всеки, който не подхвърли шапка,

ведно с главата си ще я загуби!
Кралю, безстрашни Ричард, Монтагю,
достатъчно мечтали сме за слава,
кажете да тръбят и да вървим!

РИЧАРД

Тогава, Клифорд, колкото и твърдо
да е сърцето ти — а че е камък,
доказаха го твоите дела, —
аз идвам с меча си да го прониза
или да падна сам!

ЕДУАРД

Тръби, тръбете!
Закриляйте ни, Бог и свети Георги!

Влиза Пратеник.

УОРИК

Какво ни носиш? Говори!

ПРАТЕНИКЪТ

Дук Норфък
ви съобщава, че с големи сили
кралицата настъпва. Той желае
да има спешно разговор със вас.

УОРИК

Отлично! Да вървим, безстрашни войни!

Излизат.

[11] Хектор (мит.) — герой на „Илиадата“ — син на Приам, главен защитник на Троя. ↑

[12] „... *Via!*“ (итал.) — Хайде! ↑

ВТОРА СЦЕНА

Пред Йорк.

Тръбен звук. Влизат — с барабани и тръби — Крал Хенри, Кралица Маргарита, Клифорд, Нортъмбърланд и Принц Едуард.

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Добре дошъл в прекрасния град Йорк,
съпруге мой! Пред тебе е главата
на този, който искаше да грабне
венеца ти. Не те ли радва тя?

КРАЛ ХЕНРИ

Да, колкото скалата радва, който
се плаши от крушение. Кълна се,
таз гледка ме потърсва и гнети.
Прости ми, Господи! Не съм виновен,
без умисъл обета си погазих!

КЛИФОРД

Велики господарю, неуместна
и вредна е таз ваша милозливост!
Нима лъвът поглежда благо звяра,
дошъл да му отнеме пещерата?
Или пък мечката ръката лизва,
посегнала към малките й рожби?
Или змията може би прощава
на оня, който я настъпи с крак?
Дори и червеят, премазан, хапе;
и гълъбът с клюн малките си брани.
Ламтеше за короната ти Йорк,
а ти му се усмихваше, когато
той чело бърчеше. Макар и дук,
той искаше синът му крал да стане,

показвайки се с туй любящ баща,
а ти, сам крал, благословен със син,
лиши наследника си от наследство,
показвайки се с туй баща без обич!
Дечицата си хранят всички твари
и въпреки страха им от човека
кой, кой не ги е виждал зарад тях
със същите крила, които друг път
използвали са за плашливо бягство,
да водят бой с неканения гост,
в гнездото им полазил, и да жертват
живота си за своето потомство?
Не е ли срамно? Тях вземи за пример
Не ще ли бъде жалко, ако туй
момче надеждно зарад теб остане
лишено от наследствени права
и след години на сина си каже:
„Кое то мои те дядо и прадядо
печелиха, баща ми го изпусна
от глупаво нехайство“? Засрами се
и в мъжките черти на туй детенце,
които обещава талкоз много,
ти вгледай се и нека те втвърдят
духа ти мек, за да опазиш свойто
за себе си, а след това за него!

КРАЛ ХЕНРИ

Красноречиво ти говори, Клифорд,
и доводи приведе много тежки,
ала кажи ми: чувал ли си нявга
със зло добитото добро да носи?
Кога вървяло е на този, чийто
баща е в ада за това, че жадно
е трупал зарад него? На сина си
добрите си дела ще завеща
и по-щастлив бих бил, ако баща ми
не беше ми оставил нищо друго,

защото то се пази с толкоз грижи,
че удоволствието да го имаш
далеч не може да се мери с тях...
Ах, братовчеде Йорк, да знаят твоите
как с болка гледам твоята глава!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Кураж, кралю! Противникът е близко
и тази ваша плахост всява смут
в поддръжниците ви. На своя син
вий обещахте да го посветите
във рицарство. Коляно свий пред краля,
мой принце Едуард!

Принц Едуард коленичи.

КРАЛ ХЕНРИ

От днеска рицар
ти, Едуард Плантадженет, бъди.
И меча си за правото вади!

ПРИНЦ ЕДУАРД

За правото на твой наследник, татко,
аз този меч на рицар ще извадя
и ще се бия на живот и смърт!

КЛИФОРД

Това е реч на обещаващ принц!

Влиза Пратеник.

ПРАТЕНИКЪТ

Гответе се, върховни пълководци,
защото на страната на дук Йорк
граф Уорик с трийсетхилядна войска
поел е срещу нас. Където мине,

той Едуард за крал провъзгласява
и много от народа тръгват с него.
Те близко са. Гответе се за бой!

КЛИФОРД

Предлагам да се дръпнете назад,
ваше величество. Без вас, простете,
кралицата ни води по-успешно.

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Да, скъпи ми съпруже, остави ни
сами да срещнем своята съдба!

КРАЛ ХЕНРИ

Съдбата ни е обща. Тук оставам!

НОРТЪМБЪРЛАНД

Решен да се сражавате обаче!

ПРИНЦ ЕДУАРД

О, царствени мой татко, насърчете
за битка своите лордове и смелост
вдъхнете в редовете на войската!
Разголил меч, викнете: „Свети Георги!“

*Звуци на марш. Влизат Едуард, Джордж, Ричард, Уорик, Норфък и Монтагю, следвани от
Войска.*

ЕДУАРД

Клетвопрестъпнико, едно от двете:
за милост коленичил, постави
на челото ми своята корона
или съдбата си изпитай в бой!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

На своите държанки кряскай, пале!
Как смееш тъй нахално да говориш

на своя крал пред Бога и закона?

ЕДУАРД

Аз негов крал съм! Той да коленичи!
За свой наследник той посочи мен,
но клетвата си след това погази,
защото, както чувам, вий — която
сте истинският крал на таз държава,
макар короната да носи той —
сте го накарали да ме зачеркне
и вместо мен за трона да посочи
с нов акт на Парламента своя син.

КЛИФОРД

И правилно! Не трябва ли синът
да наследява по закон бащата?

РИЧАРД

А, тук ли си, кръвнико? Гняв души ме!

КЛИФОРД

Да, тук съм, гръбльо, за да дам отпор
на всички самохвалци като теб!

РИЧАРД

Ти, ти уби невръстния ни Рътланд,
нали така?

КЛИФОРД

И дъртия ви Йорк,
и още не се чувствам утолен!

РИЧАРД

По дяволите! Дайте знак за бой!

УОРИК

Отстъпваш ли короната си, Хенри?

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Задръж езика си, бърбиви Уорик!
В последната ни среща при Сент Олбанз
по-живо ти си служеше с краката,
отколкото с ръцете, ако помниш!

УОРИК

Тогава беше моят ред да бягам,
сега е твойт!

КЛИФОРД

И тогава ти
говореше така, но пак побягна!

УОРИК

Не твойта храброст ме подгони, Клифорд!

НОРТЪМБЪРЛАНД

Но пък и твойта не те възпря!

РИЧАРД

Нортъмбърланд, към тебе храня почит —
спри тези приказки, защото с мъка
гнева си сдържам да не се излее
във грозна мъст над този кървав, долен
детеубиец!

КЛИФОРД

Аз убих баща ти —
дете ли беше той?

РИЧАРД

И него ти
уби като подлец и страхопъзльо,
тъй както и невръстния ни Рътланд;
но знай, до залез аз ще те накарам

да прокълнеш свирепото си дело!

КРАЛ ХЕНРИ

Мълчете и изслушайте ме всички!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Извикай ги на бой или мълчи!

КРАЛ ХЕНРИ

Не ме възпирай! Аз съм кралят тука
и имам право да говоря пръв.

КЛИФОРД

Таз рана, сър, която ни доведе
до срещата ни тук, не се лекува
със меки думи. Затова мълчете!

РИЧАРД

Тогаз разголвай меча си, палачо!
В Създателя кълна се, че ти, Клифорд,
си смел и храбър само във словата!

ЕДУАРД

Кажи ми, Хенри, ще те наследя ли?
Ако отвърнеш с „не“, хиляда души,
които са закусвали таз сутрин,
за обед не ще седнат, запомни го!

УОРИК

И ти ще си виновен за смъртта им,
защото Йорк за правда вади меч!

ПРИНЦ ЕДУАРД

Ако е правдата на Уорик права,
то всяка кривда правда е тогава!

РИЧАРД

Не знам баща ти кой е, ала мязаш
на майка си по острия език!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

А ти не мязаш нито на баща си,
нито на майка си, отблъскващ урод,
белязан от Съдбата, за да бъде
отбягван с ужас, както се отбягва
отровна жаба или хапещ гущер!

РИЧАРД

О, груб неаполски метал, укрил се
под златото на Англия, баща ти
се титулува крал със толкоз право,
със колкото помийният канал
е прав да се нарича океан!
Не се ли срамиш, знаейки рода си,
да го издаваш с низката си реч?

ЕДУАРД

Хиляда крони срещу стиска слама
бих дал, за да накарам да се види
таз долна проклетия! Ти по хубост
далече си от гръцката Елена^[13] —
макар съпругът ти да би могъл
да бъде Менелай — и все пак братът
на Агамемнона не е пострадал
от нея, както този крал пострада
от теб, изменнице! Баща му Хенри
празнуваше победа след победа
в самата Франция, надви им краля,
дофина им накара да отстъпи
и ако той, синът, си бе намерил
подходящо на сана му венчило,
до днеска би опазил тази слава,
но щом избра си той една бедничка
и с туй въздигна твоя татко-дрипльо,

от този слънчев ден се породи
пороят, който наведнъж отнесе
завоеванията на баща му
от Франция, а тук, у нас, натрупа
метежни недоволства срещу трона.
Защото не ли твоята надменност
отприщи този смут? Да бе по-скромна,
оставили правата си да дремят,
ний щяхме за по-късно да отложим
от жал към незлобивия ни крал
въпроса за правата ни над трона.

ДЖОРДЖ

Но виждайки, че нашият светлик
ти даде пролет, а пък твойто лято
не ни заплаща с добив, ний забихме
във чуждия ти корен своята брадва
и въпреки че тя и нас ранява,
знай, няма да престанем да сечем,
дорде не те съборим на земята
или със своята сгорещена кръв
не те полеем да растеш по-буйно!

ЕДУАРД

И затова извиквам те на бой
без други преговори, щом не даваш
на краля да издума меко слово!...
Развейте кървав стяг! За бой тръбете!
Победа или смърт! Едно от двете!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Почакай, Едуард!

ЕДУАРД

Не, свадлива жено,
днес още твоите думи ядовити
ще струват десет хиляди убити!

[13] Елена (мит.) — жената на спартанския цар Менелай. Менелай бил брат на върховния вожд на ахейците, царя на Аргос, Агамемнон. Името му е станало синоним на рогоносец. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Йоркшир. Поле между Таутън и Сакстън.

Шум на битка. Схватки. Влиза Уорик.

УОРИК

От битка уморен като бегач
след състезание, ще седна тук,
защото всички удари, които
получих и достойно заплатих,
отнеха силата на моите мишци
и — ща не ща — налага ми се отдих.

Влиза, тичайки, Едуард.

ЕДУАРД

Небе, засмей се или, смърт, убий ме!
Засенчи облак слънцето на Едуард!

УОРИК

Защо, милорд? Нима дотам сме зле?

Влиза Джордж.

ДЖОРДЖ

Дотам, отдето ужасът започва!
Разбити сме! Разрухата ни гони!
Къде да бягаме? Какво да правим?

ЕДУАРД

Да бягаме не можем. Те с криле са.
А сили нямаме да ги отблъснем!

РИЧАРД

Кога намери да почиваш, Уорик?
Земята жадна вече е изпила
кръвта на брат ти, който бе пронизан
от бляскавото копие на Клифорд.
Във смъртните си мъки той извика
и долетя викът му отдалече,
подобно на прокобен злобен звън:
„О, Уорик, братко, отмъсти за мене!“
и под конете на врага, до глезен
потънали в димящата му кръв,
издъхна брат ти, храбрият ни рицар!

УОРИК

Тогава, пръст, напий се със кръвта ни!
Ще си убия коня, за да нямам
възможност да избягам! Чуйте вие:
защо сме седнали като женички
да плачем над бедите си, когато
врагът бушува, и защо седим
със скръстени ръце, като че ли
е таз трагедия забава само,
представяна на ужким от актьори?
Пред Бога коленичил, клетва давам,
че няма да престана да се бия,
дордето смърт не ми склопи очите
или мъстта не каже: „Стига толкоз!“

ЕДУАРД

О, Уорик, на колене редом с тебе,
душата си със своята свързвам в клетва!...
Тъй, още коленичил, аз отправям
ръце, очи, сърце към Теб, чиято
върховна власт издига или сваля
кралете на земята, и те моля

(ако такава бъде твоята воля)
да стане плячка на врага туй тяло,
но бронзовите двери на небето
да пуснат в него грешния ми дух!...
И тъй, приятели, до сладка среща
тук долу или горе, в небесата!

РИЧАРД

Ръката, братко! Благородни Уорик,
ела в отпадналата ми прегръдка!
До днес не плакал, сталям се в сълзи,
задето пролетта ни студ срази!

УОРИК

Да бързаме! Прощавайте и сбогом!

ДЖОРДЖ

Да се завърнем при войските пак
и пуснем който ще да си върви,
а тез, които след това останат,
да назовем стоманени опори
и да им кажем, че ако надвием,
награда утре ще получи всеки
като на олимпийски победител —
туй в плахата им гръд ще вдъхне смелост.
Съдбата още шансове предлага!
Достатъчно се маяхме! Във бой!

Излизат.

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Другаде на полето.

Схватки. Влизат Ричард и Клифорд.

РИЧАРД

Най-сетне, Клифорд, падна ми самичък!
Виж таз ръка, за дука Йорк е тя;
а тази е за Рътланд! Двете те
обет са дали да ти отмъстят,
дори да си зад бронзови стени!

КЛИФОРД

Най-сетне, Ричард, сме лице в лице!
Таз тук ръка закла баща ти Йорк,
а тази — брат ти Рътланд! А пък тук е
сърцето ми, ликуващо от туй,
което кани двете ми ръце
да сторят с тебе същото! Брани се!

Двамата се сражават. Влиза Уорик. Клифорд побягва.

РИЧАРД

Не, Уорик, ти друг лов си потърси —
аз сам тоз вълк до дупка ще го гоня!

Излизат.

ПЕТА СЦЕНА

Другаде на полето.

Шум на битка. Влиза Крал Хенри.

КРАЛ ХЕНРИ

Това сражение е като утро,
в което мрачините, вече в бягство,
се борят със лъчите и овчарят
на ноктите си дъха, без да може
да каже дали ден е, или нощ.
То ту насам клони като море,
което, тласнато от мощен прилив,
напредва срещу вятъра, ту, ето,
клони натам, пак тъй като морето,
подгонено от вятъра назад;
ту вятърът, ту приливът надвива
и тези две стихии са такива,
че в спора им гърди срещу гърди
неясно е коя ще победи,
коя ще свие срамно стяга свой —
така е в равновес и този бой!...
На таз къртичина, ей тук, ще седна.
Да победи тоз, който Бог рече!
Жена ми Маргарита ме изгони
от бойното поле, и Клифорд — също.
Те двама заявиха, че без мене
се биели със по-голям успех.
Да бе поискал Господ-Бог смъртта ми!
Тоз горък свят със нищо не ме мами!
О, Боже мой, бих бил щастлив да бъда
най-прост овчар и седнал, както тук съм,
на хълмче меко, по часовник слънчев,
издялан майсторски от мен самия,

да гледам как минутите текат
и мирно да си мисля колко трябва
от тях, за да попълнят един час;
и колко часа трябва, за да стигне
денят до края си; и колко дена
се вмести в годината; и колко
години има нашият живот.
И туй пресметнал, сметка да си правя:
за стадото ще трябва толкова часа,
за отдых ще ми трябва толкоз часа,
за размисъл ще трябва толкоз часа
и за забава — още толкоз часа;
от толкоз дни овцете ми са плодни,
след толкоз седмици ще имат малки,
след толкова години ще ги стрижа!...
И тъй във мир минути, часове,
дни, месеци, години ще текат
във безметежен ход до мека старост
и лека смърт като жадуван плод...
Защо го нямам този тих живот?
Нима под глога, сред овчици кротки,
не спи овчарят сто пъти по-сладко,
отколкото под сърмен балдахин
спи кралят му, измъчван от тревоги
за своя трон? Да, сто пъти по-сладко!
И — за да свършим — гюмчето отвара,
студената вода от кожен бъкел,
очакваният сън под свежа сянка —
блага природни, на които той
се радва тъй безбурно — по-добри са
от блясъка изтънчен на кралете,
от ястията им в искрящо злато,
от тънко украсеното им ложе,
когато денонощно бдят над тях
слугите Грижи, мажордомът Страх!

Шум на битка. Влиза Син, влачещ трупа на баща си.

СИНЪТ

Което носи полза, е добро.
Тоз тук, когото в битката намушках,
навярно има няколко корони
във своята кесия; но и аз,
от него взел ги, може днеска още
да дам живота си и тях на друг,
тъй както той сега на мен ги дава...
О, Господи! Лицето на баща ми!
Баща си, без да зная, съм убил!
О, тежки времена, които раждат
такива случки! Аз от Лондон бях
насила взет във кралската войска,
баща ми пък, слуга на графа Уорик,
от него бил е пратен да се бие
в редиците на Йорк; и аз, комуто
с ръцете си живот бе той дарил,
с ръцете си живота му отнех!
Прости ми, Боже! Без да ща го сторих!
Прости ми, татко мой, не те познах!
Кръвта по теб със сълзи ще измия
и ще мълча, додето те не секнат!

КРАЛ ХЕНРИ

О, жалка гледка! О, жестоко време!
Когато лъвовете водят бой
за своите пещери, овцете патят.
Плачи, злочести! С теб и аз ще плача
и нека — като в гражданска война —
очите ни да ронят неми сълзи,
а пък сърцата да крещят от мъка!

Влиза — от другата страна — Баща, носещ трупа на сина си.

БАЩАТА

Ти брани се упорно, сега давай
каквото злато имаш, ако имаш —
платил съм го със доста пот и труд!...
Но чакай, туй лице не е на враг!
О, не, не, не! Това е моят син!
Едничкото ми чедо! Момко мой,
ако запазил си искра живот,
вдигни клепачи! Виж какъв порой,
донесен от сърдечната ми буря,
залива твоите рани, от които
сърцето къса се, очите гаснат!
Над грозния ни век смили се, Боже!
Какви дела, кръвопролитни, страшни,
престъпни, неестествени поражда
междусобицата всеки ден!
Момче, живот ти дадох твърде късно
и твърде рано те лиших от него!

КРАЛ ХЕНРИ

О, скръб след скръб! О, мъка неизмерна!
Живота си бих дал, да спрат тез разпри!
О, милост, милост! Имай милост, Боже!
Аз виждам на лика му двете рози
на нашите враждуващи два рода:
червената е тази кръв по него,
а бялата — страните му безкръвни.
Едната да увехне, за да цъфне
разкошно другата, защото иначе
на хиляди животът ще се сгърчи!

СИНЪТ

Как майка ми за бащината смърт
ще хули своя син, дорде е жива!

БАЩАТА

Жена ми как зарад сина погубен
ще мрази своя мъж, дорде е жива!

КРАЛ ХЕНРИ

Страната как за тез излишни кърви
ще черни своя крал, дорде е жива!

СИНЪТ

Кога е син оплаквал тъй баща си?

БАЩАТА

Кога баща е жалил тъй сина си?

КРАЛ ХЕНРИ

Кога владетел е споделял тъй
скърбта на своите поданици? Зная,
скърбите вий, но аз скърбя стократно!

СИНЪТ

Ела със мен, да те оплача още!

Излиза, отнасяйки трупа на баща си.

БАЩАТА

Ръцете ми ще бъдат твой саван,
а пък сърцето — гробница, защото
навеки ще те пазя в него, синко!
Въздишките ми всеки час ще бъдат
за тебе „Упокой“ и ще отслужи
за теб единствен повече жалейки,
отколкото отслужил е Приам^[14]
за своето многочислено потомство!
Ела и да се бие който ще,
не аз, погубил своето дете!

Излиза, отнасяйки трупа на сина си.

КРАЛ ХЕНРИ

Сломени хора, тук оставам аз,
един владетел, по-сломен от вас!

Шум на битка. Влизат Кралица Маргарита, Принц Едуард и Ексетър.

ПРИНЦ ЕДУАРД

О, татко, ставай! Всичко живо бяга!
А Уорик буйства като бесен бик!
Смъртта е по петите ни! По-бързо!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

На коня, мъжо! Не губи ни миг!
Лети към Берик! Едуард и Ричард
с очи, пламтящи от свирепа стръв,
и меч размахали в десници гневни,
са зад гърба ни! Ставай незабавно!

ЕКСЕТЪР

Да, ставайте! Мъстта препуска с тях!
Не, оставете приказките! Бързо!
Не тръгнете ли, няма да ви чакам!

КРАЛ ХЕНРИ

Не, идвам, идвам, драги Ексетър!
Не се боя, но искам да съм, гдето
кралицата реши. И тъй, напред!

Излизат.

[14] Приам (мит.) — последният цар на Троя. Той бил женен няколко пъти и имал петдесет синове, повечето от които загинали във войната с гърците. ↑

ШЕСТА СЦЕНА

Другаде на полето.

Силен шум на битка. Влиза — ранен — Клифорд.

КЛИФОРД

Догаря, гасне мойта свещ, която,
откак се помня, светеше за Хенри.
О, Ланкастър, аз повече скърбя
за трона ти, отколкото за туй, че
душата ми напуска тази плът!
Мнозина бяха с теб, защото бяха
към мен привързани от страх и обич,
и с мойта смърт таз спойка се разтапя,
засилвайки за твоя сметка Йорк.
Мухите търсят слънцето, а то
припича днес над твоите врагове!
О, Феб^[15] ако не беше позволил
на Фаетон да кара твоя впряг,
земята ни не би опърлил той!
Ти, Хенри, ако беше управлявал
тъй, както твоите дядо и баща
са управлявали и както трябва
да управлява всеки крал, сега
домът на Йорк не би се разбръмчал
нахално като рой мухи през август,
и аз, и хиляди в тоз беден остров
не щяха да оставят у дома си
ридаещи вдовици, а ти сам
би властвал днес в спокойствие и мир.
Защото не ли топлото помага
на плевела? И не ли добротата
придава на разбойниците дързост?...
Но все хленча — смъртно съм ранен

и слаб да дам отпор или избягам.
Врагът не знае милост, пък и аз
заслужил съм към мен да няма милост...
Във раните ми въздух е проникнал
и губя сваят от загуба на кръв...
Йорк, Ричард, Уорик, ето ме ранен!
Бащите ви убих — убийте мен!

Пада в несвоят.

Шум на битка и сигнал за отбой.

Влизат Едуард, Уорик, Ричард, Джордж и Монтагю, следвани от Войници.

ЕДУАРД

Да си отдъхнем, лордове! Успехът
ни разрешава вече да изгладим
челата си, набърчени във боя.
Един отряд преследва по петите
кралицата, която, макар Хенри
да беше крал, го караше да следва
свирепата й воля така, както
издутото от вятъра платно
по своя воля кара галеона^[16]
да пори с нос вълните. Но кажете,
дали и Клифорд е избягал с тях?

УОРИК

Изключено, понеже брат ви Ричард —
принуден съм пред него да го кажа —
бе дал обет да го изпрати в гроба;
така че той, където и да бъде,
е мъртъв непременно!

Клифорд простенва и умира.

ЕДУАРД

Чий дух прощава се с плътта тъй трудно?

РИЧАРД

Да, стон бе туй между живот и смърт!

ЕДУАРД

Виж кой е! Боят свършен е, така че
и враг да е, бъди човечен с него!

РИЧАРД

Вземи си меките слова обратно —
това е Клифорд, който, недоволен
от туй, че бе отсякъл в пъпка Рътланд,
забоде смъртоносния си нож
във корена, от който бе покарал
тоз нежен ствол, в баща ни, дука Йорк.

УОРИК

От портите на Йорк сега ще смъкнем
главата на баща ви, със която
ги е окичил Клифорд, и ще сложим
на мястото ѝ неговата тук!
Така ще му платим за мяра с мяра.

ЕДУАРД

Вдигнете този бухал, който само
нешастия е бухал за дома ни!
Смъртта прекъсна кобния му звук
и злият му език е ням навеки!

УОРИК

Изглежда в безсъзнание... Хей, Клифорд,
отговори! Познаваш ли кои сме?...
Лъча му жизнен облак чер обвил е
и той не вижда и не чува нищо.

РИЧАРД

А бих желал да вижда и да чува
и може би преструва се хитрецът,
за да избегне гаврите предсмъртни,
с които той измъчвал е баща ни.

ДЖОРДЖ

Тогаз да го измъчим с подигравки!

РИЧАРД

Моли напразно за пощада, Клифорд!

ЕДУАРД

Разкайвай се, проси напусто, Клифорд!

УОРИК

И оправдания търси си, Клифорд!

ДЖОРДЖ

Додето ний мъчения ти търсим!

РИЧАРД

Ти беше мил към Йорк — аз негов син съм!

ЕДУАРД

И мек със Рътланд — аз съм негов брат!

ДЖОРДЖ

Защо не ти помогне Маргарита?

УОРИК

Надсмиват ти се, Клифорд. Изругай ги!

РИЧАРД

И туй не можеш?... Щом скъпи се Клифорд
да ни дари с едничка ругатня,
тогава е наистина умрял;
а, честна дума, ако с таз ръка

могъл бих да му купя час живот,
за да ме чуе как се гавря с него,
отсякъл бих я и с кръвта от нея
задавил бих тоз жаден звяр, когото
не утоли кръвта на Йорк и Рътланд!

УОРИК

Но той е труп. Снемете му главата
и я побийте там, където още
на показ е главата на баща ви!...

Към Едуард.

Сега с тържествен ход назад към Лондон,
където ти ще бъдеш коронясан
за крал на Англия. А Уорик после
за Франция ще прекоси Ръкава,
за да поиска там от твое име
за теб ръката на принцеса Бона.
Тъй Франция към Англия ще свържеш,
а, близък с нея, няма да те плаши
разпръснатият враг, кроющ разплата,
защото, знай, макар лишен от жило,
той дълго ще те дразни със бръмчене.
На коронацията ще присъствам,
а след това в Бретания ще ида,
за да подготвя сватбата, милорд.

ЕДУАРД

Да бъде, както ти желаеш, Уорик,
защото върху твоите плещи аз
поставям трона си и нивга няма
да сторя крачка, без да съм получил
преди това съгласие от теб.
Ти, Ричард, си от днешен ден дук Глостър.
Ти, Джордж — дук Кларънс. Уорик като краля
ще бъде пълновластен във страната.

РИЧАРД

Аз нека съм дук Кларънс; Джордж — дук Глостър!
Туй звание „дук Глостър“ е зловещо^[17].

УОРИК

Това са глупости! Ще бъдеш Глостър.
Към Лондон, за да встъпите по-бързо
във притежание на своите титли!

[15] Феб (мит.) — бог на слънцето у римляните. ↑

[16] Галеон — вид тежки товарни платноходни кораби, които пренасяли руда от „Западните Индии“ към Испания. ↑

[17] „... туй звание дук Глостър е зловещо“ — за смъртта на Томас Уудсток, дук Глостър, умрял при загадъчни обстоятелства, се говори в „Ричард II“; за смъртта на Хъмфри, дук Глостър — в „Хенри Шести — втора част“. ↑

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Гора в Северна Англия.

Влизат двама Горски пазачи с арбалети.

ПЪРВИ ПАЗАЧ

Във гъсталака тук да се укрием —
елените ще минат ей оттам,
през таз полянка, и оттук ще можем
да изберем най-едрия мъжкар.

ВТОРИ ПАЗАЧ

Не, аз ще се кача там горе, тъй че
и двамата да стреляме по тях.

ПЪРВИ ПАЗАЧ

Така звукът на твоя арбалет
ще ги подплаши и тогаз напусто
ще иде моят изстрел. Двама тук
да чакаме и щом се появят,
да стреляме и нека е наслука!
А за да мине времето по-бързо,
ще ти разкажа туй, което с мене
веднъж се случи тук, из тез места...

ВТОРИ ПАЗАЧ

Стой! Някой иде! Чакай го да мине!

Влиза — преоблечен, с молитвеник в ръка — Крал Хенри.

КРАЛ ХЕНРИ

Избягах от Шотландско, за да зърна
със любещ поглед своята страна...

О, Хари, Хари, твоя тя не е,
престолът ти от други е зает,
могъщият ти жезъл е изтръгнат,
небесното ти миро е отмито,
тук никой не ти казва „господарю“,
не търси никой правото от теб
и никой не очаква твоята помощ,
и как ще я очаква, щом ти сам
на себе си не можеш да помогнеш!

ПЪРВИ ПАЗАЧ

Това е Хенри, бившият ни крал!
Елен с безценна кожа! Да го пипнем!

КРАЛ ХЕНРИ

Прегръщам те, невольо, мъдреците
ни учат, че ти учиш ни на всичко!

ВТОРИ ПАЗАЧ

Какво се бавим! Да го хванем, хайде!

ПЪРВИ ПАЗАЧ

Не бързай! Да го чуем още малко!

КРАЛ ХЕНРИ

Кралицата и крехкият ми син
отплаваха към Франция за помощ,
но, чувам, там отишъл е и Уорик
да иска за жена на Едуард
сестрата на французкия владетел.
Нещастни мои, ако туй е вярно,
напразен ще е опитът ви — Уорик
умее да говори, а Луи
омеква от затрогващи слова.
Но щом е тъй, жена ми има шанс.
Тя би могла с печалната си участ
да го спечели. Нейните въздишки

ще атакуват неговата гръд.
Тя с плач ще разтопи сърце от камък
и тигъра ще укроти със стон.
Нерон дори не би могъл да слуша
словата ѝ, сълзите ѝ да гледа
без угризения на съвестта.
Но тя ще проси, а пък той ще носи:
отляво тя ще моли за подкрепа,
отдясно Уорик ще предлага сватба,
тя с плач ще вика, че е грях пред Бога
насилствено кралете да се свалят,
а той на Едуард ще казва „кралят“
и пред това тя, бедната, ще млъкне
и той тогаз свободно ще излага
лъжеправата на семейство Йорк,
неправдата ще разкроява хитро
и ще привежда доводи безбройни,
додето най-подир отдалечи
французина от нея и спечели
съгласието му за тази сватба
и за останалото, със което
ще затвърди крал Едуард на трона.
О, Маргарита, точно тъй ще бъде,
ще си останеш без надежда, както
отчаяна си тръгнала за там!

ВТОРИ ПАЗАЧ

Кажи какъв си ти, та все намесваш
красици и крале?

КРАЛ ХЕНРИ

Аз по-висок съм,
отколкото изглеждам, и по-нисък,
отколкото по род ми се полага.
Човек все пак, какъвто и да съм.
Човеците говорят за кралете,
нали така? Не мога ли и аз?

ВТОРИ ПАЗАЧ

Но ти говориш, сякаш сам си крал.

КРАЛ ХЕНРИ

Такъв съм духом и това ми стига.

ВТОРИ ПАЗАЧ

Короната ти де е, щом си крал?

КРАЛ ХЕНРИ

В сърцето ми, а не върху главата.
Не я красят индийски диаманти,
незрима тя е. Казва се „доволство“
и рядко притежават я кралете.

ВТОРИ ПАЗАЧ

Е, щом като си крал, венчан с доволство,
бъди доволен да поемеш с нас,
защото май си кралят, който беше
свален от краля Едуард; на него
сме поданици ний и клетва дали
за вярност нему, тъй че тръгвай с нас!

КРАЛ ХЕНРИ

А никога ли досега не сте
изменяли на клетвата си, драги?

ВТОРИ ПАЗАЧ

Не, никога на клетва като тази.

КРАЛ ХЕНРИ

През мойто кралстване къде живяхте?

ВТОРИ ПАЗАЧ

По тез места, където днес живеем.

КРАЛ ХЕНРИ

Аз бях помазан за английски крал
на девет месеца. Баща ми бил е
той също крал. И моят дядо — също.
Вий, поданици мои, сте се клели
на мен във вечна вяност. Как тогава
не сте изменяли на своята клетва?

ПЪРВИ ПАЗАЧ

Не сме, защото поданици ние
сме ви били, дорде били сте крал.

КРАЛ ХЕНРИ

Нима умрял съм? Може би не дишам?
Невежи люде, своята клетва вие
дори не сте разбрали! Погледнете
как с леко духване отдалечавам
туй пухче от лицето си и как
въздушният поток към мен го връща,
подвластно преди миг на моя дъх,
след миг на чуждия според това
чий вятър надделял е във момента —
тъй леки сте и вие, прости люде!
Ала недейте стъпка своята клетва,
с молбата си не искам да ви вкарам
във втори грях; вървете, гдето щете —
покорно подчинява ви се кралят,
бъдете вий крале, той иде с вас!

ПЪРВИ ПАЗАЧ

Ний верни сме на краля Едуард.

КРАЛ ХЕНРИ

И верни на крал Хенри ще сте пак,
ако успее да си върне трона.

ПЪРВИ ПАЗАЧ

Във името на Бога и на краля
станете и поемайте със нас!

КРАЛ ХЕНРИ

Водете ме! Във името на Бога,
прекланям се пред името на краля.
Дано той кралства по закона горен —
на неговия аз ще съм покорен.

Излизат.

ВТОРА СЦЕНА

Лондон. Кралският дворец.

Влизат Едуард, вече крал; Ричард, вече дук Глостър; Джордж, вече дук Кларънс, и Лейди Грей.

КРАЛ ЕДУАРД

В полето при Сент Олбанз, братко Глостър,
сър Ричард Грей, съпруг на тази дама,
загина и имотът му бе взет
от победителя. Сега тя моли
да ѝ се върнат взетите земи —
молба, която трябва да приемем,
защото храбрият ѝ мъж е дал
живота си за правото на Йорк.

ГЛОСТЪР

Ще сторите разумно, господарю,
ако дадете ход на този иск.
Да го отхвърлим, би било безчестно.

КРАЛ ЕДУАРД

Разбира се, така е, но все пак
да го отложим.

ГЛОСТЪР (*настрани, към Кларънс*)

Виж го ти! Тъй значи?
Май тя на краля нещо ще даде,
преди да ѝ даде земите той?

КЛАРЪНС (*настрани, към Ричард*)

Познава дивеча и гледай как
го гони срещу вятъра!

ГЛОСТЪР (*настрани, към Кларънс*)
Мълчи!

КРАЛ ЕДУАРД

Мадам, ще видим вашата молба.
Явете се за волята ни друг път.

ЛЕЙДИ ГРЕЙ

Ваше величество, аз нямам сили
да чакам още. Отговор ми дайте!
Какъвто и да е, ще съм доволна.

ГЛОСТЪР (*настрани, към Кларънс*)

Ако и той доволен е, вдовичке,
имотът ще е твой! Нападай смело
във близък бой, че инак ще загубиш!

КЛАРЪНС (*настрани, към Глостър*)

Кой, тя ли? Не, ако не се подхлъзне.

ГЛОСТЪР (*настрани, към Кларънс*)

Не дай си Боже! Той ще се възползва!

КРАЛ ЕДУАРД

А колко са децата ви, мадам?

КЛАРЪНС (*настрани, към Глостър*)

Едно ще си изпроси, само гледай!

ГЛОСТЪР (*настрани, към Кларънс*)

Напротив, двечки ще ѝ подари!

ЛЕЙДИ ГРЕЙ

Три, ваша милост, Бог да ми ги пази.

ГЛОСТЪР (*настрани, към Кларънс*)

Послушай го и четири ще станат!

КРАЛ ЕДУАРД

Ще бъде жалко без земя да бъдат.

ЛЕЙДИ ГРЕЙ

Тогава съжалете ги, кралю!

КРАЛ ЕДУАРД

Милорди, оставете ни; бих искал
да проверя ума на тази дама.

ГЛОСТЪР (*настрани, към Кларънс*)

Ще ви оставим, сър, дорде сластта ви
сакат със патерици ви остави!

Отдръпва се назад заедно с Кларънс.

КРАЛ ЕДУАРД

Обичаш своите деца, нали?

ЛЕЙДИ ГРЕЙ

Тъй силно както себе си, милорд.

КРАЛ ЕДУАРД

И много би направила за тях?

ЛЕЙДИ ГРЕЙ

Бих страдала, за да са те добре.

КРАЛ ЕДУАРД

Тогаз им дай земите на баща им.

ЛЕЙДИ ГРЕЙ

Затуй съм и дошла при ваша милост.

КРАЛ ЕДУАРД

Ще те науча как да ги добиеш.

ЛЕЙДИ ГРЕЙ

А аз ще съм на вашите услуги.

КРАЛ ЕДУАРД

С какво да ми послужиш би могла?

ЛЕЙДИ ГРЕЙ

С каквото вий поискате от мене.

КРАЛ ЕДУАРД

Без изключение? Със всичко, тъй ли?

ЛЕЙДИ ГРЕЙ

Освен ако не мога да го сторя.

КРАЛ ЕДУАРД

Кое то ще ти искам, ти го можеш.

ЛЕЙДИ ГРЕЙ

Тогаз ще го направя, господарю.

ГЛОСТЪР (*настрани, към Кларънс*)

Притиска. Ситен дъжд и мрамор точи.

КЛАРЪНС (*настрани, към Глостър*)

Страстта му я разтапя като восък.

ЛЕЙДИ ГРЕЙ

Мълчите? Какво искате от мен?

КРАЛ ЕДУАРД

Любов към своя крал и само толкоз.

ЛЕЙДИ ГРЕЙ

За вашата васалка тя е дълг.

КРАЛ ЕДУАРД

Тогаз владей земите на мъжа си.

ЛЕЙДИ ГРЕЙ

Оставям ви с дълбока благодарност.

ГЛОСТЪР (*настрани, към Кларънс*)

Скрепихме сделката със реверанс.

КРАЛ ЕДУАРД

Стой малко, аз говоря за любов.

ЛЕЙДИ ГРЕЙ

Аз също, мой любезни господарю.

КРАЛ ЕДУАРД

Но страх ме е, че я разбираш иначе.

Каква любов ти искам според теб?

ЛЕЙДИ ГРЕЙ

Любов до гроб, признателна, набожна,

във рамките на нравственост и чест.

КРАЛ ЕДУАРД

Кълна се, не за нея ти говоря!

ЛЕЙДИ ГРЕЙ

Тогава значи зле съм ви разбрала.

КРАЛ ЕДУАРД

Сега обаче схващаш моята мисъл.

ЛЕЙДИ ГРЕЙ

Но моята мисъл не приема туй,

което, схващам, искате от нея.

КРАЛ ЕДУАРД

С две думи, аз те искам в свойто ложе!

ЛЕЙДИ ГРЕЙ

В затвора ви по-скоро ще отида!

КРАЛ ЕДУАРД

И никакви земи не ще получиш!

ЛЕЙДИ ГРЕЙ

Но вместо тях честта си ще опазя,
която за земи не се продава!

КРАЛ ЕДУАРД

Децата си така ще ощетиш.

ЛЕЙДИ ГРЕЙ

А вие — иначе — и мен, и тях.
Но виждам, че сте склонен към забава,
а моята молба е сериозна —
кажете ясно: „да“ ли или „не“?

КРАЛ ЕДУАРД

Тогава да, щом ти ми кажеш „да“,
и не, щом кажеш „не“. Сама решавай!

ЛЕЙДИ ГРЕЙ

Решавам „не“, милорд! И край на всичко!

ГЛОСТЪР (*настрани, към Кларънс*)

Не го харесва. Виж я как се мръщи!

КЛАРЪНС (*настрани, към Глостър*)

Ухажва като сетния простак!

КРАЛ ЕДУАРД (*настрани*)

Видът ѝ изразява женска скромност,

словата ѝ издават тънък ум,
със всичките си дивни съвършенства
достойна тя е за върховна власт
като любовница или кралица —
каквото и да става, ще я имам!...

Високо.

А представете си, че Едуард
поиска да ви вземе за жена!

ЛЕЙДИ ГРЕЙ

Това на думи ще е по-възможно,
отколкото на дело, господарю.
Като васалка за шеги подхождам,
но никак не подхождам за кралица.

КРАЛ ЕДУАРД

Вдовицо плаха, в трона си кълна се,
че казвам само туй, което мисля!
Аз жаден съм за твоята любов!

ЛЕЙДИ ГРЕЙ

Но с нея нямам как да ви зарадвам.
Макар и твърде ниска за кралица,
да се снизя не мога до държанка.

КРАЛ ЕДУАРД

Хитруваш. Аз те исках за кралица.

ЛЕЙДИ ГРЕЙ

Не ще ли ви е криво, сър, когато
ви кажат „татко“ моите синове?

КРАЛ ЕДУАРД

Не повече, отколкото когато
ви кажат „майко“ моите дъщери.
От своя брак ти имаш три деца,

а пък и аз, кълна се във небето,
макар и още да не съм венчаван,
си имам няколко. Нима е лошо
да си баща на повечко деца?
Недей се дърпа, взимам те и толкоз!

ГЛОСТЪР (*настрани, към Кларънс*)
Изповедта им все по-жарка става!

КЛАРЪНС (*настрани, към Глостър*)
Но този изповедник не прощава!

КРАЛ ЕДУАРД (*към двамата*)
Вестта ми вий не можете отгатна...

ГЛОСТЪР
Тя май за дамата не е приятна.

КРАЛ ЕДУАРД
Ще ви учуди, че съм й поискал
да се омъжи...

КЛАРЪНС
За кого, милорд?

КРАЛ ЕДУАРД
Как за кого? За мене, братко Кларънс!

ГЛОСТЪР
Туй чудо ако стане, ще се чудим
най-малко четри дни!

КЛАРЪНС
Със цял един
над отредените за всяко чудо!

ГЛОСТЪР

„Голямо чудо“, както има дума!

КРАЛ ЕДУАРД

Шегувате се вий, но ще й върнем
земите на покойния й мъж.

Влиза Благородник.

БЛАГОРОДНИКЪТ

Ваше величество, врагът ви Хенри
е хванат в плен и чака вЪн, пред входа.

КРАЛ ЕДУАРД

Откарайте го незабавно в Тауър!
А ний да идем, братя, и узнаем
от този, който го е заловил,
подробности. Мадам, елате с нас!...
Оказвайте й почит, господа.

Излизат всички освен Глостър.

ГЛОСТЪР

Да, с почит се отнася към жените!
Дано се изцеди и в срамна болест
съсипе сили, кръст и костен мозък,
та от чреслата му да не израсне
надежден ствол, способен да закрие
от моя поглед златния ми блян!
Но между този блян и мен самия,
когато бъдат във пръстта правата
на тоя похотливец Едуард,
все пак остават брат ми Кларънс, Хенри
със своя Едуард и всички бъдни
потомци техни — как да ги предвидиш! —
които мигом ще ме изпреварят
и ще запълнят техните места!
При тази мисъл тръпки ме побиват —

напразно аз мечтая за властта
подобно някой, който жално гледа
от вдадения във морето нос
брега, на който би желал да стъпи,
и гневен, че краката му не следват
очите му, заплашва океана,
че щял с лъжица да го изгребе,
за да достигне сушата отсреща.
Да, тъй пред мен, така далеч от нея,
короната се мярка и тъй аз
заканвам се да смачкам всички пречки
в самоизмамата, че бих могъл
да сторя невъзможното. Уви,
окото и сърцето ми са, явно,
премного дръзки, щом ръка и сила
не могат да ги стигнат. Е, добре,
да кажем, че за Ричард няма кралство,
какво тогаз предлага му светът?
Ще търся рая в скута на жените,
ще се обличам във изящни дрехи,
красавиците с думи ще омайвам!...
Мечта безумна! По-непостижима
от завладяване на сто корони!
От Любовта във майчиното лоно
съм бил отхвърлен аз и за да бъда
лишен от сладостта ѝ, тя със подкуп
накарала е меката Природа
да изсуши ръката ми подобно
на мъртъв клон; да трупне на гърба ми
отблъскващ хълм, на който грозотата
е седнала, за да се гаври с мен;
по дължина различни да направи
краката ми; да ме превърне в урод,
в човешки хаос, във мече без форма,
което, необлизано, не носи
следа от образа на своята майка^[18].
А може ли такъв да е обичан?

Ще бъда луд, ако повярвам в туй!
И затова, понеже тук не виждам
за Ричард друго щастие освен
да тъпче, мъчи и тормози тези,
които са по-хубави от него,
короната за мен ще бъде рай,
а черен ад — животът на земята,
додето върху таз глава, побита
за присмех над сакатото ми тяло,
не засияе славният венец!
Но аз не зная как да го добия,
защото не един живот се пречка
по пътя ми към него. Аз приличам
на пътник, заблудил се в тъмен лес —
той драките разкъсва, но и те
разкъсват го; посоката налучква,
ала след малко я изпуска пак
и как да се измъкне на открито,
не знае, но отчаяно стреми се
да се измъкне — да, така и аз
стрема се към английската корона
и или ще загина, или път
ще си проправа с кървава секира.
Аз зная със усмивка да убивам,
да срещам с радост туй, което мразя,
да мокря бузи със лъжливи сълзи
и според случая да сменям израз.
По-гибелно ще пея от сирена^[19],
ще умъртвявам като базилиск^[20],
от Нестор^[21] по ще бъда сладкодугмен,
ще лъжа по-добре от Одисей^[22],
като Синон^[23] ще взема втора Троя,
по-бързо от Протей^[24] ще сменям форма,
хамелеона пъстър ще надбагря,
ще дам урок по зло на Макиавели^[25] —
туй всичко мога и при толкоз дарби

една корона да не завладея?
Пфу, стигвам и от по-далеч до нея!

Излиза.

[18] „... мече безформено... на своята майка“ — според преданието новороденото мече представлявало безформена маса и придобивало образ едва след като майката го оближела. ↑

[19] *Сирена* (мит.) — сирените били хищни полуптици-полужени, които с вълшебните си песни привличали към своя остров мореплавателите и ги разкъсвали. ↑

[20] *Базилиск* — приказно влечуго, което убивало с погледа си. ↑

[21] *Нестор* — Нестор, цар на Пилос, бил гръцки вожд от Троянската война в дълбока старост, чието име станало синоним на мъдрост, придобита с годините. ↑

[22] *Одисей* (мит.) — цар на Итака, който участвал в Троянската война. Известен като „хитроумен“, той измислил дървения кон, с чиято помощ гръците успели да проникнат зад стените на града. Герой на „Илиадата“ и на „Одисеята“, която разказва дългите му странствания по море на връщане към родния остров. ↑

[23] *Синон* (мит.) — син на коринтския цар Сизиф, уговорил троянците да вкарат дървения кон зад стените си и с това станал причина за гибелта на Троя. ↑

[24] *Протей* (мит.) — морско божество от гръцката митология, способно да взема най-различни образи; синоним на изменчивост. ↑

[25] *Макиавели* — Николо Макиавели (1469–1527), италиански писател и политик от Възраждането, чието име незаслужено е станало синоним на политическа безскрупулност. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Франция. В кралския дворец.

Тръбен звук. Влизат Крал Луи, Принцеса Бона, Бурбон, следвани от Свита; кралят сяда на трона и става, когато влизат Кралица Маргарита с Принц Едуард и Оксфорд.

КРАЛ ЛУИ

Седни до нас, кралице Маргарито!
На твоя сан и твоя произход
не отговаря права да седиш,
когато аз, Луи, седя пред тебе.

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

О, не, кралю! Днес трябва Маргарита
платна да свие временно и учи
духа си да приема туй, което
кралете заповядват. Бях кралица
на Албион във златните му дни,
но зла съдба потъпка мойто право
и във позор ме смъкна на земята,
където ми е мястото сега,
защото тя най-точно съответства
на ниската ми степен във света.

КРАЛ ЛУИ

Защо си тъй отчаяна, кралице,
и откъде извира твойта скръб?

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

От извор, който руква през очите,
но дави във сълзите си езика.

КРАЛ ЛУИ

Какъвто и да бъде той, кралице,

бъди, която си! Седни до нас!

Поставя я да седне до него.

Врата си под ярема на Фортуна
недей превива! Нека над бедите
възтържествува гордият ти дух!
Кажи къде се твойта болка крие —
щом има цар, ще го намерим ние.

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Тез думи милостиви вливат бодрост
в унилата ми мисъл и развързват
пленения език на мойта мъка.
Узнай, кралю Луи, че моят Хенри,
единственият крал на обичта ми,
монарх до вчера, днеска клет изгнаник,
подирил е в Шотландия приют,
а дукът Йорк, честолубив и нагъл,
с кошунствено насилие заел е
престола на помазания крал!
Това принуди мене, Маргарита,
да дойда тук с наследника на Хенри,
принц Едуард, горещо да те моля
за справедлива помощ, без която
ний губим и последната надежда.
Шотландия е с нас, но е безсилна,
народ и благородни са смутени,
хазната на държавата — иззета,
войските ни — обърнати във бягство,
а моят беден син и аз, горката —
сам виждаш — сме сломени от бедата!

КРАЛ ЛУИ

Кралице, укроти таз своя буря,
дорде подирим начин да я спрем!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Бездействието на врага помага!

КРАЛ ЛУИ

Доброто действие е бавно, драга.

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Но нетърпението придружава
страданието винаги... И ей го
тоз, който е във неговия корен!

Влиза Уорик.

КРАЛ ЛУИ

Кой, тъй сърцат, явява се пред нас?

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Граф Уорик, пръв приятел на дук Йорк.

КРАЛ ЛУИ

Добре дошъл във Франция, граф Уорик!
С какво и от кого си пратен тук?

Слиза от трона. Кралица Маргарита става.

КРАЛИЦА МАРГАРИТА (настрани)

Задава се нов вихър! Този Уорик
над приливи и бури заповядва!

УОРИК

Изпратен съм от Едуард Английски,
мой господар и твой приятел искрен,
във дух на братство и на обич, първо,
да те приветствам най-горещо; второ,
да ти предложи договор за дружба;
и, трето, да скрепя със траен възел
таз дружба, ако ти се съгласиш

сестра ти, дивната принцеса Бона,
да встъпи в брак пред Бога и закона
с владетеля на нашата страна.

КРАЛИЦА МАРГАРИТА *(настрани)*

Ако успее, Хенри е загубен!

УОРИК *(към Бона)*

А с ваше разрешение, мадам,
поръчано ми е от моя крал
да сложа на ръката ви целувка
във израз на страстта, която пълни
сърцето му, откак слухът за вас
във него въдвори, мадам, лика ви,
излъчващ добродетелност и хубост!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Кралю на Франция, и вий, принцесо,
преди да отговорите на графа,
изслушайте ме! Неговата просба
не иде от горещата любов
на Едуард, а от необходимост,
прибягваща до хитрост и измама,
защото всеки узурпиран трон
се клати без подпори от чужбина,
а туй, че Едуард е узурпатор,
е въвн от спор, защото Хенри жив е,
а даже да не беше, тук пред вас е
принц Едуард, синът му. Затова,
кралю, пази се да не навлечеш
над себе си нещастия и срам
с предлаганите договор и сватба,
защото всяка власт изглежда вечна,
но Бог и времето си знаят своето!

УОРИК

Как смееш, Маргарито!

ПРИНЦ ЕДУАРД

Без „кralице“?

УОРИК

Да, без! Защото беше узурпатор
баща ти Хенри, тъй че по закона
ни тя кралица е, ни ти си принц!

ОКСФОРД

Тогава Уорик заличава значи
Джон Гонт, завоевателя на толкоз
земи в Испания, а — подир него —
Хенри Четвърти, този образец
на мъдрост за най-мъдрите; след туй
и Хенри Пети, който с доблестта си
направи цяла Франция английска —
потомък техен е баща му Хенри!

УОРИК

А как така във гладкото си слово
пропусна, Оксфорд, да ни споменеш,
че Хенри Шести изпогуби всичко,
което бе спечелил Хенри Пети?
Страхувам се, че този френски двор
ще ти се смее. А освен това
туй твоє родословие, което
датира от шейсет и две години,
е малко кратко, за да подкрепи
едни претенции над кралски трон.

ОКСФОРД

Как можеш, Уорик, без да се червиш,
така да хулиш краля, под когото
прослужи тридесет и шест години?

УОРИК

Как можеш, Оксфорд, който цял живот
си бил със правдата, сега да браниш
със родословия една лъжа?

Позор за теб! Отмятай се от Хенри
и назови крал Едуард свой крал!

ОКСФОРД

Свой крал да назова човека, който
на смърт изпрати моя старши брат,
лорд Обри Вир; а също и баща ми,
преди да падне зрелият му плод
пред прага на естествената смърт?
Не, Уорик, не! Додето таз ръка
държи се още, ще поддържа — знай го —
дома на Ланкастър!

УОРИК

А таз — на Йорк!

КРАЛ ЛУИ

Кралице, млади принце, драги Оксфорд,
ще ви помоля, стойте настрани,
додето поговоря с графа Уорик!

Кралица Маргарита, принц Едуард и Оксфорд се отдръпват встрани.

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Дано не го омае с хитри думи!

КРАЛ ЛУИ

Отговори ми, но по съвест, Уорик:
със право ли заема Едуард
английския престол? Не ми се иска
да се обвързвам със лъжлив избраник.

УОРИК

Залагам своята чест за него, сир!

КРАЛ ЛУИ

А мил ли е на вашия народ?

УОРИК

О, да! Особено сравнен със Хенри.

КРАЛ ЛУИ

И после, искрено и без преструвки,
кажи наистина ли той обича
сестра ни Бона?

УОРИК

Мисля, ваша светлост,
че неговата обич е, каквато
подхожда на владетел като него.
Аз чувал съм го често да говори,
че тя била растение безсмъртно —
с корона, хранеща се от лъчите
на хубостта, и с корен, смучещ сок
от нравствените качества — което,
макар и недостъпно за омраза,
е уязвимо за обиден отказ
и ще увехне в скръб, ако сестра ви
с ответна обич цял не му достави!

КРАЛ ЛУИ

Кажи да чуем твойта воля, сестро!

БОНА

На вашето съгласие и отказ
ще бъда аз покорна.

Към Уорик.

Но признавам,
че често, слушайки да ми изтъкват

достойнствата на краля ви, умът ми
е пожелавал неговата близост.

КРАЛ ЛУИ

Тогава, графе, нашата сестра
ще е жена на краля Едуард!
И нека още тук запишем точно
с какви дарения ще отговори
на зестрата ѝ кралският жених.
Свидетелка бъдете вий, кралице,
че нашата сестра, принцеса Бона,
в брак встъпва с Едуард, английски крал.

ПРИНЦ ЕДУАРД

„Със Едуард“ и толкова! Без „крал“!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Лукави Уорик, ти със този брак
целиш да подкопаеш моята проща!
Луи преди появата ти беше
приятелски настроен към мъжа ми!

КРАЛ ЛУИ

И още съм. Към него и към теб.
Но ако вашите права над трона
са слаби, както явно го показват
успехите на Едуард, то, явно,
не мога да се чувствам задължен
да ви окажа помощта, която
ви обещах, признавам, преди малко.
Но иначе не ще ви липсва нищо,
което моят ранг е с власт да дава,
а вашият — във право да очаква.

УОРИК

Съпругът ви живее най-охолно
в Шотландия, където няма нищо

и значи няма и какво да губи,
а вий, мадам, си имате баща
във състояние да ви издържа
и няма нужда да сте в тежест тук.

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Мълчи, безсрамни Уорик! Млък, ти казвам,
ти, който нагло сваляш и издигаш
монарси и крале! Оттук не мърдам,
додето с плач и реч — но без измами! —
докажа на Луи и твойта хитрост,
и подлостта на Едуард, защото
сте ястреби от същото гнездо!

Звук на рог.

КРАЛ ЛУИ (към Уорик)

Пристига вест за нас или за теб!

Влиза Пратеник.

ПРАТЕНИКЪТ (към Уорик)

Посланико английски, туй писмо
ви праща вашият достоен брат,
маркизът Монтагю.

Към крал Луи.

А туй, кралю,
до тебе е от Едуард Английски.

Към кралица Маргарита.

А туй за вас е. От кого, не зная.

Тримата четат писмата си.

ОКСФОРД

Добре е, че кралицата с усмивка
чете писмото си, а Уорик своето —
със смръщено лице!

ПРИНЦ ЕДУАРД

А крал Луи
като ужилен даже тропна с крак.
Дано е на добро!

КРАЛ ЛУИ

Какви са вестите? Кралице? Графе?

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

От моите сърцето ми танцува!

УОРИК

От моите — се гърчи в скръб и гняв!

КРАЛ ЛУИ

Тъй значи? Едуард се е венчал
за лейди Грей! И иска да заглади
лъжата — твойта, своята! — със едно
писмо, говорещо: „Не се сърдете!“
Такъв съюз ли иска той със нас?
Така да ни обижда! Как посмял е?

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Не ти ли казах същото, кралю?
Това са техните любов и честност!

УОРИК

Кралю, пред небесата се заклевам
във своето спасение, че нищо
не знаех за таз двойствена постъпка
на Едуард, не вече крал за мене,
защото мене той опозори,
но главно себе си и би го знаел

да видеше срама си отстрана.
Не аз ли опростих му, че баща ми
загина зарад неговия дом?
Не аз ли заличих във паметта си,
че хвърли мойта племенница в срам?
Не аз ли дадох му венеца, който
насила сних от истинския крал?
И затова ми плаща с тоз позор?
Позор за него! Аз без чест не мога.
Той взе ми я и аз заради туй
напускам го и връщам се към Хенри!
Кралице, за враждите забрави —
ще бъда твой слуга, ще отмъстя
за оскърбената принцеса Бона
и ще възвърна на престола Хенри!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Омразата ми, Уорик, ти превърна
в любов към теб. Прощавам и забравям
вината ти, щастлива, че те виждам
приятел на крал Хенри.

УОРИК

Да, приятел,
и толкоз искрен, толкоз непристорен,
че ако крал Луи благоволи
да ми даде отряд добри войници,
прехвърлил ги на острова, със сила
ще смъкна узурпатора от трона!
Не ми се вярва новата съпруга
да му помогне много, а пък Кларънс,
доколкото ми казва туй писмо,
ще го напусне може би, понеже
се е оженил повече от похот,
отколкото от грижа за страната.

БОНА

О, братко, как за мен ще отмъстиш,
освен помагайки на таз кралица?

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Кралю, как моят Хенри ще живее,
ако от мъките не го изтръгнеш?

БОНА

В едно се сливат двете ни обиди.

УОРИК

И моята се слива с тях, принцесо.

КРАЛ ЛУИ

А моята — със нейната, със твойта
и с тази на кралицата. Затуй
решавам твърдо: имаш помощта ми!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Благодаря от името на всички!

КРАЛ ЛУИ

И тъй, вестителю, върни се бързо
и съобщи на своя тъй наречен
английски крал, че крал Луи му праща,
за да се друсат с него и жена му,
компания танцьори. Нека тръпне
при разказа за чутото от теб!

БОНА

Кажи му, че с надежда да го видя
вдовец в най-близки дни, венче ще нося
от плачеща върба!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

А пък от мен —
че хвърлила жалеите си дрехи,

обличам броня!

УОРИК

А от мен кажи му,
че ми нанесе кървава обида
и аз от трона да го смъкна ида!
Вземи това в награда и върви!

Пратеникът излиза.

КРАЛ ЛУИ

Вий двамата, ти, Уорик, с графа Оксфорд,
веднага ще преплават морето
начело на пет хиляди войника,
за да се срещнете със Едуард.
Кралицата и принцът в сгодно време
ще ви последват там със пресни сили.
Ала преди да тръгнете, кажи:
какво ни гарантира, че ще бъдеш
лоялен към страната ни?

УОРИК

Това,
че ако вий, кралице, и синът ви
съгласни сте, със принца в свят съюз
ще свържа старшата си дъщеря,
съкровището си!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Добре, съгласна!
Благодаря за ценния залог...
Тя, сине, е и хубава, и скромна,
така че дай ръката си на графа
във знак, че дъщеря му, а не друга
ще бъде твоя царствена съпруга!

ПРИНЦ ЕДУАРД

Приемам я, защото е такава,
че таз ръка напълно заслужава!

Подава ръка на Уорик.

КРАЛ ЛУИ

Какво стоим? Войската да се стегне!
А ти, Бурбон, върховни адмирале,
ще я прехвърлиш с кралския ни флот
на острова. Жадувам да платя
на този, който дръзна да измами
най-първата от френските ни дами!

Излизат всички освен Уорик.

УОРИК

Дойдох като представител на Едуард,
а се завръщам негов смъртен враг.
Поръка имах да уреждам сватба,
а нося му разруха и война.
Не с друг, а с мен реши да се посмее,
тогаз не друг, а аз ще го разплача.
Аз сам му сложих кралската корона
и сам сега ще го сваля от трона.
Не бих от жал за Хенри мръднал пръст
но виж, над Едуард жадувам мъст!

Излиза.

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Лондон. В кралския дворец.

Влизат Ричард, Кларънс, Съмърсет и Монтагю.

РИЧАРД

Кажи ми, братко Кларънс, как намираш
тоз брак със лейди Грей? И ти ли смяташ,
че брат ни е направил хубав избор?

КЛАРЪНС

Оттук до Франция е дълъг път —
къде ще чака Уорик да се връща!

СЪМЪРСЕТ

По-тихо, господа! Пристига кралят!

РИЧАРД

С добре избраната ни господарка!

КЛАРЪНС

Направо ще му кажа какво мисля!

*Тръбен звук. Влизат Крал Едуард, Лейди Грей — вече като кралица Елизабет, Пембрук,
Стафорд, Хейстингз и Свита.*

КРАЛ ЕДУАРД

Защо си тъй загрижен, братко Кларънс,
и сякаш недоволен? Все пак вярвам,
че моят брак се нрави и на теб?

КЛАРЪНС

Да, колкото на крал Луи и Уорик,
които от страхливост или глупост

не ще намерят повод за обида
във вашата игра!

КРАЛ ЕДУАРД

Луи и Уорик!

Какво са те, дори да се обидят?
Аз, Едуард, съм крал на таз страна
и мойта воля трябва да се слуша!

РИЧАРД

И тъй ще е, но чувал съм да казват,
че бърза сватба рядко е добра.

КРАЛ ЕДУАРД

И ти ли недоволстваш, братко Ричард?

РИЧАРД

Не, Бог опазил ме да съм противник
на връзките, които той е свързал!
И бива ли да се разлъчват двама,
които толкова добре си пасват?

КРАЛ ЕДУАРД

Като оставим скритите надсмешки
и явната досада, нека чуем:
защо не бива лейди Грей да стане
съпруга моя и кралица ваша.
Вий също, Съмърсет и Монтагю,
свободно изкажете мисълта си!

КЛАРЪНС

Тогава мойто мнение е туй,
че крал Луи ще стане зъл ваш враг,
задето се погаврихте със него
чрез тоз лъжлив годеж с принцеса Бона.

РИЧАРД

Внезапният ви брак е злепоставил
и Уорик, ваш сватовник пред Луи!

КРАЛ ЕДУАРД

Ами ако измисля някой начин
да уталожа техните обиди?

МОНТАГЮ

Един съюз със Франция все пак
чрез този брак по-здрава би направил
държавата за бурите отвън
от който и да бъде брак в страната!

ХЕЙСТИНГЗ

Нима на Монтагю не е известно,
че Англия е здрава, щом е вярна
на себе си?

МОНТАГЮ

Така е, но по-здрава
тя би била със френската подкрепа.

ХЕЙСТИНГЗ

„Използвай Франция, но стой нащрек!“
Да вярваме във Бога и в морята,
със чийто зид непробиваем той
страната ни отвред е оградил —
на Англия единственият щит е
в тоз обръч от вода и в нас самите!

КЛАРЪНС

След тази реч лорд Хейстингз е достоен
за зестрата на лорда Хънгерфорд^[26].

КРАЛ ЕДУАРД

По моя воля стана този брак,
а тя закон е. Кой ще каже нещо?

РИЧАРД

Аз мисля, господарю, че все пак
погрешно задохихте дъщерята
на лорда Скейлз за брата на жена си,
а не за мен или за брат ми Кларънс.
Заради своята съпруга, братко,
погребахте вий братския си дълг.

КЛАРЪНС

По същата причина разрешихте,
забравяйки за родните си братя,
синът на вашата жена да вземе
богатата наследница на Бонвил.

КРАЛ ЕДУАРД

О, бедният ми Кларънс! Успокой се,
ще ти намерим и на теб съпруга!

КЛАРЪНС

Със избора на своята вий, братко,
показахте се толкоз неразумен,
че бих желал да се сватосвам сам.
Възнамерявам поради това
да ви напусна скоро.

КРАЛ ЕДУАРД

Както искаш!

Стой тук или напускай — Едуард
ще властва не по волята на брат си!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Милорди, ще признаете, че аз,
преди крал Едуард да ме издигне
до сана на кралица, вече бях
от знатен произход. Далеч по-долни
са стигали до моята съдба.

Но колкото таз титла радва мене
и моите родственици, толкоз вие,
макар да искам да ви угодя,
засенчвате щастливите ми дни
със мисли за заплахи и печали.

КРАЛ ЕДУАРД

Недей им се умилква, скъпа моя!
Какви опасности, какви печали
са в състояние да те тревожат,
додето Едуард е твой съпруг
и господар на Англия, комуто
дължат покорство те? И ще ми бъдат
покорни, уверявам те, и даже
ще те обичат, ако не желаят
да си спечелят моята омраза —
защото иначе ти не ще пострадаш,
а те ще си изпатят от гнева ми!

РИЧАРД (настрани)

Не казвам нищо, но си мисля много.

Влиза Пратеникът от Франция.

КРАЛ ЕДУАРД

Какви писма от Франция ни носиш?

ПРАТЕНИКЪТ

Ваше величество, писма не нося,
а само кратки думи, но такива,
че ако нямам кралската ви прошка,
не смея да ги кажа!

КРАЛ ЕДУАРД

Говори!

Простен си предварително. Но кратко!

Спомни си точно техните слова —
какво ти отговори крал Луи
на нашето писмо?

ПРАТЕНИКЪТ

Когато тръгвах,
той произнесе тези точно думи:
„... и съобщи на своя тъй наречен
английски крал, че крал Луи му праща,
за да се друсат с него и жена му,
компания танцьорки.“ Тъй ми каза.

КРАЛ ЕДУАРД

Тъй дързък? Май че бърка ме със Хенри!
А нещо каза ли принцеса Бона
за моята женитба?

ПРАТЕНИКЪТ

Да, тез думи,
изречени с презрителна усмивка:
„Кажи му, че с надежда да го видя
вдовец в най-близки дни, венче ще нося
от плачеща върба!“

КРАЛ ЕДУАРД

Не й се сърдя —
при таз обида от това по-меко
не би могла да каже, честна дума!
Узнах, че и съпругата на Хенри
присъствала. Тя праща ли ми нещо?

ПРАТЕНИКЪТ

Тя каза тъй: „От мене съобщи му,
че хвърляйки жалейните си дрехи,
обличам броня!“

КРАЛ ЕДУАРД

Виж ти! Амазонка!
А как посрещна думите ми Уорик?

ПРАТЕНИКЪТ

По-гневен срещу вас от всички тях,
кralю, той с тези думи ме отпрати:
„Нанесе ми той кървава обида
и аз от трона да го смъкна ида!“

КРАЛ ЕДУАРД

Изменникът! Как смял е да го каже!
Но по-добре — сега предупреден съм
и по-подготвен ще воювам с тях.
Ще ми платят за наглите си думи!
И Уорик може би е станал близък
със Маргарита?

ПРАТЕНИКЪТ

Стана, господарю.
Те свързаха се в толкоз тясна дружба,
че принцът ѝ ще вземе дъщеря му.

КЛАРЪНС

Голямата навярно. А пък Кларънс
ще вземе малката. Прощавай, братко,
седи на трона си и дръж се здраво!
При Уорик аз отивам, за да стана
съпруг на втората му дъщеря,
и тъй, макар без трон, да се оженя
от тебе не по-зле. Да ме последва
тоз, който е със Уорик и със мен!

Излиза, следван от Съмърсет.

РИЧАРД (настрани)

Аз — не! Но не за Едуард милея.

Короната! Прицелен съм във нея!

КРАЛ ЕДУАРД

Отидоха и двамата при Уорик.
Но що от туй? За всичко съм подготвен.
В такива случаи се действа бързо!
Пембрук и Стафорд, в името на краля,
набирайте войски и се гответе!
Врагът е или слязъл, или скоро
ще слезе на брега. Аз ида с вас.

Пембрук и Стафорд излизат.

Но първо вие, Монтагю и Хейстингз,
успокоете ме! От всички тук
единствени вий двама сте сближени
със Уорик от приятелство и кръв.
Кого — кажете — графа или мен
обичате по-силно? Ако него —
вървете! Предпочитам ви с врага ми,
отколкото несигурни до мен.
Обратно, ако предани на мен сте,
то с клетва потвърдете верността си,
така че да съм сигурен във вас!

МОНТАГЮ

Доколкото е верен Монтагю,
да бъде Господ с него!

ХЕЙСТИНГЗ

И със Хейстингз —
доколкото на вас е предан той!

КРАЛ ЕДУАРД

Вий, братко Ричард, с нас ли сте в борбата?

РИЧАРД

Да, който и да бъде срещу вас!

КРАЛ ЕДУАРД

Напред тогаз! Победата е наша!

След някой ден и друг ще сме сразили
тоз граф английски, водещ френски сили!

Излизат.

[26] „... лорд Хънгерфорд...“ — става дума за Елизабет, богатата наследница на споменатия малко по-долу лорд Скейлз, за когото се говори в „Хенри Шести — втора част“. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Поле в Уорикишър.

Влизат Уорик и Оксфорд, следвани от Френски войници.

УОРИК

Дотук, повярвайте, върви отлично.
Към нас народът стича се отвред!

Влизат Кларънс и Съмърсет.

Но вижте, идат Съмърсет и Кларънс!...
Милорди, първо: свои ли сме тук?

КЛАРЪНС

В това не се съмнявайте, милорд!

УОРИК

Тогаз добре дошъл, достойни Кларънс!
Ти — също, Съмърсет! За мен страхлив е
тоз, който се съмнява във сърцето,
заложило му своята десница
във знак на дружба — инак бих помислил,
че Кларънс, брат на Едуард, могъл би
да бъде мним приятел. Поздрав, Кларънс,
и знай, че дъщеря ми ще е твоя.
Сега под покривалото на мрака
какво ни пречи, както твоят брат
нехайно укрепил е своя лагер,
войниците си пуснал да мишкуват
из близките села и сам останал
със слаба стража в своята палатка,
да го нападнем и пленим набързо?
Разузнавачите ни заявяват,
че както Одисей и Диомед

със хитрина и смелост са успели
да отведат от шатрите на Рез
тракийските коне^[27], така и ние
под черната наметка на нощта
със изненада можем да премахнем
охраната и пипнем Едуард.
Аз казвам само „пипнем“, не „убием“,
защото искам да го хвана в плен.
Тоз, който ще ме следва, да извика
ведно със мене името на Хенри!

Всички викат: „Хенри!“

След Уорик със безшумен ход тогаз!
Да бъдат Бог и свети Георги с нас!

Излизат.

^[27] „... Одисей и Диомед... тракийските коне...“ (мит.) — Одисей и аргоския цар Диомед откраднали конете на тракийския цар Рез, съюзник на Троя, защото оракулът бил предсказал, че Троя няма да бъде превзета, ако те опитат тревата на полята около обсадения град. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Лагерът на крал Едуард, близо до Уорик.

Влизат трима Часови от кралската охрана.

ПЪРВИ ЧАСОВИ

По постове всички! Кралят вече
е седнал и се готви да заспи.

ВТОРИ ЧАСОВИ

Защо е седнал? Няма ли да легне?

ПЪРВИ ЧАСОВИ

Не, тъй като е дал обет пред Бога,
че няма да почине във постеля,
додето или Уорик, или той,
един от двамата не бъде смазан.

ВТОРИ ЧАСОВИ

Това ще стане утре, ако Уорик
е тъй наблизко, както се говори.

ТРЕТИ ЧАСОВИ

Кажете кой е този рицар, който
остана в шатъра да спи със краля?

ПЪРВИ ЧАСОВИ

Лорд Хейстингз, най-добрият му приятел.

ТРЕТИ ЧАСОВИ

Така ли? А защо е заповядал
на своите началници да спят
в околните села, а сам студува
в полето на открито?

ВТОРИ ЧАСОВИ

Трупа чест
с това, че се излага на опасност.

ТРЕТИ ЧАСОВИ

Ти дай на мен удобство и покой —
не ща опасна чест! Да знае Уорик
какво е туй, веднага ще довтаса
да го събуди!

ПЪРВИ ЧАСОВИ

Нека ми припари!
Защо са, мислиш, тези алебарди?

ВТОРИ ЧАСОВИ

Така си е. Нали сме тук на пост
от нощни врагове да браним краля!

Влизат безшумно Уорик, Кларънс, Оксфорд, Съмърсет и Войници.

УОРИК

Ей тази тук е кралската палатка.
Нападайте и кралят ще е наш!

ПЪРВИ ЧАСОВИ

Хей! Кой там шава?

ВТОРИ ЧАСОВИ

Стой или си мъртъв!

Уорик и другите се хвърлят с виковете: „Уорик! Уорик!“ Часовите побягват, викайки: „Тревога! На оръжие!“ Уорик и другите излизат, преследвайки ги, и след малко се връщат, като водят Крал Едуард по халат. Ричард и Хейстингз побягват, прекосявайки сцената.

СЪМЪРСЕТ

Кои там бягат?

УОРИК

Ричард и със него
лорд Хейстингз! Нека бягат! Нали дукът
е в нашите ръце?

КРАЛ ЕДУАРД

Кой каза „дукът“?
Когато се разделяхме, ти, Уорик,
наричаше ме иначе!

УОРИК

Оттогава
светът се промени. Когато вие
направихте посланика си жалък,
той също ви разжалва като крал
във своето сърце и тук дошъл е,
за да ви върне званието „дук“.
И може ли страна да управлява
един човек, комуто не е ясно
ни как посланиците си да тачи,
ни как с една жена да е доволен,
ни как да бъде брат на своите братя,
ни как да има грижа за народа,
ни как да пази себе си самия?

КРАЛ ЕДУАРД

Нима и ти си тука, братко Кларънс?
Тогава, явно, трябва да се слиза.
Но и в провала си, макар ти, Уорик,
и твоите да взехте връх над мене,
знай: духом аз все пак оставам крал.
Фортуна ме съсипа, но духът ми
е по-голям от властния й кръг!

УОРИК

Тогаз бѣди английски крал в духа си,
а диадемата ще носи Хенри.

Сваля короната му.

Той крал ще бѣде истински, ти — сянка!
Лорд Съмърсет, сторете всичко нужно,
дук Едуард да се откара бързо
при брат ми, Йоркския архиепископ!
Когато свърша с Пембрук, и аз също
ще дойда там със отговор за него
от крал Луи и от принцеса Бона.
А засега довиждане, дук Йорк!

КРАЛ ЕДУАРД

Смири се, щом съдбата е такава!
Кой може срещу прилива да плава?

Излиза, изведен от Съмърсет и Войници.

ОКСФОРД

Какво остава ни сега да правим,
освен да поведем войски към Лондон?

УОРИК

Да, предстои ни да освободим
от плен крал Хенри и да го поставим
отново на законния му трон.

Излизат.

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Лондон. В кралския дворец.

Влизат Кралица Елизабет и Ривърз.

РИВЪРЗ

Защо сте променена тъй, госпожо?

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Какво? Нима не знаеш, братко Ривърз,
какво нещастие се случи с краля?

РИВЪРЗ

Загубил е сражение със Уорик?

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Не, друго — своята царствена особа!

РИВЪРЗ

Нима убит е?

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Да, почти — пленен е!
Дали е бил издебнат от врага
или от своите часови предаден,
не зная, но успях да разбера,
че бил е поверен подир това
на Йоркския архиепископ, който
е брат на Уорик, значи наш противник.

РИВЪРЗ

Таз вест, признавам, е безкрайно тъжна,
но вий, мадам, бъдете търпелива:
ще падне утре, който днес надвива!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Таз вяра още ме поддържа жива,
а ми помага да не се отчайвам
и туй, че нося плод от Едуард —
гнева ми той възпира, той ме кара
да нося търпеливо своя кръст
от страх, че мога в сълзи да удавя
и с огнени въздишки да попаря
надеждата на кралство и народ.

РИВЪРЗ

А Уорик где е, имате ли вест?

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Осведомиха ме, че е поел
насам, към Лондон, за да короняса
отново Хенри. Другото е ясно:
за близките на Едуард настават
нелеки дни. Но аз, за да преваря
жестоката разправа на тирана
(на който клетва е веднъж погазил,
не бива да се вярва!), ще подиря
убежище, преди да е пристигнал,
във свято място, тъй че да опазя
поне наследника на Едуард.
Там двама ний ще бъдем в безопасност
от злоба и измама. Тръгвай с мен!
Тук Уорик е очакван всеки час,
а сvari ли ни, свършено е с нас!

Излизат.

ПЕТА СЦЕНА

В ловен парк близо до замъка „Мидълхам“, в Йоркшир.

Влизат Ричард, Хейстингз, Станли и други.

РИЧАРД

Сега на вас, лорд Хейстингз, и на вас,
сър Уилям Станли, ще ви стане ясно
защо доведох ви в този ловен парк.

Вий знаете добре, че брат ми, кралят,
е пленник тук на Йоркския епископ.

Той ползва се с голяма свобода
и много често сам, под слаба стража,
излиза за забава тук на лов.

По скритен начин го предупредих,
че ако бъде в тази част на парка
сега, по това време, под предлог,
че гони дивеч, ще намери тука
приятели с коне, които могат
да го спасят от тягостния плен.

Влизат Крал Едуард и един Ловец.

ЛОВЕЦЪТ

Насам елате! Дивечът е близко.

КРАЛ ЕДУАРД

Не, не, да идем към онез ловци!
Е, братко Глостър, Хейстингз, господа,
еленът на епископа ви чака!

РИЧАРД

Побързай, братко, всеки миг е скъп!

Конете са във оня край на парка!

КРАЛ ЕДУАРД

Къде отиваме?

ХЕЙСТИНГЗ

Във Лин, милорд.

Оттам — във Фландрия.

РИЧАРД

Отгатна, Хейстингз.

И аз го бях замислил точно тъй.

КРАЛ ЕДУАРД

Не ще забравя верността ти, Станли.

РИЧАРД

Не се бавете! Приказките после!

КРАЛ ЕДУАРД

Ще дойдеш ли и ти със нас, ловецо?

ЛОВЕЦЪТ

Да, иначе ще увисна на въжето.

РИЧАРД

Тогава бързо! Тръгваме! На път!

КРАЛ ЕДУАРД

Прощавай, попе! Брат ти няма жал,
моли се Господу да стана крал!

Излизат.

ШЕСТА СЦЕНА

Лондон. В Тауър.

Тръбен звук. Влизат Крал Хенри, Кларънс, Уорик, младият Ричмонд, Оксфорд, Монтагю и Комендантът на Тауър.

КРАЛ ХЕНРИ

Началнико на тази мрачна кула,
сега, когато Господ и ръката
на моите приятели свалиха
короната на Йорк и ми заменят
затвора с волност, грижите — със радост,
страха — с надежда, казвай: за престоя
с какво, напускайки, да ти платя?

КОМЕНДАНТЪТ

Не може поданик от крал да иска,
но ако просбите ни имат сила,
за прошка бих ви молил, господарю!

КРАЛ ХЕНРИ

Но за какво? Задето мек бе с мене?
За тази мекота, не се съмнявай,
ще бъдеш награден, защото тя
направи от затвора ми наслада;
да, да, наслада, също като тази
на славея във клетката, когато,
запял накрая в стаята, забрави
за своята скръб по волните дъбрави...
Със Божя помощ, Уорик, ти спаси ме
и затова след Божието име
аз твоето да премълча не мога.
За мен ти бе оръдие на Бога
и пак затуй, гнева за да избягна

на своята Съдба, като се смъкна
там, гдето тя не може ме ухапа,
и моят драг народ, за да не страда
от злобата на злите ми звезди,
аз, Уорик, въпреки че още нося
короната на крал, на теб прехвърлям
върховната си власт, защото ти
щастливец си във всяко свое дело
за разлика от мене.

УОРИК

Господарю,
със добротата си прочут сте вие,
но днес светът могъл би да узнае,
че сте и мъдър колкото добър,
видял ви как надхитряте умело
злината на Фортуна — малко хора
успешно се нагаждат към звездите;
но в туй, че мен избрахте, сте неправ,
когато Кларънс тук е жив и здрав.

КЛАРЪНС

Ти, Уорик, по-добре ще управляваш,
защото в хороскопа ти се сплитат
венец от лавър с клонка от маслина
във знак на туй, че щастие ще имаш
във мир и във война. И затова
властта на теб отстъпвам доброволно.

УОРИК

А аз посочвам теб за лорд-настояник.

КРАЛ ХЕНРИ

Ръцете си ми дайте, Уорик, Кларънс!
Така! Стиснете ги и с тях свържете
сърцата си, та никакъв раздор
на управлението да не пречи!

Ще бъдете от този ден и двама
настойници на нашата страна,
а аз от днес до сетния си ден
във тих живот и дисциплина строга
ще пъдя дявола и славя Бога.

УОРИК

С какво на своя крал отвърща Кларънс?

КЛАРЪНС

Със „да“, ако и ти се съгласиш,
защото на звездата ти разчитам.

УОРИК

Добре тогаз, макар и неохотно,
приемам ний да станем двойна сянка
от тялото на Хенри; с други думи,
да носим ний държавния товар,
а той на почестите да се радва.
При туй ще трябва Едуард да бъде
провъзгласен предател, след което
ще му изземем всичките земи.

КЛАРЪНС

Ще трябва при това да уточним
въпроса за наследството.

УОРИК

От него
и Кларънс ще получи своя дял.

КРАЛ ХЕНРИ

Но разрешете ми да ви помоля
(да заповядвам вече нямам право)
сред първите ви работи да бъде
това да пратите да доведат
от Франция жена ми Маргарита

и син ми, принца Едуард, защото,
додето не ги видя тук, във Лондон,
тревогата за тях ще помрачава
във мене радостта от свободата!

КЛАРЪНС

Веднага ще го сторим, господарю.

КРАЛ ХЕНРИ

Лорд Съмърсет, а кой е този момък,
когото тъй обграждате със грижи?

СЪМЪРСЕТ

Това е Хенри, младият граф Ричмонд.

КРАЛ ХЕНРИ

Ако правдиво в този миг говори
пророческият дух, витаещ в мен,
тоз момък е изпратен от небето
за благо на нашата страна.
Лицето му е царствено и ведро,
челото му — излято за корона,
ръката му — изваяна за скиптър;
той целият създаден е за трон.
Грижете се за него: той роден е
да върне пропиляното от мене!

Влиза Пратеник.

УОРИК

Какво ни носиш?

ПРАТЕНИКЪТ

Вест, че Едуард
избягал е от замъка на брат ви
в Бургундия, по всяка вероятност.

УОРИК

Горчива вест! А как се е измъкнал?

ПРАТЕНИКЪТ

Дук Глостър и лорд Хейстингз, господарю,
са го очаквали на тайно място
в гората, дето всеки ден ловувал,
и лесно са се справили с ловците,
поставени от брат ви да го пазят.

УОРИК

Той леко е погледнал на дълга си.
Но да вървим и на съвет събрани,
от днес да дирим цяр за бъдни рани!

Излизат всички освен Съмърсет, младия Ричмонд и Оксфорд.

СЪМЪРСЕТ

Милорд, не ми харесва това бягство
на Едуард. Бургундецът безспорно
ще му помогне и във близко време
войната пак ще пламне, убеден съм.
И с колкото пророческото слово
на Хенри за тоз момък ме зарадва,
със толкова ме натъжи страхът
за туй, какво с младежа в тез раздори
могло би да се случи, зло за него
и зло за нас! В Бретания да иде —
тъй само според мен ще оцелее,
додето тука братска кръв се лее.

ОКСФОРД

Да, ако Едуард престола вземе,
за него ще настане лошо време!

СЪМЪРСЕТ

Решено! Във Бретания! Веднага!
За да остане, трябва да избяга!

Излизат.

СЕДМА СЦЕНА

Пред стените на Йорк.

Тръбен звук. Влизат Крал Едуард, Ричард, Хейстингз и Войници.

КРАЛ ЕДУАРД

Дотука, Ричард, Хейстингз, господа,
Фортуна, станала добра отново,
подсказва ми отново да сменя
безславното си място в таз държава
с короната на Хенри. В две посоки
морето прекосихме и успешно
стоварихме тъй нужната за нас
бургундска помощ. Питам ви сега,
дошли от пристана на Рейвънспърг
до портите на Йорк, какво ни пречи
да влезем като дук във своя град?

РИЧАРД

Затворено! Това не ми харесва!
„Препъне ли те праг, мисли за враг!“ —
това известно е...

КРАЛ ЕДУАРД

Мълчи, човече!
Не бива да се плашим от поличби.
С добро или със зло, ще влезем вътре.
Там има наши — те ще тръгнат с нас!

ХЕЙСТИНГЗ

Отново да похлопам, господарю?

На стените се появяват Кметът на Йорк и Градските съветници.

КМЕТЪТ

Милорди, ние бяхме известени
за идването ви и затова
затворихме вратите си, понеже
обет за вяност дали сме на Хенри.

КРАЛ ЕДУАРД

Но щом като е Хенри крал за вас,
то Едуард е Йоркски дук най-малко.

КМЕТЪТ

Напълно вярно. Да, такъв сте, сър!

КРАЛ ЕДУАРД

Аз искам само Йорк и нищо друго,
достатъчна ми е властта над него.

РИЧАРД (настрани)

Лисицата да мушне само нос,
а другото само ще се намъкне!

ХЕЙСТИНГЗ

Защо се бавиш? Отвори града си
за верните приятели на Хенри!

КМЕТЪТ

Е, щом е тъй, отлоствайте вратите!

Напуска стените, следван от Градските съветници.

РИЧАРД

Безстрашен воин! И благоразумен!

ХЕЙСТИНГЗ

То, старчето, готово е на всичко,

но да остане чисто! Нека влезем
и сигурен съм, ще ги вразумим
и него, и съвета му!

Кметът и Градските съветници се появяват отново долу.

КРАЛ ЕДУАРД

Така!

Вратите, кмете, ще заключваш само
за през нощта и във военно време!
Не бой се! Дай ключовете насам!

Взима от кмета ключовете на града.

Под моето крило са този град
и всеки, който с мен е, стар и млад!

Звуци на марш. Влиза с барабанен бой Монтгомери, следван от Войници.

РИЧАРД

Това е братко, ако се не лъжа,
сър Джон Монтгомери, наш стар приятел.

КРАЛ ЕДУАРД

Здравей, сър Джон! Защо си със войска?

МОНТГОМЕРИ

За да окажа помощ в тежки дни
на краля Едуард — което дълг е
на всеки предан поданик в страната!

КРАЛ ЕДУАРД

Добри Монтгомери, благодаря ти,
но аз претенции над трона нямам —
сега съм дук и толкова, додето
останалото прати ми небето!

МОНТГОМЕРИ

Тогава сбогом! Дойдох, за да служа
с войската си на крал, а не на дук.
Да бият барабани! Ходом, марш!

Барабанен бой.

КРАЛ ЕДУАРД

Сър Джон, почакай малко да обсъдим
как бих могъл да стигна до престола!

МОНТГОМЕРИ

Какво ще го обсъждаме! Накратко,
ако не го поискате веднага,
оставям ви на вашата съдба
и ще отида да възпирам всички,
които идат да ви подкрепят!
Защо да се сражаваме, когато
вий сам не претендирате за трона?

РИЧАРД

Не ставай, братко, толкова дребнав!

КРАЛ ЕДУАРД

Когато станем силни, своето право
ще предявим, а дотогаз е мъдро
да скриваме далечните си мисли.

ХЕЙСТИНГЗ

Не се бавете! Дайте ход на меча!

РИЧАРД

Безстрашните по-бързо стигат трона!
Ще ви провъзгласим веднага, братко,
и хиляди ще тръгнат подир вас!

КРАЛ ЕДУАРД

Така да бъде! Правият съм аз,
а той ми взе короната насила!

МОНТГОМЕРИ

Сега говори кралят ми по кралски
и ето ме отново негов рицар!

ХЕЙСТИНГЗ

Тръби, тръбачо! Едуард ще бъде
на място тук провъзгласен за крал!...
Приятелю, чети това на глас!

Дава лист на един от войниците. Тръбен звук.

ВОЙНИКЪТ (чете)

„Едуард Четвърти, по воля Божия крал на Англия и Франция,
владетел на Ирландия, и т.н.“...

МОНТГОМЕРИ

И който отрече, че крал е той,
с това го предизвиквам на двубой!

Хвърля ръкавицата си.

ВСИЧКИ

Щастлив живот на Едуард Четвърти!

КРАЛ ЕДУАРД

Благодаря, Монтгомери. Вам — също.
Ако съдбата бъде с мен добра,
не ще забравя вашата подкрепа.
Ще спим във Йорк таз нощ, а утре рано,
когато слънцето подкара своите
коне над хоризонта, ще поемем
за среща с Уорик; казвам тъй, защото

известно е какъв войник е Хенри.
Срам, буйни Кларънс, него да ласкаеш
и да оставиш родния си брат!
Но аз ще ви науча, теб и Уорик!
След мен, бойци! И сигурни бъдете,
успехът ви е утре несъмнен,
а с него — и надбавката от мен!

Излизат.

ОСМА СЦЕНА

Лондон, В двореца на Лондонския епископ.

Тръбен звук. Влизат Крал Хенри, Уорик, Монтагю, Кларънс, Оксфорд и Ексетър.

УОРИК

Съвет ми дайте! Едуард с войска
от буйни немци и холандци диви,
не срещайки препятствия, е минал
от Белгия през Пролива и вече
със бърза крачка приближава Лондон,
подсилван от тълпи менлива паплач!

КРАЛ ХЕНРИ

Да наберем войска и го отблъснем!

КЛАРЪНС

В началото искрицата се стъпква,
пожара и реки не го гасят.

УОРИК

Аз имам верни хора в Уорикшир —
спокойни в мир, но храбри във война,
ще ги подтегна бързо. Зетко Кларънс,
ти в Съфък, Норфък, Кент ще призовеш
да дойдат с тебе всички благородни.
Ти, Монтагю, знам, лесно ще намериш
във Бъкингам, в Нортхамптън, в Лестършир
мъже, наклонни да извършат всичко,
което заповядаш им. Ти, Оксфорд,
обичан тъй горещо в своето графство,
от Оксфордшир ще набереш не малко.
А вие, господарю, обкръжен
от своите граждани, тъй както е

тоз остров — от морето, или както
Диана^[28] обкръжена е от нимфи,
ще чакате тук в Лондон да се върнем.
Без отговори! Тръгвайте, милорди!
Кралю, прощавайте!

КРАЛ ХЕНРИ

Прощавай, Уорик!
Прощавай, Хекторе на мойта Троя!

КЛАРЪНС

Целувам ви ръка във знак на вярност!

КРАЛ ХЕНРИ

Бъди щастлив, благонадеждни Кларънс!

МОНТАГЮ

Кралю, недей унива! С туй си тръгвам!

ОКСФОРД

Пък аз — със тоз печат за вечна вярност!

КРАЛ ХЕНРИ

Успех желая, Оксфорд, Монтагю!
Довиждане, приятели добри!

УОРИК

Довиждане! И среща в Ковентри!

Излизат всички освен крал Хенри и Ексетър.

КРАЛ ХЕНРИ

За кратко време ще отседна тука.
Как мислиш, родственико Ексетър —
не вярвам силите на Едуард
да удържат на нашата войска.

ЕКСЕТЪР

Страхувам се, че той ще увлече
и други срещу нас.

КРАЛ ХЕНРИ

Не е възможно!

За моите добрини те знаят всички:
пред просбите им слух не съм затулвал,
не съм протакал техните молби,
със жалост раните им съм лекувал,
със благост облекчавал съм скръбта им,
със милост сълзите им съм сушил,
не съм ламтял за техните имоти,
не съм ги с тежки данъци облагал,
за мъст не съм бил жаден, макар те
да са грешили много срещу мене —
защо тогава биха предпочели
пред мене Едуард? Не, Ексетър,
доброто се заплаща със добро
и щом лъвът към агнето добър е,
то винаги след него ще върви...

Викове: „Йорк! Йорк!“

ЕКСЕТЪР

Кой вика вън? Не чухте ли, кралю?

Влизат Крал Едуард, Ричард и Войници.

КРАЛ ЕДУАРД

Хванете този срамежливко Хенри
и втори път провъзгласете мен
за крал на Англия!... От твоя извор
до днес течаха всичките реки
във таз страна. Сега ще те заприщя

и моето море ще ги изпие,
така че с отлива им то във прилив
все по ще се надига!... Хайде! В Тауър!
Да не говори с никого! Вървете!

Неколцина Войници извеждат Крал Хенри.

КРАЛ ЕДУАРД

А ние, лордове, да се отправим
към Ковентри, където ни остава
високомерният изменник Уорик.
Дорде е лято, да вървим, жътвари,
че може зимен студ да ни превари!

РИЧАРД

Преди войската си да е събрал,
ний трябва да сме там и заловим
със изненада главния изменник.
Напред, с усилен марш към Ковентри!

Излизат.

[28] *Диана* (мит.) — Диана била римската богиня на лова; покровителка на девствениците, често отъждествявана с луната. ↑

ПЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Ковентри.

Над стените се появяват Уорик, Кметът на града, двама Пратеници и други.

УОРИК

Повикайте вестителя на Оксфорд!...
Къде е господарят ти, войнико?

ПЪРВИ ПРАТЕНИК

На път за тук. Сега ще са към Дънсмор.

УОРИК

А Монтагю на колко е от нас?
Вестителят му где е?... Отговаряй!

ВТОРИ ПРАТЕНИК

Към Дейнтри, сър, и със голяма сила.

Влиза Съмървил.

УОРИК

О, Съмървил! Какво ми казва Кларънс?
Къде е зет ми според теб сега?

СЪМЪРВИЛ

Оставих го с войската му при Саутам.
Оттука го делят два часа път.

Барабанен бой.

УОРИК

Това е Кларънс! Неговият звук е!

СЪМЪРВИЛ

Не, друг ще бъде. Саутам е нататък,
а този иде нейде откъм Уорик.

УОРИК

Че кой ще е? Приятел неочакван?

СЪМЪРВИЛ

Наблизо са. Ще го узнаем скоро.

Звуци на марш. Тръбен звук. Влизат Крал Едуард, Ричард и Войници.

КРАЛ ЕДУАРД

Тръбачо, приближи се към стените
и дай сигнал за преговори с тях!

РИЧАРД

Виж как стърчи над бойниците Уорик!

УОРИК

Женкарят Едуард бил вече тук?
Къде са съгледвачите ни, спят ли,
или са ни предали, та сега
узнаваме за неговия поход?

КРАЛ ЕДУАРД

Съгласен ли си, Уорик, да отвориш
вратите на тоз град, превил коляно,
да наречеш крал Едуард свой крал
и от ръката му да просиш милост?
Направиш ли го, той ще ти прости.

УОРИК

Не, ти съгласен ли си да отдръпнеш
войските си оттук и спомнил кой

те е издигнал и свалил, разкаян,
мен, Уорик, да приемеш за наставник?
Направиш ли го, ще останеш дук.

РИЧАРД

Аз мислех, че поне ще каже „крал“!
Или неволно се е пошегувал?

УОРИК

Нима е низко званието „дук“?

РИЧАРД

Съвсем не е, щом беден граф го дава.
Васал до гроб за него ще ти бъда!

УОРИК

Аз, Ричард, дадох кралството на брат ти!

КРАЛ ЕДУАРД

И тъй да е, все пак е мое значи!

УОРИК

Не си Атлас^[29] за тъй огромно бреме,
затуй, слабако, взех си го обратно
и сложих го на плещите на Хенри.
Той крал е мой! Аз поданик съм негов!

КРАЛ ЕДУАРД

Но тоз твой крал е, графе, пленник мой.
Сега кажи да чуем, храбри Уорик:
какво е едно тяло без глава?

РИЧАРД

Горкичкият ни граф! Не е предвидил,
че той десетката додето вади,
друг асото му вдига от тестето!
В двореца на епископа остави

ти своя крал и сто срещу едно
ще се намерите със него в Тауър!

КРАЛ ЕДУАРД

Така ще стане. Но си още Уорик!

РИЧАРД

Лови момента, Уорик! На колене!
Сега кови! Желязото изстива!

УОРИК

Ръката си по-скоро ще отрежа
и с другата по тебе ще я хвърля,
ала платна не ще сваля тъй ниско,
че в твоите ръце да се предам!

КРАЛ ЕДУАРД

Разгъвай ги тогаз и да ти бъдат
благоприятни ветрове и прилив!
Но знай, навила смолните ти къдри,
ръката ми, додето още топла
е твоята отсечена глава,
с кръвта ти ще напише във праха:
„Менящият се с ветровете Уорик
не ще изменя вече!“

Влиза с барабанен бой и знамена Оксфорд, следван от Войниците си.

УОРИК

О, мило знаме! Вижте, Оксфорд иде!

ОКСФОРД

Оксфорд, Оксфорд, за Ланкастър!

Влиза с Войниците си в града.

РИЧАРД

Вратите са отворени. Да влезем!

КРАЛ ЕДУАРД

Тъй тил оголваме за друг противник!
Да чакаме в готовност — те безспорно
ще се опитат да извършат излаз,
за да ни срещнат в бой, а ако не,
градът е слабо укрепен и ние
без много труд ще ги изчоплим вън!

УОРИК

Навреме, Оксфорд! Липсваше ни много!

Влиза с барабанен бой и знамена Монтагю, следван от Войниците си.

МОНТАГЮ

Монтагю, Монтагю, за Ланкастър!

Влиза с Войниците си в града.

РИЧАРД

За твоята измяна ти и брат ти
ще ни платите с ценната си кръв!

КРАЛ ЕДУАРД

По-силен враг — по-радваща победа!
Сърцето ми предчувствува успех!

Влиза с барабанен бой и знамена Съмърсет, следван от Войниците си.

СЪМЪРСЕТ

Съмърсет, Съмърсет, за Ланкастър!

Влиза с Войниците си в града.

РИЧАРД

Двамина дукове на Съмърсет
платиха със живота си на Йорк —
ако е здрав тоз меч, ще станат трима!

Влиза с барабанен бой и знамена Кларънс, следван от Войниците си.

УОРИК

Ха, ето го и Кларънс със войска,
достатъчна, за да се справи с брат си!
Стремежът му към справедливостта
надвил е, виждам, братското му чувство.
Ела при мене, зетко! Знам, ще дойдеш,
когато Уорик вика!

КЛАРЪНС

А това
какво то значи, знаеш ли го, татко?

Смъква от шапката си червената роза.

Позора си към тебе запокитвам!
Аз няма да руша дома, чиито
стени баща ми е споил с кръвта си,
за да издигам Ланкастър на трона!
Нима си мислиш, Уорик, че съм толкоз
безчувствен, груб, жесток и изроден,
че да насоча меча на войната
към своя роден брат и крал законен?
Ще ми напомниш клетвата навярно.
Да й остана верен, би било
по-скверен грях от този на Йефтай^[30],
принесъл дъщеря си в жертва Богу.
За своята простъпка се разкайвам
така дълбоко, че за да заслужа
от брат си прошка, тук те обявявам
свой смъртен враг и казвам, че където

и да те срещна (а пък ще те срещна,
ако покажеш нос отвъд зида!),
ще ти платя, задето ме подмами.
Аз тебе предизвиквам, а към брат си
обръщам руменеещи страни:
„Прости ми, Едуард, ще го изкупя!
Ти, Ричард, изглади чело! От днеска
не ще ме видиш тъй непостоянен!“

КРАЛ ЕДУАРД

Ела при брат си! По-любим те чувствам,
отколкото ако до днес изобщо
не бе ни давал повод да те мразим!

РИЧАРД

Добре дошъл! Постъпи като брат!

УОРИК

О, свръхизменник! О, клетвопрестъпник!

КРАЛ ЕДУАРД

Е, Уорик, ще напуснеш ли стените
или да ти ги струпаме отгоре!

УОРИК

Не съм се сгушил тук, за да се браня!
Към Барнет тръгвам. Хайде, Едуард,
срещни ме на открито, ако смееш!

КРАЛ ЕДУАРД

Ще смея, Уорик, и ще тръгна пръв!...
Напред, бойци! Победа! Свети Георги!

Излиза, следван от своите Привърженици.

Звуци на марш, Уорик и неговите Привърженици също напускат стените.

[29] *Атлас* (мит.) — Титан, който за участието си в бунта срещу олимпийските богове бил наказан да държи небесния свод на плещите си. ↑

[30] *Йефтай* (библ.) — еврейски съдия. Според преданието той, преди да нападне врага си, обещал на бога първото живо същество, което срещне след победата. Първа го срещнала единствената му дъщеря и бащата трябвало да я принесе в жертва. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Бойното поле край Барнет.

Шум на битка. Влиза Крал Едуард, водещ ранения Уорик.

КРАЛ ЕДУАРД

Стой тук и нека с теб умре страхът ни,
защото от страшилището Уорик
се плашихме ний всички. Монтагю,
аз тебе търся! Твоят ред сега е,
че иначе в гроба Уорик ще сучае!

Излиза.

УОРИК

Ах, кой е тук? Приятел или враг,
кажи ми, друже: кой е победител,
Йорк или Уорик? Но защо ли питам —
туй тяло изпосечено, тез кърви,
таз слабост, туй заглъхващо сърце
ми казват, че след малко ще предам
останките си тленни на пръстта,
а на врага — честта от тази битка!
Така под ударите на дърваря
загива кедърът, чиито клони
са приютявали орела царствен,
в чиято сянка кралят лъв е дремал,
и който извисявал е върха си
дори над вечното дърво на Зевса^[31]
и защитавал немоцните храсти
от яростния зимен горолом.
Очите ми, които, ето вече
смъртта покрива с черното си було,

по-остро и от слънцето по пладне
проникваха в измените на двора
и хората сравняваха тез бръчки
по челото ми, пълни с кръв сега,
със кралски гробници, защото кой
бе този крал, комуто да не можех
да изкопая гроба, кой монарх
посмиваше за миг да се усмихне,
когато Уорик беше сключил вежди?
И ето, всичко, цялата ми слава —
оваляна във прах и кръв! Къде са
дворци, градини, замъци? От всички
земи, които имах, ми остава
едно парче като за моя ръст.
Какво са власт, богатства? Прах и пръст!
Постигай приживе каквото щеш,
накрая все ще трябва да умреш!

Влизат Оксфорд и Съмърсет.

СЪМЪРСЕТ

Ах, Уорик, ако беше оцелял,
загубеното щяхме да си върнем!
Кралицата е слязла на брега —
сега узнахме го — с голяма сила;
да имаше в теб сила да избягаш!

УОРИК

Да имах, не бих бягал!... Монтагю,
любими братко, ако си наблизю,
вземи ръката ми и със целувка
задръж за миг духа ми, да не литне!
Не ме обичаш, виждам, инак с плач
измил би, братко, спечената кръв,
която не ми дава да говоря!
По-бързо, Монтагю, или съм мъртъв!

СЪМЪРСЕТ

О, Уорик, Монтагю те изпревари
и теб зова до сетния си дъх.
„Предайте моя поздрав — така каза —
на храбрия ми брат!“ И още много
опита се да каже, ала то
неясно като гръм във сводест зимник
за мен остана; чух да казва само
с последно хъркане: „Прощавай, Уорик!“

УОРИК

Мир на праха му! Бягайте, милорди!
До среща на небето!

Умира.

ОКСФОРД

Преди туй
кралицата да срещнем тука долу!
Побързайте!

Излизат, като изнасят тялото на Уорик.

[31] „... дърво на Зевса...“ (мит.) — става дума за дъба. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Другаде на бойното поле.

Тръбен звук. Влизат Крал Едуард, Ричард, Кларънс и други.

КРАЛ ЕДУАРД

Дотук съдбата ни лети нагоре
и ни венчава с лаврови венци,
но сред сияйното небе съзирам
един опасен черен облак, който
насочва се към славното ни Слънце^[32]
и, виждам, ще го стигне, преди то
да влезе в своите западни покои:
с набраните във Галия войски
кралицата е минала Ръкава
и се насочва да се срещне с нас.

КЛАРЪНС

От първия ветреца този черен облак
ще се разсее или върне там,
отдето е дошъл. Лъчът на Йорк
ще изсуши зловредните му пари —
не всеки облак, знаем, носи буря!

РИЧАРД

Тя води трийсет хиляди войници
по груби сметки. Съмърсет и Оксфорд
са слели с нея своите войски.
Ако успее да си вземе дъх,
ще се окаже равна с нас по сила.

КРАЛ ЕДУАРД

От предани приятели узнахме,
че тяхна цел е Тюксбъри. Ще тръгнем

и ний за там. Надвихме ги край Барнет,
а „весел дух скъсява дълъг път“;
по нашия, при туй от всяко графство,
към нас ще се прибавят нови сили.
Да бие барабанът! И кураж!

Излизат.

[32] „... славното ни Слънце...“ — слънцето било гербовият знак на рода Йорк. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Поле край Тюксбъри.

Тръбен звук. Влизат Кралица Маргарита, Принц Едуард, Съмърсет, Оксфорд и Войници.

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Милорди, мъдрият в беда не плаче,
а търси начин как да я оправи.
Какво, че мачтата ни е строшена,
въжето — скъсано, че сме без котва,
че половината ни екипаж е
погълнат от морето — нали още
кормчията е жив? Нима е редно,
оставил руля, той като дете
сълзи да лее в морската вода
и да подсилва силното, додето
сред хленча му в скалите се разбие
злочестият му кораб, който с ловкост
и смелост би могъл да се спаси?
Да кажем, че за нас бе котва Йорк —
какво от туй? Че Монтагю бе мачта —
какво от туй? Че мъртвите ни бяха
платна на кораба — какво от туй?
Не е ли Оксфорд втора здрава котва?
А Съмърсет не е ли втора мачта?
Не можем ли ний двама с моя Нед,
макар неопитни, веднъж да вземем
в ръцете си кормилото? Ний няма
да заревем, а курса ще държим
(дори и срещу вятъра) далече
от всички плитчини и канари,
които застрашават ни. Вълните
от ласка и от упрек не разбират,
а Едуард не е ли зло море?

Коварна плитчина не е ли Кларънс?
Не е ли Ричард зъбеста скала?
Врази са те на всекиго от нас:
Да плуваш по вълните — ще те глътнат!
По пясъка да тръгнеш — ще те всмукне!
Да скочиш на скалата — или прилив
ще те отмие, или ще загинеш
от глад и жажда! Тройна смърт ни дебне.
Това ви казвам, за да знае всеки,
ако му мине през ума да бяга,
че братята ще бъдат милосърдни
към него като тези три беди,
не повече! Затуй ви казвам: смелост!
Когато нещо е неотвратимо,
детинска слабост е да роним сълзи!

ПРИНЦ ЕДУАРД

Дори страхливец — мисля, — ако чуе
жена да произнася тези думи,
туй би му вдъхнало тъй много храброст,
че гол, без меч, нападнал би противник,
въоръжен до зъби! Туй не значи,
че се съмнявам в някого от вас,
защото, ако само подозирах,
че някой е страхливец тук, отдавна
да съм му казал сам да си отиде,
наместо в труден миг да заразява
съседа си със своята уплаха.
Все пак, ако такъв присъства тук
(не дай си Боже!), нека ни напусне,
преди да ни дотрябва помощта му!
Жени, деца да имат толкоз храброст,
а пък бойците да загубят дух,
туй би било позор невероятен!

ОКСФОРД

Чудесни принце, ти си възкресил

чутовния си дядо! Жив бъди
и неговата слава възроди!

СЪМЪРСЕТ

А който хладен е към таз надежда,
да си върви, в леглото да се мушне
и, стане ли, да му се смеят всички
като на бухал, появил се денем!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Благодаря ви, Съмърсет и Оксфорд!

ПРИНЦ ЕДУАРД

И приемерте благодарността
на този, който още няма друго!

Влиза Пратеник.

ПРАТЕНИКЪТ

Гответе се, милорди! Едуард
е недалече и готов за бой!

ОКСФОРД

Предчувствах го: отблизо ни притиска,
със цел да ни завари неготови!

СЪМЪРСЕТ

Но сбъркал е, защото сме в готовност!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Сърцето ми се радва на духа ви!

ОКСФОРД

На таз черта ще построим войската
и няма да отстъпим нито крачка!

Тръбен звук. Влизат от друга страна Крал Едуард, Ричард, Кларънс и Войници.

КРАЛ ЕДУАРД

Привърженици мои, там отсреща
стърчи трънливата гора, която
със Божя помощ и със ваши сили
ще трябва днес до стъмване да бъде
изкоренена! Повече не искам
да ви разпалвам — и така пламтите,
и знам, ще я превърнете на пепел.
Сигнал за битка! Лордове, напред!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Приятели, сълзите ми са в спор
с това, което искам да ви кажа,
защото виждате: при всяко слово
аз трябва преди туй да ги преглъщам.
Две думи само: кралят ви е в плен,
короната му — грабната, народът —
без жал избиван, кралската хазна —
изчерпана, законите — изтрити;
а там отсреща е вълкът, извършил
таз грозна пакост! Правото е с вас!
Бъдете храбри! С Божието име
напред срещу врага! Сигнал за бой!

Шум на битки. Схватки. Сигнал за отбой. Излизат.

ПЕТА СЦЕНА

Другаде на полето.

Тръбен звук. Влизат Крал Едуард, Ричард, Кларънс и Войници, водещи пленените Кралица Маргарита, Оксфорд и Съмърсет.

КРАЛ ЕДУАРД

С това завърши дългият раздор.
Водете Оксфорд в замъка ми „Хеймз“!
На Съмърсет главата — още тук!
Водете ги! Не ща да ги изслушвам!

ОКСФОРД

И аз не ща да те тревожа с думи!

СЪМЪРСЕТ

И аз не ща! Приемам своята участ!

Излиза, воден от Войници, заедно с Оксфорд.

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

В този смутен мир ний тъжно се делим,
но чака ни щастлив Йерусалим^[33]!

КРАЛ ЕДУАРД

А бе ли разгласено, че ще има
награда за този, който хване принца,
и кралска прошка за самия него?

РИЧАРД

Да, сър. И ей го иде, млад и дързък!

КРАЛ ЕДУАРД

Да дойде! Нека чуем този левент!

Влиза, воден от Войници, Принц Едуард.

Тъй младо трънче, вече да бодеш?
С какво ти, Едуард, ще ми платиш
това, че се опълчи срещу мене,
и моите поданици разбунтувал,
донесе ми безброй горчивини?

ПРИНЦ ЕДУАРД

С език на поданик ще ми говориш,
надменни Йорк! Чрез моите уста
баща ми казва ти: предай властта си
и коленичил стой, додето аз
ти върна същия въпрос, на който
ти искаш аз на теб да отговарям!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Да имаше баща ти тази твърдост!

РИЧАРД

Тогава щяхте да сте с фуста вие,
а не във гащите на Ланкастър^[34]!

ПРИНЦ ЕДУАРД

Езоп да пази своите вехти басни
за зимни нощи — тука не подхождат
със кучите си гатанки^[35]!

РИЧАРД

Ах, пале,
за тези думи с бич ще те нашибам!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Нали за бич на хората роден си!

РИЧАРД

Махнете тая хлевоуста баба!

ПРИНЦ ЕДУАРД

Махнете по-добре тоз гърбав кресльо!

КРАЛ ЕДУАРД

Мълчи, хлапе, ще ти смиря езика!

КЛАРЪНС

Хлапако невъзпитан, ставаш дързък!

ПРИНЦ ЕДУАРД

Аз знам дълга си, вие всички — не!
Гърбати Дик, клетвопрестъпни Джордж,
развратни Едуард, добре ме чуйте:
аз по-висок от вас съм, долни, подли
изменници!... А ти си узурпирал
правата на баща ми, а и моите!

КРАЛ ЕДУАРД

Дръж туй, подобие на тая врачка!

Намушква го.

РИЧАРД

А, още риташ? От това ще кротнеш!

Намушква го.

КЛАРЪНС

А туй, задето съм клетвопрестъпник!

Намушква го.

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

И мен убийте!

РИЧАРД

Само да желаеш!

Замахва да я намушка.

КРАЛ ЕДУАРД

Не, Ричард, стига! Вече прекалихме!

РИЧАРД

Защо да пълни въздуха със думи?

КРАЛ ЕДУАРД

Припадна! Изцерете я със нещо!

РИЧАРД

Ще те помоля, Кларънс, извини ме
пред брат ни, краля: трябва незабавно
към Лондон да летя по важно дело.
Когато дойдете, ще има новост!

КЛАРЪНС

Какво? Какво говориш?

РИЧАРД

Тауър! Тауър!

Излиза.

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

О, Нед! О, сладки Нед! Проговори!
Не можеш ли?... Изменници! Кръвници!
Убийците на Цезаря не щяха
да бъдат обвинени, порицани
като престъпници, ако тогава
злодейството им би могло да бъде
сравнено с вашето! Той бил е мъж,

а моят син — дете (сравнен със него).
Мъжете не изливат своя бяс
върху деца! Коя е тази дума,
по-лоша от „убийци“, да я хвърля
в лицата ви? Но не, ако говоря,
сърцето ми, усещам, ще се пръсне!
Затуй — за да го пръсна — ще говоря!
Колачи! Кръвопийци! Людоеди!
Какъв цветец откъснахте без време!
Палачи, вие нямате деца,
защото инак мисълта за тях
ви би внушила милост; но ако
родят ви се, дано ви ги заколят,
тъй както вий заклахте моя принц!

КРАЛ ЕДУАРД

Махнете я! Издърпайте я вън!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Не, никога! Просни ме тук, до него!
Прощавам ти смъртта си — направи го!
Отказваш ли? Тогава, Кларънс — ти!

КЛАРЪНС

Кълна се, че от мен не ще получиш
такова удоволствие!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Смили се!

Стори го, драги Кларънс, мили Кларънс!

КЛАРЪНС

Не чу ли, че отказах ти под клетва?

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Ти толкоз клетви си престъпил, Кларънс!
А беше грях тогаз, сега е милост!

Не искаш ли? Къде е оня дявол,
чудовището Ричард? Ричард, где си?
За теб убийството е благо дело,
ти просещия смърт не си отблъсвал!

КРАЛ ЕДУАРД

Махнете я! Издърпайте я, казах!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Дано ви стигне неговата участ!

Излиза, извлечена от Войници.

КРАЛ ЕДУАРД

Къде отиде Ричард?

КЛАРЪНС

В Лондон, братко.

Тъй бързаше, че струва ми се, там
го чака кървава вечеря в Тауър.

КРАЛ ЕДУАРД

Той пипа бързо, щом намисли нещо.
Да тръгваме! Войската разпуснете,
като платите и благодарите
на простите бойци. И тъй, към Лондон,
където нашата кралица вече
навярно подарила ни е син!

Излизат.

[33] „... щастлив Йерусалим“ — в смисъл „рай“. ↑

[34] „... в гащите на Ланкастър“ — тоест заела мястото му. ↑

[35] „... Езоп да пази... кучите си гатанки“ — кучи, защото тези басни били цинични (от гр. купос — куче) и защото Ричард е за Шекспир гърбав, както и Езоп според преданието. ↑

ШЕСТА СЦЕНА

Лондон. В Тауър.

Влизат — от една страна — Крал Хенри, а от друга — Ричард и Комендантът на Тауър.

РИЧАРД

Здравейте, сър! Пак с библия в ръка?

КРАЛ ХЕНРИ

Да, пак, добри ми сър... Защо „добри“?
„Сър“ стигаше. Ласкателството грях е.
Да кажеш „добър Глостър“, е като
да кажеш „добър дявол“ — чист абсурд
и в двата случая... Не, „сър“, и толкоз!

РИЧАРД

Сами ни оставете, коменданте!

Комендантът излиза.

КРАЛ ХЕНРИ

Тъй лошият овчар от вълка бяга,
тъй точно беззащитната овчица
отдава първо руно, после гърло
на ножа на месаря... Какви сцени
със кръв и смърт подготвил ни е Росций^[36]?

РИЧАРД

Така е, гузният негонен бяга,
зад всеки храст крадецът вижда стражи.

КРАЛ ХЕНРИ

Певецът горски, съумял по чудо

да се спаси от храста насмолен,
щом види клонка, пърха във уплаха
и аз сега със ужас гледам храста,
във който бедното ми пиле беше
подмамено, пленено и убито!

РИЧАРД

Голям глупец и празноглавец бил е
критянинът, обучил своя син
да хвърка като птица. То се знае,
хвъркатичкото цопнало в морето!

КРАЛ ХЕНРИ

Да, аз Дедал^[37] съм; моят син — Икар;
баща ти — Минос; Едуард — туй слънце,
стопило восъка на мойто чедо;
а ти — морето, в чийто зъл въртоп
загина той! Убий ме с меч, не с думи!
Гръдта ми по-охотно ще приеме
стоманата, отколкото ухото —
ужасния ти разказ. Обясни ми:
защо си тук? Живота ли ми искаш?

РИЧАРД

Какво? Нима ме мислиш за палач!

КРАЛ ХЕНРИ

Не, знам, че си убиец и кръвник.
Палачът не убива невиновни.

РИЧАРД

Сина ти аз убих за дързостта му.

КРАЛ ХЕНРИ

Ако при първата ти дързост тебе
убил бе някой, син ми би бил жив!
И аз предсказвам, че безброй човеци,

които днес не дават капка вяра
на моя страх, ще плачат безутешно
(родители — по мъртви синове,
вдовици — по погубени съпрузи,
сираци — по загинали бащи)
и в сълзи и въздишки ще проклинат
часа, във който ти си се родил!
Във този час е кобно викал бухал,
мяукала е нощна кукумявка,
ужасна буря — къртила дървета,
чер гарван — гракал, кучета са вили,
крещяли свраки във нестроен хор.
Сред тези поличби майка ти е дала
с големи мъки, но за малко радост
живот на тебе, уроде безформен,
по нищо неприличащ на плода,
очакван от тъй хубаво дърво!
Родил си се със зъби — знак, че идеш
на този свят, за да разкъсваш хора,
и писано ти е — ако е вярно,
което казват...

РИЧАРД

Стига съм те слушал!
Не свършил, прорицателю, умри!

Промушва го.

Защото ми е писано и туй!

КРАЛ ХЕНРИ

И много още кръвнини след него!
О, Господи, прости ми и прости му!

Умира.

РИЧАРД

Какво? Кръвта на Ланкастър се стича

към плочите надолу! Аз пък мислех,
че както е честолюбива, трябва
нагоре да се вдига. Бедни Хенри,
виж, мечът ми по тебе лее сълзи.
Дано такива — пурпурни — се леят
от всеки, който мисли зло на Йорк!
Ако искра живот мъжди във тебе,
върви, върви във ада. И кажи им,
че те изпраща Ричард, който няма
ни жал, ни страх, ни обич!

Промушва го отново.

Тези думи,
които той изрече, бяха верни:
от майка си съм чувал много често,
че бил съм се родил напред с краката.
Защо пък не? Не съм ли имал право
да бързам да изтребя тез, които
отнели са ни правото? Жената,
която ме поела, така казват,
извикала: „О, Господи Исусе,
той има зъби!“ И така било,
и туй говорело, че аз съм щял
да хапя, да ръмжа и да разкъсвам!
Тогава, щом небето е създало
тъй криво тялото ми, нека адът
изкълчи съответно и ума ми!
Аз нямам братя! Инак съм издялан,
не като тях. И обичта, която
наричат беловласите „небесна“,
да никне и цъфти у всички други,
които си приличат, не у мен!
Аз сам съм. Сам за себе си. Така че
пази се, Кларънс, ти деня ми сенчиш,
но аз съм ти приготвил мрачна нощ:
такива предсказания ще пусна
в слуха на Едуард, че той ще почне

да тръпне за живота си и аз,
за да прогоня неговия страх,
ще стана твойта смърт. Сега крал Хенри
и малкия му принц ги няма вече —
твой ред е, Кларънс, после ред на друг,
додето стана пръв над всички тук!...
Ще хвърля тялото във друга стая
и там ще тържествувам и играя!

Излиза.

[36] *Росций* — прочут римски актьор. ↑

[37] *Дедал* — легендарен гръцки строител. Той построил на остров Крит, управляван от цар Минос, прочутия лабиринт. Минос го затворил в лабиринта, но той направил за себе си и сина си Икар криле и полетял на свобода. Юношата Икар обаче пожелал да лети прекалено високо, слънцето разтопило восъка, с който били скрепени перата на крилете му, и той паднал в морето. Тук образът напомня, че Толбът е тласнал сина си към военното поприще, което му е струвало живота. ↑

СЕДМА СЦЕНА

Лондон. В кралския дворец.

Тръбен звук. Влизат Крал Едуард, Кралица Елизабет, Кларънс, Ричард, Хейстингз, Дойка, носеща малкия принц, и Свита.

КРАЛ ЕДУАРД

Отново сме на кралския си трон,
за втори път добит със вража кръв.
Какви смелчаци във разцвет на сили
пожънахме като узряла нива!
Три Съмърсета, трижди прословути
на тоя свят с безспорната си храброст;
два Клифорда — бащата и сина;
и два Нортъмбърланда, от които
по-смели рицари до днес не са
смахмузвали коне при боен зов;
най-сетне двете стръвни мечки, Уорик
и Монтагю, които омотали
във своята верига краля лъв,
гората караха да тръпне цяла
от страшния им рев. По този начин
прогонихме страха от своя трон
и сигурност подложихме под него.
Ела с наследника ни, мила Бес^[38]!
Дай, дай да го целуна. Малки Ед,
ти в мир короната за да получиш,
във брони твоите чичовци и аз
сме бодърствали дълги зимни нощи
и крачили във знойни летни дни —
когато в гроба си положила мощи,
плода на ратния ни труд жъни!

РИЧАРД (настрани)

Ти положи ги, а пък аз ще знам
да му съсипя жътвата, защото
не ме зачитат тук за пет пари!
Тоз гръб природата ми го е дала,
да мъкна с него тежести, и аз
ще го използвам, даже ако трябва
от тежестта да ми изхруска кръста!
Мой ум, мисли — таз гърбица ще носи!

КРАЛ ЕДУАРД

Кралицата ни възлюбете, братя,
и целунете принца Едуард,
ваш царствен племенник, във знак на обич!

КЛАРЪНС

Дълга си към престола запечатвам
на устните на този мил отрок!

КРАЛ ЕДУАРД

Благодаря ти, драги братко, Кларънс!

РИЧАРД

Целувайки плода, аз давам израз
на обич към родилия го ствол!

Настрани.

Учителя си тъй целуна Юда,
когато тайно мислеше му злото!

КРАЛ ЕДУАРД

Душата ми постигна своя блян:
на трона съм сред мир и братска обич.

КЛАРЪНС

Какво да правим с Маргарита, сър?
Рение, баща й, дал е на Луи
в залог Сицилия и Божи гроб

и вече пратил е за нея откуп.

КРАЛ ЕДУАРД

Да си върви! На кораба веднага!
Сега какво остава ни освен
с безгрижна радост да се посветим
на шествия и весели забави,
които всеки двор охотно прави?
Тръба, тръби! Беди, на добър час!
Безбурни дни разтварят се пред нас!

Излизат.

[38] „Бес“ — умалително от Елизабет. ↑

РИЧАРД III^[1]

[0] Оригина̀лното заглавие на пиесата е „*The Tragedy of Richard the Third*“ — „Трагедия за Ричард Трети“. Повечето от действащите в нея лица са исторически (и много от тях участват в трилогията „Хенри VI“). Но Шекспир се отклонява в немалко случаи от източниците си. Крал Едуард IV (1462–1483) всъщност веднага след възшествието си на трона се предал на разврат и излишества и от тях умрял едва четиридесет и една годишен. Неговият брат, дук Кларънс, домогвайки се до трона, водил предателска политика и през 1478 година бил осъден на смърт за държавна измяна. Но Едуард не се решил да изпълни присъдата публично, а затворил брат си в Тауър и изпратил при него наемни убийци. Другият брат на Едуард, Ричард, дук Глостър, а после Ричард III (1483–1485), е обрисувaн от историците като твърде способен крал. Той възнамерявал да ожени сина си Едуард за дъщерята на Едуард IV, Елизабет, и само след неговата внезапна смърт решил сам да се ожени за нея, но после се отказал от намерението си. Граф Ричмонд имал права върху престола по линията на своята майка Маргарита Бофорт, внучка на Джон Бофорт, брат по баща на Хенри IV, която била омъжена първо за Едмънд Тюдор, граф Ричмонд (баща на Ричмонд); после за граф Стафорд и след това за граф Станли (действащ в пиесата). Съпругата на Едуард IV, кралица Елизабет, била женена преди това за сър Джон Грей. Вдовицата на Хенри VI, Маргарита (действаща в „Хенри VI“), избягала след възцаряването на Едуард IV във Франция и оттам седем години по-късно направила неуспешен опит да си върне престола с въоръжена сила, след който била затворена в Тауър за четири години и след това отправена обратно във Франция, където и умряла в бедност. Нейното участие в пиесата е авторска волност. Лейди Ана, по-малка дъщеря на граф Уорик (действащ в „Хенри VI“), била не съпруга, а годеница на принц Едуард и обстоятелствата на нейната смърт не са известни. ↑

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

КРАЛ ЕДУАРД ЧЕТВЪРТИ

ЕДУАРД, ПРИНЦ УЕЛСКИ, после **КРАЛ ЕДУАРД ПЕТИ**,
РИЧАРД, ДУК ЙОРК — малолетни синове на краля

ДЖОРДЖ, ДУК КЛАРЪНС, РИЧАРД, ДУК ГЛОСТЪР, после
КРАЛ РИЧАРД ТРЕТИ — братя на краля

ЕДУАРД — малък син на дук Кларънс

ХЕНРИ, ГРАФ РИЧМОНД, после **КРАЛ ХЕНРИ СЕДМИ**

КАРДИНАЛ БАУЧЪР, КЕНТЪРБЪРИЙСКИ
АРХИЕПИСКОП

ТОМАС РОДЪРХАМ, ЙОРКСКИ АРХИЕПИСКОП

ДЖОН МОРТЪН, ИЛИЙСКИ ЕПИСКОП

ДУК БЪКИНГАМ

ДУК НОРФЪК

ГРАФ СЪРИ — негов син

ГРАФ РИВЪРЗ — брат на кралица Елизабет

МАРКИЗ ДОРСЕТ, ЛОРД ГРЕЙ — синове на кралица
Елизабет

ГРАФ ОКСФОРД

ЛОРД СТАНЛИ, ГРАФ ДАРБИ

ЛОРД ХЕЙСТИНГЗ

ЛОРД СКЕЙЛЗ

ЛОРД ЛЪВЕЛ

СЪР РОБЪРТ БРАКАНБЪРИ — комендант на Тауър

СЪР ТОМАС ВОЪН

СЪР РИЧАРД РАТКЛИФ

СЪР ДЖЕЙМЗ ТИРЪЛ

СЪР ДЖЕЙМЗ БЛЪНТ

СЪР УОЛТЪР ХЪРБЪРТ

СЪР УИЛЯМ БРАНДЪН

УИЛЯМ КЕЙТСБИ

КМЕТЪТ НА ЛОНДОН

КРИСТОФЪР ЪРСУИК — свещеник

ТРЕСЪЛ, БАРКЛИ — благородници от свитата на лейди Ана

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ — съпруга на крал Едуард Четвърти

КРАЛИЦА МАРГАРИТА — вдовица на крал Хенри Шести

ДУКЕСА ЙОРК — майка на крал Едуард Четвърти, дук Кларънс и дук Глостър

ЛЕЙДИ АНА — вдовица на Едуард, принц Уелски, син на крал Хенри Шести; после съпруга на крал Ричард Трети

МАРГАРИТА — малка дъщеря на дук Кларънс

Духове на Ричардовите жертви, благородници, слуги, духовници, пристав, писар, шериф, вратар, двама убийци, паж, граждани, вестители, войници и други.

Място на действието: Англия.

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Лондон. Улица.

Влиза Ричард.

РИЧАРД

След зимата на нашите раздори
настана над страната пищно лято
под слънцето^[1] на тоя син на Йорк.
Погребани са вдън морето всички
оловни облаци, до неотдавна
потискали дома ни, и сега са
челата ни окичени със лаври,
доспехите — за спомен окачени,
викът „На бой!“ — сменен със вик „Наздраве!“,
а маршовата стъпка — с пъргав танц.
Навъсеният гений на войната
изгладил е лика си и наместо,
препуснал обкования си кон,
да всява страх в душите на врага,
подрипва — вижте го — във дамска стая
под звуците на сладостните лютни.
Но аз — изваян лошо за турнири,
направен да не мога да ухажвам
любвеобилните огледала,
лишен от чар, за да се перча мъжки
пред някоя въртяща кълки нимфа,
онеправдан, ограбен, изигран
от подлата мошеничка Природа,
изпратила ме в тоя дишащ свят,
надве-натри скалъпен, недоносен
и тъй сакат, недъгав, уродлив,
че кучетата лаят ме, когато
прокуцам покрай тях — аз нямам друга

забава в туй безгрижно, празно време,
огласяно от свирки на пастири,
освен, следейки кривата си сянка
под слънцето, да се въртя в безкрайно
умуване над своята грозота.
И затова, негоден да развличам
като любовник тез лениви дни,
ще проявя способност на злодей
и ще отровя техните забави!
Аз план скроих със помощта на разни
пиянски сънища, мълви, прокоби
да скарам смъртно краля с брат ми Кларънс
и ако Едуард излезе толкоз
правдив и честен, колкото съм аз
двуличен, зъл и подъл, още днеска
ще бъде моят брат напъхан в Тауър
зарад прокобата, според която
„Един, чието първо име с «Джи» е,
на Едуард чедата ще избие^[2]...“!
Но скривайте се, мисли! Кларънс иде!

Влизат Кларънс — воден от Стражи, и Браканбъри.

Здравейте, братко! За какво са тези
въоръжени стражи с ваша светлост?

КЛАРЪНС

За моята сигурност загрижен, кралят
е наредил да бъда придружен
от тях във Тауър.

РИЧАРД

И защо?

КЛАРЪНС

Защото
се казвам Джордж!

РИЧАРД

Че вий ли сте виновен!
Би трябвало да прати във затвора
тез, дето са ви кръстили! Или
ще ви прекръства в купела на Тауър?
Какво е станало? Кажете, Кларънс!
Защо ви праща мога ли да зная?

КЛАРЪНС

О, бихте го узнал, ако го знаех,
но сам не зная нищо. Чух, че — вярващ
във сънища, поличби и прокоби —
отскубнал от буквара знака „Джи“,
защото някакъв пророк му казал,
че щял рода му да унищожи
един със име, почващо на „Джи“,
и тъй като и мойто име Джордж
се пише с „Джи“, заради тази глупост
и други ней подобни — както чувам —
сега ме праща на почивка в Тауър!

РИЧАРД

Така е то, когато сме под чехъл!
Не брат ни, кралят, праща ви във Тауър,
а лейди Грей^[3], съпругата му мила,
таз грозна мярка му е наумила.
Не тя ли и почтеният ѝ брат,
тоз новоизкалъпен благородник,
Антъни Уудвил^[4], убедиха краля
да хвърли в Кулата лорд Хейстингз, който
едва сега, днес точно, беше пуснат?
Не сме, не сме във безопасност, Кларънс!

КЛАРЪНС

Да, прав сте, братко Ричард! В безопасност
са вече само нейните роднини
и пратениците, които нощем

търчат с език изплезен между краля
и мистрис Шор^[5]. Не сте ли чули колко
е трябвало да ѝ се моли Хейстингз,
додето нейна милост го помилва?

РИЧАРД

Пред нейния олтар е плакал, да,
за да измоли своята свобода.
Изглежда, че единственият начин
да си спечелим милостта на краля
е в туй да облечем като слуги
ливреята на нейно божество.
Откакто брат ни ги направи знатни,
от тая мистрис Шор и от онази
ревнива поизносена вдовица
зависи всичко в нашата държава.

БРАКАНБЪРИ

Простете, ваша милост, но аз имам
от краля заповед да не допускам
дори и хора с най-висока титла
да водят частни разговори с брат ви.

РИЧАРД

Така ли? Че тогава, ваша милост,
участвайте в нашата беседа!
Тук заговори няма. Ний говорим,
че кралят ни е нравствен и разумен
и че кралицата, за своята възраст,
е още хубава и не ревнива
и че роднините ѝ са на почит;
че мистрис Шор е с прелестни крачета,
черешови уста, примамващ поглед
и сладка реч; да чуем, Браканбъри,
нима ще отречете всичко туй?

БРАКАНБЪРИ

Аз имам друга работа, а не
да гледам красотите й, милорд!

РИЧАРД

А, даже друга работа със нея?
Но знайте: едного като изключа,
бих дал съвет на всички тез, които
работят с нея, да го правят скрито.

БРАКАНБЪРИ

Кого като изключите, милорд?

РИЧАРД

Мъжа й, гълъбче. Върви донасяй!

БРАКАНБЪРИ

Простете ми, милорд, и много моля,
приключвайте беседата си с дука.

КЛАРЪНС

Покорни на дълга ти, Браканбъри!

РИЧАРД

И на кралицата, защото сме
безправни нейни роби! Сбогом, братко!
Отивам във двореца и ще сторя,
каквото ми поискате пред краля,
за да ви отърва, дори да трябва
да нарека вдовицата му „сестро“.
Това погазване на братска връзка
засяга чувствата ми по-дълбоко,
отколкото представяте си, Кларънс!

КЛАРЪНС

Аз знам, че то и двама ни не радва.

РИЧАРД

Престоят ви в затвора ще е кратък.
Повярвайте ми, ще ви наредя,
тъй както аз умея! Потърпете!

КЛАРЪНС

Какво ще правя друго! Сбогом, братко!

Излиза, воден от Браканбъри и Стражите.

РИЧАРД

Върви, върви, наивнико нещастен,
натам, отдето няма да се върнеш!
Обичам те тъй силно, че ще пратя
душата ти във рая много скоро,
ако поиска Бог да я приеме
от моите ръце... Но кой пристига?
Лорд Хейстингз, току-що освободен!

Влиза Хейстингз.

ХЕЙСТИНГЗ

Желая добър ден на ваша светлост!

РИЧАРД

Подобен и на вас, лорд-камерхере^[6]!
Честита свобода! Кажете как
понесохте престоя си в затвора!

ХЕЙСТИНГЗ

Тъй, както се полага на затворник:
с търпение. Но аз ще запламя
на тез, които станаха причина
да бъда пратен в него, честна дума!

РИЧАРД

Да, вярвам, вярвам. Кларънс и той също

ще им плати, защото той и вие
сте жертва на едни и същи хора
и те надвиха него както вас.

ХЕЙСТИНГЗ

Обидно е орлите да са в клетка,
когато мишеловите летят!

РИЧАРД

Какви са новините от чужбина?

ХЕЙСТИНГЗ

Най-лошата от тях е по-добра
от тази, която сполетя ни вкъщи:
крал Едуард е много тежко болен
и лекарите нямат цял за него.

РИЧАРД

Печална вест, кълна се в свети Павел^[7]!
Със своя безпорядъчен живот
той зле пилее кралските си сили.
И на легло е, тъй ли?

ХЕЙСТИНГЗ

Да, милорд.

РИЧАРД

Отивайте! След малко ще ви стигна.

Хейстингз излиза.

Надявам се, че няма да живее,
ала не бива да умре, додето
Джордж още не е пратен с бърза поща
на оня свят! Отивам във двореца
да го надъхам още против него
с тъй многоубедителни лъжи,
че ако моят замисъл успее,

тоз ден ще е последният за Кларънс.
Туй стане ли, Бог нека взима Едуард
и предостави тоя свят на мене,
да се поплакна в него. Да, понеже
възнамерявам за жена да взема
по-младата от щерките на Уорик^[8].
Какво чак толкова, че съм убил
мъжа и свекъра й — най-доброто
обезщетение за таз вдовичка
е да заместя двамата за нея;
което ще направя, и не толкоз
от обич, колкото зарад една
потайна цел, която се надявам
по-лесно да постигна с този брак...
Но рибата е още във морето,
пък аз тигана готвя. Кларънс жив е,
а Едуард — и крал, макар на път.
Да не избързвам — първо да измрат!

Излиза.

[1] „... под слънцето...“ — слънцето — емблема на рода Йорк — фигурирало върху герба на крал Едуард IV. ↑

[2] „... един, чието име... ще избие“ — прокобата всъщност се сбъдва, защото с буквата „Г“ (джи) се пише както „Джордж“ — името на Кларънс, така и „Глостър“ — титлата на Ричард. ↑

[3] Лейди Грей — сър Джон Грей е бил първият мъж на кралица Елизабет (вж. общата част). ↑

[4] Антъни Уудвил — става дума за граф Ривърз, брат на кралица Елизабет. ↑

[5] Мистрис Шор — Джейн Шор, съпруга на лондонски златар, била любовница на Едуард IV и на лорд Хейстингз. ↑

[6] „... лорд-камерхер...“ — с тази по-позната у нас титла заменяме титлата „лорд-чамбърлейн“, която е носел лордът, отговарящ за реда и церемониала в кралския дворец. ↑

[7] „... кълна се в свети Павел“ — в оригинала е „свети Йоан“, но навсякъде другаде Ричард се кълне в свети Павел. ↑

[8] „... от черките на Уорик.“ — става дума за лейди Ана, по пиесата съпруга (а в действителност — годеница) на принц Едуард, сина на Хенри VI (вж. общата част). Граф Уорик е едно от главните действащи лица в „Хенри Шести“. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Лондон. Улица.

Войници с алебарди внасят ковчег с тялото на Хенри VI, следван от Лейди Ана в жалейни дрехи.

Сложете своя доблестен товар
за малко на земята — сякаш може
да се помества доблест във ковчег! —
за да оплача със дълбока почит
и тежка скръб безвременната гибел
на благия ни Ланкастър^[9]!

Войниците поставят ковчега на земята.

О, ти,
студена статуя на свят монарх,
безцветна пепел от загинал дом,
безкръвен клон от род със кралска кръв,
духа ти да извикам позволи ми,
за да изслуша жалбата на Ана,
злочестата жена на твоя Едуард,
убит от същата ръка, която
на теб нанесе тези смъртни рани!
На, в тях — прозорци грозни, през които
животът ти излитна — аз наливам
безсилния балсам на своя плач.
Проклета да е таз ръка, която
намушкала е свято то ти тяло!
Проклето да е туй сърце, което
е имало сърце да го извърши!
Проклета да е тази кръв, която
проляла е безжалостно кръвта ти!
По-страшна участ да постигне тоя
злодей нещастен, сторил нас нещастни,
от участта, която бих желала

на вълк, на паяк, на пъпчива жаба,
на всяка лазеща отровна гад!
Ако и нему се роди дете,
да бъде то ужасно недоносче,
чудовище, противен урод, който
да хвърли в ужас радостната майка
и наследи каквото има зло
във зловната природа на баща му!
Ако все пак ожени се, жена си
да стори със живота си по-клета,
отколкото мен стори със смъртта
на двама ви — на моя мъж и твойта!...
Вдигнете го! Да тръгваме към „Чертси“^[10],
където трябва да го погребем
без шум след опелото в „Свети Павел“^[11]!

Войниците вдигат ковчега.

Когато натежи ви, спрете пак,
да дооплача славния покойник!

Влиза Ричард.

РИЧАРД

Не мърдайте! Ковчега на земята!

АНА

Кой вещер зъл ни праща този дявол
да пречи на свещения ни обред?

РИЧАРД

Свалете мъртвия или, кълна се
във свети Павел, ще положи мъртъв
тоз, който се забави!

ВОЙНИК

Ваша милост,
сторете път на кралския ковчег!

РИЧАРД

Не ми се подчиняваш, долно куче?
Дръпни веднага тази алебарда
от моите гърди, че ако не,
кълна се в свети Павел, ще те стъпча!

Войниците поставят отново ковчега на земята.

АНА

Треперите? Изплашихте се всички?
Не ви осъждам — смъртни сте, а знаем,
не може да изтрае смъртен поглед
вида на дявола... Назад, махни се,
отблъскващи служителю на ада!
Ти над плътта му властен бе, но нямаш
права върху душата му. Върви си!

РИЧАРД

О, праведнице сладка, имай милост,
не ме кълни!

АНА

О, демоне омразен,
отивай си във името на Бога!
Не ни смущавай! Ти превърна в ад
щастливата земя и я изпълни
със плачове, проклетия и вопли!
Ако те радва гледката на твоите
деяния ужасни, ето, гледай!...
О, вижте, вижте, раните на Хенри
разлепват устни и кървят отново!...
Черви се, о, чудовище престъпно,
защото твоята поява прави
от хладните му съдове да блика
таз жарка кръв^[12]! Тоз изблик неестествен

е плод на неестественото дело,
извършено от теб. О, Боже, който
създал си тази кръв, мъсти за нея!
Земя, която пиеш тази кръв,
мъсти за нея — ако с гръм небето
не повали убиеца му мъртъв,
ти жив го погълни, тъй както гълташ
кръвта на този крал, без жал намушкан
от неговата пъклена ръка!

РИЧАРД

Госпожо, вий не знаете закона
на милосърдието, който плаща
за зло с любов, за хула с благослов.

АНА

Кръвнико, ти закони не признаваш —
ни земни, ни небесни! А дори
в най-злия звяр се крие лъх от милост.

РИЧАРД

Във мен я няма — значи не съм звяр.

АНА

О, чудо — един дявол да не лъже!

РИЧАРД

Дваж чудо — един ангел да е гневен!
О, позволи, светило сред жените,
със доводи по точки да отхвърля
злодействата, които ми приписваш!

АНА

Ти позволи, плашило сред мъжете,
да заклеймя със доводи по точки
злодействата, които си извършил!

РИЧАРД

Безкрайно прелестна, възможност дай ми
да оправдая своите постъпки!

АНА

Безкрайно мерзостни, ще го направиш,
когато се обесиш зарад тях!

РИЧАРД

С туй действие отчаяно аз бих се
осъдил сам!

АНА

И би се сам помилвал
чрез справедлива мъст над този, който
несправедливо е погубил други!

РИЧАРД

А допусни, че аз не съм го сторил!

АНА

Тогава са на тоя свят навярно?
Но те не са, нали? Не, те умряха
и ти уби ги, дяволе проклети!

РИЧАРД

Не съм убил мъжа ти!

АНА

Жив е значи?

РИЧАРД

Не, мъртъв е, но Едуард уби го.

АНА

Лъжец! Лъжец! Кралица Маргарита
видяла е как мечът ти димял е

от неговата кръв, когато ти
понечил си да прободеш и нея
и само твоите братя са те спрели!

РИЧАРД

Причина беше нейният език,
опитал се вината им да хвърли
на моите невинни рамене!

АНА

Причина бил е твоят кръвав ум,
защото само кръвнини сънуваш!
А този крал не го ли ти уби?

РИЧАРД

Да кажем, да.

АНА

„Да кажем“! Твар бодлива!
Тогава Бог да каже да отидеш
във пъкъла за туй злодейско дело!
О, той бе толкоз благ, любезен, ласкав!

РИЧАРД

И значи Господ срещнал го е с радост!

АНА

Да, той е на небето, гдето ти
не ще отидеш никога, кръвнико!

РИЧАРД

Тогава да ми бъде благодарен,
че му помогнах да отиде там,
където беше мястото за него!

АНА

А мястото за тебе е във ада!

РИЧАРД
И другаде!

АНА
В тъмница!

РИЧАРД
В твойта спалня!

АНА
Ти в твойта сън да нямаш!

РИЧАРД
Тъй ще бъде,
додето съм без теб!

АНА
Дано да бъде!

РИЧАРД
Ще бъде, зная го. Но, драга лейди,
след този бърз двубой от остроти
да минем към спокойната беседа:
не е ли подбудителят, стоящ
зад ранните кончини на тез двама
Плантадженетовци, баща и син,
достоеен за осъждане наравно
със техния веществен извършител?

АНА
Зад тебе няма подбудител друг!

РИЧАРД
Не, чарът ти бе моят подбудител!
Той шепнеше ми нощем да изтребя
цял свят, ако е нужно, за да имам

едничък час до сладката ти гръд!

АНА

Да вярвах, че е тъй, тез нокти щяха
докрай да го издращят от лика ми!

РИЧАРД

Но тез очи, те няма да допуснат
така да се погуби тази хубост.
О, аз ще я спася, ако до теб съм!
Тъй, както е от слънцето огрян
тоз хладен свят, така съм аз — от нея;
за мен е тя живот и светъл ден!

АНА

Мрак твой ден да скрие, смърт да грабне
живота ти!

РИЧАРД

Недей да се проклинаш —
за мен си ти и двете!

АНА

О, да бях,
умряла бих, за да ти отмъстя!

РИЧАРД

Не ще е справедливо да мъстиш
на този, който те обича страстно!

АНА

Но ще е справедливо да мъстя
на този, който е убил мъжа ми!

РИЧАРД

Той сторил го е, за да ти намери
мъж, по-добър от него, сладка лейди!...

АНА

От него по-добър светът не знае!

РИЧАРД

... И който те обича по-горещо!

АНА

И как се казва той?

РИЧАРД

Плантадженет.

АНА

И моят мъж се казваше така.

РИЧАРД

Но този носи по-добре туй име!

АНА

И где е той?

РИЧАРД

Пред теб!

Лейди Ана го заплюва.

Защо заплю ме?

АНА

Да можех да те пръсна със отрова!

РИЧАРД

Отрова от такива сладки устни?

АНА

Отрова за такава гадна жаба!

Махни се! Заразяваш ми очите!

РИЧАРД

Не, ти със своите ме зарази!

АНА

Да бяха на Медуза^[13], та да могат
да те превърнат в камък!

РИЧАРД

Бих го искал,
защото жив ме мъчат с бавна смърт.
Ти с тези си очи изтръгна влага
от моите, посрами с детски сълзи
тях същите, които досега
не бяха изцедили капка жалост,
да, никога, ни в оня час, когато
баща ми Йорк и Едуард ридаха,
дочули своя син и брат^[14] да стене,
прободен от безжалостния Клифорд^[15],
ни в другия, когато чух баща ти,
войника стар, през сълзи да разказва
за края на баща ми и така
да хлипа и подсмърча по детински,
че всички други бяха с мокри бузи
като дървета в дъжд. Тогава моите
мъжествени очи презряха даже
най-скромната сълзица, но това,
което мъката тогаз не стори,
го стори хубостта ти и сега
не виждат те, разплакани от нея!
Ни свой, ни враг не ме е чул да моля,
езикът ми във ласките неук е,
но устремено днес към твоята хубост
сърцето ми му казва: говори!

Лейди Ана го гледа с презрение.

Не свивай устните си тъй надменно,

предназначени те са за целувки,
не за презрение, прекрасна лейди!
Ако злопаметното ти сърце
не ще да ми прости, на, дръж тоз меч!
Забий го в честната ми гръд, така че
от нея в миг да излети душата,
избрала те за свое божество!
На колене, разголил я пред него,
с готовност чакам смъртния ти удар!

Разгърден, коленичи. Лейди Ана вдига меча за удар.

Не трепвай! Аз убих баща ти Хенри,
но твоята хубост към това ме тласна!
Побързай! Аз убих мъжа ти Едуард,
но твойт лик подбуди ме към туй!

Лейди Ана изпуска меча.

Вдигни го! Или него, или мен!

АНА

Стани, лъжецо! Искам да умреш,
но не желая твой палач да бъда.

РИЧАРД

Тогаз кажи ми сам да се убия!

АНА

Аз вече ти го казах.

РИЧАРД

Но във гняв.

Кажи го пак и моята ръка,
веднъж убила зарад любовта ти
тоз, който я е имал, ще убие
зарад нея още едного,
в когото тя е много по-гореща!
Кажи го пак и заедно със мен
бъди участница във две убийства!

АНА

Какво ли мислиш всъщност?

РИЧАРД

Това, което казвам.

АНА

Лъжлив си май и в двете!

РИЧАРД

Тогава честни няма!

АНА

Вдигни си меча. Хайде!

РИЧАРД

Кажи, че ми прощаваш!

АНА

За туй е още рано.

РИЧАРД

Но има ли надежда?

АНА

Кой жив не се надява?

РИЧАРД

Тогаз носи тоз пръстен!

АНА

Приемам, но не давам!

Ричард поставя пръстена си на нейния пръст.

РИЧАРД

Тъй както пръстът ти е в моя пръстен,
сърцето ми е в твоите гърди —
пази ги двете, пръстен и сърце!
И ако рабът ти от таз ръчица
успее да изпроси една милост,
ти неговото щастие навеки
с това ще потвърдиш.

АНА

Каква е тя?

РИЧАРД

Да повериш тез свои тъжни грижи
на тоз, комуто повече подхожда
да бъде оплаквач, и да отидеш
оттук направо в Кросби хаус^[16], където —
щом с царствена тържественост положи
останките на благия ни крал
под плочите на манастира „Чертси“
и ги оплача, искрено разкаян —
ще дойда да те видя незабавно.
Особени причини ме подтикват
от теб да искам тази ценна милост!

АНА

Със удоволствие ще го направя
и от сърце се радвам, че те виждам
тъй искрено разкаян. Тресъл, Баркли,
елате с мене!

РИЧАРД

Без „на добър път“?

АНА

Не заслужаваш толкоз. Но понеже
и мен научи да лаская, можеш

да си въобразиш, че си го чул.

Излиза, следвана от двама Войници.

РИЧАРД

Поемайте!

БЛАГОРОДНИК

Към „Чертси“ ли, милорд?

РИЧАРД

„Хуайт фрайърс“^[17]! И очаквайте ме там!

Войниците излизат, изнасяйки ковчега.

Кога била е други път жена
така ухажвана? Кога била е
така спечелвана? Да, тя е моя,
но няма да ми трябва дълго време.
Не беше зле! Аз, който й убих
съпруга и баща му, да я взема,
когато тя, излъхваща ненавист,
кълнеше ме с разплакани очи
пред яркото свидетелство на този
кървящ покойник. Против мене тя
да има съвест, Бог и туй, ей тука,
на моя гръб, а пък зад него аз
да имам само дявола и своето
двуличие и пак да я надвия!
Ха!

Кога забрави за мъжа си Едуард,
тоз храбър принц, когото аз намушках
при Тюксбъри^[18] в гнева си, има-няма
три месеца? Такъв любезен, хубав
и умен благородник, в миг на щедрост
създаден от природата, млад, храбър
и без съмнение със кралски нрав,
светът не ще роди за втори път!

И подир него да снизи очи
към мене, който покосих тоз мъж
във златния му май и я облякох
в жалеен креп? Към мене, който цял
не струвам половината на Едуард?
Към мене, куция и гърбав урод?
Залагам срещу грош земи и титли,
че твърде много съм се подценявал!
Заклевам се, че в нейните очи —
макар и моите да говорят друго —
съм привлекателен, дори красавец!
Ще трябва малко да се поохарча
за огледало и ще заплатя
на двайсетина майстори-шивачи
да украсят снагата ми. Щом сам
съм се промъкнал в своята благосклонност,
налага се да се изръся леко,
за да остана в нея. Ала първо
във гроба тоя чичко ще катурна,
а после ще излея като урна
поток сълзи пред своята любов.
Додето още нямам огледало,
благодаря ти, светло слънце, дало
възможност на красавеца да гледа
как сянката му крачи след победа!

Излиза.

[9] *Ланкастър* — от рода Ланкастър — с родоначалник четвъртия син на Едуард III, Джон Гонт, били кралете Хенри IV, Хенри V и Хенри VI. ↑

[10] „*Чертси*“ — малък манастир в околностите на Лондон. ↑

[11] „*Свети Павел*“ — име на лондонската катедрала. ↑

[12] „... да блика таз жарка кръв“ — съгласно поверието трупът на жертвата кървял в присъствие на убиеца. ↑

[13] „*Да бяха на Медуза...*“ (мит.) — видът на горгоната Медуза имал според древните гърци сила да превръща в камък хората. (В

оригинала се говори не за Медуза, а за „базилиск“) ↑

[14] „... своя син и брат...“ — става дума за Рътланд. Случката е представена в „Хенри Шести — трета част“. ↑

[15] Клифорд — действащо лице от „Хенри Шести — втора и трета част“. ↑

[16] „Кросби хаус“ — резиденция на Ричард Глостър. ↑

[17] „Хуайтфрайърс“ (буквално — бели монаси) — Име на кармелитски манастир в Лондон. ↑

[18] Тюксбъри — при Тюксбъри (1471) войските на крал Едуард IV разбиват армията на кралица Маргарита. Събитието е представено в „Хенри Шести — трета част“. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Кралският дворец в Лондон.

Влизат Кралица Елизабет, Ривърз, Дорсет и Грей.

РИВЪРЗ

Търпение, госпожо! Кралят скоро,
не се съмнявам, ще възстанови
привичното си здраве.

ГРЕЙ

Като вижда,
че вий печална сте, той пада духом.
Затуй, мадам, сама бъдете бодра
и него ободрете с весел поглед!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Ако умре, какво ще стане с мен?

ГРЕЙ

Загубвате мъжа си, нищо друго.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Със него ще загубя всичко друго!

ГРЕЙ

Бог дал ви е чудесен син — утеха,
когато краля няма да го има.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Ах, той е млад и поверен в ръцете
на Ричард Глостър, враг и мой, и ваш!

РИВЪРЗ

Той станал ли е вече лорд-настойник?

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Не, само е посочен, но веднага
ще стане, ако кралят ни напусне.

Влизат Бъкингам и Станли.

ГРЕЙ

Лорд Бъкингам пристига със лорд Дарби.

БЪКИНГАМ

Желая щастие на ваша милост!

СТАНЛИ

Дано даде ви Господ светли дни!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Графиня Ричмонд^[19], драги графе Дарби,
едва ли би прибавила „Амин!“
към вашата молитва. Ала знайте,
макар че тя ви е жена и никак
не ни обича, ний към вас не храним
омраза зарад нейната надменност.

СТАНЛИ

Аз моля ваша милост да не вярва
на нейните клеветници или
ако е тя със право обвинена,
да ѝ прости за тази нейна слабост,
дължаща се на болестни прищевки,
а не на вкоренена неприязън.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Видяхте ли днес краля, графе Дарби?

СТАНЛИ

С дук Бъкингам се връщаме от него.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Как мислите, дали ще се поправи?

БЪКИНГАМ

Надяваме се — има бодър вид.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Дай Боже! А говорихте ли с него!

БЪКИНГАМ

Да, ваша милост. Той горещо иска да види братята ви помирени с дук Глостър и със лорда-камерхер и свиква всички днес да се явят пред неговата царствена особа.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Да можеше! Но никога те няма да се сдобрят. Щастливите ни дни преминали са върхната си точка.

Влизат Ричард и Хейстингз.

РИЧАРД

Аз няма да търпя да ме обиждат!
Кой казал е на краля, че към тях съм проявявал грубост и враждебност?
Към краля ни, кълна се в свети Павел, враждебност проявяват тез, които слуха му тъпчат с клюки и раздори!
Понеже нямам дарба да лаская, опашка да въртя, да се подмазвам, двулично да поддаквам, да се хиля,

да правя разни френски реверанси
и мимики маймунски, нима трябва
да бъда смятан за потаен враг?
Не може ли човек да бъде прям,
без простата му искреност да бъде
използвана от хитри подмазвачи,
облекли в свила долния си род?

ГРЕЙ

Кому от нас говори ваша светлост?

РИЧАРД

На теб, в когото нищо светло няма!
Кога съм те обидил и с какво?
Или онеправдал?... А теб, кога?...
Или пък теб? Или кого да е
от кликата ви, чума да я тръшне!
На негово величество — дано
помогне му небето по-добре,
отколкото вий бихте го желали! —
вий миг не давате да си отдъхне
със вечните си хленчове и жалби!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Грешите, братко Глостър. Кралят сам,
без никой да е ходил да го моли,
отгатнал е от вашите постъпки
омразата, която, всеки знае,
вий храните към моите деца,
към братята ми и към мен самата
и затова сега ни призовава,
за да узнае нейната причина.

РИЧАРД

Не знам. Светът така се е обърнал,
че гаргите ловуват волно, гдето
орлите се страхуват да летят.

Откак на почит станал е простакът,
за почит благородните ще чакат!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Да, да, разбираме ви, братко Глостър.
Завиждайте на мен и моите близки
за нашия възход. Не дай си Боже
да се нуждаем някога от вас!

РИЧАРД

За съжаление в момента ние
от вас нуждаем се. По ваша воля
сме брат ми — във затвора, аз — в немилост,
а всички благородници — в калта,
когато в двора швъкат пришълци,
доскоро нямали и двор на село!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Кълна се в Оня, който ме издигна
от скромния ми, драг за мене жребий
до тази пълна с грижи висота,
че негово величество от мене
не е дочул ни дума против Кларънс
и че дори била съм ходатайка
за неговата кауза пред краля!
Дълбоко ме засягате, милорд,
с тез грозни подозрения към мене!

РИЧАРД

Вий можете да отречете даже,
че зарад вас лежа във Тауър Хейстингз!

РИВЪРЗ

Да, може и със право!

РИЧАРД

То се знае!

Тя може и това, и друго още!
Тя може да издействува за вас
безбройни повишения, лорд Ривърз,
а после да твърди, че ги дължите
единствено на своите заслуги!
Кълна се в Богородица, тя може...

РИВЪРЗ

Какво „тя може“?

РИЧАРД

Може в брачно ложе
да вземе крал, неженен, млад и хубав!
Това можа! На баба ви женихът^[20]
е бил, признайте си, по-лош от него!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Лорд Глостър, твърде дълго съм търпяла
безкрайните ви упреци и хули.
Заклевам се, че кралят ще узнае
за всички оскърбления, които
до днеска съм понасяла от вас!
На село по-добре да съм слугиня,
отколкото — кралица, ако трябва
заради туй да съм предмет на селски
нападки и обиди!

Влиза Кралица Маргарита.

Скъдна радост,
донесе ми таз титла на кралица!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА (настрани)

И Господ да даде тя дважд по-скъдна
да бъде занаят! На мен се падат
сегашните ти сан и власт, и слава!

РИЧАРД

Какво? Ще ме заплашвате със краля?
Вървете и докладвайте му всичко!
Каквото казал съм, ще го повторя
в лицето му със риск да ида в Тауър!
Да, ясно ще му кажа: „Тука никой
не помни вече моите заслуги!...“

КРАЛИЦА МАРГАРИТА (*настрани*)

Махни се, дявол! Аз ги помня всички.
Мъжа ми Хенри ти уби във Тауър,
при Тюксбъри уби сина ми Едуард!

РИЧАРД

... Преди да станете кралица вие
и крал — съпругът ви, аз мъкнах в пот
като добиче неговото дело;
плевях му нивата от врагове
и награждавах преданите нему;
кръвта му за да стане кралска кръв,
лях своята!...

КРАЛИЦА МАРГАРИТА (*настрани*)

И друга, по-добра
от твойта и от неговата също!

РИЧАРД

... В туй време вий с мъжа си Грей крепяхте
дома на Ланкастър... Вий — също, Ривърз!...
Не падна ли мъжът ви като рицар
на Маргарита в боя при Сент Олбанз^[21]!
Ако забравили сте, да ви спомня
какво била сте и сега какво сте,
какво аз бил съм и какво съм днес!...

КРАЛИЦА МАРГАРИТА (*настрани*)

Убиец беше и такъв си още!

РИЧАРД

... Беднякът Кларънс измени на своя
тъст Уорик и погази своята клетва —
прости му, Боже!...

КРАЛИЦА МАРГАРИТА (*настрани*)

Боже, накажи го!

РИЧАРД

... за да издигне брат си, и в награда
е ограден от каменни стени.
Бих искал да съм каменосърдечен
като крал Едуард или да бъде
той детски милосърден като мен!
Не, аз съм твърде мек за тоя свят!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА (*настрани*)

Тогава напусни го, злобен демон!
Върви си в ада — там е твойто царство!

РИВЪРЗ

Лорд Глостър, в дните, за които вие
ни спомняте със цел да ни петните,
ний следвахме законния си крал,
тъй както бихме следвали и вас,
да бяхте вие кралят ни!

РИЧАРД

Аз — крал?

Бих предпочел парцали да продавам!
Далече от сърцето ми таз мисъл!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

И толкоз радост, колкото твърдите,
че бихте чувствали, да бяхте крал,
предположете, моля, че изпитва
от сана си и вашата кралица!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА (*настрани*)

Е, да, защото аз съм таз кралица,
а радост нямам никаква, уви!
Но повече не мога да търпя!

Излиза напред.

Изслушайте ме, шайка от пирати,
измъкнали ножове при дележа
на титлите, които ми отнехте!
Кой тук ще ме погледне, без да тръпне,
щом не от страхопочит на васал,
поне от гузността на узурпатор?...
Ти, мили изверго, не се извърщай!

РИЧАРД

Защо дошла си тука, дърта врачко?

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

За да ти спомня твоите злодейства.
И няма да те пусна преди туй!

РИЧАРД

Изгнанице, смъртта те чака тука!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Животът във чужбина по е страшен,
отколкото палачът у дома.
Помнете: ти дължиш ми мъж и син;
корона — ти; покорство — вие вкупом!
На вас се падат всички мои скърби,
а всички ваши радости — на мен!

РИЧАРД

Когато увенча с корона книжна
мъжественото чело на баща ми
и из очите му извлякла ручей

от гневни сълзи, даде му ти, змио,
за да ги бърше, кърпа, напоена
с кръвта на нашия безгрешен Рътланд,
прокле те той и неговата клетва
се струпа върху теб. Не ний, а Господ
наказва те за твоите злодейства!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

За кръв безвинна Бог въздава правда!

ХЕЙСТИНГЗ

Убийството на туй дете бе зверство,
каквото не познаваше светът!

РИВЪРЗ

Разплака то най-твърдите души!

ДОРСЕТ

И всички ви предрекоха разплата!

БЪКИНГАМ

Нортъмбърланд, и той проля сълзи!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Какво? Преди да дойда, помежду си
ръмжахте вий, готови за гърлата
да се загризете, а пък сега
обръщате беса си против мене?
Нима била е клетвата на Йорк
тъй тежка на небето, че смъртта
на мъж ми Хенри и сина ми Едуард,
че загубата на една държава,
че моето изгнание — туй всичко
да е заплата само за живота
на някакво наперено хлапе?
Проклятията стигат значи горе?
Добре тогава, облаци оловни,

път давайте за страшните ми клетви!...
Мъжът ти, кралят, да умре в пресита
заради моя крал, убит коварно,
за да отстъпи трона си на него!
Синът ти Едуард, този, който днес е
Уелски принц, заради моя Едуард,
тогава Уелски принц, като сина ми
насилствено и рано да умре!
Самата ти, която си кралица,
заради мен, кралица преди време,
да надживееш славата си, както
аз своята, горко ми, надживях!
Да имаш дълги дни, за да оплачеш
децата си и да съгледаш друга,
облечена във твоите права,
тъй както аз днес гледам теб във свойте!
Щастливите ти дни да свършат много
преди сама да свършиш! Да умреш
след дълги часове на страшни мъки,
ни майка, ни съпруга, ни кралица!...
Вий, Ривърз, Дорсет — Хейстингз, и ти също! —
и тримата присъствахте, когато
синът ми бе убит. Аз моля Бога
да не достигне ни един от вас
природния си срок; случайна гибел
изневиделица да ви слети!...

РИЧАРД

Приключвай със магиите си, врачко!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Та да пропусна теб? Стой тука, куче!
Ако небето има във запас
беди, по-страшни от онез, които
за теб ще му поискам, да ги пази,
додето твоите грехове дозреят,
за да те смаже след това с гнева си,

рушителю на земния порядък!
До гроба червеят на съвестта
да ти гризе душата! Цял живот
за враг да взимаш който те обича,
и за приятел — който ти е враг!
Да няма за очите ти, кръвнико,
минутка сън, в която да не виждаш
страшилища и дяволи рогати!
Ти, нерезо грухтящ, глигане ринещ^[22],
белязан от рождение да бъдеш
чудовище, изчадие на ада,
обидна реч към майчина утроба,
позорен плод за бащини чресла,
проклятието вечно да виси
над името на...

РИЧАРД

... Маргарита!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

... Ричард!

РИЧАРД

Защо ме викаш?

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Никой не те вика!

РИЧАРД

А, много извинявай! Аз помислих,
че всички тези хули са по мен.

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

И вярно си помислил. Остави ме
да си довърша клетвата, злодейо!

РИЧАРД

Аз вече ги довърших с твойто име.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Така че вий сама се прокълнахте!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Подобие фалшиво на кралица,
накичило се с моята съдба,
недей подхранва тоз набъбнал паяк,
чиято мрежа вече те оплита!
Глупачко, ти сама си готвиш гроба!
Не е далече времето, когато
ще ме помолиш да проклинам с тебе
тоз гърбав, отвратителен жабок!

ХЕЙСТИНГЗ

Млък, вещице лъжлива! Не изчерпвай
търпението ни!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Позор и срам!
Вий моето изчерпахте отдавна!

РИВЪРЗ

Ако дадем ви ний един урок,
ще помните коя сте!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Аз го помня,
и то добре: кралица съм ви аз,
вий — поданици мои. Тоз урок
добре го запомнете вий от мене!

ДОРСЕТ

Безумна е. Недейте спори с нея!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Мълчи, недоизлюпено маркизче!
Не ти е гербът още толкоз здрав!
Отде ще знаете вий, нови знатни,
как тежко е да губиш сан и титла!
По върховете вихрите са силни
и който бъде духнат, пада зле!

РИЧАРД

Добър урок. Учете се, маркизе!

ДОРСЕТ

И вие също. Той е и за вас!

РИЧАРД

Разбира се, но моят род е орлов.
На кедров връх излюпил съм се аз
и нямам страх от буря и от слънце.

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Да, ти слънцата знаеш да засенчваш
и туй направи с моя светъл син,
когото злият облак на гнева ти
обви и потопа във вечен мрак!
Родът ти мъти своите орлета
във нашето гнездо! Стори, о, Боже,
което с кръв заграбено било е,
да бъде и загубено със кръв!

БЪКИНГАМ

Щом съвест нямате, от свян млъкнете!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Не искайте от мен ни свян, ни съвест!
Без съвест вий разправихте се с мен,
без свян убихте моите надежди.
Животът ми е цял обида смъртна,
в която жив пламти гневът ми само!

БЪКИНГАМ

Достатъчно, достатъчно! Млъкнете!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Лорд Бъкингам, целувам ти ръката
във знак на вярна дружба и съюз.
Щастлив да бъде знатният ви дом!
По твойта дреха няма наша кръв
и моите клетви не засягат тебе.

БЪКИНГАМ

И никого от тези, които тук са.
Проклятията винаги остават
у оногова, който ги изрича.

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Не, моите ще стигнат небесата
и ще събудят Господа от сън!
О, Бъкингам, пази се от туй куче!
Когато то върти опашка, хапе,
а щом ухапе някого, тоз някой
умира от отровния му зъб!
Внимавай, нямай работа със него —
във себе си то носи смърт и ад
и всички сили дяволски му служат!

РИЧАРД

Какво тя каза?

БЪКИНГАМ

Нищо, на което
да отделя внимание, милорд.

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

А, значи тъй? С презрение отритваш
добрия ми съвет и се умилкваш

край дявола, от който те предпазвам?
Спомни си моите думи в оня ден,
когато със разкъсано сърце
ще го проклинаш, и кажи тогава:
„Пророчица излезе Маргарита!...“
Живейте: вий — за неговата ярост,
за вашта — той, за Божията — всички!

Излиза.

БЪКИНГАМ

Косите ми настръхват от тез клетви!

РИВЪРЗ

И моите. Не разбирам защо още
не е в затвора.

РИЧАРД

Аз не я осъждам.
Кълна се в Богородица, тя много
се е измъчила и аз се кая
за моя дял от черните неправди,
които са й сторени.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Не помня
да нося някаква вина за тях.

РИЧАРД

Но сте получили от тях изгода.
Да, с много жар помагал съм на хора,
които с много хлад ми плащат днес!
А Кларънс за труда си, честна дума,
бе щедро заплатен: гоят го в Тауър —
дано прости им Господ за това!

РИВЪРЗ

Благочестиво молите се Богу
за тез, които ни доставят мъки!

РИЧАРД

Тъй правя винаги...

На себе си.

... защото иначе
проклет бих себе си във този случай!

Влиза Кейтсби.

КЕЙТСБИ

Госпожо, кралят иска да ви види.
И вас, дук Глостър. Господа, вас също.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Отивам, Кейтсби!... Идвате ли с мен?

РИВЪРЗ

На вашите услуги, господарко!

Излизат всички освен Ричард.

РИЧАРД

Сам сторил злото, лая пръв по него!
Коварствата, които сам изплетох,
прехвърлям върху чужди рамене.
Изпратил брат си Кларънс във затвора,
оплаквам го пред тези свръхглупаци,
на име Дарби, Хейстингз, Бъкингам,
наливайки в наивния им слух,
че лейди Грей и нейните роднини
настроили са краля против него.
Простаците ми вярват и ме острят

да отмъстя на Ривърз, Дорсет, Грей,
но аз, въздишайки, им отговарям,
че във Писанието Бог ни учи
на злото да отвъръщаме с добро,
и тъй, покрил коварството си с думи,
изчоплени от Божиите книги,
пред хората минавам за светец,
когато всъщност действам като дявол!...

Влизат двама Убийци.

Но тихо! Идат моите момчета...
Е, как е оназ работа, смелчаци?
Отиваме ли вече?

ПЪРВИ УБИЕЦ

Да, милорд.
Но трябва ни писмо, за да ни пуснат.

РИЧАРД

Предвидено отдавна. Ей го тук.

Дава им писмо.

Щом свършите — веднага в Кросби хаус!
И действайте решително и твърдо!
Не го оставяйте да ви говори,
защото има сладка реч и може,
ако го слушате, да ви размекне.

ПЪРВИ УБИЕЦ

Как не, милорд! Ще седнем да дърдорим!
Които много плещят, малко вършат.
Ний работим с ръце, а не с езици.

РИЧАРД

Харесвате ми. Вий сте от онези,
които ронят кремъци, когато
мекосърдечните със сълзи плачат.
Вървете! Хайде!

ПЪРВИ УБИЕЦ

Тръгваме, милорд!

[19] *Графиня Ричмонд* — става дума за Маргарита Бофорт, жена на лорд Станли, която била майка — от първия си мъж Едмънд Ричмонд — на Хенри Ричмонд, бъдещия крал Хенри VII. ↑

[20] „... на баба ви женихът...“ — не става дума за определено лице — фразата изразява само презрението на Ричард към низкия произход на кралицата. ↑

[21] *Сент Олбанз* — през 1461 година кралица Маргарита обсадила Едуард IV при Сент Олбанз, малък град недалеч от Лондон, но добила само временното освобождение на съпруга си Хенри VI. ↑

[22] „... глигане, ринец...“ — върху герба на Ричард бил изобразен глиган. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

В Тауър.

Влизат Кларънс и Браканбъри.

БРАКАНБЪРИ

Защо сте днес тъй мрачен, ваша милост?

КЛАРЪНС

Прекарах страшна нощ, така гъмжаща
от грозни сънища и страхотии,
че втори път не бих се съгласил
да я прекарам срещу цял безброй
от светли дни, заклевам се във кръста!

БРАКАНБЪРИ

Какво сънувахте?

КЛАРЪНС

Ужасно нещо!

Избягал бях от този ваш затвор
и плавах към Бургундия. С мен беше
и брат ми Глостър, който ме склони
да се качим на палубата. Там
припомняхме си в дружеска беседа
войните между Ланкастър и Йорк
и трудностите, преживени в тях,
и както крачехме един до друг
по хлъзгавите талпи, Глостър в миг
се спъна и щом рекох да го хвана,
ме блъсна извън борда във въртопа
на бурното море. О, Боже мой,
как страшно беше давенето в него
с уши, изпълнени от вой и рев,

с очи, отворени към страшни гледки:
осеяно бе дъното с безбройни
разбити кораби и мъртъвци,
оглозгани от рибите. Навред,
додето поглед стигаше, лежаха
кюлчета злато, купища от бисер
и скъпоценни камъни тъй много,
че някои от тях се бяха сврели
в отворените черепи и алчно
блещукаха от очните им дупки
като очи, замаяни все още
от жажданите накити, които
красяха тинята, за гавра сякаш
със костите, разхвърляни край тях!

БРАКАНБЪРИ

Но как във краткия предсмъртен миг
видяхте толкоз много морски тайни?

КЛАРЪНС

Туй беше сън и в него много пъти
духът напираше да ме напусне,
но всеки път свирепата вълна
го спираше да излети на воля
към лекия, свободен, празен въздух,
така че задушената ми гръд
за малко не се пръсна от напора
насила да го блъвне във морето.

БРАКАНБЪРИ

И туй мъчение не ви събуди?

КЛАРЪНС

Не, не, сънят ми продължи нататък,
отвъд смъртта. За моята душа
тогаз започна бурята: сънувах,
че с помощта на мрачния лодкар,

описван от поетите, съм минал
през тъмната река, отвъд която
е царството на вечната тъма^[23];
и първият, когото срещнах там,
бе моят тъст, прославеният Уорик,
и той възкликна: „Адът няма мъка,
достатъчна за този лицемерен
клетвопрестъпник Кларънс!“ и изчезна.
Тогава появи се друга сянка^[24],
прекрасна като ангел, с руси къдри,
обагрени във кръв, и тя извика:
„Дошъл е Кларънс! Подлият, неверен
клетвопрестъпник, който ме прободде
при Тюксбъри! Зли Фурии^[25], насам!“
И тутакси видях се обкръжен
от облак страшни демони, които
изпълниха ушите ми с такива
страхотни крясъци, че аз от тях
се стреснах и събудих разтреперан
и дълго трябваше да си доказвам,
че не наяве посетил съм ада —
тъй силно тоя сън ме бе потресъл!

БРАКАНБЪРИ

Това не ме учудва, ваша милост —
аз само чух ви, а ме хвана страх!

КЛАРЪНС

Ах, тъмничарю, аз заради Едуард
извърших тези пагубни дела,
които днес тъй страшно обвиняват
душата ми, а виж го как ми плаща!
О, Боже, ако моите молитви
не те смекчат и ти решиш, Всевишни,
да ме накажеш, както съм заслужил,
над мен единствен стовари гнева си,
недей мъсти на моите невинни

съпруга и дечица! Тъмничарю,
бъди добър, седни до мен за малко —
грехът гнети ме, искам да заспя.

БРАКАНБЪРИ

Добре, милорд. Бог мир да ви даде!

Кларънс заспива.

Скръбта го тъй обърква, че превръща
нощта му в утро, пладнето му в нощ.
Заплащат големците твърде скъпо
за външна чест със вътрешни тревоги
и мнимите си радости те често
изстрадват със рояк от безпокойства.
Какво тогаз от нас ги отличава?
Два герба лъскави и шепа слава!

Влизат двамата Убийци.

ПЪРВИ УБИЕЦ

Хей, има ли някой тука?

БРАКАНБЪРИ

Какво желаеш? Как се вмъкна тук?

ПЪРВИ УБИЕЦ

Желая да говоря с Кларънс, а се вмъкнах с помощта на краката
си.

БРАКАНБЪРИ

Накратко отговаряш!

ВТОРИ УБИЕЦ

Така е по-добре, сър, отколкото надълго... Дай да му прочете
заповедта ни и толкова!

Браканбъри чете писмото.

БРАКАНБЪРИ

Съгласно тази заповед аз трябва
да ви предам почтения дук Кларънс.
Не питам за какво ви е, понеже
не ща да имам пръст в това „какво“.
Тоз, дето спи, е дукът. А това са
ключовете. Ще съобщя на краля,
че своята длъжност съм предал на вас.

ПЪРВИ УБИЕЦ

Отлично, сър. Това се казва умна постъпка. На добър ви час!

Браканбъри излиза.

ВТОРИ УБИЕЦ

Какво ще кажеш, да го наръгаме, както спи, а?

ПЪРВИ УБИЕЦ

Не бива. Като се събуди, ще каже, че е било подло.

ВТОРИ УБИЕЦ

Ще се събуди чак на Страшния съд!

ПЪРВИ УБИЕЦ

Именно! И на него ще каже, че сме го наръгали, докато е спал.

ВТОРИ УБИЕЦ

Тая дума „съд“ събуди в мене нещо като жалост.

ПЪРВИ УБИЕЦ

Какво? Май те хвана страх, а?

ВТОРИ УБИЕЦ

Не ме е страх да го убия, защото имам заповед; но ме е страх, че
като го убия, ще си погубя душата, а нея никаква заповед не може да

ми я защити.

ПЪРВИ УБИЕЦ

Мислех, че си взел решението си.

ВТОРИ УБИЕЦ

Да, взех го — да го оставя да живее.

ПЪРВИ УБИЕЦ

Ще ида при дук Глостър да му го кажа.

ВТОРИ УБИЕЦ

Не, почакай малко, моля те! Тоя пристъп на мекосърдечие ще ми мине след малко; обикновено ме държи, докато преброя до двайсе.

ПЪРВИ УБИЕЦ

Сега как си?

ВТОРИ УБИЕЦ

Още ми е останала утайчица от съвест.

ПЪРВИ УБИЕЦ

Тогава спомни си за наградата, която ни чака, като свършим работата!

ВТОРИ УБИЕЦ

По дявола, ще умре! Бях забравил за нея.

ПЪРВИ УБИЕЦ

А къде ти отиде съвестта?

ВТОРИ УБИЕЦ

В кесията на дука.

ПЪРВИ УБИЕЦ

Значи ще изхвърчи, щом дукът я отвърже, за да ни възнагради.

ВТОРИ УБИЕЦ

Да хвърчи, няма значение! Каквато е, никой няма да я вземе на служба.

ПЪРВИ УБИЕЦ

Ами тогава, ако рече да се върне при тебе?

ВТОРИ УБИЕЦ

Ще я прогоня. Съвестта ни прави страхливци. Речеш да задигнеш нещо — тя те упреква; речеш да пуснеш някоя псувня — тя те спира; не можеш да легнеш с женичката на съседа, без тя да те осъди. Тази пуста съвест е един срамежлив дух, който току се опъва в сърцето на човека и го пълни с разни задръжки. Веднъж ме накара да върна една кесия със злато, която случайно бях намерил. Тя довежда хората до просешка тояга. Затова я пъдят като чума от град и село и всеки, който иска да живее добре, предпочита да си е сам господар и да живее без нея.

ПЪРВИ УБИЕЦ

Ах, проклетата, точно сега е застанала до мене и ме увещава да не убиваме дука!

ВТОРИ УБИЕЦ

Пази се от тая дяволица, не й вярвай! Ще ти се вмъкне под кожата и ще се каеш!

ПЪРВИ УБИЕЦ

Силничък съм — няма да ме надвие.

ВТОРИ УБИЕЦ

Това се казва дума на мъж, който държи на репутацията си. Хайде, почваме ли?

ПЪРВИ УБИЕЦ

Прасни го по тиквата с ръкохватката на меча и тогава ще го хвърлим в бъчвата с малага^[26], в другата стая.

ВТОРИ УБИЕЦ

Отлична мисъл! Ще стане чудо настойка от него!

ПЪРВИ УБИЕЦ

Тихо! Събужда се!

ВТОРИ УБИЕЦ

Удряй!

ПЪРВИ УБИЕЦ

Не, да поговорим с него!

КЛАРЪНС

Хей, тъмничарю, дай ми чаша вино!

ВТОРИ УБИЕЦ

Ще имате след малко до пресита!

КЛАРЪНС

Във Божието име, кой си ти?

ПЪРВИ УБИЕЦ

На вас подобен, от човешки род.

КЛАРЪНС

Но не и като мен със кралска кръв!

ПЪРВИ УБИЕЦ

И не и като вас, предател пръв!

КЛАРЪНС

Глас имаш гръмък ти, но поглед — мек!

ПЪРВИ УБИЕЦ

Гласът ми е на краля ни, затуй;
а погледът ми си е лично мой.

КЛАРЪНС

Как смътно и ужасно ми говориш!
Очите ви заплашват! И сте бледни!
Кой праща ви при мен? Защо сте тук?

ВТОРИ УБИЕЦ

За... да...

КЛАРЪНС

... да ме убиете?

ДВАМАТА УБИЙЦИ

Аха!

КЛАРЪНС

Вий словото не можете изрече,
как делото ще свършите тогава?
С какво съм ви обидил, мили хора?

ПЪРВИ УБИЕЦ

Ти краля ни обидил си, не нас!

КЛАРЪНС

Ще се сдобря със него.

ВТОРИ УБИЕЦ

Няма как,
така че, сър, гответе се за смърт!

КЛАРЪНС

Нима са вас избрали от цял свят,
за да убиеете един невинен?
Какво престъпно дело съм извършил?
Кога и от кого съм обвинен?
Къде са уликите? Где са тези
съдебни заседатели, изrekli
„виновен е“ пред смръщения съдник?

И кой е той, законно произнесъл
присъда „смърт“ над бедния дук Кларънс?
Без нея да ме плашите със смърт
е действие дълбоко незаконно!
Заклевам ви във вашата надежда
да бъдете спасени чрез кръвта
на Господния син, за нас разпънат,
вървете си, недейте ме докосва!
Това, зарад което сте дошли,
е грях, за който ще платите в ада!

ПЪРВИ УБИЕЦ

Ний действаме по заповед отгоре!

ВТОРИ УБИЕЦ

И то по заповед на своя крал!

КЛАРЪНС

Слуги греховни! Кралят на кралете
в скрижалите, които ни е дал,
е писал: „Не убивай!“ Нима глухи
ще бъдете към Божата повеля,
за да послушате една човешка?
Мислете му! Бог пази грозна мъст,
за който тъпче неговата воля!

ВТОРИ УБИЕЦ

И той на теб мъсти сега, задето
си стъпкал клетва и отнел живот!
Пред свящото причастие ти кле се
за вярност към дома на Ланкастър!

ПЪРВИ УБИЕЦ

И като чер изменник към небето
погази своята клетва и намуши
предателски сина на своя крал!

ВТОРИ УБИЕЦ

Когото бе се клел да защитаваш!

ПЪРВИ УБИЕЦ

Как с Божия закон ще ни заплашваш,
когато сам престъпил си го тъй?

КЛАРЪНС

А за кого извърших го? За него,
заради брат си, да, заради Едуард!
И той не може да ви праща тук
за туй да ме убивате — понеже
е хлътнал сам в туй дело като мене!
Ако решил е Бог да ме наказва,
ще го направи явно и открито.
Това, което негово е, вие
недейте да изземвате! Бог може
без косвена и незаконна помощ
да смачка съгрешилия пред него!

ПЪРВИ УБИЕЦ

Тогава чий помощник беше ти,
когато във цвета на младостта му
уби прекрасния Плантадженет?

КЛАРЪНС

На обичта към брат си, на гнева си
и на Нечистия!

ПЪРВИ УБИЕЦ

А ний ще бъдем
на обичта към краля, на дълга си
и на вината ти!

КЛАРЪНС

Със краля щом сте,
защо сте против мен? Аз негов брат съм

и го обичам, вярвайте, горещо.
Ако награда чакате от него,
върнете се, приятели, обратно
и за живота ми от брат ми Глостър
ще бъдете по-щедро наградени,
отколкото — за моята смърт от Едуард.

ВТОРИ УБИЕЦ

Вий лъжете се. Той ви ненавижда.

КЛАРЪНС

О, не, аз зная, Ричард ме обича!
Оттук идете още днес при него!

ПЪРВИ УБИЕЦ

Това ви обещаваме!

КЛАРЪНС

Вървете
и му кажете, че баща ни Йорк,
когато с благославяща десница
закле горещо тримата си сина
да се обичат, той не е могъл
да си представи днешните ни разпри.
Това кажете му и той пред вас
ще се разплаче.

ПЪРВИ УБИЕЦ

С кремъчни сълзи,
с каквито учеше и нас да плачем!

КЛАРЪНС

Не го хулете! Той е благ по нрав!

ПЪРВИ УБИЕЦ

Да, като град по жътва! Знайте, сър,
той сам изпрати ни да ви убием!

КЛАРЪНС

Не е възможно! Той ме съжали,
прегърна ме и се закле, заплакан,
че всичко ще направи, за да бъда
освободен!

ПЪРВИ УБИЕЦ

И прави го, ей Богу:
освобождава ви от тоя свят,
за да ви прати в царството небесно!

ВТОРИ УБИЕЦ

Сключете мир със Бога, ваша милост —
след малко ще умрете!

КЛАРЪНС

Нима може
да давате на мен съвет тъй зорък
да сключвам мир със Бога, а тъй слепи
да сте към себе си, че чрез убийство
със Бога да воювате? Помнете:
тоз, който мойта смърт ви е възложил,
ще ви намрази пръв заради нея!

ВТОРИ УБИЕЦ

Какво да правим?

КЛАРЪНС

О, да се смилите
и да спасите своите души!

ПЪРВИ УБИЕЦ

Да се смилим? Треперковци да бъдем
и женчовци?

КЛАРЪНС (*към втория убиец*)

Ако не се смилите,
вий демони ще бъдете и тигри!
Приятелю, в очите ти съзирам
искрица жалост. Ако те не лъжат,
за мене застъпи се пред тогова!
Към просещ принц и просякът е щедър,
а кой от вас, да беше кралски син
и като мен лишен от свобода,
ако при него влезеха двамина
убийци като вас, не би ги молил
да го пожалят? Както вие бихте
измолвали пощада, ако бяхте
на мое...

ВТОРИ УБИЕЦ

Обърнете се, милорд!

ПЪРВИ УБИЕЦ

На, дръж това! И туй!

Намушква го.

Ако не стигне,
ще те удавя в бъчвата с малага!

Излиза, като извлича тялото на Кларънс.

ВТОРИ УБИЕЦ

О, грозно престъпление! Да можех
като Пилат^[27] от него да измия
ръцете си!

Влиза отново Първи убиец.

ПЪРВИ УБИЕЦ

Защо не ми помогна?
Заклевам се във небесата, дукът

ще чуе колко туткаво си пипал!

ВТОРИ УБИЕЦ

Да можеше да чуе той, че брат му
е жив, защото аз съм го спасил!
Вземи парите сам и му предай
от мене, че дълбоко съм разкаян.

Излиза.

ПЪРВИ УБИЕЦ

Пък аз не съм. Пътувай, страхопъзльо!...
Ще скрия тялото да полежи,
додето дукът нареди да бъде
погребано. Наградата и — фют!
Щом истината почне да шушука,
не ще е зле да съм далеч оттука!

Излиза.

[23] „... мрачния лодкар... на вечната тъма...“ (мит.) — става дума за Харон, който пренасял душите на умрелите през подземната река Стикс. ↑

[24] „... друга сянка...“ — става дума за духа на сина на Хенри VI, Едуард, когото тримата синове на Йорк убиват при Тюксбъри. Събитието е представено в „Хенри Шести — трета част“. ↑

[25] *Фурии* (мит.) — фурните били римски божества на отмъщението. ↑

[26] „... малага...“ — в оригинала *malmsey* — малвазия — вид сладко гръцко вино. ↑

[27] *Пилат* (библ.) — Понций Пилат, римски управител на Юдея, който „си измил ръцете“ от делото на Исуса и предал месията на еврейските съдници. ↑

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

В кралския дворец.

Тръбен звук. Влизат Крал Едуард Четвърти, болен, Кралица Елизабет, Дорсет, Грей, Ривърз, Хейстингз, Кейтсби, Бъкингам, Уудвил и Скейлз.

КРАЛ ЕДУАРД

И тъй, денят ни беше плодотворен.
Князе, крепете този млад съюз!
Аз чакам всеки ден да ме повика
посланик на Христа и моят дух
ще литне по-спокоен към небето,
рода си щом сдобрил съм на земята.
Очистили сърца от тайна злоба,
стиснете си ръцете, Ривърз, Хейстингз,
и закълнете се във братска обич!

РИВЪРЗ

Че не тая ненавист, клетва давам
и запечатвам я със таз ръка!

ХЕЙСТИНГЗ

И аз кълна се: ако злоба крия,
в живота да не видя светъл ден!

КРАЛ ЕДУАРД

И не хитрувайте пред своя крал,
защото инак Кралят на кралете
ще ви разкрие и ще стори тъй, че
единият от вас да се окаже
за другия носител на погибел!

ХЕЙСТИНГЗ

Да преуспея колкото съм искрен!

РИВЪРЗ

Аз — колкото сърдечно го обичам!

КРАЛ ЕДУАРД

И вий, госпожо, носите вина
за всичко туй. И вие, Бъкингам.
И вие, синко Дорсет. Неуморно
създавахте вий клики в моя двор.
Съпруго, помирете се със Хейстингз,
ръката си му дайте за целувка
и в туй, което правите, да няма
двуличие!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Вземете я, лорд Хейстингз!
Да няма щастие за мен и мойте,
ако укривам помен от вражда!

КРАЛ ЕДУАРД

Вий, Дорсет, прегърнете го! Лорд Хейстингз,
обичайте от все сърце маркиза!

ДОРСЕТ

Кълна ви се, че няма да разкъсам
тоз чист съюз!

ХЕЙСТИНГЗ

И аз кълна се също!

КРАЛ ЕДУАРД

Сега и вие, Бъкингам, в прегръдка
със близките на моята жена,
скрепете тоз съюз и направете
да ме възрадва вашето единство!

БЪКИНГАМ *(към кралицата)*

Ако кога да е към ваша светлост
погледне Бъкингам със неприязън,
забравил, че дължи любов и вяроност
на вас и на рода ви, Господ нека
му заплати с омразата на тези,
в чиято обич най не се съмнява!
Когато от приятеля си имам
най-много нужда и най-много вярвам,
че той ми е приятел, той към мене
да се окаже подъл, вероломен,
лъжлив, двуличен — туй от Бога искам,
ако почувствате студено мойто
усърдие към вас и към рода ви!

Прегръщат се.

КРАЛ ЕДУАРД

О, знатни Бъкингам, балсам укрепващ
е за сърцето ми таз твоя клетва!
Сега ни липсва само брат ни Глостър,
благословена точка да постави
под договора ви.

БЪКИНГАМ

И ей ги, идат
сър Ричард Ратклиф и със него дукът!

Влизат Ратклиф и Ричард.

РИЧАРД

Приветствам ви, велики господарю
и господарко! Добър ден на всички!

КРАЛ ЕДУАРД

Добър бе той наистина, защото
използван беше за добри дела.

Успяхме, братко Глостър, да превърнем
в любов омразата и в мир враждите,
пламтящи между тези горделивци!

РИЧАРД

Благословено дело, господарю!
Ако сред тези принцове тук някой,
подведен от лъжлив осведомител
или от собствена догадка грешна,
ме счита за свой враг; ако неволно
съм сторил нещо труднопоносимо
за някого от вас, аз бих желал
да се сдобря иключа дружба с него.
Враждата с някого е смърт за мен!
Аз мразя я и жаждам любовта
на всички добри хора! И затуй
към вас, госпожо, най-напред отправям
горещо предложение за мир
със обещание за вярна служба!
Към вас след туй, мой драги Бъкингам,
ако дели ни някаква обида;
към вас и вас, лорд Ривърз и лорд Дорсет,
които ми се мръщехте без повод;
към вас, лорд Уудвил, и към вас, лорд Скейлз,
към всеки във страната ни, бил той
дук, граф, лорд, джентълмен, към всички, всички!
Не зная англичанин, към когото
да храня капка повече враждебност,
отколкото могъл би той да чака
от младенеца, тази нощ роден.
Благодаря на Господа, задето
ме е създал тъй кротък!...

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Братко мой,
тоз ден от днес ще бъде считан празник!
Дай Боже всички разпри да утихнат!

Велики господарю, приемерте
отново в милостта си брат ни Кларънс!

РИЧАРД

Какво? Нима предложих ви любов,
за да се подигравате със мен
пред краля ни? Кому не е известно,
че благородният ни дук е мъртъв?
Това е гавра с неговия труп!

КРАЛ ЕДУАРД

„Кому не е известно“? А кому
известно е?

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Небе, къде живеем?

БЪКИНГАМ

И аз ли, Дорсет, блед съм като тях?

ДОРСЕТ

И вий, милорд! Със бузите на всички
сбогувал се е руменият цвят!

КРАЛ ЕДУАРД

Как мъртъв? Нали беше отменена
заповедта?

РИЧАРД

Нещастникът умрял е
след първата ви заповед изглежда,
отнесена от хвърковат Меркурий^[28]
а втората, дошла по куц носител,
е стигнала, за да го свари в гроба.
Дано, о, Боже, някои, по-малко
и предани, и знатни — и по-сродни
по кървав дух, отколкото по кръв,

не заслужават повече съдбата
на бедния ни брат, макар да са
ценени като злато чиста проба!

Влиза Станли.

СТАНЛИ

Награда за услугите ми, сър!

КРАЛ ЕДУАРД

Не ми пречи! Душата ми е скръбна.

СТАНЛИ

Додето не ме чуете, не ставам!

КРАЛ ЕДУАРД

Тогава по-накратко: какво искаш?

СТАНЛИ

Пощада за служителя ми, който
убил е днеска някакъв побойник
от свитата на Норфъкския дук.

КРАЛ ЕДУАРД

Нима с езика, с който произнесох
смъртта на брат си, трябва да помилвам
роб някакъв? А бедният ми Кларънс
не бе убивал, само мисълта му
се беше провинила и за нея
наказан бе от мен със страшна смърт!
За него кой тогава се застъпи?
Кой, коленичил в оня миг на гняв,
направи опит да ме вразуми?
Кой спомни ми, че Кларънс ми е брат?
Че ме обича? Кой от вас ме върна
към времето, когато той напусна

всесилния си тъст^[29], за да се бие
до мойто рамо? Кой ми спомни как
при Тюксбъри не друг, а той спаси ме
от меча на граф Оксфорд и ми каза:
„Живей и крал бъди ни, скъпи братко!“
Кой спомни ми как той, когато двама
лежахме вкочанени сред полето,
уви ме в своята дреха и прозъзна
сам гол, по риза ледената нощ?
Туй всичко бе изтрил от паметта ми
греховният ми гняв, а между вас
един не се намери с капка милост,
да ми го спомни! А когато някой
от вашите слуги или коняри
наръга някого в кръчмарска свада
и с туй затрие образа безценен
на нашия Спасител, вий веднага
скимтите на колене: „Прошка! Прошка!“
и аз — греховно — трябва да прощавам!

Станли се изправя.

А пък за Кларънс неми бяхте всички
и аз самият не намерих думи
пред съвестта си в негова защита!
Най-гордият от вас му беше длъжен,
дорде той дишаше, а ни един
за този негов дъх не ме помоли!
О, Боже, страх ме е, че твоят съд
ще порази за туй и вас... и мен
с роднините ни, вашите и моите!...
Подкрепяйте ме, Хейстингз!... О, мой братко!

Излиза заедно с Кралица Елизабет и други.

РИЧАРД

До туй достига, който много бърза!
Видяхте ли как гузно побледняха

роднините на нашата кралица,
когато чуха за смъртта на Кларънс?
Нали я те изпросиха от брат ми!
Но Бог ще им плати! Сега да идем
да облекчим скръбта на своя крал!

БЪКИНГАМ

Готови да ви служим, ваша светлост!

Излизат.

[28] *Меркурий* (мит.) — римски бог на търговците и крадците, съответстващ на *Хермес* у гърците; вестител на боговете. ↑

[29] „... *всесилния си тъст...*“ — става дума за „кралеправяча“ Уорик. ↑

ВТОРА СЦЕНА

В кралския дворец.

Влизат Дукеса Йорк с малолетните Син и Дъщеря на Кларънс.

СИНЪТ

Умрял ли е баща ни, мила бабо?
Кажете ни!

ДУКЕСА ЙОРК

Не е, детенце мое!

ДЪЩЕРЯТА

Защо тогаз си удряте гърдите
и викате: „О, Кларънс, бедни синко!“

СИНЪТ

Защо ни гледате така печално,
щом той е жив? И клатите глава
и ни наричате „злочести рожби“,
„сирачета“, „безпомощни дечица“?

ДУКЕСА ЙОРК

Разбрали сте ме криво, малки мои.
Аз болестта на краля ни оплаквам,
а не смъртта на вашия баща.
По мъртвите да плачем няма полза.

СИНЪТ

Умрял е значи! Виждате ли, бабо!
И виноват е чичо ни, крал Едуард!
Но Бог ще му плати — аз ден и нощ
за туй ще му се моля!

ДЪЩЕРЯТА

И аз също!

ДУКЕСА ЙОРК

Мълчете, мили! Кралят ви обича!
Не можете вий, малки и наивни,
да подозрете кой е отговорен
за гибелта на вашия баща.

СИНЪТ

Ний можем, знаем, бабо! Чичо Глостър
ми обясни, че кралят бил измислил,
съветван от кралицата, причини,
за да затвори бедния ни татко.
Когато ми го каза, той заплака,
целуна ме по бузите и с нежност
помоли ме да имам вяра в него
като в баща, защото щял горещо
да ме обича като роден син!

ДУКЕСА ЙОРК

О, как, откраднал маска тъй красива,
свиrepия си лик порокът скрива!
Мой син и срам е той, но туй коварство
не го е сукал той от тези бозки^[30]!

СИНЪТ

Вий мислите, че той ме е излъгал?

ДУКЕСА ЙОРК

Да, миличък!

ДЪЩЕРЯТА

Не мога да повярвам!...
Но чувайте! Какъв е тоя шум?

Влиза Кралица Елизабет, с разпуснати коси, следвана от Ривърз и Дорсет.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Ах, кой ще ми попречи да ридая
и да проклинам горката си участ?
Отчаяна във Божията милост,
ще стана враг на своята душа!

ДУКЕСА ЙОРК

Каква е тази сцена с бурна страст?

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

От действие трагично тя е част:
мъжът ми, син ти, кралят наш е мъртъв!
Защо са живи клоните, когато
умрял е коренът? Защо листата
зелени са, щом сокът им е секнал?
Които ще живеят, нека плачат;
които ще умират, да побързат,
та, лекокрили, нашите души
да стигнат краля си и го последват —
подобно поданици верни нему —
във новото му кралство, скрито в мрак!

ДУКЕСА ЙОРК

Ах, в твойта скръб такава част аз имам,
какъвто дял съм вложила в мъжа ти!
Оплаках аз смъртта на своя Йорк
и заживях с два образа от него,
но злата смърт разби тез две чудесни
огледала на дивния му образ
и ми остави само едно трето,
тъй криво, че сърцето му пробощда,
когато зърна своя срам във него!
Да, ти вдовица си, но си и майка
и живи рожби имаш за утеха,
а пък на мен смъртта отне съпруга
и от ръцете ми изтръгна двете

опори мои, Едуард и Кларънс —
о, колко право имам аз, която
съм двойно по-пострадала от тебе,
да заглуша с плача си твоя плач!

СИНЪТ

Вий, лельо, не оплакахте баща ни —
не можем ний със плач да ви помогнем!

ДЪЩЕРЯТА

Сирашката ни скръб ви беше чужда —
ний чужди сме на вашата вдовишка!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Не са ми нужни вашите сълзи —
сама способна съм да раждам жалби!
О, извори отвсякъде, пратете
водите си към моите очи,
та те като във прилив, управляван
от влажната луна^[31], да наводнят
света от край до край! О, аз горката!
О, мой безценни господарю Едуард!

СИНЪТ и ДЪЩЕРЯТА

О, наш любими, скъпи татко Кларънс!

ДУКЕСА ЙОРК

О, бедни мои, Едуард и Кларънс!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Опоро моя, мъжо Едуард, где си?

СИНЪТ и ДЪЩЕРЯТА

Опоро наша, татко Кларънс, где си?

ДУКЕСА ЙОРК

Опори мои, мъж и чедо, где сте?

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Кога е губила вдовица толкоз?

СИНЪТ и ДЪЩЕРЯТА

Кога сираци губили са толкоз?

ДУКЕСА ЙОРК

Кога загубвала е майка толкоз?

Да, аз, уви, съм майка на скръбта им.

Тя в тях е частна, в мене е всеобща.

Със нея заедно аз жаля Едуард,

но тя не жали с мене моя Кларънс.

С тез двете заедно аз жаля Кларънс,

но те не жаят с мене моя Едуард.

Излейте вие, тримата, над мен,

трикратно страдаща, тез свои сълзи —

аз дойка на скръбта ви съм и зная

как с вопъл и със стон да я накърмя!

ДОРСЕТ

Любезна майко, не гневете Бога

с таз своя непризнателност към него.

Във земните дела, когато някой

изплаща неохотно своя дълг,

наричаме го ний неблагоприятен —

дваж по такъв е, който се опълчва

срещу небето, затова, че то

си е поискало обратно нещо,

което ни е дало в щедър заем!

РИВЪРЗ

Любима сестро, помислете бързо

като грижовна майка за сина си!

Пратете да го викнат, за да бъде

венчан за крал, без губене на време!

Във него ще е вашата утеха —

със Едуард скръбта си погребете,
и в Едуард радостта си посадете!

Влизат Ричард, Бъкингам, Станли, Хейстингз и Ратклиф.

РИЧАРД

Сестрице, утешете се! Тук всички
причини имаме да жалим своята
помръкнала звезда, но с плач и вопли
не се лекуват раните, уви!...
Простете, ваша светлост, но случайно
не ви видях. На колене ви моля,
благословете ме, любезна майко!

ДУКЕСА ЙОРК

Благословен от Бога да си, синко,
с покорство, вяност, милост и любов!

РИЧАРД

Амин!

Настрани.

„И да живея сто годин!“
Как тъй пропусна този благ завършек
на всички майчини благословии?

БЪКИНГАМ

Заоблачени принцове и знатни,
товара скръб понесли с общи сили,
взаимно укрепете се душевно
с роднинска обич: свърши се зърното,
пожънато от стария ни крал,
но младият класи за нова жътва.
Единството ни, толкова доскоро
разкъсвано от ежби и омрази,
ще трябва да се пази и укрепва.
Аз мисля, че добре ще е да пратим

без бавене за принца малка свита,
която да го доведе от „Лъдлоу“^[32]
във Лондон, за да бъде коронясан.

РИВЪРЗ

Защо да бъде малка, ваша милост?

БЪКИНГАМ

Защото, ако бъде по-голяма,
възможно е отново да отвори
зарасналата рана на враждата,
която ще е двойно по-опасна
сега, при неукрепналата власт,
когато всеки кон е без юзда
и може да върви където иска.
Ний трябва да предварваме, аз мисля,
бедата отдалеч, когато още
е само неизключена възможност.

РИЧАРД

Надявам се, че кралят ни сплоти —
за мен съюзът ни е здрав и силен.

РИВЪРЗ

За мене — също. И за всички, мисля.
Но тъй като е още пресен, трябва
да бъде пазен от опасността,
която би се криела за него
във твърде многобройния конвой.
Затуй и аз със лорда Бъкингам
бих искал малка свита.

ХЕЙСТИНГЗ

И аз също.

РИЧАРД

Тогаз да е по вашему! Предлагам

да идем да обсъдим кой да бъде
във свитата на принца. Майко, сестро,
ще дойдете ли с нас да ни дадете
съвета си по този въпрос?

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ и ДУКЕСА ЙОРК
Със радост!

Излизат всички освен Бъкингам и Ричард.

БЪКИНГАМ

За Бога, сър, които и да пратим
да взимат принца, нека не стоим
във къщи си! По пътя, като увод
към повестта, намислена от нас,
аз начин ще потърся да откъсна
момчето от надутите роднини
на нейна кралска милост лейди Грей.

РИЧАРД

Мой двойнико, учителю мой мъдри,
душеприказчико, пророче мой,
като отроче аз се поверявам
на твойто ръководство: да вървим,
та заедно със тях да бъдем в „Лъдлоу“!

Излизат.

[30] „... от тези бозки“ — израз, свързан с английския израз „засукал злото от майчина бозка“. ↑

[31] „... от влажната луна...“ — луната била смятана за планета, властваща над земните влаги. ↑

[32] „Лъдлоу“ — название на двореца на Уелския принц. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Влизат — от разни страни — двама Граждани.

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Здравей, съседе! Где си се забързал?

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

И сам не зная. Чу ли новината?

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Да, кралят се поминал!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Лошо, лошо!

Промяна ли е, все на зле ще бъде!

Боя се, че светът ще се обърка!

Влиза Трети гражданин.

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Помага Бог, съседи!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

И на теб!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Наистина ли кралят е починал?

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Наистина, да ни закриля Господ!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Тогава смутно време иде, братя!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Не, не, синът му ще заеме трона.

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Дете на трона — лошо за страната!

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Ако съветници го направляват,
додето възмъжее, а след туй
поеме управлението сам,
възможно е преди и след това
в държавата добре да бъде всичко.

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

И Хенри Шести беше коронясан
едва на девет месеца в Париж!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Тогава беше друго: мъдри хора
тогава управляваха страната
и кралят бе безкористно съветван
от своите чичовци, не е ли тъй?

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

От чичовци и вуйчовци ще бъде
и Едуард съветван и закрилян.

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Да бяха само чичовци или
обратно, само вуйчовци! Защото,
ако Всевишният не им попречи,
борбата между тях кой род да бъде
по-близо до престола, ще засегне
отблизо всички нас, пази ни, Боже!
Дук Глостър е опасен и лукав,
а соят на кралицата — надменен;

под власт да бяха, вместо те да властват,
тоз край би благоденствал, както нявга!

ПЪРВИ ГРАЖДАНИН

Е, хайде, хайде! Много мрачно гледаш!
А може пък да се оправи всичко!

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

При облаци човек намята плащ;
при листопад предчувствуваме зима;
при залез-слънце кой не чака нощ;
при летни бури знаем: глад ще има.
Рече ли Бог, ще се оправи всичко,
но стане ли това, за мен ще бъде
отвъд онуй, което съм очаквал.

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

Наистина изплашени са всички.
С когото заговориш, почти всеки
е мрачен и предчувствува беди.

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

Преди промени винаги е тъй.
Човеците със някакъв инстинкт
усещат злото, както във морето
вълните се надигат преди буря.
Но да оставим Богу всичко туй!
Къде сте тръгнали?

ВТОРИ ГРАЖДАНИН

В съда ни викат.

ТРЕТИ ГРАЖДАНИН

И мене също. Да вървим тогаз!

Излизат.

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

В кралския дворец.

Влизат Йоркският архиепископ, Кралица Елизабет, Дукеса Йорк и Малкият дук Йорк.

АРХИЕПИСКОПЪТ

Почивали са снощи в Стоуни-Стратфорд,
а тази вечер ще преспят в Нортхамптън^[33].
Най-късно вдругиден ще бъдат тук.

ДУКЕСА ЙОРК

Жадувам от сърце да видя принца.
Надявам се, че много е пораснал.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Не е, изглежда. Син ми Йорк на ръст
почти го бил надминал, чух да казват.

МАЛКИЯТ ЙОРК

Да, майко, но туй никак не ме радва.

ДУКЕСА ЙОРК

Защо, дете? Добре е да растеш.

МАЛКИЯТ ЙОРК

Е, да, но вуйчо Ривърз, като бяхме
на масата един път, каза, бабо,
че съм израсъл по-висок от брат си,
а чичо Глостър се засмя и рече:

„Благо биле дълго чака —
расне бързо буренака!...“

А щом е поговорката такава,
не искам бързо да раста тогава!

ДУКЕСА ЙОРК

Той, твоят чичо, честна дума, сам
опровергава своята поговорка:
дете когато беше, той растеше
тъй криво и мъчително, и бавно,
че ако беше вярна тя, сега
той трябваше да бъде мил и благ!

АРХИЕПИСКОПЪТ

И той, мадам, такъв е несъмнено.

ДУКЕСА ЙОРК

Дай Боже, да сте прав, но разрешете
на майките да чувстват своите рожби.

МАЛКИЯТ ЙОРК

Сега на ум ми дойде, че могъл бих
и аз да му отвърна не по-лошо
за туй как той е расъл, ако само
тогава бях си спомнил едно нещо...

ДУКЕСА ЙОРК

Какво е то? Кажи го, малки Йорк!

МАЛКИЯТ ЙОРК

Това че той е расъл тъй, че можел
на втория си ден да гризне хляб,
а аз едва на втората година
покарах зъбче. Тъй че, бабо, можех
да му отвърна с отговор хаплив!

ДУКЕСА ЙОРК

А от кого го знаеш, малки Йорк?

МАЛКИЯТ ЙОРК

От дойката му, бабо.

ДУКЕСА ЙОРК

Как от нея?

Че тя умря, преди да се родиш!

МАЛКИЯТ ЙОРК

Тогаз не помня кой ми го е казал.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Какъв хитрец!... Затваряй си устата!

ДУКЕСА ЙОРК

Детенце е. Недейте му се сърди!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

„И мъничките кани са с уши!“

Влиза Пратеник.

АРХИЕПИСКОПЪТ

Ха, пратеник!... Какви са новините?

ПРАТЕНИКЪТ

Боли ме да ги кажа!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Принцът как е?

ПРАТЕНИКЪТ

Добре, мадам.

ДУКЕСА ЙОРК

Какво тогава носиш?

ПРАТЕНИКЪТ

Лорд Ривърз и лорд Грей са задържани
във Пъмфретския замък^[34]. С тях е също

сър Томас Воън.

ДУКЕСА ЙОРК

Кой ги е изпратил?

ПРАТЕНИКЪТ

Дук Глостър и дук Бъкингам.

АРХИЕПИСКОПЪТ

Защо?

ПРАТЕНИКЪТ

Каквото знаех, казах го, милорд!...

Защо и за какво са задържани,
на мен не е известно, ваша милост.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Горката аз! Домът ми рухва, виждам!
Безжалостният тигър сграбчва вече
невинното сърне; тиранът нагло
намества се в безсилния ни трон!
Добре дошли, разгром, убийства, кърви!
Като на карта виждам своя край!

ДУКЕСА ЙОРК

О, колко черни дни на смут и разпри
очите ми видяха досега!
Съпругът ми живота си загуби,
за да спечели кралската корона,
а синовете му ту бяха горе,
ту падаха надолу, за да мога
ту да се радвам, ту да роня сълзи;
а щом властта завзеха, те самите,
междусобицата потушили,
се счепкаха свирепо помежду си,
брат с брат, свой със свой и кръв със кръв.
О, неестествени, проклети страсти,

смирете се или ти, смърт, вземи ме,
за да престана да те виждам вече!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Ела, дете, да идем да потърсим
закрила в свято място! Сбогом, майко!

ДУКЕСА ЙОРК

Почакайте, и аз ще дойда с вас!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Вий нямате причина.

АРХИЕПИСКОПЪТ

Драга лейди,
вървете и със себе си вземете
хазната си и ценните си вещи.
Ще ви предам върховния печат
и, Бог ми е свидетел, ще закрилям
и вас, и вашите, с каквото мога!
Да тръгваме към святата обител!

Излизат.

[33] „... Стоуни-Стратфорд... — Нортхамптън...“ — градове, разположени по пътя от „Честър“ за Лондон. ↑

[34] Пъмфретския замък — замък в графство Йорк, Североизточна Англия. ↑

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Улица в Лондон.

Тръбен звук. Влизат малкият Принц Едуард, Ричард, Бъкингам, Кардинал Баучър, Кейтсби и други.

БЪКИНГАМ

Добре дошли във Лондон, светли принце!

РИЧАРД

Добре дошли, мой племеннико драг!
Владетелю на мислите ни, виждам —
унил сте от мъчителния път.

ПРИНЦ ЕДУАРД

Не съм, но прав сте, чичо, пътят беше
нелек и уморителен. Бих желал
да ме посрещнат повече роднини.

РИЧАРД

Наш малки принце, чистата ви младост
не знае още хорските коварства.
В човеците вий виждате лика
и само него, а небето знае,
че той е рядко израз на сърцето.
Роднините, които тук ви липсват,
са извор на опасност. Ваша светлост
се вслушваше във сладките им думи,
не виждайки отровните им мисли.
Небето да ви пази от подобни
лъжеприятели!

ПРИНЦ ЕДУАРД

Дано ме пази,

но в моя майчин род такива няма!

РИЧАРД

Любезни принце, кметът на град Лондон
пристига да приветства ваша светлост.

Влиза Кметът на Лондон и Граждани.

КМЕТЪТ

Бог здраве да ви дава, светли принце!

ПРИНЦ ЕДУАРД

Благодаря ви, сър!... Благодаря
от все сърце на всички ви.

Кметът и Гражданиите отиват встрани.

Аз мислех,
че майка ми и брат ми ще ме срещнат
далече от града, по пътя още.
Къде се бави Хейстингз, да ми каже
дали да ги очаквам, или не?

Влиза Хейстингз.

БЪКИНГАМ

Той иде, плувнал в пот, съвсем навреме.

ПРИНЦ ЕДУАРД

Здравейте, Хейстингз! Где е мойта майка?

ХЕЙСТИНГЗ

Какво ги е накарало, не зная
но майка ви, кралицата, и с нея
и брат ви Йорк са се укрили в храма.
Той искаше да дойде да ви срещне,
но майка ви насила го възпря.

БЪКИНГАМ

Каква прищявка, странна и нелепа!
Желаете ли, драги кардинале,
да убедите нашата кралица
да пусне дука Йорк да срещне принца?
Лорд Хейстингз, придружете кардинала
и ако тя отказва да го пусне,
насила изтръгнете го от нея.

КАРДИНАЛЪТ

Лорд Бъкингам, ако я победи
безсилното ми слово, то дук Йорк
ще бъде тук веднага; но във случай,
че тя упорства, да ме пази Бог
от всеки опит да сломя със сила
божествената неприкосновеност
на тяхното убежище. Тоз грях
за нищо на света не ще извърша!

БЪКИНГАМ

Вий, кардинале, твърде упорит сте,
държащ на формата и буквояд.
При възрастта на дука не е грях
да нарушим закрилата на храма —
от нея има право да се ползва
тоз, който със дела я е заслужил
и разум имал е да я поиска;
а мъничкият Йорк — тъй мисля аз —
не я е ни заслужил, ни поискал,
така че и не може да я има,
и вий, извлякъл го оттам, където
не е съзнателно, с туй ни най-малко
не ще престъпите закона Божи.
За възрастни, закриляни от храма,
аз чувал съм, но не и за деца.

КАРДИНАЛЪТ

Тоз път ме уговорихте, милорд.
Елате с мен, лорд Хейстингз.

ХЕЙСТИНГЗ

Ида, сър!

ПРИНЦ ЕДУАРД

И не губете ни минута време!

Кардиналът и Хейстингз излизат.

Кажете, чичо, ако брат ми дойде,
где с него ще отседнем до деня,
във който аз ще бъда коронясан?

РИЧАРД

Където бъде вам угодно, принце.
Ако желаете съвет от мен,
поотдъхнете си ден-два във Тауър,
а после ще решите кое място
ще бъде най-приятно и добро
за здравето на ваша кралска милост.

ПРИНЦ ЕДУАРД

Не го обичам никак този Тауър.
Наистина ли бил е построен
от Юлий Цезар?

БЪКИНГАМ

Той го е започнал,
а следващите векове, мой принце,
са го преправяли и достроили.

ПРИНЦ ЕДУАРД

А туй, че Цезар го е вдигнал пръв,
записано ли е или дошло е
чрез устните предания до нас?

БЪКИНГАМ

Записано е, малки господарю.

ПРИНЦ ЕДУАРД

Но аз си мисля, че дори когато
не е записана — нали е тъй? —
пак истината от баща на син
предава се до края на света?

РИЧАРД (*настрани*)

„Кое то рано зрее, рано крее!“

ПРИНЦ ЕДУАРД

Какво прошепнахте си, чичо Глостър?

РИЧАРД

Че рано сте прозрели тази мъдрост...

Настрани.

Извъртам думите насам-натам
като актьор във ролята на Кривда^[35].

ПРИНЦ ЕДУАРД

Да, Юлий Цезар бил е славен мъж —
умът му с писмена опази туй,
което храбростта му с меч спечели,
и тъй смъртта не удържа победа
над победителя, защото той
живее след смъртта си в своята слава.
Лорд Бъкингам, ще ви призная нещо.

БЪКИНГАМ

Какво, мой принце?

ПРИНЦ ЕДУАРД

Ако доживея

да стана мъж, на Англия ще върна
властта ѝ над французките земи
или, живял по кралски, ще загина
като войник под знамето развято!

РИЧАРД (*настрани*)

„След буйна пролет чакай кратко лято!“

Влизат отново Хейстингз и Кардиналът, водещи Малкия дук Йорк.

БЪКИНГАМ

Дук Йорк пристига, ваша кралска светлост.

ПРИНЦ ЕДУАРД

Здравей, любими братко! Как си, Йорк?

МАЛКИЯТ ЙОРК

Благодаря, добре съм, господарю —
тъй трябва отсега да ви наричам.

ПРИНЦ ЕДУАРД

За наша скръб, тъй както и за твоя!
Напусна ни, мой братко, оня, който
сега би носил тази славна титла,
олекнала не малко след смъртта му!

РИЧАРД

Здравейте, Йорк! Със здравето си как сте?

МАЛКИЯТ ЙОРК

Благодаря ви, чичо. Вий твърдахте,
че бурените раснали по-бързо,
а моят брат е по-висок от мен!

РИЧАРД

Това е вярно.

МАЛКИЯТ ЙОРК

Може би е бурен?

РИЧАРД

Не съм твърдял такова грозно нещо.

МАЛКИЯТ ЙОРК

Тогава по-любезен сте към него,
отколкото към мене, драги чичо.

РИЧАРД

Като на крал, аз нему подчинен съм,
но и на вас, като на мой роднина.

МАЛКИЯТ ЙОРК

Тогава, чичо, бихте ли ми дали
кинжала си?

РИЧАРД

Кинжала си? Със радост!

ПРИНЦ ЕДУАРД

Как само просиш, братко!

МАЛКИЯТ ЙОРК

 Прося само
и то от своя чичо — дреболийка,
с каквато се разделяме без мъка!

РИЧАРД

Аз бих му дал и по-голям подарък.

МАЛКИЯТ ЙОРК

И по-голям? И меча си към него?

РИЧАРД

Да беше само мъничко по-лек!

МАЛКИЯТ ЙОРК

Успяхте леко да се отървете,
по-тежък дар не ви се дава май!

РИЧАРД

За вас, повярвайте, ще бъде тежък!

МАЛКИЯТ ЙОРК

Олеква дарът, щом е тъй изпросен!

РИЧАРД

Наистина ли искаш да го имаш,
мой малки Йорк?

МАЛКИЯТ ЙОРК

О, да, и ще ви дам
подхождаща за мене благодарност.

РИЧАРД

Каква по-точно?

МАЛКИЯТ ЙОРК

Лека, драги чичо.

ПРИНЦ ЕДУАРД

Дук Йорк си е хаплив. Мой чичо Глостър,
ще ви помоля да го понесете!

МАЛКИЯТ ЙОРК

Да ме понася или да ме носи?...
Той, чичо, с двама ни се подиграва:
понеже аз съм лек като маймунка,
той иска да ме вземете на гръб!

БЪКИНГАМ (*настрани*)

Какъв находчив ум! За да смекчи
обидата към чичо си, умело
и себе си улучва с подигравка.
Тъй малък, а тъй умен — просто чудо!

РИЧАРД

Милорд, ще продължите ли? Ний двама
с дук Бъкингам ще идем да помолим
кралицата да дойде да ви срещне
и поздрави пред портите на Тауър.

МАЛКИЯТ ЙОРК

Нима ще идете във Тауър, братко?

ПРИНЦ ЕДУАРД

Така ме посъветва чичо Глостър.

МАЛКИЯТ ЙОРК

Аз там не бих могъл да спя спокойно.

РИЧАРД

Защо? Че от какво ще се боите?

МАЛКИЯТ ЙОРК

От призрака на моя чичо Кларънс —
той бил убит във Тауър, казва баба.

ПРИНЦ ЕДУАРД

Мен мъртвите роднини не ме плашат!

РИЧАРД

И никой жив, надявам се. Нали?

ПРИНЦ ЕДУАРД

Ако са живи — никой, драги чичо.
Но да вървим. Със тежест на сърцето,
при мисълта за тях, отивам в Тауър.

Тръбен звук. Излизат всички освен Ричард, Бъкингам и Кейтсби.

БЪКИНГАМ

Аз мисля, сър, че този глезльо Йорк
подтикнат е от хитрата си майка
да се държи тъй нагло с ваша милост.

РИЧАРД

Разбира се! Това бърливо пале,
нахално, хитро, остроумно, дръзко,
направо се е метнало на нея!

БЪКИНГАМ

Да ги оставим!... Приближи се, Кейтсби!
Ти даде клетва да привеждаш в дело,
каквото ти възложим, и да пазиш
във тайна споделеното със теб.
По пътя чу за нашите подбуди —
не мислиш ли, че лесно ще склоним
лорд Хейстингз да помогне на тоз храбър
и благороден дук да се издигне
до трона на великия ни остров?

КЕЙТСБИ

От обич към покойния ни крал
той няма пръст да мръдне срещу принца!

БЪКИНГАМ

А Станли? Той ще бъде ли със нас?

КЕЙТСБИ

Той прави туй, което прави Хейстингз.

БЪКИНГАМ

Тогава, Кейтсби, ще постъпим тъй:
върви при Хейстингз и го покани

да дойде утре в Тауър на съвета
по коронясването, като леко
го поопипаш, за да разбереш
дали настроен е да ни съдейства.
Почувстваш ли, че е, вдъхни му смелост
и разясни му нашите подбуди.
Покаже ли се сух, студен и сдържан,
такъв бъди и ти и прекрати
беседата си с него, след което
върни се бързо тук: ще има утре
в едно и също време два съвета
и в тях ще падне работа за теб.

РИЧАРД

Предай му моя поздрав и кажи му,
че утре сутрин в Пъмфретския замък
ще бъде пусната кръвта на тези,
които са му кръвни врагове.
И нека мистрис Шор за тази вест
получи две добавъчни целувки!

БЪКИНГАМ

Побързай, Кейтсби, и умело действай!

КЕЙТСБИ

Ще пипам най-внимателно, милорд!

РИЧАРД

Ще имаме ли новини от тебе
преди нощта?

КЕЙТСБИ

Ще имате, милорд.

РИЧАРД

Тогаз ще ни намериш в Кросби хаус.

Кейтсби излиза.

БЪКИНГАМ

Какво ще правим, видим ли, че Хейстингз
не ще да вземе нашата страна?

РИЧАРД

Главата му ще клъцнем!... Нещо там
ще изнамерим... А пък ти спомни ми,
когато стана крал, да те направя
граф Херефорд. Освен това ще имаш
и всичко движимо, което Едуард,
покойният ми брат, е притежавал.

БЪКИНГАМ

Ще ви припомня тази щедра дума.

РИЧАРД

И аз ще съм щастлив да я изпълня.
Ела със мен — да хапнем и след туй
да уточним кроежите си смели,
дорде стомахът ястията смели!

Излизат.

[35] „... във ролята на Кривда“ — в оригинала се казва „порокът Кривда“ — термин, свързан със средновековните моралите. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Пред дома на Хейстингз.

Влиза Пратеник.

ПРАТЕНИКЪТ

Милорд! Милорд!

ХЕЙСТИНГЗ *(отвътре)*

Кой чука?

ПРАТЕНИКЪТ

От лорд Станли!

ХЕЙСТИНГЗ *(отвътре)*

Кой час е?

ПРАТЕНИКЪТ

Точно четири, милорд!

Влиза Хейстингз.

ХЕЙСТИНГЗ

Не спи ли нощем твоят господар?

ПРАТЕНИКЪТ

Изглежда — не, по туй, което нося.

Той — първо — поздравява ви...

ХЕЙСТИНГЗ

А второ?

ПРАТЕНИКЪТ

А второ, каза да ви съобщя,
че тази нощ сънувал как глиганът^[36]
събаря шлема му. Освен това
ви известява, че във Тауър днес
ще има два съвета, от които
могъл би първият да ви накара
да плачете на втория и двама;
и затова предлага незабавно
в галоп да се отправите на север,
за да избегнете опасността,
предсказана от неговия сън.

ХЕЙСТИНГЗ

Сега върви при своя господар
и му кажи от мене, че не бива
да се бои от тези два съвета:
в единия ще бъдем двама с него,
а в другия — приятелят ни Кейтсби,
така че ще узнаваме веднага
това, което в него ни засяга.
Кажи му, че напразно се страхува
и че наивен е да дава вяра
на разни сънища, които само
шеги си правят с нас. А от глигана
да бягаме, преди да ни е погнал,
би значело сами да го раздразним
и привлечем да грухне подир нас.
Кажи на господаря си да стане
и дойде тук, за да отидем двама
във Тауър, гдето той ще види сам,
че звярът му към нас ще бъде мил.

ПРАТЕНИКЪТ

Ще бъде точно съобщено, сър!

Излиза.

Влиза Кейтсби.

КЕЙТСБИ

Щастливо утро, благородни лорде!

ХЕЙСТИНГЗ

Благодаря ти, ранобудни Кейтсби.
Разказвай: какво ново, какво ново
във нашата разклатена държава?

КЕЙТСБИ

Тя клати се наистина, милорд,
и тъй ще е, дорде не сложи Ричард
венеца й на своята глава.

ХЕЙСТИНГЗ

Венеца? За короната ли мислиш?

КЕЙТСБИ

За нея, сър.

ХЕЙСТИНГЗ

Аз своята глава
ще сложа на дръвника, преди той
короната на своята да сложи!
Стреми ли се към нея? Как усещаш?

КЕЙТСБИ

О, да, и знам, че иска да ви види
сред тез, които ще го подкрепят.
Във връзка с туй ме прати да ви кажа,
че точно днес ненавистните вам
роднини на кралицата ще бъдат
обезглавени в Пъмфретския замък.

ХЕЙСТИНГЗ

Таз твоя вест не ме удавя в скръб —
те бяха ми заклетии врагове,

но да си дам гласа за Ричард Глостър
във ущърб на законния наследник
на моя господар, това, Бог вижда,
да ме убият, няма да го сторя!

КЕЙТСБИ

Да ви укрепва Той в тези благи мисли!

ХЕЙСТИНГЗ

А след година още ще се смея,
задето доживял ще съм да видя
трагедията на онез, които
ме хвърлиха във кралската немилост.
Преди да остарее с две недели,
ще пратя в гроба не един, не двама,
неподозиращи какво ги чака!

КЕЙТСБИ

Смъртта е страшно нещо, сър, когато
ни грабва неподготвени за нея!

ХЕЙСТИНГЗ

Да, да, чудовищно! Такава точно
е тя сега за Ривърз, Грей и Воън
и ще е в бъдеще за други още,
които считат се във безопасност
като нас двамата, които сме
обичани от Бъкингам и Ричард.

КЕЙТСБИ

Да, те, милорд, високо ви ценят...

Настрани.

И на високо ще забучат скоро
главата ти!

ХЕЙСТИНГЗ

Да, да. и с пълно право.

Влиза Станли.

Ха, Станли! Влезте! Но защо не сте с рогатка? От глигана се боите, а ходите във Тауър безоръжен?

СТАНЛИ

Приветствам ви, милорд! Здравейте, Кейтсби!... Шегувате се, но кълна се в кръста, не ми харесват тези два съвета!

ХЕЙСТИНГЗ

На мен, милорд, тъй както и на вас, е мил животът, а пък днеска точно държа на него повече от друг път. Ако не знаех, че сме в безопасност, нима бих бил тъй бодър и тъй весел?

СТАНЛИ

И лордовете в „Пъмфрет“ също бяха спокойни за главите си, когато заминаха от Лондон. И те също не виждаха причини за тревога, а как внезапно се смрачи денят им! Този неочакван удар в гръб ме плаши — дано излезе мнителен страхливец! Денят изтече. Ще вървим ли в Тауър?

ХЕЙСТИНГЗ

Да, стига толкоз!... Чухте ли, милорд, че тези в „Пъмфрет“ днеска ще загубят главите си?

СТАНЛИ

По-редно би било да носят те главите си, милорд,

а шапките си да загубят^[37] тези,
които ги осъждат... Да вървим!

Влиза Пристав.

ХЕЙСТИНГЗ

Вий тръгвайте, аз малко ще остана
със тоз приятел.

Станли и Кейтсби излизат.

Как се чувстваш, драги?

ПРИСТАВЪТ

Добре, понеже ме удостоихте
с въпроса си, милорд.

ХЕЙСТИНГЗ

Пък аз, човече,
съм по-добре от оня път, когато
с теб минахме оттука, ако помниш.
Тогава ти ме водеше в затвора,
оклеветен от моите врагове,
а ще ти кажа — но пази го в тайна —
че те ще бъдат днес обезглавени,
пък аз съм в двора на висока почит.

ПРИСТАВЪТ

И Бог да ви опази тъй за дълго!

ХЕЙСТИНГЗ

Благодаря! Пийни за мое здраве!

Хвърля му кесия.

ПРИСТАВЪТ

Да ви закриля Господ, ваша светлост!

Излиза.

Влиза Свещеник.

СВЕЩЕНИКЪТ

Привет, милорд! Щастлив съм да ви срещна.

ХЕЙСТИНГЗ

Сърдечна благодарност, отче Джон.
Не съм платил последното ви слово —
ще го направя идната неделя.

Шепне му на ухото.

Влиза Бъкингам.

БЪКИНГАМ

На изповед, милорд? Пък аз си мислех,
че днес свещеникът е по-потребен
на вашите приятели във „Пъмфрет“!

ХЕЙСТИНГЗ

Когато зърнах своя свят човек,
и аз за тях си спомних, честна дума!
Във Тауър ли отивате, милорд?

БЪКИНГАМ

Във Тауър, но зает съм и навярно
ще го напусна доста преди вас.

ХЕЙСТИНГЗ

Възможно е. Аз там ще съм на обед.

БЪКИНГАМ (настрани)

И на вечеря, само че не знаеш!...
Е, да вървим!

ХЕЙСТИНГЗ

На вашите услуги!

Излизат.

[36] „... *глиганът*...“ — става дума за герба на Ричард. ↑

[37] „... *а шапките си да загубят*...“ — тоест да бъдат лишени от постове си. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

В Пъмфретския замък.

Влизат Ратклиф и Стражи, водещи на смърт Ривърз, Грей и Воън.

РИВЪРЗ

Сър Ричард Ратклиф, днеска ти ще видиш
как поданик напуска твоя свят
заради своята преданост и честност.

ГРЕЙ

Да пази Господ принца ни от вас!
Кълбо пиявици — това сте вие!

ВОЪН

След време ще се каете за туй!

РАТКЛИФ

Без много думи! Срокът ви изтече!

РИВЪРЗ

О, „Пъмфрет“, „Пъмфрет“, кървава тъмница,
донесла гибелта на толкоз знатни,
в кръга на твоите каменни стени
коварно бе погубен Ричард Втори^[38] —
за да почерниш още своето име,
изпий и нашата невинна кръв!

ГРЕЙ

Сега се сбъдва гибелната клетва
на Маргарита срещу нас и Хейстингз,
защото гледахме, когато Ричард
уби сина й!

РИВЪРЗ

Тя прокле тогава
и Ричарда! Прокле и Бъкингам!
Прокле и Хейстингз! Боже, изпълни
и срещу тях ужасната ѝ клетва,
която срещу нас изпълваш днес!
А за сестра ми и чедата нейни
задоволи се с тази наша кръв,
която — ти го знаеш — е невинна!

РАТКЛИФ

Побързайте! Часът ви е настанал!

РИВЪРЗ

Да се прегърнем, Грей! Елате, Воън!
На добър час! До среща на небето!

Излизат.

[38] „... бе погубен Ричард Втори...” — събитието е представено в пиесата „Ричард Втори“. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

В Тауър.

Влизат и сядат около маса Бъкингам, Станли, Хейстингз, Илийският епископ, Норфък, Ратклиф^[39], Лъвел и други.

ХЕЙСТИНГЗ

И тъй, английски перове, сега
събрахме се, за да решим въпроса
за коронясването. В Боже име
определете този царствен ден!

БЪКИНГАМ

Готово ли е всичко?

СТАНЛИ

Да, готово.

ИЛИЙСКИЯТ ЕПИСКОП

Намирам утрешния ден добър.

БЪКИНГАМ

Кой знае какво смята лорд-регентът?
Кому най-много доверява той?

ИЛИЙСКИЯТ ЕПИСКОП

Ний мислим, че най-точно ваша светлост
би трябвало да знае мисълта му.

БЪКИНГАМ

Лицата си ний знаем, но сърцата?...
Той знае мойто, колкото аз — ваште;
аз — неговото, колкото вий — мойто.
Вий, Хейстингз, се обичате със дука.

ХЕЙСТИНГЗ

Щастлив съм, че наистина дук Глостър
удостоява ме със своята обич,
но аз не съм го питал по въпроса
за коронясването, нито той
ми е разбулвал висшата си воля.
Все пак, ако предложите деня,
аз мога да гласувам вместо него,
уверен, че той няма да е сърди.

Влиза Ричард.

ИЛИЙСКИЯТ ЕПИСКОП

Той сам пристига и съвсем навреме.

РИЧАРД

Добрутро, родственици и князе!
Оказах се голям сънливец днеска,
но вярвам, че това не е било
причина да отложите въпроси,
изискващи да бъда в тая зала.

БЪКИНГАМ

Ако не бяхте се явили, сър,
за своята реплика, лорд Хейстингз щеше
да вземе ролята ви и гласува
за коронясването вместо вас.

РИЧАРД

Лорд Хейстингз повече от всеки друг
би имал основания за туй —
той знае ме добре и ме обича...
Когато бях във „Хоубърн“^[40], ваша святост,
видях във вашата градина там
чудесни ягоди. Пратете, моля,

да донесат за обѣда от тях.

ИЛИЙСКИЯТ ЕПИСКОП

С огромно удоволствие, милорд.

РИЧАРД

Две думи, братовчеде Бъкингам.

Извежда го встрани.

Пред Кейтсби тоя сприхав пуяк Хейстингз
е заявил, че щял да си даде
главата за посичане, но не и
гласа си в полза на това да бъдел
лишен от своите права над трона
синът на неговия господар —
употребявам чинния му израз!

БЪКИНГАМ

Да се оттеглим за минута, сър!

Излиза заедно с Ричард.

СТАНЛИ

Не сме определили, господа,
тоз ден на коронясването. Утре,
по мое мнение, ще бъде рано —
самият аз не съм готов, тъй както
ще бъда, ако с малко го отложим.

Влиза отново Илийският епископ.

ИЛИЙСКИЯТ ЕПИСКОП

Къде е лорд-регентът? Наредих
да ни доставят ягоди от „Хоубърн“.

ХЕЙСТИНГЗ

Изглежда мил и весел тая сутрин —
когато тъй игриво поздравява,
приятно нещо си е наумил;
ей Богу, на света не зная друг,
тъй неспособен да укрива своята
любов или омраза — всяко нещо,
което е намислил, се чете
върху лицето му като на книга!

СТАНЛИ

Какво тогаз в сърцето му четете
по топлия му поздрав тая сутрин?

ХЕЙСТИНГЗ

Че зло на никого от нас не мисли —
ликът му иначе го би издал.

Влизат отново Ричард и Бъкингам.

РИЧАРД

Кажете ми вий всички, тук събрани,
какво заслужили са тез, които
с магии пъклени и зли вълшебства
са искали да ме унищожат
и с черни чарове са надделели
над силите на моята снага?

ХЕЙСТИНГЗ

Безкрайната любов, която храня
към ваша светлост, ме подтиква пръв
пред всички тука да осъдя строго
виновните, които и да са:
те заслужават само смърт, милорд!

РИЧАРД

Тогаз очите ви да бъдат верни

свидетели за тяхното злодейство!
На, гледайте ме как съм омагьосан!
Погледайте ръката ми как тя е
изсъхнала като попарен кълн!
Таз вещица, жената на крал Едуард,
във сговор със оназ пачавра Шор
белязаха ме тъй, със чародейство!

ХЕЙСТИНГЗ

Ако са те виновни, ваша светлост...

РИЧАРД

„Ако“? Ще ми говориш за „ако“,
закрилнико на таз проклета курва!
Предател! Отсечете му главата!
Кълна се в свети Павел, докато
не се изпълни, няма да обядвам!
Вас двама, Лъвел, Ратклиф, натоварвам
със изпълнението! Всички други,
които ме обичат, да ме следват!

Излизат всички освен Лъвел, Ратклиф и Хейстингз.

ХЕЙСТИНГЗ

Горко ти, Англию! Оплаквам тебе,
едничка теб, не себе си, защото
аз бих могъл, глупак, да се спася!
Говореше ми Станли за глигана,
видян насън, а аз се подиграх
на него и на плана му за бягство.
Облечен в пъстрошито наметало,
днес конят ми пред портите на Тауър
на три пъти се спрепна и изправи
на задните крака, неискащ сякаш
да ме докара в тая скотобойна.
Сега ми трябва днешният свещеник!

Припомням си, разкаян, как злорадо
на пристава разказвах за това, че
противниците ми загиват в „Пъмфрет“,
а аз съм в безопасност и на почит.
О, Маргарито, клетвата ти пада
върху злочестата глава на Хейстингз!

РАТКЛИФ

По-бързо изповядайте се, сър!
Тук Глостър иска вашата глава,
а вече е на масата и чака!

ХЕЙСТИНГЗ

О, колко кратка е таз хорска милост,
която ний преследваме по-страстно
от Божата! Тоз, който, без да мисли,
гради надеждите си върху теб,
прилича на пиян моряк сред буря,
готов при всеки тласък да се хлъзне
от мачтата и полети надолу
към гибелната глъб на океана!

ЛОУЕЛ

Напразни вопли! Хайде! По-накратко!

ХЕЙСТИНГЗ

О, изверго! О, Англио злочеста,
предричам ти най-кървавите дни,
които кървав век е виждал нявга!
Водете ме, палачи, към дръвника!
Тоз, който днес над мойта смърт се смее,
сам няма дълго време да живее!

Излизат.

[39] „Ратклиф“ — недоглеждане на автора: Ратклиф не би могъл да бъде едновременно в „Пъмфрет“ и в Тауър. ↑

[40] „Хоубърн“ — резиденция на Илийския епископ. ↑

ПЕТА СЦЕНА

Пред стените на Тауър.

Влизат Ричард и Бъкингам в очукани доспехи.

РИЧАРД

Ще можеш ли, мой драги братовчеде,
да тръпнеш, да бледнееш, да убиваш
дъха си наред думата, а после
да почваш пак и пак да секваш в миг,
загубил сякаш ум и реч от ужас?

БЪКИНГАМ

И още как! Аз мога да играя
като велик трагически актьор:
говорейки, през рамо да поглеждам,
да се озъртам и да тръпна цял
при всяко шумолене, уж изпълнен
с ужасни подозрения; умея
да изразявам страх и да го скривам
изкуствено с насилствени усмивки —
безчетни мимики са във услуга
на моите планове!... Но где е Кейтсби?
Отиде ли?

РИЧАРД

Отиде... Ей го, вижте,
завръща се със кмета на града!

Влизат Кметът на Лондон и Кейтсби.

БЪКИНГАМ (към кмета)

По-скоро бързайте!

РИЧАРД

Пазете моста!

БЪКИНГАМ

Ха, барабан!

РИЧАРД

Откъм стената, Кейтсби!

БЪКИНГАМ

Извикахме ви, сър, за да ви кажем...

РИЧАРД

Пази гърба си! Идат врагове!

БЪКИНГАМ

Закриляй, Боже, нашата невинност!

Влизат Лъвел и Ратклиф, носещи главата на Хейстингз.

РИЧАРД

Не бойте се! От нашите са — Ратклиф
и Лъвел, с него!

ЛЪВЕЛ

Ето ви главата
на мерзостния и неподозиран
до днешен ден лукав изменник Хейстингз!

РИЧАРД

Не мога да не плача: тъй горещо
обичах тоз човек, тъй виждах в него
най-недвуличното и безобидно
създание на този Божи свят,
че го превърнах в свой бележник, в който

записвах най-потайните си мисли.
Тъй гладко своята порочност той
замазваше със слой от добродетел,
че с изключение на оня негов
на всички ни известен грях — говоря
за плътската му връзка с мистрис Шор —
животът му не даваше причина
да се съмнявам в него.

БЪКИНГАМ

Да, той беше
най-майсторски укритият изменник
на тоя свят! Вий бихте ли могли
да си представите — ако небето
не беше ни спасило, за да можем
сега да ви го казваме — че той
се е опитал да убие днес,
на заседанието, мен и дука!

КМЕТЪТ

Възможно ли е?

РИЧАРД

Как? Нима сме турци
или безбожници, та тъй набързо,
прескачайки съдебния порядък,
да заповядаме да умъртвят
предателя, ако заплаха крайна
за трона, Англия и нас самите
не е наложила таз крайна мярка?

КМЕТЪТ

Заслужил го е! Бог да ви закриля!
Сега предателите ще размислят,
преди да тръгнат в неговия път!

БЪКИНГАМ

От него друго и не съм очаквал,
откак се свърза със оная Шор,
но ний не сме нареждали да бъде
убит, преди да дойдете (което,
уви, е станало поради малко
припряната любов на тези хора),
защото искахме да сте сред нас,
когато тоз изменник ще разкрива
причините на своята измяна,
та вий да можете да уверите
във нея гражданите, ако някой
измежду тях ни разбере погрешно
и съжали за неговата смърт.

КМЕТЪТ

Милорд, за мен е все едно дали
ще чуя вас, или ще чуя него.
Пред мирните ви поданици аз,
недейте се съмнява, ще докажа
законността на вашата постъпка.

РИЧАРД

Желаехме да бъдете свидетел,
за да избегнем слухове и клюки.

БЪКИНГАМ

Но вий, със закъснение дошли,
ще потвърдите чудото, нали?
И тъй, довиждане, почтени сър!

Кметът излиза.

РИЧАРД

След него, братовчеде Бъкингам!
Той припка за към кметството. Стигни го
и там при сгоден случай изтъкни,

че двете изтърсачета на Едуард
не са законни; припомни им също
за оня гражданин, когото той
обезглави, защото беше дръзнал
да каже на шега, че син му щял
да наследи „короната“ (като
намеквал с туй за знака на дома си^[41]);
освен това им припомни умело
за ненаситните му похотливост
и мъжко лакомство, прострели лапи
над техните жени, слугини, рожби,
над всичко женско, към което той
прицелваше окото си на хищник.
За мене после, ако стане нужда,
кажи им, че когато мойта майка
зачевала е тоя сластен Едуард,
баща ми Йорк воювал е далече
във Франция и точно изчислил е,
че нейният приплод не е и негов,
което става явно и от туй,
че той не му прилича ни най-малко —
но туй със намек, отдалеч, защото,
недей забравя, майка ми е жива!

БЪКИНГАМ

Не се съмнявайте във мойта дарба —
ще им говоря, както бих говорил,
ако желаех златната награда
за себе си! Довиждане, милорд!

РИЧАРД

Ако успееш, доведи ги вкупом
във Бейнардския замък^[42], гдето те
ще ме заварят в разговор набожен
с епископи и учени монаси.

БЪКИНГАМ

Отивам. И към четири часа
очаквайте оттам приятни вести.

Излиза.

РИЧАРД

Ти, Лъвел, изтърчи до доктор Шоу!
Ти, Кейтсби — до брат Пенкър! Незабавно
да ме намерят в Бейнардския замък!

Лоуел, Кейтсби и Ратклиф излизат.

Сега ще наредя да скрият нейде
онези мръсни котета на Кларънс
и да не пускат никого отвън
да влиза в стаите на двата принца.

Излиза.

[41] „... знака до дома си...“ — много от домовете по Шекспирово време носели знак на входа си и били назовавани по него.

↑

[42] „... във Бейнардския замък...“ — Бейнардският замък на северния бряг на Темза — е бил като „Кросбихаус“ — резиденция на Ричард. ↑

ШЕСТА СЦЕНА

Улица в Лондон.

Влиза Писар със свитък в ръка.

ПИСАРЯТ

Това е обвинителният акт
срещу добрия Хейстингз, най-четливо
и със изящество преписан, тъй че
да бъде днес прочетен в „Свети Павел“.
Сега да му направим малка сметка:
преписвал съм го единайсет часа —
защото Кейтсби ми го прати снощи —
и още толкоз трябва да е взело
съставянето му. А при това
пет часа още няма, откак Хейстингз
се движеше свободен, неразпитван,
необвинен, неподзиращ нищо.
Ама и бива си го тоя свят!
И кой слепец не би видял играта!
Но кой храбрец ще каже, че я вижда?
Светът е зле и по на зле отива,
щом трябва да търпим дела такива!

СЕДМА СЦЕНА

В Бейнардския замък.

Влизат от разни страни Ричард и Бъкингам.

РИЧАРД

Кажи, кажи! Какво говорят там?

БЪКИНГАМ

Изобщо не говорят, взел ги дявол!
Кълна се в Богородица, мълчат!

РИЧАРД

А спомена ли, че са незаконни
хлапетата на Едуард?

БЪКИНГАМ

Да, сър.

И казах, че бе свързан чрез обет
със лейди Люси^[43]; и освен това —
чрез пратеници — с френската принцеса^[44];
и за ужасната му похотливост,
за изнасилените им съпруги;
за туй, как бе жесток за дреболии
и че самият беше незаконен,
и че баща ви бил е на война,
когато са го правили; и още,
че няма капка прилика със него;
а пък за вас, обратно, им изтъкнах,
че сте одрали кожата му външно,
а вътрешно сте негова отливка;
припомних им за вашите победи
в шотландските войни; за колко вий сте
безстрашен в бой и мъдър в мирно време,

за вашите смиреност, щедрост, благост.
Каквото можеше да ни помогне,
използвах го ту косвено, ту пряко
и в края на речта си призовах
онези между тях, които мислят
за благото на своята страна,
да викнат с мене: „Бог да пази Ричард,
английски крал!...“

РИЧАРД

А те какво?

БЪКИНГАМ

Те — нищо!

Ни гък! Ни дума! Бог ми е свидетел,
мълчаха като живи истукани
и се споглеждаха мъртвешки бледи.
Тogaва аз обърнах се към кмета
и го запитах как тълкува туй,
а той ми каза, че народът бил
привикнал с него да приказват само
посредством неговия говорител.
Накарах го да им повтори всичко,
а той все: „Дукът каза...“, „Дукът рече...“
от себе си — ни думица, хитрецът!
Когато свърши, моите момци
подхвърлиха нагоре две-три шапки
и викнаха: „Да пази Бог крал Ричард!“
от дъното на залата, така че
аз имах повод да им кажа свойто:
„Благодаря ви, граждани на Лондон,
тез общи одобрения говорят
за вашата привързаност към Ричард!“;
и с тез думи се измъкнах вън.

РИЧАРД

Безгласни пънове! Мълчаха значи?

А кметът и събратята му — как,
ще дойдат ли?

БЪКИНГАМ

Пристигат. Но помнете
да сте уплашен! Позволете само
след увещания да ви говорят!
Явете се с молитвеник в ръка,
смирени, между двамина Божии хора,
защото върху туй ще изградя
аз своята литургия. На молбите
отстъпвайте след силна съпротива;
на девственица ролята играйте:
сто пъти „не“ и най-подире „хайде“!

РИЧАРД

Добре, отивам. Ако зарад тях
ти молиш ме тъй тънко, както аз
заради себе си ще ти отказвам,
не се съмнявам в крайния успех!

БЪКИНГАМ

Качете се по-бързо! Кметът чука!

Ричард излиза.

Влизат Кметът на Лондон и Граждани.

Привет, милорд! Все още го очаквам.
Май никого не иска да приеме.

Влиза Кейтсби.

Е, казвай, Кейтсби! Как ти отговори?

КЕЙТСБИ

Той моли, сър, това да стане утре,
понеже днес потънал е със двама
високоуважаеми отци
във размисъл духовен и не иска
да го разлъчват мирски ходатайства

от туй му занимание.

БЪКИНГАМ

Върни се
и му кажи, че кметът на града,
старейшините и самият аз
дошли сме да говорим с милостта му
върху въпрос от най-голяма важност
за благото на цялата страна.

КЕЙТСБИ

Ще бъде съобщено незабавно.

Излиза.

БЪКИНГАМ

Е, да, милорд, това не ни е Едуард!
Не се търкаля той в развратно ложе,
а на колене разговаря с Бога;
не се развлича със продажни дами,
а размишлява със почтени старци;
във сънна леност не гои плътта си,
а с бдения укрепва своя дух.
Блазе на Англия, ако такъв
приеме да я вземе под властта си,
но страх ме е, че няма да склони.

КМЕТЪТ

Не дай си Боже, да получим отказ!

БЪКИНГАМ

Страхувам се, че точно тъй ще бъде!
Но Кейтсби се завръща.

Влиза отново Кейтсби.

Казвай, Кейтсби!

КЕЙТСБИ

Дук Глостър се учудва, ваша милост,
че без да го запитате, дошли сте
във неговия дом със толкоз хора.
Той подозира нещо недобро.

БЪКИНГАМ

Скърбя, че моят знатен братовчед
съмнява се във мен. Небето вижда,
че всички пълни сме с любов към него.
Върни се пак и увери го в туй!

Кейтсби излиза отново.

Когато свети и набожни хора
се молят Богу, трудно е да бъдат
откъснати от него — тъй горещо
е тяхното общуване с небето!

Горе се появява Ричард между двама Духовници.

КМЕТЪТ

Ха, ей го между двама благи хора!

БЪКИНГАМ

Два стълба за един набожен принц,
предпазващи духа му от провал.
И, гледайте, с молитвеник в ръка!
О, украшение и знак, по който
се разпознава светия човек!...
О, славни наш Плантадженет, о, благи
велики принце, дайте ни слуха си
и, молим ви, простете ни за туй, че
прекъснахме светия миг, във който
така прилежно бяхте се отдали
на чистия си християнски дълг!

РИЧАРД

Милорд, не вий от мен, а аз от вас
съм длъжен извинение да прося,
задето, вдълбочен във служба Богу
приятели накарах да ме чакат.
И тъй, какво желаете от мен?

БЪКИНГАМ

Това, което — вярвам — е желано
от Бог и от безвластния ни остров.

РИЧАРД

Боя се, че извършил съм простъпка,
обидна за града, и че сте тука,
със цел да ме упрекнете за нея.

БЪКИНГАМ

Извършили сте, сър, и ще ви молим
да я поправите!

РИЧАРД

Не го ли сторя,
защо живея в християнско кралство!

БЪКИНГАМ

Тогава знайте: вашата простъпка
е в туй, че се отказвате безгрижно
от сана висш, от царствения трон,
от скиптъра на вашите деди,
от своето положение във двора,
от своите наследствени права
и от честта на кралския си род
във полза на един нездрав израстък
от сух покварен ствол. И туй, когато —
но вий не го съзнавате в съня,
от който сме дошли да ви разбудим
за благо на нашата страна! —
когато благородният ни остров,

осакатен, с лице във срамни рани,
със кралски корен, развален от разни
неблагородни присади, очаква
последен тласък, за да полети
във бездната на пълната забрава;
която, участ за да се избегне,
ний молим ваша милост да поеме
товара и властта на таз страна
не в качеството на регент, настойник,
домоуправител, служител, който
полага труд за други, а като
наследник по закона на кръвта,
комуто се полага да получи,
което си е негово — в тоз случай:
престол, владичество, върховна власт.
Това — ведно със тези ваши верни
и любещи ви граждани, подтикван
от тяхната настойчивост — аз прося
за благо на Англия от вас!

РИЧАРД

Не знам кое от тези две неща:
да ви напусна, без да кажа дума,
или пък да ви смърря, по-добре
ще съответствува на моя сан
и вашто положение, милорд.
Ако не ви отвърна, може би
ще си помислите, че ням от радост,
приемам мълком златния хомот,
предлаган ми от вас така безумно;
ако упрекна ви за тази просба,
пропита с топла преданост към мен,
тогава пък приятеля ще скастрия.
За да избягна първата опасност
чрез ясен отговор и при това
във втората да не попадна с него,
веднаж завинаги ви казвам тъй:

Макар признателен за обичта ви,
аз себе си не мога да призная
достоеен за предлаганата титла.
Дори да нямах всички тези пречки
по пътя към короната и тя
да беше явно моя, както бива
наследство или доход от земя,
все пак аз толкова съм беден духом
и толкова богат откъм недъзи,
че предпочел бих като плитък чълн,
негоден за голямото море,
да се укрия сам от своя ранг,
наместо да заплавам и загина
в мъглите му от царственост и слава.
Но, слава Богу, аз не съм ви нужен —
пък и от много сам се бих нуждаел,
ако би трябвало да ви помогна —
плод царствен дал е царственият ствол
и той, узрял с годините, ще стане
подходящ за държавния ни скиптър
и ще направи — в туй не се съмнявам —
щастливи всички ни през свойто време.
На него аз възлагам туй, което
предлагате на мен: правата кралски,
дар от Фортуна, на които аз,
не дай си Боже, да посегна с пръст!

БЪКИНГАМ

Тез ваши доводи, милорд, говорят
за съвестност, но, видени отблизо,
оказват се безсилни и дребнави.
Вий казвате, че Едуард е син
на брат ви. Туй е вярно. Но не е
от брак законен, тъй като крал Едуард
бе най-напред жених на лейди Люси
(което нещо майка ви е жива
да потвърди), а след това пък свързан

задочно с френската принцеса Бона.
Като разкъса тези два обета,
една просителка, една лукава
повехнала вдовица със деца,
отдавна в залеза на своята хубост,
подмами похотливия му поглед
и провали високия му сан
в позора на омразното двуженство.
Така от незаконен брак баща ви
добе тоз „принц“, когото ние само
от възпитание зовяхме тъй...
и бих намерил по-горчиви думи,
но почитта към живите ме кара
да слагам граници на своята реч.
И тъй, милорд, за себе си вземете
предлагания ви върховен сан,
поне за да възвърнете рода си
от днешната развала и упадък
във неговото правилно русло.

КМЕТЪТ

И гражданите молят ви, милорд!

БЪКИНГАМ

Недейте, сър, отблъсва обичта им!

КЕЙТСБИ

Възрадвайте законната им просба!

РИЧАРД

Защо ми струпвате туй тежко бреме
Не са за мен величие и власт.
Не ме разбирайте накриво, моля,
не мога и не ща да ви отстъпя!

БЪКИНГАМ

Отказвате, защото любовта

ви пречи да отнемете престола
от своя малолетен братов син —
известни са доброто ви сърце,
душевната ви мекост, обичта ви
към вашите роднини и към всички
съсловия в страната! — ала знайте:
приемете ли трона или не,
синът на брат ви няма да е крал —
ний другиго ще сложим на престола
за срамен край на кралския ви род!
И с туй привършвам! Граждани, след мен!
Да си вървим! По дявола молбите!

РИЧАРД

Милорд, милорд, недейте сквернослови!

Бъкингам, Кметът и Гражданиите излизат.

КЕЙТСБИ

Върнете ги, милорд, и отстъпете!
Не карайте страната да скърби!

РИЧАРД

Налагате ми тоз товар от грижи?
Добре, викнете ги!

Кейтсби излиза.

Не съм от камък
и техните молби ме разтопиха,
макар че дух и съвест викат: не!

Влизат отново Бъкингам, Кейтсби и другите.

Дук Бъкингам и вие, мъдри старци,
понеже ми натрапвате така
товара на съдбата, ща не ща,
ще трябва търпеливо да го нося,
но ако чер провал и злобен укор

последват туй насилие над мен,
самото то ще ме очисти, знайте,
от всяка пръска кал по мойта съвест,
защото Господ знае, а и вие
донейде, вярвам, виждате как малко
причастен съм към туй, което стана!

КМЕТЪТ

Ний виждаме го, Бог да ви закриля
и ще го кажем!

РИЧАРД

Със това вий само
ще кажете нещата, както са.

БЪКИНГАМ

Тогаз те поздравявам отсега:
„Щастливи дни на Ричард, крал английски!“

ВСИЧКИ

Амин!

БЪКИНГАМ

Дали ви е угодно да насрочим
за утре коронясването, сър?

РИЧАРД

Щом вие настоявате, да бъде!

БЪКИНГАМ

Тогаз ще дойдем утре да ви вземем
и радостни сбогуваме се с вас!

РИЧАРД *(към духовниците)*

Свети отци, молитвите ни чакат!...
Милорд, приятели, на добър час!

[43] *Лейди Люси* — за годеща на крал Едуард VI с Елизабет Люси няма исторически доказателства. ↑

[44] „... *френската принцеса*...“ — Едуард IV наистина бил пратил граф Уорик да го сватосва с френската принцеса Бона. Събитията са представени в „Хенри Шести — трета част“. ↑

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Пред Тауър.

Влизат — от една страна — Кралица Елизабет, Дукеса Йорк, Дорсет; и от друга — Ана, дукеса Глостър, с Дъщерята на Кларънс.

ДУКЕСА ЙОРК

Кой иде срещу нас? Дукеса Глостър,
която води малката ми внучка
Плантадженет. Кълна се, че отиват
и те във Тауър, за да поздравят
със чиста обич скъпия ни принц...
Здравейте, мила!

АНА

Добър ден на двете!
Да ви закриля Бог!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

И вас, сестрице!
Къде отивате?

АНА

До Тауър само
и с благо намерение, което
съвпада с вашето: да поздравим
любимите ни принцове, госпожо.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Благодаря ви, мила ми сестрице.
Да влезем заедно!

Влиза Браканбъри.

Съвсем навреме
пристига комендантът... Добър ден,

любезни коменданте! Как са принцът
и малкият му брат, синът ми Йорк?

БРАКАНБЪРИ

Добре, мадам. Но, ще простите, трябва
да възпрепятствам срещата ви с тях.
Така гласи заповедта на краля.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

На краля? Какъв крал?

БРАКАНБЪРИ

Регентът, тоест...
Простете, лейди!...

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Бог да му прости,
ако простре ръка към тази титла!
Посмял е между мен и обичта им
да слага пречки? Аз съм тяхна майка!
Кой може да ми пречи да ги виждам!

ДУКЕСА ЙОРК

Аз — майка на баща им съм. И искам
да видя своите внуци!

АНА

Аз — по брак
съм тяхна леля, а по обич — майка!
Пусни ме да ги видя! Ще поема,
ако потрябва, всяка отговорност.

БРАКАНБЪРИ

Не мога, лейди. Много съжалявам.
Обвързан съм от клетва. Няма как.

Излиза.

Влиза Станли.

СТАНЛИ

Ако след час, госпожи, пак ви срещна,
към вас, дукесо Йорк, ще се обърна
с привет към майката на две кралици!...

Към Ана.

Да тръгваме към Уестминстър, мадам,
където с блясък ще ви коронясат
като съпруга царствена на Ричард!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

О, развържете шнура ми по-бързо
и дайте на сърцето ми простор,
додето не съм рухнала от тази
зловеща вест!

АНА

О, черна новина!

ДОРСЕТ

Спокойствие, госпожо!... Майко, как сте?

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

О, Дорсет, не приказвай, бягай бързо,
убийството те гони по петите!
Аз нося смърт на своите чада.
Ако желаш да ѝ се изплъзнеш,
морето прескочи, живеј със Ричмонд,
далеч от ноктите на този ад!
Спасявай се от тая скотобойна,
че иначе и ти ще станеш жертва.
И мене ще направиш да загина —
тъй както прокълна ме Маргарита —
ни майка, ни съпруга, ни кралица!

СТАНЛИ

Съветът ви, мадам, е пълен с разум.
Милорд, недейте губи нито час!
Ще пиша незабавно до сина
на моята жена^[45] по пътя още
под своята закрила да ви вземе.
И бързайте! Минутата е време!

ДУКЕСА ЙОРК

О, пръскащ зло чер вихър на бедата!
О, мое лоно, о, гнездо на гибел,
ти базилиск^[46] излюпи, чийто поглед
убива, към когото се насочи!

СТАНЛИ (към Ана)

Мадам, изпратен съм по спешност, моля...

АНА

Пък аз, милорд, ще дойда по неволя!
Защо не е тоз обръч златен, който
ще увенчае моята глава,
желязо нажежено, та да впие
ужасна смърт в нещастния ми мозък!
Защо не ме помажат със отрова,
та да издъхна и не чуя туй:
„Закриляй, Боже, нашата кралица!“

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Върви, нещастнице, не ти завиждам!
От жал към мене зло не си желай!

АНА

Как иначе? Когато този, който
е днеска мой съпруг, се приближи
до мене, следваща трупа на Хенри,
сам още със ръце в кръвта на моя
безгрешен първи мъж и на светеца

подир когото плачех, аз тогава
това му пожелах: „Проклет да бъдеш,
задето ме направи, така млада,
вдовица стара — ако се ожениш,
скръбта да обитава твоя дом
и лудата, която ще те вземе,
да сториш със живота си по-клета,
отколкото мен стори със смъртта
на моя мъж!“ И в толкоз кратко време,
че да не мога в него да повторя
тез свои думи, ето че сама,
замаяна от сладката му реч
попаднах в плен на страшната си клетва,
която от тоз ден отне покоя
на моите очи: защото, знайте,
сънят до днес със златния си мир
за час не ме е ръсвал, без да бъде
смутен от нощните си страхове.
Освен това съм дъщеря на Уорик
и той затуй ще ме захвърли скоро!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Отивай, твойта мъка ме затрогна!

АНА

И аз за вашата ви жаля, мила.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Прости, нещастнице, на път към слава!

АНА

Прости и ти, сбогуваща се с нея!

ДУКЕСА ЙОРК (към Дорсет)

Върви при Ричмонд и щастлив бъди!

Към Ана.

Върви при Ричард, Бог над теб да бди!

Към кралица Елизабет.

Върви във храма, скрита от беди!...

А мене гробът ще освободи —
осемдесет тежат на тоя гръб,
и все: за час от радост — месец скръб!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Да спрем и да погледнем тази кула!...

О, древна крепост, имай жал към двете
безвинни същества, които злоба
зазида в твоите каменни стени!

О, твърда люлко, о, бавачко груба,
о, дружко зла на техните игри,
бъди добра към моите дечица —
с таз луда реч към твоя зид свиреп
скръбта ми, Тауър, се сбогува с теб!

Излизат.

[45] „... сина на моята жена...“ — става дума за граф Ричмонд.

↑

[46] *Базилиск* — приказно влечуго, което убивало с погледа си. ↑

ВТОРА СЦЕНА

В кралския дворец.

Тръбен звук. Влизат — в церемониално облекло — Крал Ричард, Кейтсби, Ратклиф, Лъвел, Паж и други.

КРАЛ РИЧАРД

Дръпнете се встрани!... Дук Бъкингам!

БЪКИНГАМ

Да, господарю?

КРАЛ РИЧАРД

Дайте ми ръка!

Тръбен звук. Изкачва се и сядат на трона.

Със твоите съвети и подкрепа
така високо се издигна Ричард,
но тази чест дали за час е, а?
Или ще ѝ се радваме за дълго?

БЪКИНГАМ

Додето жив сте и ще трае вечно!

КРАЛ РИЧАРД

Сега ще те изпитам с пробен камък
дали си чисто злато, Бъкингам.
Хлапакът Едуард е жив... Познай
какво ще кажа!

БЪКИНГАМ

Слушам, господарю.

КРАЛ РИЧАРД

Ще кажа, че желая да съм крал.

БЪКИНГАМ

Но вий сте крал, велики господарю.

КРАЛ РИЧАРД

Нима? Възможно е. Но все пак Едуард е жив, нали?

БЪКИНГАМ

Да, принцът, сир, е жив.

КРАЛ РИЧАРД

Ти сам го каза: „принцът“! И горчив е изводът... По-рано, братовчеде, не беше толкоз тъп. Нима е нужно да доизказвам всичко? Аз желая да видя тези копелета мъртви, и то без бавене! Какво ще кажеш? Отговори ми ясно и веднага!

БЪКИНГАМ

Щом туй е ваша воля, господарю...

КРАЛ РИЧАРД

Какво, какво? Със ледена учтивост? Кажи, съгласен ли си да умрат?

БЪКИНГАМ

Да си помисля, дайте ми възможност, ваше величество, и ще се върна със ясен отговор по тоз въпрос.

Излиза.

КЕЙТСБИ (*към съседа си*)

Щом хапе устна, значи е сърдит!

КРАЛ РИЧАРД

От днес ще разговарям с малоумни
и с глупави дечица! Не ми трябват
съветници с осъждащи очи.
Страхувам се, че този Бъкингам
цели високо... Хей, момче!

ПАЖЪТ

Кралю?

КРАЛ РИЧАРД

Да знаеш някого, готов за злато
да свърши дело, свързано със смърт?

ПАЖЪТ

Познавам един мрачен благородник
със скромни средства и надменен дух.
За него златото ще надговори
петнадесет оратора и, зная,
ще го склони на всякакви дела.

КРАЛ РИЧАРД

И как се казва?

ПАЖЪТ

Тиръл, господарю.

КРАЛ РИЧАРД

Познавам го донякъде. Викни го!

Пажът излиза.

Разумният и хитър Бъкингам
от днес ще е далеч от моите мисли.
Нима, вървял по стръмното до мене,
сега желае да си вземе дъх?
Добре, да бъде!

Влиза Станли.

Нещо ново, Станли?

СТАНЛИ

Велики господарю, маркиз Дорсет
избягал е в Бретания при Ричмонд.

Застава встрани.

КРАЛ РИЧАРД

Ела тук, Кейтсби! Разпусни мълва,
че моята жена е тежко болна.
Ще наредя да я държат под ключ.
Открий ми някой беден благородник,
добър жених за малката на Кларънс;
синът е глупав и не е опасен.
Какво си зяпнал! Казвам ти отново:
разпространи за Ана, че е болна
и близко до смъртта! Върви и действай!
Налага се да пресека от корен
надеждите, които утре могат,
ако пораснат, да ми навредят.

Кейтсби излиза.

Ще взема за съпруга дъщерята
на брат си Едуард, властта си инак
ще съм градил на стъклена основа.
Ще ѝ убия братята, а нея
ще взема за жена. Рискован път,
но вече кърви толкова пролях,
че грях след себе си повлича грях.
А милостта съзлива не живее
в това око!

Влиза Тиръл.

На име Тиръл, тъй ли?

ТИРЪЛ

Джеймз Тиръл и покорен ваш слуга.

КРАЛ РИЧАРД

Във всичко ли?

ТИРЪЛ

Изпитайте ме, моля.

КРАЛ РИЧАРД

Ще умъртвиш ли един мой приятел?

ТИРЪЛ

Щом кажете. Но по-добре ще бъде —
двамина неприятели.

КРАЛ РИЧАРД

Улучи!

Двамина неприятели аз имам,
противници заклет на съня ми
и врагове на сладкия ми отдих.
Със тях желая да се справиш, Тиръл.
Говоря за хлапетата във Тауър.

ТИРЪЛ

Със ваша помощ стигна ли до тях,
те няма вече да ви вдъхват страх.

КРАЛ РИЧАРД

Как сладко пееш, Тиръл! Приближи се!
Вземи тоз пръстен. Дай ухо и слушай!

Шепне му.

Това е всичко. Направи го само
и аз ще те обичам и издигна.

ТИРЪЛ

Ще бъде, господарю!

Излиза.

Влиза отново Бъкингам.

БЪКИНГАМ

Кралю, размислих по въпроса, който
поставихте пред мене преди малко.

КРАЛ РИЧАРД

Добре, за друг път! Дорсет е избягал
в Бретания, при Ричмонд.

БЪКИНГАМ

Чух за туй.

КРАЛ РИЧАРД (*към Станли*)

А той е син на твоята жена.
Внимавай, Станли!

БЪКИНГАМ

Господарю мой,
напомням ви, че ваша кралска светлост
ми беше обещал да ме направи
граф Херефорд и да ме одари
със движимостите...

КРАЛ РИЧАРД

Внимавай, Станли,
ако жена ти пише на сина си,
ще отговаряш ти, недей забравя!

БЪКИНГАМ

Какво отвърща ваша кралска милост
на мойто искане?

КРАЛ РИЧАРД

Сега си спомних,
че Хенри Шести някога предсказа
на Ричмонд — който беше сополанко
в онези дни — че щял да стане крал.
Крал! Ха!... А, може, може!

БЪКИНГАМ

Господарю...

КРАЛ РИЧАРД

Защо, ако е бил добър пророк,
не ми предсказа — аз присъствах там —
че ще убия него?

БЪКИНГАМ

Господарю...

КРАЛ РИЧАРД

Да, Ричмонд! Като бях във Ексетър,
там кметът ме разведе в своя замък
и каза, че се бил наричал „Ръджмонд“.
Когато чух туй име, аз подскочих,
защото един бард ми беше казал:
„Щом видиш Ричмонд, близо е смъртта ти!“

БЪКИНГАМ

Милорд, вий сам...

КРАЛ РИЧАРД

А колко е часът?

БЪКИНГАМ

Аз осмелявам се да ви напомня,
че вий...

КРАЛ РИЧАРД

Добре, но колко е часът?

БЪКИНГАМ

Ще бие скоро десет.

КРАЛ РИЧАРД

Е, да бие!

БЪКИНГАМ

Защо да бие?

КРАЛ РИЧАРД

Затова, защото

ти сам като чукало на часовник
по мозъка ми биеш с хленч на просяк!
Днес нямам настроение да давам.

БЪКИНГАМ

Все пак отговорете ми, да зная!

КРАЛ РИЧАРД

Досаждаш ми! Не съм за просби, казах!

Излиза, следван от всички, освен Бъкингам.

БЪКИНГАМ

Да ме презре! Затуй ли му помогнах
да стане крал? Към „Брекнок“^[47] час по-скоро!
След Хейстингз — о, как ясно е това —
дошъл е ред на моята глава!

Излиза.

^[47] „Брекнок“ — замък на Бъкингам в Уелс. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

В кралския дворец.

Влиза Тиръл.

ТИРЪЛ

Извършено е кървавото дело,
най-страшното, най-злото, за което
вина ще носи нашата страна!
Дайтън и Форест, купени от мене,
за да извършат този връх над всичко,
което носи името „злодейство“,
макар закоравели кръвопийци,
се разтопиха в нежност и по детски
ридаеха при своя собствен разказ:
„Така лежеха те — започна Дайтън, —
горкичките...“; а Форест продължи:
„Така, така, прегърнали се мило
с невинни алабастрови ръчици
и с устни като розички червени,
в съня си те целуваха се нежно,
а детското молитвениче беше
на тяхната възглавка и това —
проплака Форест, — ме почти накара
да се откажа, ала Сатаната...“ —
и тук злодеят млъкна; а пък Дайтън
отново заговори: „Удушихме
най-съвършеното природно чудо,
създадено, откакто свят светува!“
И тъй, разкаяни, от жалост неми,
оставих ги, за да предам вестта
на кърравия крал.

Влиза Крал Ричард.

Но той пристига...
Приветствам ви, велики господарю!

КРАЛ РИЧАРД

Зарадвай ме със благи вести, Тиръл.

ТИРЪЛ

Ако вестта, че съм изпълнил туй,
което ми възложихте, е блага,
то радвайте се, сър!

КРАЛ РИЧАРД

Видя ги мъртви?

ТИРЪЛ

С очите си!

КРАЛ РИЧАРД

Заровени след туй?

ТИРЪЛ

Свещеникът на Тауър ги погребва,
но точно где — не знам, да си призная.

КРАЛ РИЧАРД

Ела при мен веднага след вечеря,
да ми разправиш всичко по-подробно.
И дотогава намисли как мога
и аз да те зарадвам, драги мой.
И тъй, доскоро!

ТИРЪЛ

С почит се оттеглям.

Излиза.

КРАЛ РИЧАРД

Синът на Кларънс е под ключ и пазен,
сестра му задомих за дребна риба,
жена ми Ана се прости с тоз свят,
а и хлапетата на Едуард
са в лоното Аврамово. Сега,
понеже знам, че Ричмонд се стреми
към тяхната сестра Елизабет,
за да достигне с този брак до трона,
отивам да я поухажвам весел,
като жених уверен!

Влиза Ратклиф.

РАТКЛИФ

Господарю!

КРАЛ РИЧАРД

Добри ли или лоши вести носиш,
та тъй направо влизаш?

РАТКЛИФ

Недобри.

Джон Мортън е в Бретания, избягал
при Хенри Ричмонд. Бъкингам, и той,
с поддръжката на уелсите се готви
за бой със вас и силите му раснат!

КРАЛ РИЧАРД

Двамината, епископът и Ричмонд,
ме плашат повече от Бъкингам
с набързо скърпената му войска.
Да действаме! Умуването плахо
със своите оловени обувки
ни води към забавяне, а то пък
със хода си на охлюв ни отвежда

до сигурен провал. И затова,
вестител Зевсов, кралски глашатай,
о, Бързина, победата ми дай!...
Стегни войските! Щитът мой съвет е,
а мечът — мой език със враговете!

Излизат.

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

В кралския дворец.

Влиза Кралица Маргарита.

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Благополучието на престола
презряло е и готви се да капне
в озъбената паст на гибелта.
От ъгъла си хитро аз следях
упадъка на своите врагове
и, зрителка на кървавия пролог,
във Франция отивам със надежда,
че и самото действие ще бъде
трагично и зловещо като него...
Нещастнице, укрый се! Някой иде!

Влизат Дукеса Йорк и Кралица Елизабет.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

О, мои принцове! О, бедни мои!
О, мои пъпчици неразцъфтели!
Ако душите ви витаят волно,
несвързани с определено място,
над мене долетете, лекокрили,
и чуйте жалбите на своята майка!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА (настрани)

И прошепнете й, че за отплата
зла смърт й е погубила децата!

ДУКЕСА ЙОРК

Сломиха толкоз скърби моя глас,

че нямам със какво да те оплача.
О, мой Плантадженет, защо умря?

КРАЛИЦА МАРГАРИТА (*настрани*)

Един Плантадженет за друг плати.
За моя Едуард — своя жалиш ти!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Как, мойте агънца оставил, Боже,
захвърли ги във вълчата утроба!
Нима така си изоставял друг?

КРАЛИЦА МАРГАРИТА (*настрани*)

Да, моя син и моя благ съпруг!

ДУКЕСА ЙОРК

Живот безжизнен, зряща слепота,
запазил тленното си тяло призрак,
на скърби сцена, укор за света,
протакан от живота дълг към гроба,
ужасен календар от черни дни,
безсилна да издъхнеш, отдъхни си
на таз английска честна пръст, безчестно
опиянена със безвинна кръв!

Сяда на земята.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Земя, да ми дадеш гроб, тъй както
ми даваш място за печален отдих,
бих скрила в тебе костите си с радост.
По скръб кой може да се мери с нас?

Сяда до нея.

КРАЛИЦА МАРГАРИТА (*излиза напред*)

Ако при скърбите е по-почтена,
която е по-стара, отстъпете
предимството, по старшинство, на мен;
а ако те общуват допускат,
то повторете своя плач след моя!

Сяда до тях.

Към кралица Елизабет.

Син имах, Едуард — уби го Ричард;
мъж Хенри имах — и уби го Ричард.
Бе твоят Едуард убит от Ричард
и брат му Ричард бе убит от Ричард.

ДУКЕСА ЙОРК (*към кралица Маргарита*)
И моят Йорк бе Ричард — ти уби го.
И Рътланд ти помогна да убият!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА (*към дукеса Йорк*)
Ти Кларънс имаше — уби го Ричард.
Кучкарникът на твойто лоно, жено,
роди това ужасно адско псе,
което ще ни гони чак до смърт;
тоз пес, зъбат, преди да е прогледнал —
за да разкъсва агънца невинни
и лочи тяхната детинска кръв —
тоз зъл погубник на чадата Божи,
тоз цар на всички земни кръвопийци,
владетел над разплакани очи,
да, тя роди го, своята утроба,
за да ни гони с адски лай до гроба!
О, прави Боже, как благодаря ти,
че този кръвожаден пес разкъсва
и рожбите на майка си, така че
и тя наред със другите да плаче.

ДУКЕСА ЙОРК
О, жено на крал Хенри, не ликувай

над мойта скръб — над своята аз плаках!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Ще потърпиш! Аз гладна съм за мъст
и тя пресища ме, като я виждам.
Заради моя мъж умря мъжът ти,
заради моя принц умряха твоят
и мъничкият Йорк (като прибавка,
защото те и двамата не струват
цената на единствения мой).
Умря и Кларънс, който мушна Едуард,
намериха си гробове без време
свидетелите хладни на таз драма —
женкарят Хейстингз, Ривърз, Воън, Грей.
Все още жив е Ричард, този мерзък
закупчик на Лукавия, оставен,
за да набира грешници за ада,
но жалък край, за който не ще жали
тук ни един, настъпва и за него.
Земята зее, адът дъха жар,
вопият дяволи, светци се молят
да бъде взет оттука час по-скоро!
О, Боже, зачеркни го от живота,
та с глас да викна: „Кучето умря!“

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Ах, ти предсказа ми, че ще те моля
със мене да кълнеш тоз паяк тлъст,
тоз кървав отвратителен жабок!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

И те нарекох тъй: „Нещастна сянка;
подобие фалшиво на кралица,
накичило се с моята съдба;
примамлив пролог към трагична драма;
злочестница, възнесена на връх,
от който ще я тласнат подир малко;

измама, че си туй, което си;
щастлива майка на дечица мили,
за гавра само; кукла, пъстро знаме,
привличащо към себе си стрелбата;
разкошна фирма, празен звук, мехур;
нищожество във роля на кралица!“
Къде сега е твоят мъж? Къде са
децата ти? Къде са твоите братя?
Какво ти е останало за радост?
Кой службогонец казва, коленичил:
„Кралице наша, да ви пази Бог!“
Шпалирът от ласкатели къде е?
Тълпите где са, тичащи след теб?
Върви поред и виж какво си днес:
бе радостна съпруга — а сега си
вдовица бедна; бе щастлива майка —
сега си бедна и самотна дрипа;
бе господарка молена — сега си
молителка сама; кралица беше —
сега си просякиня; беше таз,
която ми се смееше — сега си
отрепка, на която аз се смея;
бе тази, от която тука всички
се плашеха — сега си таз, която
се плаши от един; бе таз, която
нареждаше на всички — а сега
си таз, която никой не изслушва.
Така божествената справедливост
се извъртя за теб и те остави
нещастница, богата само с памет,
за да се мъчиш с туй, което си,
при мисълта за туй, какво била си!
Ти мястото отне ми, а не искаш
да ми отнемеш част и от скръбта?
Сега ти носиш само половина
от тежкия хомот, но аз измъквам
от него уморения си враг

и ти оставям цялото му бреме.
Кралице на нещастieto, сбогом!
Над Англия, пищяща под злодея,
от Франция спокойно ще се смея.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Стой, майсторко на клетвите! Кажи ми
как по-добре да прокълна врага си!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Будувай нощем, през деня пости,
сравнявай днешна скръб със прежна радост,
децата си рисувай по-красиви,
а техния убиец — по-ужасен,
отколкото били са те и той.
Увеличавайки щетата, правим
виновника за нея по-виновен —
това до дъно който разбере,
се научава да кълне добре.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Но моите думи нямат острота!

КРАЛИЦА МАРГАРИТА

Ще ги наточи брусът на скръбта.

Излиза.

ДУКЕСА ЙОРК

Защо покрусата е пълна с думи?

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Защитнички въздушни на скръбта ни,
застъпнички за радости измрели,
безсилни ходатайки на надежди
са думите ни — нека имат волност:

във тях, макар и злото да не спират,
сърцата облекчение намират.

ДУКЕСА ЙОРК

Добре тогаз. Езици да развържем
и с горкия им дъх да задушим
душителя на твоите синове,
мой син, уви!... Тръбят, това е той!
И не пестете острите слова!

С тръбен звук и барабанен бой влиза Крал Ричард, следван от Свита.

КРАЛ РИЧАРД

Кой дръзна да прегражда моя път?

ДУКЕСА ЙОРК

Оназ, която, ако в своето ложе
те беше задушила, би могла
да прегради ужасния ти път
към толкова безпримерни злодейства!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

С короната ли искаш да укриеш
това чело, което, ако беше
закон законът в нашата страна,
би носило клеймото за смъртта
на притежателя на тоз венец,
на моите родственици и деца.
Къде са ми чадата? Казвай, изверг!

ДУКЕСА ЙОРК

О, грозна жабо, где са брат ти Кларънс
и малкият му Нед Плантадженет?

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Къде са скъпите ми Ривърз, Грей?

Къде е Воън?

ДУКЕСА ЙОРК

И къде е Хейстингз?

КРАЛ РИЧАРД

Тръби, тръбете! Бийте, барабани!

Небето да не слуша тези кучки

как лаят по помазания крал!

Тръбете, казах!

Тръбен звук. Барабанен бой.

Или ще бъдете учтиви с мен,

или със своите гръмки бойни звуци

ще заглушавам женския ви крясък!

ДУКЕСА ЙОРК

Ти син ли си ми?

КРАЛ РИЧАРД

Да, благодаря

на Бога, на баща си и на вас!

ДУКЕСА ЙОРК

Тогава изтърпи без гняв гнева ми!

КРАЛ РИЧАРД

В мен има нещичко от вас, мадам,

което не понася звук на укор.

ДУКЕСА ЙОРК

О, дай ми да говоря!

КРАЛ РИЧАРД

Говорете!

Но няма да ви слушам.

ДУКЕСА ЙОРК

Обещавам
да бъда с теб учтива и любезна.

КРАЛ РИЧАРД

И кратка, мила майко! Много бързам.

ДУКЕСА ЙОРК

Премного, сине! Аз тъй дълго време
те чаках във мъчения и бreme.

КРАЛ РИЧАРД

Но аз явих се, за да те зарадвам.

ДУКЕСА ЙОРК

О, не, яви се ти на тоя свят,
за мен от него да направиш ад!
В детинството си бе плачлив и опак,
в училището — буен, див, несдържан,
във младостта си — нагъл и опасен,
а в мъжка зрялост — горд, лукав, жесток,
коварно мек, по-мил, но по-зловреден.
Спомни ми един час със тебе, който
да ми е дал почивка и наслада!

КРАЛ РИЧАРД

Не мога, освен оня с Хъмфри, който
ви бе поканил на обяд без мен^[48]...
Щом толкова съм неприятен вам,
пуснете ме да си вървя, мадам.
Да бият барабаните! Напред!

ДУКЕСА ЙОРК

Изслушай ме!

КРАЛ РИЧАРД

Не ми се слушат хули.

ДУКЕСА ЙОРК

Говоря ти за сетен път!

КРАЛ РИЧАРД

Добре.

ДУКЕСА ЙОРК

Или по Божя справедлива мъст
ти няма да се върнеш от войната,
или, измъчена от скръб и старост,
аз тук ще свърша земния си път —
но ние с теб не ще се видим вече;
затуй вземи със себе си туй мое
най-гибелно проклятие, което
дано във боя повече тежи ти
от всички брони, дето ще наденеш!
Молитвите ми с твоя враг да бъдат
и него двете мънички душици
на малките на Едуард да пълнят
със вяра във победата над теб!
Ти кървав си — във кръв ще свършиш сам,
живееш срамно — ще умреш във срам!

Излиза.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

От нея повече причини имам
да те кълна, но нямам толкоз дух —
затуй „Амин!“ на думите й казвам.

КРАЛ РИЧАРД

Почакайте, мадам! Две думи само!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Аз нямам други синове за ножа,

а дъщерите ми ще станат, Ричард,
възнасящи молитви монахини,
а не кралици, ронещи сълзи,
затуй недей замисля гибелта им!

КРАЛ РИЧАРД

Елизабета е една от тях,
а тя е мила, царствена, красива...

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

И трябва да умре затуй, така ли?
О, пощади я! Ще я загрозя;
ще покваря добрите ѝ обноски;
със слух, че съм изменяла на Едуард,
ще хвърля кал по себе си и нея;
с надежда твойта стръв да не изпита,
ще кажа: не от него е добита.

КРАЛ РИЧАРД

Недейте хули кралския ѝ род!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Без род да е, но да остане жива!

КРАЛ РИЧАРД

Във този род е нейният живот!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

На братята ѝ той донесе смърт!

КРАЛ РИЧАРД

Звездите им били са срещу тях!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Не, волята на някои роднини!

КРАЛ РИЧАРД

Не можем да отблъснем участта си!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Когато я държи отблъснал Бога!
Те нямаше да бъдат на небето,
ако не беше ти далеч от него!

КРАЛ РИЧАРД

Така говорите ми, сякаш аз
убиец съм на бедните дечица!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Да, точно „бедни“! Бедни на живот!
А имаха освен живота още
подкрепа, свобода, роднини, кралство.
Ти, чичо им, отне им всичко туй!
Чиято и ръка да е държала
убиващия нож, таз, таз глава
я е насочила къде да удря
и ножът тъп е бил, преди да бъде
наточен о сърцето ти от камък,
за да пирува в нежните телца
на моите агънца! Ако гневът ни
не ставаше със навика по-кротък,
не щях ушите ти с език да стигна,
преди в очите ти да вкотвя нокти
и — кораб без кормило и платна —
да се разбия в скалната ти гръд!

КРАЛ РИЧАРД

Мадам, да не успея в своя поход,
смъртта си да намеря в кървав бой,
ако на вас и вашите не искам
неизмеримо повече добро,
отколкото е злото, за което
пред вас и тях вина съм носил нявга!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

А как, кажи, под тоз небесен свод
добро за мен ще смогнеш да откриеш?

КРАЛ РИЧАРД

Издигайки децата ви, госпожо.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Навярно до дръвника?

КРАЛ РИЧАРД

Не, госпожо.

До най-високи почести и слава!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Скръбта ми залъжи с по-ясни думи —
да чуем: какво можеш да дадеш
на някоя от моите дъщери?

КРАЛ РИЧАРД

Сам себе си и с мене — всичко свое,
така че разгневеният ви дух
да може да удави в своята Лета^[49]
неправдите, приписвани на мен!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Бъди по-кратък, да не би тоз увод
за добрината ти да се окаже
по-дълготраен от самата нея!

КРАЛ РИЧАРД

Добре тогаз! Обичам дъщеря ви!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

О, вярвам!

КРАЛ РИЧАРД

В какъв смисъл?

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

В тоз, че също
обичаше и братята й тъй.
И аз благодаря ти за това.

КРАЛ РИЧАРД

Недейте извращава моите думи.
Обичам дъщеря ви и желая
да й даря английската корона.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

И кой ще бъде кралят й?

КРАЛ РИЧАРД

Тоз, който
направи я кралица.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Ти?

КРАЛ РИЧАРД

Да, аз.
Какво ще кажете?

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Нима могъл би
да я ухажваш?

КРАЛ РИЧАРД

Да, ако получа
съвет от вас, която най-добре
сте запозната с нейния характер.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

И ще го следваш?

КРАЛ РИЧАРД

Да, от все сърце!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Тогава изпрати по този, който
убил е братята ѝ, две сърца
със имената „Едуард“ и „Йорк“.
Заплаче ли, тъй както на баща ти
услужи Маргарита след смъртта
на брат ти Рътланд, послужи ѝ с кърпа,
за да избърше сълзите си с нея,
като ѝ кажеш, че е натопена
в кръвта на малолетните ѝ братя.
Ако от всичко туй не те обикне,
прати ѝ във писмо подробен списък
на своите подвизи: пиши ѝ как си
погубил милите ѝ чичо Кларънс
и вуйчо Ривърз, да, и как във рая
заради нея си изпратил Ана,
любимата ѝ леля.

КРАЛ РИЧАРД

Вий, госпожо,
ми се надсмивате. Не ще спечеля
тъй нейното сърце.

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Друг начин няма,
освен ако, взел облик чужд, престанеш
да бъдеш Ричард, сторил всичко туй!

КРАЛ РИЧАРД

Кажете ѝ тогаз, че съм го сторил,
за да добия нейната любов!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Тогаз ще те намрази непременно,
задето с кръв си искал да я купиш!

КРАЛ РИЧАРД

Направеното мъчно се зачерква.
Ний вършим необмислени дела,
а сетне се разкайваме горчиво.
Ако отнел съм трона от сина ви,
на дъщеря ви ще го дам в отплата.
Ако убил съм вашето потомство,
ще сторя дъщеря ви да зачене
филиз от мене върху ваша кръв.
Във обичта е званието „баба“
наравно с жажданата титла „майка“
и внучетата са като чадата,
с едно стъпало само по-надолу,
еднакви с тях по вещество, по кръв,
по мъките за тях, като изключим
едничка нощ на мъки за оназ,
която пък измъчила е вас.
На младост са ви пречели децата,
а внуците ще пълнят старостта ви.
Загубихте син-крал, но срещу туй
ще ви платя със дъщеря-кралица.
Не мога да ви възмездя напълно,
ала каквото мога, ще направя:
синът ви Дорсет, обладан от страх,
сега, печален, влачи крак в чужбина —
тоз брак щастлив ще го възвърне тука
за повишение и горди титли
и кралят, който взел е дъщеря ви,
по свойски ще му вика „драги братко“;
отново ще сте майка вий на крал
и всичко разрушено ще ви бъде
възстановено с по-голям разкош.
Да, светли дни откриват се пред нас!
Потоците сълзи, от вас пролети,

ще ви се върнат в наниз от перли
и лихвата им ще ви донесе
печалба многократна от усмивки.
Върви при дъщеря си, тръгвай, майко,
със своята опитност пръсни свена
на скромната ѝ младост, подготви я
за пламенните думи на жениха,
пални във нежната ѝ гръд пламтежа
към златното величие, кажи ѝ
за радостта на брачните наслади;
и щом ръката ми накаже бунта
на тоя смешен глупчо Бъкингам,
венчан със слава, ще я поведе
към своето легло на победител,
за да изслуша в него поведта
за подвизите ми и отпразнува
триумфа си на цезарка над цезар!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

А как по-точно да те назова?
Да кажа ли, че братът на баща ѝ
желае да я вземе за жена?
Или да кажа „чичо ти“? Или
„убиецът на скъпите ти братя“?
С коя от тези титли ти могъл би
пред Бог, закон, любов и чест да станеш
по-приемлив за нежния ѝ слух?

КРАЛ РИЧАРД

Кажи ѝ, че тоз брак ще значи мир!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Мир, който тя ще плаща с вечни битки!

КРАЛ РИЧАРД

Кажи ѝ, че сам кралят ѝ я моли!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Да стори грях пред Краля на кралете?

КРАЛ РИЧАРД

Кажи й, че я чака кралска титла!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Та като майка си да я проклина!

КРАЛ РИЧАРД

Кажи й, че докрай ще я обичам!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Но докога ще трай това „докрай“?

КРАЛ РИЧАРД

Додето сладкият живот е в нея!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

А докога ще трае тоз живот?

КРАЛ РИЧАРД

Додето дължина даде му Господ!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Или додето съкрати го Ричард?

КРАЛ РИЧАРД

Кажи й, че ще има крал за роб!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

На суетата тя не е робиня!

КРАЛ РИЧАРД

Тогаз хвали ме по-красноречиво!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Речта, когато честна е, е проста!

КРАЛ РИЧАРД

Тогаз излей й просто моите чувства!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Лъжа и Простота не са сестрици!

КРАЛ РИЧАРД

Изравяш разни плитки поговорки!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

А ти копаяш гробове дълбоки!

КРАЛ РИЧАРД

И докога ще дърпаш тази струна?

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Дорде сърдечните ми струни траят!

КРАЛ РИЧАРД

Кълна се в своя трон, във свети Георги,
във Ордена на кралската жартиера!...

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Откраднат... поруган... опозорен...

КРАЛ РИЧАРД

Кълна се...

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Във какво ще се кълнеш?
Ти взе престола, без да бъде твой.
Патрона си безсрамно оскверни,
захвърли своя орден във калта.
За да ти вярвам, закълни се в нещо,
от теб ненакърнено досега!

КРАЛ РИЧАРД

Във себе си...

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Ти сам си навреди!

КРАЛ РИЧАРД

Във тоя свят...

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

От теб претъпкан с мъки!

КРАЛ РИЧАРД

В смъртта на Йорк...

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Чиято чест изкаля!

КРАЛ РИЧАРД

Във Господа...

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Ти него най обиди!

Ако се беше побоял от него,
тоз златен кръг, обрамчил твойто чело,
красял би челото на моя син
и щяха да са живи двата принца,
които ти, потъпкал своята клетва,
изпрати, милите, да спят в земята
един до друг, за червеите плячка.
Кълни се в друго!

КРАЛ РИЧАРД

В бъдещите дни!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

И тях чрез миналите ти почерни!
Аз имам още дълго да оплаквам
неправдите, които си ми сторил;
децата на убитите от теб
ще имат тъжна, безнадзорна младост;
бащите на убитите деца
ще имат зарад теб безлиста старост.
Не се кълни във бъдното, защото
ти в скръб го потопи, преди да дойде!

КРАЛ РИЧАРД

Ако не се разкайвам и не искам
да излича греха си, несполука
да ме постигне в битките с врага!
Да се разсипя сам, съдба и Бог
да ми препречат пътя към успеха,
да нямам денем радост, нощем — сън;
враждебни да са светлите планети
към моите дела, ако не храня
любов най-чиста, преданост най-свята
към своята прекрасна дъщеря!
Тя носи мойто щастие и твойто;
без нея ще последват за нас двама,
за Англия, за хиляди души
на честни християни сълзи, мъки,
разруха, разорение и гибел!
Туй всичко ний не можем да избегнем,
туй всичко ние няма да избегнем
освен чрез тоя брак! И затова,
о, майко — нека тъй да те наричам! —
бъди защитница на мойта обич
пред строгия й съд и опиши й
какъв ще бъда, не какъв съм бил,
с какво във бъдеще ще я заслужа,
а не какво заслужил съм пред нея;
изтъквай интереси и държава
и не бъди в голямото дребнава!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Да дам на дявола да ме подмами?

КРАЛ РИЧАРД

Да, ако мами те добро да вършиш!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Да изменя на майчината болка?

КРАЛ РИЧАРД

Да, ако тя те тласка против теб!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Но ти погуби моите синове!

КРАЛ РИЧАРД

И в лоното на твойта дъщеря —
гнездо на Феникс^[50] — ще ги погребва,
за да възкръснат там за твоя радост!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Във твоя полза да я убеждавам?

КРАЛ РИЧАРД

За да се видиш пак щастлива майка!

КРАЛИЦА ЕЛИЗАБЕТ

Съгласна съм. Пиши ми и ще знаеш
дали съм я склонила, или не.

КРАЛ РИЧАРД

Предай ѝ любовта ми! И доскоро!

Кралица Елизабет излиза.

Безволева и плиткоумна патка!

Влизат Ратклиф и — след него — Кейтсби.

Какви са новините?

РАТКЛИФ

Мощен флот
се е явил край западния бряг;
към него трупат се тълпи от ваши
съмнителни приятели, несклонни
и невъоръжени за отпор.
Говори се, че водел флота Ричмонд;
той легнал е на дрейф и очевидно
очаква Бъкингам да го посрещне.

КРАЛ РИЧАРД

Бърз пратеник към Норфъкския дук!
Ти, Ратклиф!... Или Кейтсби! Где е той?

КЕЙТСБИ

На вашите услуги, господарю!

КРАЛ РИЧАРД

Към дука, бързо!

КЕЙТСБИ

Тръгвам, господарю!

КРАЛ РИЧАРД (*към Ратклиф*)

А ти лети във Солзбъри^[51]! Когато
пристигнеш там...

Към Кейтсби.

Защо стоиш, дръвник?

КЕЙТСБИ

Очаквам, господарю, да узная
какво да съобщя от вас на дука.

КРАЛ РИЧАРД

Да, прав си Кейтсби! Съобщи му бързо
да събере войска, каквато може,
и да ме срещне в Солзбъри!

КЕЙТСБИ

Разбрано!

РАТКЛИФ

А аз във Солзбъри какво да правя?

КРАЛ РИЧАРД

Защо ще ходиш преди мене там?

РАТКЛИФ

Вий сам ми заповядахте така!

КРАЛ РИЧАРД

Размислих.

Влиза Станли.

Е, какви са новините?

СТАНЛИ

Не тъй добри, че да се слушат с радост,
не лоши тъй, че да се казват с трепет.

КРАЛ РИЧАРД

Ха, гатанки! „Ни лоши, ни добри!“
Защо заобикаляш толкоз, мили,
когато можеш да вървиш направо?
Каква е новината ти те питам!

СТАНЛИ

Граф Ричмонд е излязъл във морето.

КРАЛ РИЧАРД

Да се удави в него! Какво иска

тоз бледокръв^[52] беглец?

СТАНЛИ

Не знам, кралю,
но предполагам...

КРАЛ РИЧАРД

Казвай, да го чуем!

СТАНЛИ

Навярно Дорсет, Бъкингам и Мортън
са го подсторили насам да тръгне,
за да поиска кралската корона.

КРАЛ РИЧАРД

Нима е празен тронът, мечът — слаб,
издъхнал — кралят, Англия — без власт?
Кой жив наследник има още Йорк
освен мен, Ричард? И кой друг могъл би
освен наследника на Йорк да бъде
глава на Англия? А щом е тъй,
защо е тръгнал Ричмонд по морето?

СТАНЛИ

Освен това не мога, господарю,
да предположа друго.

КРАЛ РИЧАРД

Значи тъй:

освен че уелсецът пристига тука,
за да ви стане господар, ти друго
не предполагаш? Аз пък предполагам,
че си готов да полетиш към него!

СТАНЛИ

Не, господарю! Вярвайте във мен!

КРАЛ РИЧАРД

Къде тогаз са твоите васали
със своите войски да го отблъснат?
На запад може би, за да помогнат
на гостите да слязат на брега?

СТАНЛИ

Не, те са верни вам, но са на север.

КРАЛ РИЧАРД

Студена вяност. И защо на север,
когато кралят иска ги на запад?

СТАНЛИ

Не сте им заповядали, кралю.
Издайте заповед и аз веднага
ще ги сбера и ще ги доведа
където и когато са ви нужни!

КРАЛ РИЧАРД

Или ще се прехвърлиш с тях към Ричмонд.
Но няма да го бъде!

СТАНЛИ

Господарю,
без повод вий не вярвате във мен.
Не съм изменял и не ще изменям!

КРАЛ РИЧАРД

Тогаз върви и подтегни войските!
Но твойт Джордж при мене ще остане.
Бъди ми верен, ако не желаш
да пратиш своя син на вярна смърт.

СТАНЛИ

Постъпвайте със него, сър, тъй както
баща му ще заслужи!

Излиза.

Влиза Първи пратеник.

ПЪРВИ ПРАТЕНИК

Велики господарю, в Девъншир^[53] —
узнах със сигурност — сър Едуард Къртни
и брат му, Ексетърският епископ,
във сговор със мнозина други още
са вдигнали метеж и стягат сили!

Влиза Втори пратеник.

ВТОРИ ПРАТЕНИК

Във Кент^[54], кралю, Гилфордовци са дали
сигнал за бунт и в тяхната войска
се вливат всеки час все нови сили!

Влиза Трети пратеник.

ТРЕТИ ПРАТЕНИК

Могъщи господарю, Бъкингам...

КРАЛ РИЧАРД

Вън, бухали! Надгробни песни само!
На, дръж, додето дойдеш с други вести!

Удря го.

ТРЕТИ ПРАТЕНИК

Вестта, която нося ви, кралю,
е таз, че вследствие на изобилни
прииждания речни и порои
войските, водени от Бъкингам,

са се разпръснали и той самият,
загубил връзка с тях, сега се скита
незнайно где.

КРАЛ РИЧАРД

Прощавай, верни друже!
Дръж туй да си лекуваш синината!
Дали дошло е някому наум
да обяви награда за тоз, който
ни доведе изменника?

ТРЕТИ ПРАТЕНИК

Да, сър.
Наградата е вече обявена.

Влиза Четвърти пратеник.

ЧЕТВЪРТИ ПРАТЕНИК

Сър Томас Лоуъл и маркизът Дорсет
във Йоркшир^[55] са се вдигнали на бунт,
ваше величество! Но във замяна
аз нося ви освен това вестта,
че флотът на бретонците бил пръснат
от ненадейна буря. Ричмонд стигнал
брега на Дорсетшир^[56] и пратил лодка
да пита дали тези на брега
ще му помогнат; отговорът бил,
че са поддръжници на Бъкингам,
но той не им повярвам, вдигнал котва
и си поел обратно към дома.

КРАЛ РИЧАРД

Напред, напред! И тъй сме във готовност —
понеже няма външни врагове,
да смажем таз бунтовническа сган!

КЕЙТСБИ

Кралю, дук Бъкингам е заловен!
Това е най-доброто. Туй, че Ричмонд
стоварил е войската си при Милфорд^[57],
е по-прохладна вест, но нея също
съм длъжен да предам на ваша светлост.

КРАЛ РИЧАРД

Към Солзбъри! Додето тука бъбрим,
една голяма битка би могла
да промени два пъти своя изход!
Да каже някой Бъкингам да бъде
докаран в Солзбъри! И тъй, след мен!

Тръбен звук. Излизат.

[48] „... оня с Хъмфри...“ — намек, неизяснен от коментаторите.

↑

[49] *Лета* (мит.) — река на забравата в подземното царство на древните гърци. ↑

[50] *Феникс* — приказна птица, съществуваща „в единствен екземпляр“, която, щом бивала заплашена от смъртта, се самоизгаряла и възкръсвала от пепелта. ↑

[51] *Солзбъри* — град в графство Уилтшир — Южна Англия. ↑

[52] „... бледокръв...“ — тоест страхлив. ↑

[53] *Девъншир* — графство в Югозападна Англия. ↑

[54] *Кент* — графство в Югоизточна Англия. ↑

[55] *Йоркшир* — голямо графство в Североизточна Англия. ↑

[56] *Дорсетшир* — графство в Южна Англия, на Ламанша. ↑

[57] *Милфорд* — пристанище на южния бряг на Англия. ↑

ПЕТА СЦЕНА

В дома на Станли.

Влизат Станли и Отец Кристофър Ърсуик.

СТАНЛИ

Сър Кристофър, кажете на граф Ричмонд,
че син ми Джордж е задържан заложник
във хлева на свирепия шопар.

Въстана ли, главата му ще хвъркне.

Страхът от туй ми пречи да помогна
на делото. Предайте му привет
и нека знае, че от все сърце
кралицата съгласие е дала
за неговата сватба с дъщеря й
Елизабет. Ала кажете, сър,
къде сега е царственият Ричмонд?

ОТЕЦ КРИСТОФЪР

Във Пембрук или Харфордвест, във Уелс^[58].

СТАНЛИ

Кои по-знатни рицари са с него?

ОТЕЦ КРИСТОФЪР

Сър Уолтър Хърбърт, знаменит боец,
сър Джилбърт Талбог и сър Уилям Станли,
прославените Оксфорд, Пембрук, Блът
и Райс ъп Томас начело на своята
дружина храбреци; освен това
мнозина още със известно име.
И те ще се окажат скоро тук,
ако не бъдат спрени с бой по пътя.

СТАНЛИ

Добре. Върви при своя господар!
Целувам му ръката. Туй писмо
му казва всичко.

Дава му писмо.

И на добър път!

Излизат.

[58] Уелс — планинска област в Западна Англия. ↑

ПЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Открито място в Солзбъри.

Влиза Бъкингам, воден на екзекуция от Шериф и Стражи с алебарди.

БЪКИНГАМ

Не иска ли да ме изслуша кралят?

ШЕРИФЪТ

Не иска. Примирете се, милорд!

БЪКИНГАМ

О, благи Хенри, о, невръстни Едуард,
о, малки принцове, о Хейстингз, Ривърз,
о, Воън, Грей, о, всички вий, които
без съд погуби черната неправда,
ако сърдитите ви духове
през облаците в този миг надничат,
надсмейте се, доволни над смъртта ми!...
Задушница е днес, нали?

ШЕРИФЪТ

Да, сър.

БЪКИНГАМ

Задушница Тогаз ще е денят
на праведния съд за мойта плът.
Тоз черен ден за мене да настъпи
си пожелах, когато крал бе Едуард,
ако не бъда предан към жена му,
чадата му и нейните роднини.
Тоз ден докарах си, когато казах,
че си желая, ако изменя им,
да падна от измяната на оня,

комуто доверявал съм най-много.
На таз Задушница с душа във ужас
аз плащам за извършеното зло.
Всевиждащият, към когото нявга
отправих аз престорена молба,
за думата ме хвана и със нея
сега наказва моята измяна.
Да, Бог, извърнал китките на злите,
насочва меча им към тях самите.
Над мене Маргаритината клетва
сега се струпва — помня как ни каза:
„Когато ти разкъса той сърцето,
спомни си моите думи и кажи:
Пророчица излезе Маргарита!“
Водете ме главата си да дам.
Да бъде зло за зло и срам — за срам!

Излизат.

ВТОРА СЦЕНА

Лагер край Тамуърт^[59].

Влизат — с барабани и знамена — Ричмонд, Оксфорд, Блънт, Хърбърт и други.

РИЧМОНД

Побратими по меч, другари верни,
отхвърлили тиранския хомот,
до този миг не срещайки отпор,
достигнахме сърцето на страната,
а тук получих от баща си Станли
писмо със вести, вдъхващи ни смелост.
Глиганът узурпатор, който, бесен,
разсипва вашите лозя и ниви,
като помия лочи топла кръв
и хрупва лаком вашите тела,
е разположил своите войски
край Лестър^[60], в центъра на този остров.
Дотам от Тамуърт, гдето сме сега,
дели ни само ден войнишка крачка.
Със Божието име да вървим,
за да пожънем радостния мир
във кървавия изпит на войната!

ОКСФОРД

У всеки наш хиляда души жаждат
да се сразят със злобния убиец!

ХЪРБЪРТ

Приятелите му — не се съмнявам —
ще се обърнат и ще тръгнат с нас!

БЛЪНТ

Приятелството в тях е само страх —

при пръв удобен случай ще се пръснат!

РИЧМОНД

Тогаз напред с надежда бързокрила!
Небето висше да ни дава сила!
Когато честно дело е избрал,
Бог става кралят, а войникът — крал!

Излизат.

[59] *Тамуърт* — местност в Централна Англия. ↑

[60] *Лестър* — графство и град в Централна Англия. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Полето край Босуърт^[61].

Влизат, въоръжени, Крал Ричард, Норфък, Ратклиф, Съри и Войници.

КРАЛ РИЧАРД

Удобно е това поле край Босуърт.
На него ще разгънем своя лагер.
Защо сте мрачен, Съри?

СЪРИ

Тъй изглеждам.
Духът ми е по-весел, господарю.

КРАЛ РИЧАРД

Лорд Норфък!

НОРФЪК

Господарю?

КРАЛ РИЧАРД

Как си мислиш,
ще падне здрава бъртаница, а?

НОРФЪК

Ний — тях, те — нас, могъщи господарю...

КРАЛ РИЧАРД

Да се разпъне шатрата ми! Тука
ще спя тази нощ...

Войници разгъват в единия край на сцената кралската палатка.

А утрешната — где?
Но все едно! Узнахте ли числото

на долните изменници?

НОРФЪК

Да, сър.

От шест до седем хиляди най-много.

КРАЛ РИЧАРД

По брой ги превишаваме трикратно,
а името на краля освен туй
само по себе си е страшна сила,
пък то им липсва... Шатрата по-бързо!
Сега да вземем неколцина с опит
и да огледаме добре полето.
Да бъде дисциплината най-строга
и строят на войската — проверен,
че утре ни очаква жарък ден!

Излизат.

*Влизат, от една страна, Ричмонд, Брандън, Оксфорд, Дорсет, Хърбърт и Блът. Войници
разпъват палатката на военачалника.*

РИЧМОНД

На запад със пламтящата следа
на своя впряг отруденото слънце
ни предвещава светъл ден за утре.
Сър Уилям Брандън, назначавам вас
за кралски знаменосец... Донесете
хартия и мастило в мойта шатра,
за да направя плана си за боя,
да уточня позиция за всеки
и разделя оскъдните си сили
на равностойни части! Вие, Оксфорд,
вий, Брандън, и вий, Хърбърт, останете!
Граф Пембрук е при своите войници —
Блът, лека нощ от мен му пожелайте
и помолете го да ме потърси

тук, в шатрата ми, утре рано в два.
И още нещо: знаете ли где
е разположен полкът на лорд Станли?

БЛЪНТ

Ако не съм объркал знамената —
а убеден съм, че не съм го сторил, —
поне на половина миля южно
от челото на кралската войска.

РИЧМОНД

Дали могъл би да му отнесеш,
без туй да те излага на опасност,
тез два-три реда от голяма важност?

БЛЪНТ

Заклевам се, че той ще ги получи!
Желая ви спокоен сън таз нощ.

РИЧМОНД

Благодаря ти, Блънт.

Блънт излиза.

Да влезем вътре,
за да обсъдим утрешния бой.
Навън е вече влажно и студено.

Оттегля се в палатката си заедно с останалите.

*Влиза отново — от другата страна, към своята палатка — Крал Ричард, следван от
Ратклиф, Норфък и Кейтсби.*

КРАЛ РИЧАРД

... А колко е часът?

КЕЙТСБИ

Към девет, сър,
и време за вечеря.

КРАЛ РИЧАРД

Не съм гладен.

Да донесат мастило и хартия!
Дали ми е поправен лицебранът?
Доспехите ми в шатрата ли са?

КЕЙТСБИ

Да, всичко е в изправност, господарю.

КРАЛ РИЧАРД

За часовите погрижи се, Норфък,
и гледай да избираш верни хора.

НОРФЪК

Отивам, сър.

КРАЛ РИЧАРД

И рано сутринта
със чукулигата бъди на крак.

НОРФЪК

Ще бъда, господарю.

Излиза.

КРАЛ РИЧАРД

Кейтсби!

КЕЙТСБИ

Да, сър?

КРАЛ РИЧАРД

Прати човек да съобщи на Станли,
че ако утре с първия светлик
войските си не вдигне, син му Джордж

ще падне в тъмнината на смъртта.

Кейтсби излиза.

Да ми наляят вино! Дайте свещ!
Да оседлаят белия ми Съри!
И копията ми да бъдат здрави,
но не и много тежки... Ратклиф!

РАТКЛИФ

Сър?

КРАЛ РИЧАРД

Видя ли мрачния Нортъмбърланд?

РАТКЛИФ

Те двамата с граф Съри днес по здрач
обходиха войската, полк след полк,
за да повдигнат бойния й дух.

КРАЛ РИЧАРД

Отлично! Донесете кана вино!
Не чувствам в духа и в мисълта си
привичните им веселост и бодрост.

Донасят вино.

Сложете го! Донесоха ли тука
нещата ми за писане?

РАТКЛИФ

Да, сър.

КРАЛ РИЧАРД

Сложете постове!... Върви си, Ратклиф,
а в полунощ ела да ми помогнеш
да облека доспехите си! Тръгвай!

Ратклиф излиза. Крал Ричард заспива.

Влизат — от една страна — в палатката на Ричмонд Станли и други благородници.

СТАНЛИ

Победа да венчае твоя шлем!

РИЧМОНД

Каквато радост може да предложи
таз черна нощ на морното ти тяло,
да бъде твоя, татко! Разкажи
добре ли е любимата ми майка?

СТАНЛИ

Тя моли се за теб и ти изпраща
по мене своята благословия.
Но толкова за туй. Нощта изтича
и дрезгав лъч бразди на изток мрака.
Накратко, тъй като часът налага
да бъдем кратки: стягай се за бой
таз сутрин още и предостави
съдбата си на съдника Война,
нанасящ рани и раздаващ смърт!
Аз някак си ще гледам да намеря
удобен случай, за да ти помогна
във тоз опасен сблъсък, но не мога
да взема явно твоята страна,
защото иначе брат ти Джордж ще бъде
посечен пред очите на баща си.
Прощавай, синко! Липсата на време
и страшната опасност съкращават
проявите на обич и любезност,
естествени за сродници, които
били са толкова дълго разделени.
Дай Боже, и за тях да дойде време!
Прощавай пак, желая ти успех!

РИЧМОНД

Да бъде върнат в полка му с охрана,
пък аз ще се помъча да подремна,

за да не би оловеният сън
да ме потисне към земята утре,
когато ще е нужно да летя.
Приятели, събратя, лека нощ!

Излизат всички освен него.

Ти, чийто воин считам се, бъди
доброжелателен към моите хора!
Вложи в ръцете им убийствен меч,
за да крушат със всеразсичащ удар
и най-добрите шлемове на тези,
които бранят злия узурпатор!
Чрез нас въздай възмездието Свое,
за да Те слави нашата победа!
На Тебе поверявам, Справедливи,
душата си, преди да съм затворил
прозорците на своите очи!
Пази ме, Боже, в бдение и в сън!

Заспива. Влиза Духът на принц Едуард, син на Хенри VI.

ДУХЪТ НА ПРИНЦ ЕДУАРД (към Ричард)

На твоята душа ще тегна утре!
Спомни си как ме мушна — в росна младост —
при Тюксбъри! Отчай се и умри!...

Към Ричмонд.

Бъди безстрашен, Ричмонд! Редом с теб са
душите на избитите князе!
Принц Едуард, синът на Хенри, с теб е!

Излиза.

Влиза Духът на Хенри VI.

ДУХЪТ НА ХЕНРИ VI (към Ричард)

Когато смъртен бях, ти, звяр, надупчи

свещеното ми тяло. Припомни си
за Тауър и за мене! Хенри Шести
ти казва с гняв: отчай се и умри!...

Към Ричмонд.

Надвий го ти, защото благ и свят си!
Тоз, който ти предрече кралска титла,
говори ти: живеј и преуспявай!

Излиза.

Влиза Духът на Кларънс.

ДУХЪТ НА КЛАРЪНС (към Ричард)

На твоята душа ще тегна утре!
За Кларънс, изверго, когото ти
принуди да препие^[62], припомни си
и в битката размахвай утре тъп,
безвреден меч! Отчай се и умри!...

Към Ричмонд.

За тебе, млади Ланкастър, се молят
онеправданите чада на Йорк.
От ангели закрилян, преуспявай!

Излиза.

Влизат Духовете на Ривърз, Грей и Воън.

ДУХЪТ НА РИВЪРЗ (към Ричард)

На твоята душа ще тегне утре
обезглавеният във „Пъмфрет“ Ривърз.
Помни за мен! Отчай се и умри!

ДУХЪТ НА ГРЕЙ (към Ричард)

Помни за Грей! Отчай се и умри!

ДУХЪТ НА ВОЪН (към Ричард)

Припомнил Воѣн, копие пусни
във смъртен страх! Отчай се и умри!...

ТРИТЕ ДУХА (към Ричмонд)

Помни, че злото, сторено на нас,
помага ти! Стани и побеждавай!

Излизат.

Влиза Духът на Хейстингз.

ДУХЪТ НА ХЕЙСТИНГЗ (към Ричард)

Кървясал, с гузна съвест, събуди се
и спомнил Хейстингз, загини безславно
във битката! Отчай се и умри!...

Към Ричмонд.

Ти чист си. С бодър дух се събуди,
за Англия влез в бой и победи!

Излиза.

Влизат Духовете на синовете на Едуард.

ДУХОВЕТЕ НА СИНОВЕТЕ (към Ричард)

За свойте племенници удушени
спомни си, Ричард; със оловна тежест
ще легнем ний на твоето сърце,
за да погинеш във позор и срам,
престъпнико! Отчай се и умри!...

Към Ричмонд.

Ти, Ричмонд, от укрепващ сън стани —
глигански зъб не ще те нарани!
Злочестите наследници на Едуард
вещаят ти потомство от крале!

Излизат.

Влиза Духът на Ана.

ДУХЪТ НА АНА (към Ричард)

Жена ти Ана, Ричард, сън спокоен
до тебе не видяла, сега твоя
сън пълни с ужаси. За мен спомни си
и в утрешната битка изтърви
безсилен меч! Отчай се и умри!...

Към Ричмонд.

Душа спокойна, спи спокоен сън
и знай, че утре в сблъсъка свиреп
жената на врага ти ще е с теб!

Излиза.

Влиза Духът на Бъкингам.

ДУХЪТ НА БЪКИНГАМ (към Ричард)

Аз, пръв помогнал ти да станеш крал,
узнах последен твоето коварство.
Спомни си в битката за Бъкингам
и трепери, обзет от страх и гузност!
Сънувай ужаси и кръвнини
и с дух без мощ, отчаян, загини!

Към Ричмонд.

Да ти помогна исках и умрях,
но ти бъди спокоен и без страх —
на Ричмонд ще помогне Божа рат,
а Ричард ще се срине в смърт и ад!

Излиза.

Ричард се събужда.

РИЧАРД

Друг кон ми дайте! Губя кръв! Превръзка!

Помилуй, Боже!... Тихо! Сън било е!
Ах, как притискаш ме, страхлива съвест!
Свещта синее^[63]. Мъртва полунощ е.
Треперя цял и цял съм в хладна пот.
А от кого се плаша? Няма никой!
От себе си? Та аз съм аз! А Ричард
обича Ричарда, нали така?
Дали убийци няма тук наблизо?
Да, има — аз самият съм убиец!
Да бягам! От какво? От своята мъст?
Мъст над кого? Над себе си? Уви,
аз се обичам! За какво? За нещо
добро, което сам съм си извършил?
О, не! По-скоро мразя се, уви,
за хиляди извършени злини!
Да, аз злодей съм! Лъжа! Не, не съм!
Хвали се сам, глупако! Хей, глупако,
недей да се ласкаеш! Съвестта ми
дарена е със хиляди езици
и всеки поотделно ме нарича:
„Злодей, злодей!“ Клетвопрестъпник? Да!
Клетвопрестъпник в най-висока степен!
Убиец? Да! Във най-ужасна степен!
Да, грях до грях, във най-различна степен
се трупат пред съда, крещят: „Виновен!“
Ще се отчая! Нямам на света
едничко същество да ме обича
и никой зарад мен не ще заплаче —
защо да плаче друг, щом аз самият
към себе си не чувствам капка жал?
Видях насън как всичките ми жертви
се изредиха в моята шатра — ужас! —
да ме заплашват със разплата утре!

Влиза Ратклиф.

РАТКЛИФ

Милорд! Милорд!

КРАЛ РИЧАРД

По дяволите, кой е?

РАТКЛИФ

Ратклиф, милорд. Във селото петлите
за втори път приветстваха зората.
Приятелите ви отдавна вече
са станали и закопчават брони.

КРАЛ РИЧАРД

Сънувах страшен сън. Как мислиш, Ратклиф,
дали ще са ми верни всички тук?

РАТКЛИФ

Безспорно, сър!

КРАЛ РИЧАРД

Боя се много, Ратклиф!

РАТКЛИФ

Боите се от сенки, господарю!

КРАЛ РИЧАРД

Кълна се в свети Павел, тъкмо сенки
таз нощ ми се видяха по-ужасни
от десет хиляди войници в брони,
командвани от тоя мухльо Ричмонд!
Ела със мен — край шатрите да минем:
бих искал да подслушам дали някой
не е намислил да ми измени.

Излиза заедно с Ратклиф.

В платката на Ричмонд влизат Благородници.

БЛАГОРОДНИЦИТЕ

Добрутро, Ричмонд!

РИЧМОНД

Добро утро, братя!

Простете ми, задето ви оставих
да сварите така един сънливец.

БЛАГОРОДНИЦИТЕ

Добре ли спяхте през нощта, милорд?

РИЧМОНД

Едва си тръгнахте, и посети ме
най-сладкият, най-радостният сън,
за който е мечтаел морен мозък:
душите на убитите от Ричард
се появиха всички в мойта шатра
и ми предрекоха победа в боя.
Сърцето ми ликува и танцува
след този сън! Но колко е часът?

БЛАГОРОДНИЦИТЕ

Към четири, милорд.

РИЧМОНД

Тогаз е време да затегна броня
и слово да отправя към войската...

Към войниците.

Любезни сънародници, моментът
и краткостта на времето ми пречат
да се простирам над това, което
съм казвал вече. Но едно помнете:
Всевишният и правото ни дело
са откъм нас! Молитвите на всички
светци и жертви Ричардови вдигат

защитен вал пред нашите лица.
От тез отсреща всички до един —
като изключим Ричард — предпочитат
да победиме ний, а не тоз, който
ги води в бой. Защото кой е той?
Един тиран, убиец, кръвопиец!
Един израснал в кръв и в кръв укрепнал!
Един целта си стигнал с долни средства
и след това изклал онез, които
проправяли са пътя му към нея!
Един лъжлив брилянт, получил блясък
от рамката на нашия престол,
във който със лъжа се е вгнездил!
Един, откак се помни, враг на Бога!
Така че, щом се борите с врага му,
Бог вас ще брани като свои войни;
щом пот проливате срещу тирана,
ще имате отмора след смъртта му;
щом браните земята си от кърви,
разцветът ѝ труда ви ще плати;
щом пазите жените си от срам,
те с радост у дома ви ще ви срещнат;
щом браните децата си от меч,
децата им ще радват старостта ви.
А щом е тъй, във Божието име
вадете меч и стягове развейте!
Ако загубя, ще платя с туй тяло,
студено върху хладната земя,
но победа ли, в общата печалба
ще има дял последният от вас!
Тръби, тръбете! Бийте, барабани!
Със нас е свети Георги! Бог ни гледа!
Без страх във боя! Ричмонд и победа!

Излизат.

Влизат отново — от другата страна — Крал Ричард, Ратклиф и Войници.

КРАЛ РИЧАРД

Нортъмбърланд бои ли се от Ричмонд?

РАТКЛИФ

Не се бои. „Новак е — каза, — в боя!“

КРАЛ РИЧАРД

И прав е бил. А Съри какво каза?

РАТКЛИФ

Усмихна се и каза, че това е
добре за нас.

КРАЛ РИЧАРД

И тъй е, честна дума!

Бие часовник.

Да чуем колко бие!... Календара!
Видя ли някой слънцето?

РАТКЛИФ

Аз — не.

КРАЛ РИЧАРД

Не иска да ни свети! Преди час
е трябвало да се яви на изток.
За някого денят ще бъде черен,
а, Ратклиф?

РАТКЛИФ

Сър?

КРАЛ РИЧАРД

Какво ще значи туй?
Небето гледа свъсено към нас!
И тези росни сълзи по тревата

не ми харесват. Но какво пък толкоз?
Което е за мен, е и за Ричмонд.
Това небе, навъсено към нас,
се мръщи и на неговите хора!

Влиза Норфък.

НОРФЪК

Милорд, въоръжете се веднага!
Врагът се перчи вече на полето!

КРАЛ РИЧАРД

По-бързо! Бързо! Коня ми стегнете!
Лорд Станли да придвижи своите части!
Аз своите извеждам към полето.
Ще разположим силите си тъй:
отпред, разгърнат, челният отряд
от конници с пехота между тях,
като стрелците бъдат във средата —
командващи: дук Норфък и граф Съри;
зад тях ще е ядрото на войската,
предвождано от нас, със две крила
от най-отбраните ни конни сили.
Това е. И в прибавка — свети Георги!
Харесва ли ви тоз порядък, Норфък?

НОРФЪК

Отличен е, мой войнствени кралю!...
Това намерих в своята палатка.

Подава му писмо.

КРАЛ РИЧАРД (чете)

„Глупако Норфък, ти гориш от жар,
но служиш на предаден господар!“
Противникът се мъчи да ни стресне!

Отивайте по частите си всички!
Не бива да смущаваме духа си
със празни сънища! С таз дума „съвест“
страхливците се мъчат да държат
под своя власт безстрашните сърца.
Да бъде съвестта ни във юмрука,
а правото ни — в таз стомана тука!
Напред във боя! Удряй без пощада!
Щом не във рая — заедно във ада!...

Към войниците.

Какво да кажа в повече към туй,
което казал съм? Едно помнете:
че тез отсреща ви са само паплач,
бездомници, крадци и беглеци,
бретонска смрад, избълвана над нас
от тяхната преситена държава,
за бунт отчаян и за вярна смърт!
Спокойни спяхте — те съня ви взеха;
земите ви те искат да заграбят;
жените ви те искат да посрамят!
И кой ги оглавява? Един глезльо,
издържан във Бретания от зет ми,
едно хлапе, което досега
с обувки не е стъпвало на сняг!
С камшик да ги прогоним през морето
тез нагли френски плъхове, таз паплач
от парцаливци, на които толкоз
животът в гладория причернял е,
че ако случаят да пукнат тука
не бе им се удал, от бедност щяха
сами да се избегят у дома си!
Ако ще бъдем завладени, нека
мъже да ни владеят, а не тези
кръстосани бретончета, които
бащите ни на тяхната земя
са били, бяхтали и тимарили,

оставяйки ги, както е известно,
наследници на срам и на позор!
Такива нашите земи да грабят?
Да лягат със жените ни? Да взимат
моминството на наште дъщери?...
Това са барабаните им! Чуйте!
Напред, английски рицари! Напред,
свободни собственици на земя!
Стрелци, опнете лъкове докрай!
Пришпорвайте коне сред локви кръв!
С трески от копия небето смайте!...

Влиза Пратеник.

Къде е Станли? Иде ли с частта си?

ПРАТЕНИКЪТ

Отказва да я хвърли в боя, сър!

КРАЛ РИЧАРД

Главата на сина му, незабавно!

НОРФЪК

Врагът прегази блатото, милорд!
Смъртта му може да почака малко!

КРАЛ РИЧАРД

Усещам хиляди сърца в гърдта си!
Раздипляй знамената! Влизай в бой!
Патроне наш, безстрашни свети Георги,
раздухай във кръвта ни змейска ярост
Срещу врага! Победата е с нас!

[61] *Босуърт* — местност в Централна Англия. Босуъртската битка (1485) положила край на войната на двете рози и установила на трона династията на Тюдорите. ↑

[62] „... принуди да препие...“ — намек за удавянето на Кларънс в бъчвата с вино. ↑

[63] „... *свещта синее...*“ — според поверието огънят добивал син цвят в присъствието на духове. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Полето край Босуърт.

Шум на битка. Схватка. Влизат Кейтсби и Норфък.

КЕЙТСБИ

На помощ, сър! На помощ! Кралят върши
невиждани до днеска чудеса!
Налита, без да мисли за опасност!
Убиха коня му, но и спешен,
той търси Ричмонд в гърлото на ада!
На помощ или боят е загубен!

Шум на битка. Влиза Крал Ричард.

КРАЛ РИЧАРД

Кон! Кон ми дайте! Кралство срещу кон!

КЕЙТСБИ

Дръпнете се! Ще ви намеря кон!

КРАЛ РИЧАРД

Махни се, раб! Живота си заложих
и няма да се дръпна от играта!
Тоз Ричмонд се е умножил по шест —
петимата убих, а още жив е!
Кон! Кон ми дайте! Кралство срещу кон!

Излизат.

ПЕТА СЦЕНА

Поле то край Босуърт.

Влизат Крал Ричард и Ричмонд. Двамата се сражават. Ричард пада убит. Сигнал за отстъпление. Тръбен звук. Влиза отново Ричмонд, следван от Станли, носещ короната, Благородници и Войници.

РИЧМОНД

Хвала на Бога и на вас, бойци,
денят е наш и злият пес е мъртъв!

СТАНЛИ

Безстрашни Ричмонд, ти доказва кой си!
Виж знака на властта, без право носен,
от слепоочията аз изтръгнах
на този кървав изверг, за да бъде
украса на сияйното ти чело.
Носи го и щастлив бъди със него
за благото на нашата страна!

РИЧМОНД

Небе, кажи на всичко туй: амин!
Но жив ли е синът ти, татко Станли?

СТАНЛИ

Да, жив и здрав е и ни чака в Лестър,
където ви предлагам да отидем.

РИЧМОНД

Кои по-знатни — наши или техни —
убити са в сражението днес?

СТАНЛИ

Джон Норфък, Уилям Брендън, Уолтър Ферърз
и Робърт Браканбъри, ваша светлост.

РИЧМОНД

Телата им отдайте на пръстта,
тъй както се изисква от рода им,
и разгласете, че ще има милост
за който предаде се доброволно!
А после своята клетва ще изпълним
и двете рози — Бяла и Червена —
ще свържем във едно. Дано небето,
с гняв гледало враждата им тъй дълго,
усмихне се на този чист съюз!
Предател към страната си е, който,
чул думите ми, не рече: амин!
Бе Англия безумна и сама
се нараняваше тъй дълго време:
брат братска кръв проливаше във битка;
баща във гняв убиваше сина си;
син мушкаше баща си по принуда.
Раздорът между Ланкастър и Йорк
разкъсваше страната ни на две
и нека Ричмонд и Елизабет,
наследници на двата кралски рода,
по Божя воля слоят ги в едно
и ако Бог с чада ги сподоби,
на Англия те мир да донесат
и дни на благоденствие и радост!
Всемиловичиви Боже, притъпи
предателския меч на всеки, който
отново би поискал да съгледа
как плаче таз земя с реки от кръв;
живот не давай на онез, които
в разцвета и за зло ще мислят скрито!
Враждата свърши. Мир настана пак.
Стори го вечен, Господи всеблаг!

Излизат.

ХЕНРИ VIII^[1]

[0] Оригинаалното заглавие на пиесата е „*The famous History of the Life of King Henry the Eight*“ — „Прочутата история за живота на крал Хенри Осми“. Повечето от действащите лица са исторически. Крал Хенри Осми (1509–1547) бил жесток деспот, грубо чувствен по природа. Той се женил шест пъти, като с две от жените си се развел и две от тях пратил на ешафода. Със своите министри и съветници се разправял жестоко, когато те преставали да му угаждат. Във външната политика след войни срещу французите станал отначало съюзник на краля на Франция Франсоа I в борбата му срещу Карл V, крал на Испания и германски император, а след това — съюзник на последния до поражението на Франция.

Томас Уулзи (ок. 1475–1530) бил ловък политик, който се издигнал благодарение на способността си да се представя за верен изпълнител на кралската воля до лорд-канцлер и фактически управител на страната. Поради неуспеха си да издейства съгласието на папата за развода на Хенри с Катерина изпаднал в немилост, бил отстранен от двора и лишен от всичките си имуществва.

Кралица Катерина, дъщеря на испанския крал Фердинанд Католика и Изабела Арагонска, била отначало омъжена за принц Артър, наследник на Хенри VII, който умрял година след сватбата, а след това станала съпруга на брат му Хенри VIII. От петте деца на този брак останала жива само принцеса Мария (бъдещата Мария Кървавата). Поради това че не му родила наследник и защото се стремял към мир с Франция Хенри VIII решил да се раздели с нея. Като не получил съгласието на Рим, той упражнил натиск над английското духовенство и след като то благословило развода му, се оженил за Ана Болийн. Това довело до скъсване с Католическата църква и до образуването на отделна Англиканска църква, възглавявана от самия крал.

Ана Болийн, придворна дама на кралица Катерина, се готвела от млада за фаворитка на краля, каквато преди нея била майка ѝ. Обвинена на свой ред в изневяра от краля, който искал да се ожени за придворната ѝ дама Джейн Сеймур, била осъдена на смърт и екзекутирана през 1536 г. ↑

ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

КРАЛ ХЕНРИ ОСМИ

КАРДИНАЛ УУЛЗИ

КАРДИНАЛ КАМПЕЙУС — папски легат

КАПУЦИУС — посланик на император Карл V

КРАНМЪР — Кентърбърийски архиепископ

ДУК НОРФЪК

ДУК БЪКИНГАМ

ДУК СЪФЪК

ГРАФ СЪРИ

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

ЛОРД-КАНЦЛЕРЪТ

ГАРДИНЪР — Уинчестърски епископ

ЛИНКЪНСКИЯТ ЕПИСКОП

ЛОРД АБЪРГАВЕНИ

ЛОРД САНДЗ

СЪР ХЕНРИ ГИЛФОРД

СЪР ТОМАС ЛЪВЕЛ

СЪР АНТОНИ ДЕНИ

СЪР НИКЛАС ВОУКС

ДВАМА СЕКРЕТАРИ — на Уулзи

КРОМУЕЛ — служител на Уулзи

ГРИФИТ — мажордом на кралица Катерина

ТРИМА БЛАГОРОДНИЦИ

ДОКТОР БЪТС — лекар на краля

ГЛАВЕН ГЛАШАТАЙ

УПРАВИТЕЛ на дук Бъкингам

БРАНДОН

ПРИСТАВ

ВРАТАР на залата на Съвета

ПАЖ на Гардинър

ГЛАШАТАЙ

ВРАТАР на двора и негов **ПОМОЩНИК**

КРАЛИЦА КАТЕРИНА — съпруга на краля; после разведена с

него

АНА БОЛИЙН — придворна дама на кралицата; после кралица

ВЪЗРАСТНА ДАМА — приятелка на Ана Болийн
ПЕЙШЪНС — прислужница на кралица Катерина
Лордове и дами, без реплики; прислужнички на кралицата;
писари, офицери, пристави, стражи, слуги; духове.

Място на действието: Лондон, Уестминстър, Кимболтон.

ПРОЛОГ

Влиза Прологът.

Този път не съм дошъл да будя смях.
Истории такива, че от тях
побиват тръпки, подлости, измени,
печални и величествени сцени
представяме ви днеска. Всички тез,
които със сърдечен интерес
следят скръбта на сцената, две сълзи
ще пуснат, знам. И правилно дошъл си
ти, който искаш да намериш тук
историята без измислен звук.
И тези, за които е търпима
една пиеса, стига тя да има
две сцени със достатъчен разкош
(ако не вдигат врява), своя грош
не ще са хвърлили съвсем на вятър
във касата на нашия театър.
Но нека сме наясно отсега,
че който зарад мръсната шега
дошъл е тук или за да изпита
вълнение от звън на щит о щита,
или да види оня наш познат,
звънтящ и накачулен, и гащат,
той, вярвайте, се е излъгал много,
защото смесим ли туй наше строго
повествование със боеве
или смешници, ще изпаднем в две
големи грешки: първо, ще изложим
високия си вкус и, второ, можем
да се окажем действащи против

законите на разказа правдив,
което непременно ще подраци
вкуса на нашите прав(д)остоящи^[1].
Затуй, понеже вий сте всепризнат
елит на публиката в този град,
сериозни във играта ни се взрете
и виждайте в кралиците, кралете,
участващи във този разказ наш,
не скромнен театрален персонаж,
а властелини мощни и честити
във кръг от потни, блъскащи се свити,
и вижте как след туй в единствен миг
на нищо става блясъкът велик;
и ако някой весела забава
намери в туй, за него аз тогава
ще заявя, че ако питат мен,
той плакал е на своя сватбен ден!

[1] „прав(д)остоящи“ — в Елизабетинския театър партерът бил заемаан от правостоящи. Игротрловицата е свързана навярно с това, че народната публика там държала повече на вярното възпроизвеждане на историческите факти. ↑

ПЪРВО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Лондон. Преддверие в кралския дворец.

Влизат — от една страна — Норфък, от друга — Бъкингам и Абъргавени.

БЪКИНГАМ

Щастлив съм да ви видя, сър. Добре ли прекарахте във Франция подир последната ни среща там?

НОРФЪК

Отлично.

И още съм разпален почитател на виденото там.

БЪКИНГАМ

Внезапна треска ме задържа във стаята, когато тез наши две светила, две слънца се срещнаха във долината Андр.

НОРФЪК

Пък аз бях там, между Гинес и Ард^[2]. Видях ги как си махнаха за поздрав, препускайки, как скочиха от стреме и се прегърнаха тъй силно, сякаш се сляха във едно. И си помислих: ако наистина се биха слели, кои четирма други господари по мощ и блясък биха били равни на тоз единствен?

БЪКИНГАМ

А пък аз бях пленник

на стаята през цялото туй време!

НОРФЪК

И сте пропуснали единствен случай
да видите какво е земна слава!
Бих казал, че сияйният разкош
на всеки от тези двама господари,
до днес отделен, беше се венчал
за равен нему и постигнал двойно
великолепие. Със всеки ден
растяха чудесата, докато
завършъкът засенчи всичко друго.
Днес френците, звънтящи в чисто злато
със блясък на антични божества,
ни надсияваха; а утре ние,
превърнали се в рудници индийски^[3],
засенчахме пък тях: бе всяко пажче
в позлата цяло като херувим,
а дамите, несвикнали да носят,
се тъй задъхваха под тежестта
на скъпите си дрехи, че тоз труд
заместваше по техните ланити
изкуствените багри. Тази вечер
една забава беше несравнима,
но още следващата вечер друга
я правеше и плоска, и оскъдна.
От двамата крале ту тоз, ту оня
изглеждаше по-ярък според туй
кой беше пред очите ни; а щом
явяваха се заедно, за тях
говорехме в единствено число,
защото никой знаещ не би дръзнал
сравнение да прави помежду им,
а пък когато тези две слънца
(защото тъй наричаха ги всички)
приканваха чрез своите глашатаи
бойците на турнира, всеки рицар

извършваше такива чудеса,
че тъй като това, което бе
легенда, се оказваше възможно,
започвахме да вярваме дори
в геройствата на Бивис^[4]!

БЪКИНГАМ

Чак дотолкоз?

НОРФЪК

Кълна се в своята знатност, за която
е честността въпрос на чест: във разказ
дори на най-добрия разказвач
тоз дивен празник би изгубил много
от своята царственост и съвършенство.
Във него нямаше една подробност
в раздор със замисъла. Строг порядък
царуваше навред и всеки точно
си спазваше дълга.

БЪКИНГАМ

А кой бе свързал
в единно тяло разните съставки
на туй великолепно тържество?

НОРФЪК

Един, чиято мисия е чужда
на тези неща.

БЪКИНГАМ

И кой е той, милорд?

НОРФЪК

Програмата на всичко беше дело
на благия ни йоркски кардинал.

БЪКИНГАМ

По дявола! Навсякъде ще мушне
тщеславната си гага! Какво общо
той има с тези земни суети?
Учудва ме, че тази буца лой
оказва се способна да попива
лъчите на живителното слънце
за сметка на цял свят!

НОРФЪК

Навярно има
способности, които му помагат.
Понеже няма прадеди, които
да му пробиват път във обществото,
ни никакви заслуги към престола,
ни връзки с видни личности, а сам
подобно паяк точи своята нишка
от себе си, той прав е да ни казва,
че е достигнал толкова високо
по силата на своите заслуги
и че благодарение на дар,
изпратен нему лично от небето,
е днеска пръв след краля ни.

АБЪРГАВЕНИ

Не зная
какво му е дарено от небето —
по-зорките от мен ще кажат туй,
но виждам гордостта да се цеди
от всичките му пори. Тя отде е?
Ако не е от ада, Велзевул
е станал стиснат или е раздал
запаса си и нашият приятел
нов ад открива в себе си.

БЪКИНГАМ

И как
се изхитри — дано го дявол вземе! —

за срещата във Франция, той сам —
без знание на краля — да решава
кой трябва да замине! Включи главно
такива, на които да възложи
по-малко слава, повече разходи,
и списъкът му трябваше да бъде
приеман от държавния съвет
без възражения!

АБЪРГАВЕНИ

От моите близки
във връзка със това най-малко трима
одрипавяха тъй, че вече няма
да се оправят никога.

БЪКИНГАМ

Мнозина,
за да отидат, трябваше на гръб
да мъкнат своите замъци и туй
им преломи гръбнаците. Суетност!
И за какво? За някаква си среща
с оскъден резултат.

НОРФЪК

И според мене
тоз договор, уви, не ще си струва
разноските по него.

БЪКИНГАМ

Да, така е.
Когато разрази се тази буря,
подир подписването, всички там
единодушно, без да си влияят,
почувстваха, че туй небе, раздрало
разкошната одежда на съюза,
вещаеше и неговия край
в най-близко време.

НОРФЪК

И това се сбъдва:
французите са нарушили пакта
и във Бордо са сложили ръка
на стоките от Англия.

АБЪРГАВЕНИ

Затуй ли
посланикът им е получил отказ
да бъде чут?

НОРФЪК

Разбира се, затуй!

АБЪРГАВЕНИ

Отличен договор и купен скъпо!

БЪКИНГАМ

И всичко туй дължим на кардинала!

НОРФЪК

Ще позволите да ви кажа, сър,
че разногласията ви със него
са всеизвестни. Бих ви посъветвал
(и знайте, че сърцето ми милее
за вашта чест и безопасност, сър!)
да помните мощта на кардинала
и неговата злоба; и след туй
да не забравяте, че той би имал
оръдие за своята омраза
в огромната си власт. На вас е знайно,
че е злопаметен, а пък на мене
известно е, че мечът му е остър
и дълъг и достига надалеч,
а гдето не достига, той го хвърля!
Запометете този мой съвет —

полезен ще ви е... Но ето иде
скалата, от която ви предпазвам.

*Влиза, предшестван от Носител на торбата с канцлерския печат, Кардинал Уулзи; следват
го Стражи и двама Секретари. Минавайки край Бъкингам, кардиналът и той си разменят
презрителни погледи.*

УУЛЗИ

... Управителят му? Така, така!
Докладът му къде е?

ПЪРВИ СЕКРЕТАР

Ей го, сър.

УУЛЗИ

А той самият?

ПЪРВИ СЕКРЕТАР

Чака, ваша светлост.

УУЛЗИ

Ще чуем още нещичко и дукът
ще позагуби гордия си вид!

Излиза, следван от Свитата си.

БЪКИНГАМ

Това месарско псе е побесняло,
а нямам как намордник да му сложа!
Ще го оставя засега да дреме.
Един зубрач без род ще вири нос
пред благородника!

НОРФЪК

Не се гневете!
Умереност ви трябва — тя едничка

е цяр за болестта ви.

БЪКИНГАМ

Във вида му
прочетох нещо явно срещу мен.
И погледът му ме презря, тъй както
презира се нищожество. Усещам,
че нещо ми крои. Знам де отива,
но аз ще го последвам и пред краля
ще му смразя кръвчицата!

НОРФЪК

Спокойно!
Преди да го направите, милорд,
накарайте яда си да обсъди
въпроса с разума! По стръмнините
поемаме нагоре с бавни крачки.
Гневът е млад жребец със огнен нрав —
пусни юздата му и подир малко
ще клекне от препускане. На мене
вий давали сте като никой друг
съвети мъдри — този път бъдете
съветник сам на себе си!

БЪКИНГАМ

Ще ида
пред краля и ще стъпча гордостта
на тоз наглец от Ипсуич^[5] или гласно
ще заявя, че в Англия не правим
различия по ранг!

НОРФЪК

Бъдете трезв,
не нажежавайте дотам пещта
за своя враг, че току-виж вий сам
сте се опърлили! Нерядко ние
надхвърляме преследваната цел

от много бързана и губим с туй.
Когато огънят под съд със течност
е твърде силен, тя на вид пораства,
но в края, кипнала, се похабява.
Бъдете трезв! Във Англия не зная
друг, който по-добре да ви насочва
от вас самия, сър, когато сокът
на разума гаси или отслабя
пламтящата ви страст.

БЪКИНГАМ

Благодаря ви
и ще изпълня вашата рецепта.
Но зная от свидетелства безспорни,
прозрачни, бистри като юлски ручей,
във който всяко камъче се вижда,
че този свръхнадменен господин —
и туй говоря не от лична злъч,
а воден от най-искрени подбуди —
е истински продажник и изменник!

НОРФЪК

Не казвайте „изменник“!

БЪКИНГАМ

Ще го кажа
и с твърдост на скала ще заявя,
че таз лисица свята, тоя вълк,
таз смес от двете (тъй като е толкоз
всеяден, колкото лукав, и толкоз
към злото склонен, колкото способен
да го извършва, тъй като у него
взаимно се подсилват страст и власт),
единствено за да покаже своя
разкош на Франция — у нас не стига! —
подстори краля ни към тази среща,
която глътна толкоз много средства,

за да се пукне като нова чаша
при първото изплакване!

НОРФЪК

Така е!

БЪКИНГАМ

И чуйте ме нататък: тоз хитрец
изготви договора, както нему
изнасяше. И тъй като бе казал
„така ще е“, той бе подписан — нищо
че бе ни нужен, колкото е нужна
на мъртъв патерица! Та нали
го е поискал кардиналт, значи
добър ще е — кога е бъркал Уулзи?
И следва туй, което според мен
е пале на онази стара кучка,
Измяната: за да се види уж
със своята леля, нашата кралица
(а във действителност, за да говори
секретно с Уулзи), император Карл^[6]
пристига в Англия. Таз шумна среща
между английския и френски крал
му вдъхва опасения, понеже
в съюза между двамата той вижда
вреда за себе си. Говори с Уулзи
и сигурен съм (тъй като безспорно
платил е предварително и значи
получил обещанието даже
преди да го поиска), че понеже
е бил добре постлан със злато, пътят,
беседата им е протекла гладко;
а императорът е пожелал
той, Уулзи, да въздейства върху краля
да скъса договора. Сега кралят
ще разбере — и аз ще му помогна, —
че неговият кардинал търгува

със кралската му чест за своя полза
и както си поиска.

НОРФЪК

С болка чувам
това за кардинала. И бих искал
да е разбран погрешно.

БЪКИНГАМ

Ни на йота!
Проверката ще го покаже точно
какъвто обрисуха го.

Влиза Брандон, предшестван от Сержант и Стражи.

БРАНДОН

Сержанте, действайте!

СЕРЖАНТЪТ

Дук Бъкингам,
граф Херефорд, граф Стафорд, граф Нордхамптон,
във името на краля обвинен сте
в предателство. Последвайте ме!

БЪКИНГАМ

Ето,
попаднах в мрежата и ще загина
от козни и интриги!

БРАНДОН

Съжалявам,
че трябва лично да ви задържа,
но длъжен съм по волята на краля
да ви откарам в Тауър.

БЪКИНГАМ

Няма полза
да отстоявам своята невинност.
Чернилката, с която съм зацапан,
не ще остави кътче бяло в мен.
Но нека бъде Божията воля
и тук, и всякъде! Сержант, готов съм.
Абъргавени, сбогом!

БРАНДОН

Не, и той
ще дойде с вас.

Към Абъргавени.

По заповед на краля
вий също ще изчакате във Тауър
решението му.

АБЪРГАВЕНИ

И също тъй
ще кажа като дука: нека бъде
повелята Господня! Поверявам
съдбата си на краля ни.

БРАНДОН

Тук имам
и заповед да бъдат задържани
лорд Монтагю, свещеникът при дука
Джон дьо ла Кар, и Гилбърт Парк, съветник
на същия...

БЪКИНГАМ

Във заговора всички?
Надявам се, че няма други.

БРАНДОН

Има:
монахът картезианец^[7]...

БЪКИНГАМ

Никлас Хопкинс?

БРАНДОН

Той точно.

БЪКИНГАМ

Кардиналът е подкупил
управителя ми! Това е краят!
Сега съм сянката на Бъкингам.
Чер облак ме обгръща и закрива
от погледа на ясното ми слънце.
Прощавайте, милорд!

Излизат.

[2] „... долината Андр... Гинес и Ард“ — Гинес и Ард са градове в Пикардия от двете страни на долината Андр. Гинес е бил в английски ръце, а Ард — във френски. ↑

[3] „... рудници индийски...“ — мините в Индия били на времето синоним на баснословно богатство. ↑

[4] *Бивис* — Бивис Хамптонски бил легендарен англосаксонски рицар от XI в., възпяван в средновековните романи. ↑

[5] *Ипсуич* — пристанищен град в графство Норфък, Югоизточна Англия; родно място на Уулзи. ↑

[6] *Император Карл* — става дума за Карл V (1500–1558). Крал на Испания от 1516 г. и германски император от 1519 до 1555 г. Неговата майка била сестрата на английската кралица Катерина Арагонска. ↑

[7] „... картезианец...“ — картезианците били католически монашески орден, основан в местността Шартрьоз (Бургундия), откъдето иде името му. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Пак там. Залата на Съвета.

Тръбен звук. Влизат Кралят, облегнал се на рамото на Уулзи и следван от един Секретар на кардинала, Лъвел и Благородници. Кардиналът сяда в подножието на трона, отдясно на краля.

КРАЛЯТ

Признателен съм ви от дън душа
за вашата грижовност. Бил съм прицел
на заговор, със гибел зареден,
и за това, че вий го потушихте,
благодаря ви искрено. Да влезе
служителят на Бъкингам! Аз лично
ще го изслушам да повтори своите
признания и точ във точ опише
измяната на дука.

Викове отвън: „Път на кралицата!“ Норфък и Съфък въвеждат Кралица Катерина. Тя коленичи. Кралят става от трона, помага ѝ да стане и я целува.

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

Не, трябва да остана на колене,
понеже съм просителка.

КРАЛЯТ

Седнете!

Помага ѝ да седне до него.

Но половината от своята просба
недейте казва, тъй като е ваша
едната половина от властта ми.
Останалото кралят ще изпълни,
преди да сте го казали. Да чуем!

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

Благодаря ви, господарю. Моля
заради собствената си особа
да мислите за своето достойнство
и туй на трона.

КРАЛЯТ

Продължете, драга!

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

Осведомена съм от много хора —
и то вам предани, — че сред народа
оплаквания има. Из страната
разпратени са укази, които
във корена секат предаността
на ваште поданици...

Към Уулзи.

и макар че
те главните си упреци отправят
към вас, милорд, като към пръв виновник
за новите тегоби, все таки
и кралят ни — небето да му пази
честта от опетняване! — попада
под удара на ядните езици,
които, взели връх над верността,
напомнят бунт.

НОРФЪК

И не напомнят само,
а са си бунт направо, тъй като
производителите на сукна,
притиснати от тежките налози,
са изволнили своите предачи,
чесачи, набивани и тъкачи,
които, като нямат друг поминък,
изпаднали в последна нищета

и краен глад, забравили са вече
какво е страх и в бунта виждат свойто
единствено спасение.

КРАЛЯТ

Налози?

Къде? Какви налози? Кардинале,
на вас, когото заедно със нас
винят за тях, известно ли е нещо
за някакви налози?

УУЛЗИ

Господарю,

аз зная малка част от туй, което
се върши от властта, и крача само
във челната редица на мнозина
с еднаква отговорност.

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

Тъй ли, сър?

Вий знаете не повече от всички?
Ала на всички знайно е, че вие
неща кроите, носещи неволи
за тез, които никак не желаят
да ги узнаят, ала, щат не щат,
се запознават с тях. Тоз нов налог
(за който кралят би желал да чуе)
е страшен даже само за слуха,
а за гърба, принуден да го носи,
е просто смазващ. Ако не е вярно,
че той е ваше дело, вий сте жертва
на свръхнесправедливост!

КРАЛЯТ

Пак налог?

Какъв е той? В какво се състои
това облагане?

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

Съпруге мой,
премного дръзка съм, като изпитвам
търпението ви, но за това
ми дава смелост прошката, която
ми обещахте. Простият народ
роптае срещу указа, със който
се взима една шеста от имота
на всекиго, което уж било
наложено от вашите войни
във Франция. Роят се буйни думи,
устата вече плюят своя дълг
и верността в сърцата се охлажда
дотоам, че често кроткото покорство
отстъпва пред гнева. Отдайте бързо
внимание на този въпрос — от него,
кralю, по-спешен няма!

КРАЛЯТ

Честна дума,
това не ми харесва!

УУЛЗИ

А пък аз
за себе си ще кажа, че в този случай
участвал съм с единствен глас, при туй
обмислен след консулт със съдиите.
Ако одумват ме невежи хора,
които не познават нито мен,
ни качества ми, а им се ще
да пишат летопис на мойто дело,
то ще ви кажа, че това съдба е
на който има власт; трънак, през който
е писано на всяка добродетел
да си проправя път. И затова
не бива от дела необходими

да се отказваме поради страх
от сблъскване със злостни критикари —
акули лакоми, които плуват
след всеки нов, отскоро пуснат кораб,
но си остават с празните надежди.
Най-често, щом направим нещо умно,
глупците го отричат или пък
приписват другиму; и пак тъй често
сгрешим ли нещо, то им се харесва
и бива превъзнасяно до Бога.
Ако стоим в бездействие от страх,
че ще ни хулят или подиграват,
ще пуснем тука корени или
ще се превърнем в статуи недвижни
на нявгашни държавници.

КРАЛЯТ

Когато

нещата са подготвени добре,
не се боим; но виж, когато са
недообмислени, безпрецедентни,
те будят страх. Дали подобен указ
е бил издаван друг път? Мисля, не.
Не бива да отцепваме народа
от нашата законност и да правим
каквото щем със него. Цяла шеста!
Косата ми настръхва! Щом лишим
едно дърво от клони и кора,
нали, макар и с непокътнат корен,
от въздуха ще му изсъхне сокът?
Във всички графства бързо да се пратят
писма със кралска прошка за онези,
които са отказали да плащат
по указа! Възлагам го на вас.

УУЛЗИ (*към секретаря си*)

Да се разпратят в графствата писма

за милостта на краля. Общините
роптаят срещу мен. Пуснете слух,
че опрощението се дължи
на нашата намеса. По-нататък
ще кажа как да действате.

Секретарят излиза. Влиза Управителят на Бъкингам.

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

Със скръб узнах, че дукът Бъкингам
си е навлякъл вашата немилост.

КРАЛЯТ

Скръбта, мадам, е обща: той е умен,
красноречив, природно одарен,
възпитан тъй, че може да съветва
велики мъдреци и за съвет
към себе си единствен да прибягва;
ала когато тези дарби бъдат
към зло насочени от ум покварен,
те стават многократно по-зловредни,
отколкото по-рано са били
приятни и полезни. Този мъж,
когото смятахме природно чудо
и слушахме го час да ни говори
със чувство, че говорил бе минута,
тоз мъж облече своите достойнства
във дрехи тъй чудовищни, че стана
катранен, сякаш бродил бе във ада.
Седнете тук и чуйте от тоз негов
управител — слуга доверен нему —
неща, които навяват всеки
човек със чест!... Да дойде и разкаже
отново за тоз заговор, за който
със неохота трябва пак да чуем.

УУЛЗИ

Ела насам и доложи за всичко,
което, като поданик загрижен,
успял си да дочуеш от устата
на дука Бъкингам!

КРАЛЯТ

Приказвай смело!

УПРАВИТЕЛЯТ

Най-първо слушал съм го да говори —
и всеки ден повтаряше таз мерзост,
че ако кралят ни умре бездетен,
ще действа тъй, че да му вземе трона.
Тез думи съм го чувал да повтаря
пред лорд Абъргавени, негов зет,
със клетвени закани, при това,
че щял да отмъсти на кардинала.

УУЛЗИ

Ваше величество, забележете
таз важна точка: незадоволен
в стремежа си, той своята омраза
към вас насочва и я разпростира
над преданите вам.

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

Милорд, бъдете
по-благ във своите думи!

КРАЛЯТ

Продължете!

С какво обосноваваше той своите
претенции над трона ни във случай,
че той се би опразнил? По това
да е говорил нещо?

УПРАВИТЕЛЯТ

Към тези мисли,
ваше величество, го бе навело
едно пророчество на Никлас Хопкинс.

КРАЛЯТ

А кой е той?

УПРАВИТЕЛЯТ

Един картезианец
и негов изповедник, който само
туй правеше, да го надъхва с мисли
за висша власт.

КРАЛЯТ

А как узна това?

УПРАВИТЕЛЯТ

Не много преди вие, господарю,
да тръгнете за Франция, когато
в енорията на Сент Лоренс Полтни
бях в замъка на Розата^[8] със дука,
той ме запитва как посрещат в Лондон
пътуването ви и аз му казах,
че гражданите много се страхуват
от френското двуличие, способно
да навреди на вас. Тогава той
ми каза, че това е точно тъй
и щяло да докаже, че е прав
монахът, който го замолил — каза —
да му изпрати във уречен час
под строга тайна своя капелан
Джон дьо ла Кар, комуто щял да каже
пророчества от най-голяма важност.
Когато капеланът се явил,
монахът му поискал тежка клетва
пред святото причастие, че няма

да каже никому освен на дука
това, което щял да му разкрие,
и след мълчание изрекъл тези
тържествени слова: „Кажи му, братко,
че нито кралят, нито челядта му
ще имат щастие. И нека дукът
направи всичко, за да привлече
към себе си народа. Щом го стори,
ще управлява Англия.“

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

Човече,

като управител на дука ти
загуби своя пост поради жалби
на селяни. Внимавай, в своята злоба,
нападайки един висок по род,
да не загубиш нещо по-високо —
душата си!

КРАЛЯТ

Мадам, не му пречете!...
Нататъка!

УПРАВИТЕЛЯТ

Във своята душа
кълна се, че не лъжа! Многократно
предупреждавах дука, че монахът
е пратен може би от Сатаната
и че опасно е да се предава
на тези мисли, тъй като от тях
ще стигне до кроежи, а от тях пък
до действия; но той ми отговори,
че нямало опасност и че само
да можела последната ви болест
да ви катурне в гроба, за главите
на кардинала и сър Томас Лъвел
щял той да се погрижи!

КРАЛЯТ

Тъй ли? Ха^[9]!

Дотам порочен? Тоз човек изглежда
пропит със зло! Да знаеш още нещо?

УПРАВИТЕЛЯТ

Да, зная, господарю.

КРАЛЯТ

Продължавай!

УПРАВИТЕЛЯТ

Когато в Гринуич смъмрихте го вие
по повод на сър Уилям Булмер...

КРАЛЯТ

Помня,
сър Уилям беше мой заклет служител
и дукът го отне от мен. Е, после?

УПРАВИТЕЛЯТ

Та в Гринуич дукът каза: „Ако той
ме бе осъдил, както предполагам,
да бъда пратен за това във Тауър,
щях с него да постъпя така, както
баща ми бе замислил да постъпи
във Солзбъри със оня изверг Ричард:
да му поискам прием и когато
се готвя уж да му се поклоня,
да му наръгам ножа!“

КРАЛЯТ

Ах, предател!

УУЛЗИ

Сега, мадам, кажете: как могъл би

спокоен да е кралят, ако дукът
не е в затвора?

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

Бог да ни помага!

КРАЛЯТ

Да имаш още нещо да ни кажеш?

УПРАВИТЕЛЯТ

След думите „баща ми“ и „със ножа“
той се изправи и с ръка на меча,
а с друга на гърдта, с очи нагоре
изрече клетва, чийто смисъл беше,
че ако зле се отнесете с него,
щял с толкова баща си да надмине,
със колкото извършеното дело
надхвърля намерението.

КРАЛЯТ

Ясно!

Заклел се е да ме убие значи!
Задръжте го! И бързо пред съда!
Намери ли там милост, да я взима,
но иначе от нас не ще я има!
Готов съм с две ръце да се подпиша,
че той виновен е в измяна висша!

Излизат.

[8] „... в замъка на Розата...“ — замък, принадлежащ на дук Бъкингам. ↑

[9] „... Ха!“ — това възклицание според източниците на Шекспир било характерно за Хенри VIII. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Преддверие в кралския дворец.

Влизат Лорд-камерхерът и Сандз.

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Възможно ли е френските магии
да вършат над човеците тъй странни
преображения?

САНДЗ

След всичко ново
човеците се втурват, дори то
да бъде и най-смешното и даже
противно на човешката природа!

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Изглежда цялата ни придобивка
от френското пътуване ще бъдат
две-три гримаси, но онез, които
ги правят, са тъй тънки, че ще кажеш:
самите им носове са били
съветници във двора на Пипин
или Клотар^[10], дотолкова са важни!

САНДЗ

И всички понакуцват по французки,
като че ли като коне са болни
от шпат във глезените!

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Дявол взел ги!
И се обличат тъй чудато, сякаш
са станали езичници и вече

във Господа не вярват!

Влиза Лъвел.

Какво ново,
сър Томас Лъвел?

ЛЪВЕЛ

Нищо, освен този
нов кралски указ, окачен върху
вратата вън.

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Нов указ? За какво?

ЛЪВЕЛ

За тези наши вносни кавалери,
които пълнят двора с празен шум,
шапкари и шивачи!

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Туй ме радва.

И аз на тези хубавци бих казал,
че можеш да си умен благородник
и без да знаеш Лувъра^[11].

ЛЪВЕЛ

Пред тях

тоз избор е поставен: или трябва
да изоставят всички финтифлюшки
и глупости от Франция, да спрат
със своите предвзетости, дуели
и дамски похождения, с които
обиждат хора, по-добри от тях;
да изоставят тази своя вяра
във тениса, във дългите чорапи
и буфнатите гащи — знак за туй,
че са били в чужбина — и да станат

човеци честни; или да вървят
при своите компаньони по забави
и с тях *cum privilegio*^[12] докрай
да изхабят във разни „oui“ и „non“
остатъка от своята похотливост
за смях на всички!

САНДЗ

Беше нужен цар
за тази болест, станала заразна!

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Но как ще липсват тези ухажори
на дамите от двора!

ЛЪВЕЛ

Тук сте прав,
ще падне плач! Тез кучи синове
наистина умеят да ги свалят.
Две френски песни в съпровод на лютня —
и свършено!

САНДЗ

Дано ги съпроводи
във ада дяволът! Щастлив ще бъда,
като опразнят двора ни, защото
не се оправят те. Сега един
тих селски благородник като мен,
държан извън играта толкоз време,
ще може да изпълни своята песен
пред някоя за някой час и друг
и да покаже на какво го бива!

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Отлично, сър! Жребецът, както виждам,
все още хапе с младия си зъб!

САНДЗ

И няма да престане, драги сър,
додето коренът му се държи!

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

А вий къде отивате, сър Томас?

ЛЪВЕЛ

При кардинала. Ваша милост също
е сред поканените.

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Да, таз вечер
той дава угощение за много
високи лордове и знатни дами.
Цветът на благородството в страната
ще бъде там.

ЛЪВЕЛ

Да, този висш духовник
е щедър като почвата, която
изхранва всички ни. Дланта му пръска
росата си навред.

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Напълно вярно
и който казва друго, е клеветник!

САНДЗ

Той има средства, за да бъде щедър,
и ако беше пестелив, за него
таз добродетел щеше да е грях,
по-лош от всяка ерес. За човеци
от ранга му широката ръка
е задължителна — нали са тук,
за да ни дават примери!

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Така е,
но толкоз ярки дават ги малцина...
Но лодката ме чака. Ще ви взема
със себе си... Да бързаме, сър Томас!
Не ми се иска да пристигна късно,
защото натоварени сме, аз
и уважаемият Хенри Гилфорд,
разпоредители да бъдем двама
на приема.

САНДЗ

На вашите услуги!

Излизат.

[10] „... Пипин... Клотар...“ — става дума навярно за френските крале Пипин Къси (714–768) и Клотар II (584–629). ↑

[11] „... и без да знаеш Лувъра...“ — Лувърът бил дворецът на френските крале. ↑

[12] „... *cum privilegio*...“ (лат.) — с позволение. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Зала в двореца на кардинала. Малка маса под балдахин за кардинала; голяма маса за гостите.

Звук на обои. Влизат — от една страна — Ана Болийн и Благородници; от друга — Гилфорд.

ГИЛФОРД

Привет на тук присъстващите гости
от негово преосвещенство, който
на тях и веселбата посвещава
таз дълга нощ! Той вярва, че тук всички
оставили сте вкъщи своите грижи,
и иска да сте весели, тъй както
са винаги добрите хора, щом
добри са обществото, ястията
и виното!...

Влизат Лорд-камерхерът, Сандз и Лъвел.

Позакъсняхте, сър!
На мене само мисълта за толкоз
прекрасни дами даде ми крила!

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Но вий сте още млад, сър Хари Гилфорд.

САНДЗ

Сър Томас Лъвел, ако кардиналът
би имал част от моите мирски мисли,
на някои от тези хубавици
би дал и друг банкет, от който те
ще бъдат по-доволни. Тука виждам
букет от редки прелести, ей Богу!

ЛЪВЕЛ

О, ако вие бяхте изповедник

на някоя!

САНДЗ

Да, щях да й наложа
най-меко покаяние!

ЛЪВЕЛ

„Най-меко“?

САНДЗ

Да, меко като пухено легло!

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Любезни дами, моля ви, седнете!
Сър Хари, поемете таз страна,
пък аз ще взема другата. След малко
ще влезе домакинът... Моля, моля,
две дами, сложени една до друга,
развалят времето! Лорд Сандз, бъдете
така добър, поддържайте ги будни —
седнете между тях!

САНДЗ

Благодаря ви!...
Със ваше разрешение, госпожи!

Сяда между Ана Болийн и една друга дама.

Ще ми простите, ако, без да искам,
изпусна някоя по-сочна дума.
Наследство от баща ми!

АНА

Луд ли беше?

САНДЗ

Да, луд, ужасно луд във любовта.
Но, като мен, не хапеше. Той само

целуваше, без дъх да си поеме!

Целува Ана.

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Отлично, сър!... Сега сте настанени.
И хубаво помнете, господа:
ако си тръгнат дамите ви хладни,
грехът е ваш!

САНДЗ

За мойто малко паство
недейте има грижа!

Звук на обои. Влиза и заема мястото си Уулзи.

УУЛЗИ

Приветствам ви, любезни мои гости!
Но който между вас — от двата пола —
не е до края весел, мой приятел
не е, да си го знае. Туй в прибавка
към моето приветствие. И тъй,
за здравето на всички!

Пие.

САНДЗ

Ваша светлост,
ако получа чаша, във която
да се побира мойта благодарност,
ще ми спестите цяла дълга реч!

УУЛЗИ

Благодаря, лорд Сандз. Развеселете
съседките си! Прелестни госпожи,

защо сме тъжни? Господа, чия е
вината тук?

САНДЗ

Вината е, милорд,
в това, че не са пламнали вината
във бузките им. Туй когато стане,
те нас ще ни накарат да замлъкнем!

АНА

Добре играете на думи, сър.

САНДЗ

И не на думи само, драга лейди!
За ваше здраве и за туй, което
не може да се каже...

АНА

И покаже?

САНДЗ

Езикът им след миг ще се развърже,
не ви ли казвах, сър!...

Барабанен и тръбен звук. Салюти^[13].

Какво е туй?

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Я някой там да види!

Излиза Слуга.

УУЛЗИ

Бойни звуци?
Какво ли е? Не бойте се, госпожи!
Военните закони ви закрилят!

Влиза отново Слугата.

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Е, кой пристига?

СЛУГАТА

Знатни чуждестранни,
защото тъй изглеждат. Свойта лодка
оставиха и идат към двореца
като посланици на чужд владетел.

УУЛЗИ

Лорд-камерхере, посрещнете тези
посланици! Вий знаете французки.
Приветствайте ги, както подобава,
и доведете ги при нас, където
това небе от дивни красоти
над тях ще засияе!... Неколцина
да го последват!...

Лорд-камерхерът излиза, следван от слуги. Всички стават. Масите биват изместени.

Прекъсваме гощавката, но скоро
ще продължим. Отново ви желая
забава и отличен апетит!

*Звук на обои. Влизат — водени от Лорд-камерхера — Кралят и други, маскирани и
предрешени като овчари. Те преминават край кардинала, като го приветстват почтително.*

Високо общество! Какво желаят?

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Понеже не говорят по английски,
помолиха ме да ви обясня
защо са тук. Узнали, че таз вечер
във вашия дворец ще бъде сбрано
тъй знатно и красиво общество,
те не могли да устоят на свойто
благоговение пред красотата,

оставили стадата си и молят
преосвещенството ви да склони
и ги допусне да се забавляват
час-два със нашите прекрасни дами.

УУЛЗИ

Кажете им, че те оказват чест
на скромния ми дом и че отправям
към тях дълбоката си благодарност
и просба да се чувствуват свободно
и веселят на воля!

Гостите канят дамите на танц. Кралят избира Ана Болийн.

КРАЛЯТ

О, дивни пръсти! Прелестни черти!
Днес, женски чар, узнах какво си ти!

Музика. Танц.

УУЛЗИ

Милорд!

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Да, ваша светлост!

УУЛЗИ

Преведете
на гостите, че ако между тях
намира се един, по ранг от мене
далече по-достоеен за туй място,
то бих му го отстъпил със готовност,
ако узная кой е.

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Да, милорд.

Шепне на маскираните гости.

УУЛЗИ

Какво ви отговориха?

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Признават,
че има между тях такъв, но той
ще вземе мястото ви, ако сам
го разпознаете.

УУЛЗИ

Добре тогава,
със ваше разрешение, милорди,
това е той.

КРАЛЯТ *(сваля маската си)*

Познахте, кардинале!
Събрали сте чаровно общество
и хубаво сте сторили. Ей Богу,
добре, че сте служител Божи, инак
си бих помислил нещо.

УУЛЗИ

Господарю,
щастлив съм, че сте весело настроен.

КРАЛЯТ

Лорд-камерхере, моля ви, елате!
Коя е тази прелестна девойка?

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Придворна на съпругата ви, сър.
Баща ѝ е висконтът Рочфорд, Томас
Болийн, кралю.

КРАЛЯТ

Наистина изящна,
кълна се във небето!... Драга моя,
не би било възпитано, ако
след танца ви оставя без целувка!...
Наздраве, господа! Да тръгне в кръг!

УУЛЗИ

Сър Томас Лъвел, сложиха ли вече
в отделния салон?

ЛЪВЕЛ

Да, сър.

УУЛЗИ

Кралю,
боя се, че тези танци са ви малко
посгорещили.

КРАЛЯТ

Да, боя се, доста.

УУЛЗИ

Тогаз да минем в другия салон,
на по-прохладно!

КРАЛЯТ

Всеки кавалер
да подаде ръка на своята дама!
Красавице, не ви оставям още.
Любезни кардинале, веселбата
тепърва почва! Имаме пет-шест
наздравници и още един танц
във чест на нашите вълшебни дами.
А после да сънуваме кой бил е
сред нас най-щедро одарен от тях!
Свирачите да почват!

[13] „Салюти“ — в резултат на тези празнични салюти на 29 юни 1613 г. се запалил и изгорял до основи театър „Глобус“. ↑

ВТОРО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Уестминстър. Улица.

Влизат — от различни страни — двама Благородници.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Къде тъй бързаме?

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Здравейте, сър!

В съда, да разбере какво ще стане
с дук Бъкингам.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Ще ви спестя труда.

От целия процес остава само
откарването в Тауър.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Там ли бяхте?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Разбира се, че бях.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

И как завърши?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Как би могло?

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Признаха го виновен?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

И си получи смъртната присъда.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Нещастникът!

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

И други казват тъй.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

И как, кажете, се разви процесът?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

С две думи, ето как: най-първо дукът
застана пред съда и заяви,
че е невинен, и приведе ред
солидни доводи във своя полза.
Щом свърши, обвинителят на краля
прочете срещу него многобройни
признания и улики, събрани
от не един свидетел. Дукът каза,
че иска тез свидетели да бъдат
извикани в съда и *viva voce*^[14]
във очна ставка с него да повторят
словата си. Тогава се явиха
управителят му; сър Гилберт Парк,
съветник негов; и един свещеник,
Джон дьо ла Кар; и най-накрая оня
монах Джон Хопкинс, тоя сатана,
причината за всичко!

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Оня, който
му е размътвал мозъка с лъжливи
пророчества?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Той точно! Всички те —

един след друг — засякоха го здраво.
Той искаше да се измъкне някак,
но не успя и неговите равни
признаха го виновен във измяна
срещу престола. Той говори дълго,
за да спаси живота си, и каза
не малко убедителни неща,
но те не бяха чути въобще
или, най-много, породиха жалост.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

И как държа се той след всичко туй?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Когато го доведоха отново
да чуе погребалния си звън —
присъдата си, той изпадна в силно
вълнение, изби го пот и нещо
опита се да каже във гнева си
неясно и безредно; но след туй
се овладя и прояви до края
смирение и сила на духа.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Не вярвам да се плаши от смъртта.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Разбира се. Не е женичка той!
Но сигурно кипи от гняв срещу
виновника за нея.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Кардиналът
е, сто на сто, във корена на всичко!

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

По всяка вероятност: нали сне

от поста му в Ирландия граф Килдер,
за да изпрати вместо него спешно
граф Съри, тъй че той да няма как
да подпомогне тъста си!

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Тъй беше!

Изкусна политическа маневра!

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Но щом се върне графът, непременно
ще му плати за нея. Кой не знае,
че щом на краля някой се хареса,
веднага кардиналт го изпраща
със назначение далеч от двора?

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Народът ненавижда го тъй силно,
че би желал заровен да го види
пет лакти под земята! А пък дука
обича и дори боготвори,
нарича го изискан благородник
и образец за щедрост...

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Спрете, сър,
и гледайте злочестника, когото
описвате!

*Влиза Бъкингам, предшестван от Пристави, насочили към него остриетата на секирите си,
ограден от Стражи с алебарди и следван от Лъвел, Воукс, Сандз и Народ.*

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Да, нека се отдръпнем
и видим как ще мине!

БЪКИНГАМ

Добри хора,
които придружихте ме дотук
от жалост, чуйте сетните ми думи
и после си вървете у дома
и забравете дука Бъкингам.
Осъден съм на смърт като изменник
и трябва да умра със този позор,
но чувайте ме: нека небесата
погубят и душата ми в мига,
във който блесне брадвата, ако
извършил съм измяна! На съда
не мога да се сърдя за смъртта си —
при тези свидетелства той беше прав:
но на онез, които тъй горещо
я искаха за мен, желая дух,
по-близък до Христа. От все сърце
прощавам им, които и да са,
но нека за във бъдеще престанат
да дирят слава в злото и да зидат
дворците си над чуждите гробове,
защото против тях ще завопиے
невинната ми кръв! Не се надявам
да удължа живота си тук долу
и няма за помилване да моля,
макар да знам, че прошките на краля
са повече от грешките, които
съм можел да извърша. Вий, малцина,
които дръзнахте да придружите
със плач злочестия си Бъкингам,
приятели, раздялата с които
единствена изстрадам като смърт,
вървете като благи херувими
до края ми и във мига, когато
стоманата разторгне дух от плът,
към небесата възнесете своите
молитви чисти и вдигнете с тях
душата ми в небето!... Да вървим

във Божието име!

ЛЪВЕЛ

Ваша милост,
аз моля ви, ако кога да е
сте съхранил към мене лоши чувства,
простете ми сега!

БЪКИНГАМ

Сър Томас Лъвел,
прощавам ви така сърдечно, както
бих искал да простите вий на мене.
Простил съм всекиму. Този свят не може
да ми е сторил толкова злини,
че аз за всички тях да нямам прошка.
Ненавистта не ще постави своя
чер знак на гроба ми. Предайте поздрав
на негово величество и ако
запита той за Бъкингам, кажете,
че сте го срещнали на път към Бога
и че за своя крал тогава той
отправлял е молитви. Да, за него,
додето тази душа не ме напусне,
от Господа ще прося благодат.
Дано живее повече години,
отколкото сега бих имал време
да преброя. Обичащ и обичан
да царствува и щом му дойде срокът,
навеки в своята памет времената
в едно да свързват Хенри с Добрината!

ЛЪВЕЛ

Мой дълг е до брега да ви проводя.
Оттук до края ви ще има грижа
сър Никлас Воукс.

ВОУКС

Дук Бъкингам пристига!
Снабдена ли е лодката със всичко,
подходящо за ранга му?

БЪКИНГАМ

Сър Никлас,
за ранг не говорете! Всяка почест
сега за мен ще бъде подигравка.
Аз дойдох тук върховен конетабъл^[15]
и Бъкингамски дук; сега съм само
нещастникът на име Едуард Бун.
Но въпреки това съм по-богат
от своите обвинители, които
не са и чували какво е правда.
Сега с кръвта си аз я подпечатвам
и те от туй ще стенат някой ден!
Баща ми Хенри, Бъкингамски дук,
пръв вдигнал се срещу злодея Ричард,
в беда изпадна и подири помощ
от Банистър, един слуга при него;
подлецът го предаде и баща ми
бе хванат и без съд обезглавен —
мир на праха му! След това, когато
на трона възкачи се Хенри Седми,
баща ми той оплака, а пък мене
с великодушната ръка на крал
възстанови в правата ми и вдигна
от съсипните знатното ми име.
Сега синът му, Хенри Осми, взе ми
с един-единствен удар име, чест,
живот и всичко скъпо на земята!
Аз бях почетен, вярно е, със съд,
и почетен, признавам го, така че
съм по-щастлив донейде от баща си,
но в крайна сметка имаме със него
една съдба: и двамата сме жертва
на своите служители, на тези,

в които имахме най-много вяра!
О, как коварно, как срещуприродно
услужиха ни те! Но небесата
си имат свои цели. И все пак
вий, изпращачи мои, запомнете
съвета на един напускащ вече
света на живите: когато, щедри,
раздавате приятелство и обич,
пазете се! Защото тез, които
превръщаме в довереници свои,
щом видят, че съдбата ни изменя,
като море отдръпват се от нас
и, ако връщат се, го правят само
за да ни потопят! Добри сърца,
молете се за мен! Аз трябва вече
да ви напусна. Сетните минути
на мойто скитане настъпват! Сбогом!
И ако ви дотрябва някой ден
печална повест, то спомнете мен!
Това е всичко. Господи, прости ми!

Излиза заедно с всички освен двамата благородници.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

О, скръбна сцена! Мисля, сър, че много
проклетия ще паднат върху тези,
които са виновници за нея!

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Да, скръбна, ако дукът е невинен;
но аз дочух за ново зло, което,
ако се случи, ще е два пъти по-скръбно.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Какво е то?... Не вярвате ли в мен?

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Не, вярвам ви, но толкоз важна тайна
изисква изключителна дискретност.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Разкрийте ми я, сър! Не съм бърбовец!

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Познавам ви. Добре. Не сте ли чули,
че кралят иска да се разведе
със Катерина?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Чух го, но мълвата
угасна скоро, тъй като, щом кралят
узна за нея, тъй се разгневи,
че нареди на лондонския кмет
да вземе мерки, за да млъкнат тези,
които пръскат клюки.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Но излиза,
че клюките са истина, защото
отново се разрастват и по всичко
личи, че кралят ще направи опит
във този смисъл. Кардиналът явно
или друг някой, воден от омраза
към нашата кралица, е посеял
у него подозрения, които
ще я съсипят. Туй се потвърждава
от факта, че във Лондон е пристигнал
и кардинал Кампейус очевидно
във връзка със развода.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Кардиналът!
Направил го е, за да отмъсти

на императора, задето той
отказа — помните? — да му даде
архиепископството на Толедо.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Улучихте целта! Ала не е ли
жестоко, че кралицата ще страда
заради ежбите им? Кардиналът
е упорит и бедната е явно
загубена!

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Да, туй е много тъжно...
но този разговор не е за тук.
Във къщи между четири стени
ще продължим!

Излизат.

[14] „... *viva voce*...“ (ит.) — със своя глас, тоест собственолично.

↑

[15] *Конетабъл* — управител на двора на краля и
главнокомандващ армията в негово отсъствие. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Преддверие в кралския дворец.

Влиза, четейки писмо, Лорд-камерхерът.

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ (чете)

„Милорд, колкото до конете, които ваша милост бяхте наредили да ви пратим, аз се погрижих да бъдат добри, обзидени и снабдени със сбруи. Избрах ги млади, хубави и от най-чистата северна порода. Но когато бяха готови, за да ги отправим към Лондон, яви се един слуга на лорд-кардинала и с пълномощно от него насила ги взе от нас, като каза, че господарят му трябвало да бъде обслужван с предимство пред всеки поданик, ако не и пред самия крал; и това, сър, ни запуши устата.“

Боя се, че ще стигне и до туй!
Да ги иззема! Скоро всичко тука
ще стане негово!

Влизат Норфък и Съфък.

НОРФЪК

Привет, лорд-камерхере!

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

И на вас
привет, милорди!

СЪФЪК

Как е господарят?

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Оставих го във стаята му сам,
замислен и угрижен.

НОРФЪК

От какво?

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Това, че взел е за жена снаха си,
обсажда мисълта му.

СЪФЪК (*настрани*)

Аз пък мисля,
че обсаден е той от мисълта
за друга дама!

НОРФЪК

Да, това е тъй.
И туй е работа на кардинала!
Тоз крал във расо, като старши син
на сляпата Фортуна, си играе
да ни върти на свойто колело.
Но господарят ще прозре във него
кога да е!

СЪФЪК

Дано, защото инак
във себе си той няма да прозре!

НОРФЪК

И как благочестиво и усърдно
извършва всичко! След като разкъса
съюза ни със император Карл,
драг племенник на нашата кралица,
промъкнал се под кожата на краля,
сега в ума му сее страхове,
тревоги, угризения, заплахи,
все свързани със неговия брак,
и като средство срещу тези мъки
съветва го да скъса своята връзка

със таз, която като дивен накит
сияе вече двадесет години
на неговата гръд и не загуби
ни лъч от своя блясък, с таз, която
обича го със ангелска любов,
да, с таз, която ще го благославя
и след като стовари върху нея
тоз страшен удар! Е, нима не действа
благочестиво святият отец?

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Небето да ме пази от такива
съветници! Наистина за туй
говорят всички тук. Във двора няма
език да не разнася тази новост,
сърце — да не въздиша, щом я чуе!
И всеки, който дръзне да потърси
причината за всичко туй, я вижда
в сестрата на французкия владетел^[16].
О, някой ден небето ще отвори
очите на крал Хенри, толкоз дълго
затворени за тоя нагъл поп!

СЪФЪК

И ще свали ярема му от нас!

НОРФЪК

Да, трябва пламенно да молим Бога
да ни спаси от него, инак скоро
тоз властолюбец ще ни понижи
от перове във пажове! Куп глина
пред него всички титли са и той
като грънчар ни вае, както ще!

СЪФЪК

За себе си, милорди, тъй ще кажа:
не го обичам и не се страхувам

от него никак! Ранга си дължа
не нему и без него ще го нося
по волята на краля. Дали той
ще ме проклина, или благославя,
е все едно за мене. Празни думи!
Познавам го добре и го оставям
на оня, който му е вдъхнал гордост:
за папата говоря!

НОРФЪК

Нека влезем
при тъжния си крал и отвлечем
ума му от безрадостните мисли!
Ще дойдете ли с нас, милорд?

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Не мога,
той сам ме прати другаде. При туй
моментът ми се струва зле избран.
Довиждане!

НОРФЪК

Довиждане, милорд!

*Лорд-камерхерът излиза. Завесата в дъното се отваря и разкрива Краля, четящ, в лошо
настроение.*

СЪФЪК

Да, мрачен е и явно в тежък смут.

КРАЛЯТ

Ха! Кой е там?

НОРФЪК

Дано не е и гневен!

КРАЛЯТ

Повтарям: кой нахълтва — ха! — тъй дръзко
в самотния ми размисъл? Ха! Питам!
Не знаете ли кой съм?

НОРФЪК

Знаем, сир,
че вий сте оня, който милостиво
прощава всяка грешка, стига в нея
да няма злоумисъл. Своя дълг
престъпихме, защото ни е нужно
да чуем волята ви по въпрос
от неотложна важност.

КРАЛЯТ

Дръзки думи!
Махнете се! И друг път да ви няма
извън определеното ви време!
Ха! Мислите си, че това е час
за мирски занимания?

Влизат Уулзи и Кампейус.

А, Уулзи!
Мой драги кардинале, който носиш
успокоение на своя крал,
балсам за изтерзаната му съвест!...

Към Кампейус.

Добре дошли във нашата държава,
достопочтени и премъдри сър.
На вашите услуги сме и тя,
и ние лично.

Към Уулзи.

Вам, милорд, възлагам
да не излезе кралят ви човек
на празните слова.

УУЛЗИ

Не е било, сър.
Ще ни отпуснете ли кратък час
за разговор?

КРАЛЯТ (*към Норфък и Съфък*)
Махнете се! Зает съм!

НОРФЪК (*настрани, към Съфък*)
И този поп не бил надменен!

СЪФЪК (*настрани, към Норфък*)
Никак!
Не бих и срещу поста му приел
да имам толкова от този грях!
Но туй ще трае кратко.

НОРФЪК (*настрани, към Съфък*)
Ако не,
аз няма да изтрая!

СЪФЪК (*настрани, към Норфък*)
И аз също!

Излиза заедно с Норфък.

УУЛЗИ

Кралю, вий пример дадохте за мъдрост
на другите крале, когато сам
отнесохте душевния си спор
в съда на християнската ни църква.
Сега кой може да ви порицае?
Чия ненавист може да ви стигне?
Макар и кръвно свързани със нея,
испанците, ако са малко честни,
ще трябва да признаят, че съдът ни
е бил и справедлив, и благороден.

Отците в християнските държави
(говоря за начетените) имат
свободен глас и римската ни църква,
която кърми всички ни с премъдрост,
във отговор на личната ви просба
ви праща като говорител свой
тоз учен книжник, кардинал Кампейус,
когото аз щастлив съм да представя
за втори път на вашата особа.

КРАЛЯТ

Която е щастлива втори път
да го прегърне със „добре дошли“!
Благодаря на римския конклав^[17]
за туй, че обичта му ми изпраща
такъв човек, какъвто съм очаквал.

КАМПЕЙУС

Ваше величество е тъй преливащ
от благородство, че внушава обич
у всички чуждоземни. Приемете
мандата ми, по силата на който...

Към Уулзи.

... вий, Йоркски кардинале, сте посочен
наравно с мен, служителя на Рим,
за съдник безпристрастен по въпроса,
известен вам.

КРАЛЯТ

Двамина справедливци!
Кралицата ще бъде незабавно
осведомена за това, което
ви е довело. Де е Гардинър?

УУЛЗИ

Кралю, вий винаги сте я обичал

и знам, не ще откажете на нея
защитата на правници, която
полага се и на жени със ранг
под нейния.

КРАЛЯТ

Да ме накаже Господ,
ако постъпя инак! Тя ще има
от най-добрите; и ще награда
най-умния сред тях. Любезни Уулзи,
викнете новия ми секретар!
Тоз Гардинър ще се окаже май
човек на място.

Уулзи излиза и се връща заедно с Гардинър.

УУЛЗИ (настрани към Гардинър)

Добра сполука! Дайте си ръката!
Ще служите на краля!

ГАРДИНЪР (настрани към Уулзи)

За да бъда
слуга на този, който ме издигна.

КРАЛЯТ

Елате, Гардинър!

Двамата се разхождат, шепнейки си.

КАМПЕЙУС

Лорд Йорк, предшественикът на тогова,
не се ли е наричал доктор Пейс?

УУЛЗИ

Да, точно тъй.

КАМПЕЙУС

И учен с име?

УУЛЗИ

Да.

КАМПЕЙУС

Тогава знайте, че за вас се носи
пренеприятен слух.

УУЛЗИ

За мен? Какъв?

КАМПЕЙУС

Говорят, че завиждайки му силно
и опасявайки се да не би,
бидейки честен, да напредне в двора,
сте го държали в странство, докато
горкият се побъркал и умрял.

УУЛЗИ

За него да е царството небесно!
А живите, които знаят много,
за тях ще се намери друго място!
Той беше луд, защото непременно
държеше да е честен. Но тоз тук
е умен и ще следва мойта воля;
ако не беше тъй, не бих го пуснал
до себе си. Не сме родени, братко,
простаци да ни хващат под ръка!

КРАЛЯТ

... Учтиво съобщете й го значи.

Гардинър излиза.

Най-подходящо място за такова
стечение на учени аз смятам

„Блакфрайърс“^[18]. Значи там ще се намерим.
Вий, драги Уулзи, ще осигурите
удобства в манастира. О, милорд,
ужасно тежко е, когато мъж
в разцвета си напуска така сладка
другарка по легло! Но съвест, съвест,
ти тъй си строга, че какво да правя,
уви, принуден съм да я оставя!

Излизат.

[16] „... сестрата на Французкия владетел“ — става дума за сестрата на Франсоа I, дукеса Д’Алансон, за която Уулзи искал да ожени краля (вж. д. III, сц. 2). ↑

[17] *Конклав* — съвет на католическите кардинали, възглавяван от папата. ↑

[18] „Блакфрайърс“ — манастир на доминиканците (черните братя) в Лондон. ↑

ТРЕТА СЦЕНА

Преддверие в покоите на кралицата.

Влизат Ана Болийн и възрастна Придворна дама.

АНА

... Не, не и туй! Гнети ме мисълта,
че след като живяла е тъй дълго
със негово величество и има
сърце така невинно, та зла дума
до днес за нея да не съм дочула
(в живота си, кълна се, тя изобщо
не знае що е зло!), след толкоз много
години на престола, ден след ден
все по-сияеща в разкош и блясък,
с които е стократно по-горчиво
да се простиш, отколкото е сладко,
когато ги изпитваш първи път,
след всичко туй да ѝ покаже пътя —
о, туй е тъй ужасно, че дори
чудовище да си, ще я пожалиш!

ДАМАТА

Дори и най-коравите сърца
разтапят се за нея!

АНА

Боже мой!

По-хубаво е да не бе узнала
величието! Вярно, то е земно,
ала когато злобната Фортуна
разделя ни от него, тъй боли,
като раздялата на дух от тяло!

ДАМАТА

Горката! Пак ще стане чужденка
в страната ни!

АНА

И затова е двойно
за съжаление! Ах, по-добре е
да си от нисък род и да живееш
сред простолюдието, но в доволство,
отколкото да носиш бляскав траур
и златна скръб!

ДАМАТА

Човек е най-богат,
когато стига му, каквото има.

АНА

В честта си се кълна, не бих желала
да съм кралица!

ДАМАТА

А пък аз честта си
бих дала, за да стана! И вий също
я бихте дали, мила лицемерко.
Вий одарена сте със всички женски
черти и прелести и няма как
да нямате сърцето на жена,
което винаги се е стремяло
към власт и към величие — неща,
ако говорим честно, не тъй лоши
и за които (колкото и много
да се преструвате) ще се намери
местенце във моминската ви съвест
от кожичка на яре, ако малко
я поразпънете!

АНА

Не, честна дума!

ДАМАТА

Да, честна, честна! Та не ви се ще
да седнете на трона?

АНА

Не, за всички
богатства под небето!

ДАМАТА

Много странно.
Пък аз бих седнала, макар и стара,
за три пробити пенса! А дукеса?
Дали ще можете да издържите
тоз тежък сан?

АНА

Не бих могла и него!

ДАМАТА

Е, много крехка сте! Да слезем още.
Ако красиво графче ви положи
във скута своя титул, вий навярно
ще му откажете — нали ще трябва
да се произчервим?... Е, щом и графът
за кръста ви е тежък, с тоя кръст
не можете зачена.

АНА

Какви думи!
Повтарям, не бих станала кралица
за цялата земя.

ДАМАТА

Пък аз си мисля,
че и за малка Англия охотно

поели бихте кралското кълбо.
Аз бих го сторила за някой див
Карнарвоншир^[19], да би бил кралство той...
Но някой иде.

Влиза Лорд-камерхерът.

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Привет на дамите! Какво се плаща
за тайната на вашата беседа?

АНА

Тя даже и въпроса ви не струва —
оплаквахме кралицата си, сър.

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Занятие, напълно подходящо
за благородни дами. Всичко, вярвам,
ще има добър край.

АНА

Ах, чул ви Господ!

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Вий явно милозлива сте, а той
дарява с благослова си такива
създания. За да ви уверя,
че искрено говоря и че горе
отчетени са вашите достойнства,
аз моля да приемете привета
на негово величество и с него
честта да се наричате от днес
маркиза Пембрук; към която титла
високата му милост ви прибавя
хиляда фунта ежегодна рента
от себе си.

АНА

Не зная с какво мога
да му докажа своето покорство.
Това, което имам, е по-малко
от нищото. Със нищо осветени
не са молитвите ми, нищо няма
и в моите пожелания, които
са само думи, но освен тез бедни
слова и пожелания аз нямам
богатства други. Моля ваша милост
да отнесете моето покорство
на руменееща от срам слугиня
до негово величество, комуто
желая власт и здраве.

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Драга лейди,
щастлив ще съм да затвърдя у краля
високото му мнение за вас...

Настрани.

Добре я виждам: чар и добродетел
така чудесно са споени в нея,
че са пленили краля ни! Кой знае,
от нея може би ще се получи
брилянт, от който някой ден тоз остров
ще засияе цял^[20]!... Прекрасна лейди,
ще съобщя на нашия владетел,
че съм беседвал с вас.

АНА

Благодаря ви.

Лорд-камерхерът излиза.

ДАМАТА

На, ето! Така стават! Да се чудиш!
Шестнадесет години прося в двора
и все съм тъй, с протегнатата ръка:
ту „много рано“, ту пък „много късно“,
все не улучвам сгодния момент
да си издействам нещо. А пък вие,
от вчера тук, със жълта човка още —
ах, кой ме насади на таз Фортуна! —
преди да сте отворили уста,
и ви нахраниха!

АНА

И аз се чудя!

ДАМАТА

Как няма! И какъв му е вкусът?
На бас се ловя, че не е горчиво!
А имаше една придворна дама,
която не желаете да става
кралица срещу всичките богатства
на Индия! Дали ви е позната?

АНА

Не се шегувайте!

ДАМАТА

Да бях на вас,
бих литнала в небето по-високо
от чучулигите! Маркиза Пембрук!
Хиляда фунта рента! Само тъй
от уважение, без нищо друго
срещу това? И ще последват още:
на почестите шлейфът е по-дълъг
от предницата им. Сега изглежда
ще издържите титлата „дукеса“,
по-силна май се чувствате.

АНА

Госпожо,
праве́те си заба́ва, но недейте
намесва мене! Жива да не съм,
ако таз вест вълнува мойта кръв
ей толкова! Когато си представя
какво ще следва!... Нашата кралица
е безутешна, а пък ние двете
забравихме за нея! И ви моля,
недейте ѝ разказва за нещата,
които чухте тук.

ДАМАТА

И таз добра!

Излизат.

[19] *Карнарвоншир* — гориста и неплодородна област в Уелс. ↑

[20] „... брилянт, от който... засияе цял!“ — намек за кралица Елизабет I, която именно била дъщеря на Хенри VIII и Ана Болийн. ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

Зала в манастира „Блакфрайърс“.

Звуци на тръби и рогове. Влизат двама Пристави с къси сребърни жезли; след тях двама Писари с тоги на доктори по право; след тях — сам — Кентърбърийският архиепископ, след него — Линкънският, Илийският, Рочестърският и Сент-Асафският епископи и след тях — на известно разстояние — Благородник, носещ торбата с канцлерския печат и шапката на кардинала; след него двама Свещеници със сребърни кръстове; след тях — Грифит, гологлав и придружен от Сержант, носещ сребърен боздуган; след тях — двама Благородници, носещи два сребърни стълба; след тях, един до друг, Уулзи и Кампейус, следвани от други двама Благородници, носещи меч и боздуган.

Влиза Кралят. Той сяда под кралския балдахин. Двамата кардинали заемат съдийските кресла в подножието на трона. Влиза Кралица Катерина и сяда на разстояние от краля. Епископите заемат места от двете страни на съда. Под тях сядат писарите, зад тях — благородниците. Останалите от свитите се нареждат в двата края на сцената.

УУЛЗИ

Да се изиска тишина за прочит
на пълномощните писма от Рим!

КРАЛЯТ

Защо е нужно? Те са разгласени
и тяхната законност е безспорна.
Пестете време!

УУЛЗИ

Тъй да е. Започвай!

ПИСАР

Провъзгласи: „Хенри, крал на Англия, яви се пред съда!“

ГЛАШАТАЙ

Хенри, крал на Англия, яви се пред съда!

КРАЛЯТ

Тук съм.

ПИСАР

Провъзгласи: „Катерина, кралица на Англия, яви се пред съда!“

ГЛАШАТАЙ

Катерина, кралица на Англия, яви се пред съда!

Кралицата не отговаря, става, минава пред съдиите, приближава се до краля и коленичи пред него.

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

Кралю, аз моля ви да ми дадете
от мен заслужената справедливост
и милостив да бъдете към мене,
нещастната жена и чужденката,
родена въвн от вашите предели,
която тук не може да разчита
на безпристрастен съд и справедливо
съчувствие във хода на процеса.
Кажете, сър, с какво, кога и как
съм ви обидила? Кога съм дала
с постъпка лоша повод на мъжа си
да бъде недоволен, та така
от себе си отхвърляте ме вие
и ме лишавате от своята милост?
Бог вижда, винаги съм ви била
съпруга вярна, скромна и послушна,
готова винаги да се нагажда
към волята ви, винаги във страх,
че може с нещо да ви досади,
следяща израза ви постоянно,
ту весела, ту тъжна според туй,
как бяхте вий настроен. Ах, кога,
в кой ден, в кой час било е да съм влязла
в противоречие със вашта воля;
тя моя да не стане? И кого
от вашите приятели не съм

посрещнала с любов дори когато
е бил противник мой? С кого от моите
приятели, навлякъл си гнева ви,
съм продължила да дружа — къде ти! —
не съм го отстранила незабавно
от себе си? Спомнете си, кралю,
че все тъй предано съм ви съпруга
от двадесет години и че Бог
благослови ме при това със много
деца от вас! За цялото туй време
ако посочите ми — но с подкрепа
на доказателства! — едничко нещо,
засягащо честта ми, верността ми
към брачната ни връзка, почитта ми
към святата ви личност, нека бъда
отритната от вашата нога
във Божието име, нека всички
врати пред мен се хлопнат със погнуса
и нека най-безжалостният съд
ме съди като грешница! Кралю,
спомнете си, че вашият баща
бе считан крал благоразумен, мъдър,
със рядко здравомислие; а моят —
крал Фердинанд Испански — беше също
прославян като най-сияен ум
сред многото крале, които помни
страната му от дълъг низ години.
Не можете отрече, че те сбраха
на времето съвет от мъдри хора —
за да обсъди брака ни, и той
призна го за законен. Затова
аз моля, сир, да ми дадете време
да бъда посъветвана от своите
приятели в Испания, които
ще моля за напътствие веднага.
Ако ли не, във Божието име,
по вашему да бъде!

УУЛЗИ

Вий, госпожо,
тук имате — сама сте ги избрали —
тез мъдри, достопочтени отци,
прочути със начетеност и честност —
да, първите в страната! — на които
е поверена вашата защита.
И затова аз считам, че добре е
на делото да бъде даден ход,
за да спестим на вас излишни мъки
и да намерим цяр за съвестта
на краля ни.

КАМПЕЙУС

Аз смятам тези думи
за правилни и затова, госпожо,
уместно е съдът да продължи
и чуе спорещите две страни
със доводите им.

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

Лорд-кардинале,
изслушайте ме!

УУЛЗИ

Да, госпожо.

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

Сър,
на път съм да заплача, но понеже
си спомням, че кралица съм — или
ако това било е дълъг сън,
че кралска дъщеря съм, това зная! —
то ще превърна сълзите си в искри...

УУЛЗИ

Бъдете търпелива!

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

Непременно,
когато вие станете смирен!...
Не, не! Сега! Защото инак Господ
ще ме накаже! Аз съм убедена
(от много факти), че сте мой противник,
и затова отказвам, не приемам
да бъдете мой съдник! Вий, не друг,
да, вий раздухахте пожара, който
ме раздели от краля ми — дано
Господнята роса го угаси! —
затуй повтарям, че от дън душа
отказвам, да, не ща да ви приема,
отвод ви правя като съдия,
на вас — повтарям, — който сте мой враг
и сте далеч от туй да сте приятел
на истината!

УУЛЗИ

Вярвайте, госпожо,
че тези ваши думи не прилягат
на вас, която винаги били сте
за милостта и давали сте пример
за благородство и за ум, надхвърлящ
равнището на слабия ви пол.
Госпожо, вий извършвате към мен
несправедливост! Аз не съм ви враг
и никакво пристрастие не храня
към вас или към другиго. Това,
което съм извършил и ще върша,
го върша с пълномощие, което
ми даде кардиналският конклав
на Римската ни църква. Вий твърдите,
че съм раздухвал някакъв пожар.
Отхвърлям обвинението! Кралят

присъства тук и ако той би знаел,
че думите ми противоречат
на действията ми, о, как могъл би
да ме рани за моята лъжливост,
да, тъй дълбоко, както вий, мадам,
за мойта истинност ме наранихте!
Но ако той ме знае незасегнат
от обвиненията, то ще знае,
че съм ранен от вашите обиди
и че е негов дълг да ме лекува,
като очисти вас от тези мисли;
затуй, преди намесата му, аз
ви умолявам да се отречете
от тях в душата си и вече тъй
да не говорите!

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

Милорд, милорд,
аз съм една жена обикновена,
неука и безсилна да се боря
със вашта хитрост. Вий сте мек и хрисим
и своите призвание и сан
укрепвате успешно с тази външност
на мека хрисимост, но във сърцето
сте цял натъпкан с горделивост, злоба
и арогантност! Вие, подпомогнат
от щастието и от добрината
на негово величество, без труд
се изкатерихте от низините
догоре, дето всички големци
са ваши подчинени, и словата,
изречени от вас, като слуги
веднага изпълняват всяко нещо,
възложено на тях; но аз ви казвам:
вам по е мила личната ви чест,
отколкото духовната ви служба,
и заявявам, че не съм съгласна

да бъдете мой съдник, и отправям
молба към папата да вземе лично
въпроса ми във своите ръце
и да ме съди той!

Покланя се пред краля и тръгва да излезе.

КАМПЕЙУС

Кралицата показва непокорство
пред правосъдието и нанася
обида на съда, като отрича
правата му. Това не е добро.
Излиза си.

КРАЛЯТ

Викнете я отново!

ГЛАШАТАЯТ

Катерина, кралица на Англия, явете се пред съда!

ГРИФИТ

Госпожо, викат ви!

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

Вас кой ви пита?

Вървете, моля! Като викнат вас,
върнете се, щом искате! О, Боже!
Не мога вече да се овладея!
Вървете, казах, няма да остана
и няма вече да се появя
в съдилищата им!

Излиза, следвана от Свитата си.

КРАЛЯТ

Иди си, Кейт!

И нека никой вяра да не дава
на този, който каже, че жена му
е по-добра от тебе! Ти със своите
чаровна нежност, уравновесеност,
смиреност на светица, мила кротост,
умение с покорство да изискваш —
ако със този наниз от достойнства
могъл бих да изчерпя твоя образ —
създадена си, драга, за да бъдеш
кралица на кралиците!... Да, тя е
от благородна кръв и ни веднъж
не е изменяла на нея в свойто
държание със мене!

УУЛЗИ

Господарю,
смирено умолявам ви — понеже,
бидейки тук завързан и ограбен,
е редно тук да бъда пак отвързан,
макар и не веднага, и напълно
обезщетен — да заявите ясно
пред всички тук дали кога да е
зачеквал съм пред вас въпроса, който
разглеждате; дали съм ви внушавал
какви да е съмнения по него?
Или съм казвал за жена ви нещо,
което да не буди благодарност
за нея към небето; произнесъл
едно-едничко слово във вреда
на днешния й сан или обидно
за богатата й личност?

КРАЛЯТ

Кардинале,
вий нямате вина! Да, кралска дума,
изцяло оправдан сте. Не е нужно
да ви напомням, че във моя двор

вий имате не малко врагове,
незнаещи защо са ви такива,
ала които като селски псета
разлайват се взаимно. Убеден съм,
че нашата кралица е била
надъхана от тях. Оневинен сте.
Но може би ви трябва още? Ето:
вий винаги сте искали да бъде
забравен тоз въпрос, при туй не само
не сте го сам раздухвали, но често
сте пречели да бъде той поставен
на дневен ред!... И тъй, по тази точка
лорд-кардиналт е напълно чист.
Сега ми дайте своите слух и време,
за да узнаете какви мотиви
въздействаха над мен. Започна с туй,
че съвестта ми най-напред получи
едно убождане, един смъдеж,
една несигурност във резултат
на думите, които ми подхвърли
Байонският епископ, натоварен
като посланик френски да обсъжда
женитбата на дъщеря ми Мери
със дука Д'Орлеан. Когато вече
въпросът бе напреднал, той поиска
(говоря за епископа) отсрочка,
за да запитал краля си относно
законността на нашта дъщеря
във връзка със това, че бил съм в брак
с вдовицата на брат си. Този повод
до дъното разтърси съвестта ми,
прободе я, направи в нея пробив —
така широк, че рой смутени мисли
нахълтаха през него. Най-напред,
видял се във от Божиата милост,
реших, че зарад мен небето прави
утробата на моята жена

да бъде за заченатите мъжки
тъй животворна, колкото е гробът
за мъртвия; защото те или
се раждаха безжизнени от нея,
или умираха след кратко време,
едва поели въздух. След това
помислих, че небето ме осъжда
да няма кралството ми, тъй достойно
за най-добър наследник, този дар
от краля си. Тогава си представих
каква опасност би го застрашила
при тази липса на потомство кралско
и от това сърцето ми се сгърчи
във остра болка; тъй, на дрейф понесен
сред бурното море на съвестта си,
аз руля завъртях във таз посока,
която тук ни сбра. Със други думи,
реших да търся цял за своята съвест —
тогава тежко болна, а и днес
не още оздравяла — в мъдростта
на най-известните у нас отци
и правници. Отнесох най-напред
въпроса си до вас, мой лорде Линкън,
и помните ли как димях от пот,
когато го поставях?

ЛИНКЪНСКИЯТ ЕПИСКОП

Помня, сър.

КРАЛЯТ

Говорих дълго. Вий кажете колко
спокойствие ми вдъхнахте!

ЛИНКЪНСКИЯТ ЕПИСКОП

Кралю,
със ваше разрешение, отпърво
въпросът тъй ме стресна с важността си

и страшните си следствия, че аз
поколебах се да ви дам съвет
да действате по-смело и помолих
ваше величество да следва пътя,
събрал ни тук.

КРАЛЯТ

Подир това отнесох
въпроса си до вас, лорд Кентърбъри,
и вий ми разрешихте, преподобни,
да свикам тоя съд. До всеки тук
аз предварително съм се допитал
и вашите съгласия държа
със подпис и печат. И затова
приканвам ви да продължим, защото
не хладина към благата особа
на нашата кралица, а единствен
болезненият шип на тез причини,
които ви изтъкнах преди малко,
подтиква ме. Вий само обявете
законен брака ни и ние, Хенри,
в живота си и в своя трон кълнем се,
със радост ще изминем своя век
до Катерина, нашата кралица,
най-дивното създание, което
познава тоя свят!

КАМПЕЙУС

Кралю, понеже
кралицата отсъствува, предлагам
съдът да се отложи и насрочи
за по-далечен ден. А дотогава
ще трябва настойчиво да й бъде
внушено да отдръпне своята просба
до негово светейшество.

КРАЛЯТ *(настрани)*

Усещам,
че тези кардинали ме разтакат.
Омразни ми са всички тия хитри
игри на Рим. Върни се, мой любими,
дълбокоучени и верни Кранмър!
Покоят ми със теб ще се завърне!...
Вдигнете заседанието!... Казах,
да тръгваме!

Излизат в реда, в който са влезли.

ТРЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Лондон. В покоите на кралицата.

Влизат Кралица Катерина и Прислужнички, които се занимават с шиене.

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

Момиче, вземи лютнята! Усещам
духа си тъжен и изпълнен с грижи.
Развей ги с песен!... Вие прекратете
за малко своята работа!

ПЕСЕН

„Чул Орфеевата лира,
стихвал някога всемира,
от чаровна мощ обзет;
млъквали във миг горите,
скланяли чела скалите,
пролет цъфвала навред.
В плен на нейната магия
даже морската стихия
свежда разпенен гръб.
Музиката за сърцето
е вълшебство, от което
в миг заспиват гнет и скръб!“

Влиза Благородник.

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

Кажете! Какво има?

БЛАГОРОДНИКЪТ

Господарко,
двамината високи кардинали

ви чакат вЪн.

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

За да говорят с мен?

БЛАГОРОДНИКЪТ

Така помолиха да ви доложа.

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

Тогава нека влязат!

Благородникът излиза.

Какво могат

да искат от една жена в немилост
и без закрила? Като си помисля,
туй тяхно идване не ми харесва.
Би трябвало да бъдат те добри
и туй, което вършат — благочестно,
ала качулката монах не прави...

Влизат Уулзи и Кампейус.

УУЛЗИ

Желаем мир на ваша кралска милост!

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

Заварвате ме, драги господа,
заета в шиене, понеже искам
да срещна и най-лошото готова.
Как мога да ви бъда във услуга?

УУЛЗИ

Ако на ваша милост е угодно,
да идем в друга стая, във която
ще ви изложим пълната причина
на свойто посещение.

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

Защо?

Не съм извършила до днеска нищо —
заклевам се! — което да ме кара
да търся ъглите. Аз бих желала
да могат повече жени да кажат
тез думи с чиста съвест като мен.
Не ме засяга — и в това поне
съм по-щастлива от мнозина други, —
че щели са делата ми да бъдат
обсъждани от хорските езици,
оглеждани от хорските очи
със завист и омраза — нали зная,
че съм живяла чисто! Ако тук сте,
да ме разпитвате като съпруга,
то истината действа на открито —
разпитвайте!

УУЛЗИ

Tanta est erga te mentis integritas, regina serenissima...^[21]

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

Не, моля, не латински! Чак дотам
не съм била ленива ученичка,
че да не зная говора, сред който
живяла съм до днес. На чужд език
не е изключено да стана чужда
и подозрителна за който слуша.
Английски да говорим! Тука има
две-три жени, които ще ви бъдат
признателни да чуят вярна дума
за своята злочеста господарка.
Повярвайте, почтени кардинали,
над мене е извършена неправда —
дори и най-големият ми грях,
уверена съм, би могъл да бъде
простен и на английски!

УУЛЗИ

Господарко,
прискърбно е, че вашият слуга
при своята безкористност могъл е
(при туй след толкоз дълга вярна служба
на краля и на вас) да породил
тъй тежки подозрения, когато
пристъпва с честна мисъл. Ний сме тук
не с обвинения да позорим
честта ви, благославяна от всички,
и не за да ви хвърляме във мъка,
каквато вий си имате премного,
а само за да чуем мисълта ви
и ви изложим своите разумни
съображения на честни хора,
желаещи доброто ви.

КАМПЕЙУС

Госпожо,
архиепископът на Йорк, подтикван
от своите природно благородство,
покорство и усърдие към вас —
забравяйки като добър човек
обидите, които ваша милост
нанесе (а пък те не бяха леки!)
на правдата и него, ви предлага —
със мене заедно — във знак на мир,
да ви послужи...

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

... и ме предаде!
На двама ви, почтени господа,
благодаря за благата ви воля.
Говорите слова на честни хора —
дано и се окажете такива! —
но как в момента отговор да дам

на тоз въпрос, засягащ тъй отблизо
честта ми и живота ми, ей Богу,
със своя беден ум, и то пред толкоз
внушителни, дълбокомъдри хора,
не зная, честна дума! Господ вижда,
седях над женска работа със своите
момичета, далеч от мисълта
за толкоз важни гости и въпроси.
Във името на туй, което бях —
защото чувствам във последен пристъп
величието си, — почтени хора,
срок дайте ми сама да поразмисля,
съвети да потърся! Аз жена съм
без ни един приятел, без надежда...

УУЛЗИ

Госпожо, вие сте несправедлива
към краля си. Вий имате безброй
надежди и приятели.

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

Безсилни

да ми помогнат в Англия. Нима
във таз страна могъл би англичанин —
ако такъв, до безразсъдство храбър,
намери се! — застанал срещу краля,
да ми даде съвет, да заяви,
че мой приятел е и да остане
английски поданик! Не, всички тези,
които взимат присърце скръбта ми
и на които мога да разчитам,
са другаде; те — както всичко друго,
което ми е мило, господа —
са в моята родина!

КАМПЕЙУС

Бих желал

да чуете — оставила сръдните —
съвета ми.

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

Какъв е той, милорд?

КАМПЕЙУС

Поискайте закрилата на краля!
Той благ и милостив е. Туй ще бъде
от полза и за вас, и за честта ви,
защото, ако в хода на процеса
законът се окаже срещу вас,
ще трябва да напуснете съда
посрамена.

УУЛЗИ

Добър съвет, госпожо.

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

Вий двама ме съветвате със цел
да ме погубите! Нима това е
съвет на християни! Срам за вас!
Но горе има съдник, над когото
кралете нямат власт!

КАМПЕЙУС

Мадам, в гнева си
погрешно вий ни съдите.

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

И двоен
позор за вас! Аз смятах ви съсъди
на добродетелите кардинални,
а вий ще се окажете, боя се,
пропити с кардинални грехове
и лицемери! Как не се свените?
Това ли е утехата ви, цярът,

със който вий лекувате една
жена, сама, без помощ и закрила,
обсипвана със хули и насмешки?
И половината от своята мъка
не ви желая — имам милост аз! —
ала внимавайте, че утре може —
мислете му, ви казвам! — мойто бреме
над вас да се стовари!

УУЛЗИ

Туй е лудост!
Доброто вий превръщате във зло!

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

А вие мен — във нищо! Дано напаст
ви сполети, учители лъжливи!
Как искате (ако не сте лишени
докрай от справедливост и от милост;
и имате под тез църковни дрехи
зрънце пастирски дух!) да поверя
безсилното си право на тоз, който
ме ненавижда, който ме изгони
сега от ложето си и отдавна —
от своята любов? Да, аз съм стара
и свързана със него вече само
от послушанието. Какво може
да ме постигне повече? Да видим
как вашата премъдрост ще измисли
проклятие жестоко като туй!

КАМПЕЙУС

Страхът ви прави злото по-голямо.

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

Не му ли бях тъй дълго (уви, трябва —
щом добродетелите не намират
застъпници — сама да се изтъквам!)

жена добра и вярна, и която —
не искам да се хваля със това —
не е била петнена ни веднъж
от подозрения? Затуй ли с нежност
посрещах чувствата му всеки миг,
поставях го в сърцето си след Бога,
покорна бях му, да, боготворях го,
почти пропусках своите молитви
заради него, за да бъда днес
възнаградена тъй? Не е добро!
До мене поставете всяка друга
съпруга предана, която нивга
не е помисляла за друга радост,
освен да дава радост на мъжа си,
и аз към всички качества, които
ще има тя, едно ще ви прибавя:
дълготърпение!

УУЛЗИ

Госпожо, вие
се отклонихте от добрата цел,
която ний преследваме.

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

Милорд,
не смея да извърша грях пред Бога,
като отхвърля самоволно сана,
със който той ме свърза в брак. От краля
смъртта едничка ще ме разведе!

УУЛЗИ

Изслушайте ме!

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

Ах, защо ли стъпих
на тоз английски остров! Защо слушах
измамните ласкателства, които

буят на него! Вашите лица
са ангелски, но Господ един знае
сърцата ви! Какво ще стане с мен?
О, аз съм най-злочестата жена
на тоя свят! Девойчета нещастни,
какво слетя ви! Корабокрушенки
сме аз и вий в това студено кралство,
без милост, без надежда, без роднини,
почти без гроб за мен! О, аз приличам
на лилия, която е цъфтяла,
царица на полето, а сега е
предсмъртно клюмнала!

УУЛЗИ

Ако, госпожо,
оставите се да ви убедим,
че всичките ни помисли са честни,
ще ви олекне. Помислете само:
защо, мадам, ще ви желаем злото?
По своите призвание и длъжност
ний трябва да лекуваме скръбта,
а не да я насаждаме. За Бога,
мислете какво правите и как
с това си поведение сама
навреждате си, да, как вие с него
съвсем ще отчуждите своя крал
от себе си! Сърцата на князете
обичат тъй покорството, че с нежност
целуват го, а срещнат ли упорство,
свирепи стават като морска буря.
Аз знам, че имате спокоен дух
и мек характер — виждайте във нас
това, което — вярвайте ни — сме:
приятели, слуги и миротворци!

КАМПЕЙУС

Ще видите, мадам, че сме такива!

Несправедлива правят ви към нас
тез женски страхове. Един висок
и силен дух, какъвто ви е даден,
отблъсва тез съмнения като
подправена монета. Кралят храни
любов към вас — недейте я загубва!
А ние двамата, ако решите
да ни дадете вяра, сме готови
да ви помагаме със всички сили.

КРАЛИЦА КАТЕРИНА

Милорди, моля ви да ми простите!
Ако била съм рязка, то помнете,
че съм жена, която няма разум
да отговаря, както се полага
на личности тъй висши. Отнесете
на негово величество привет:
Сърцето ми той има и ще има,
дорде съм жива, моите молитви.
Елате, достопочтени отци,
и дайте ми съвет. Сега ви моли
една, която, плавайки насам,
не смяташе да плаща трон със срам

Излизат.

[21] „... *Tanta est erga te mentis integritas, regina serenissima*“
(лат.) — така непредубедена е мисълта ни към теб, височайша кралице.

↑

ВТОРА СЦЕНА

Преддверие в покоите на краля.

Влизат Норфък, Съфък, Съри и Лорд-камерхерът.

НОРФЪК

Ако сега обедините своите
оплаквания и ги отстоите
със дух и твърдост, кардиналът няма
да устои на тях. Ако, обратно,
пропуснете удобния момент,
аз мога само да ви обеща
обида, по-жестоки от онези,
които вече носите.

СЪРИ

Със радост
ще поздравя най-малката възможност
да му платя за туй, което стори
на тъста ми^[22]!

СЪФЪК

Кой знатен той не е
обидил със презрение или
поне не го е хладно пренебрегнал?
Кога зачел е в някого — освен
във себе си, разбира се — печата
на благородството?

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Милорде, вие
мислете, както щете: какво той
заслужил е от вас и мене, зная;
но в туй, какво ний можем да му сторим,

макар и случаят да е удобен,
аз много се съмнявам. Докато
до трона има той свободен достъп,
недейте се опълчва срещу него,
защото неговото слово действа
с магична мощ над краля!

НОРФЪК

Не се бойте!

Вълшебството му вече няма сила.
До краля са достигнали неща,
които със катрана си развалят
меда на словото му. Той е свършен
и няма път, по който да избяга
от кралската немилост.

СЪРИ

Драги сър,

щастлив ще бъда всеки час да чувам
подобни вести!

НОРФЪК

Вярвайте ми, тъй е!

Разкрили са се двойните му сметки
в процеса по развода. Бих желал
да видя всичките си врагове
във положението, във което
сега е той!

СЪРИ

А как са му прозрели
в кроежите?

СЪФЪК

По странен начин.

СЪРИ

Как?

СЪФЪК

Писмото му до папата случайно
попаднало под погледа на краля.
Във него се съдържала молба
до негово светейшество да спре
процеса по развода, тъй като
в обратен случай щяло да е зле,
„понеже — пишел, — кралят ни е хлътнал
в любов по някаква придворна дама
на нашата кралица“.

СЪРИ

И кралят ни прочел е всичко туй?

СЪФЪК

От край до край!

СЪРИ

Дали ще му подейства?

СЪФЪК

От него той ще види в кардинала
един хитрец, преследващ лични цели...
Но този път хитрецът закъснял е
и носи цяр на мъртвия, уви,
защото кралят вече е венчан
за лейди Ана.

СЪРИ

О, дано е вярно!

СЪФЪК

Ако от туй ще бъдете щастлив,
бъдете вече: то е точно тъй!

СЪРИ

Дай Боже, щастие на този брак!

СЪФЪК

Амин, ще кажа аз!

НОРФЪК

И всички с вас!

СЪФЪК

Издадени са заповеди вече
за коронацията. Но това
е прясна новост и добре ще бъде
да не достига някои уши.
А дамата по външност и душа
е рядко чудо. Аз дълбоко вярвам:
над нашата страна ще слезе с нея
такава благодат, че ще се помни
за дълги времена!

СЪРИ

А ако кралят
прегълтне туй писмо на кардинала?

НОРФЪК

Не дай си Господи!

СЪФЪК

Не се плашете:
и други стършели са забръмчали
покрай носа му. Кардинал Кампейус,
зарязал е процеса незавършен
и отпътувал, без да се сбогува,
за да съдействува във Рим на Уулзи
пред папата. Щом кралят чу за туй,
извика: „Ха!“, повярвайте!

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Дай, Боже,
да се ядоса двойно и извика:
„Ха!“ два пъти по-силно!

НОРФЪК

Ами Кранмър
кога ще се завърне?

СЪФЪК

Той чрез своето
становище по кралския развод
се е завърнал вече и ведно
със мнението на безброй духовни
колегии от учени е дал
спокойствие на краля. Тъй че, вярвам,
тоз втори негов брак ще бъде скоро
оповестен и новата съпруга —
издигната до трона. Катерина
ще се нарича вече не кралица,
а вдовстваща съпруга на принц Артър^[23].

НОРФЪК

Изглежда този Крамър си го бива —
той вложи доста труд по тоз въпрос
на краля ни.

СЪФЪК

И скоро ще го видим
архиепископ.

НОРФЪК

Да, тъй казват.

СЪФЪК

Тъй е.

Влизат Уулзи и Кромвел.

Ха, кардиналтът!

НОРФЪК

И какъв е мрачен!

УУЛЗИ

Пакетът, Кромуюел, стигна ли до краля?

КРОМУЕЛ

Предадох му го в спалнята, милорд.

УУЛЗИ

А той отвори ли го?

КРОМУЕЛ

Да, веднага.

И още първото писмо прочете
с угрижен израз: явно бе, че то
го кара да си мисли. Заповяда
да се явите тука тази сутрин.

УУЛЗИ

Облечен ли е вече?

КРОМУЕЛ

Да, почти.

УУЛЗИ

Благодаря ти. Остави ме сам!

Кромуюел излиза.

УУЛЗИ (настрани)

Не друга, а дукеса Д'Алансон,
сестрата на французкия владетел,
ще вземе той! Не някаква си Ана!

Не някаква Болийн! Не искам аз
ни Ани, ни Болийни! Тук не стига
едно приятно личице! Болийн!
Дано получа само час по-скоро
писмо от папата! Маркиза Пембрук!

НОРФЪК

Не е спокоен!

СЪФЪК

Чул е може би,
че кралят точи своя гняв за него.

СЪРИ

Стори го, Боже, остър, както трябва,
за твойта справедливост!

УУЛЗИ (*настрани*)

Камериерка, дъщеря на рицар!
Слугинята да стане господарка
на господарката си? Ха! Кралица
на своята кралица? Тази свещ
не свети, както трябва. Ще я духна!
Какво, че я познавам като блага
и добродетелна, когато зная,
че лютеранка е и вироглава
и че не бива да се настави
в гърдта на своенравния ни крал!
Освен това и този еретик,
не, архиеретик, тоз гаден Кранмър
под кожата му влязъл е и станал
оракул негов!

НОРФЪК

Нещо го ядосва!

СЪРИ

Дано такова е, че да разкъса
сърдечните му струни!

СЪФЪК

Кралят! Кралят!

Влизат Кралят, четящ списък, и Лъвел.

КРАЛЯТ

Какво богатство е натрупал само!
И колко харчи всеки ден при туй!
Как става се така богат?... Милорди,
да сте видели скоро кардинала?

НОРФЪК

Кралю, стояхме тук и дълго време
го наблюдавахме. Особен смут
обзел е мозъка му: хапе устни,
след туй се стряска, спира се, пак тръгва,
в земята вперва поглед, пръст поставя
на слепоочие, в гръдта се блъска,
заглежда се в луната и изобщо
държа се крайно странно!

КРАЛЯТ

Да, изглежда
в ума му има бунт: таз сутрин той
ми прати плик с държавни документи
за преглед. И какво открих, сред тях
попаднало случайно? Таен опис
на неговите ценности, изреждащ
съсъди скъпи, драгоценни дрехи,
покъщнина разкошна; със две думи,
имущество, което, оценено,
надхвърля допустимото за всеки
наш поданик!

НОРФЪК

Това е Божя воля!
Благ дух поставил го е сред книжката
за ваше щастие!

КРАЛЯТ

Да бях уверен,
че погледът му рее се в небето,
прицелен във духовното, аз бих го
оставил във покой; но се боя,
че мислите му имат земни цели,
незаслужаващи да са в обсега
на неговия ум.

Сяда и шепне на Лъвел, който отива към кардинала и му казва нещо.

УУЛЗИ (настрани)

Прости ми, Боже!...
Небето да ви прати благодат,
ваше величество!

КРАЛЯТ

Добри милорде,
небесните богатства са тъй много
в душата ви, че вероятно вие
в момента правехте им мислен опис.
Отдаден на занятия духовни,
знам, вие не намирате миг време
за земни сметки. Затова безспорно
ви считам за небрежен домакин,
но радвам се, че в този недостатък
сте мой събрат.

УУЛЗИ

Добри ми господарю,

от своето време аз отдавам част
на светия си дълг; заделям друга
за таз държавна работа, която
ми е възложена; освен това
природата налага и на мен,
бидейки крехък като всеки смъртен,
поддържане на силите, което
изисква час и друг.

КРАЛЯТ

Отлични думи!

УУЛЗИ

Да ми помогне Бог да действам тъй, че
дорде съм жив, да бъдат в мисълта ви
покриващи се моите дела
със моите думи!

КРАЛЯТ

Втори път отлични!

А пък добрата дума е сама
донейде добро дело. И все пак
едно са думите, делата — друго.
Баща ми ви обичаше, милорд.
Той казваше го с думи и с дела
доказваше. Когато наследих го,
аз също ви обикнах и не само
задачи ви възлагах, от които
вий имахте облаги, но и режах
от своите доходи, за да обсипвам
със щедрост вас.

УУЛЗИ (*настрани*)

Какво ли значи туй?

СЪРИ (*настрани*)

Дай Боже, в таз посока да върви!

КРАЛЯТ

От вас направих пръв човек след краля,
така ли е? Бих искал да узная
съгласен ли сте с туй, което казах,
и ако го признавате, кажете:
дължите ли ни нещо или не?
Какво ще отговорите?

УУЛЗИ

Кралю,
признавам, че великата ви щедрост
надхвърляше това, с което можех
да ви се отплатя. При всички свои
старания заслугите ми все
оставаха назад от туй, което
желаех да извърша, ала бяха
в крак с туй, което можех. Лични цели
дотокова съм имал, господарю,
доколкото били са те от полза
за вашата пресвята кралска личност
и за държавата. На щедростта,
с която незаслужилият аз
бях ръсен от ръката ви, не мога
със друго да отвърна освен само
със своята признателност, със своята
цъфтяща вечно преданост към вас,
която е растяла и ще расне,
дорде смъртта, таз зима на живота,
смрази и нея с мен!

КРАЛЯТ

Чудесно слово!
Подобен отговор рисува сам
добрия поданик. Предаността
самичка се прославя така, както
измяната сама си отмъщава

с безчестие. И мисля, че понеже
били сте повече от всеки друг
обсипван от ръката ми със щедрост,
със обич — от сърцето ми, и с чест —
от кралската ми мощ, то вие също
със своите ръце, сърце и сили
би трябвало по силата на обич,
надхвърляща дължимото към краля,
да бъдете към мене по-привързан,
отколкото към всеки друг.

УУЛЗИ

Кралю,
повярвайте ми, винаги съм влагал
по-малко труд за своето лично благо,
отколкото за вашето; че бил съм,
че съм и че ще бъда... ако ще
и цялата страна да измени
на своя дълг към вас, да го изхвърли
от своята душа; дори да бъдат
опасностите гъсти, както може
човек да си представи, и по-страшни
отколкото могъл би — и тогава
дългът ми като твърда канара
сред гневна буря ще възпре напора
на бесните талази и остане
непоклатимо ваш!

КРАЛЯТ

Прекрасна реч!
Помнете, лордове, това сърце,
преливащо от вяност, и пред вас
разкри го той!

Подава на Уулзи книжа.

Прегледайте това!
А после и това! И подир туй

вървете да закусите, ако
не ви се е отвърнала от тях
охотата за ядене!

Излиза, гледайки сурово кардинала, следван от Благородниците, които се усмихват и шепнат помежду си.

УУЛЗИ

Какво ли значи туй? Какво внезапно
така го е ядосало? С какво
заслужил съм гнева му? Тъй сърдито
изгледа ме на тръгване, че сякаш
с очите си ме стриваше на прах!
Така лъвът със грозна ярост гледа
ловеца, който го е наранил,
в мига, преди да скочи... Ще прегледам
тоз лист, във който, страх ме е, се крие
причината за всичко... Да, така е!
Загубен съм! Това е моят опис!
Да, списъкът на всичките богатства,
които съм натрупал с тайна цел
да си спечеля папската тиара
и заплатя на свойте хора в Рим!
О, глупава небрежност! Ах, нещастник!
Кой дявол ме накара сам да мушна
тоз лист-издайник в плика, който бях
предназначил за краля? Дали няма
лекарство, средство, нещо, със което
да го изтрия някак от ума му?
Вбесило го е, зная, но май виждам
и начин, който — стига да успея —
ще ме спаси, макар... Какво е туй?
„До негово светейшество“? О, Боже,
писмото ми до папата със всичко,
съдържащо се в него? Значи край!
Достигнал най-високата си точка
във светлия зенит на своята власт,

стремително започвам да се спускам
към залеза. Подобно метеор
във мрака ще проблесна и изчезна
завинаги!

Влизат отново Норфък, Съфък, Съри и Лорд-камерхерът.

НОРФЪК

Лорд-кардинале, кралят ви нарежда
да предадете в нашите ръце
Големия печат и незабавно
да се преместите във Ашърхаус,
дома на лорда Уинчестър, където
ще чакате до нова разпоредба
на негово величество.

УУЛЗИ

Минутка!

Къде са пълномощните ви? С думи
такава важна заповед не може
да бъде предявена!

СЪФЪК

Кой ще дръзне
на тях да се опълчи, щом те идат
от кралските уста?

УУЛЗИ

Додето имам
единствено нескритата ви радост
и голите ви думи, аз ще дръзна
на тях да се опълча, драги мои
усърдни господа! Сега разбирам,
изпитах ви: излети сте били
от долния метал на завистта!
И как припряно припкате след мойто

нещастие, като че ли от него
се храните! С каква усърдна спешност
участвате в провала ми! Добре,
вървете по ненавистния път
на злобата — с предлози християнски
снабдени сте безспорно и след време
ще имате награди съответни.
Печатът, който със такава грубост
вий искате от мене, ми е връчен
от краля ни, стоящ над мен и вас,
собственолично. Той ми даде с него
повеля да го пазя и използвам
със съответните му сан и длъжност
за цял живот; и потвърди това
с формални документи. Кой ще дръзне
от мене да го вземе?

СЪРИ

Кралят, който
ви го е дал!

УУЛЗИ

Тогава где е той?

СЪРИ

Ти, нагли попе, си предател долен!

УУЛЗИ

Ти, нагли Съри, скоро ще си кажеш,
че щяло е за теб да е добре
езика си да си отсякъл вместо
да си изрекъл туй!

СЪРИ

От жад за власт
ти, дяволе във алени одежди,
лиши от моя тъст, лорд Бъкингам,

страната ни и хвърли я в жалейка!
Ако поставим на везните всички
глави на братята ти кардинали
със твоята вкупом, няма да надтегнат
едничък негов косъм! Интригант!
Ти прати ме в Ирландия, далече
от краля и от тез, които биха
пожалили нещастника, от тебе
оклеветен, когато твоя святост
го причести — във милосърден дух —
със брадвата!

УУЛЗИ

Това и всичко друго,
с което този бръщолевещ лорд
могъл би да очерни мойто име,
е клевета! Дук Бъкингам получи
заслужена присъда от закона
и за това, че неговата смърт
не съм желал от лична неприязън,
свидетелстват високият му съд
и низкото му дело!... Ако бях
любител на словата, драги лорде,
аз бих ти казал, че на теб еднакво
са чужди чест и честност и че аз
по преданост към краля бих излязъл
на състезание и с по-добри
от Съри и от всички, на които
се нравиш ти, безумецо!

СЪРИ

Кълна се,
ако не те закриляше туй расо,
ти, попе, вече щеше да усещаш
във тялото си меча ми! Милорди,
ще слушате ли дълго тези хули
от някакъв безродник! Ако ние

понасяме да ни измъчва тъй
един парцал червено кадифе,
то сбогом ранг! Ще ни захлупи той
като врабчета с попската си шапка!

УУЛЗИ

За тебе всяка благод е отрова!

СЪРИ

Аз тая благод, със която ти
насилствено заграби, кардинале,
богатствата на цялата страна;
аз тая благод, със която писа
писма до своя папа срещу краля,
ще я направя, щом ме предизвикваш,
на всички достояние! Лорд Норфък,
във името на общото ни благо,
на стария си род, на всички знатни,
сега обидени и унижени,
на нашите деца, които утре
без герб ще бъдат, ако жив е тоя,
бъдете тъй добър и дайте гласност
на точките от списъка, във който
са сбрани греховете му!... Ти, попе,
ще ми подскочиш по-високо даже,
отколкото когато звън църковен
те е заварвал сутрин във леглото
със някое слугинче чернооко!

УУЛЗИ

Как бих презрял тогава, да не бях
обвързан от духа на милостта!

НОРФЪК

Тез точки са у краля, но аз знам,
че са ужасно черни.

УУЛЗИ

Тъй по-ясно
сред тях ще блесне моята невинност,
щом той ме чуе!

СЪРИ

Не храни надежда!
Аз точно помня няколко от тях
и ако щом ги чуеш, пламнал в срам,
възкликнеш: „Виноват съм!“, ще покажеш
известна честност!

УУЛЗИ

Почвайте, милорд!
На всички обвинения ще дам
достоеен отговор. А се червя
от туй, че виждам благородник, който
е без обноски!

СЪРИ

По-добре без тях,
но със глава! Започваме тогава.
Най-първо: вий, без знание на краля,
издействахте да станете легат
на папата и накърнихте с туй
правата на епископите.

НОРФЪК

После,
писмата си до Рим и до князете
започвахте със „Ego et Rex meus“^[24],
като с това изтъквахте, че кралят
е ваш слуга.

СЪФЪК

Освен това, изпратен
при императора като посланик,

без знание на краля и Съвета,
изнесохте Големия печат
във Фландрия.

СЪРИ

И пратихте писмо,
с което на Грегорио Касадо,
без волята на краля и Съвета,
се даваха права съюз да сключва
със град Ферара^[25].

СЪФЪК

И от суета
накарахте на кралските монети
да изсекат свещената ви шапка!

СЪРИ

И пратихте във Рим огромна сума
(как сбрана, да го каже съвестта ви!),
за да проправи пътя ви към слава
във ущърб на държавата ни! Има
и други точки, но са толкоз грозни,
че повече не ща да си мърся
устата с тях!

ЛОРД-КАМЕРХЕРЪТ

Милорд, не е добре
да тъпчем падналия. Туй, което
извършил е, е ясно на закона
и нека той наказва го, не вие!
Сърцето ми се свива да го гледам
така смален!

СЪРИ

Простено да му бъде!

СЪФЪК

Затуй ви известявам, кардинале,
че волята на краля ни — понеже
простъпките, извършени от вас
като легат на папата, поддадат
в обсега на статута „*praeiudicare*“^[26] —
е: срещу вас да се подпише указ,
със който се лишавате от всички
земи, дворци и движими имоти
и сам оставате извън закона.
Това ми е възложено.

НОРФЪК

И тъй
оставяме ви да решите как
по-мъдро ще живеете. За туй, че
отказвате на нас да предадете
Големия печат, безспорно кралят
ще ви благодари. Така че сбогом,
добри ни — но не много — кардинале!

Излизат всички освен Уулзи.

УУЛЗИ

И сбогом на не многото добро,
което сте ми искали! И още
едно печално, дълго-дълго сбогом
на теб, величие! Това е то
съдбата на човека: днес покарва
листенца от надежда; утре, цъфнал,
във цвят от почести потъва цял;
а вдругиден студ свива смъртоносен
и тъкмо той — наивникът! — си мисли,
че славата му зрее, изведнъж
захапва го във корена и ей го
загинал като мене! Така, както
децата лете плуват със мехури,

аз плувах не едно, не две лета,
без дъно под краката си да имам,
в море от слава; и във миг под мене
надутият мехур на гордостта ми
се пукна най-подир и ме остави,
сломен от труд старик, на произвола
на бурните вълни, които скоро
ще сключат над главата ми ръце!
Суетен блясък, краткотрайна слава,
дълбоко ненавиждам ви. Усещам
сърцето си отворено за пръв път.
О, колко е нещастен този, който
зависи от променчивата милост
на принцовете! В тясното пространство
между усмивката, която той
жадува да съзре върху лика им,
и бързия им гняв за него има
страдания и гърчове, по-лоши
от удар с нож и от родилна болка;
а падне ли, то пада без надежда
вдън ада като Луцифер^[27]!

Влиза Кромуел. Той се спира смутен.

Е, казвай!
Какво ти става, Кромуел?

КРОМУЕЛ

Господарю,
не мога да говоря!...

УУЛЗИ

Удивен
от моята беда? Нима е чудно,
че големците могат да залязват?
Щом плачеш, то наистина съм значи
пропаднал, Кромуел!

КРОМУЕЛ

Как сте, ваша милост?

УУЛЗИ

Добре съм, Кромуюел. Чувствам се за пръв път
наистина щастлив. Сега се зная
и в себе си изпитвам мир, по-ценен
от всички мирски почести. Да, кралят
ме изцери и аз съм му дълбоко
признателен: от тези рамена —
огъващи се стълбове — той смъкна
товар огромен, който би могъл
да потопи цял флот. Туй страшно бреме
на почестите, Кромуюел, тоз товар
е преголям за който се надява
да зърне рая!

КРОМУЕЛ

Радвам се, милорд,
че полза сте извели от бедите.

УУЛЗИ

Надявам се, че съм. Сега се чувствам
така душевно силен, че ще мога
да понеса по-много и по-страшни
нещастия от тези, които моите
страхливи неприятели ще дръзнат
да ми измислят! Но какви, да чуем,
са твоите вести?

КРОМУЕЛ

Първата от тях е
гневът на краля!

УУЛЗИ

Да го пази Бог!

КРОМУЕЛ

А втората, милорд, е във това, че
сър Томас Мор^[28] е назначен лорд-канцлер
на ваше място.

УУЛЗИ

Малко е внезапно,
но той е учен мъж. Дано за дълго
опazi се във милостта на краля
и съди справедливо и по съвест,
та, свършил пътя си, да спи във гроб,
оплакван от сираците, които
закрилял е^[29]. А друго?

КРОМУЕЛ

Туй, че Кранмър
се е завърнал, радостно посрещнат,
и бил е назначен архиепископ
Кентърбърийски.

УУЛЗИ

Виж, това е новост!

КРОМУЕЛ

И най-подир това, че лейди Ана,
с която кралят тайно е венчан
от доста време, се е появила
в одежди на кралица тази сутрин,
отивайки на черква. Лондон цял
говори за това кога и где
ще бъде коронясването.

УУЛЗИ

В нея
бе тежестта, която ме повлече
към дъното. Ах, кралят ме излъга!
Заради таз жена аз чест и слава

завинаги загубих, драги Кромуел!
От днеска слънцето не ще огрява
шпалири покрай мен, не ще злати
гъмжило от велможи, взрени жадно
за моята усмивка. Тръгвай, Кромуел!
Не стой със мен, човека във немилост,
без право да ти бъде господар!
Върви при краля ни (да няма залез
сияйното му слънце!), аз му казах
за твойта вяност — той ще те издигне.
Недей страни от него, драги Кромуел,
използвай момента и мисли
за своята безопасност!

КРОМУЕЛ

Ваша светлост,
нима ме карате да ви напусна,
вас — толкоз честния, така добрия?...
Свидетели бъдете вий, чиито
сърца не са железни, с колко болка
оставя Кромуел своя господар!
Ще има кралят моите услуги,
но моите молитви ще са ваши
завинаги, завинаги!

УУЛЗИ

О, Кромуел,
не смятах, че във своите злополуки
сълзица ще пророня, ала ти
със чистата си вяност ме превръщаш
във хленчеца женичка! Да избършем
очите си и чуй от мене, Кромуел:
когато ме забравят — а това
ще бъде скоро — и заспя във хладен,
безчувствен мрамор, покрай който никой
не ще изрича името ми, ти
кажи, че Уулзи, че един, узнал

какво е славата, измерил лично
дълбоките и плитките места
в морето на честта, ти е посочил
във своето крушение път верен,
по който да изплаваш, който той
пропуснал е. Отбележи си, Кромуел,
какво погуби твоя господар!
Отблъсвай честолюбието, Кромуел,
заклевам те! Ако за този грях
Бог хвърли своите ангели във ада,
как би могъл човекът — образ Божи —
да преуспее с него? В обичта си
поставяй себе си на сетно място!
Обичай, който мрази те! Със честност
човек постига повече, повярвай,
отколкото с измами. Мир проси
и злобните езици ще замлъкнат!
Не се плаши да съдиш справедливо
и нека целите ти да съвпадат
със целите на твоята страна,
на Бога и на правдата! И, Кромуел,
ако тогава паднеш, ще си паднал
със смърт на мъченик^[30]. Служи на краля!
Сега ме отведи във моите стаи
и опиши до пени всяко нещо,
намиращо се в тях. На краля то е.
Туй расо тук и чистата ми съвест
пред Бога са едничкото, което
е моя собственост. О, Кромуел, Кромуел,
да бях на Бога служил с половина
от туй усърдие, с което служих
на краля си, той нямаше на старост
да ме остави гол сред зверовете!

КРОМУЕЛ

Търпение, милорд!

УУЛЗИ

О, аз го имам.

Напускайте ме, дворцови блага —
на двор по-висш надявам се сега!

Излизат.

[22] „... на тъста ми“ — става дума за дук Бъкингам, за чиято дъщеря Съри е женен. Вж. д. II, сц. 1. ↑

[23] „... принц Артър“ — първи мъж на Катерина, брат на Хенри VIII. ↑

[24] „*Ego et Rex meus*“ (лат.) — аз и моят крал. ↑

[25] *Ферара* — цветущ по онова време град в Италия, на р. По. ↑

[26] „... *statuta praemunire*...“ — статутът „за предпазването“, целящ ограничаването на папското влияние в Англия, предвиждал обявяване извън закона и изземане имуществата на провинения. ↑

[27] *Луцифер* (библ.) — Луцифер бил най-чистият от ангелите, който въстанал срещу Бога и бил хвърлен в дъното на ада. ↑

[28] *Томас Мор* — става дума за прочутия хуманист, автор на „Утопия“, който противно на пожеланието на Уулзи завършил на ешафода, защото се противопоставил на развода с Катерина и не приел обявяването на Хенри за глава на английската църква. ↑

[29] „... *сираците* *закрилял е*“ — лорд-канцлерът бил покровител на малолетните сираци в страната. ↑

[30] „... *със смърт на мъченик*“ — след като получил титлата граф Есекс и станал лорд-канцлер на страната, Кромвел изпаднал в немилост и през 1540 г. бил обезглавен. ↑

ЧЕТВЪРТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Улица в Уестминстър.

Влизат — от разни страни — двамата Благородници.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Отново добра среща!

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

И на вас!

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Дошли сте, за да видите навярно
как лейди Ана ще напусне храма
след коронацията?

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Да, за туй.

А пък преди се срещнахме, когато
лорд Бъкингам излезе от съда.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Да, да. Но оня случай беше тъжен,
а този радва всички.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Да, така е.

Народът, вярвам, дал е ярък израз
на своята привързаност (която,
да му дадем дължимото, е склонен
да проявява винаги) със много
забави, представления и танци.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Невиждани до днес, а и приети,
повярвайте ми, с по-голяма радост
от всякога.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

А мога ли да зная
какво съдържа този дълъг свитък
в ръката ви?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Това са имената
на тез, които според обичая
са предявили своите права
за разни длъжности във тържеството.
Като върховен сенешал^[31] ще мине
дук Съфък, а дук Норфък ще върви
във качество на лорд-маршал след него.
Останалите можете и сам
да видите в този лист.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Благодаря ви.
Ако не знаех обичая, щях
да го използвам. Но кажете, сър:
какво е станало със Катерина,
принцесата вдовица? Как е тя?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Добре, ще ви разкажа и за нея:
Кентърбърийският архиепископ
е заседавал със мнозина мъдри
духовници от неговия орден
в Дънстейбъл, на шест мили от Амптхил,
където беше въдворена тя.
Била е викана да се яви
пред тях неколkokратно, но напразно;
и за обида на съда, и още

поради туй, че кралят ни бил мъчен
от угризения на съвестта,
църковните отци са го развели
и обявили брака му със нея
за недействителен, подир което
са я изпратили във Кимболтон
и там е заболяла.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

О, горката!

Тръбен звук.

Елате тук! Кралицата пристига!

Звук на обои. Влиза шествието на коронацията в следния ред:

1. Тръбачи, свирещи живо.
 2. Двама Съдии.
 3. Лорд-кардиналт с двама Служители, които носят пред него боздугана, и торбата с канцеларския печат.
 4. Хористи и Свирачи.
 5. Кметът на Лондон с жезъл в ръка, следван от върховния Глашатай, с наметка, украсена с гербове, и позлатена корона на главата.
 6. Маркиз Дорсет^[32] със златен скиптър в ръка и златна корона заедно със Съри с графска коронка и държащ сребърен жезъл, украсен с гълъб; и двамата носят огърлици от S-образни брънки.
 7. Съфък, в церемониална роба и с корона, държащ в качеството си на върховен сенешал дълъг бял жезъл; до него върви Норфък с маршалски жезъл и също с коронка на главата; и двамата носят огърлици като описаните.
 8. Носилка с балдахин, носена от четирима от Бароните на петте пристанища^[33], на която седи Ана Болийн, вече кралица, в церемониална одежда с корона и спусната коса, украсена с перли; от двете ѝ страни вървят Епископът на Лондон и Гардинър.
 9. Зад тях — старата дукеса Норфък с диадема от златни цветя, която държи шлейфа на кралицата.
 10. Няколко Благородни дами, увенчани със златни обръчи без цветя.
- Тържественото шествие бавно прекосява, спазвайки ред и чинност, сцената. Тържествен тръбен звук.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Великолепно шествие, ей Богу!
Онез ги знам. Но кой е она там
със скиптъра в ръката?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Маркиз Дорсет.
А другият със жезъла — граф Съри.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Чудесен благородник! А това е
дук Съфък сигурно?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Да, той е, в длъжност
на главен сенешал!

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

А тоз до него
навярно е дук Норфък?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Да!

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК (*гледайки кралицата*)

О, чудо!
Да те закриля Бог! Тъй дивна прелест
до днеска не съм виждал!... Честна дума,
това е ангел, сър! Кълна се, кралят
когато я прегърне, ще прегръща
богатствата на Индия! Със право
е имал угризения.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

А тези,
които носят почетния навес,
са четири барона от петте
пристанища.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Блазе им и блазе
на всички тез, които са край нея!
Оназ, която ѝ поддържа шлейфа,
е май че старата и благородна
дукеса Норфък?

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Точно тя е сър.
А другите са до една графини.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Личи им по коронките. Какви
звезди наистина!

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Да, да, звезди,
и често падащи!

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

По-тихо, сър!

Последните от шествието излизат. Звучен тръбен звук.

Влиза Трети благородник.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Здравейте, сър! Добре сте сгорещен.
Де бяхте?

ТРЕТИ БЛАГОРОДНИК

Във абатството, където
от хора няма где игла да пуснеш!
Направо задуших се от вонята
на радостта им!

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

А дали видяхте
самата церемония?

ТРЕТИ БЛАГОРОДНИК

О, да!
Видях я най-подробно.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

И как беше?

ТРЕТИ БЛАГОРОДНИК

Чудесна!

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Опишете ни я, моля!

ТРЕТИ БЛАГОРОДНИК

Ще се опитам. Щом като доведе
кралицата до мястото, което
за нея бе приготвено пред хора,
блестящата река от благородни
сановници и дами се оттегли
на разстояние и я остави
да си отдъхне час във царствен трон,
открила за очите на тълпата
неземната си хубост. Честна дума,
жена с такава дивна красота
до мъж за пръв път ляга! И когато
народът я видя отблизо, храмът
изпълни се със страшен рев, какъвто
във буря правят вантите на кораб,
могъщ и многогласен: шапки, дрехи —
дори и камизоли! — полетяха
във въздуха! Лицата им да бяха
по-слабо прикрепени, днес те щяха
да бъдат и без тях! Такава радост

за пръв път виждах! Бременни с кореми
в последна седмица, като онези
машини за разбиване стени
от старо време, блъскаха тълпата
и си проправяха през нея път.
Не можеха мъжете да познаят
жените си в гъмжилото, тъй всичко
в едно се бе споило!

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Е? И после?

ТРЕТИ БЛАГОРОДНИК

Кралицата се вдигна и със скромна
походка приближи се към олтара,
където, коленичила, възнесе,
като светица, с поглед към небето,
молитва Богу. После се изправи
и поклони на хората. След туй
Кентърбърийският архиепископ
помаза я със миро, увенча я
с короната на Едуард Блажени^[34]
и ѝ подаде царствения скиптър
и гълъба, и другите предмети,
подир което хорът, придружен
от първите свирачи на страната,
изпя „Те, Deum“-а^[35]. И тя пое
със същата тържественост и блясък
обратно към двореца „Йорк“, където
ще е гощавката.

ПЪРВИ БЛАГОРОДНИК

Не бива, сър,
да го наричате „двореца Йорк“.
Откакто падна кардиналтът, той
е собственост на краля и се казва
поновому „Хуайт хол“^[36].

ТРЕТИ БЛАГОРОДНИК

Аз зная туй,
ала промяната е тъй отскоро,
че още не съм свикнал.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

Кои бяха
двамината епископи отляво
и дясно на кралицата ни?

ТРЕТИ БЛАГОРОДНИК

Стоксли
и Гардинър. Последният — епископ
на Уинчестър и секретар доскоро
на краля ни; а първият — на Лондон.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

За Уинчестърския съм чул да казват,
че не обичал нашия добър
архиепископ Кранмър.

ТРЕТИ БЛАГОРОДНИК

Туй се знае,
но спорът между тях е още тлеещ,
а Кранмър има, ако той избухне,
добър приятел, който ще е с него.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

И кой е той — да чуем!

ТРЕТИ БЛАГОРОДНИК

Томас Кромвел,
човек, когото кралят уважава,
и истински приятел. Той е вече
началник на Елмазната палата^[37]
и даже член на Тайния съвет.

ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

И още ще напредва.

ТРЕТИ БЛАГОРОДНИК

Несъмнено.

Но хайде с мен, любезни господа!
Отивам в двора, а пък имам толкоз
влияние, че да покания там
двамина гости. Пътем ще ви кажа
и повече!

ПЪРВИ И ВТОРИ БЛАГОРОДНИК

С голяма радост, сър!

Излизат.

[31] *Сенешал* — в оригинала High Steward — лорд, който ръководи тържествените церемонии в двора. ↑

[32] *Маркиз Дорсет* — фигурира само в шествието, но не се появява другаде в пиесата. ↑

[33] „... четирима от бароните на петте пристанища...“ — става дума за петте главни пристанища на Канала — Довър, Хейстингз, Хайт, Ромни и Сандуич. ↑

[34] *Едуард Блажени* (ок. 1002–1066) — бил последният англосаксонски крал. Прочут със своята набожност, той бил възведен в ранг на светец през 1161 г. ↑

[35] „*Te Deum*“ (лат.) — „Тебе, Боже...“ — първите думи на прочутия католически химн. ↑

[36] *Хуайт хол* — букв. „Бял дом“. Понастоящем седалище на английското правителство. ↑

[37] *Елмазната палата* — е съдържала кралските украшения и трапезни сервизи. ↑

ВТОРА СЦЕНА

В Кимболтон.

Грифит и Пейшънс въвеждат Катерина, вече в дрехи на вдовстваща принцеса и болна.

ГРИФИТ

Госпожо, как сте?

КАТЕРИНА

Смъртно болна, Грифит.
Нозете си усещам като клони,
огънати от плод, които искат
да снемат своето бреме. Дай ми стол!
Така... Сега ми поолекна, Грифит,
като ме водеше, не ми ли каза,
че кардиналът Уулзи, тоз любимец
на славата, предал е Богу дух?

ГРИФИТ

Да, казах ви го, лейди, но помислих,
че, в скръб потънала, не сте ме чули.

КАТЕРИНА

Кажи ми, драги Грифит, как умрял е?
Ако добре, то може за добро
да ме е изпреварил; тъй ще имам
отде да взимам пример.

ГРИФИТ

Чух, че щом
неумолимият Нортъмбърланд
го задържал във Йорк и го повел
като заподозрян, когото чака
разследване, той заболял внезапно

тѣй тежко, че на мулето не можел
да се крепи.

КАТЕРИНА

О, бедният!

ГРИФИТ

Накрая
на няколко почивки стигнал Лестър,
отседнал във абатството и там,
почтително, посрещнат от абата
и благите му братя, казал тѣй:
„Достопочтени отче, един старец,
разбит от бурите на обществото,
желае тук да сложи морни кости —
дари му милосърдно педя прѣст!“
Полегнал и не станал. Болестта му
изострила се още и три ноци
след тази първа, вечерта към осем —
час, който бил предсказал за смъртта си, —
разплакан, каещ се, във чисти мисли
и съзерцание предал обратно
на тоя свят суетности и слава,
а на небето — по-добрата част
от себе си. И тѣй заспал във мир.

КАТЕРИНА

И тѣй да спи! И нека не му тегне,
което е извършил! Но все пак
аз бих желала, Грифит, да ти кажа,
какъв човек бе той; и ти говоря
във дух на милосърдие: той беше
човек с безкрайна гордост, постоянно
жадуващ да се мери със князете.
С интриги съумя да завладее
държавата, търгуваше открито
с духовни санове и тѣй направи,

че неговата дума бе закон.
Пред краля ни говореше лъжи,
двуличен в мислите, в словата двойствен
и милостив единствено към тези,
които бе намислил да съсипе.
Словата му големи бяха, както
голям бе той на времето, и нищо
оказаха се после, както той
сега е нищо. В личния живот
бе с долна плът и долен даде пример
на цялото духовенство!

ГРИФИТ

Госпожо,
ний лошите дела дълбаем в бронз,
добрите пишем с пръчка във водата.
Ще позволите ли да кажа нещо
във негова защита?

КАТЕРИНА

Казвай, Грифит.
Била бих злобна инак!

ГРИФИТ

Кардиналът,
макар от скромнен род, е бил безспорно
от люлката предназначен за слава.
Той беше богослов дълбок и зрял,
със убеждаващи език и мисъл.
Към който бе му враг, той беше твърд,
но със приятелите — мек и топъл.
Да, беше алчен — и това е грях! —
ала и щедър и затуй говорят
близнаците разсадници на мъдрост
във Ипсуич и във Оксфорд^[38], от които
единият порути се със него,
защото не желя да надживее

добрия, който беше го издигнал;
а другият, макар и незавършен,
е тъй прочут и раснещ, че ще носи
прославата на своя основател
по целия ни християнски свят
завинаги. Провалът го отрупа
със щастие, защото в него той,
прозрял във себе си, получи дар
блаженството да се почувства дребен
и си спечели по-голяма чест
от таз, която тоя свят ни дава,
умирайки смирен и в страх от Бога.

КАТЕРИНА

За след смъртта си не желая други
хвалители на земния ми път,
които да опазват мойта памет
от тление, освен един правдив
и честен летописец като Грифит.
Със своята умереност ти, друже,
накара ме да почета следсмъртно
тоз, който приживе ми бе омразен.
Мир на праха му! Пейшънс^[39], твойто име
припомня ми, че длъжни сме да храним
търпение към ближните. По-ниско
ме постави! Не ще те мъча дълго.
Добри ми Грифит, нареди да свирят
онази скръбна музика, която
преди нарекох свой надгробен звън,
така че да потъна във блажено
предчувствие за другата, която
очаква ме там, горе!

Тъжна и тържествена музика.

ГРИФИТ

Вече спи.
Добро девойче, нека постоим
спокойно тук, за да не я събудим.
Полека, Пейшънс!

Видение: влизат бавно шест Духа в бели роби с лаврови венци, златни маски на лицата и лаврови или палмови вейки в ръце. Те се покланят на спящата Катерина и танцуват. В определен момент на танца първите два държат над главата ѝ малък венец, докато останалите четири правят почтителни поклони. След това първите два предават венеца на следващите два, които, повтаряйки фигурата, също го надвесват над главата на спящата, след което предават венеца на последната двойка, която потрета описаното движение. В този миг, сякаш вдъхновена свише, Катерина дава в съня си признаци на радост и вдига ръце към небето. Духовете изчезват, отнасяйки със себе си венеца. Музиката продължава.

КАТЕРИНА

Къде сте, мирни духове? Нима
оставяте ме в мъката сама?

ГРИФИТ

Госпожо, тука сме!

КАТЕРИНА

Не викам вас.
Додето спях, не влезе ли тук някой?

ГРИФИТ

Не, никой не е влизал.

КАТЕРИНА

Как не е?
Не се ли появи сега един
рой благи ангели с лица-слънца,
излъчващи сияния над мен,
които ме поканиха на пир?
Те вечно щастие ми обещаха
и носеха венци, които аз
не заслужавам още, но навярно
ще ги заслужа!

ГРИФИТ

Радвам се, госпожо,
че сте видели толкоз хубав сън.

КАТЕРИНА

Кажете на свиращите да спрат!
Зле свирят и ме дразнят.

Музиката прекъсва.

ПЕЙШЪНС

Боже мой,
не виждате ли колко нейна милост
се промени? Ликът ѝ се изостри
и колко стана бледа и съвсем
студена като пръст! О, вижте само
очите ѝ!

ГРИФИТ

Отива си! Девойко,
моли се бързо!

ПЕЙШЪНС

Господи, помилуй!

Влиза Пратеник.

ПРАТЕНИКЪТ

Госпожо, вѐн...

КАТЕРИНА

Простако недодялан,
не заслужаваме ли други титли?

ГРИФИТ

Не знаеш ли, че трудно се разделя
със сана си, та тъй говориш с нея?
Веднага на колене!

ПРАТЕНИКЪТ

Умолявам
ваше величество да ми прости!
Бях груб, понеже бързах. Вънка чака
човек на краля, пратен да ви види.

КАТЕРИНА

Пусни го, Грифит, а пък тоя тук
не искам да го гледам!

Пратеникът излиза. Влиза Капуциус.

Господине,
ако добре ви виждам, вие сте
посланикът на император Карл,
великия ми племенник, и май че
Капуциус на име?

КАПУЦИУС

Той самият
и ваш слуга, мадам!

КАТЕРИНА

Любезни сър,
откак със вас за пръв път се видяхме,
за мене положение и титла
се измениха много. Но кажете,
какво ви носи тук?

КАПУЦИУС

Дългът ми, първо,
на ваш служител, а подир това
заповедта на краля, който силно
опечален от туй, че сте нездрава,

ме прати със привети и с поръка
да ви предам най-искрена утеха
от негова страна.

КАТЕРИНА

О, драги сър,
уви, утехата му иде късно,
като помилване подир дръвника.
Навреме дадено това лекарство,
ми би помогнало, ала сега
за мене тук утеха няма друга
освен молитвите. А как е кралят?

КАПУЦИУС

Добре, мадам.

КАТЕРИНА

И винаги така
добре да е, когато бъдем — аз
сред червеи, а бедното ми име —
прокудено от кралството му!... Пейшънс,
изпратихте ли онова писмо,
което продиктувах ви?

ПЕЙШЪНС

Не, лейди.

Дава писмото на Катерина.

КАТЕРИНА

Сър, моля ви да отнесете туй
на негово величество.

КАПУЦИУС

Госпожо,
със най-голяма радост!

КАТЕРИНА

В него аз
застъпвам се за младата отливка
на нашата любов, за дъщеря му^[40] —
небето да й ръсне благодат! —
с молба да я възпита в строги нрави
(тя млада е и скромна, тъй че, вярвам,
ще ги попие) и поне донейде
заради майка й да я обича,
която го обичаше, небето
свидетел й е колко! Освен туй
отправям му молба добър да бъде
към моите прислужнички, които
ми бяха верни в радост и във скръб
и сред които няма ни една
достойна да не е (а пък сега
не бих излъгала^[41]), да, свръхдостойна
със своята скромност и добри обноски
за мъж добър и даже благородник.
И техните мъже ще са щастливи,
да бъде сигурен! На трето място
аз моля го, на моите слуги —
те бедни са, но въпреки това
не ме напуснаха — да изплати,
каквото им дължа, и още нещо,
за да ме помнят винаги с добро.
Ако ми бяха дали небесата
живот и средства, другояче с тях
се бих сбогувала! Това съдържа
писмото ми. И, драги господине,
заклевам ви в най-скъпото за вас,
ако желаете да имат мир
душите на умрелите, бъдете
добър към тези нещастни същества;
за Бога, ходатайствайте пред краля
да не отхвърля туй последно мое

желание!

КАПУЦИУС

Кълна се във небето,
не го ли сторя, да не съм човек!

КАТЕРИНА

Благодаря ви, честни господине,
и моля ви, смирено припомнете
на негово величество за мен!
Кажете му, че неговото бремя
напуска тоя свят. И нека знае,
че съм го благославяла в смъртта си,
защото тъй ще бъде. Моят поглед
тъмнее вече... Сбогом, господине!
Прощавай, Грифит! Пейшънс, стой до мен,
не ме оставяй!... Трябва да полегна.
Викни жените! Щом умра, момиче,
отдайте ми заслужената почит:
с момински цветове ме посипете,
за да личи, че съм била до гроб
съпруга целомъдрена. И нека
ме балсамират и изложат. После,
макар и не кралица, нека бъде
погребана с обреди на кралица
и кралска дъщеря... Не мога вече.

Всички излизат, като я извеждат.

[38] „... близнаците... във Ипсуич и във Оксфорд...“ — става дума за два прочути университета, основани от Уулзи. ↑

[39] Пейшънс — името на английски означава „търпение“. ↑

[40] „... за дъщеря му...“ — става дума за бъдещата кралица Мария Кървавата (1553–1558). ↑

[41] „... сега не бих излъгала...“ — защото лъжата в предсмъртните минути била смятана за най-тежък грях. ↑

ПЕТО ДЕЙСТВИЕ

ПЪРВА СЦЕНА

Лондон. Галерия в кралския дворец.

Влизат — от разни страни — Гардинър, предшествуван от Паж с факел, и Лъвел.

ГАРДИНЪР

Удари ли един?

ПАЖЪТ

Удари, сър.

ГАРДИНЪР

Това са часове, определени
за нуждите на нашата природа,
а не за забавления; за отдах
и крепък сън, а ние ги хабим...
Здравейте, уважаеми сър Томас!
Къде така във този нощен час?

ЛЪВЕЛ

От краля ли пристигате, милорд?

ГАРДИНЪР

От него точно, сър. И го оставих
с дук Съфък да играят на примеро^[42].

ЛЪВЕЛ

Аз трябва непременно да го видя,
преди да си е легнал. Извинете!

ГАРДИНЪР

Почакайте, сър Томас! Какво има?
Май бързате? Ако не съм нахален,
кажете ми причината! Делата,

които като призраци сноват
във полунощен час, са по-тревожни
от дневните.

ЛЪВЕЛ

С вас тъй сме близки, сър,
че бих ви казал тайна по-голяма
от тази тук: кралицата се мъчи
във тежко раждане и може би
ще свърши с мъките.

ГАРДИНЪР

Аз моля Бога
плодът да бъде жив; а виж, дървото
отскубнато бих искал да го видя,
любезни ми сър Томас.

ЛЪВЕЛ

Аз бих рекъл
„амин!“ на туй, но съвестта ми казва,
че тя е мила и че заслужава
по-светли пожелания.

ГАРДИНЪР

Сър, сър,
послушайте ме! Ние двама с вас
еднакво мислим. Зная ви набожен
и ще ви кажа: вярвайте ми, няма
добро да видим — знайте го от мен! —
додето Кранмър, Кромуел — тези две
маши в ръцете й — и тя самата
не бъдат в гроба!

ЛЪВЕЛ

Но това са, сър,
двамината най-видни във страната:
за Кромуел е известно, че освен

пазител на Елмазната палата
е Страж на свитъците^[43], а отскоро
и кралски секретар; при туй на път
към нови почести в туй наше време.
Архиепископът е също влязъл
под кожата на краля — кой ще каже
и дума против него?

ГАРДИНЪР

Има, има,
които ще я кажат! Аз самият
съм казвал свойто мнение за него.
И мога да ви кажа, сър: днес точно
доказах пред Съвета — тъй като,
уверен съм в това, внушавах вяра, —
че той е черен архиеретик
и чума, заразяваща страната!
Разпалени, веднага те разкриха
това на краля, който тъй се вслуша
в словата ни, че в кралската си грижа,
предвиждайки бедите за страната,
изтъкнати му ясно, заповяда
архиепископът да бъде утре
извикан пред Съвета. Той, сър Томас,
е плевел, който трябва да изскубнем!...
Но аз ви бавя много. Лека нощ!

ЛЪВЕЛ

Вам също, сър! На вашите услуги!

Гардинър и Пажът излизат.

Влизат Кралят и Съфък.

КРАЛЯТ

Не искам вече да играя, Чарлз.
Умът ми е във друго. По-добър сте.

СЪФЪК

До днес, кралю, не съм ви побеждавал.

КРАЛЯТ

Да, рядко се е случвало и знайте,
че няма да успеете, когато
внимавам във играта. Казвай, Лъвел,
кралицата ни как е?

ЛЪВЕЛ

Не можах
да ѝ говоря лично, но предадох
на нейната прислужница това,
което ми заръчахте, и тя
се върна със смирена благодарност
от вашата съпруга и със просба
да молите Всевишния за нея.

КРАЛЯТ

Какво говориш? Да го моля? Как?
Нима е вече почнало?

ЛЪВЕЛ

Да, сър.
Прислужницата каза, че вървяло
с ужасни болки, всяка от които
била направо смърт!

КРАЛЯТ

О, бедна моя!

СЪФЪК

Да ѝ помогне Бог благополучно
да се освободи и ви зарадва
със здрав наследник!

КРАЛЯТ

Вече е среднощ —
отивайте да спите и спомнете
в молитвите си бедната кралица!
Бих искал да съм сам. Тежат ми мисли,
неискащи присъствие на други.

СЪФЪК

Спокойна нощ, кралю! И ще се моля
за нашата кралица.

КРАЛЯТ

И на вас
спокойна, драги Чарлз!

Влиза Дени.

Е? Казвай, Дени!

ДЕНИ

Кралю, по ваша заповед доведох
архиепископа.

КРАЛЯТ

Ха! Кентърбъри?

ДЕНИ

Да, него, господарю.

КРАЛЯТ

Де е той?

ДЕНИ

Тук. Чака да го викнете.

КРАЛЯТ

Да влезе!

Дени излиза.

ЛЪВЕЛ (*настрани*)

Това ще е във връзка с туй, което
говореше епископът. Навреме
пристигнах тук.

Влиза отново Дени, водейки Кранмър.

КРАЛЯТ

Вий там, освободете
галерията!

Лъвел се забавя.

Чувате ли? Ха!
Махнете се веднага! Я ги гледай!

Лъвел и Дени излизат.

КРАНМЪР (*настрани*)

Страхувам се. Защо се мръщи тъй?
Познавам този негов мрачен израз.
Не ще е на добро!

КРАЛЯТ

Навярно, сър,
желаете да чуете защо
съм ви повикал?

КРАНМЪР (*коленичи*)

Моят дълг очаква
да чуе волята на своя крал.

КРАЛЯТ (*повдига го*)

Станете, драги лорде Кентърбъри!
Добре ще е да се разтърпчем малко.

Елате, имам новости за вас.
Подайте ми ръка! О, драги мой,
повярвайте ми, много ми е трудно
да ви го кажа, да, и неприятно,
но няма как... За мое най-голямо
неудоволствие от доста хора
чух тежки и повтарям го, да, тежки
оплаквания срещу вас, които,
обсъдени, принудиха Съвета
и мен самия да ви призовем
пред него тая сутрин. И понеже
вий няма да успеете — безспорно —
да се оневините, без по точки
да се разгледат многото въпроси,
които искат отговор, ще трябва
да се въоръжите с търпеливост
и временно смените своя дом
със Тауър. Вий член сте на Съвета
и туй налага се, защото никой
свидетел иначе няма да посмее
да бъде срещу вас.

КРАНМЪР *(коленичи отново)*

Благодаря ви.
Приветствам тази хубава възможност
да ме пресееете и отделите
зърно от плява в моите дела,
защото знам, че в таз страна, уви,
съм повече от всеки друг мишена
за злостните клеветници!

КРАЛЯТ

Стани,
мой драги Кентърбъри! Твоята честност
и неподкупност пуснали са корен
във мене. Дай ръката си, вдигни се!
Ела да се разходим! Боже мой,

какъв човек си ти? Не те разбирам!
Ще молиш — мислех — да те съпоставя
със твоите обвинители, така че,
чул истината, да не те подлагам
на други мъки.

КРАНМЪР

Славни господарю,
мой щит са моите искреност и честност.
Загубя ли ги, сам ще тържествувам
със своите противници, когато
се проваля; защото, какво струвам,
лишен от тях? Не се боя от нищо,
което против мене би могъл
да каже някой.

КРАЛЯТ

А не си ли чувал
за своето положение? Ти имаш
противници не малки и не малко,
и съответни по размер и брой
ще са интригите им, а пък знаем,
уви, в съда невинаги надвива
оназ страна, която е правдива.
Поквареният ум ще си намери
покварени езици да говорят
под клетва срещу тебе. Тез неща
са ставали и стават. Силни хора
ти имаш против себе си и силна
е тяхната ненавист. Или мислиш,
че може да си по-щастлив (във съд
с лъжесвидетели — за туй говоря),
отколкото когато бил е жив
на този свят порочен Оня, чийто
служител си? Не си играй! Ти взимаш
за плитко трапче бездната и сам
обричаш се на смърт!

КРАНМЪР

Невинността ми
предава се на Бога и на вас:
закриляйте я, иначе съм паднал
във хитрата им клопка.

КРАЛЯТ

Не унивай!
Те могат да надвият само с наше
съгласие. Така че успокой се,
яви се тази сутрин пред Съвета
и ако те с нападките си стигнат
дотам, че да поискат да те пратят
във Кулата, използвай всеки довод
срещу това и със каквато сила
изисква случаят. Ако ударят
молбите ти о камък, покажи им
тоз пръстен тука и се позови
на краля си... Нещастникът! Той плаче.
О, вярвам, честен е! Чистосърдечен,
каквото няма втори в мойто кралство,
кълна се в Богородица!... Върви
и изпълни съвета ми!

Кранмър излиза.

Сълзите
му задушават думите.

Влиза Възрастна дама, следвана от Лъвел.

ПРИДВОРЕН (отвън)

Назад!

ДАМАТА

Кой? Аз назад? Вестта, която нося,
допуска всяка дързост! Господарю,

рой ангели със радостни криле
да осенят главата ти!

КРАЛЯТ

Отгатвам
вестта ти по вида ти. Казвай „да“
и прибави „момче“!

ДАМАТА

Да, да, детенце,
и то какво чудесно! Небесата
да го благословят за днес и утре!
Момиче е, но обещава много
момчета подир себе си^[44]! Кралю,
кралицата желае да ви види
и запознае с новото човече.
Прилича ви тъй, както си приличат
череша и череша!

КРАЛЯТ

Лъвел!

ЛЪВЕЛ

Сир?

КРАЛЯТ

Отивам при кралицата ни. Дай й
стотина марки!

Излиза.

ДАМАТА

Как? Стотина марки?
Пресвята Богородице, това е
награда за последния слуга!
Ще ми изръси повече или

от мрънкане ще му скъся живота!
Затуй ли му разправях, че била му
приличала? Ако не ми плати,
ще си оттегля думите, ей Богу!
Отивам подир него да кова
желязото, додето е горещо!

Излизат.

[42] *Примеро* — игра на карти от Шекспирово време. ↑

[43] *Страж на свитъците* — титла на главния пазител на кралските архиви. ↑

[44] „... но обещава много... подир себе си...“ — несбъдването на това предсказание струвало живота на Ана Болийн. Но новороденото станало най-великата кралица на Англия. ↑

ВТОРА СЦЕНА

Пред залата на Съвета.

Влизат Кранмър, Пристави, Пажове и други, чакащи пред вратата.

КРАНМЪР

Навреме съм, надявам се, макар че човекът, който дойде да ме вика, ми казваше да бързам... Ха! Как може? Затворено!... Хей! Кой е тука? Ти не ме ли знаеш?

Влиза Вратарят.

ВРАТАРЯТ

Знам ви, но не мога да ви помогна с нищо, сър.

КРАНМЪР

Защо?

ВРАТАРЯТ

Ще трябва ваша милост да почака, додето ви извикат.

КРАНМЪР

Значи тъй...

Влиза Доктор Бътс.

БЪТС (настрани)

Това е издевателство! Добре че попаднах тук. Веднага ще отида

при краля да му кажа!

КРАНМЪР (*настрани*)

Това беше

Бътс, лекарят на краля. Той ми хвърли,
минавайки, такъв загрижен поглед!
Не дай си Боже да направи гласен
тоз мой позор и срам! Не се съмнявам,
на враговете ми това е дело
(дано ги Бог обърне към доброто,
аз зло не съм им сторил); те го правят,
за да сломят достойнството ми. Инак
защо ще карат члена на Съвета
да чака пред вратата им с момчета,
лакеи и слуги? Но тъй да бъде —
търпение!

На един прозорец горе се показват Кралят и Бътс.

БЪТС

Ще ви покажа, господарю, гледка...

КРАЛЯТ

Къде? Каква?

БЪТС

Каквато ваша светлост
не вярвам да сте виждали до днес.

КРАЛЯТ

По дявола, показвай!

БЪТС

Погледнете!

Лорд Кентърбъри в новия му ранг:
с осанка важна, чакащ пред вратата

в компания на пажове, лакеи
и пристави!

КРАЛЯТ

Ха! Вярно че е той!
Така ли се почитат помежду си?
Добре е, че един стои над тях!
Надявах се, че имат, щом не съвест,
поне приличие, за да не карат
един човек със неговите ранг
и близост до престола ни да чака,
додето те решат да го извикат
като момче със млинчета! Ей Богу,
това е низост. Бътс! Да ги оставим!
Ще си говорим пак!

Той и Бътс се скриват зад завеската. Кранмър и слугите остават встрани.

ТРЕТА СЦЕНА

Залата на Съвета. Внасят голяма маса и столове и ги поставят под кралския трон.

Влизат Лорд-канцлерът, Съфък, Норфък, Съри, Лорд-камерхерът, Гардинър и Вратарят. Лорд-канцлерът сядва вляво на горния край на масата; останалите заемат места от двете му страни; Кромвел сядва на долния край на масата в качеството на секретар; едно кресло до лорд-канцлера, предназначено за Кентърбърийския архиепископ, остава празно.

ЛОРД-КАНЦЛЕРЪТ

Оповестете, лорде секретар,
защо сме се събрали!

КРОМУЕЛ

Главна точка
на заседанието е въпросът
за лорда Кентърбъри, господа.

ГАРДИНЪР

Той знае ли?

КРОМУЕЛ

Да, сър.

НОРФЪК

Кой чака там?

ВРАТАРЯТ

Отвън ли, ваша милост?

ГАРДИНЪР

Да, отвън.

ВРАТАРЯТ

Лорд Кентърбъри. И стои отдавна
на ваше разпореждане, милорди.

ЛОРД-КАНЦЛЕРЪТ

Пусни го!

ВРАТАРЯТ (към Кранмър)

Ваша милост, вече може
да влезете!

Кранмър се приближава към масата на Съвета.

ЛОРД-КАНЦЛЕРЪТ

Повярвайте, милорд, скърбя дълбоко,
че трябва в тоз Съвет да гледам празно
креслото ви. Но всички сме човеци
със своите слабости и плът, подвластна
на страстите — малцина между нас
са ангели; поради тази слабост
и липса на разсъдък вие, който
би трябвало да бъдете наставник
за всички нас, извършихте простъпка,
и то голяма — първо срещу краля,
след туй срещу закона — със това, че
натъпкахте страната с капелани,
насаждащи учения, които
по наше сведение са различни
от истинното и като такива
са ереси, способни да докарат
разруха гибелна, ако не бъдат
изправени навреме.

ГАРДИНЪР

И то с твърдост,
защото, лордове, онез, които
обяздват непокорните жребци,
не ги потупват с длан, ами им стягат
муцуните с юзда и ги бодат

със шпори във корема, докато
не ги превият. Ако ний, нехайни
или неискащи да накърним
от детско състрадание честта
на някого, оставим тази болест
да се разраства, то тогава сбогом
на всякакво лечение! А сетне
какви ще бъдат следствията: смут,
метежи, общ провал, тъй както ярко
свидетелства безрадостният пример
от Северна Германия, за който
с прискърбие ний спомняме си всички^[45].

КРАНИМЪР

Почтени лордове, дотук във своите
живот и дейност аз съм се старал,
и то с немалко труд, да правя тъй, че
учението ми и строгостта
на моята власт да следват неотклонно
един и същи път; и цел за мене
бе винаги доброто. Няма друг
на тоя свят (говоря с чиста съвест)
да мрази и преследва като мене
във службата и в съвестта си всички
рушители на вътрешния мир.
Дай Боже кралят ни да среща само
тъй верни нему! Ала тез, които
се хранят със ненавист и със завист,
не се боят да хапят най-добрите.
Аз моля ваши милости във хода
на тоз процес да бъде позволено
на моите обвинители (които
и да са те) в лицето да ми хвърлят
каквито имат доводи!

СЪФЪК

Милорд,

това е невъзможно. Вий сте член
на Висшия съвет и кой ще смее
да хвърли обвинение към вас?

ГАРДИНЪР

И тъй като очакват ни дела
от по-голяма важност, с вас ще трябва
да бъдем кратки. Волята на краля,
приета и от нас, е вие, сър,
за по-добрия ход на този процес
от днес да бъдете изпратен в Тауър.
Към частното лице, каквото там
ще бъдете, мнозина ще посмеят
да хвърлят обвинения и мисля,
че трудно ще се справите със тях!

КРАНМЪР

Благодаря ви, лорде Уинчестър.
Вий винаги били сте мой приятел
и тъй сте милостив, че срещу мен
ще бъдете съдебен заседател
и съдия навярно. Знам целта ви:
да ме погубите! А по`подхожда
на божия служител любовта,
отколкото тщеславието, сър.
Към себе си възвръщайте със благост
душите заблудени и недейте
отблъсква никоя! А в туй, че чист
след вашите нападки ще остана,
съмнения аз, вярвайте ми, имам
не повече, отколкото задръжки
вий имате, когато всекидневно
творите зло. И повече бих казал,
но почитта към сана ви ме спира!

ГАРДИНЪР

Милорде, вий сте явен еретик!

За който ви познава е безспорно,
че слабост крие се под тези ваши
усуквания!

КРОМУЕЛ

Лорде Уинчестър,
прощавайте, но вий сте твърде остър.
Към тъй високи личности, макар и
да са се провинили, вие трябва
да спазвате учтивост зарад туй,
което са били. Жесток е, който
потиска падналия.

ГАРДИНЪР

Извинете,
почтени лорде секретар, но вам
от всички тук най-малко се полага
да казвате това.

КРОМУЕЛ

Защо, милорд?

ГАРДИНЪР

Защото зная, че сте покровител
на тази нова секта! Да, вий също
сте под съмнение!

КРОМУЕЛ

Кой, аз?

ГАРДИНЪР

Да, вие!

КРОМУЕЛ

Бих искал вий да сте наполовина
тъй честен като мен! Тогаз народът
с молитви би ви срещал, не със страх.

ГАРДИНЪР

Ще помня тези нагли ваши думи!

КРОМУЕЛ

И своя нагъл начин на живот
помнете също!

ЛОРД-КАНЦЛЕРЪТ

Туй е вече много!
Прекъсвайте!

ГАРДИНЪР

Аз свърших!

КРОМУЕЛ

И аз също!

ЛОРД-КАНЦЛЕРЪТ

Сега за вас, милорд. Решено бе,
по мое мнение единодушно,
да бъдете отведен и затворен
във Тауър до по-нова разпореда
на негово величество. Милорди,
съгласни ли сте всички с туй?

ВСИЧКИ

Съгласни!

КРАНМЪР

Милорди, няма ли по-мека мярка
от пращането в Тауър?

ГАРДИНЪР

Как по-мека?
Какво сте чакали? Какъв досадник?
Да се повикат стражите!

Влизат Стражи.

КРАНМЪР

За мен?

Нима като изменник ще ме водят?

ГАРДИНЪР

Вземете го и го предайте в Тауър!

КРАНМЪР

Постойте, господа! Аз имам още две думи да ви кажа. Вижте туй!

Показва им кралския пръстен.

По силата на този пръстен аз
изтеглям справедливото си дело
от ноктите ви, съдници без милост,
и го предавам в благите ръце
на краля, наш върховен господар!

ЛОРД-КАНЦЛЕРЪТ

Милорди, този пръстен е на краля!

СЪРИ

Не е подправен!

СЪФЪК

Честна дума, той е!

Аз казах ви, че ако търколим
тоз тежък камък, той ще изпомачка
самите нас!

НОРФЪК

Допускате ли вие,
че кралят ни ще позволи да падне
и косъм от главата му?

ЛОРД-КАНЦЛЕРЪТ

Сега

това е ясно. Колко ли цени пък
самата му глава! Да можех някак
да се измъкна чист!

КРОМУЕЛ

Умът ми каза,

че ако сбирате оттук и там
мълви и клюки срещу тоз човек,
чиято честност само Сатаната
и неговите ученици мразят,
вий огъня раздухвате, от който
ще изгорите. Ха сега се дръжте!

Влиза Кралят. Той изглежда сърдито членовете на Съвета и сядат.

ГАРДИНЪР

Могъщи господарю, колко много
признателност дължим на небесата
затуй, че са ни дали крал не само
добър и мъдър, но и тъй дълбоко
благочестив: крал, който вижда своята
най-първа гордост в святата ни църква
и с цел да подчертае своя дълг
и уважение към нея, ето,
дошъл е да участва самолично
във спора й със тоз голям престъпник.

КРАЛЯТ

Вий винаги били сте първи майстор
в импровизираните комплименти,
епископе на Уинчестър, но знайте,
че тука днес дошъл съм не да слушам
ласкателства, които са за мен

прозрачни твърде много, за да скрият
вината ви. Не ще ти се поддам!
Като домашно кученце въртиш ти
езика си, дано ми се харесаш,
но лъжеш се във мене — аз те зная:
по нрав си ти жесток и кръвожаден!...

Към Кранмър.

Седни, добри човече! И да видим
дали най-гордият и дързък тука
ще има смелост да те пипне с пръст!
Кълна се, по-добре ще е за него
да е умрял, наместо да помисли
за миг, че туй кресло не ти подхожда!

СЪРИ

Угодно ли ви е...

КРАЛЯТ

Не, сър, не ми е
угодно никак! Мислих си, че имам
в Съвета си разумни, мъдри хора,
но тук не виждам ни един такъв!
Или прилично беше, господа,
да карате тоз благ, добър човек —
а между вас малцина заслужават
туй звание! — тоз честен мъж да чака
пред вашата врата като въшливо
хлапе за всичко! Него, който — срам! —
по сан и произход е равен вам!
Нима във своята заповед съм казал
дотоам да се забравите? Аз право
ви дадох да го съдите, но както
съветник съди се, а не лакей!
Тук има, виждам, някои, които —
при туй от злоба, не от справедливост —
без жал го биха пратили на смърт,

ако възможност имаха, каквато,
додето жив съм, няма да получат!

ЛОРД-КАНЦЛЕРЪТ

Велики господарю, разрешете
на моя слаб език да защити
присъстващите тук. Ако решихме
да бъде той затворен, туй бе само
защото искахме чрез съд законен
да го очистим пред света, а не —
повярвайте на честната ми дума —
от лична злоба, сигурен съм в туй!

КРАЛЯТ

Добре, добре! Срещнете го тогава,
с любов и почит! Той ги заслужава.
За тоз човек бих казал само туй:
че ако може крал да е длъжник
към поданик, то аз за верността му
и безупречната му служба съм
такъв към него! Тъй че, господа,
без много приказки го прегърнете,
разкайте се и се сдобрете с него!
Към теб, лорд Кентърбъри, имам дребна
молба, която няма да отхвърлиш,
надявам се: едно чудесно малко
момиченце очаква да получи
свето кръщение. Бъди му кръстник!

КРАНМЪР

Най-славният владетел би се радвал
на тази чест. С какво съм я заслужил
аз, бедният ви поданик?

КРАЛЯТ

Не бой се,
ще си спестиш кръщелните лъжички —

със теб ще бъдат две заможни дами:
дукеса Норфък и маркиза Дорсет.
Лорд Уинчестър, отново ви приканвам
да го прегърнете!

ГАРДИНЪР

Със чиста радост
и братска обич, сър.

КРАНМЪР

Небето вижда
как ценни са за мене тези думи!

КРАЛЯТ

Тез радостни сълзи, добри човече,
издават твойто искрено сърце.
Със право, виждам, хората говорят:
„Към Кентърбъри проявиш ли злоба,
приятел ще го имаш чак до гроба!“
Но да побързаме. Нетърпелив съм
да видя християнче това бебе...
и радостен, че ви сплотих в едно.
Ако остане спойката ви здрава,
аз сила ще спечеля, вие — слава!

Излизат.

[45] „... пример от Северна Германия... всички“ — тези думи се отнасят до селските въстания, възглавявани от Томас Мюнцер в Саксония (1524) или до анабаптистките бунтове в Мюнстер (1535). ↑

ЧЕТВЪРТА СЦЕНА

В двора на кралския дворец.

Шум на тълпа зад сцената. Влизат Вратарят и неговият Помощник.

ВРАТАРЯТ

Стига сте си драли гърлата, негодници! Това не ви е арена за мечки! Затворете си устата, простаци невъзпитани!

ГЛАС (отвън)

Господин вратар, аз съм от двореца! Чака ме кухнята!

ВРАТАРЯТ

Чака те бесилката, разбойнико! И ще увиснеш на нея! Къде се намираш, че си се разкряскал така!... (Към Помощника.) Донеси ми дузина тояги, ама по-яки, и от чепатите — това какво са? Клечки някакви! — да им почеша кратуните аз! Кръщение искали да гледат! Пиво и банички ви се искат на вас, нехранимайковци!

ПОМОЩНИКЪТ

Спокойно, сър! Не можем ги разпръсна освен с топовни изстрели. По-лесно ще ги накараме да се успят на утрото на майския ни празник^[46]! Не се поместват — все едно да искаш да мръднеш „Свети Павел“^[47] от площада!

ВРАТАРЯТ

И как нахлуха, дявол да ги вземе?

ПОМОЩНИКЪТ

Отде да зная! Как нахлува прилив? Каквото човек може да направи с трифутова тояга (вижте само

какво ми е останало от нея!),
направих го!

ВРАТАРЯТ

Не си направил нищо!

ПОМОЩНИКЪТ

Не съм Самсон^[48], ни Колбранд, ни сър Гай^[49]
да ги кося, но честна дума, сър,
ако една глава, добра за удар —
на мъж или жена, на млад и стар,
на рогоносец или рогосложец,
пропуснал съм, да не опитам вече
говежда рибица, а от това
за мене, Бога ми, по-лошо няма!

ГЛАС (отвън)

Чувайте, господин вратарю!

ВРАТАРЯТ

Ще ти чуя ей сегичка един вратарски по врата!... Ти дръж
затворено!

ПОМОЩНИКЪТ

Ама натискат, какво да правя?

ВРАТАРЯТ

Какво ли? Да трепеш на дузини! Това да правиш! Тук да не е
Мурфийлд^[50], та да гледат парада! Или сме докарали в двореца
някакъв индианец с голяма бухалка, та жените се трупат толкова?
Господи помилуй, какъв бардак от блудство, какво натискане пада!
Християнин да не съм, ако това кръщелниче не докара хиляди нови!
Бащи, кръстници, всички са тук!

ПОМОЩНИКЪТ

Толкова повече лъжички ще паднат, сър! До вратата има един,
медникар трябва да е, с нос, червен като мангал^[51], и духа от всяка

ноздра по десет горещника!... Съседите му все едно, че са на екватора — не им трябва друг пъкъл за греховете! Три пъти го праснах по тиквата тоя огнен змей и той три пъти блъвна из носа си срещу мене! И още стои, не мърда, като бомбарда, готов да даде залп към нас! Една малоумна галантеристка до него така се развряка по мене, задето съм бил запалил този пожар, че ѝ хвъркна чучулката от главата. Веднаж цапнах нея вместо метеора, тя викна: „Бият!“ и видях как четиридесетина здравеняци с тояги, надеждата на „Странд“^[52], дето тя живее, тичаха отдалеч да ѝ помогнат. Те върху мене, аз не отстъпвам, завърза се ръкопашен бой. Не им се давах, но когато една шайка момчетии зад тях ме обсипа с градушка от камъни, бях принуден да прибера честта си в ножницата и да се оттегля. Дяволът ги водеше, сигурен съм!

ВРАТАРЯТ

Това са същите момчета, дето реват в театрите и се бият за една набита ябълка и които никоя публика не може да търпи освен сганта на Тауър Хил и паплачта на Лайм хаус^[53], техни lika-прилика. Натиках неколцина от тях в дранголника и те ще ми поиграят там три дни, вън от десерта на площада, дето ще им го сервират накрая двамина с камшици!

Влиза Лорд-канцлерът.

ЛОРД-КАНЦЛЕРЪТ

О, Боже Господи, каква тълпа!
И продължава да нараства, сякаш
тук има панаир! Къде са тези
ленивци, дето трябваше да пазят?...
Добре сте си изпълнили дълга!
Таз паплач от предградието трябва
да са ви все приятели! Сега
как мислите, че дамите ще минат
оттука след кръщавката?

ВРАТАРЯТ

Милорд,
човеци сме и онова, което
възможно беше, без да им дадем
да ни разкъсат, сторихме го. Цяла
войска не би ги спряла!

ЛОРД-КАНЦЛЕРЪТ

Ако кралят
ме смъмри за това, ще ви поставя
във пранги и отрупам с тежки глоби
за вашето нехайство! Мързеливци —
поставени да пазят, а седят
край дамаджаните и се наливат!

Тръбен звук.

Ха, чухте ли? Процесията иде!
Вървете да отворите широка
пътека, за да минат, иначе, знайте,
ще ви намеря в „Маршалси“^[54] квартира
за два-три месеца!

ВРАТАРЯТ

Сторете място!
Пътека за принцесата!

ПОМОЩНИКЪТ

Ей ти,
дингил, дръпни се, да не те помилвам
по тиквата!

ВРАТАРЯТ

Ти, в шаяка, веднага
пусни се от решетката или
ще изхвърчиш над нея!

Излизат.

[46] „... на майския ни празник“ — на този голям английски празник хората излизали на улиците преди изгрев-слънце. ↑

[47] „Свети Павел“ става дума за катедралата на Лондон. ↑

[48] Самсон (библ.) — прочут със своята сила вожд на еврейското племе, който, пленен от филистимляните, изкъртил и отнесъл до близката планина вратата на града, в който бил затворен. ↑

[49] „... ни Колбранд, ни сър Гай...“ — в рицарските романи бил описван двубоят между Гай Уорикски и датския гигант Колбранд, в който Гай излиза победител. ↑

[50] Мурфийлд — поле, разположено северно от Лондон, на което се правели военните упражнения и паради. ↑

[51] „... медникар... с нос червен като мангал...“ — медникарите били известни като пияници. ↑

[52] „Странд“ — многолюдна улица по времето на крал Джеймз I. ↑

[53] „... Тауър Хил... Лаймхаус...“ — Тауър Хил, където бил най-прочутият ешафод, събирал низките слоеве на лондонското население. Лаймхаус бил пристанищната част на града, също прочута с грубите си обитатели. ↑

[54] „Маршалси“ — известен затвор в лондонския квартал „Сатърк“. ↑

ПЕТА СЦЕНА

В кралския дворец.

Влизат, свирейки, Тръбачи; след тях двама Градски съветници, Кметът на града, Главният глашатай, Кранмър, Норфък с маршалския жезъл, Съфък, двама Благородници, носещи големи купи с триножници за кръщелни дарове; след тях други четирима Благородници, носещи балдахин, под който върви с кръщелничето в ръце кръстницата — Дукеса Норфък, чийто шлейф е носен от Дама; следват втората кръстница — Маркиза Дорсет, и други знатни Дами. Шествието прави кръг по сцената и спира.

ГЛАШАТАЯТ

О, висши небеса, дарете в безкрайната си щедрост дълги дни и безмерно щастие на великата и могъща принцеса на Англия Елизабет!

Тръбен звук Влиза Кралят, следван от Свита.

КРАНМЪР (коленичи)

За вас и нашата добра кралица
тез две достойни кръстници и аз
тъй молим се: каквито благодати
небето пази, за да одарява
родители със тях, да ги изсипе
над вас чрез тази мъничка принцеса!

КРАЛЯТ

Архиепископе, благодаря ви!
А как я кръстихте?

КРАНМЪР

Елизабет.

КРАЛЯТ

Станете!

Целува детето.

Благословията ми с таз целувка
вземи, дете! Небето милосърдно
да те закриля винаги!

КРАНМЪР

Амин!

КРАЛЯТ

Почтени кръстници, вий бяхте щедри
до разточителство. Благодаря ви
от все сърце; и туй ще ви повтори
и тази лейди, като проговори
достатъчно английски!

КРАНМЪР

Господарю,
изслушайте ме, тъй като небето
ми казва: говори!... И нека никой
ласкателство не търси в моите думи,
защото подир време ще се види,
че верни са били: таз кралска рожба,
макар и още в люлка, обещава
за Англия безброй блага, които
след време ще съзреят. Тя ще бъде
(макар че тук малцина ще го видят)
прекрасен пример за безчет крале,
съвременници нейни, че и техни
наследници. На Савската царица^[55]
тя няма да отстъпва по ламтеж
към мъдрост и добро; и даже всички
достойнства дивни, от които нявга
е бил изваян този образец
на царствена владетелка, ще бъдат
във нея удвоени. И затуй,
закърмена от истината чиста,
съветвана от помисли набожни,
тя срещана ще бъде с благослов

от своите поданици и със страх —
от своите противници, които
глави ще свеждат като бита нива
пред нейното могъщество. И с нея
ще расне благоденствието, тъй че
през нейното царуване тук всеки
спокойно ще се храни под лозата,
която сам садил е, и ще пее
към своите съседи песни мирни
и весели. Ще бъде славен Бог
по верен начин и край нея всички
от нея ще се учат да вървят
по пътя на честта и само с чест
величие ще искат да добиват,
а не със знатна кръв. И този мир
не ще угасне с нея, да, защото
подобно девствената птица Феникс —
която, щом умре, от пепелта си
поражда свой наследник, не по-малко
достоеен за възхита — и тя също,
когато Бог при себе си я вземе,
ще предаде достойнствата си дивни
на едного^[56], когото тоя свят
ще види от свещената ѝ пепел
да се възнася в небосвода горе,
досущ светило, ясно като своята
предшественица и скрепено също
тъй здраво като нея. Любовта,
обилието, силата, мирът
и истината — дотогаз слуги
на туй детенце — негови ще станат
и ще увият ствола му подобно
на къдрава лоза. И вредом, гдето
сияе това слънце, ще сияят
честта и името му и ще раждат
държави нови^[57]. Той могъщи клони
като планински кедър ще разпери

нашир и дълж и неговата слава
децата на децата ни ще видят
и ще отправят своята благодарност
към Господа!

КРАЛЯТ

Говориш чудеса!

КРАНМЪР

За щастие на Англия ще има
тя много дни и ни един не ще е
неувенчан с добро. О, ако можех
дотук да зная само! Но и тя
ще трябва да умре: светците горе
очакват я. И лилийна девица
във гроба си ще слезе тя, така че
цял свят с дълбока скръб ще я оплаче.

КРАЛЯТ

Архиепископе, за първи път
се чувствам мъж. Преди това щастливче
не бях направил нищо. Това твое
пророчество дотолкоз ме възрадва,
че щом духът ми иде на небето,
навярно ще поискам там отгоре
да видя какво прави мойто чедо
и ще възславя Вишния!... И тъй,
благодаря на всички ви, на вас,
достойни кмете, и на всички ваши
съветници. Оказахте ми чест
със своето присъствие и аз
ще ви докажа своята благодарност.
Да тръгваме! Кралицата желае
да ви благодари — ей Богу, иначе
ще заболее! И не искам никой
да работи на този светъл ден.
Това хлапе издало е повеля

да бъде смятан делникът неделя!

Излизат.

[55] *Савската царица* (библ.) — Балкида, царица на Саба, смаяла дори цар Соломон със своята мъдрост. ↑

[56] „... на едного...“ — след дългото славословие на Елизабет I следва възхвалата ѝ към наследил я на трона Джеймз I. ↑

[57] „... държави нови“ — може би намек за колонията Вирджиния в Северна Америка, която през 1612 г. получила от Джеймз I нова конституция. ↑

ЕПИЛОГ

На бас ловим се, нашата пиеса
не може всекиму да се хареса.
Онез, които са платили тук,
за да прохъркат някой час и друг,
събудени от нашите фанфари,
ще нарекат похватите ни стари
и тъй нататък. Други пък, дошли
да видят сценки с подигравки зли
над градския живот и гръмогласно
да викат: „Духовито!“, и тях, ясно,
не сме задоволили. И тогаз
какво остава ни? — се питам аз.
Една надежда само: във доброто
тълкуване на дамите, защото
те — знайно е — са пълни с добрина,
пък ние им показвахме една
на тях подобна! А с усмивка блага
те срещнат ли играта ни, веднага
и господата ще ни уважат,
понеже неучтиво е мъжът
на съдник строг премного да се прави,
щом драмата на дамата се нрави!

Издание:

Уилям Шекспир. Том 7. Исторически драми

Събрани съчинения в осем тома

Превел от английски: Валери Петров

Художник: Петър Добрев

Редактор на изданието Бояна Петрова

Редактор на издателството Иван Гранитски

Коректор Евгения Владинова

Формат 16/60/90 Печатни коли 49

Печат

Издателство „Захарий Стоянов“, София, 1999

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.